

שבוע פרשת שופטים

(1 - 7 September 19)

א' - ז' אלול תשע"ט

ספרי' - אוצר החסידים - לויבאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מלויבאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלִוְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְאָמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:
יִבְרַךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךְ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:
וַיִּשְׁמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלידי לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבָתָה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכָכָל נַפְשְׁךָ וּכָכָל
מֵאֲדָרְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעֵנוּ אֵל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
אַתָּה הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, כָּכָל
לְבָבְכֶם וּכָכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקָשׁ, וְאֶסְפַּתְי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וַיַּצְהֲרֵךְ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁרְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבָבְכֶם,
וּסְרַתְם וּעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וּבְאֲדָתָם מִתְרַה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבֵאָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבָבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרַתְם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וּלְמִדְּתָם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִדְּבוּ יְמִיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדָרְתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבָבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הֲרִינִי מִקַּבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָה לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צִדִּיקִים יִדְּוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החרד כולו ויהפך ל"חרד ובית של צדקה".

קִיחַ

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש"י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

רֹמְמָה יִמִּין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: ז לא־אֲמֹת
בִּיאֲחִיָּה וְאֶסְפֹּר מַעֲשֵׂי יְהוָה: יח יִסֹּר יִסְרְנִי יְהוָה
וְלִפְתּוֹת לֹא נִתְּנִי: יט פִּתְחוּ לִי שְׁעֵי צֶדֶק אָבִא
כִּם אֲוִדָה יְהוָה: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה צִדִּיקִים יָבֹאוּ
בּוֹ: כא אֲוִדָּךְ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה:
כב אֲבֹן מִאֲסוֹ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:
כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹאת הִיא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ:
כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נִגְלָה וְנִשְׁמַחָה בּוֹ:
כה אֲנִי יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא אֲנִי יְהוָה הַצִּלֵּיתָה
נָא: כו בְּרוּךְ הֵבֵא בְּשֵׁם יְהוָה בְּרִכּוֹנְכֶם מִבֵּית
יְהוָה: כז אֵל יְהוָה וַיָּאֵר לָנוּ אֶסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתֵינוּ
עַד־קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלֵינוּ אַתָּה וְאֲוִדָּךְ אֱלֹהֵינוּ
אֲרֹמְמֶנּוּ: כט הוֹדוּ לַיהוָה בִּיטוֹב כִּי לְעוֹלָם
חֲסִדּוֹ:

א הוֹדוּ לַיהוָה בִּיטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:
ב וַאֲמַרְנָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ג וַאֲמַרְוּנָא
בֵּית־אֶהְרֹן כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ד וַאֲמַרְוּנָא יִרְאִי
יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ה מִן־הַמִּצַּר קָרָאתִי יְהוָה
עָנֵנִי בַּמִּרְחָב יְהוָה: ו יְהוָה לִי לֹא אִירָא מִה־עַשָּׂה
לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי בְּעֹזִי וְאֲנִי אֶרְאֶה בְּשֵׁנָאִי:
ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטַח בְּאָדָם: ט טוֹב
לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטַח בַּבְּדִיכִים: י פְּלִגְנוֹתִים
סִבְבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֶם: יא סִבְבוּנִי גַם־
סִבְבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֶם: יב סִבְבוּנִי כְּדַבּוּרִים
דַּעְכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֶם: יג דַּחַח
דַּחִיתָנִי לִנְפֹל וַיהוָה עֲזָרָנִי: יד עֲזֵנוּ וְזִמְרַת יְהוָה
וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל יְהוָה וַיִּשְׁוּעָה בְּאֶהְלִי
צִדִּיקִים יִמִּין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: טז יִמִּין יְהוָה

קִיט

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי"ו חולם):

צִוִּיתָה פְּקֻדֶּיךָ לְשֹׁמֵר מֵאֵד: ה אֲחֵלִי יִפְנוּ דְרָכֵי
לְשֹׁמֵר חֻקֶּיךָ: ו אֲנִי לֹא־אֲבֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־
מִצְוֹתֶיךָ: ז אֲוִדָּךְ בְּיָשָׁר לִבִּי בְּלִמּוּדֵי מִשְׁפָּטִי

א אֲשֶׁר־י תְּמִימֵי־דֶרֶךְ הַהֲלָכִים בַּתּוֹרָה
יְהוָה: ב אֲשֶׁר־י נִצְרִי עֲדֹתָיו בְּכָל־לֵב יִדְרָשׁוּהוּ:
ג אֶף לֹא־פָעֲלוּ עֲלֵיהֶם בְּדַרְכֵי הַלְכוֹ: ד אַתָּה

המשך מזמור קיט נדפס בעמוד נד

זמן תחילת קידוש לבנה:
מוצאי שבת פרשת שופטים, ז' אלול

נקודות משיחות קודש – מזמור קיח מתוך "תהילות מנחם"

1-2 – ואני אראה בשונאי

הפיכת שונאים לאוהבים

א. כ"ק מו"ח אדמו"ר מדיינק' דמשמעות הלשון¹ "הוי' לי בעוזרי" הוא שישנם עוזרים אחרים, והבקשה היא שגם הקב"ה יהי' בין העוזרים. ואינו מובן, הרי כל ישראל מאמינים באמונה פשוטה שהוא ית' לבדו הוא העוזר והמושיע להאדם בכל ענינו, ואיך אומר "הוי' לי בעוזרי"?

המשך הביאור נדפס בעמוד קעא

(1) ד"ה הוי' לי בעוזרי תרפ"ז (סה"מ קונטרסים ח"א. סה"מ תרפ"ז ע' רא).

(2) ראה ראב"ע כאן.

מפתח כללי

(א) סדר הנחת תפילין	ב	(כ) מסכת כריתות עם ביאורים	ב
(ב) מזמורי תהלים קיח, קיט	ג	מדף יא עד דף יז	קעב
(ג) מאמר ד"ה שופטים ושוטרים תתן לך		מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	
שבת פרשת שופטים, ז' אלול, ה'תשכ"ה	ה	(כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	
(ד) שיחת ש"פ שופטים ז' אלול ה'תשכ"ה	ז	אדמו"ר הזקן	רד
(ה) משיחות שבת פרשת שופטים,		(כב) שולחן ערוך הלכות קריאת שמע	
ד' אלול ה'תש"נ	יא	לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רה
(ו) לקוטי-שיחות פרשת שופטים כרך יט	כ	(כג) לקוטי תורה ד"ה לריח שמניך	
ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח		אדמו"ר הזקן	רח
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	כז	(כד) שערי תשובה	
(ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת שופטים	כט	אדמו"ר האמצעי	רי
(ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת שופטים	ל	(כה) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך	
(י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת שופטים	נז	אדמו"ר ה"צמח צדק"	ריא
שיעורים בספר התניא (מוגה)		(כו) תורת שמואל תרל"ב	
לשבוע פרשת שופטים	נח	אדמו"ר מוהר"ש	ריא
(יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת שופטים	סח	(כז) קונטרס עץ החיים	
(יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	ע	אדמו"ר מוהרש"ב	ריב
שיעורי רמב"ם		(כח) ספר המאמרים – קונטרסים	
(יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת שופטים	עג	אדמו"ר מוהרי"צ	ריג
(טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת שופטים	קלט	(כט) ספר השיחות ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק	
(טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת שופטים	קנט	אדמו"ר מוהרי"צ	רטו
(יז) נביאים וכתובים		(ל) אגרות קודש	
ירמיה פרק כ, קהלת פרק ז	קסא	אדמו"ר מוהרי"צ	ריט
(יח) משניות – מסכת אבות		(לא) חומש לקריאה בציבור	רכ
ביאור קהתי	קסג	(לב) קריאה התורה למנחת שבת-קודש	רכח
(יט) עין יעקב מסכת מגילה	קע	(לג) ביאורים לפרקי אבות פרק ו	רכט
		(לד) לוח זמנים לשבוע פרשת שופטים	רל
		(לה) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	רלא

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מתפשטת כאשר ספירת הבינה היא בהתפשטות ופועלת את פעולתה כִּן⁴³
הדין, כל הספירות כולן נקראות "שופטים", ובהיות⁴⁴
התגבורת של השפע הזה שנובע מספירת בינה על ספירת⁴⁵
התורה⁴⁶ ספר מאמרי חסידות של אדמו"ר הצמח-צדק (שיצא לאור
של המאמר באור התורה).

ובהמשך לזה מביא אדמו"ר⁴⁸
הצמח צדק גם מה שכתוב⁴⁹
במאורי אור⁶ מאת המקובל רבי⁵⁰
מאיר פאפוריש, "שופט" מצד⁵¹
ספירת התפארת, כמבואר לעיל,⁵²

ו"שופט" מצד ספירת⁵³
המלכות, כי היא ספירת המלכות⁵⁴
המכה ורודה כו' כשם שמלכות⁵⁵
כפשוטה היא ענין השלטון והממשלה⁵⁶
(שזהו ענין פעולת ספירת⁵⁷
המלכות של עולם האצילות⁵⁸

בבריאה יצירה-עשיה העולמות⁵⁹
שלמטה מעולם האצילות המקבילים⁶⁰
את השפע שלהם מספירת המלכות של⁶¹
עולם האצילות). והיאר נתיב⁶²
הביא מהירעניא מהימנא⁷

שבספר הזוהר, כל ספירן אינון⁶⁴
כל הספירות הן שופטים מסטרא⁶⁵
דאימא עילאה מצד האימא⁶⁶
העליונה, היא ספירת הבינה (הנקראת⁶⁷
'אימא' כי היא המקור במוחין המוליד⁶⁸
את המידות שבלב), ואינון⁶⁹
שופרים מסטרא דמלכות והם⁷⁰
שופרים מצד המלכות, כמבואר לעיל.⁷¹

(ב) וממשוף לבאר הענין של⁷²
'שופטים' ו'שופרים' בעבודת⁷³
האדם⁸, שענין ה"שופטים"⁷⁴
(מצד ספירת הבינה) הוא⁷⁵
המשכת 'יראה עלאה' יראה⁷⁶
עליונה, דרגה גבוהה ביראת ה'⁷⁷
בנפש של האדם העובד את ה',⁷⁸

וענין ה"שופרים" (מצד⁷⁹
ספירת המלכות) הוא ענין⁸⁰
'יראה תתאה' יראה תחתונה,⁸¹
דרגה נמוכה ביראת ה'.⁸²

וזהו העובדה שיש דרגות שונות⁸³
בנפש של האדם העובד את ה',⁸⁴

וענין ה"שופרים" (מצד ספירת המלכות) הוא ענין
'יראה תתאה' יראה תחתונה,
דרגה נמוכה ביראת ה'.
וזהו העובדה שיש דרגות שונות

בס"ד. שבת פרשת שופטים, ז' אלול, ה'תשכ"ה (הנחה בלתי מוגה)

שופטים ושופרים תתן-לך¹, ומובא ב'אור²
התורה² (שיצא לאור זה-עתה³) מה
שכתוב בספר ה'פרדס'⁴, שהספירות כולן נקראו
"שופטים" מצד ספירת הבינה, ובפרט ספירת

התפארת שנקראת "שופט". והטעם, כי ספירת
הבינה נקראת גבורה (פידוע שספירת הבינה
היא מקור הגבורות⁵), מפני שממנה נשפע הדין
למטה (כי כל מקור ההשפעות נמשך מספירת

הבינה, ועל פן בזמן שצריך להשפיע אור חדש,
צריך להיות דין אם העולם ראוי לזה), ולכן
בהיותה מתפשטת כח הדין, כל הספירות כולן
נקראות "שופטים", ובהיות התגבורת הזה על

ספירת התפארת, אז נקרא "שופט" (עד כאן
לשוננו). ובהמשך לזה מביא גם מה שכתוב
במאורי אור⁶, "שופט" מצד ספירת התפארת,
ו"שופט" מצד ספירת המלכות, כי היא המכה

ורודה כו' (שזהו ענין פעולת המלכות בבריאה-
יצירה-עשיה). והיאר נתיב הביא מהירעניא
מהימנא⁷, כל ספירן אינון שופטים מסטרא
דאימא עילאה, ואינון שופרים מסטרא

דמלכות.
(ב) וממשוף לבאר הענין בעבודת האדם⁸,
שענין ה"שופטים" (מצד ספירת
הבינה) הוא המשכת 'יראה עלאה' בנפש, וענין

ה"שופרים" (מצד ספירת המלכות) הוא ענין
'יראה תתאה'. וזהו הטעם שיש צורך הן בענין

זה-עתה³ בימים אלה בשנת
תשכ"ה) מה שכתוב בספר
ה'פרדס'⁴ ספר קבלה מאת הרמ"ק,
רבי משה קורדובירו, שהספירות
האלוקיות העליונות (חכמה, בינה וכן
הלאה) כולן נקראו "שופטים"

מצד ספירת הבינה שהיא אחת
הספירות ויש לה קשר מיוחד לנושא
המשפט כפי שיבואר להלן, ובפרט
ספירת התפארת שנקראת
"שופט" ובגלל שתי הספירות

הללו, ספירת הבינה וספירת התפארת,
כל הספירות נקראות "שופטים".
והטעם, כי ספירת הבינה
נקראת גבורה (פידוע

שספירת הבינה היא מקור
הגבורות⁵ וכלשון אדמו"ר הזקן
בספר התניא: "שנפש האלוהית
מתאמצת ומתגברת על נפש הבהמית

במקור הגבורות שהיא בינה להתבונן
בגדולת ה' אינוסוף ברוך-הוא ולהוליד
אהבה עזה לה' כרשפי אש", וכמבואר
בחסידות שהספירות נחלקות לשלושה

'קרים' – ימין (חכמה, חסד, נצח)
שמאל (בינה, גבורה, הוד) ואמצע
(דעת, תפארת יסוד), ונמצא שהגבורות
נובעות מהבינה), מפני שממנה

מספירת הבינה נשפע הדין השייך
למידת הגבורה למטה (כי כל
מקור ההשפעות מכל הסוגים
נמשך מספירת הבינה שזכונה

הוא התרחבות והסתעפות של החכמה
שעניינה הוא נקודה בלבד, ועל פן
בזמן שצריך להשפיע אור
חדש, צריך להיות דין משפט
ובדיקה אם העולם ראוי לזה

ודין זה נובע מהגבורה, כי מצד החסד
יש מקום להשפיע גם למי שאינו ראוי לקבל את השפע), ולכן בהיותה

(1) ריש פרשתנו. (2) דברים כרך ב' (עקב-תבוא) - ריש פרשתנו (ע' תתיו). (3) ה' מנ"א, אור ליום ו' מנ"א תשכ"ה. (4) שער כג (שער ערכי הכינויים) פכ"א - ערך שופט. (5) ראה פרדס שם פ"ג - ערך גבורה. תניא פי"ג (יח, ב). ובכ"מ. (6) אות שין ס"א. (7) זח"ב קיב, ב. (8) אוה"ת שם ע' תתכא.

שופטים ושוטרים תתן לך

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בענין השוטרים ולא די בשופטים בלבד, כי יש כאלו שגמלאים
 - 2 במעמד ומצב שעל ידי ההתבוננות בו בגדולת ה' בכוח הבינה
 - 3 יכולים להגיע ל'ראיה עילאה', וראת הרוקמות וכו' יראה
 - 4 הנובעת מהכרה ברוממות של האלקות ועבודתם היא במדינת 'שופטים',
 - 5 אבל יש כאלו שאין יד
 - 6 שכלם מגעת להתבונן
 - 7 באלקות בו' ואינם מסוגלים
 - 8 להתבונן ברמה כזו שתעורר בהם
 - 9 'יראה עליונה', ולכן צריכים
 - 10 לעורר בעצמם 'יראה'
 - 11 תתאה', ועל-פל-פנים לפחות
 - 12 יראת העניש שהיא אמנם דרגה
 - 13 נמוכה ביראה אבל גם זו יראת שמים
 - 14 שכתוצאה ממנה האדם נמנע מלעבור
 - 15 עברה, שזהו ענינם של
 - 16 השוטרים שהם חובטים
 - 17 במקל על-פי צווי השופטים
 - 18 לכל מי שאינו שומע בו' 9
 - 19 ואינו מצייט לפסק-דין השופטים,
 - 20 שזהו שצריך להכות את
 - 21 הנפש הבהמית בשבט שוט
 - 22 בו' 10, להכניע אותה מתוך חוקף
 - 23 באופן הדומה למכה בשוט, ועד
 - 24 שיש כאלו שגמלאים במעמד
 - 25 ומצב נחות ביותר שפדי
 - 26 להכותם צריך לכפתם תחילה
 - 27 (כלשון רש"י בפרשת
 - 28 דברים 11 ששוטרים אלו
 - 29 הכופתין והמפין בו') כדי
 - 30 שלא יברחו 12 מתוך ניסיון לחמוק
 - 31 מביצוע פסק הדין של השופטים, וכך
 - 32 בעבודת ה', פיון שרצונם
 - 33 להשאר מציאות לעצמם
- כו' 13 ולא לבטל את רצונם לגבי רצון השופטים, ויהי התורה מדברת גם במדרגות הכי שפלות בו' ומלמדת איך גם הנמצאים בדרגות נחותות ביותר, גם הם יכולים להתגבר על הנפש הבהמית.
- ג) ויש לקשר ענין זה עם העבודה המיוחדת דחדש אלול 14, שענינו כלשון הכתוב "אני לדודי ודודי לי" 15, בני ישראל מתקרבים אל הקדוש-ברוך-הוא והקדוש-ברוך-הוא מתקרב אל בני ישראל, וכמשל 16 והקירוב בין הקדוש-ברוך-הוא ובני ישראל בחדוש אלול הוא כמו המלך ששקודם בואו לעיר לקראתו ומקבלין פניו בשדה, ואז כשהמלך נמצא בשדה רשאים כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו, לא כפי שהדברים הם כאשר המלך נמצא בחיכלו וקשה להתקבל אצלו ורק יחיד סגולה זוכים לכך, אבל כשהמלך בשדה כולם יכולים לגשת אליו ולהתקרב אליו, והוא מקבל את פולם גם אנשי השדה שהם בדרגה נחותה ביותר, בסבר פנים יפות, וממלא בקשותיהם בו', ולכן הרי חודש אלול זה הזמן שבו צריך להוסיף בלימוד התורה וקיים המצות ובכללות עבודת ה' בו' 17.
- ה' ויהי התורה מדברת גם במדרגות הכי שפלות בו'.
- ג) ויש לקשר ענין זה עם העבודה דחדש אלול 14, שענינו "אני לדודי ודודי לי" 15, וכמשל 16 המלך ששקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו ומקבלין פניו בשדה, ואז רשאים כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו, והוא מקבל את פולם בסבר פנים יפות, וממלא בקשותיהם בו', ולכן הרי זה הזמן שבו צריך להוסיף בלימוד התורה וקיים המצות ובכללות עבודת ה' בו' 17.

9) פירש"י סנהדרין טז, ב - ד"ה שוטרים. 10) ראה גם תו"א ס"פ וישב (ל, ד) - הובא באוה"ת שם. 11) א, טו. - וראה בארוכה בשיחות שלפנ"ז (לקו"ש חל"ד ע' 98 ואילך). 12) ראה מכות כג, א. רמב"ם הל' סנהדרין פי"ז ה"ו. 13) בענין זה נזכר הביטוי "סאם סאפאזשניק" (ראה סה"ש תרח"ץ ע' 264). 14) ראה גם ד"ה אני לדודי תשמ"ו (תורת מנחם - ספר המאמרים אלול ע' רל ואילך). 15) שה"ש ו, ג. וראה אבודרהם סדר ר"ה ופירושה פ"א. ראשית חכמה שער התשובה פ"ד (קטו, ב). פע"ח שער ר"ה פ"א. ב"ח לטור או"ח סתקפ"א (ד"ה והעבירו). לקו"ש חכ"ט ע' 272 ואילך. וש"נ. 16) לקו"ת פ' ראה לב, ריש ע"ב. 17) ע"כ נמצא ברשימה שתח"י (המו"ל).

בס"ד. שיחת שבת פרשת שופטים, ז' אלול, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו, "שופטים ושוטרים", "שופטים, דיינים הפוסקים את הדין, ושוטרים, הרודין את העם אחר מצותן, שמכין וכופתין במקל וברצועה עד שיקבל עליו את דין השופט" - שהכוונה היא [לא לשוטרים שמענישים ומלקים לפי פסק השופטים (כפרשת דברים¹): "שוטרים לשבטיכם", "אלו הכופתין והמכין ברצועה על-פי הדיינין", שזהו הסדר דעונש מלקות], כי גם ביצוע הדין בפועל שייך לפעולת השופט², ונכלל בציווי "שופטים .. תתן לך", אלא[לשוטרים שענינם לאיים על הנדון שיקבל עליו לקיים בעצמו דין השופט לשלם ממון וכיוצא בזה (ולכן מוסיף ומקדים "מקל", שהוא סימן של רדיה³) אבל בימי משה, ממנה השופטים, היו בני-ישראל יראים מהשופטים⁴, ולא הוצרכו לשוטרים לאיים עליהם, אלא כדי לבצע את הפסק-דין⁵]. וזוהי גם הכוונה במאמר ר' יוחנן במסכת סנהדרין⁶: "כנגד מקל ורצועה כו'" - לשוטרים שענינם להטיל אימה על הציבור (ולכן לא הזכיר "כלי הדיינין", שנצרכים לפעולות הבית-דין - שזה שייך לשופטים). ועל-פי-זה מתורן מדוע נכלל מינוי שופטים ושוטרים במצוה אחת, כיון שגם ביצוע הדין נכלל בתפקיד השופטים, ואילו ענין השוטרים אינו אלא סיוע לשופטים - הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי-שיחות' חלק ל"ד עמוד 98 ואילך.

* * *

ב. דובר כמה פעמים ששנה זו היא שנת המאה להסתלקות ה'צמח-צדק', ובהשגחה פרטית יצא לאור זה-עתה כרך נוסף מ"אור התורה" על ספר דברים⁷, - כרך זה היה צריך לצאת לאור לקראת פרשת דברים, אבל מצד העדר הזריזות כו', יצא לאור רק כמה שבועות לאחר זה - ויש שם גם דרושים על פרשת שופטים. ג. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל שופטים ושוטרים תתן לך.

* * *

ד. בסיום הפרשה נאמר: "ואתה תבער הדם הנקי מקרבך כי תעשה הישר בעיני ה'", ומפרש רש"י: "מגיד שאם נמצא ההורג אחר שנתערפה העגלה, הרי זה יהרג, והוא הישר בעיני ה'". וצריך להבין:

א) הפירוש הפשוט לכאורה בפסוק זה הוא - ש"הישר בעיני ה'" קאי על כל האמור בפרשה בענין עריפת העגלה, שכך צוה הקדוש-ברוך-הוא לעשות, כדי שיתבער הדם הנקי כו'; ומנא-ליה לרש"י לחדש בפשוטו של מקרא שקאי על הריגת ההורג אחר שנתערפה העגלה?

(שם, יד ובפרש"י).
(4) ומרומז בכך שנקראים בשם "שרים" - "שרי אלפים ושרי מאות גו'" (דברים שם) - מלשון שררה, שמורה על השליטה והמשלה כו'.
(5) ומובן, שכדי לבצע את פס"ד השופט אין צורך ב"שוטר" לכל שופט, ולכן לא הוצרכו שוטרי אלפים שוטרי מאות כו' (כמו "שרי אלפים ושרי מאות גו'"), כי אם "שוטרים לשבטיכם", שוטר לכל ב"ד, וכיו"ב.
(6) ז, ב.
(7) על פרשיות עקב-תבוא - ה' מנ"א אור ליום ו' מנ"א.

(1) א, טו. - כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שכאשר לומדים חומש עם פירוש רש"י רק כדי לצאת י"ח ציווי רבינו נשיאנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר, יכולים לחשוב שפירוש רש"י בפרשתנו ובפרשת דברים היינו הך; אבל כאשר מתבוננים רגעים אחדים, מגיעים למסקנא שהם פירושים שונים לגמרי.
(2) וע"ד מ"ש (וירא יח, כה) "השופט .. יעשה משפט".
(3) אבל בפ' שמות (ה, ו) פירש רש"י רק "השוטר ממונה לרדות בעושי המלאכה", ולא הזכיר ע"ד הכאה כו' - כי, השוטרים הישראליים שנתמנו ע"י פרעה לרדות בעושי המלאכה לא היכו את בני" כו', אלא אדרבה: "חסים על חבריהם מלחקקם", ולכן "ויכוח שוטר בני ישראל", "הנוגשים הכום

- 1 (ב) מהו דיוק לשון רש"י: "מגיד שאם נמצא ההורג וכו'" - לכאורה היה רש"י יכול לכתוב פירושו
2 גם ללא הקדמת תיבת "מגיד", כדרכו בריבוי מקומות?
- 3 ה. גם צריך להבין בפירוש רש"י בפסוק שלפני זה⁸: "כפר לעמך ישראל וגו' ונכפר להם הדם",
4 ש"הכהנים אומרים כפר לעמך ישראל"; ומה שכתוב "ונכפר להם הדם", אין זה מדברי הכהנים, אלא
5 "הכתוב מבשרם שמשעשו כן יכופר להם העון" - דלכאורה אינו מובן:
- 6 (א) כיון שהפסוק "כפר לעמך ישראל וגו'" בא בהמשך לפסוק? "וענו ואמרו", דקאי על זקני העיר,
7 הרי מסתבר לומר, ש"כפר לעמך ישראל" הוא המשך דברי זקני העיר, ומנא-ליה לרש"י ש"הכהנים אומרים
8 כפר לעמך ישראל"?
- 9 (ב) מהו הכרחו של רש"י ש"ונכפר להם הדם" אינו המשך דבריהם של הכהנים שאומרים "כפר לעמך
10 ישראל", אלא דברי הכתוב - "הכתוב מבשרם כו'"?
- 11 ולכאורה - אדרבה:
- 12 בנוגע לכהנים - נאמר בפסוק¹⁰ "ונגשו הכהנים . . כי במ בחר ה' לשרתו ולברך בשם ה' ועל פיהם
13 יהיה כל ריב וכל נגע". ולכאורה, בשלמא מה שכתוב ש"על פיהם יהיה כל ריב וכל נגע" - הרי זה שייך
14 לנוכחותם של הכהנים במעמד עריפת העגלה; אבל מה שייך כאן הענין ד"לברך בשם ה'?"
- 15 ולכאורה היה אפשר לתרץ זאת - אם נפרש ש"ונכפר להם הדם" הוא המשך דברי הכהנים, והיינו,
16 שנוסף לכך שהתפללו וביקשו מהקדוש-ברוך-הוא "כפר לעמך ישראל", העניקו גם את ברכתם לישראל
17 (בהתאם לענינם של הכהנים "לברך בשם ה'") שיתכפר להם הדם.
- 18 מה-שאינ-כן לפי פירוש רש"י ש"ונכפר להם הדם" אינו מדברי הכהנים, אלא מדברי הכתוב - אינו
19 מובן מה שייך כאן הענין ד"לברך בשם ה'", כנ"ל.
- 20 (ג) גם צריך להבין: מהו הטעם שדברי רש"י ש"הכהנים אומרים כפר לעמך ישראל" - באים בהמשך
21 פירושו על הפסוק? "ידינו לא שפכו גו'", ולא על הפסוק "כפר לעמך ישראל" עצמו?
- 22 ו. ויש לומר הביאור בזה:
- 23 דברי הזקנים "ידינו לא שפכו גו'" הם בשם כלל ישראל, היינו, שכלל ישראל אינו אשם בהריגתו;
24 אבל, כיון שאומרים "ידינו לא שפכו גו'", הרי זה גם בנוגע לזקנים עצמם.
- 25 ועל זה שואל רש"י: "וכי עלתה על לב שזקני בית-דין שופכי דמים הם"¹¹ - ומבאר, "אלא לא
26 ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לוי".
- 27 ועל-פי-זה, כיון שאף אחד (לא מהזקנים ולא מכלל ישראל) אינו אשם בהריגתו, אפילו לא בשוגג
28 או באופן של גרמא בלבד - אין הזקנים צריכים לומר "כפר לעמך ישראל", כיון שלא עשו שום דבר
29 בלתי-רצוי.
- 30 ולכן אומר רש"י "הכהנים אומרים כפר לעמך ישראל" - דכיון שהכהנים הם בדרגא נעלית יותר
31 מהזקנים, ומה גם שענינם הוא לברך את ישראל, הרי הם מדקדקים ביותר על ישראל, ומשתדלים ביותר
32 שיהיו ראויים לקבל הברכות, ולכן, גם במעמד ומצב ש"ידינו לא שפכו גו'", אומרים הכהנים "כפר
33 לעמך ישראל וגו'" (מה-שאינ-כן הזקנים, שלא היו במדריגה נעלית כל-כך כמו הכהנים, ומה גם שהיו
34 יושבים בלשכת הגזית, באופן של הבדלה מכל שאר בני-ישראל, כך, שלא ראו אצל בני-ישראל ענין של
35 חטא כו').

(11) שזהו דבר המופרך לא רק מצד אנושיות כו', אלא גם מצד
ההלכה ש"אין מעמידין בכל הסנהדרין . . זקן מופלג בשנים . .
מפני שיש בהם אכזריות" (רמב"ם הל' סנהדרין פ"ב ה"ג).

(8) כא, ח.

(9) שם, ז.

(10) שם, ה.

- 1 ואף-על-פי-כן, גם באמרם "כפר לעמך ישראל", מדייקים לומר "ואל תתן דם נקי בקרב עמך ישראל" 2
 3 - לא ב"עמך ישראל" גופא חס-ושלום, דמאי קא-משמע-לן, אלא "בקרב עמך ישראל", באיזו פינה נדחת
 4 כו' ("ערגעץ וואו פארוואָרפֿן").
 5 אמנם, מה שכתוב "ונכפר להם הדם" - אין זה מדברי הכהנים, דכיון שהכהנים מדקדקים ביותר על
 6 בני-ישראל, הנה כשרואים שישנו ענין של "דם נקי", אינם יכולים לברכם כו'; ולכן מפרש רש"י ש"הכתוב
 7 מבשרם שמשעשו כן יכופר להם העון".
 8 ז. והנה, לאחר שכתב נאמרו כל פרטי הדינים דעריפת העגלה במעמד הזקנים והכהנים, ופרטי
 9 האמירות שלהם, עד להבטחה ש"יכופר להם העון" - אינו מובן: מה מוסיף הכתוב "ואתה תבער גו'",
 10 שלכאורה הוא מיותר? !
 11 [ואם משום מה שנאמר שזהו "הישר בעיני ה'" - הרי ענין זה היה יכול הכתוב לכלול בפסוקים
 12 שלפני זה].
 13 וענין זה מכריח את רש"י לפרש שבפסוק זה יש דבר חידוש, ולכן כותב רש"י "מגיד כו'", שזהו לשון
 14 שמורה על דבר חידוש - שפסוק זה בא ללמד דין חדש בנוגע להורג, "שאם נמצא ההורג אחר שנתערפה
 15 העגלה, הרי זה יהרג".
 16 אך על-פי-זה אינו מובן: מהו הפירוש "ואתה תבער הדם הנקי מקרבך" - הרי "הדם הנקי" הוא דמו
 17 של הנהרג, ומה שייך ענין זה להריגת ההורג?
 18 ויובן על-פי הדיוק בפירוש רש"י בפסוק "כפר גו'", שגם בו נאמר הלשון "ואל תתן דם נקי גו'",
 19 ואף-על-פי-כן, בנוגע לסיום הפסוק "ונכפר להם הדם", כותב רש"י ש"יכופר להם העון", ואינו משתמש
 20 בלשון "דם" שבפסוק (כמו בפירוש התרגום: "ויתכפר להון על דמא"), והיינו, שעל-ידי עריפת העגלה
 21 נתכפר רק העון שבשפיכת דם נקי של הנהרג.
 22 ועל-פי-זה מובנת הוספת הכתוב "ואתה תבער הדם הנקי גו'", "שאם נמצא ההורג אחר שנתערפה
 23 העגלה, הרי זה יהרג" - כי נוסף על כפרת העון, יש צורך גם לבער את ההורג ששפך דם נקי.
 24 ח. ויש להוסיף בזה - על-פי פנימיות הענינים:
 25 כללות הענין דשפיכת דם קאי על העובר עבירה, שעל זה נאמר¹² "שופך דם האדם באדם גו'",
 26 כמבואר בדרושי חסידות¹³ שהוא ענין שפיכת דם האדם דקדושה (נפש האלקית ויצר טוב) על-ידי אדם
 27 דבליעל (נפש הבהמית ויצר הרע).
 28 ובזה גופא ישנו מצב של "נופל בשדה" באופן ש"לא נודע מי הכהו":
 29 לפעמים יודע האדם סיבת נפילתו - "מי הכהו", מצד תאווה או גאווה, ישות ומציאות כו', אבל לפעמים
 30 ישנו מעמד ומצב ש"לא נודע מי הכהו"; הוא מרגיש בעצמו שהוא חומרי ("ער איז פאָרגרעכט"), אבל
 31 הוא לא יודע מהי הסיבה שגרמה לכך, וענין זה מורה על גודל הנפילה ביותר, עד כדי כך שאינו מרגיש
 32 סיבת הנפילה.
 33 והעצה לזה היא הענין דעגלה ערופה - ענין של חוקה (לפי אלו שמונים עגלה ערופה בין החוקים¹⁴),
 34 שמורה על ענין ה'קבלת עול' ו'מסירת נפש', שזהו ענין שלמעלה מחילוקי דרגות (ומרומז גם בעריפת
 35 העגלה מן העורף, ולא מן הצואר, כיון שבעורף אין ענין של התחלקות כו'¹⁵), ולכן הרי זה הלעומת-זה
 של הנפילה באופן ש"לא נודע מי הכהו".

126-7.

(12) נח ט, ו.

(15) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות משא הארון בכתף בסופו

(13) לקו"ת במדבר יג, ג.

(14) ראה יומא סז, ב בפ"י הר"ח. וראה לקו"ש שחכ"ד ע' (דרמ"צ מב, ב).

- 1 ועל-ידי-זה באים למעמד ומצב ש"נמצא ההורג אחר שנתערפה העגלה" - שלאחרי שמזכך את עצמו
2 על-ידי ענין ה'קבלת-עול', אזי יוכל למצוא את סיבת הנפילה ("מי הכהו") ולתקנה כו'.
3 והענין בזה:
4 יש מקום לחשוב שלאחרי שיש אצלו העבודה בענין ה'קבלת-עול' וה'מסירות נפש', שזוהי עבודה
5 בכחות מקיפים, אזי נמצא כבר במעמד ומצב ש"טוב לך" ¹⁶ ("ער איז שוין אַ גוט'שינקער"...), ושוב
6 אינו זקוק לעבודה בכחות הפנימיים (לחפש סיבה פרטית לנפילה כו', גאווה וכיוצא בזה), שהרי "יש
7 בכלל מאתיים מנה" ¹⁷.
8 אך האמת היא - כמבואר בקונטרס העבודה ¹⁸ שהעבודה שבבחינת המקיף אינה פועלת על הנפש
9 הבהמית כו', אלא שעל ידה נעשה מוכשר ומסוגל יותר לעבודה דבירור וזיכוך הכחות הפנימיים כו'.
10 ועל-דרך-זה בנדון דידן, שגם לאחר שנתערפה העגלה יש למצוא את ההורג, "והוא הישר בעיני
11 ה'" ¹⁹.

(18) פ"ה.

(19) חסר הסיום (המו"ל).

(16) לשון הכתוב - פרשתנו יט, יג.

(17) לשון חז"ל - ב"ק עד, א. ב"ב מא, ב. ועוד.

המשך ביאור למס' כריתות ליום שלישי עמ' א

31 המענינות שבגוף האדם ויש בו טומאה, ואם כן אף בברייתא היה
32 ראוי לומר שיטמא התינוק מהחלב, וחזרת הקושיא, מדוע אמרה
33 הברייתא שאשה שטמאה בטומאת מת יכולה להניק את בנה,
34 והוא נשאר בטהרתו.
35 רבא מבאר את הברייתא באופן אחר: אלא אמר רבא, אמנם החלב
36 טמא, אך התינוק אינו נטמא ממנו, והיינו טעמא - זהו טעמה של
37 הברייתא דקנה טהור, כיון שרק שתיה של רביעית או אכילה של
38 חצי פרס בזמן של כדי אכילת פרס מטמא, וכאן אין הדבר ידוע,
39 דהרי תינוק זה, ספק ינק בשיעור וספק לא ינק בשיעור, אלא פחות
40 ממנו, ואם תמצא לומר שינק בשיעור, עדיין לא ידוע בכמה זמן
41 אכלו, דקפק ינקו באכילת פרס, ונטמא, ספק ינקו ביותר מכדי
42 אכילת פרס, ולא נטמא, והרי זה ספק ספיקא, ולכן אמרה
43 הברייתא שאותו תינוק נשאר בטהרתו.
44 הגמרא דנה עתה בעיקר קושיית רבא, שחלב אשה דינו כשאר
45 מענינות שבגוף, מקשה הגמרא: ולרבא, וכי ניתן לומר שמקום חלב
46 מענין הוא, ולא צריך הקשר, והתנן במשנה (כלים פ"ח מ"א), האשה
47 שהיתה טמאה נדה, שנשף חלב מדדיה ונפל לארץ תנור, הרי התנור
48 טמא - המאכלים שבתנור נטמאים, וקשיא לן - והקשה לבני
49 הישיבה, במאי איתבשר - במה הוכשר חלב זה, שיהא דינו כאוכל
50 המקבל טומאה ומטמא אחרים, ואמר רבי יוחנן תירוץ לקושיא זו,
51 שהוכשר בטיפה מלובלבת שנמצאת על פי הדר, ומוכח שלא
52 כדברי רבא, שאמר שלחלב יש דין של מעין ומטמא כאחד
53 מאבריה, אלא צריך הכשר כדי לקבל טומאה. ובי תימא - ואם
54 תרצה לומר שבאמת רבא לא סבר לה כרבי יוחנן, אלא הוא מפרש
55 את המשנה שם שהחלב עצמו מטמא ללא הכשר כלל, עדיין יש
56 להקשות על דבריו ממקום אחר, והתנא - והרי שנינו בברייתא,
57 נמצאת אשה אומר, תשעה משקין של הגוף ישנם כזב - אדם
58 שטמא מחמת זיבה, וחלוקים הם בדיניהם, הדיעה, וליהה פרוקה
59 היוצאת מפצע שבגופו, וריעי, מהוירין מכלום. דמעת עינו, ודם
60 מנפתי - דם מכתו,

1 דוחה הגמרא: הרי החלב שיונק התינוק נתבשר - הוכשר לקבל
2 טומאה בכך שנגע בטיפה מלובלבת שעל פי הדר, כלומר, באותה
3 טיפה שנשארת על פי הדר, שכיון שאין התינוק אוכלה יש לה דין
4 משקה, והיא נוגעת בחלב שהתינוק ינק ומכשירה אותו לקבל
5 טומאה, ואם כן נמצא שהחלב מוכשר לקבל טומאה ונטמא
6 מהאם, ופוסל את התינוק, ומדוע אמרה הברייתא שאינו נטמא.
7 מנסה הגמרא לתרץ באופן אחר מדוע אין התינוק נטמא: אמר רב
8 נתנן אמר רבה בר אבון, הרי אפשר להעמיד שהברייתא עוסקת
9 בתינוק [שנקה] בתקופה אחת - בכח אחד, בבת אחת, ולא הניח
10 טיפה מלובלבת על פי הדר, וכיון שלא הוכשר החלב שאכל לקבל
11 טומאה, אין התינוק נטמא.
12 דוחה הגמרא: אמר רבא, שתי תשובות בדרבך, מדוע מסתבר לומר
13 שהתינוק נטמא מהחלב, תדא - תשובה אחת, שהרי אי אפשר
14 להעמיד שהברייתא מדברת באופן שלא נשארה טיפה על פי
15 הדר, דקתניא לפומיה דיינוקא - שהרי אנו רואים את פיו של
16 התינוק, דמלא חלב, ולא יתכן שלא הניח טיפה על פי הדר. ועוד -
17 ותשובה שניה, בלאו הכי יש לטמא את התינוק, שהרי מקום
18 יציאת החלב, 'מעין' הוא, כמו רוק ושאר מעינות שבגוף האדם,
19 שדינם כאחד מאברי האדם ומטמאים, ואין דינו של החלב היוצא
20 משם כמאכל הצריך הכשר כדי לטמא, אלא הוא טמא ללא
21 הכשר. ומוכיח רבא את דבריו: דקתני במשנה (מכשירין פ"ז מ"ח), חלב
22 אשה טמאה, מטמא בין אם יצא לרצון - מרצון התינוק, ובין אם
23 יצא שלא לרצון. וחלב בהמה אינו מטמא אלא לרצון - אם נחלב
24 לרצונו של האדם, אך אם יצא מעצמו אינו מטמא. ומאי לאו -
25 האם אין כוונת המשנה במה שאמרה 'שלא לרצון', לאופן ולא
26 ניהא ליה - שאין התינוק רוצה ביניקה זו, ואם היה החלב צריך
27 הכשר על ידי נגיעה במשקה, לא היה נטמא, שהרי יש צורך
28 שנתנית המשקה תהיה מרצון, וכאן לא היה כן, שהרי המשנה
29 עוסקת אף בחלב שיצא שלא לרצון, ואף על פי כן קתני במשנה
30 שחלב זה מטמא, ובודאי זהו משום שהחלב עצמו נחשב כאחד

בס"ד. משיחות ש"פ שופטים, ד' אלול ה'תש"נ.

עבודת האדם, "אני לדודי" (ועי' נעשה הגילוי 28
וההמשכה ד"דודי לי", שעיקרו בעשי"ת). 29

ואילו במשל ד"מלך בשדה" (ודוגמתו בנמשל, 30
התגלות י"ג מדות הרחמים) ההתחלה היא 31
שהמלך ("דודי") יוצא ממקומו ובא למקומו של 32
האדם ("לי") הנמצא בשדה – ע"ד ובדוגמת סדר 33
העבודה ד"דודי לי" 10? ! 34

ב. ויתירה מזה – במשל דמלך בשדה מודגש 35
החידוש בהמשכה מלמעלה למטה (היפך הסדר 36
ד"אני לדודי") עוד יותר מאשר ב"דודי לי": 37
התואר "דודי" מדגיש השייכות והקירוב דהקב"ה 38
להאדם (גם לפני ההתגלות ד"דודי לי"), עד כדי 39
כך, שהקב"ה נקרא בשם שמתייחס להאדם – 40
"דודי", דוד שלי (של האדם), ומתאר אופן היחס 41
להאדם – "דודי", מלשון ידידות ואהבה¹¹, יחס 42
של קירוב ואהבה, ובמילא, ההמשכה וההתגלות 43
ד"דודי לי" אינה חידוש (כ"כ). 44

ואילו התואר "מלך" מדגיש הרוממות וההתנשאות 45
דהקב"ה מהאדם – בדוגמת מלך שמרומם ומנושא 46
מכל בני המדינה (עד שאפילו "משכמו ומעלה 47
גבוה מכל העם"¹²), ועאכו"כ שרחוק ומובדל 48
מאנשי השדה, שהם למטה מאנשי עיר (סתם), 49
ועאכו"כ למטה מאנשי עיר גדולה וחשובה, ובפרט 50
עיר מוקפת חומה¹³, ועד לעיר הבירה, במכ"ש 51
וק"ו מההבדלה של המלך גם מאנשי עיר הבירה, 52
שהרי מקומו של המלך (בעיר הבירה עצמה) הוא 53
בהיכל מלכותו, בחדר לפניו מחדר כו'. 54

ומזה מובן גודל החידוש בגילוי וההמשכה 55
מלמעלה למטה במשל דמלך בשדה (שלא בערך 56
לגבי "דודי לי") – להיותו מן הקצה אל הקצה, 57
שהמלך יוצא ממקומו, מחדר לפניו מחדר בהיכל 58
מלכותו שבעיר הבירה, מקום עליון ביותר, ומשם 59
יורד ובא ועד לשדה, מקום תחתון ביותר, ולא עוד 60

א. ידוע ביאורו של רבינו הזקן בלקוטי-תורה¹
ד"ה אני לדודי ודודי לי ר"ת אלול – שענינו של
חודש אלול "יובן ע"פ משל למלך שקודם בואו
לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו ומקבלין פניו
בשדה, ואז רשאין (ויכולים²) כל מי שרוצה לצאת
להקביל פניו, והוא מקבל את כולם בסבר פנים
יפות ומראה פנים שוחקות לכולם. . וכך הענין
עד"מ בחודש אלול יוצאין להקביל אור פניו ית'
בשדה. . שהוא ענין הארת י"ג מדות (כמ"ש
לפנ"ז³ ש"באלול הוא זמן התגלות י"ג מדות
הרחמים"⁴) שיהי' פנים בפנים. . כמ"ש⁵ א-ל ה'
ויאר לנו". 12

וצריך ביאור – דלכאורה, המשל דמלך בשדה
הוא היפך סדר העבודה דחודש אלול המרומז בר"ת
ד"אני לדודי ודודי לי": 13

ידוע⁶ שיש ב' אופנים כלליים בעבודת האדם
המרומזים בשני הפסוקים ב'שיר השירים' (שתוכנו
ע"ד האהבה וההתקשרות וההתאחדות דהקב"ה
וכנס"י בדוגמת חתן וכלה): (א) "דודי לי ואני לו"⁷
– שההתחלה היא ע"י ההתעוררות מהקב"ה
(אתערותא דלעילא), "דודי לי", ולאח"ז באה
עבודת האדם, "ואני לו". (ב) "אני לדודי ודודי
לי"⁸ – שההתחלה היא ע"י עבודת האדם
(אתערותא דלתתא), "אני לדודי", ולאח"ז באה
ההמשכה מלמעלה, "ודודי לי". 25

וסדר העבודה דחודש אלול מרומז בפסוק "אני
לדודי ודודי לי", ר"ת אלול⁹ – שההתחלה היא ע"י 27

(1) פ' ראה לב, ב.

(2) הוספת (ביאור) כ"ק מו"ח אדמו"ר בסד"ה לך אמר לבי
ה'ש"ת (סה"מ ה'ש"ת ע' שכו. עטר"ת ע' תרנט. ה'ש"ת ע' 151).

(3) לקו"ת שם, א.

(4) ראה פנ"ח שער ר"ה בתחילתו. משנת חסידים מסכת אלול
פ"א, ג.

(5) תהלים קיח, כז.

(6) ראה אוה"ת פ' ראה ע' תשצא. שה"ש ח"ב ע' תקמג. סה"מ
תרכ"ז ע' קצו. תרנ"ד ע' שכו. עטר"ת ע' תרנט. ה'ש"ת ע' 151.
ספר השיחות תש"ג ע' 177. וראה בכ"ז גם לקו"ש חלק כט ע'
162 ואילך.

(7) שה"ש ב, טז.

(8) שה"ש ו, ג.

(9) אבודרהם סדר ר"ה ופירושה פ"א. ראשית חכמה שער
התשובה פ"ד (קטו, ב). פנ"ח שער ר"ה פ"א. ב"ח לטור או"ח
סתקפ"א (ד"ה והעבירו). ועוד.

(10) ולהעיר מאוה"ת ראה ע' תתב: וצ"ל אלול המשכת י"ג
מדה"ר מלמעלה, א"כ מהו אני לדודי, ומתחלה דודי לי מבעי.

(11) ראה גם ב"ח שם. ועוד.

(12) שמואל-א ט, ב. נח' באוה"ת בראשית ח"ד תשסד, ב.

שה"ש ח"ב ע' תיד-תטו. ועוד.

(13) להעיר מהחילוקים בהלכה בין עיר מוקפת חומה לעיר
סתם (ראה לדוגמא: מגילה ב, א ואילך. כלים פ"א מ"ו-ז).

33 מדות שהתורה נדרשת בהן, וכמרומו גם בהמשך
34 הפסוק "אני לדודי ודודי לי (ר"ת אלול) הרועה
35 בשושנים", "א"ת שושנים אלא ששושנים בתורה"²⁰.
36 וכידוע שבר"ח אלול מתחילים ארבעים יום שעלה
37 משה רבינו להר לקבל לוחות אחרונות²¹.
38 ועפ"ז אינו מובן: מהי שייכותה של העבודה
39 דחודש אלול (הוספה בתפלה ובלימוד התורה)
40 ל"שדה"?

41 ה. ויובן בהקדים ביאור הענין ד"שדה" בעבודת
42 האדם:
43 "שדה" (כפשוטה) – היא "ארץ ממנה יצא
44 לחם"²², המקום שבו נעשית העבודה הקשורה עם
45 "סידורא דפת"²³ – "הזורע והחורש וכו'"²⁴,
46 ובכללות יותר – העבודה בעניני העולם ("שדה"),
47 עובדין דחול, שנכללים ב"אבות מלאכות ארבעים
48 חסר אחת"²⁴ (האסורות בשבת).

49 וביאור הענין בעבודת האדם לקונו – בהקדים
50 הדיוק בלשון המשנה "אבות מלאכות ארבעים חסר
51 אחת", דלכאורה אינו מובן²⁵: (א) כיון ש"אבות
52 מלאכות . . . כנגד מלאכה מלאכתו ומלאכת
53 שבתורה"²⁶, ובתורה נאמר ארבעים פעמים מלאכה
54 – למה נאסרו בשבת רק ל"ט מלאכות, "ארבעים
55 חסר אחת"? (ב) למה מאריך התנא לכתוב
56 "ארבעים חסר אחת", ואינו כותב בקיצור (כלשון
57 המשנה בכלל דקצרה היא) "שלושים ותשע"²⁷?!
58 והביאור בזה:

59 בשבת נאסרו רק ל"ט מלאכות, מלאכות
60 דעובדין דחול ("מלאכתך"), אבל יש מלאכה אחת

1 אלא שבבואו לשדה אינו יושב על כסא מלכותו
2 בכתר מלכות, ומוקף ע"י שריו ועבדיו כו' כמו
3 בהיכל מלכותו¹⁴, אלא באופן ש"רשאין כל מי
4 שרוצה לצאת להקביל פניו כו"¹⁵.
5 ועפ"ז מתחזקת עוד יותר תמיהה הנ"ל –
6 שהענין דמלך בשדה הוא משל המבאר ענינו של
7 חודש אלול, שבו מודגש סדר העבודה באופן
8 ד"אני לדודי" (ואח"כ "ודודי לי").

9 ג. והנה, התירוץ הפשוט על השאלה הנ"ל,
10 הוא, שהתגלות המלך בשדה (גילוי י"ג מדה"ר
11 שבחודש אלול) היא רק נתינת כח לעבודה דחודש
12 אלול באופן ד"אני לדודי"¹⁶, כי כדי שתוכל להיות
13 עבודת האדם באופן דאתערותא דלתתא ("אני
14 לדודי"), יש צורך בנתינת כח מלמעלה, ובפרט
15 בנוגע לאנשי השדה, שלהיותם בדרגא נמוכה
16 ביותר זקוקים יותר לנתינת כח מלמעלה לעבודה
17 ד"אני לדודי"¹⁷.

18 אבל, מדיוק לשונו של רבינו הזקן "יוצאין
19 אנשי העיר . . . בשדה" (שגם אנשי העיר יוצאים
20 לשדה), משמע, שהדגשת הענין דמלך בשדה היא
21 (לא רק נתינת כח לעבודה ד"אני לדודי" גם
22 להנמצאים בשדה, אלא) גם ביחס לעבודה דחודש
23 אלול, היינו, שהעבודה דחודש אלול (כשהמלך
24 בשדה) היא בשדה, ויתירה מזה, שיציאת המלך לשדה
25 (גילוי מלמעלה למטה) היא בשביל העבודה בשדה
26 (עבודת המטה), כדלקמן.

27 ד. ומזה באה שאלה נוספת בנוגע לתוכן
28 העבודה דחודש אלול – כשה"מלך בשדה":
29 חודש אלול הוא חודש הרחמים, שבו מוסיפים
30 ביתר שאת וביתר עוז בעבודת התפלה שענינה
31 רחמים¹⁸, וכן בלימוד התורה, כידוע¹⁹ שי"ג מדות
32 הרחמים (המאירות בחודש אלול) הם כנגד י"ג

(20) ראה שבת ל, ב. זהר ח"ב כ, ב. עדר, א. לקו"ת שם לב, ד. לג, ד.

(21) פרש"י תשא לג, יא. י"א בא' דר"ח אלול עלה משה להר (פרקי דר"א פמ"ו. הובא בטור או"ח ר"ס תקפא), וי"א בשני דר"ח (הובא בסדר הדורות ד"א תמ"ח). וראה מג"א או"ח סתקפ"א סק"ב. הוספות לשו"ע אדה"ז להר"נ מדובראוונא סתקפ"א בקונטרס אחרון.

(22) איוב כח, ה.

(23) שבת עד, ב.

(24) משנה שם עג, א.

(25) בהבא לקמן – ראה ד"ה אבות מלאכות תר"ל (סה"מ תר"ל ע' רמב ואילך. רמב ואילך). ד"ה ויקח ה"א תרל"א. ד"ה הנ"ל בסה"מ עטר"ת ע' לח ואילך. תרח"ץ ע' עז ואילך.

(26) שבת מט, ב.

(27) כפי שמצינו בגמרא (שבת ע, א. צז, ב) "דברים הדברים אלה הדברים, אלו שלוששים ותשע מלאכות שנאמרו למשה מסיני".

(14) שלכן "אין נכנסים כי אם ברשות, ואף גם זאת המובחרים שבעם ויחיי סגולה" (לקו"ת שם).

(15) ודוגמתו בנמשל – שהגילוי די"ג מדה"ר שלמעלה ממדידה והגבלה, שלכן, "אינן חזרות ריקן" (ר"ה יז, ב), נמשך ומתגלה גם בשדה.

(16) ראה לקו"ת פ' ראה כה, ב"ג. שם לג, ג.

(17) ראה גם ד"ה אני לדודי תשכ"ו (סה"מ מלוקט ח"ד ע' שסג"ד) ס"ב"ג.

(18) ראה ברכות כ, ב: "תפלה . . . רחמי נינהו".

(19) פע"ח שער עולם העשי' פ"ו. לקו"ת פ' ראה לג, ד. אוה"ת פ' ראה ע' תשפה. ועוד.

כתיב³⁵ "כי תבואו אל הארץ גו' שש שנים
תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את
תבואתה ובשנה השביעית גו' שבת לה'", היינו,
שש שנים (שש שנים מתוך שבע שנים) עסוקים
בעבודת השדה³⁶.

ועד"ז בכל שבוע – "ששת ימים תעבוד ועשית
כל מלאכתך ויום השביעי שבת לה"³⁷, שש שנים
עסוקים בעובדין דחול ("מלאכתך"), כל צרכי
האדם, הכלולים ב"סידורא דפת".

[ויתירה מזה – שאפילו בנוגע ליום השבת
אמרו חז"ל³⁸ "כשתבוא שבת יהא בעיניך כאילו כל
מלאכתך עשוי", היינו, שגם ביום השבת יש
בעולמו הענין ד"מלאכתך" (ולא באופן של היסח
הדעת, שהמלאכה אינה תופסת מקום אצלו), אלא
שנראה בעיניו כאילו כל מלאכתו עשוי³⁹, ולא עוד
אלא שענין זה הוא "משום עונג שבת . . אין לך
עונג גדול מזה"⁴⁰, היינו, שמצות עונג שבת היא
לא רק מעניני קדושה, מלאכת שמים (ע"ד התענוג
דעוה"ב, שעל זה אמרו חז"ל⁴¹ "יפה שעה אחת⁴²
של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה"),
אלא גם מזה ש"כל מלאכתך עשוי", ויתירה מזה
עד ש"אין לך עונג גדול מזה"!].

ועד"ז בכל יום – שלאחרי התפלה ולימוד
התורה ("מבית הכנסת . . לבית המדרש"⁴³) צ"ל
העבודה במשך רוב היום בשדה – "ואספת
דגנך"⁴⁴, "הנהג בהם מנהג דרך ארץ"⁴⁵.

(35) בהר כה, ב"ד.

(36) אלא שהכוונה בזה היא כדי ש"ושבתה הארץ שבת לה",
שלכן נאמר "כי תבואו אל הארץ גו' ושבתה הארץ שבת לה",
אע"פ שהסדר הוא (כהמשך הכתוב) שתחילה צ"ל "שש שנים
תזרע שדך גו' ואח"כ "ובשנה השביעית גו' שבת לה" (ראה
לקו"ת בהר מ, ד. ובכ"מ).

(37) יתרו כ, ט"ו"ד.

(38) פרש"י יתרו שם, ט – ממכילתא שם. טושו"ע או"ח סש"ו
ס"ח. שו"ע אדה"ז שם סכ"א.

(39) ועי"ז נעשית השלימות ד"ששת ימים תעבוד ועשית כל
מלאכתך" – שהרי "אין אדם יכול לעשות כל מלאכתו בשבוע
אחד, אלא יראה אדם בכל שבת כאילו כל מלאכתו עשוי" (שו"ע
אדה"ז שם).

(40) שו"ע אדה"ז שם מטור שם (מסמ"ק סר"פ (רפ"א)).

(41) אבות פ"ד מ"ז.

(42) "שעה אחת" (גם) מלשון הפנה אחת ("מיט איין קער")
– ראה סה"מ תרל"ו ח"ב ע' שמו. סה"מ קונטרסים ח"ב ע' שצו,
ב. ועוד.

(43) סוף מסכת ברכות. שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ה ס"א.

(44) עקב יא, יד.

(45) ברכות לה, ב.

1 (המלאכה הארבעים) שמותרת בשבת – "מלאכת
2 שמים"²⁸.

3 וזהו גם הדיוק ד"ארבעים מלאכות חסר אחת"
4 – שתכלית הכוונה דהתעסקות בל"ט המלאכות
5 דעובדין דחול, היא, להמשיך ולגלות בהם
6 ה"חסר) אחת", המלאכה הארבעים, מלאכת
7 שמים, ע"ד "כל מעשיך יהיו לשם שמים"²⁹, ועד
8 שמתגלה בהם ש"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא
9 בראו אלא לכבודו"³⁰, היינו, שכל ענינם אינו אלא
10 כבוד שמים.

11 וכמרומו גם בזה ש"אין חייבין אלא על מלאכה
12 שכיוצא בה היתה במשכן"²⁶, ועד שגם מספר
13 המלאכות הוא בהתאם למספר המלאכות שבמשכן,
14 "אבות"²⁶ מלאכות ארבעים חסר אחת . . כנגד
15 עבודות המשכן"³¹ – שמזה מובן שתוכנן של
16 המלאכות דעובדין דחול, הוא, מעין ודוגמת
17 המלאכות שבמשכן שעל-ידן נתקיים הציווי³²
18 "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", היינו, שהעבודה
19 בעניני העולם (בל"ט מלאכות דעובדין דחול) היא
20 לעשות לו ית' דירה בתחתונים, ע"ד ובדוגמת
21 השראת השכינה במשכן ומקדש³³.

22 ו. ויש להוסיף בהדגשת גודל המעלה
23 והחשיבות דהעבודה בשדה – שרוב ועיקר
24 העבודה היא בשדה (בעניני העולם) דוקא³⁴:

(28) ובפרטיות יותר – המלאכה דתורה, שנקראת מלאכה,
כמ"ש (משלי כד, כז) "הכן בחוץ מלאכתך ועתדה בשדה לך אחר
ובנית ביתך", ודרשו חז"ל (סוטה מד, א) "הכן בחוץ מלאכתך זה
מקרא, ועתדה בשדה לך זה משנה, אחר ובנית ביתך זה גמרא".
– ולהעיר שהתורה נקראת לחם, כמ"ש (משלי ט, ה) "לכו לחמו
בלחמנו", ויש בה כל פרטי המלאכות ד"סידורא דפת", כמבואר
בלקו"ת (בהר מ, ב. ואילך).

(29) אבות פ"ב מ"ב.

(30) אבות ספ"ו.

(31) ועפ"ז יומתק שבגמרא בנוגע למלאכה הארבעים שאינה
נימנית ("ארבעים חסר אחת") הוא "משום דכתיב והמלאכה היתה
דים", שבפסוק זה מודגשת השלימות דמלאכת (נדבת) המשכן.

(32) תרומה כה, ח.

(33) ועד"ז להדעה ש"ארבעים מלאכות . . כנגד מלאכה
מלאכתו ומלאכת שבתורה ארבעים חסר אחת" – שהמלאכות
דעובדין דחול הם כנגד המלאכות שבתורה, שעל ידה נמשך גילוי
אלקות בעולם כמו ע"י המשכן ומקדש, כמאדו"ל (ברכות ח, א)
משחרב ביהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה
(ראה מאמרים שבהערה 25. ובסה"מ תר"ל ע' רמג: תורה נק'
מקדש).

(34) כמאדו"ל "הרבה עשו כר' ישמעאל ("הנהג בהם מנהג
דרך ארץ") ועלתה בידן, כרשב"י ("שורתו אומנתו", באמרו
"אפשר אדם חורש . . וזור . . תורה מה תהא עלי" . . אלא . .
מלאכתך נעשית ע"י אחרים") ולא עלתה בידן" (ברכות לה, ב).

24 שגם ב"שדה" (תחתון ביותר⁵³) תהי' המשכת
25 קדושה ואלקות, דירה לו ית' בתחתונים.

26 ז. עפ"ז יובן גם הביאור בענינו של חודש אלול
27 ע"פ המשל דמלך בשדה:

28 חודש אלול – להיותו החודש האחרון בשנה,
29 חודש החשבון⁵⁴, והתיקון והשלימות לעבודה
30 דהשנה החולפת, וגם (ובעיקר) חודש ההכנה
31 לעבודה דהשנה הבאה – ה"ה כולל את כל עניני
32 העבודה, כמודגש גם בשמו של החודש, שבו
33 מרומזים חמשה ראשי-תיבות והם: "אנה לידו
34 ושמי לך", "אני לדודי ודודי לי", "איש לרעהו
35 ומתנות לאביונים", "את לבבך ואת לבב", "אשירה
36 לה" ויאמרו לאמר" –

37 ר"ת הכוללים העבודה בג' הקוין תורה עבודה
38 וגמ"ח⁵⁵, ענין התשובה (כהפירוש בלשון חז"ל⁵⁶)
39 "תשובה ומעשים טובים", שע"י התשובה המעשים
40 הם טובים ומאירים⁵⁷ וענין הגאולה (שבאה ע"י
41 גמר ושלמות כללות העבודה), כמבואר בארוכה
42 במק"א⁵⁸.

43 וע"פ האמור לעיל שתכלית הכוונה דכללות
44 העבודה (להיות לו ית' דירה בתחתונים) נעשית
45 ונשלמת ע"י העבודה בשדה דוקא, מובן, שגם
46 מעלת השדה (שבה נשלמת הכוונה דכללות
47 העבודה) מודגשת בחודש אלול (הכולל את כל
48 עניני העבודה, ועאכו"כ התכלית והכוונה דכללות
49 העבודה).

50 וזהו הביאור במשל ד"מלך בשדה" – שבענין
51 זה מודגש (לא רק נתינת-כח לעבודה, אלא גם
52 ובעיקר) התוכן והסך-הכל דכללות העבודה, שענינה
53 לפעול הגילוי וההמשכה ד"מלך בשדה", היינו, שגם
54 השדה (תחתון שאין תחתון למטה ממנו) תהי'
55 מקומו (דירתו) של המלך, נוסף על כמו שנמצא
56 בהיכל מלכותו, ועד לאופן נעלה ביותר וביותר, כי
57 ההתגלות בהיכל מלכותו בלבושי מלכות וכתר

1 זאת ועוד: איתא בגמרא⁴⁶ ש"בשעה שמכניסין
2 אדם לדין (לאחרי גמר ושלמות העבודה בעוה"ז),
3 אומרים לו נשאת ונתת באמונה" (ורק אח"כ
4 שואלים אותו "קבעת עתים לתורה"⁴⁷), היינו,
5 שהשאלה הראשונה (כולל גם שהיא ראשונה
6 במעלה) היא בנוגע לעבודתו בעניני העולם
7 דוקא⁴⁸.

8 ולכאורה תמוה הדבר: כיון ש"אתה בחרתנו
9 מכל העמים . . ורוממתנו כו", היתה צריכה להקבע
10 הנהגת בני" באופן שרוב הזמן יעסקו בעניני
11 קדושה, לימוד התורה וקיום המצוות, עבודה
12 במשכן ומקדש⁴⁹, ולמה נקבעה הנהגתם (ע"פ
13 התורה) באופן שרוב הזמן יעסקו בעניני העולם,
14 כמו (להבדיל) אומות-העולם!?

15 והביאור בזה – ע"פ הידוע שתכלית בריאת
16 העולם (שנברא "בשביל התורה ובשביל ישראל"⁵⁰,
17 היינו, בשביל עבודתם של ישראל ע"פ התורה)
18 הוא שנתאוהו הקב"ה להיות לו ית' דירה
19 בתחתונים⁵¹, עד בתחתון שאין תחתון למטה
20 ממנו⁵², ולכן, עיקר ורוב העבודה היא (לא בעניני
21 קדושה כשלעצמם, ע"ד ובדוגמת עבודת הנשמה
22 לפני ולאחרי ירידתה למטה להתלבש בגוף, אלא)
23 בעניני העולם דוקא, "שש שנים תזרע שדך וגו'",

(46) שבת לא, א.

(47) ולהעיר מדויק הלשון "קבעת עתים לתורה" – "לפי שאדם צריך להתעסק בדרך ארץ . . הוצרך לקבוע עתים לתורה, דבר קצוב, שלא ימשך כל היום לדרך ארץ" (פרש"י שם), היינו, שגם בשאלה ע"ד לימוד התורה מודגש הסדר ע"פ תורה הוא שרוב היום עוסק בדרך ארץ, שלכן צריך להשתדל "שלא ימשך כל היום לדרך ארץ".

(48) ובביאור תוכן השאלה "נשאת ונתת באמונה" – יש לומר (נוסף על הפירוש הפשוט), שהשאלה היא (גם) אם עבודתו בעניני העולם (משא ומתן) היתה חדורה באמונת ה' (ע"ד דרשת הגמרא לפני" אמונת זה סדר זרעים", "שמאמין בחי העולמים וזורע" (תוס' שם – בשם הירושלמי)), היינו, שענין האמונה (עיקר התומצ' כמאד"ל (מכות כד, א) "בא חבוק והעמידן על אחת, שנאמר וצדיק באמונתו יחיה") חודר בעבודתו בעניני העולם (כולל ועד לזריעה בשדה).

(49) כמו שבט לוי – כמ"ש בפרשתנו (שופטים יח, א"ה) "לא יהי' לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה גו' כי בו בחר ה' אלקיך מכל שבטין לעמוד לשרת בשם ה'", "לפי שהובדלו לעבודת מזבח ואינן פנויין לחרוש ולזרוע" (פרש"י עקב יו"ד, ט).

(50) פרש"י ר"פ בראשית.

(51) נתחומא נשא טז. ועוד. תניא פל"ו.

(52) תניא שם.

(53) שלכן יש אפשרות ש"מצא חלל . . נופל בשדה", כמ"ש

בסוף פרשתנו (כא, א).

(54) ראה סה"מ תרצ"ו ס"ע 141 ואילך. וש"נ.

(55) אבות פ"א מ"ב – שלומדים בשבת זו (וראה לקמן סי"ב).

(56) אבות פ"ד מ"ז.

(57) לקו"ת מטות פב, א. שמע"צ פה, א. שה"ש יז, ג. ועוד.

(58) לקו"ש ח"ט ע' 297 ואילך. חכ"ד ע' 177. שם ע' 313

ואילך. ועוד.

לשדה נעבד", באופן ש"כל מעשיך יהיו לשם 39
שמים", ו"בכל דרכיך דעהו" 62. 40

ועבודה זו אף שהיא לצורך המלך, אינה פועלת 41
(כ"כ) התגלות המלך עצמו 63 [ובסגנון תורת 42
החסידות – שהעבודה בעניני הרשות פועלת 43
התגלות דרגת האלקות שבערך העולם 64], ואילו 44
התגלות המלך עצמו [דרגת האלקות שלמעלה 45
מהעולם] נעשית (בעיקר) ע"י לימוד התורה (כידוע 46
שהתורה נקראת מלך 65), חכמתו ורצונו של הקב"ה, 47
אורייתא וקוב"ה כולא חד. 48

ולאידך, כיון שהכוונה היא שהתגלות המלך 49
תהי' בשדה – ה"ז מודגש בעיקר ע"י קביעת עתים 50
לתורה דאנשי השדה, שאף שרוב הזמן עוסקים הם 51
בעניני השדה, יש להם זמן קבוע (קביעות בזמן – 52
נוסף על הקביעות בנפש 67) ללימוד התורה, ועד 53
שלימוד התורה "חודר" בכל היום, ובעבודה 54
שבמשך רובו ככולו דהיום בעניני השדה, שע"ז 55
ממשיכים התגלות המלך עצמו (ע"י התורה) 56
בהשדה 68. 57

ומזה מובן גם בנוגע לאופן העבודה דחודש 58
אלול כשהמלך בשדה – שביחד עם ההדגשה על 59
מעלת העבודה דכל השנה בשדה, בעניני הרשות 60
(לעשות לו ית' דירה בתחתונים), ישנה הדגשה 61
מיוחדת ועיקרית של התגלות המלך עצמו, ע"ז 62
שאנשי השדה מוסיפים בקביעת עתים לתורה (אף 63
שגם אז לא נעשים יושבי-אוהל, אלא נשאים 64
אנשי שדה, שעוסקים רוב היום במלאכת השדה, 65
עובדין דחול), כמו במשל, שכאשר המלך בא 66

מלכות היא מצד בחינת הגילויים, ואילו ההתגלות 1
בשדה היא התגלות עצמותו של המלך (שלמעלה 2
מהציור דלבוש מלכות וכתר מלכות), מהותו 3
ועצמותו ית' 59. 4

ועפ"ז מובן שביאור ענינו של חודש אלול ע"פ 5
המשל ד"מלך בשדה" הוא בהתאם לעבודה דחודש 6
אלול באופן ד"אני לדודי" – כי, התגלות המלך 7
בשדה היא בשביל עבודת השדה המטה, העבודה 8
דאנשי השדה בעניני השדה, ל"ט מלאכות דעובדין 9
דחול, שע"ז עושים בשדה דירה לו ית'. 10

וע"ד מ"ש 60 "ויתרון ארץ בכל היא מלך לשדה 11
נעבד", "יתרון עבודת הארץ בכל דבר הוא, אפילו 12
המלך שאין למעלה ממנו נעבד לשדה בעבור 13
צרכו, כי ממנו (מהשדה) מחייתו" 61 – שמעלת 14
עבודת הארץ (ועד בתחתון שאין תחתון למטה 15
ממנו) גדולה כל כך עד שאפילו המלך משועבד 16
(כביכול) להשדה ולאנשי השדה, כיון שע"י 17
עבודתם של אנשי השדה בעניני השדה נעשית 18
מחייתו (כביכול) של המלך, שנתאוה להיות לו 19
דירה בתחתונים, ותאוה (כביכול) זו נתמלאה 20
ונשלמת ע"י עבודתם של התחתונים בשדה דוקא. 21

ת. ליתר ביאור: 22
בהענין ד"מלך בשדה" מודגשים ב' קצוות: (א) 23
מעלת השדה, שהמלך נמצא ומתגלה בשדה, לאנשי 24
השדה ובעניני השדה, תחתון שאין תחתון למטה 25
ממנו. (ב) התגלות המלך, ש(גם) בשדה מתגלה 26
המלך בכל עצמותו. 27

והמעלה דחודש אלול (שהמלך בשדה) לגבי כל 28
השנה כולה – שבעבודה דכל השנה כולה עיקר 29
ההדגשה היא על העבודה בשדה (אלא שיודעים 30
שתכליתה וכוונתה כדי שתהי' התגלות המלך), 31
אבל בחודש אלול, להיותו סיום וגמר העבודה דכל 32
השנה כולה והכנה לעבודה דשנה הבאה, מודגשת 33
בו התכלית והכוונה דכללות העבודה בשדה – שהי' 34
מקומו והתגלות המלך בשדה. 35

ובעבודה בפועל: 36
העבודה בשדה היא העבודה בעניני הרשות, 37
"מלאכתך", אלא שנעשית לצורך המלך ("מלך 38

(62) משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג. טושו"ע או"ח
סרל"א. שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ו ס"ב.

(63) כמו במשל, שעבודת אנשי השדה בהכנת מחיית המלך
אינה שייכת להתגלות וראיית המלך, שיכולים לעבוד כל ימיהם
בהכנת מחיית המלך, ואעפ"כ, לא יראו את המלך.

(64) ראה סה"מ תרס"ב ע' שלח ואילך. תש"ה ע' 78.

(65) ראב"ע עה"פ – ברכה לג, ה. וראה ב"ר פ"ט, א. וראה
הערה 68.

(66) מובא בתניא רפכ"ג בשם הזהר. וראה זהר ח"א כד, א.

ח"ב ס, א. לקו"ת נצבים מו, א.

(67) ראה אוה"ת ויגש שני, ב. נ"ך ח"א ע' לו. סה"מ תרס"ב
ע' שגד. תרפ"ט ע' 99. וש"נ.

(68) ועפ"ז יש לתווכ הפירוש הפשוט ד"מלך לשדה נעבד",
שדה כפשוטו, עם פ"י חז"ל שקאי על התורה (ויק"ר פכ"ב, א) –
כיון שהשעבוד דהמלך הוא לעבודת אנשי השדה בגילוי והמשכת
התורה בשדה.

(59) ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1344.

(60) קהלת ה, ח.

(61) ראב"ע עה"פ. וראה ביאורו קכט, סע"ג ואילך.

של האדם⁷⁶, ועד שמתלבשת בעניני העולם –
פסקי־דינים והלכות בנוגע להנהגה בעולם, שע"ז
נעשה שינוי במציאות העולם להיות ע"פ התורה⁷⁷,
ולכן ע"י התורה דוקא נעשית התגלות המלך
בשדה.

ויש לומר, שמטעם זה מדגישים הענין דתורה
גם בהמשך ובשייכות להדגשת ענין התפלה בחודש
אלול⁷⁸:

ב"אני לדודי ודודי לי" – אף שקאי בפשטות
על עבודת התפלה, קאי גם על לימוד התורה⁷⁹ ועד
בתכלית השלימות, שהרי "עיקר האהבה ("אני
לדודי ודודי לי") היא אתדבקות רוחא ברוחא
כמ"ש⁸⁰ ישקני מנשיקות פיהו . . ע"י תורה . .
להיות דבר ה' ממש בפיו, וכמ"ש⁸¹ ואשים דברי
בפיך"⁸².

(76) ולהעיר, שהבליגבול דתורה מתגלה בעיקר בתושבע"פ –
"ששים המה מלכות כו' ועלמות אין מספר" (שה"ש ו, ח. שהש"ר
פ"ו, ט (ב). זח"ג רטז, סע"א), עד לריבוי החידושים ע"י "תלמיד
ותיק" שבכל דור דור עד אין־סוף (משא"כ בתושב"כ שתיבות
ואותיותי' הם במדידה והגבלה, לא פחות ולא יותר), וביחד עם
זה, מודגשת בתושבע"פ דוקא ההתלבשות בשכל האדם (מדידה
והגבלה), ש"אם אינו מבין הפירוש אינו נחשב לימוד כלל"
(משא"כ בתושב"כ (הל' ת"ת לאדה"ז ספ"ב)).
(77) כדרז"ל עה"פ (תהלים נז, ג) לא־ל גומר עלי – ירושלמי
כתובות פ"א ה"ב. הובא בש"ך (ושו"ע אדה"ז י"ד סקפ"ט ס"ק
יג (ס"ק כג)).

(78) נוסף על הדגשת ענין התורה בפ"ע – בר"ת ד"אנה לידו
ושמתי לך" (משפטים כא, יג. פע"ח שבהערה 9), ערי מקלט**
שקאי על תורה, כמאד"ל "דברי תורה . . קולטין" (מכות י"ד,
א. וראה אוה"ת מסעי' ע' א'תיד ואילך. סה"מ תרנ"א ע' רד"ה).
(79) נוסף על הרמז ב"אני לדודי ודודי לי", ס"ת ד' יודיין,
נגד ארבעים יום דעליית משה רבינו להר לקבל לוחות אחרונות
(ר"ח וב"ח שבהערה 9. אוה"ת שה"ש ח"ב ע' תקמו. סה"מ
תרכ"ט ע' שא. עת"ר ע' רלב), ענין התורה.

(80) שה"ש א, ב.

(81) ישעי' נא, טז – הפטורת שבת זו.

(82) ראה אנה"ת פ"ט. רפ"י***. – ולהעיר גם מתניא פמ"ו:
"אם מלך גדול ורב מראה אהבתו הגדולה והעצומה לאיש הדיוט
כו' ויורד אליו ממקום כבודו (כמו במשל ד"מלך בשדה)".
תעורר ממילא האהבה כפולה ומכופלת בלב ההדיוט כו' אל
נפש המלך . . בקירוב ויחוד אמיתי בהתקשרות הנפש ממש בבחי'
נשיקין פה לפה, לדבר דבר ה' זו הלכה, ואתדבקות רוחא ברוחא
היא השגת וידיעת רצונו וחכמתו דכולא חד ממש", שמזה מובן,
שהגילוי ד"מלך בשדה" מעורר ללימוד התורה מתוך אהבה
ואתדבקות רוחא ברוחא כו'.

1 לשדה, מפסיקים אנשי השדה באמצע עבודתם
2 בשדה לקבל פני המלך (אף שנשארים אנשי שדה,
3 ועד שמקבלים פני המלך בלבושי השדה), ודוגמתו
4 בנמשל, שגם בחודש אלול עוסקים בל"ט מלאכות
5 דעובדין דחול⁶⁹ (שהרי ימי חודש אלול "הם" ימות
6 החול ואינם יו"ט⁷⁰), אלא שמסיפים יותר בלימוד
7 התורה, שזהו"ע קבלת פני המלך בשדה⁷¹.

8 ט. ויש להוסיף, שעיקר הגילוי דמלך בשדה
9 (הגילוי בתחתונים דוקא) נעשה ע"י לימוד התורה,
10 ולא (כ"כ) ע"י עבודת התפלה⁷² – כי:
11 תפלה – ענינה העלאה מלמטה למעלה, באופן
12 של "התפשטות הגשמיות"⁷³, עד שצריכים
13 להזהיר שלא יהי' "כלות הנפש"⁷⁴ (היפך תנועת
14 התגלות המלך בשדה).

15 ואילו תורה – ענינה המשכה מלמעלה למטה
16 דוקא, אשר עם היותה "ארוכה מארץ מדה ורחבה
17 מיני ים"⁷⁵, עד בלי־גבול, להיותה חכמתו ורצונו
18 של הקב"ה, נמשכת ומתלבשת בשכלו (המוגבל)

(69) להעיר מהמבואר במאמרים שבהערה 25, של"ט ימים
שמר"ח אלול עד יוה"כ פ"ה הם ע"ד ל"ט מלאכות, ויוה"כ פ"ה יום
הארבעים, הוא ע"ד המלאכה הארבעים שמותרת בשבת (המלאכה
דתורה), ובר"ח אלול מתחילין לבקש את הבחי' האחת ("ארבעים
חסר אחת"), שזהו מה שמתחילין לומר מר"ח אלול "אחת שאלתי
גוי", עד שביוה"כ מתגלה בחי' האחת*.

(70) להעיר מלקוטי לוי"צ אג"ק ע' תו: "ימי רצון מחודש
אלול והלאה הם ימי בריאות ג"כ, להבראות הנפש וגם הגוף יחד,
שעליו כתיב אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים . . שע"י המרעה
דהשושנים נעשה בריאות הנפש והגוף".

(71) משא"כ הכתרת המלך – בראש השנה, שמצות היום
בשופר (ר"ה כו, ב), כמבואר ברס"ג (הובא באבודרהם בטעמי
התקיעות) שא' הטעמים העיקריים ("הענין הראשון") לתק"ש
בר"ה הוא, כמו ש"עושיין המלכים בתחילת מלכותם שתוקעין
לפניהם כו" – ע"י הביטול דהעם, שאז הם במעמד ומצב שאינם
שייכים למלאכה (ועד שגם התקיעה בשופר "חכמה היא ואינה
מלאכה" (שבת קיז, ב) – לא מלאכה הקשורה עם מציאות האדם,
אלא חכמה, ענין הביטול).

(72) נוסף לכך שבתפלה מודגש בעיקר הביטול כעומד לפני
המלך (שו"ע אדה"ז אור"ח סק"ד ס"ב) באימה ובידא (שם סו"ס
צה), ולא כבקבלת פני המלך בשדה, כשמקבל את כולם בסבר
פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם.

(73) שו"ע אדה"ז אור"ח סצ"ח ס"א. הל' ת"ת פ"ד ס"ה.

(74) ראה צוואת הריב"ש סימן לה.

(75) איוב יא, ט.

(**) להעיר מהשייכות לפרשת השבוע, פ' שופטים – שבה מדובר
אודות ערי מקלט (יט. ואילך).
(***) ושם, שזהו"ע תשובה עילאה. שלימות התשובה שבחודש אלול,
חודש התשובה.

(*) וע"פ האמור שהמלאכה האחת המותרת בשבת היא המלאכה
דתורה – יש לומר, שגילוי בחי' האחת ביוה"כ פ"ה הו"ע מתן־תורה
דלוחות שניות, כמאד"ל "ביום חתונתו זה מתן תורה", יוה"כ פ"ה שניתנו
בו לוחות שניות (תענית כז, ב ובפרש"י).

18 פה, והם עמודי ההוראה, ומהם חק ומשפט יוצא
19 לכל ישראל⁹¹, היינו, שדיני התורה נמשכים
20 וחודרים בהנהגת בני בכל מקום שהם, "בכל
21 שעריך", "שעריך" דייקא, שער העיר, שדרכו
22 יוצאים לשדה, שבזה מודגש שגם ההנהגה בשדה
23 (לאחרי היציאה משער העיר) היא ע"פ משפטי
24 התורה, ועד שהנהגה דכל העולם כולו נעשית
25 ע"פ התורה.

26 ויש להוסיף, שאף שעיקר החיוב ד"שופטים
27 ושוטרים תתן לך בכל שעריך" הוא בארץ ישראל,
28 כפס"ד הרמב"ם⁹² "אין אנו חייבין להעמיד בתי
29 דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר אלא בארץ
30 ישראל בלבד . . . שנאמר תתן לך בכל שעריך אשר
31 ה' אלקיך נותן לך לשבטיך", משא"כ בחוץ
32 לארץ⁹³, ועאכ"כ בזמן הגלות ובחוץ לארץ⁹⁴, שגם
33 כשנמצאים בחסדי ה' במלכות של חסד, צריכים
34 לקבל רשות ממלכות המדינה (שיש לה תוקף ע"פ
35 תורה – דינא דמלכותא דינא⁹⁵) למנות דיינין (ואין
36 זה באופן ד"שופטים ושוטרים תתן לך"), מ"מ,
37 כשעומדים בתוקף המתאים בכח התורה, נעשית
38 הנהגת המדינה כולה (ועד להנהגת המדינות שבכל
39 העולם כולו) בהתאם לפס"ד דישאל ע"פ התורה
40 – "שופטים ושוטרים תתן לך", ע"ד סיפור כ"ק
41 מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו אודות הנהגת ה'צמח

1 ובהמשך הכתוב "הרועה בשושנים" – שאף
2 שקאי על י"ג מדות הרחמים ("שושנה" יש בה י"ג
3 עלין כנגד י"ג מדות הרחמים⁸³), ענין התפלה
4 (רחמי), מכל-מקום קאי גם על י"ג מדות שהתורה
5 נדרשת בהן⁸⁴ שהם כנגד י"ג מדה"ר⁸⁵, כדרשת
6 חז"ל א"ת שושנים אלא ששונים בתורה⁸⁶.

* * *

7 י. ע"פ האמור לעיל שבחודש אלול (מלך
8 בשדה) מודגשת הפעולה בעולם (שדה) ע"י התורה
9 (מלך) – יש לבאר גם הקשר והשייכות לפרשת
10 שופטים שקורין לעולם בהתחלת חודש אלול⁸⁷:
11 בהתחלת פ' שופטים נאמר "שופטים ושוטרים
12 תתן לך בכל שעריך"⁸⁸, "שופטים דיינין הפוסקין
13 את הדין, ושוטרים הרודין את העם אחר מצוותן
14 כו"⁸⁹ – "מצות-עשה של תורה למנות שופטים
15 ושוטרים בכל מדינה ומדינה ובכל פלך ופלך . .
16 קובעין בתחלה בית-דין הגדול במקדש, והוא
17 הנקרא סנהדרי גדולה"⁹⁰, ש"הם עיקר תורה שבבעל

(83) ראה זהר ח"א בתחילתו. רד"ה אני לדודי הב' – לקו"ת פ' ראה לג, א.

(84) תושבע"פ (שהתורה נדרשת), שבה מודגש הבליגבול שבתורה, וביחד עם זה, ההמשכה בשכל האדם, מדידה והגבלה (כמרומו גם בלשון "י"ג מדות"), כנ"ל הערה 76.

(85) ולהעיר, שמקדימים י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן לעבודת התפלה (י"ג מדה"ר) – באמירת הבריתא "רבי ישמעאל אומר בשלש עשרה מדות התורה נדרשת כו" לפני התפלה.

(86) להעיר, שבלקו"ת ד"ה אני לדודי ודודי לי (שבו מבאר המשל דמלך בשדה), מסיים בענין לימוד התורה, ומביא גם הענין ד"הרועה בשושנים", ששונה הלכות כו' (ועאכ"כ בד"ה אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים, שבתחלתו מזכיר ע"ד עליית משה להר לקבל לוחות אחרונות, וממשיך בענין תלמוד גדול שמביא לידי מעשה, "כי א"א להיות התעוררות המשכת סוכ"ע ע"י קיום המצוות אם לא ע"י התורה כו'"), ומסיים בהענין ד"הרועה בשושנים", א"ת שושנים אלא ששונים, ענין התורה), עיי"ש.

(87) משא"כ פ' ראה, שברוב השנים היא בשבת מברכים אלול, בחודש מנחם-אב.

(88) להעיר גם מהרמז ש"בכל שעריך" (לשון יחיד) קאי על ד' השערים שבגוף האדם (ב' עינים ב' אזנים נחירי החוטם ופה) שעל ידם מתקשר האדם עם העולם שמסביבו – שצריך האדם למנות שופטים ושוטרים שהנהגתו בשערים שלו תהי' ע"פ התורה (ראה ש"ך עה"ת ריש פרשתנו. הובא באוה"ת פרשתנו ע' תתכ). והשייכות לחודש אלול – חודש החשבון, התשובה והתיקון בכהנ"ל.

(89) פרש"י עה"פ.

(*) ע"ד האמור לעיל (ס"ח) שהתגלות המלך בשדה היא ע"י התורה ודקא.

(90) רמב"ם הל' סנהדרין פ"א ה"א-ג.

(91) ריש הלכות ממרים.

(92) הל' סנהדרין פ"א ה"ב.

(93) ראה השק"ט בנו"כ הרמב"ם (כס"מ, לח"מ. ועוד) ע"ד הגירסא הנכונה בדברי הרמב"ם בנוגע להחייב בחוץ לארץ.

(94) נוסף על הגלות שבארץ ישראל, כפי שאומרים גם בני א"י בתפלת מוסף דיו"ט: "ומפני חטאינו גלינו מארצנו". וכמדובר כמ"פ בארוכה (ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 149) ע"ד שלילת הבלבול והטשטוש כו' דהסברה ע"ד אתחלתא דגאולה – היפך פס"ד הרמב"ם (ואין שום פוסק חולק בזה) בנוגע לסדר הגאולה, "יעמוד מלך מבית דוד כו' ויכוף כל ישראל כו' וילחם מלחמות ה' וינצח כו' ובנה מקדש במקומו (ואח"כ) וקבץ נדחי ישראל" (הל' מלכים ספ"א), היינו, שגם אתחלתא דגאולה תהי' ע"י משיח צדקנו, ותיכף ומיד אמצע ושליומות הגאולה**.

(95) גיטין י"ד, ב. נדרים כח, א. וש"נ.

(**) ומ"ש במדרש חז"ל שגאולתן של ישראל קימנא קימנא כאילת השחר (ירושלמי ברכות פ"א ה"א. יומא פ"ג ה"ב. ועוד) – יש לומר: (א) גם כשהתחלת הגאולה ושליומותה הם בסמיכות זמן יכול להיות באופן ד"קימנא קימנא", שלב לאחר שלב בהגאולה האמיתית והשלמה עצמה, (ב) ועיקר: האופן ד"קימנא קימנא" שייך להגאולה "בעתה" (סנהדרין צז, א), אבל לאחר ששכר "כלו כל הקיצין" (שם צז, ב), תהי' התחלת הגאולה ושליומותה ותיכף ומיד, "לא עיכבן כהרף עין".

23 ההפטרה – "ומאספכם אלקי ישראל"¹⁰⁶, שהגאולה
24 היא ע"י הקב"ה עצמו, ש"אוחז בידיו ממש איש
25 איש ממקומו, כענין שנאמר¹⁰⁷ ואתם תלוקטו
26 לאחד אחד בני ישראל"¹⁰⁸.

27 ובסגנון דחודש אלול (מלך בשדה) – שהמלך
28 בא לשדה¹⁰⁹, די ש לומר ש"שדה" קאי בפרט על
29 מקום הגלות, שבו נעשית כללות ה"מלאכה"
30 ד"מעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות"¹¹⁰
31 בל"ט מלאכות דעובדין דחול לעשות לו ית' דירה
32 בתחתונים, ועד שמהפכים הגלות לגאולה ע"י
33 המשכת האל"ף (המלאכה ה"אחת"), אלופו של
34 עולם, שע"י נעשה מ"גולה" "גאולה"¹¹¹, ועד
35 ל"יום"¹¹² שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים¹¹³.

36 יב. ובהמשך לפרשת השבוע וההפטרה שבהם
37 מודגשת מעלת התורה בנוגע לפעולה בעולם
38 (כנ"ל), מודגש ענין זה גם בפרקי אבות שאומרים
39 ולומדים במנחה (כמנהגו "לומר פרקי אבות . .
40 במנחה . . כל שבתות הקיץ"¹¹⁴) – פרק ראשון,
41 ראשון והתחלת מסכת אבות¹¹⁵:

42 בהתחלת פרק ראשון (ומסכת אבות כולה)
43 נאמר "משה קיבל תורה מסיני ומסרה כו'" לכל
44 בנ"י שבכל הדורות, באופן ד"העמידו תלמידים
45 הרבה" (כהמשך המשנה) – לימוד התורה.

46 ובמשנה שלאח"ז, "על שלשה דברים העולם
47 עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים"
48 – דלכאורה צריך להבין:

(106) ישע"י נב, יב.

(107) ישע"י כז, יב.

(108) פרש"י נצבים ל, ג.

(109) להעיר מפירוש רש"י (פשוטו של מקרא) על הפסוק
"מלך לשדה נעבד" – "הקב"ה נעשה פועל לציון ליתבע עלבונה
ממחריב" ולשלם שכרה לבונו".

(110) תניא רפ"ז.

(111) ראה ויק"ר ספ"ב. לקו"ת בהעלותך לה, ג. ועוד.

(112) סוף מסכת תמיד.

(113) להעיר מהמבואר במאמרים שבהערה 25, שהגלות נקרא
"רגל המלאכה", כמ"ש (וישלח לג, יד) "ואני אתנהלה לאטי לרגל
המלאכה גו' עד אשר אבוא אל אדוני שעירה" (בימות המשיח),
כי, "הרגל והקיום דכל הגילויים דלעתיד לבוא" הוא המלאכה
דזמן הגלות, שבסימיה ובשלימותה באים ליום שכולו שבת.

(114) לשון אדה"ז בסידורו לפני פרקי אבות.

(115) להעיר מהסימן להתחלת הלימוד פרקי אבות בשבתות
שלאחרי עצרת (ג"פ) – בפ' נשא, פ' פינחס, ופ' שופטים, ר"ת
נפש" (ראה ספר "בין פסח לשבועות" (אה"ק, תשד"מ) פ"ה
סל"ב. וש"נ).

1 צדק', שבהיותו בעיר ליובאוויטש עשה "סדרים"
2 בפטרבורג, עיר הבירה של כל מדינת רוסיה⁹⁶.

3 ועוד ועיקר – שבכח התורה פוסקים בנ"י
4 שהגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו
5 צריכה להיות תיכף ומיד, ונעשה כן במציאות
6 העולם בפועל ממש.

7 יא. וענין זה מודגש ביותר בהפטרה (סיום
8 וחזרתם) דפרשתנו, פרשת שופטים – "אנכי⁹⁷ אנכי
9 הוא מנחמכם":

10 "אנכי" – קאי על התורה, גם בפשטות ראשית
11 והתחלת עשה"ד הכוללים כל התורה כולה,
12 כדאיתא בגמרא⁹⁸ ש"אנכי" ר"ת "אנא נפשי כתבית
13 יהבית". ו"אנכי אנכי" (לא פעם א', כבמ"ת, אלא
14 ב"פ⁹⁹) – מורה על הכפל בתורה, נוסף על תושב"כ
15 גם תושבע"פ¹⁰⁰ [שבה מודגשת ביותר הירידה
16 וההתלבשות והפעולה בעולם, הן בנוגע
17 להתלבשות בשכלו של האדם¹⁰¹, והן בנוגע
18 לפסקי-דינים והלכות בעניני העולם שנתבארו
19 בתושבע"פ דוקא¹⁰²], וע"י נעשית גם הנחמה
20 בכפלים¹⁰³ בשלימותה – לא רק ע"י הנביאים
21 ("נחמו נחמו עמי"¹⁰⁴), אלא ע"י הקב"ה בעצמו –
22 "אנכי אנכי הוא מנחמכם"¹⁰⁵, וכסיום וחזרתם

(96) ספר השיחות תש"ד ע' 4. וראה ספר השיחות תרצ"ו ע'

141.

(97) ישע"י נא, יב.

(98) שבת קה, א (כגירסת העין יעקב).

(99) ראה לקו"ת דרושי ש"ש סה, סע"ב ואילך. ובכ"מ.

(100) כמארז"ל שבלוחות ראשונות היו רק חמשה חומשי
תורה וספר יהושע, ובלוחות שניות ניתוסף גם "הלכות מדרש
ואגדות", תושבע"פ, באופן ד"כפלים לתושי" (ראה נדרים כב,
ב. שמו"ר רפ"מ). וע"פ המבואר בלקו"ת (שם) שהענין ד"אנכי
אנכי" ב"פ קשור עם עבודת התשובה, "אנכי אנכי הוא מוחה
פשעך", כמ"ש ביהכ"פ, שבו ה' גם מתן-תורה דלוחות שניות
באופן ד"כפלים לתושי" (תושב"כ ותושבע"פ) – יש לומר,
שהכפל ד"אנכי" (אנא נפשי כתבית יהבית) רומז גם על תושב"כ
ותושבע"פ.

(101) ראה לעיל הערה 76.

(102) ראה אגה"ק סכ"ט.

(103) להעיר ממארז"ל (סוף מכות) "עקיבא נחמתנו עקיבא
נחמתנו" – נחמה בכפלים, ע"י ר' עקיבא דוקא, ש"כולהו
(תושבע"פ כולה) אליבא דר' עקיבא" (סנהדרין פו, רע"א), היינו,
שהנחמה היא ע"י תושבע"פ דוקא.

(104) ישע"י מ, א.

(105) להעיר משמו"ר ספכ"ט: "על הר סיני . . אמר אנכי ה'
אלקין, ולעתיד לבוא כתיב אנכי אנכי הוא מנחמכם" (ובפי'
מהר"י: על שקיבלו דיבור אנכי יזכו לנחמה כפולה לעתיד).

דעבודת התשובה שבחודש אלול – תשובה עילאה 33
– היא ע"י לימוד התורה¹²⁴. 34
ובפשטות – שכא"א יוסיף עוד יותר בקביעת 35
עתים לתורה, ובפרט ע"י הוספת שיעורי תורה 36
ברבים, ומה טוב – "עשרה שיושבים ועוסקים¹²⁵ 37
בתורה¹²⁶ (כמדובר כמ"פ בתקופה האחרונה). 38
ויה"ר שע"י ההחלטות טובות בכהנ"ל נזכה 39
תיכף ומיד לקיום ההבטחות שבהפטרות שבת זו: 40
"אנכי אנכי הוא מנחמכם", ועד "ומאסיפכם אלקי 41
ישראל", ש"בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו 42
ובבנותינו¹²⁷, באים לארצנו הקדושה, ומקיימים 43
המצוה "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך 44
אשר ה' אלקיך נותן לך לשבטיך", החל מ"בית דין 45
הגדול במקדש" (בלשכת הגזית¹²⁸), ושם ילמדו 46
תורה מפי משיח צדקנו שילמד תורה את כל 47
העם¹²⁹, ועד ל"תורה חדשה מאתי תצא"¹³⁰. 48
ועוד והוא העיקר – שכן תהי' לנו בפועל ממש, 49
ותיכף ומיד ממש, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י 50
משיח צדקנו, "מבשר טוב משמיע ישועה"¹³¹, 51
ש"עומד על גג בית המקדש (ש"בנוי ומשוכלל 52
יגלה ויבוא מן שמים"¹³²) ומשמיע להם לישראל 53
ואומר ענוים הגיע זמן גאולתכם"¹³³, ועד ש"עין 54
בעין יראו בשוב ה' ציון"¹³⁴, "מראה באצבעו 55
ואומר זה"¹³⁵, וב"פ זה, "הנה אלקינו זה גו' זה ה' 56
קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו"¹³⁶, ועד "נגילה 57
ונשמחה בך"¹³⁷, בעצמותך ממש¹³⁸. 58

נוסח הברכה "לעסוק ברברי תורה" – ש"עסק התורה הוא העמל והטורח". ולהעיר מפירוש כ"ק מו"ח אדמו"ר (סה"מ קונטרסים ח"א רנח, א ואילך) שההתעסקות בתורה צריכה להיות כמו "בעל עסק", שאף שעמל ויגע בהתעסקות מרובה, מ"מ, יש לו חיות ועונג ביגיעתו, לפי שעסקו הוא קנין נפשו כו'.

(126) אבות פ"ג מ"ו.

(127) בא יו"ד, ט (ביצי"מ).

(128) רמב"ם הל' סנהדרין פ"ד הי"ב.

(129) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב. לקו"ת צו יז, א ואילך.

(130) ישע"י נא, ד. ויק"ר פ"ג, ג.

(131) ישע"י נב, ז – הפטורת שבת זו.

(132) פרש"י ותוס' סוכה מא, סע"א.

(133) ילקוט שמעוני ישע"י רמז תצט.

(134) ישע"י שם, ח – הפטורת שבת זו.

(135) תענית בסופה ובפרש"י. שמו"ר ספכ"ג.

(136) ישע"י כה, יט. הובא בתענית ושמו"ר שם.

(137) שה"ש א, ד.

(138) ראה תו"א בשלח סד, סע"ב ואילך. ועוד.

1 ידוע¹¹⁶ שג' הקוין תורה עבודה וגמ"ח הם
2 כנגד ג' האבות אברהם יצחק ויעקב: אברהם –
3 ענינו גמ"ח¹¹⁷, הכנסת אורחים, יצחק – שהי'
4 "עולה תמימה"¹¹⁸, ענינו עבודה, תפלה כנגד
5 קרבנות תקנום¹¹⁹, ויעקב – ענינו תורה, כמ"ש¹²⁰
6 "ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל".

7 ועפ"ז צריך ביאור הסדר במשנה, "על התורה
8 ועל העבודה ועל גמילות חסדים" – היפך סדר
9 (עבודת) האבות, גמ"ח (אברהם) עבודה (יצחק)
10 ותורה (יעקב)?

11 ובפרט שסדר העבודה דכאו"א מישראל בכל
12 יום הוא גמ"ח עבודה ותורה – "יהיב פרוטה לעני
13 והדר מצלי"¹²¹ (גמ"ח ואח"כ תפלה), ו"מבית
14 הכנסת . . . לבית המדרש" (תפלה ואח"כ
15 תורה¹²²)!?

16 ויש לומר הביאור בזה (נוסף על המציאות
17 שמהתורה יודעים אודות העבודה והגמ"ח) – ע"פ
18 האמור לעיל שעיקר הפעולה בעולם לעשות לו ית'
19 דירה בתחתונים היא ע"י התורה, ולכן, בה"שלשה
20 דברים" שעליהם "העולם עומד" מקדים התנא ענין
21 התורה, "על התורה (ואח"כ) ועל העבודה ועל
22 גמילות חסדים".

23 יג. ההוראה מהאמור לעיל בנוגע למעשה
24 בפועל – "המעשה הוא העיקר"¹²³:

25 בעמדנו ביום הש"ק הראשון דחודש אלול, יש
26 לעזור ולפרסם אודות כל עניני העבודה דחודש
27 אלול – כמוזכר לעיל (ס"ז) שבר"ת ד"אלול"
28 נרמזים כל עניני העבודה, תורה עבודה וגמ"ח,
29 תשובה וגאולה.

30 והדגשה מיוחדת בנוגע להוספה בלימוד התורה
31 – כמדובר לעיל שהענין ד"מלך בשדה" קשור
32 בעיקר עם לימוד התורה, ובפרט שגם השלימות

(116) ראה לקו"ת מטות פג, ד. ובכ"מ.

(117) ראה ארחות צדיקים שער יז. סה"מ תרפ"ט ע' 90 ואילך.
וש"נ.

(118) ב"ר פס"ד, ג. פרש"י תולדות כו, ב.

(119) ברכות כו, א"ב.

(120) תהלים עח, ה.

(121) ב"ב יו"ד, א.

(122) כמארו"ל "תפילתי סמוכה למיטתי" (ברכות ה, ב. וראה לקו"ת ברכה צו, ב).

(123) אבות פ"א מ"ז – שלומדים בשבת זו.

(124) אגה"ת ספ"ח ואילך (וראה לעיל הערה 82).

(125) "עוסקים" דייקא – כפי' הב"ח (או"ח סמ"ז) בפירוש

לקוטי-שיחות פרשת שופטים כרך יט

מתורגם ללשון הקודש

נבואת משה ודבריו הם "מפני האות לבדו" (ואין להם
תוקף של תורה!) – אלא "מעמד הר סיני לבדו" היא
הראיה, כמפורש⁹ ש"בך יאמינו לעולם" דוקא על ידי
כך ש"אנכי¹⁰ בא אליך בעב הענן¹¹ בעבור ישמע העם
בדברי עמך"¹².

לכן מדייק הרמב"ם בלשונו ואומר "מפני המצוה
שצוה משה בתורה.. אליו תשמעון" – כי בהיותה
"מצוה.. בתורה"¹³ יש לה תוקף מיוחד שאינו קיים
בציורי ה' על ידי הנביא, עד להבדל העיקרי והיסודי
בהלכה בין דברי תורה לדברי נביאים¹⁴.

ב.

השאלה על המשך דברי הרמב"ם

אך לפי זה, ששמיעתנו לדברי הנביא היא עקב
ציורי התורה, ולא עקב ה"אות" בלבד – כציורי של
נביא¹⁵ – אינו מובן המשך פרק ח' בהלכות יסודי
התורה ברמב"ם, שם הוא מאריך ומסביר שבני ישראל
לא האמינו לנבואת משה רבינו "מפני האותות שעשה"
– כי "המאמין על פי האותות יש בלבו דופי", אלא
"במה האמינו בו, במעמד הר סיני שענינו ראו ולא זר
ואזנינו שמעו ולא אחר", ובסיום הפרק¹⁶ הוא אומר
"לפיכך אם עמד הנביא ועשה אותות ומופתים גדולים
ובקש להכחיש נבואתו של משה רבינו אין שומעין לו..
לפי שנבואת משה רבינו אינה על פי האותות כדי
שנערוך אותות זה לאותות זה, אלא בעינינו ראינוה
ובאזנינו שמענוה..." –

א.

רמב"ם: השמיעה לדברי הנביא - מצוה מן
התורה

1 על הציורי "אליו תשמעון"¹ – השמיעה והציות
2 לדברי הנביא "שיהא בכל דור ודור"² – אומר
3 הרמב"ם³: "שכל נביא שיעמוד אחר משה רבינו אין
4 אנו מאמינים בו מפני האות לבדו.. אלא מפני המצוה
5 שצוה משה בתורה ואמר, אם נתן אות אליו תשמעון".
6 אמנם, הענין ש"אין אנו מאמינים בו מפני האות
7 לבדו" הוא הגיון פשוט, כי "אות" ניתן לעשות גם
8 "בלט וכישוף"⁴, ולפי זה יוצא, שאילו יצויר שניתן
9 היה לדעת בודאות⁵ שהאות אינו נעשה בלט ובכישוף,
10 וזהו נביא אמת, הרי אז היו חייבים לציית לו ללא
11 הציורי "אליו תשמעון", כי דבר הנביא הוא "דבר ה'",
12 אך למרות זאת, לפי הידוע לגבי המצוות שהיה
13 ציווי עליהם גם לפני מתן תורה, שכאשר אנו מקיימים
14 אותן עתה "אין" אנו עושין אלא במצות הקב"ה על
15 ידי משה רבנו ע"ה, לא שהקב"ה אמר זה לנביאים
16 שלפניו⁷, כך מובן, שבדומה לכך גם הציוריים של
17 הקב"ה על ידי הנביאים שלאחר מתן תורה, אין בהם
18 כשלעצמם תוקף של מצוות "שצוה בסניי"⁸.
19 זה מובן גם מכך שלמרות הקולות והלפידים
20 וכדומה שהיו במתן-תורה, בכל זאת לא משום זה
21 "האמינו בו ישראל", כי הרי אז היה יוצא שדוקא

עפ"כ: 1) מובנת אריכות הרמב"ם שם, 2) שלא מצינו שה' יאמר למשה
ושמשה יאמר מקודם לבני' שהיה' האש כו', ובמילא 3) לא היה' בהאש
כו' עשיית אות ע"י משה בכלל.

והטעם ע"ז – כי צ"ל תוקף וגדר דתורה (ולא דנבואה) – ואין מועיל
(ובמילא אין צורך ב)גם אותות ומופת, כדלקמן בפנים.

13) ובפרט ע"פ גירסת האברבנאל (וכ"ה בכמה כת"י ורפומי רמב"ם
– ראה ספר המדע. ירושלים תשכ"ד) "שצוה בתורה" – בלי תיבת
"משה".

14) ראה חגיגה י, ב. וש"נ. וראה אנצקלופדיה תלמודית ערך דברי
קבלה.

– וזוהו מובן, שאף שגם "מה שהנביאים עתידים להתנבאות.. קבלו
מהר סיני" (שמו"ר פכ"ח, ו. ועיי"ש) ולא כל הנביאים לבד.. אלא אף
החכמים כו'), מ"מ יש חילוק בתוקף שלהם.

וידועה השק"ט בפס"ד הרמב"ם (ריש הל' ממרים) ד"הגזרות
והתקנות והמנהגות (דחושבע"פ) כו' מצות נעשה לשמוע להן והעובר על
כ"א מהן עובר בל"ח ובכ"ז כו"כ חילוקים ביניהם.

וראה לקמן הערה 51, 53.

15) הלכה ג'.

1) פרשתנו יח, טו.

2) ראה מנין המצוות שבריש ספר היד מ"ע קעב.

3) הל' יסודי התורה פ"ח ה"ב.

4) שם רפ"ח. וראה גם ה"ג שם.

5) להעיר מספר החקירה להצ"צ (סד, ב): דכמה אותות יש שא"א
שיהיו נעשים אלא לנביא אמת.. וא"כ יכולה הנבואה להתקיים ע"י אותות
אלו.

6) פיה"מ להרמב"ם חולין ספ"ז.

7) ובהוצאת קאפח: מפני ציווי ה' כו' לא מפני שה' צוה בכך
לנביאים שקדמוהו.

8) גם אלו שנצטוו ע"י משה רבינו במרה כו' לפני מ"ת, וכמו שמדייק
ברמב"ם שם "במה שצוה בסניי כו'" (ובהוצאת קאפח: במה שנצטווה
בסניי).

9) שמות (יט, ט) שמובא ברמב"ם בסיום הראי' (פ"ח ה"א).

10) שע"ז ראי' "האש והקולות והלפידים" – וזה "ענינו ראו ולא
זר".

11) "והוא (משה) ניגש אל הערפל".

12) "הקול מדבר אליו ואנו שומעים" – "אזנינו שמעו ולא אחר". –

היו", אומר הרמב"ם¹⁸ שהוא "נביא שקר שהרי בא
להכחיש נבואתו של משה", ואותו דבר הוא אומר
בסוף הפרק¹⁹ לגבי אדם האומר "שה' צוהו שתעבד
עבודת כוכבים היום בלבד או בשעה זו בלבד", שהוא
בא להכחיש נבואתו של משה".

וצריך להבין: מאחר שאינו בא להכחיש רק את
נבואת משה, אלא ציווי בתורה – "לא תוסיף עליו ולא
תגרע ממנו"²⁰, "והנגלות לנו... עד עולם..."²¹ – צריך
היה הרמב"ם לומר "שהרי בא להכחיש התורה"²²,
שזהו דבר מיוחד וחדש, וחמור הרבה יותר מאשר
"להכחיש נבואתו של משה", כאמור לעיל בסעיף א',
שלציוויים שעל ידי הנביא, כולל, כמובן, נבואת משה,
אין אותו התוקף כמצוות התורה שבהר סיני?

ד.

"להכחיש נבואתו..." – כדי לתת סיבה שהוא
נביא שקר

לכאורה ניתן היה להסביר, שהרמב"ם אומר כאן
"להכחיש נבואתו של משה", ולא "להכחיש התורה",
כי דוקא זוהי ההוכחה לכך ש"הרי זה נביא שקר",
וחלים עליו כל דיני נביא השקר –

כפי שמבאר הרמב"ם בפרק הקודם, ש"נבואת
משה רבינו אינה על פי האותות.. אלא בעינינו
ראינוה", ולכן יוצא, שבהכחשת נבואתו של משה הוא
מכחיש "מה שראית בעיניך".

כלומר, אילו היה הרמב"ם מדבר רק על חומרת
האיסור של נבואת שקר "שה' שלחו להוסיף מצוה...",
הוא היה אומר "להכחיש התורה", אך כיון שבאומרו
"בא להכחיש" הוא מתכוין לתת סיבה – "שהרי" –

שהרי, לכאורה, כיון שאנו מאמינים ומצייתים
לנביא אמת (ולא לנביא אחר) עקב תוקף ציווי התורה
"אליו תשמעון" ("לא תשמע אל דברי הנביא ההוא")
ולא עקב הוודאות בכך שדברו הוא דבר ה', היה צריך
ענין זה (שמדובר בענין שונה לחלוטין) להיכתב בספר
'היד החזקה'. ובכלל: בספר 'היד החזקה', שהוא ספר
הלכות, מתאים לכתוב הוכחות בדרך ההלכה, ואילו
הוכחה שכלית לכך שנביא שביקש להכחיש נבואתו של
משה הוא נביא שקר – "שהרי זה בא.. להכחיש מה
שראית בעיניך" – מתאימה יותר לספר 'מורה נבוכים'
של הרמב"ם?

לכאורה, צריך היה הרמב"ם לומר את ההלכה
בקצרה, שאין אנו צריכים להאמין ולציית לנביא "מפני
האות לבדו", אלא "מפני המצוה שצוה משה בתורה..
אף-על-פי שאין אנו יודעים אם האות אמת או בכישוף
ולט", ו"אם עמד הנביא ועשה אותות ומופתים גדולים
וביקש להכחיש נבואתו של משה" – שעל ידי כך
מכחיש את אמיתיות התורה – הרי אז אפילו "אם בא
האות והמופת לא תשמע אל דברי הנביא ההוא".

ג.

מדוע מדבר הרמב"ם על "להכחיש נבואת
משה"?

יותר מכך: בפרק שלאחר מכן, רואים שהרמב"ם
מקשר את ענין התורה בכלל לנבואת¹⁶ משה¹⁷:

כאשר מישוהו אומר "שה' שלחו להוסיף מצוה או
לגרוע מצוה או לפרש במצוה מן המצות פירוש שלא
שמענו ממשה, או שאמר שאותן המצות שנצטוו בהן
ישראל אינן לעולם ולדורי דורות אלא מצות לפי זמן

שמכחיש היסוד (הו') בנוגע לענין הנבואה].

(17) ראה תו"א קיט, ע"ב "וזהו"ע התורה שנמשכה ע"י משה וכמ"ש
ע"פ לאמר זה הדבר", ומטעם זה שתורה והלכות הן מבחי' "זה" לא
יתבטלו משא"כ הנביאים שנבואתם מבחי' "כה", עיי"ש בארוכה (וראה
לקמן הערות 46, 48, 55).

(18) פ"ט ה"א.

(19) ה"ה.

(20) ראה יג, א – הביאו הרמב"ם שם בתחילת הפרק.

(21) נצבים כט, כח – הביאו הרמב"ם שם.

(22) להעיר, שבאגרת תימן פ"ב (בתרגום קאפח – ע' לו) כתב "כל
נביא שיבוא כו' וטען כי אחת מכל המצות אשר ספר התורה כולל אותן
בטל חיובה, הרי הוא מכחיש משה רבינו שאמר כו' ולפיכך כל נביא
שיטען שהוא לזמן כו' מפני שהוא מכחיש את משה רבינו" ואינו מדגיש
נבואת משה רבינו (אף שי"ל שמוכן מעצמו כיון שאינו לומר "מכחיש
התורה"). וראה הקדמת הרמב"ם לפיה"מ ד"ה והחלק הראשון וסד"ה
והחלק השני.

(16) וכן משמע קצת בפרק זה (פ"ח) בתחילתו: "ובמה האמינו בו
במעמד הר סיני כו' שמעמד הר סיני כו' היא הרא' לנבואתו", שבפשטות
פי' "הרא' לנבואתו" היינו להתורה שניתנה על ידו מפי ה' (כדמוכח גם
ממ"ש הרמב"ם שם "ונאמר לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת",
שהברית הוא בנוגע לתורה. ולהעיר גם מספר החקירה שם (סד, א)
שמביא שם את דברי הרמב"ם ("ובמה האמינו בו במעמד הר סיני")
לענין אמונת קבלת התורה. ראה שם בתחילת הדרוש).

וכן ממ"ש בסיום הפרק "לפיכך אם עמד הנביא כו' וביקש להכחיש
נבואתו של משה רבינו אין שומעין לו.. שהרי זה בא אליך באות ומופת
להכחיש מה שראית בעיניך", שלכאורה מדובר במי שמכחיש דין של
תורה.

[משא"כ בהל' תשובה (פ"ג ה"ח) שכתב "שלשה הן הנקראים
אפיקורסין כו' והמכחיש נבואתו של משה", שבפשטות כוונתו (לא לדיני
התורה, כדמוכח מהמשך ההלכה שם (בהשלשה שנק') "כופרים בתורה",
כ"א) שמכחיש היסוד (הו') מהי"ג עיקרים (בפיה"מ הקדמת פ' חלק)
בנוגע לנבואת משה, וכמו בענין הא' "האומר שאין שם נבואה כו'"]

26 "שה' צוה לו שהדין כך..." (שעל כך אומר הרמב"ם
27 "להכחיש התורה").

28 אם שניהם מכחישים אותו פסוק²⁷, מדוע מבדילים
29 ביניהם, וקובעים שהאומר "שה' שלחו... לפרש..."
30 הוא "בא להכחיש נבואתו של משה", והאומר "שה'
31 צוה לו שהדין כך..." הוא "בא להכחיש התורה"?
1.

רק על עבודה־זרה חל הדין של "שומע מפי
הנביא בעת שמתנבא"

32 לכאורה ניתן היה לבאר את הסיבה לכך שבסוף
33 הפרק, לגבי האומר "שה' צוהו שתעבד עבודת
34 כוכבים...", משתמש הרמב"ם בביטוי "להכחיש
35 נבואתו של משה", לאור הנאמר בספרי על הפסוק²⁸
36 "ודבר אליהם" – "שלא להושיב את התורגמן". ולפי
37 זה יוצא, שהדין שהעובר על דברי הנביא חייב מיתה
38 בידי שמים חל רק על מי ששמע את הדברים מפי
39 הנביא עצמו, ולא מפי המתורגמן²⁹.

40 על כך מוסיף הרוגוטשובי³⁰, שגם כאשר הוא
41 שומע את הדברים מפי הנביא עצמו, הרי הדין חל רק
42 במקרה ששמע את הנביא בעת שהתנבא. ואילו אם
43 שמע זאת מפי הנביא מאוחר יותר הרי זה כשומע מפי
44 המתורגמן.

45 לפי זה ניתן היה לומר, שאילו משהו בדורו של
46 משה היה עובר על מצוה ששמע מפי משה³¹, הרי יש
47 הבדל בין העובר על עבודה־זרה לבין מצוות אחרות:
48 את "אנכי" ו"לא יהיה לך" שמעו ממש בעת
49 שנתנבא³², ולכן חל על העובר עבודה־זרה דין של
50 עובר על דברי הנביא³³, ואילו מצוות אחרות נשמעו

1 למה הוא נביא שקר, ולמה חלים עליו דינים אלו, לכן
2 אומר הרמב"ם "להכחיש נבואתו של משה".

3 אך זהו תירוץ דחוק ביותר. הרי אנו כבר יודעים
4 שהמכחיש נבואתו של משה הוא מכחיש דבר
5 ש"ראינוהו" ו"שמענוהו", ומכחיש התורה – כמוסבר
6 בפרק הקודם. ואם כך, סביר לומר שזוהי הסיבה
7 לחומרת דיני נביא השקר,

8 ולפי זה, צריך היה הרמב"ם לומר "להכחיש
9 התורה"?

ה.

מדוע מבדיל הרמב"ם בין שניים המכחישים
אותו פסוק?

10 התמיהה אף גדולה יותר, אנו מוצאים שבאותו פרק
11 אכן משתמש הרמב"ם בביטוי "להכחיש התורה" –
12 "אם עקר דבר מדברים שלמדנו מפי השמועה או
13 שאמר בדין מדיני התורה שה' צוה לו שהדין כך הוא..
14 הרי זה נביא השקר.. שהרי בא להכחיש התורה
15 שאמרה²³ לא בשמים היא"²⁴, ואין מובן ההבדל: בענין
16 "להוסיף מצוה או לגרוע מצוה.. מצות לפי זמן היו",
17 וכן לגבי עבודה זרה, הוא אומר "להכחיש נבואתו של
18 משה", ואילו לגבי "עקר דבר..." או שאמר... שה' אמר
19 לו שהדין כך" אומר הרמב"ם "להכחיש התורה"²⁵?

20 יתר־על־כן: כאשר משהו אומר "שה' שלחו לפרש
21 במצוה מן המצוות, פירוש שלא שמענוה ממש"ה"
22 (שעליו אומר הרמב"ם "להכחיש נבואתו של משה"),
23 הרי הוא מכחיש בכך, לכאורה, את דברי התורה "לא
24 בשמים היא" (שמהם לומדים²⁶ ש"אין נביא רשאי
25 לחדש דבר") – אותו פסוק שהוא מכחיש באומרו

(23) נציבים ל, יב.

(24) פ"ט ה"ד.

(25) לכאורה ה' אפ"ל: בהלכה א' שמדבר במי שבא להוסיף (וכיו"ב) בדברים שנאמרו מפי משה, היינו תורה שבכתב, בזה נאמר "שבא להכחיש נבואתו של משה" שניתנה בהר סיני; משא"כ בהלכה ד' "אם עקר דבר מדברים שלמדנו מפי השמועה כר" – י"ל שמדבר בדין תושבע"פ ונבפרט ע"פ גירסת האברבנאל "וכן אם עקר דבר מדבריהם" (וראה ע"ד" ברמב"ם הנ"ל מדפוס וכת" הרמב"ם. וראה שם בהמשך הרמב"ם שיש גירסא "או שאמר בדין שמדברי השמועה"), ולכן כותב בזה "להכחיש התורה" ולא "להכחיש נבואתו של משה".

אבל דוחק הוא, דמאי שנא, והרי גם זה ניתן למשה מסיני (ראה הקדמת הרמב"ם לספר היד בתחלתו). וראה הקדמתו לפיה"מ ד"ה "החלק הראשון". ולהעיר גם מאגרת תימן שם בסוף הפרק "מפני שהם מכחישים נבואת משה רבינו שאמר לנו בשם ה' על פי התורה".

(26) כן מביא הרמב"ם שם ה"א. ואף שבחז"ל (שבת קד, רע"א. וש"נ. ת"כ בחוקותי כו, לד) נלמד מפסוק אחר (בחוקותי שם) – ראה לח"מ שם. וראה לקמן הערה 55.

(27) אלא שזה שאומר "שה' שלחו כו' לפרש במצוה מן המצוות פירוש שלא שמענו ממש"ה" (שבהלכה א') – מכחיש גם בהכתובים שהביא הרמב"ם שם לפנ"ז שבהם מבואר שהיא עומדת לעולם ולעולמי עולמים כו', כדמוכח גם מסיום ההלכה ברמב"ם. וראה גם סיום ה"ג.

(28) פרשתנו יח, יח.

(29) כן פירש בצפצפ"נ מהד"ת לרמב"ם הל' יסוה"ת פ"ה ה"א וב' (כד, א – נעתק בצפצפ"נ עה"ת כאן) ורפ"ט (עט, א). הל' מתנות עניים פ"ה הי"ח (סב, רע"ד). ועוד (ראה הנסמן בצפצפ"נ עה"ת שם). וראה צפצפ"נ הפלאה בסופו (נד, ד).

(30) הל' מתנ"ע שם.

(31) ראה צפצפ"נ שבהערה 29. אלא שלדעתו י"ל כן בכל המצוות

ששמעו מפי משה רבינו.

(32) כן י"ל בפ' הרמב"ם במו"נ ח"ב פל"ג (עיי"ש שכתב שמהם עלה עוה"פ וקבל שאר הדברות כו' וירד למטה להר כו'). ולהעיר מהוריות ח, סע"א דבי רבי כו' ובפרש"י שם ד"ה כתיב. וראה אברבנאל למורה שם.

(33) ראה בארוכה צפצפ"נ הנ"ל, שעפ"ז מבאר דעת המ"ד (וימא סו,

מישהו בדור זה עובד עבודה־זרה, הוא חייב מיתה בידי שמים גם כאשר אין הוא אומר על כך "שה' צוהו".

ואילו רצה הרמב"ם לרמוז דין זה, הוא צריך היה לעשות זאת בהלכות עבודה־זרה³⁸, ולא בענין נביא השקר, שעליו מדבר הרמב"ם כאן.

ח.

מצוות התורה - רצון עצמי של ה'

כדי להבין את כל זה יש להקדים ולבאר, לפחות בקצרה, את המוזכר לעיל (סעיף א'), לגבי ההגדרה בהלכה, ובפרד"ס התורה בכלל, והמעלה של מצוות התורה (בהר סיני)³⁹ על־פני הציוויים שעל ידי הנביאים:

על המילה "אנכי" – הראשונה בעשרת הדברות, כללות כל התורה – נאמר בגמרא⁴⁰, שאלה הם ראשי תיבות "אנא נפשי כתבית יהבית" (=אני את עצמי כתבתי ונתתי), שהקדוש־ברוך־הוא כתב והכניס את עצמו, כביכול, בתורה. ובמדרש נאמר, שבאמצעות התורה "אותי אתם לוקחים"⁴¹.

לכן מובן, שמצוות התורה אינן רק אמצעי לקבלת שכר או להשגת המעלה של "סגולה... ממלכת כהנים וגוי קדוש"⁴², "לצרף את הבריות"⁴³, וכדומה, אלא הן עצמן המטרה.

כשם שלא ייתכן לומר על הקדוש־ברוך־הוא ("אנא נפשי") שהוא ח"ו אמצעי למשהו אחר – כך לא ייתכן לומר כך על מצוות התורה⁴⁴, שבהן "אנא נפשי...".

1 ממשה לאחר ששמעו מהקדוש־ברוך־הוא³², ולא חל על כך הדין של עובר על דברי הנביא.

3 בכך ניתן היה להסביר את ההבדל בלשון הרמב"ם דלעיל, שבענין עבודה־זרה הוא אומר "להכחיש נבואתו של משה" כדי לרמוז על כך שבציווי משה על עבודה־זרה יש ענין מיוחד (בנוסף לכך שזה ציווי ככל ציווי התורה), והוא – היותו ציווי הנביא בעת שמתנבא, ואם מישהו עובר על כך בדורו של משה הוא חייב מיתה בידי שמים. וכיון שדין זה חל רק לגבי עבודה־זרה, לכן מתבטא כך הרמב"ם רק כלפי האומר "שה' צוהו שתעבד עבודת כוכבים"³⁴, ואילו לגבי "עקר דבר מדברים..." הוא אומר "להכחיש התורה".

ז.

השאלות על הסבר זה

13 אך לפי זה עדיין קשה: מדוע בתחילת הפרק, כאשר אין מדובר על עבודה־זרה אומר הרמב"ם "להכחיש נבואתו של משה",

16 ומלבד זאת, הסבר זה, בכלל, שבביטוי "להכחיש נבואתו של משה" רומז הרמב"ם לחובת מיתה בידי שמים בדורו של משה, דחוק ביותר³⁵. כי³⁶:

19 (א) דין זה הוא רק בדורו של משה, והרי מאי דהוה הוה (=מה שהיה, היה)³⁷?

21 (ב) חובת המיתה בידי שמים החלה על עובר עבודה־זרה בדור המדבר אינה קשורה, לפי האמור לעיל, לענין נביא השקר, אלא לענין עבודה־זרה. כאשר

הנביא. ולהעיר מהפלוגתא (סנהדרין קח, א. קי, ב) אם דור המדבר יש להם חלק לעוה"ב. וראה לקו"ש ח"ח ע' 248 (סי"ב). ואכ"מ.

(38) או עכ"פ בהלכה ב' כאן.

(39) ראה גם לקו"ש חכ"ג ע' 33 ואילך. קונטרס בענין "הלכות של תושבע"פ שאינן בטלים לעולם" (סה"ש תשנ"ב ח"א ע' 27 ואילך).

(40) שבת קה, א ובגירסת הע"י. וראה לקו"ת שלח מח סע"ד ואילך. ועוד.

(41) ראה שמו"ר פל"ג, ו. תנחומא תרומה ג.

(42) יתרו יט, ה"ד.

(43) ב"ר רפמ"ד. וש"נ. תנחומא שמיני ז. (וראה מו"נ ח"ג פכ"ו). וראה המשך תרס"ו (ס"ע תקא. המשך תער"ב ח"ב ע' תתקכ. ועוד) ד"מה איכפת לי' להקב"ה למי ששוחט כו' הוי לא ניתנו המצוות אלא לצרף בהם את הבריות "הוא בבחי' חיצונית אבל בפנימיות איכפת לו כביכול להיות שהוא רצון עצמי כו'".

(44) וכמאמר "כל המצוות מתייחסים אל העצמות" (ראה בארוכה תורת שלום ס"ע 190 ואילך). וראה המשך תרס"ו (ס"ע תקא ואילך) שהרצון דמצות שהוא בחי' רצון עצמי שכל עצמותו כביכול ברצון זה.. לפי נושא העצמות כו'. המשך תער"ב ח"א שבעה"ה 45 (וראה לקו"ש ח"ה ע' 243 ואילך).

ב. תוספתא סנהדרין פ"י, ב) דגיפוף ונישוק (בחטא העגל) במיתה. ולהעיר ממנ"ח מצוה תקטו. וע"פ כהנ"ל מובן שאזלה קושייתו שם.

(34) או י"ל שרמזו בע"ז אבל כן הוא בכל עשרת הדברות באם נאמר שכל היוד דברות דיבר משה בקולו של הקב"ה (ראה פרש"י יתרו יט, ט (אבל שם כ' כן רק בח' הדברות לא בב' דברות הראשונות). וראה צידה לדרך שם. ועוד).

(35) נוסף ע"ז שאופן הנ"ל בדיבור אנכי ולא יהי' לך ע"י משה ע"י (פשוטות פ"י הרמב"ם (דבי' עסקינן) במו"נ שם (ראה מפרשי המורה שם). עיקרים מאמר ג' פ"ח. מילואים לתו"ש ס"פ יתרו. ועוד).

(36) ולהעיר גם דעפ"ז יש בנדו"ד החקירה והשקו"ט הידועה האם בדרגא נעלית (או שני) נכללת גם הדרגא הפחותה (או – הקדומת). לדוגמא: האם יש בקדושת כה"ג גם קדושת כהן הדיוט (וידועה הראי' ממנחות עח, א דמביא ג' מנחות): אם טלית בעלת חמש יש בה חיוב ציצית ר"ל חמש הוה גדר חדש או ד' ועוד אחת (ראה בכ"ז צפע"ג הל' איסור"ב פ"יו ה"א. עה"ת ר"פ קרח. ועוד), ועד"ז בנדו"ד: האם בתורה שהיא למעלה מנבואה יש בה גם גדר ודין נבואה והעובר על דברי' חייב מיתה ביד"ש או שהוא גדר חדש ואין שייך בוה הדין דעובר על דברי הנביא – ראה צפע"ג מהד"ת שם עט, א.

(37) אלא שיי"ל (בדוחק עכ"פ) שנפ"מ כשיקומו בתח"מ, שאז יש על דור המדבר (ששמעו הדברות ממשה בעת שמתנבא) דין דשומע מפי

17 ואפילו ציוויים הבאים "לצוות על דברי התורה
18 ולהזהיר העם שלא יעברו עליה", כ"זכרו תורת משה
19 עבדי⁴⁸, הרי מטרם אינה בהם עצמם אלא "לצוות
20 על דברי התורה..."⁵².
21 לעומת זאת, דברי התורה הם עצמם (בעיקר⁵³)
22 רצונו העצמי של הקדוש־ברוך־הוא⁵⁴.
23 וזוהי גם הסיבה לכך ש"אין נביא רשאי לחדש
24 דבר" בתורה, כי דבר ה' שבתורה נעלה מדבר ה'
25 שבנבואה⁵⁵.

ט.

אמונת ישראל בנבואת משה - אמונה שלימה וודאית

26 למרות שדברי התורה תקפים יותר מדברי נבואה,
27 ודוקא התורה "עומדת לעולם ולעולמי עולמים", הרי
28 דוקא משום כך יש מעלה בנבואה על פני התורה, לגבי
29 הנבראים:

1 זוהי הסיבה לכך שמצוות התורה הן "לעולם
2 ולעולמי עולמים"⁴⁵, ולא ייתכן בהן שום שינוי, גרעון
3 או תוספת, כי יש בתוכן "אנא נפשי" של הקדוש־
4 ברוך־הוא, ולא ייתכן בהן שינוי⁴⁶, כשם שבלתי
5 אפשרי שינוי אצל הקדוש־ברוך־הוא⁴⁷ עצמו.

6 במילים אחרות: לו רצון הקדוש־ברוך־הוא במצוות
7 התורה היה רק כדי לקבל שכר או להשיג מעלה
8 וכדומה, היה אפשרי לומר ששינוי במקיימי המצוות
9 יגרם לשינוי במצוות.

10 אך כיון שרצון הקדוש־ברוך־הוא במצוות התורה
11 הוא רצון עצמי, וכך הוא רוצה מצד עצמו, לא ייתכן
12 בכך שינוי ח'⁴⁸.

13 וזוהי מעלת התורה על־פני הנבואה: הציוויים שעל
14 ידי הנביאים – "לכו למקום פלוני" או "אל תלכו"⁴⁹
15 וכדומה – נאמרו למען מטרם שתושג על ידי זה, ולכן
16 הם ציוויים⁵⁰ זמניים⁵¹.

תורה לפי שניתנה תורה ולדורות ושל נביאים לא קרי אלא קבלה שקבלו
מרוח הקדוש כל נבואה ונבואה לפי צורך השעה והדור והמעשה.

(52) להעיר מעיקרים שם פ"ב.

(53) גם ע"י לימוד ושק"ט בדברי קבלה (נביאים וכתובים) – ואפילו
מנהגי ישראל וכו' – "אותי אתם לוקחים" (תניא פמ"ז. שם פ"ה. ועוד)
[משא"כ בדברי הנביא "לכו למקום פלוני" וכו'] – אבל בפס"ד – יש
חילוק בין דברי קבלה וכו' ודברי תורה. וראה לעיל הערה 14, 51.

ואולי יש להסביר שבהלכה ופס"ד (רצונו) יש חילוק בין ד"ת וד"ק
כו': אבל בשק"ט (חכמתו) – הרי דרכי' שווים בנוגע לד"ת, ד"ק, מנהגים
וכו'. ועיין המשך תער"ב פס"ד ובכ"מ בענין המשכת העצמות ע"י
סתים או גליא תורה כו'. ואכ"מ.

(54) ובלשון הקבלה: תורה היא בחי' תפארת (ראה ברכות נח, סע"א)
ונבואה מבחי' נצח והוד (שער הנבואה להאריז"ל – הובא בשער היחוד
והאמונה פ"ה): שהחילוק ביניהם הוא, תפארת גופא, ונצח והוד תרין
שוקין (הקדמת תקו"ז – פתח אליהו). ולכן, בתורה ("גופא") אין שייך
שינוי כו', משא"כ בנבואה שהיא לבר מגופא ושייכת לזולת היא בגדר
שינוי. וראה אגה"ק ס"ט.

(55) עפ"ז אולי י"ל שלכן הובא ברמב"ם הפסוק (נציבים ל, יב) "לא
בשמים היא" לענין זה "שאין נביא רשאי לחדש דבר" ולא הכתוב
שברו"ל (שבת ותוכי' שבהערה 26) "אלה המצוות" (בחוקותי כו, לד),
כי (נוסף על טעם הפשוט (ראה לח"מ שם) שמפסוק "אלה המצוות"
למדין ברו"ז שאין הנביא רשאי לחדש דבר משא"כ הכתוב "לא בשמים
היא" מפורש הוא בפסוק – וראה תמורה טז, א. ב"מ נט, ב. ובמפרש
הרמב"ם כאן – הנה) בזה רמז גם שתורה היא למעלה גם מנבואת משה,
כי מהכתוב "אלה המצוות אשר צוה ה' את משה גוי" אפשר לומר דזה
שאין נביא רשאי לחדש דבר מנחה הוא – לפי שנבואת שאר הנביאים
היא למטה מנבואת משה, ותורה היא נבואת משה (וראה ת"י שם. לעיל
הערה 17. וראה בהערה 48 ובעיקרים שם ספ"כ), ולכן הביא הכתוב "לא
בשמים היא" שמזה מוכן* שאינה שייכת לענין הנבואה כלל, גם לא
לנבואת משה.

ולהעיר מדברי דוד להט"ז ר"פ מטות.

(45) לשון הרמב"ם שם רפ"ט.

(46) ומ" (נדה סא, ב) מצות בטילות לע"ל – "אין הכוונה שיתבטלו
ח"ו כ"א שיתבטלו בבחי' העדר תפיסת מקום לגבי האור העצמי דלעתיד
וכו'" וזהו ההמשכת המצות עכשיו הוא באי"ע לגבי ההמשכה דמצות
לעתיד כו' וע"כ יהיו בטלים בבחי' העדר תפיסת מקום ("המשך תער"ב
ח"א פקצ"ג. ח"ג ע' א'רעט. ועוד). וראה ער"ז תו"א צב, א. קיט, ע"ב
בנוגע לנביאים וכתובים (אבל ראה לקמן הערה 51). שו"ת הרדב"ז (ח"ב
סתר"י) לענין שמחת המועדים. ולהעיר מלקו"ת ר"ה נט, רע"ד. אוה"ת
בשלח ע' תעה ואילך. – וידועה השקו"ט בזה מפשטות הסוגי' בנדה שם.
ות"כ. אגה"ק סו"ס כו. ועוד. וראה בהנסמן בלקו"ב (להר"י ש"י קארף) ח"א
לאגה"ק שם. – וראה בארוכה קונט' הנ"ל (סה"ש תשנ"ב שם) הערה 38*.
(47) ראה תניא פכ"ה (לב, א): גילוי רצונו שבדיבורו שהיא התורה
הוא נצחי וכמ"ש ודבר אלקינו כו' (וראה לקו"ש ח"ה ע' 240. וש"י).

(48) עפ"הנ"ל סרו קושיות העיקרים שם פ"ד על דעת הרמב"ם
שהתורה הזו לא תהי' מוחלפת כו'.

וכן מתורצת בפשטות קושיות שם פרק כ': שאם שעשה נבואת
משה עיקר מן העיקרים כו' חזר לעשות עיקר שלא תנוסח הדת ושל
תשנתה, ונראה שדעתו לומר שאלמלא העיקר הזה כבר ה' אפשר לשמוע
לנביא לבטל דברי משה, והוא תימא איך נשמע לנביא הקטן כו' –

כי זה שהתורה היא "לעולם ולעולמי עולמים אין לה לא שינוי כו'
(ואין נביא רשאי לחדש דבר" הוא לא מפני שהיא נבואת משה, כ"א
מפני היותה רצונו העצמי של הקב"ה (שלמעלה מנבואה).

(49) רמב"ם שם הלכה ב'.

(50) ופשיטא בנוגע דברי העתידות וכו"ב שאומר הנביא (במקום
מעוננים וקוסמים) [ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ה ה"ג: הא למדת שאין
הנביא עומד לנו אלא להודיענו כו'. הקדמתו לפיה"מ ד"ה והחלק השני
"ובכל עניניהם כו'". אגרת תימן שם ד"ה והפסוק הזה בסופו] – שאין
ענינו לצוות כו' ולומר רצון ה'.

(51) וגם נבואות שהוצרכו לדורות ונכתבו (מגילה יד, א) – ראה
רמב"ם סוף הל' מגילה שנביאים וכתובים אינם נצחיים כתורה. וראה
תו"א שבהערה 46. ולהעיר מפרש"י חולין קלז, א: תורת משה קרוי

(*) אבל להעיר מת"י שם: לא בשמיא היא אורייתא. אין זהו לן חד כמשה נביא כו'.

י.

התוקף של "בעינינו ראינוה", ודוגמא בהלכה

דוגמא לתוצאה מעשית בהלכה הנובעת מהוודאות של "בעינינו ראינו" אנו מוצאים בהלכה הקובעת שאין עד נעשה דיין. כיון ש"בעינינו ראה", הרי הוודאות שוללת את האפשרות של "והצילו"⁶⁰, ולא כך כאשר באזינו שמע ממאה עדים כשרים ששמעו או ראו.

יא.

דוקא נבואת משה מאמתת את האמונה בתורה

ויש לומר, שהסיבה הפנימית לכך שהקדוש-ברוך הוא אימת את נבואת משה באופן של "עינינו ראו..." דוקא ב"מעמד הר סיני", כדברי הרמב"ם בהרחבה, היא מפני שתכלית נבואת משה היא לגרום לישראל להרגיש לא רק באמת הוי' אלקים⁶¹, אלקות בכלל, אלא גם באמת התורה, שנעלית מצד עצמה – ממהות הנבראים. על ידי ש"עינינו ראו... ואזינו שמעו" נבואתו של משה, מאמינים באמונה שלימה "שאין בו דופי" גם באמת של התורה, שמעל לנבואה.

ויש לומר: האמונה הוודאית בתורה נגרמת דוקא על ידי נבואת משה⁶², כי נבואתו היא בדרגה הנעלית ביותר שבנבואה – בשני הצדדים: הן מצד גילוי הנבואה, שהתגלות האלקות בה היא באופן הנעלה ביותר – "במראה ולא בחידות", והן מצד שני בכך שהוא "עומד על עומדו שלם"⁶³. כלומר, ההתגלות אליו היתה כפי שהוא למטה, שלם ממש, ולכן נבואתו היא "כלי" להורדת התורה, שמעל לנבראים, אל מהות הנבראים, ולחיזוק אמונתם באמיתיות התורה.

בכך מובן גם מדוע בפרק שבהמשך, כאשר מדבר הרמב"ם על האומר "שה' שלחו להוסיף מצוה..." – כלומר, מכחיש את אמיתיות התורה – משתמש הרמב"ם בביטוי "הרי זה נביא שקר שהרי בא להכחיש נבואתו של משה":

אין זו סתם הוכחה שהוא נביא שקר, אלא בכך מחדש הרמב"ם הלכה: למרות שנבואת משה היא

1 התורה היא רצון עצמי של הקדוש-ברוך-הוא, ולכן
2 היא נעלית באין-ערוך מן הנבראים, ומן האפשרות
3 שהם יתפסו וישגו את עצם התורה⁵⁶. לעומת זאת
4 הנבואה, שהיא התגלות אלקות לנבראים – גילה
5 סודו⁵⁷ – בדרגתם⁵⁸, אם קיימים התנאים של חכם,
6 גבור⁵⁹ וכדומה – הרי זה באופן שהתגלות גורמת
7 לישראל למטה לחיזוק האמונה באלקות.

8 לפי זה מובנת ההרחבה בהסבר הרמב"ם בפרק ה'
9 על אופן האמונה של ישראל בנבואת משה ותורת משה
10 – כי אין זה סתם סיפור בתורה, אלא הלכה, שיש בה
11 שני ענינים:

12 (א) האמונה שיהודי צריך להאמין בנבואת משה
13 צריכה להיות בוודאות – אמונה שלימה "שאין בה
14 דופי".

15 (ב) כדי שהאמונה תהיה כזאת, אין היא צריכה
16 להיות "מפני האותות", אלא לנבוע מכך ש"עינינו
17 ראו... ואזינו שמעו", שרק כך יכולה להיות אמונה
18 שלימה שאין בה דופי.

19 ולכן גם מסביר הרמב"ם מדוע אסור להאמין
20 ולציית לנביא ש"בא להכחיש נבואתו של משה" אף
21 כאשר הוא מראה "אותות ומופתים גדולים", כי
22 "נבואת משה רבינו אינה על פי האותות כדי שנערוך
23 אותות זה לאותות זה, אלא בעינינו ראינוה ובאזינו
24 שמענוה.. זה בא.. להכחיש מה שראית בעיניך..." –
25 אין זו סתם הסבר והוכחה לכך ש"אין שומעין לו", אלא
26 הלכה, וגם בהלכה זו יש שני ענינים:

27 (א) הוודאות באמונה צריכה להיות עד כדי כך
28 שאפילו "אותות ומופתים גדולים" לא יטילו בה ספק.

29 (ב) כדי שהאמונה לא תיחלש על ידי ה"אותות
30 ומופתים", צריך היהודי להסביר לעצמו, שזה מכחיש
31 "נבואתו של משה שראינו וששמענו". והרי אפילו
32 "אותות ומופתים" אינם יכולים להטיל ספק בדבר אשר
33 "ראית בעיניך". כלומר, השלימות והוודאות המוחלטת
34 ב"אין שומעין לו" נובעת מכך ש"בא להכחיש נבואתו
35 של משה שראינו וששמענו".

ואילך.

(60) ר"ה כו, רע"א.

(61) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"א ה"ד (ומצוין בנ"כ לירוש' ברכות

פ"א ה"ה).

(62) להעיר ממנו"ח ב"ב פל"ט.

(63) רמב"ם פ"ז שם ה"ו. עיי"ש.

(56) משא"כ בנוגע לנפש (ורוחניות) – שעכ"פ תופס עצם מציאותה.

(57) עמוס ג, ד.

(58) ראה שער רוח"ק ושער היחודים (להאריז"ל) בתחלתם. ובשער

היחוד והאמונה ספ"ב "לנביאים ומחלבושות בשכלם והשגתם במראה הנבואה וגם במחשבתם ודיבורם כו". ולהעיר מתו"ח בא קמ, ב ואילך.

(59) רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ז. – וראה בארוכה לקו"ש חכ"ג ע' 85

מצוה...", וכן לגבי האומר "שה" צוה שתעבד עבודת כוכבים...". ואילו במקרה ש"עקר דבר מדברים שלמדנו מפי השמועה או שאמר... שה" צוה לו שהדין כך... אין הוא אומר "להכחיש נבואתו של משה", אלא "להכחיש התורה" –

ההסבר לכך הוא:

כאשר⁶⁵ נביא אומר "שה" שלחו להוסיף מצוה או לגרוע... או לפרש במצוה מן המצוות פירוש שלא שמענו ממשה", ועל־אחת־כמה־וכמה כשאומר "שה" צוהו שתעבד עבודת כוכבים", הרי כוונתו להכחיש את הבסיס של "מעמד הר סיני"⁶⁶, שהקדוש־ברוך־הוא בחר במשה רבינו ונתן באמצעותו את כל התורה "לעולם ולעולמי עולמים".

וכיון ש"מעמד הר סיני" נתאמת אצל ישראל על ידי ש"עינינו ראו... ואזנינו שמעו" נבואתו של משה – יוצא, שבכך הוא "מכחיש נבואתו של משה"⁶⁷.

ואילו מי ש"עקר דבר... או שאמר... שה" צוה לו שהדין כך... אין מכחיש בכך את יסוד כל התורה, אלא מדבר רק על דין מסויים בתורה, שלפי נבואתו־ שלו הדין הוא "כך", עד אשר ייתכן ש"כיון את ההלכה לטמא את הטמא ולטהר את הטהור"⁶⁸ – הוא אף מאמת את דין התורה, אלא שלמעשה אופן זה של פסיקת הלכות הוא ההיפך מציווי התורה "לא בשמים היא".

לפיכך אין הרמב"ם אומר כאן "להכחיש נבואתו של משה", אלא "להכחיש התורה", כי הוא מכחיש רק דין בתורה, ולא את מעמד הר סיני, ואת יסודי כל התורה, שנתאמתו על ידי נבואת משה שראינו ושמענו.

(משיחת חגה"ש וש"פ נשא תשל"ד)

1 למטה מן התורה⁶⁴, אך כיון שהיא מאמתת את האמונה בתורה ש"אין לה לא שינוי... וש"אין נביא רשאי לחדש דבר", לפיכך, צריכה גם הוודאות שבשלילת ההכחשה – לא לשמוע ל"אות ומופת" – לנבוע דוקא 5 מנבואתו של משה.

יב.

ההסבר לסדר בדברי הרמב"ם בענין הנבואה

6 לפי כל האמור לעיל, יוצא הסבר מיוחד לסדר 7 ולחלוקת הפרקים בהלכות יסודי התורה, בענין 8 הנבואה:

9 בפרק ז' מדבר הרמב"ם על ענין הנבואה בכלל, 10 ועל כך שנבואת משה היא בדרגה הנעלית שבנבואה, 11 ומרחיב בפרטי הענין.

12 לאחר מכן, בהמשך למעלת נבואת משה, הוא 13 אומר בפרק שלאחריו, שכיון שכך, יש מעלה נוספת 14 בנבואת משה, והיא "במה האמינו בו, במעמד הר סיני" 15 – שנבואה זו היא באופן של "ראינו ושמענו".

16 ובהמשך לכך שנבואת משה קשורה ל"מעמד הר 17 סיני", הוא אומר בפרק הבא, שלכן מאמתת נבואת 18 משה גם את האמונה באמיתות התורה שמעל לנבואה, 19 את האמונה בכך שהתורה "עומדת לעולם ולעולמי 20 עולמים" ובכך ש"אין נביא רשאי לחדש דבר" – 21 ולפיכך, אם בא נביא ואומר "שה" שלחו להוסיף 22 מצוה... הרי הוא "מכחיש נבואתו של משה".

יג.

ההבדל בין הדברים השונים של נביאי השקר

23 אך את הביטוי "להכחיש נבואתו של משה" כותב 24 הרמב"ם רק לגבי נביא האומר "שה" שלחו להוסיף

(67) ויתירה מזו י"ל בנוגע לע"ז המבואר בהלכה ה' שנתאמת אצל כאו"א במעמד הר סיני (ראה לעיל בפנים ס"ו) וכאו"א מישראל ראה בשעת מ"ת הקול יוצא מד' רוחות כו' כאו"א ראה שה' אחד. (68) לשון הכס"מ הג"ל. ולהעיר מכס"מ שם סוף ה"ג.

(64) ראה לעיל הערה 48, 55.
(65) ראה כס"מ לרמב"ם שם פ"ט הלכה ד'.
(66) דגם מ"ש "או לפרש מצוה מן המצוות" היינו שאומר "שה" שלחו לפרש במצוה, משא"כ בהלכה ד' לקמן "אם עקר דבר מדברים כו".

בראשית מא, מ - אתה תהיה על ביתי ועל פוך ישך כל עמי רק הכסא אנדל ממך

נד

ביאור התרגום יונתן, דיוסף הי' האפטרופוס על בית פרעה, דיוסף בחי' יסוד המרומז בשם "אפטרופוס"

אנת תהי אפטרופוס על ביתי ועל גזרת מימר פומך יתזנן כל עמי לחוד כוכסי מלכותא אהא רב מנך.

תרגום יונתן בן עוזיאל

יוסף הי' האפטרופוס על בית פרעה, יוסף הוא בחי' יסוד¹.

והיינו פרעה הוא בחי' בינה כמ"ש בזהר הקדש פ' יגש דף ר"י ע"א ועיין בע"ח³ שער הארת המוחין פ"ז ע"ש.

(1) ראה זוהר חלק ג' דף שב, א "יוסף אקרי יסוד, ואקרי (משלי י, כה) "צדיק יסוד עולם". זהר חלק א' דף נט, ב "יוסף בגין דנטיר לי' לברית זכה דאקרי צדיק". תורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רנג, וז"ל: "יוסף - יסוד, הי' לו נסיון עם פוטיפר, והנסיון הי' בזנות שהוא באבר היסוד ע"ש. ובהערות על ספר בראשית עמוד רפד "שיוסף בחי' יסוד מספרו ו' פעמים הוי' כי המדה השישית". וראה בתורת מנחם התוועדויות ה'תש"ג ח"ד שיחות ש"פ בלק עמוד 15 ובהערה 21 וז"ל: "שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי' אצילות (האבות) בבי"ע. - ראה ביאורי זוהר לאדמו"ר האמצעי ויחי כט, ד ואילך (מובא לעיל סימן ד הערה 3). אור התורה ויחי תקצ"א א ואילך. תתשכ"א א ואילך. תורת מנחם - ספר המאמרים מלוטק חלק ד' עמוד קז ואילך. ע"ש".

(2) מבאר ומרמז, דיוסף הוא האפטרופוס לבית פרעה, והנה מבואר בחסידות דכמו שיש פרעה בקליפה, כמ"כ זה לעומת זה יש ענין של פרעה בקדושה, והנה פרעה הוא ג"כ מלשון פריעה ו"גילוי", ראה זהר דף רי, א וז"ל: תא חזי (בא וראה מש"כ) בית פרעה, דא הוא סימניך לעילא (זהו סימן למעלה) ביתא דאתפרעו ואתגליין מני' כל נהורין וכל בוצינין (שהיא בית שמש נפרעו ונתגלו ונראו כל האורות וכל הנרות), כל מה דזהו סתים מתמן אתגלי (וכל מה שהי' סתום ונעלם משם נתגלה, ועל כן נקראת הבינה בית פרעה שהוא לשון פריעה וגלוי כמו כי פרעה אהרן). ע"ש.

וראה אור התורה ויגש עמוד תתשיד וז"ל: פרעה הוא ענין התגלות עתיק בבינה כי עתיק יומין הוא למעלה מאצי' וזהו בחי' סתימו דכל סתימין בחי' מקור התענוגים והתגלות התענוג הוא בבינה כו' שנק' ג"כ עלמא דאתגלי' פרעה דאתפרעו כל נהורין כו', ע"ש. ראה גם לקמן סימן קג.

וזהו שמבאר כאן ד"בית" פרעה, הוא בחי' "בינה", גילוי תענוג אלקות, ויוסף בחי' יסוד הוא מגלה ההשפעה בפועל כמ"ש "ויוסף הוא המשביר", וכמו שבחי' יסוד הוא "שביעי" לבנינה, כמ"כ נק' יוסף האפטרופוס לבית פרעה, ד"אפטא" הוא מלשון שביעי.

(3) שער לב.

ויש לומר "אפטרופוס" הוא "אפטא"-רופוס". אפטרופוס, פירושו שבעה כמ"ש בערוך מע"ס אפטא א', והיינו יסוד שהוא שביעי לבנינה וכמ"ש במאורי אור מע' שביעי⁶ נקרא היסוד.

ופירושו ג"כ שררה ושלטון כמ"ש בערוך אפטיא⁷, הוא, כי יסוד הוא בחי' שר, וכמו שר שלום שקאי על יסוד בזהר⁸ פ' צו דף לא ע"א ע"ש. כי ביסוד הוא השם⁹

(4) מבאר דתיבת "אפטרופוס" הוא נוט' משתי תיבות, (א) "אפטא", (ב) "רופוס". [נהגי' כנ"ל ביונתן בן עוזיאל הוא "אפטרופוס"]. ומבאר בכמה אופנים, הן מצד "תוכן" התיבות, והן ב"גימטריא", דשניהם רומזים על בחי' "יסוד" - יוסף. וראה ספר הערכים אותיות ד-ז עמוד עז ואילך.

(5) וז"ל: אפטא פי' בלשון יונוי שבעה, עי' עוד [ערוך] זיטא. (6) וז"ל: שביעי נק' היסוד, ומסטרא דיליה כל שביעית, ושבע נק' בינה, כי בכללות ז' שנים ז' פעמים יובל וכו'. [נע"ש ביאיר נתיב]. (7) וז"ל: אפטיא, בפסיקתא דבחדש השלישי (ראה ילקוט שמעוני פ' בא רמז קצ), למלך שנשבה בנו, ואמר היו מונין אפטיא לפדיון בני, כך אמר הקב"ה היו מונין אפטיא ליציאת מצרים וכו', פירוש בלשון יונוי, שררה ושלטון.

(8) וז"ל: שר שלום (ישעי' ט, ה) דא צדיק (דהיינו היסוד שהוא שר להרבה שלימות, והיינו) דאיהו שלמא דעלמא (היינו השלום של עולמות), שלמא דביתא (היינו השלום דבית), שלמא דמטרוניתא (השלום של המלכה), ע"ש.

(9) וְשֵׁם "שדי" הוא במדת היסוד: בכתבי התורה לוי יצחק ולקוטי לוי יצחק, מובא כמה טעמים בזה, ומהם:

(א) פרי' ורבי' - מאבר יסוד - הוא מהשם "שדי" כמ"ש (תולדות כח, ג) "ואל שדי יברך אותך ויפרך וירבך" (תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד לו).

(ב) שדי' מלשון שדי' והשלכה כי הטיפה יורה כחץ, ראה פרש"י בראשית מט, כה "ואת שדי ויברכך. . . ברכת שדים ורחם", ו"שדים" קאי על האב המוליד כפרש"י וז"ל: ברכתא דאבא ואמא, כלומר יתברכו המולידים והיולדת, שיהיו הזכרים מזריעין טיפה הראוי' להריון... שדים כאן על שם שהזרע יורה כחץ ע"ש. (תורת לוי יצחק עמוד רכג).

(ג) שדי מלשון די, שיהי' די' דהיינו גבול ומדה, וידוע דבטפת זרע מלוכב בו כל כחות הגוף והנפש רק שהכל בא בבחי' גבול ומדה הנק' גבורה שביסוד, וזהו שם "שדי", (תורת לוי יצחק, עמוד קנא, לעיל סימן כ).

(ד) כתיב "צדיק יסוד עולם", ור"ת וס"ת הוא מספר שדי (לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד קנג).

(ה) רמז בגי', "שדי" הוא מספר ב' פעמים "זקן" (זקן עליון וזקן תחתון), ויסוד הוא סימן לזקן דסריס אין לו הדרת פנים זקן (יבמות פ, ב. שבת קנב, א), ובזקן יש י"ג תיקוני דיקנא, והוא הי"ג בריתות האמורה במילה (תורת לוי יצחק עמוד שפח).

(ו) האותיות האחרונות ד"מילוי" שם שדי בגי' בן בת, והאותיות האמצעיות הם "ליו" - "לוי" המורה על התחברות יסוד בנוקבתו כמ"ש (מלכים-ז, לו) כמעד איש ולוית. (לקוטי לוי יצחק, שמות-דברים עמוד סו)

(ז) לקוטי לוי יצחק, הערות לזוהר שמות-דברים עמוד קכב, שמביא מעץ חיים שער מ"ן ומ"ד דרוש ה', ובמשנת חסידים מס' שמות פרק ג' משנה ז' דבשם שדי' יש די' ציורים + מספר שדי' בגימטריא

שד"י, ומילואו¹⁰ הוא ת"ק מספר ש"ר.

1790, פירושו שר החיל כמ"ש בערוך¹¹ ערך רפס האחרון, והיינו יסוד הנק' שר, והוא שר החיל, כמו שנקרא צבאות אות הוא בצבא דילי, שפירוש צבא הוא¹² חיל וכו'.

ויש לומר אפטא בגי' הוי'¹³ אדנ"י, הוא יסוד

המחבר¹⁴ הוי' – דו"א, ואדנ"י – דמלכות.

ו"אפט" גימטריא צ' הוא יסוד, כמ"ש במאורי אור מע' צ'¹⁵.

ו"רפס" פירושו ג"כ דריסה ברגל כמ"ש בערוך ערך רפס¹⁶ ג' בא"ב ע"ש. והיינו יסוד הנק' רגל מבורכת, והוא הדורס את הנוקבא, כמו דרוסת¹⁷ איש את.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד עו

בריי"ת (מובא בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א סימן ק).

(*) ראה חגיגה יב, א. וזה חלק ג דף יא, ב. רש"י מקץ מג, יד.

10 פירוש: שד"י במילואו הוא, שייך, דל"ת, וד"ר, והאותיות של ה"מילוי" עצמן הוא "ין" (60), + ל"ת (430), + ו"ד (10) = 500 ת"ק, כמספר "שר", זאת אומרת ד"שר" הוא כלול בשם שד"י.

11 וז"ל: רפס. (רפוסא) פי' שר החיל מדרש שמות רבה (פרשה לו, ב) ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך, משל לאוהבו של מלך קומיס ורפוסא [נפי' במתנת כהונה, קומיס פירוש הערוך נגיד וסוכן נאמן על בית המלך], רפוסא פי' בש"ר שר החיל, שמשא הי' נגיד וסוכן נאמן, ושר החיל ע"ש.

12 "וכמ"ש בהקדמת הזהר (דף ו) אות הוא בכל חילין ידידי' רשום הוא ורב מכלא". (תורת לוי יצחק כאן).

13 פירוש: דמדת ה"יסוד" מחבר שם הוי' ו"א (בחי' מדות בכללות) עם בחי' מלכות. ושם אדנ"י הוא במלכות, וכמארז"ל (גיטין י, ב. ועוד) דינא דמלכותא דינא, "דינא" אותיות "אדנ"י וכו'.

ראה אור התורה נ"ך כרך א עמוד תצו. וז"ל: הנה שם אדנ"י – אד' א' דין, ובתחלה עלה במחשבה לברוא במדת הדין, שהוא ענין המגן ונרתק להסתיר עצם המאור כדי שיהי' גילוי היוזי בבחי' יש מאין והוא

בראשית ברא אלוקים, ואח"כ שיתף עמו מדת הרחמים גילוי שם הוי' ביטול היש, וזהו ענין אד' א' דין שהאלף נמשך מאלף דאנכי הממתיק הדין. ע"ש.

14 ראה עוד לקמן סימן נח. עה. צח. קעג.

15 וז"ל: הנה אות צ' ביסוד, יש לה ב' ראשים, ב' צנורות א' לשפע וא' * למותר. ונביאיר נתיב כתב וז"ל: סוד אות צ', עיין בלקוטי תורה [להאריז"ל] פרשת מטות בדרוש בני גד ובני ראובן וחצי שבט המנשה שנשארו בח"ל, וז"ל: כי הנה יש ביסוד ב' נקבים א' יוצא זרע וא' מים וכו', וצנור מים ע"ד נקב יוצא לחיצונים וכו' ע"ש. ראה גם לקמן סימן קז הערה 2. 3.

(*) ראה בכורות מד, ב. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן קנז. ובאות צ' ראה לעיל סימן לז.

16 וז"ל: רפס, ויק"ר פל"ו היא נרפסת ברגל כו' והוא כל"מ (דניאל ז, ז) ברגלי' רפסה. ובהשאלה קידושין ס"ג הני שמעתתא ידידי מרפסן איגרי פי' דורסות ומשברות גגין, ע"ש.

17 מסכת כתובות פרק א' משנה ד'.

המשך ביאור למס' כריתות ליום רביעי עמ' א

1 דוחה הגמרא את הראיה: **מָאִי** – מנין שכך סובר רבי מאיר, **דְּלָמָא**
2 – שמא נאמר שיש עירוב והוצאה גם ליום הכפורים, והכי קתני –
3 וכך כוונת רבי מאיר לומר, **אִם הָיְתָה שָׁבֶת, וְהוֹצִיאָהּ, תְּחִיב אֶף מָשׁוּם**
4 **שָׁבֶת יוֹם הַכְּפוּרִים**, והיינו שתי חטאות נוספות, אבל באמת גם אם
5 היה זה יום הכפורים לבד היה חייב חטאת נוספת, ורצה רבי מאיר
6 להוסיף עוד שתי חטאות על מנינו של תנא קמא.
7 הגמרא מביאה את דברי רפרם באופן אחר: **אֵלָא, אִי אֵיתָמַר**
8 **דְּרַפְרָם עַל הָנָא אֵיתָמַר** – מה שנאמר בשם רפרם, על ברייתא זו
9 הוא אמר כן, **דְּתֵנָא בְּבֵרִיתָא**, נאמר בפסוק לגבי השעיר
10 המשתלח לעזאזל ביום הכפורים, **וְסָמַךְ אֶת־יָדָיו עַל**
11 **רֹאשׁ הַשְּׁעִיר הַחַי וְהַתְּנִידָה עָלָיו אֶת כָּל עֹנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵת כָּל**
12 **פְּשָׁעֵיהֶם לְכָל חַטָּאתָם וְנָתַן אֹתָם עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר וְשָׁלַח בְּיַד אִישׁ**
13 **עֵתִי הַמִּדְבָּרָה** (ויקרא טו כא), ויש לדרוש את הפסוק כך, לשון 'איש'
14 באה להקשיר את הור, שאין עבודה זו צריכה להיעשות דווקא
15 בבחן. ולשון 'עתי' באה ללמד שאפילו במוקצה – אפילו אם אותו
16 אדם שהוכן לשילוח השעיר נטמא, מותר לו להכנס למקדש
17 בטומאה וליטול את השעיר. וכן ניתן לקיים מצות שילוח השעיר,
18 **וְאִפְּלוּ בְּשָׁבֶת**, שאם אין השעיר יכול להלך רשאי לטלו על
19 כותפו, אף שנולדו ארבע אמות ברשות הרבים. ועוד יש לדרוש,
20 **עֵתִי, בְּמוֹזְמָן** – באדם שהוכן מאתמול לשילוח השעיר. מסיימת
21 הגמרא: קתני – מכל מקום שנינו בברייתא. עתי, ואפילו בשבת,
22 ועל זה אמר רפרם, ואת אומרת – מברייתא זו יש ללמוד, שיש
23 עירוב והוצאה לשבת, ואין עירוב והוצאה ליום הכפורים, שאם לא

24 כן, מדוע הוצרכה הברייתא ללמוד מפסוק היתר הוצאה ברשות
25 הרבים בשבת, היה לה ללמוד היתר זה ליום הכפורים עצמו, אף
26 שחל ביום חול, שמותר להוציא בו את השעיר, והיינו יודעים
27 שהוא הדין לשבת, אלא ודאי שאין איסור הוצאה ביום הכפורים
28 כלל.
29 דוחה הגמרא: **מָאִי** – מנין לך לדייק כן מהברייתא, הרי אפשר
30 לומר דשאני – שונה הוא דינו של שעיר המשתלח, דהקשירו ביום
31 הכפורים בלבד – שכך היא צורת עבודתו ביום הכפורים, על ידי
32 הוצאתו ושילוחו לעזאזל, ולכן לא הוצרכה הברייתא ללימוד
33 מיוחד המתיר זאת ביום הכפורים, וכמו שקרבנות התמיד קרבים
34 כל שבת, כיון שזו חובת היום, אבל ביום הכפורים שחל בשבת,
35 שנוסף איסור שבת, צריך ריבוי מיוחד. ואין מכאן ראיה שאין כלל
36 איסור הוצאה ביום הכפורים.
37 מסיימת הגמרא: **אֵלָא דִּין זה דְּרַפְרָם, בְּרִוְתָא הִיא** – דבר הנשנה
38 מחוץ לבית המדרש, ואינו נכון להלכה.

משנה

39 משנתנו מביאה אופן שחייב כמה חטאות על מעשה ביאה אחד:
40 **יֵשׁ אָדָם שֶׁבָּא בִּיָּאָה אַחַת עַל אִשָּׁה, וְתֵיב עָלֶיהָ שֵׁשׁ חַטָּאוֹת**. מבארת
41 המשנה: כִּיצַד יִתֵּן דָּבָר זֶה, הֵבֵא עַל בִּתּוֹ, וְתֵיב עָלֶיהָ מְשׁוּם בִּתּוֹ,
42 וְאֶחָת וְאֶחָת אַחֲרָיו, וְאֶשֶׁת אֲחִי אָבִיו, וְאֶשֶׁת אִישׁ, וְגֵדָה.
43

צריכים ציווי על שוטרים, במצב שנדרש שיקבלו את הדין בדרך כפי¹³ [ולכן נאמר גם במדרש "אם אין שוטר אין שופט", לא לדינא, רק לתועלת קיום הדבר, שייתכן שאם אין שוטרים, המשפט לא יצא לפועל]. תורת מנחם התוועדיות ש"פ שופטים ה'תנש"א

טז, כ – צדק צדק תרדוף למען תחיה וירשת את הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך

ב. צדק צדק בגימטריא למשיח, כי בזכות הצדקה זוכה לימות המשיח¹⁴ שנאמר (ישעי' א, כז) ושבי' בצדקה, כלומר שאעפ"י ששב האדם מעבירות שבידו צריך ליתן צדקה כמו שאמרו רז"ל¹⁵ אגרא דתעניתא צדקתא. מכתבת רבינו אפרים ז"ל (מבעלי התוס')

* * *

צדק צדק תרדוף למען תחיה. למען בגימטריא קץ. רמזי רבינו יואל ז"ל (מבעלי התוס')

יז, טו – שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלקיך בו מקרב אחיך תשים עליך מלך לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא

ג. שום תשים עליך בגימטריא שלשים מעלות¹⁶. בו מקרב אחיך בגימטריא¹⁷ בדוד בן ישי. מקרב אחיך בגימטריא משבט יהודה. לבלתי רום לבבו הפסוק מתחיל ומסיים בל', רמז דוד יצא מיהוד"ה בגימטריא ל'. ובן ל' שנה דוד במלכו (שמואל-ב ה), יהודה במילוי בגימטריא¹⁸ מלכות, וכן רמז בסופי פסוק ובתחלתו דו"ד עוד ולא ירבה מאד הרי דוד, וכן מן עוד עד מאוד דו"ד תיבות, לבלתי רום לבבו אמר דוד ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני (תהלים קלא) אעפ"י שהמלכות בל' מעלות¹⁹. לבלתי רום לבבו מאחיו בגימטריא ולא משל הקדוש²⁰. ובניו מקרב בגימטריא [ב]שלום²¹. למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו דוד ובניו ימלכו עוד משיח, ודוד עבדי נשיא להם לעולם (יחזקאל לז). פירוש הרוקח (מבעלי התוס')

(13) אלא דיש לומר, דכיון שכל עניני התורה הם נצחיים – גם לעתיד לבא יהי הענין ד"שופטים ושוטרים תתן לך בכל שערך", אלא שאז יהיו שוטרים אך ורק למעלותא – להכריז ולהודיע ע"ד מציאותו של השופט. או בכדי לסייע לבני ישראל בקיום עניני בית דין [לדוגמא: ליישר הדרך עבור עדי ראי' בקידוש הלבנה בכדי שיוכלו להגיע לבית דין בנקל ובזריזות] ע"ד תוספתא שקלים פ"א. ראה גם התוועדויות תשמ"ט חלק ד עמוד 207.
(14) עיין בבא בתרא י, ב.
(15) ברכות ו, ב.
(16) אבות פ"ו.
(17) הכוונה: עם הכולל.
(18) פירוש יהודה במילוי: יו"ד, ה, ו, דלת, ה.
(19) אבות פ"ו.
(20) ספרי.
(21) הוריות יא, ב.

טז, יח – שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך אשר ה' אלקיך נותן לך לשבטיך ושפטו את העם משפט צדק

א. בשייכות עם הציווי של הפרשה שקוראים בפרשה זו "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שערך", ישנו היעוד של נביא הגאולה: "ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועצך כבתחלה", וכפי שאומרים גם בתפלה בכל יום (מימי החול³): "השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחלה". לבאר דיוק בלשון היעוד:

בציווי פרשתנו נאמר "שופטים ושוטרים תתן לך", משא"כ בלשון היעוד נאמר רק "ואשיבה שופטיך", ולא מוזכר שוטרים⁴. ויש לומר הביאור בזה:

החילוק בין שופטים ושוטרים הוא – בלשון רש"י: "שופטים – דיינין הפוסקים את הדין, ושוטרים – הרודין את העם אחר מצותן שמכין וכופתין במקל וברצועה עד שיקבל עליו את דין השופט⁵". זאת אומרת, שהשוטרים ענינם לכפות ולהכריח את אנשי העם שיקבלו את הדין ומשפט.

עפ"ז מובן מדוע ביעוד הגאולה נאמר רק "ואשיבה שופטיך" ולא "שוטרים" – כיון שלעתיד לבוא מתבטלים מציאות הרע⁶ והיצר⁷ הרע⁸, ולא יהי צורך בשוטרים שיכריחו את אנשי העם להשמע להוראות השופטים, כיון שכל האנשים יקיימו מעצמם את ההוראות⁹. יצטרכו רק "שופטים", שיפסקו דינים וילמדו תורה ויורו את הוראות התורה והמצוות לבני ישראל¹⁰ ("ילכו מחיל אל חיל"¹¹ בקדושה גופא¹²).

זהו שהציווי בתורה כולל גם "שוטרים", הוא כיון שהוא ציווי לדורות המדבר אודות כל הזמנים וכל המצבים, במילא

(1) בתחילתה.

(2) ישעי' א, כו.

(3) ברכה ה"א דתפילת העמידה.

(4) עיין בפנים השיחות וביאור עוד דיוקים.

(5) וראה רמב"ם ריש הלכות סנהדרין: שופטים – אלו הדיינים הקבועין בבית דין ובעלי דינים באים לפניהם, שוטרים – אלו בעלי מקל ורצועה כו'. וברש"י סנהדרין טז, ב (ד"ה שוטרים): חובטין במקלות ע"פ השופטים לכל מי שאינו שומע.

(6) כמו שנאמר "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" (זכרי' יג, ב).

(7) ראה סוכה נב, א.

(8) ראה אור התורה פרשתנו עמוד תתכא: ועל פי זה יובן ענין ושוטרים... והיינו להכות נפש בהבמית בשבט ע"ד לעולם ירגיו (ברכות ה, ריש עמוד א).

(9) ולהעיר מפירוש הרד"ק על הפסוק ואשיבה שופטיך כבראשונה: זה יהי בימות המשיח שיכלו הרשעים כולם ושארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב (צפני"ג, ג).

(10) ראה רמב"ם ריש הלכות מומרים: בית דין הגדול שבירושלים [העיקר והיסוד של כל השופטים ש"בכל שערך"] הם עיקר תורה שבעל פה והם עמודי ההוראה ומהן חק ומשפט יוצא לכל ישראל. וראה לקוטי שיחות חלק כט עמוד 97.

(*) ראה פרשתנו יז, ח (ובפירוש רש"י ד"ה דברי ריבות). ולהעיר גם מספרי ריש פרשתנו (על הפסוק בכל שערך). רמב"ם הלכות סנהדרין פרק א הלכה ג. ועוד.

(11) לשון הכתוב – תהלים פד, ח.

(12) ראה תניא אגרת הקדוש סוף סימן כו (קמח, א).

♦ יום ראשון א' אלול ♦

יח דינין ופרענין תמני לך בכל קרייה די יי
אלהך יהב לך לשבטיה וידונון ית עמא דין
דקשוט:

טז (יח) שפטים ושטרים תתן לך בכל שערך אשר
יהיה אלהיך נתן לך לשבטיך ושפטו את העם
משפט צדק:

שופטים ושטרים תתן לך לשבטיך, בכל שערך
אשר ה' אלהיך נתן לך. לשבטיך • מלמד
שמושיבין דינין לכל שבט ושבט, ובכל עיר ועיר.
ושפטו את העם וגו' • מנה דינין ממחים וצדיקים
לשפט צדק.

כז"א שפטים ושטרים • שפטים. דינין הפוסקים
את הדין. ושטרים • (סנהדרין טז) הורדין את העם אחר
מצותם, שמפין וכופתין במקל וברצועה עד שיקבל
עליו את דין השופט. בכל שערך • (סנהדרין טז) בכל
עיר ועיר. לשבטיך • מוסב על: "תתן לך",

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת שבת פרשת שופטים תשנ"א. התוועדות שם כרך ד' עמ' 202'201)

ישנה ההוראה פנ"ל, שצריכים לפרסם לכל אנשי הדור,
שזכינו שהקב"ה בחר ומנה בעל חירה, שמוצד עצמו הוא
שלא בערך נעלה מאנשי הדור, שיהיה ה"שופטיך"
ו"יועציך" ונביא הדור, שיוה הוראות ויתן עצות בנוגע
לעבודת כל בני ישראל וכל האנשים דדור זה, בכל עניני
תורה ומצות, ובנוגע להנהגת חיי היום-יום הפלילית, גם
ב"כל דרכיך (דעהו)" ו"כל מעשיך (יהיו לשם שמים)",
עד - הנבואה העיקרית - הנבואה ש"לא לתל לגאולה",
ותיכף ומיד ממש "הנה זה (משיח) בא".

הלימוד שישנו לכל אחד בעמדתו בשבת פרשת שופטים
דורנו זה ובפרט בזמן האחרון, הרגעים האחרונים דהגלות
- שצריכה להיות עבודה בהתאם, מדה כנגד מדה למצב
הגאולה:

לפרסם אצל עצמו ואצל אלו שאליהם אפשר להגיע -
שצריכים לקבל על עצמם (ביתר חזק) את ההוראות
ועצות ד"שופטיך" ו"יועציך" שבדורנו - "מאן מלכי רבנן"
בכלל, ובפרט נשיא דורנו - הבא בהמשך לרבנותו נשיאנו
שלפניו - שופט דורנו ויועץ דורנו ונביא דורנו...

~ נקודות משיחות קודש ~ משיחת שבת פרשת שופטים התשנ"א

פוח התורה פועל במציאות העולם

ועיר אלא בארץ ישראל בלבד . . שנאמר תתן לך בכל
שערך אשר ה' אלקיך נותן לך לשבטיך, מה שאין כן
בחוץ לארץ, ועל אחת כפיה נכמה בזמן הגלות ובחוץ-

...ויש להוסיף, שאף שעיקר חיוב "שופטים ושטרים תתן
לך בכל שערך" הוא בארץ ישראל, כפסק דין הרמב"ם
"אין אנו חבין להעמיד בתי דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר

בעל הטורים

הדין כאלו חרב מלמעלה וגיהנם
פתוחה מלמטה.
תתן לך. ולא לגוים. "מגיד דבריו
ליעקב, חקיו ומשפטיו לישראל" (תהלים
קמו, יט). חקיו ומשפטיו בגימטריא:
דיוקני משפטיו.
בכל שערך. בכל מה שאתה משער
מזון חבירך, הן למסים הן להטיל
צדקה.
לשבטיך ושפטו. לומר שמצוה לשבט
לשפוט שבטו.

ושפטו. אותיות ופשוט. יהי חביב
עליך דין של פשוט לרדוק בו דין
של מאה מנה. שפטים. ושפטו. משפט.
הרי ג', שדיני ממונות בג'. תורה יט

איש במתנת ידו. שפטים. רמו
שממשפנין על הצדקה.
שלש פעמים. (לעיל פסוק טז) וסמיה ליה
שופטים. שבג' מקומות סנהדרין
יושבים, בהר הבית ובעזרה ובמשכן
הגזית. וכן ג' שורות של תלמידים
יושבין לפני הסנהדרין.
יראה כל זכור. (שם) וסמיה ליה
שופטים. שחייב אדם להקביל פני רבו
ברגל.
שפטים. בגימטריא: ע' סנהדרין.

שפטים. בגימטריא: מכשף. שמעמידין
מכשף בעלי כשפים שיודעים לבטל
הכשפים.
שפטים. תגין למעלה ולמטה. יראה

טז (יח) סמך שפטים ושטרים לרגלים,
לומר שהרגלים על פי השופטים.
ועוד, כי הם מעשים להביא הנדריים
ברגלים, כדאמרין (ראש השנה ו, א)
אוהרה לבית דין שיעשו. ועוד, כי
השופטים מזהירים העם שלא לחטוא
ברגלים, כדאמרין (קידושין פא, א) סקבא
דשתא רגלי.
בברכת ה' אלקיך אשר נתן לך (פסוק
יח). שפטים. שהשופטים היו מצוין לתת
למי שהיה עני.

דבר אחר:
אשר נתן לך. שפטים. כלומר ליתן
לשופטים, בענין שנאמר (דברי הימים ב'
לא, ח) "לתת מנת הכהנים והלויים למען
יחזקו בתורת ה'".

שיעור יומי ליום ראשון א' אלול ושנים מקרא ואחד תרגום – טז – פרשת שופטים לא

ושוטרים תתן לה", על-דרך סיפור כבוד-קדושת מורי וחקמי אדמו"ר נשיא דורנו, אודות הנהגת ה'צמח צדק', שבהיותו בעיר ליובאוויטש עשה "סדרים" בפטרבורג, עיר הבירה של כל מדינת רוסיה.

ועוד ועיקר - שבכוח התורה פוסקים בגוי-ישראלי שהגאולה האמתית והשלמה על-ידי משיח צדקנו - צריכה להיות תיכף ומיד, ונעשה כן במציאות העולם בפועל ממש...

לארץ, שגם פשומצאים בחסדי ה' במלכות של חסד, צריכים לקבל רשות ממלכות המדינה (שיש לה תוקף על-פי תורה - דינא דמלכותא דינא) למנות דיגין (ואין זה באופן ד"שופטים ושוטרים תתן לה"), מכל-מקום כשעומדים בתוקף המתאים בכח התורה, נעשית הנהגת המדינה כולה (ועד להנהגת המדינות שבכל העולם כולו) בהתאם לפסק-דין ד'ישראל על-פי התורה - "שופטים

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ט ב עמ' 666)

ש'בכל שערך' קאי על שבעה 'שערי הגוף' (עינים, אזנים, פה, ידים ורגלים), שעל-ידם מתקשר אדם עם העולם מסביבו. יש למנות שופט ושוטר שיפקחו על הפניסה והציאה בשערים אלו, שתהייה על פי הוראות התורה.

שופטים ושוטרים תתן לה בכל שערך (טז, יח)
שופט - הינו למוד התורה כדי לידע את המעשה אשר יעשו. **שוטר** - הינו מעשה בפועל על פי תורה. ועל-דרך זה מבאר בחסידות, ששופטים הם חב"ד, ששופטים ומנהיגים את המדות. וזמיתק על-פי מה דאיתא בש"ך על התורה,

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוץ לקושיחות חלק ל"ד עמוד 98 - מתוך 'לקראת שבת')

תפקידם של השוטרים

הדיגין ולבצע את ענשם, להלקות את החיב מלקות וכיצא בזה.

אבל בצווי התורה על מנוי השוטרים, פרש שעבודתם היא "מפין וכופתין במקל וברצועה עד שיקבל עליו את דין השופט", והינו להביא לידי כך שהעם יקבלו על עצמם לקיים את דיני השופטים, אבל אין להם שכיכות לבצוע גזר הדין עצמו.

והנה, אם היה ענין השוטרים לקיים את גזר הדין, היה נמצא שענין המשפט בתורה נחלק לשני צוויים: פסיקת הדין על-ידי השופטים, ובצועו על-ידי השוטרים.

אבל כיון שכל עבודת השוטרים היא, כאמור, לסיע בפעלת השופטים, אם-כן מובן שאין מנוים של השוטרים נחשב למצוה בפני-עצמה, ונכללת במצות מנוי שופטים (ראה ספר המצות להרמב"ם שרש יב).

שופטים ושוטרים תתן לה

שוטרים - הרודין את העם אחר מצותם, שמפין וכופתין במקל וברצועה עד שיקבל עליו את דין השופט (טז, יח). ובפירוש רש"י

כל מוני המצות מנו את מנוי השופטים והשוטרים כמצוה אחת. והקשו האחרונים על-זה (ביאור הר"פ פערלא לספר המצות לרבי סעדיה גאון, פרשיות סוף פרשה א'. ועוד) אמאי לא מנאום לב' מצות, שהרי הם שני מעשים נפרדים, ובארו בזה באופנים שונים.

ויש לומר, שמדייק לשון רש"י בפרושו כאן יתבאר הענין בפשטות.

דהנה לעיל על הפסוק (א, טו) "ואקח גו' ושוטרים לשבטיכם" פרש רש"י: "אלו הכופתין והמפין ברצועה על פי הדיגין", שתפקיד השוטרים אז היה לקיים את פסק

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוץ בספר השיחות תש"א חלק ב עמוד 780 ואילך בארוכה - מתוך 'לקראת שבת')

בטול השוטרים לעתיד לבוא

השופט, יכול הוא לקימו מצוון, והוא על-ידי "יועץ", שמסביר לאדם ש"עצה טובה" היא, וטוב לו - לקיים את דברי השופט.

ועל-פיה יובנו שנויי הלשונות, דבזמן הגלות, היצר הרע מפתה את האדם לעבור על פסקי דין התורה, והאדם אינו רוצה לקיים, ולכן צריכים ל"שוטר".

אך לעתיד-לבא כשייתקיים היעוד (זכריה יג, ב) "ואת רוח הטמאה אעביר מן הארץ", ויתבטל מציאות הרע, לא נצטרך לשוטר. כי אף שגם אז יהיה "אשיבה שופטיך", שהשופטים וה'בית דין' יפסקו לקיים משפטי והוראות התורה, נקים דבריו מרצוננו הטוב - בבחינת "יועץ".

שופטים ושוטרים תתן לה בכל-שערך

אחד מיעודי הגאולה (בהפסרת פרשתנו) הוא "ואשיבה שופטיך כבראשונה ויעצרך כבתחלה". ויש לעין מדוע השמיט הנביא "שוטרים", והוסיף "יועץ".

ויש לומר הבאר בזה:

שופטים הם ה"דיגין הפוסקים את הדין". ושוטרים הם "הרודין את העם אחר מצותן, שמפין וכופתין במקל וברצועה עד שיקבל עליו את הדין" (לשון רש"י על הפסוק). ונמצא שאף שהשופט פוסק את הדין וגוזר על האדם לקימו, יכול להיות שלא ירצה האדם לעשותו. ולכן צריכים לשוטר המכה וכופה ברצועה שיקימו את פסק הדין בפועל. אך גם כשהאדם אינו מבין מעצמו מדוע לקיים את גזרת

טענוותיו. ולא-תקח שחד • (ספר) אפלו לשפט צדק. פי השחד יעור • (כתובות קה) משקבל שחד ממנו, אי אפשר שלא יטה את לבבו אצלו להפוך בזכותו. דברי צדיקים • דברים המצדיקים, משפטי אמת.

מִנֵּי הַדִּבְרִין הַכְּשֻׁרִים לְהַחֲיוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל וּלְהוֹשִׁיכֵן עַל אֲדַמְתּוֹ.

נְטִיעָתָהּ. לֹא-תִטֵּעַ לָךְ אֲשֶׁרָה כָּל עֵץ אֲצֶל מִזְבַּח ה' | נְטִיעָתָהּ, וְאִפְלוּ לֹא עֲבֹדָה, עֹבֵר בִּלְא תַעֲשֶׂהָ עַל אֱלֹהֶיךָ • אֲזַהֲרָה לְנוֹטֵעַ אֵילָן וּלְבוֹנֵה בֵּית כְּהֵר הַבֵּית.

חַק הַיְּתֵה לְפָנֶינִים. וְאַף-עַל-פִּי שֶׁהֵיְתָה אֲהוּבָה לּוֹ
בִּימֵי הָאָבוֹת, עָכְשׁוּ שְׂנָאָה, מֵאַחֵר שֶׁשָּׂאוּהָ אֵלּוּ חַק
לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים.

כִּי־אֵל לֹא־תִזְכֶּה וְגו' כֹּל דָּבָר רָע • (ספרי) אֲזַהְרָה לְמַפְגֵּל בַּקִּדְשִׁים עַל־יְדֵי דְבוּר רַע, וְעוֹד נִדְרָשׁוּ בּו שְׁאָר דְּרִשּׁוֹת בִּשְׁחִיטַת קֳדָשִׁים (ובחי' לו ב).

(כא) **אֲשֶׁר־הָאֵלֹהִים** בְּגִימָטְרִיא: דִּיּוּן שְׂאִינוּ הַגּוֹיִן. שְׁכָל הַמַּעֲמִיד דִּיּוּן שְׂאִינוּ הַגּוֹיִן, שֶׁהוּא כְּאִילוּ נוּטֵעַ אֲשֶׁר־הָאֵלֹהִים הַמְזוּבָּח.

אֲשֶׁר־הָאֵלֹהִים כָּל עֵץ אֶצֶל מְזוּבָּח: בְּגִימָטְרִיא: **רֹשֶׁעַ אֶצֶל צַדִּיק**. תורה כב

(כב) **אֲשֶׁר שְׂאֵנָה ה' אֱלֹהֵיהֶם**. וְסִמְיָה לִיהוֹיָכָן לֹא תִזְבַּח. לְרִבּוֹת רֹבֵעַ וְנִרְבַּע מִקְצֵה וְנִעְבֵּד. תורה א

יז (א) **כָּל דָּבָר רָע כִּי תוֹעֵבֶת**. לומר לָךְ, כָּל הַמִּנְבֵּל פֶּיּוֹ נִקְרָא תוֹעֵבָה וְשׁוּנִי.

כָּל דָּבָר רָע. וְכַתִּיב בְּתַרְיָה **אִישׁ אִשָּׁה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת הָרָע וְגו'** וַיִּלָּךְ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים. לומר, שֶׁהַדְּבָר וְהַמְחֻשָּׁה בַּעֲבוּדָה זָרָה מְצֻטְרָפִין לְמַעֲשֶׂה. תורה ב

(ב) כִּי־יִמָּצֵא בְּקִרְבְּךָ בְּאֶחָד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ אִישׁ אוֹ-אִשָּׁה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת־
הָרָע בְּעֵינֵי יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ:

כ"ט - לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ • אֲשֶׁר בָּרַת ה' אִתְּכֶם שְׁלֹא לַעֲבֹד עֲבֹדֹת־כּוֹכָבִים.

(ג) וַיִּלְךְ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָהֶם
וַיִּשְׁמָשׁ אוֹ לַיָּדָה אוֹ לְכָל־צָבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר־
לֹא־צִוִּיתִי:

כ"ט - אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי • לַעֲבֹד (מגילה ח).

(ד) וְהִגִּדְלָךְ וְשִׁמְעָתְךָ וּדְרָשְׁתָּ הַיָּטִב וְהִנֵּה אִמֶּת נָכוֹן
הַדָּבָר נַעֲשֶׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל:

כ"ט - נָכוֹן • מָכוֹן הַעֲדוֹת.

(ה) וְהוֹצֵאתָ אֶת־הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה הַהִוא
אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה אֶל־שְׁעָרֶיךָ אֶת־
הָאִישׁ אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה וּסְקַלְתֶּם בָּאֲבָנִים וּמָתוּ:

כ"ט - וְהוֹצֵאתָ אֶת־הָאִישׁ הַהוּא וגו' אֶל שְׁעָרֶיךָ
וגו' • הַמִּתְרַגֵּם "אֶל שְׁעָרֶיךָ": 'לְתַרְעֵי בֵּית דִּינְךָ',
טוֹעָה, שֶׁכֵּן שִׁנִּינוּ: (ספר) "אֶל שְׁעָרֶיךָ", זֶה שֶׁעַר
שְׁעָבָד בוֹ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁעַר שֶׁנֶּדוֹן בוֹ? נֶאֱמַר

(ו) עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוֹמַת הַמֶּת
לֹא יוֹמַת עַל־פִּי עֵד אֶחָד:

כ"ט - שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה • אִם מִתְקַיֶּמֶת עֲדוֹת
בְּשְׁנַיִם, לָמָּה פָּרַט לָךְ בְּשִׁלְשָׁה? לְהַקִּישׁ שְׁלֹשָׁה

(ז) יָד הָעֵדִים תִּהְיֶה־בּוֹ בְּרֹאשָׁנָה לְהַמִּיתוֹ וְיָד
פְּלִיטָה בְּאַחֲרָנָה וּבַעֲרֹת הָרָע מִקִּרְבְּךָ: פ

(ח) כִּי יִפְלֹא מִמֶּךָ דָּבָר לְמִשְׁפַּט בְּיָוֵדִים לְדָם בֵּין־דִּין
לְדִין וּבֵין גֹּנֵעַ לְגֹנֵעַ דִּבְרֵי רִיבָת בְּשְׁעָרֶיךָ וּקְמֹת
וְעָלִית אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בוֹ:

בעל הטורים

(ו) עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים. פ"א כפולה, יומת המת. הרשעים בחייהם נקראים (ח) כִּי יִפְלֹא. פ"א כפולה, עקומה, לומר: דוֹקָא מִפִּיהֶם, וְלֹא מִפִּי כְתָבָם. מתיים. תורה ו

לָנָגַע • בֵּין נָגַע טָמֵא לְנָגַע טָהוֹר. דְּבָרֵי רִיבֹת •
שִׁיחִיו חֲכָמֵי הָעִיר חֹלְקִים בְּדָבָר: זֶה מְטַמֵּא וְזֶה
מְטַהֵר, זֶה מְחַיֵּב וְזֶה מְזַכֵּה. וְקִמְתָּ וְעָלִיתָ • (סנהדרין
פ"ה) מִלְמַד שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ גְּבוּהָ מִכָּל הַמְקוֹמוֹת.

ט וְתִיתִי לֹת כֹּהֲנֵי לְוָאִי וְלֹת דִּינָא דִּי יְהִי
בְיוֹמָא הָאֲנֹן וְתִתְּבַע וְיִחְוִין לָךְ יֵת פִּתְגָמָא
דְּדִינָא:

(ט) וּבָאתְ אֶל־הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל־הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר
יְהִי בַיָּמִים הֵהֵם וְדִרְשֵׁת וְהִגִּידוּ לָךְ אֵת דְּבַר
הַמִּשְׁפָּט:

אִינוּ כְּשֶׁאֵר שׁוֹפְטִים שָׁהִיו לְפָנָיו, אֵתָּה צָרִיךְ לְשַׁמַּע
לוֹ, אִין לָךְ אֵלֹא שׁוֹפֵט שְׁבִימִךְ.

י וְתַעֲבֹד עַל מִימַר פִּתְגָמָא דִּי יִחְוִין לָךְ מִן
אֲתָרָא הַהוּא דִּי יִתְרַעֵי וְיִתְּסַר לְמַעַבְדָּא כָּל
דִּי יִלְפָנָךְ:

כ"י • הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם • הַכֹּהֲנִים שֶׁצִּיאָו מִשְׁבֵּט לֵוִי.
וְאֶל־הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יְהִי בַיָּמִים הֵהֵם • (ספרי) אָפִלוּ

(י) וְעָשִׂיתָ עִלְפֵי הַדָּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ מִן־הַמְקוֹם
הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחָר יְהוָה וְשִׁמְרַתָּ לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר
יֹרֹד:

יא עַל מִימַר אֲוִרְתָּא דִּי יִלְפָנָךְ וְעַל דִּינָא דִּי
יִימְרוּן לָךְ תַּעֲבֹד לֹא תִסְטִי מִן פִּתְגָמָא דִּי
יִחְוִין לָךְ יִמְיָנָא וּשְׁמָאֵלֹא:

(יא) עִלְפֵי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יֹרֵד וְעַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־
יֹאמְרוּ לָךְ תַּעֲשֶׂה לֹא תִסּוֹר מִן־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יִגִּידוּ
לָךְ יָמִין וּשְׁמָאֵל:

יב וְכֹל־שֹׁכֵן שְׂאוֹמֵר לָךְ עַל יָמִין - יָמִין, וְעַל שְׂמָאל
- שְׂמָאל.

כ"י • יָמִין וּשְׁמָאל • (ספרי) אָפִלוּ אוֹמֵר לָךְ עַל
יָמִין שֶׁהוּא שְׂמָאל, וְעַל שְׂמָאל שֶׁהוּא יָמִין,

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֵשׁ ~ (לְקוּטֵי־שִׁיחוֹת כֹּדֶךְ הַ עַמ' 831)

יג שָׁכֵן פֶּסֶק־דִּין שֶׁל חֲכָמֵי־יִשְׂרָאֵל הוֹפֵךְ אֶת הַיָּמִין לְשְׂמָאל
וְאֵת הַשְּׂמָאל לַיָּמִין.

לֹא תִסּוֹר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ יָמִין וּשְׁמָאל (יז, יא)
אָפִילוּ אוֹמֵר לָךְ עַל יָמִין שֶׁהוּא שְׂמָאל וְעַל שְׂמָאל
שֶׁהוּא יָמִין (רש"י)

יד וְיִגְבֵּר דִּי יַעֲבֹד בְּרָשָׁע בְּדִיל דְּלֹא לְקַבְּלָא
מִן כֹּהֲנָא דְקָאֵם לְשִׁמְשָׁא תַּמָּן קָדָם יְיָ
אַלְהֵךְ אוּ מִן דִּינָא וְיִתְקַטֵּל גְּבִירָא הַהוּא
וְתַפְלִי עָבֵד דְּכִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל:

(יב) וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְּזִדּוֹן לְבַלְתִּי שָׁמַע אֶל־
הַכֹּהֵן הַעֹמֵד לְשֵׁרֵת שֵׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיךְ אוּ אֶל־
הַשֹּׁפֵט וּמֵת הָאִישׁ הַהוּא וּבִעֲרִיתָ הָרַע מִיִּשְׂרָאֵל:

יז וְכָל עַמָּא יִשְׁמְעוּן וְיִדְחִלוּן וְלֹא יִרְשִׁיעוּן
עוֹד:

(יג) וְכָל־הָעָם יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ וְלֹא יִזְדּוּן עוֹד: ס

כ"י • וְכָל־הָעָם יִשְׁמְעוּ • (סנהדרין פ"ט) מִכָּאֵן שֶׁמִּתִּינִים לוֹ עַד הַגָּל, וּמִמִּיתִין אוֹתוֹ בְּרָגֶל.

בעל הטורים

שָׁאֵלוּ מֶלֶךְ. כָּל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתָי.
וְלָכָךְ שָׁאֵלוּ מֶלֶךְ בִּימֵי שְׁמוּאֵל, כִּי עַד
עַתָּה לֹא הָיָה לְפָלְשִׁתִּים מֶלֶךְ אֵלֹא
סָרְגִים. וְאַחֲרֵי פְרֶשֶׁת עֲבֹדָה זָרָה
וְאַשְׁרֵה כְּתִיב פְּרֶשֶׁת מֶלֶךְ, לוֹמַר
שֶׁהַמֶּלֶךְ מִצְוָה לְהִסְרֵי הָאֲשֵׁרוֹת וּלְבַעַר
עֲבֹדָה זָרָה. תוֹרָה טו

בְּכִיב בְּמֶלֶךְ "כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִמְרֶה אֶת
פִּיךָ" (יחזקאל א, יח).
וְלֹא יִזְדּוּן עוֹד. וּסְמִיךְ לִיָּה אֲשִׁימָה
עָלֶי מֶלֶךְ. שָׁכֵן אֲמֹר דָּוִד (תהלים קא, ח)
"לְהַכְרִית מַעֲרֵי ה' כָּל פְּעֻלֵי אֲנֹן".
כִּי תִבּוֹא. בְּגִימְטְרִיא: בִּימֵי שְׁמוּאֵל.
וְיִשְׁכְּתָה. מָלָא ה"א, לְאַחֲרֵי ה' דּוֹרוֹת

כִּי אִם בְּתוֹרָה שְׁבַעֲל פֹּה. תוֹרָה ט
(ט) ב' פְּעָמִים הַשּׁוֹפֵט בְּפֶרֶשֶׁה (הַכָּא
וּבַפֶּסֶק יב), שֶׁהֵם בְּגִימְטְרִיא שְׁבַעִים
סְנֵהֲדִרִין. שְׁצִירָךְ שִׁמְרָה עַל בֵּית דִּין
הַגָּדוֹל. תוֹרָה י
(יג-יד) וְכָל הָעָם יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ.
וּסְמִיךְ לִיָּה אֲשִׁימָה עָלֶי מֶלֶךְ. שָׁכֵן

♦ יום שני ב' אלול ♦

יִרְשְׁתָּהּ וַיִּשְׁבְּתָהּ בַּהּ וַאֲמַרְתָּ אֲשֵׁימָה עָלַי מִלֶּךְ
כָּכָל עַמְמֵיָא דִּי בִסְחָרְנִי:

(יד) כִּי־תִבְאֵ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ
וַיִּרְשְׁתָּהּ וַיִּשְׁבְּתָהּ בַּהּ וַאֲמַרְתָּ אֲשֵׁימָה עָלַי מִלֶּךְ
כָּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבְתִּי:

טו מַנְאָה תִּמְנִי עָלֶיךָ מִלְכָּא דִּי יִתְרַעֲי יי
אַלְהֶיךָ בַּהּ מַגּוּ אַחִיךָ תִּמְנִי עָלֶיךָ מִלְכָּא לִית
לָךְ רִשּׁוֹ לְמַנְאָה עָלֶיךָ גְּבַר נֹכְרִי דִּי לֹא
אַחִיךָ הוּא:

(טו) שׁוֹם תִּשִּׂים עָלֶיךָ מִלֶּךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה
אַלְהֶיךָ בּוֹ מִקְרָב אַחִיךָ תִּשִּׂים עָלֶיךָ מִלֶּךְ לֹא
תֹכֵל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נֹכְרִי אֲשֶׁר לֹא־אֶחֱיךָ הוּא:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כד עמ' 105)

שפן לא אלמן ישאל, ולא יתכן שאין יהודי אחד שיש לו
אהבת ה' ויראת ה' יותר ממנו, וממילא יכול להיות לו רב.
ונגעת ומצאת - אם יתיגע ויחפש באמת, תוף כדי כפית
הישות שלו ("עשה" לשון כפיה, מלשון מעשין על
הצדקה), בודאי ימצא.

שׁוֹם תִּשִּׂים עָלֶיךָ מִלֶּךְ (יז, טו) רז"ל אמרו (גיטין סב, א) מנא
לך דרבנן איקרו מלכים . . דכתיב בי מלכים 'מלכו וגו'.
מוכן אם כן, שמצות מנוי מלך בזמן הזה הינו קיום צווי
המשנה (אבות ו, א) עשה לך רב. והנה, יש מי שאומר שאינו
מצליח למצא לעצמו רב. עליו לדעת, שזהו עצת המצור,

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות חלק כ"ד עמוד 104 - מתוך 'לקראת שבת')

מהות תפקידו של המלך

והמלך בשר-יודם הוא ממצע המגלה מלכותו יתברך לבני
ישראל, שיש בזה ב' אופנים:
(א) כשבבני ישראל חסר הבטול להקב"ה כדבעי, זקוקים
למלך שימשיך בהם היראה והבטול אליו יתברך. (ב) כשיש
להם הבטול והיראה, המלך ממשיך בהם דרגות נעלות
יותר בגלוי אלקות, ועל-ידי-זה, יראה ובטול שלמעלה
ממדרגתם מצד-עצמם.

ובזה יובן, דשמואל הנביא רצה שמצב בני ישראל יהיה
באופן שיהיה להם יראת שמים מצד-עצמם, ויצטרכו למלך
רק כדי להמשיך בהם יראה נעלית מהשגתם, וכשבקשו
"מלך לשפטנו ככל הגוים", שימנע המצב של "איש את
רעהו חיים בלעו", הרי זה מורה שחסר להם ביראת שמים,
ולכן אמר הקב"ה "כי אותי מאסו גו".

אמנם למרות זאת הסכים הקב"ה לבקשת בני ישראל
"תנה לנו מלך", מפיון שפאשר חסר ליהודי ביראת שמים,
מאיזו סבה שתהיה, אי-אפשר לחכות עד שיקבל עליו
מלכותו, אלא מיד צריך למנות עליו מלך, עד שבסוף יגיע
גם לדרגה השניה בתפקיד המלך.

שׁוֹם תִּשִּׂים עָלֶיךָ מִלֶּךְ (יז, טו)

ידועה השאלה על מה שאמר הקב"ה לשמואל הנביא
כששאלו ישראל ממנו "תנה לנו מלך" - "אותי מאסו".
דלכאורה היא אחת מהמצות שצוה הקב"ה את ישראל
בכניסתו לארץ? ולאידך אם זה אכן דבר בלתי רצוי, מדוע
צוה הקב"ה לשמואל למלות את בקשתם של בני ישראל
ולמנות להם מלך?

מבאר בחסידות דבמנוי מלך ישנם ב' אופנים, זה למעלה
מזה: (א) לפעל שהנהגת המדינה תהיה כדבעי, וכלשון
המשנה "אלמלא מוראה של מלכות, איש את רעהו חיים
בלעו" דגם כשבשכל מבין שהנהגתו צריכה להיות כדבעי,
עדין אין זה מספיק, שכן "העין רואה והלב חומד", ורק
על-ידי יראת המלך יתנהג בדרך הישר. (ב) כשהמח שליט
על הלב בתמידות, אין צורך במנוי מלך להנ"ל, אלא
שהמלך מצד גדל מעלתו ש"משכמו ומעלה גבוה מפל
העם" מבין דברים שהעם מצד-עצמם אינם יכולים להבין,
ועל-ידי פקודותיו גם אנשי המדינה מתנהגים כפי הברנותו.
ועל-דרך-זה הוא בבני ישראל, שמלכם ואדונם הוא הקב"ה,

בעל הטורים

(טו) שׁוֹם תִּשִּׂים עָלֶיךָ. בגימטריא: שלשים מעלות. לומר שהמלכות נקנית בשלשים מעלות.

מקרב אחיך. בגימטריא: משבט יהודה. תורה טו

(מז) וְכֵן לֹא־יִרְפֶּה־לוֹ סוֹסִים וְלֹא־יָשִׁיב אֶת־הָעַם מִצְרֵימָה לְמַעַן הִרְבוֹת סוֹם וַיְהוּה אָמַר לָכֶם לֹא תִסְפּוּן לָשׁוּב בְּדֶרֶךְ הַזֶּה עוֹד:

טז לַחֲדוֹד לֹא יִסְגִּי לֵה סוֹסָן וְלֹא יִתֵּב יָת עֲמָא לְמִצְרַיִם בְּדִיל לֹא־סָגָא לֵה סוֹסָן וַיִּי אָמַר לְכוּן לֹא תוֹסְפוּן לְמַתוּב בְּאַרְחַ הָדָא עוֹד:

ותצא מרפכה מצרים בשש מאות פסך וסוס
בחמשים ומאה.

כ"י «לֹא־יִרְפֶּה־לוֹ סוֹסִים • (סנהדרין כא) אֶלֶּא כְּדִי מְרַפְּכָתוֹ, שְׁלֹא יָשִׁיב אֶת הָעַם מִצְרֵימָה, שֶׁהַסּוֹסִים בָּאִים מִשָּׁם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּשִׁלְמָה (מלכים א י'): "וַתַּעֲלֶה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לשקלאזטריא בכל זה, ראה לעיל עמוד כ' ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

אסור הישיבה במצרים בזמן הזה

אברהם־עזר סימן ד. ועוד).

וַיֵּשׁ לֹמֶר בְּבֹאֹר הַדָּבָר, דְּהִנֵּה בְנוֹגַע לְהִתֵּר גֵּר מִצְרֵי לְבֹא בְּקֹהֶל בְּזִמְנָה הַזֶּה, כְּתִב הִלְבוּשׁ (אברהם־עזר סימן ד סעיף־קטן י) "וְאַף־עַל־גַּב דְּבֹדָאֵי מַעוּטָם נִשְׁאַרֻּ בְּמִקְוֹמָתָם, וְהָיָה לֵיהָ קְבוּעָה, וְכָל קְבוּעָה כְּמַחְצָה עַל מַחְצָה דְּמִי, מְכַל־מְקוֹם אוֹתוֹ שֶׁמִּתְגַּיֵּר הָרִי הוּא פּוֹרֵשׁ מֵהֶם, וְכָל דְּפָרִישׁ מְרֻבָּא קְפָרִישׁ וּמִתְרִים מִיָּד".

ונמצא שההתיר למצרי לבוא בקהל אף שיש מעוט מצרים שנשארו גם לאחר סנהריב, הוא מדין "כל דפריש מרובא פריש".

ולפי־זה יש לומר בנדרין דידן, שהאסור לדור במצרים בזמן הזה הוא מחמת אותם מצרים שנשארו במקומותם. ואף שהם מעוט, הרי לגבי הבא לגור אצלם הם "קבוע", ו"כל קבוע כמחצה על מחצה דמי" ואינם בטלים ברב שאינם מצריים.

יז וְלֹא יִסְגִּי לֵה נָשִׁין וְלֹא יִטְעִי לְבָהּ וּכְסָפָא וְדִהָבָא לֹא יִסְגִּי לֵה לַחְדָּא:

(יח) וְלֹא יִרְפֶּה־לוֹ נָשִׁים וְלֹא יִסּוֹר לְבָבוֹ וּכְסָף וְזָהָב לֹא יִרְפֶּה־לוֹ מֵאֹד:

לא ירפה־לו מאד • (סנהדרין כא) אֶלֶּא כְּדִי לִיתֵּן לֹא־כִסְנִיָּא (ספרים אחרים: לֹא־כִסְנִיָּא) •

כ"י «וְלֹא יִרְפֶּה־לוֹ נָשִׁים • אֶלֶּא שְׁמוּנָה עֲשָׂרָה, שֶׁמִּצִּינוּ שֶׁהָיוּ לוֹ לְדוֹד שֶׁשׁ נָשִׁים, וְנֶאֱמַר לוֹ (ש"ב יב): "וְאִם מַעֵט, וְאִסְפָּה לָךְ כְּהֵנָּה וְכֵהֵנָּה". וּכְסָף וְזָהָב

יח וַיְהִי כְּמַתְּבָה עַל פְּרָסָא מְלֻכּוּתָהּ וַיִּכְתּוּב לֵה יָת פִּתְשָׁגֵן אוֹרִיתָא הָדָא עַל סְפָרָא מִן קֳדָם כְּהִנֵּיָא לוֹאִי:

(יח) וַיְהִי כְּשִׁבְתּוֹ עַל פֶּסֶא מְמַלְכָּתוֹ וְכָתֵב לוֹ אֶת־מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל־סֵפֶר מְלֻפְּנֵי הַכְּהֻנִּים הַלְוִיִּם:

ואחת שנכנסת ויוצאת עמו. ואינוקלוס תרגם:
"פִּתְשָׁגֵן". פֶּתֶר "מִשְׁנֵה", לשון שגון ודבור.

כ"י «וַיְהִי כְּשִׁבְתּוֹ • אִם עֲשָׂה כֵּן, כְּדָאֵי הוּא שֶׁתִּתְקַיֵּם מְלֻכּוּתוֹ. אֶת־מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה • (סנהדרין שם) שְׁתֵּי סִפְרֵי תוֹרָה: אַחַת שֶׁהִיא מִנְחַת בְּבֵית גִּנְזִיּוֹ,

יט ותהי עמה ויהי קרי בה כל יומי חייה
בדיל דלף למדחל קדם יי אלהה למשר ית
כל פתגמי אורייתא הדא וית קנמיא האלין
למעבדהון:

(יט) וְהִיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כְּלִימֵי חַיּוֹ לְמַעַן יִלְמַד
לִירְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהָיו לְשֹׁמֵר אֶת־כְּלִי־דְבָרֵי
הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לַעֲשׂוֹתָם:

כ"ט ◀ דברי התורה • כמשמעו.

כ בדיל דלא זרים לבה מאחזיהי ובדיל דלא
יסטי מן תפקדתא זמינא ושמאלא בדיל
דיוסף יומין על מלכותה הוא ובנוהי בגו
ישראל:

(כ) לְבִלְתִּי רוּם־לָבְבוֹ מֵאֲחִיו וּלְבִלְתִּי סוּר מִן־
הַמִּצְוָה יְמִין וּשְׂמֹאֵל לְמַעַן יֵאָרִיךְ יָמִים עַל־
מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל: ׀

העלה, עד שבא שמואל ואמר לו: "נסכלת (פאשור) לא
שמרתי וגו' ועתה ממלכתך לא-תקום" (שם), הָא
למדת, שבשכיל מצוה קלה של נביא, נענש. הוא
ובניו • (הוריות יא) מגיד שאם בנו הגון למלכות, הוא
קודם לכל אדם.

כ"ט ◀ וּלְבִלְתִּי סוּר מִן־הַמִּצְוָה • אָפְלוּ מִצְוָה קְלָה
שֶׁל נָבִיא. לְמַעַן יֵאָרִיךְ יָמִים • מִכָּלֵל הֵן אִתָּה
שׁוֹמֵעַ לֹא, וְכֵן מְצִינוּ בְּשֹׁאֵל, שְׁאֵמֵר לוֹ שְׂמֹאֵל:
(שמואל א' י) "שְׁבַעַת יָמִים תּוֹחֵל עַד בּוֹאֵי אֵלֶיךָ לְהַעֲלוֹת
עוֹלוֹת", וּכְתִיב (שם יג): "וַיּוֹחֵל שְׁבַעַת יָמִים", וְלֹא
שָׁמַר הַבְּטָחָתוֹ לְשֹׁמֵר כָּל הַיּוֹם, וְלֹא הִסְפִּיק לְהַעֲלוֹת

◀ יום שלישי ג' אלול ▶

א לא יהי לכהניא לזאי כל שבטא דלוי
חלק ואחסנא עם ישראל קרבניא דזי
ואחסנתה זיכלון:

(א) לֹא־יִהְיֶה לַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כְּלִי־שֶׁבֶט לְוֵי חֵלֶק
וְנַחֲלָה עִם־יִשְׂרָאֵל אֲשֵׁי יְהוָה וְנַחֲלָתוֹ יֵאָבְדוּ:

ב ואחסנא לא יהי לה בגו אחזיהי מתנן
דיהב לה יי אנון אחסנתה כמא די מליל
לה:

(ב) וְנַחֲלָה לֹא־יִהְיֶה־לּוֹ בְּקֶרֶב אָחִיו יְהוָה הוּא
נַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ: ׀

לי שארץ פנען שמעבר הירדן ואילך, נקראת ארץ
חמשה עממים, ושל סיחון ועוג, שני עממים:
אמורי וכנעני, ונחלת שאר, לרבות קיני וקנזי
וקדמוני, וכן דורש בפרשת מתנות שאגמרו לאהרן:
"על בן לא היה ללוי וגו'", להזהיר על קיני וקנזי
וקדמוני; שוב נמצא בדברי רבי קלונימוס, הכי
גרסין ב'ספרי': וְנַחֲלָה לֹא־יִהְיֶה־לּוֹ, אֵלּוּ נַחֲלַת

כ"ט ואלו ◀ כְּלִי־שֶׁבֶט לְוֵי • בֵּין תְּמִימִין בֵּין בְּעָלֵי
מוֹמִינִין. חֵלֶק • בְּבִזָּה. וְנַחֲלָה • בְּאָרֶץ. אֲשֵׁי ה' •
קִדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ (ספרים אחרים: קִדְשֵׁי הַקֹּדֶשִׁים) • וְנַחֲלָתוֹ • אֵלּוּ
קִדְשֵׁי הַגְּבוּל: תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֻׂרוֹת, אֲבָל נַחֲלָה גְּמוּרָה
"לֹא יִהְיֶה לוֹ בְּקֶרֶב אָחִיו". וכו' וב'ספרי' דרשו:
"וְנַחֲלָה לֹא־יִהְיֶה־לּוֹ" – זֶה נַחֲלַת שָׂאֵר. בְּקֶרֶב
אָחִיו • זֶה נַחֲלַת חֲמִשָּׁה. וְאֵינִי יוֹדֵעַ מָה הִיא. וְנִרְאָה

בעל הטורים

העולה והמנחה והזֶסֶף (יחזקאל מה, יז).
ועוד, מה בהן ולוי נוטלין מעשר, כך
המלך "צאנכם יעשר" (שמואל א' ח, יז).
אשי ח' וְנַחֲלָתוֹ. וּכְתִיב בְּתַרְיָה וְזֶה
יְהוָה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים, דְּכֹהֲנִים מִשְׁלַחַן
גְּבוּהָ קָא וְכוּ.
הלויים. בגימטריא, השם באדני יהוה.
וְנִדְּהוּ "ה" הוּא נַחֲלָתוֹ. תורה ב

(א) "לֹא יִהְיֶה לַכֹּהֲנִים" וְאִתְרִי (שם, ט)
פרשת אוב, דמשום מעשה דנוב עיר
הכֹהֲנִים וּמִשׁוֹם שְׁשָׁאֵל בְּאֹב נִטְרָד
ממלכותו. תורה א
יח (א) לֹא יִהְיֶה לַכֹּהֲנִים. סמך
לפרשת מלך, כי על פי בהן גדול
המלך הוא נמשח, וְהַקִּדִּים מִלֵּךְ שְׁגִדוּל
הוא ממונ. ועוד רמז שעל הנשיא יִהְיֶה

(ב) לְבִלְתִּי רוּם לָבְבוֹ מֵאֲחִיו. הַפְּסוּק
מִתְחִיל וּמִסְיִים בְּלִמְ"ד. רְמִז שִׁינָא
מלכות מִיְהוּדָה שְׁשֻׁמוֹ עוֹלָה ל', וְל'
מעלות במלכות, וְדוּד בֶן ל' שְׁנָה
בְּמִלְכּוֹ (שמואל ב' ח, ד), וְלִכְךָ אָמַר שִׁירָה
שְׁמִתְחַלֵּת בְּלִמְ"ד, וְהוּא "לְמַנְצַח לְעֶבֶד
ה' לְדָוִד" (תהלים יח, א).
לְמַעַן יֵאָרִיךְ יָמִים. מִלֵּךְ שְׁמִלֵּךְ בֶּן ל'
יֵאָרִיךְ יָמִים, וְלֹא שְׁאֹל. וְלִכְךָ סִמְךָ (יח)

וְשִׁבְעָה הָאַחֲרִים נָטְלוּ מֵאֲלֵיהֶן אַחֲרֵי מוֹת יְהוֹשֻׁעַ;
מִתּוֹךְ כִּף הַזִּכִּיר חֲמִשָּׁה לְבָד וְשִׁבְעָה לְבָד. כְּאֲשֶׁר
דִּבֶּר-לוֹ • (במדבר יח) "בְּאַרְצָם לֹא תִנָּחַל וְגו' אֲנִי
חֲלָקָךְ".

חֲמִשָּׁה. בְּקֶרֶב אֲחִיר, אֵלּוּ נִחְלַת שִׁבְעָה, נִחְלַת חֲמִשָּׁה
שְׁבָטִים וְנִחְלַת שִׁבְעָה שְׁבָטִים, וּמִתּוֹךְ שְׁמִשָּׁה
וְיֵהוֹשֻׁעַ לֹא חֲלָקוּ נִחְלָה אֶלָּא לַחֲמִשָּׁה שְׁבָטִים בְּלִבָּה,
שָׁפֵן מָשָׁה הִנָּחִיל לְרֹאוּבֵן וְגַד וְחֲצִי שְׁבֵט מְנַשֶּׁה,
וְיֵהוֹשֻׁעַ הִנָּחִיל לַיהוּדָה וְאַפְרַיִם וְלְחֲצִי שְׁבֵט מְנַשֶּׁה,

~ נקודות משיחות קודש ~ (27 קוטי שיחות כרך לא עמ' 163)

בְּעוֹלָם הַזֶּה דִּבֶּר הַמִּסְפִּיק לוֹ, כְּמוֹ שֶׁזָּכָה לַפְּהִנִּים לְלוּיִם,
עכ"ל. וַיֵּשׁ לְהַעֲרִי, שְׁמִיגִיעַ לֹא רַק לְמַעֲלַת שְׁבֵט לְוִי אוֹ
לְמַעֲלַת הַפְּהִנִּים, אֶלָּא גַם לְמַעֲלַת כְּהֵנָּה גְדוֹלָה, שֶׁהָרִי
הַתָּאֵר 'קֹדֶשׁ קִדָּשִׁים' נֶאֱמָר בְּכֵהֶן גְּדוֹל דּוֹקָא, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב
(דה"א כג, יג) וַיַּבְדֵּל אֹהֶלֶן לְהַקְדִּישׁוֹ קֹדֶשׁ קִדָּשִׁים.

ה' הוּא נִחְלָתוֹ (יח, ב) כְּתֹב הַרְמַב"ם (סוף הלכות שמיטה ויובל):
וְלֹא שְׁבֵט לְוִי בְּלִבָּד, אֶלָּא כָּל אִישׁ . . אֲשֶׁר נִדְּבָה רוּחוֹ אוֹתוֹ
וְהִבִּינוּ מִדְּעוֹ לְהַבְדִּיל לַעֲמֹד לִפְנֵי ה' לְשִׁרְתוֹ וּלְעַבְדּוֹ לְדַעַה
אֵת ה', וְהִלָּךְ יֵשׁר כְּמוֹ שֶׁעָשְׂהוּ הָאֱלֹקִים וּפְרָק מַעַל צִנְאוֹ
עַל הַחֲשׁוֹנוֹת הַרְבִּים אֲשֶׁר בִּקְשׁוּ בְּנֵי הָאָדָם - הָרִי זֶה
נִתְקַדֵּשׁ קֹדֶשׁ קִדָּשִׁים, וַיְהִי ה' חֲלָקוֹ וְנִחְלָתוֹ . . וַיִּזְכֶּה לוֹ

ג ודין יהי דחזי לכהניא מן עמא מן נכסי
נכסתא אם תור אם אמר ויתן לכהניא
דרועא ולועא וקבתא:

(ג) וְהָיָה מִשְׁפֵּט הַפְּהִנִּים מֵאֵת הָעָם מֵאֵת זִכְרִי
הַזִּבְחָה אִם-שׂוֹר אִם-שָׂה וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזֶּרַע וְהַלְחָתִים
וְהַקִּבָּה:

אומרים: 'זרוע תחת יד', שְׁנֶאֱמַר (במדבר כה): "וַיִּקַּח
רִמָּח בְּיָדוֹ". לְחִיִּים • תַּחַת תְּפִלָּה, שְׁנֶאֱמַר (תהלים קו):
"וַיַּעֲמֵד פִּינָחָס וַיַּפְלֵל". וְהַקִּבָּה • תַּחַת (במדבר כה):
"הָאִשָּׁה אֶל-קִבְתָּהּ".

כ"י • מֵאֵת הָעָם • וְלֹא מֵאֵת הַפְּהִנִּים. אִם-שׂוֹר
אִם-שָׂה • פָּרִט לְחִיָּה. הַזֶּרַע • מִן הַפָּרֶק שֶׁל
אֶרְבֶּבָה עַד כִּף שֶׁל יָד, שְׁקוּרִין אֲשַׁלְדוּן.
וְהַלְחָתִים • (חולין קלג) עִם הַלֶּשֶׁן; דּוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת הָיוּ

ד ריש עבונך חמרך ומשחך וריש גזא
דענך תתן לה:

(ד) רִאשִׁית דִּגְנֶךָ תִּירֶשֶׁךָ וַיִּצְהָרְךָ וְרִאשִׁית גֶּזְ צִאֲנֶךָ
תִּתֶּן-לוֹ:

שְׁלִשִׁים סָאִין. וְרִאשִׁית גֶּז צִאֲנֶךָ • כְּשֶׁאֲתָה גִזְזוּ
צִאֲנֶךָ בְּכָל שָׁנָה, תֵּן מִמֶּנָּה רִאשִׁית לַכֹּהֵן, וְלֹא פֶרֶשׁ
בֶּה שְׁעוֹר, וְרַבּוּתֵינוּ נִתְּנוּ בֶּה שְׁעוֹר, אֶחָד מִשְׁשִׁים
(חולין קלו). וְכִמָּה צֶאֱן חֲכִיבוֹת בְּרִאשִׁית הַגֶּז? חֲמִשׁ
רְחָלוֹת, שְׁנֶאֱמַר (ש"א כה): "וְחִמֶּשׁ צֶאֱן עֲשׂוּיֹת", רַבִּי
עֲקִיבָא אוֹמֵר: "רִאשִׁית גֶּז", שְׁתִּים. "צִאֲנֶךָ",
אַרְבָּעָה. "תִּתֶּן לוֹ", הָרִי חֲמִשָּׁה.

כ"י • רִאשִׁית דִּגְנֶךָ • זוֹ תְרוּמָה. וְלֹא פֶרֶשׁ בֶּה
שְׁעוֹר, אֲכָל רַבּוּתֵינוּ (תְּרוּמוֹת פ"ד) נִתְּנוּ בֶּה שְׁעוֹר: עֵין
יָפָה אֶחָד מֵאַרְבָּעִים, עֵין רָעָה אֶחָד מִשְׁשִׁים, בִּינוּנִית
אֶחָד מִחֲמִשִּׁים, וְסִמְכוֹ עַל הַמִּקְרָא שֶׁלֹּא לַפָּחַת
מֵאֶחָד מִשְׁשִׁים, שְׁנֶאֱמַר (יחזקאל מה): "וְשִׁשִּׁיתָם הָאִיפָה
מִחֲמֵר הַשְּׁעָרִים". שְׁשִׁית הָאִיפָה, חֲצִי סָאָה, כְּשֶׁאֲתָה
נוֹתֵן חֲצִי סָאָה לְכוֹר, הָרִי אֶחָד מִשְׁשִׁים, שֶׁהַכוֹר

ה ארי בה יתרעי יי אלהך מפל שבטיך
למקם לשמשא בשמא דיי הוא ובנוהי כל
יומיא:

(ה) כִּי בּוֹ בָחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִכָּל-שְׁבָטֶיךָ לַעֲמֹד
לְשִׁרְתָּ בְּשֵׁם-יְהוָה הוּא וּבָנוּ כָּל-הַיָּמִים: ׀

כ"י • לַעֲמֹד לְשִׁרְתָּ • מִכָּאן שָׁאִין שְׁרוֹת אֶלָּא מַעֲמָד.

בעל הטורים

צוֹאָה, אִז "רִאשִׁית גֶּז צִאֲנֶךָ תִּתֶּן
לוֹ". תוֹרָה ה

ג"ד (תהלים עב, ו). וְהִיבִינוּ דְאֶמְרִינָן (חולין קלה,
א) שְׁצָרִיךְ לִיתְּנוּ לוֹ כְּשֶׁהוּא מְלוּבָן. וְזֵהוּ
"כְּמִטָּר עַל גֶּז", שְׁיָהָא מְלוּבָן וְלֹא

בְּגִימְטְרִיא: דִּגְנֶךָ. רִאשִׁית
מִשְׁתַּמְרָח.
ג. ב' בְּמִסְתָּרָה. "גֶּז צִאֲנֶךָ", "כְּמִטָּר עַל

♦ יום רביעי ד' אלול ♦

(ו) וְכִי־יָבֹא הַלְוִי מֵאַחַד שְׁעָרֶיךָ מִכָּל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־
הוא גֵּר שָׁם וְבָא בְּכָל־אַנּוֹת נַפְשׁוֹ אֶל־הַמִּקְוֶה
אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה:

וְיֹאדִי יִיטִי לְנֹאֵה מִחֲדָא מִקְוֵיךָ מִכָּל
יִשְׂרָאֵל דִּי הוּא דִּר תַּמָּן וְיִיטִי בְּכָל רַעוּת
נַפְשָׁה לְאַתְרָא דִּי יִתְרַעֵי יִי:

כ"י • וְכִי־יָבֹא הַלְוִי • (ספרי) כָּל בֶּכֶן לְוִי וְדָא, הַכְּתוּב מְדַבֵּר? תִּלְמוּד לומר: "וְשֵׁרֶת", יֵצְאוּ לְוִיִּם שְׂאִין
רְאוּיִין לְשֵׁרוּת.

(ז) וְשֵׁרֶת בְּשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵיו בְּכָל־אֲחֵיו הַלְוִיִּם
הַעֲמִידִים שָׁם לִפְנֵי יְהוָה:

וְיִשְׁמַשׁ בְּשֵׁמָא דִּי אֱלֹהֵה בְּכָל אַחוּהִי
לְוִי דְּמַשְׁמָשִׁין תַּמָּן בְּצִלּוֹ קֳדָם יִי:

כ"י ור"ז • וְבָא בְּכָל־אַנּוֹת נַפְשׁוֹ וְגו' וְשֵׁרֶת • לְמַד עַל
הַכֶּהֱן שֶׁבָּא וּמִקְרִיב קִרְבָּנוֹת נִדְּכָתוֹ אוֹ חוֹכְתּוֹ, וְאַפְלוּ
בְּמִשְׁמַר שְׂאִינוֹ שְׁלוֹ. דְּבַר אַחֵר: עוֹד לְמַד עַל

הַכֹּהֲנִים הַבָּאִים לְרַגֵּל, שְׁמִקְרִיבִין בְּמִשְׁמַר וְעוֹבְדִין
בְּקִרְבָּנוֹת הַבָּאוֹת מִחֲמַת הַרְגֵּל כְּגוֹן מוֹסְפֵי הַרְגֵּל,
וְאִף־עַל־פִּי שְׂאִין הַמִּשְׁמַר שְׁלֵהֶם.

(ח) חֶלֶק בְּחֶלֶק יֹאכְלוּ לְבֶד מִמֶּכְרֵיו עַל־הָאֲבוֹת: ׀

ח חֶלֶק בְּחֶלֶק יִיכְלוּן בֵּר מִמִּשְׁרַתָּא דִּי יִיטִי
בְּשִׁבְתָּא בְּכֶן אַתְקִינוּ אֲבִהֶתָּא:

כ"י • חֶלֶק בְּחֶלֶק יֹאכְלוּ • מְלַמֵּד שְׁחוֹלְקִין בַּעֲדֵי
וּבְכֹשֶׁר שְׁעִירֵי חַטָּאוֹת. כָּל אִף בְּדָכְרִים הַבָּאִים שְׁלֹא
מִחֲמַת הַרְגֵּל, כְּגוֹן תְּמִידִין, וּמוֹסְפֵי שִׁבְתָּ, וְנִדְרִים
וְנִדְּבוֹת? תִּלְמוּד לומר: "לְבֶד מִמֶּכְרֵיו עַל הָאֲבוֹת",

חוּץ מִמֶּה שְׁמִכְרוּ הָאֲבוֹת בִּימֵי דָּוִד וּשְׁמוּאֵל,
שֶׁנִּקְבְּעוּ הַמִּשְׁמְרוֹת וּמִכְרוּ זֶה לָזֶה: טַל אֶתָּה שְׁבִתָּךְ,
וְאִנִּי אֶטַל שְׁבִתִּי.

(ט) כִּי אֶתָּה בָּא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן
לָךְ לֹא־תִלְמַד לַעֲשׂוֹת כְּתוֹעֲבַת הַגּוֹיִם הָהֵם:

ט אֲרִי אַתָּה עֲלִל לְאַרְעָא דִּי אֱלֹהֶיךָ יְהִיב לָךְ
לֹא תִילֵף לְמַעַבְד כְּטַעֲוֹת עַמִּיָּא הָאֵנוּן:

כ"י • לֹא־תִלְמַד לַעֲשׂוֹת • (סנהדרין סח) אָבֵל אֶתָּה לְמַד
לְהִבִּין וּלְהוֹרוֹת, כְּלוּמַר לְהִבִּין מַעֲשֵׂיהֶם כִּמְהָ הֵם

מְקַלְקְלִים, וּלְהוֹרוֹת לְבִנְיָד: 'לֹא תַעֲשֶׂה כֶּן וְכָךְ,
שֶׁזֶהוּ חֻק הָעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים'.

(י) לֹא־יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ־וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ קִסָּם
קִסָּמִים מְעוֹנֵן וּמִנְחָשׁ וּמִכִּשְׁף:

י לֹא יִשְׁתַּכַּח בְּךָ מַעֲבֵר בְּרָה וּבִרְתָּהּ בְּנוֹרָא
קִסָּם קִסְמִין מְעוֹנֵן וּמִנְחָשׁ וְחִרְשׁ:

כ"י • מַעֲבִיר בְּנוֹ־וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ • הוּא עֲבוּדַת הַמִּלֵּךְ:
עוֹשֶׂה מְדוּרוֹת אֵשׁ מִכָּאן וּמִכָּאן וּמַעֲבִירוֹ בֵּין
שְׁתֵּיהֶם. קִסָּם קִסְמִים • אֵיזֶהוּ קִסָּם? הָאוֹחֵז אֶת
מִקְלוֹ וְאוֹמֵר: 'אֵם אֵלֶּךְ, אֵם לֹא אֵלֶּךְ'? וְכֵן הוּא
אוֹמֵר (הושע ד'): "עַמִּי בַּעֲצוֹ יִשְׁאָל, וּמִקְלוֹ יִגִּיד לוֹ".

מְעוֹנֵן • (סנהדרין סה) רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵלּוּ נֹתְנֵי
עֹנּוֹת, שְׂאוּמֵרִים: 'עוֹנָה פְּלוֹנִית יָפָה לְהַתְחִיל'.
וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים: 'אֵלּוּ אוֹחֲזֵי הַעֵינִים'. מִנְחָשׁ •
(ספרי) פֶּתוּ נִפְלָה מִפִּי, צְבִי הַפְּסִיקוּ בְּדִרְךָ, מִקְלוֹ נָפַל
מִיָּדוֹ.

בעל הטורים

(ו) וְכִי יָבֹא הַלְוִי. בְּגִימַטְרִיא: זֶהוּ הוּא
בְּהֵן. תוֹרָה ז
(ח) בְּחֶלֶק. ב' בְּמִסְטוּרָה. "חֶלֶק בְּחֶלֶק
יֹאכְלוּ", "וּבְחֶלֶק הִישִׁב עַל הַכֹּהֲלִים"
(שְׁמוּאֵל א' ל' כד). דְּאִמְרִינן (וְהָיָה קָב, א) בְּהֵן
בַּעַל מוֹם חוֹלֵק בְּקֻדְשִׁים אִף עַל פִּי
שֶׁסּוּג לַבְּעוּדָה, וְהִינּוּ לְפִי שִׁיּוּשָׁב עַל
הַכֹּהֲלִים. תוֹרָה ט
(ט) כִּי אֶתָּה בָּא. סְמִךְ כָּאן שׁוּאֵל אוֹב,
שֶׁמֶלֶךְ שׁוּאֵל בְּאוּרִים וְלֹא בְּאוּב. תוֹרָה י
(י) קִסָּם קִסְמִים מְעוֹנֵן וּמִנְחָשׁ. קִסָּם
בְּגִימַטְרִיא: אוֹחֵז בְּמִקְלוֹ.

מְעוֹנֵן. בְּגִימַטְרִיא: אוֹחֲזֵי הַעֵינִים.
מִנְחָשׁ. נוֹטְרִיקוֹן: מִפִּי נִפְלָה חֲתִיכָה
שְׁלִי.
דְּבַר אַחֵר:
מִקְלָה נֶחֱשׁ חוֹלְפָה שׁוֹעֵל. תוֹרָה יא

(יא) וְחֵבֶר חֵבֶר וְשֹׁאֵל אוֹב וְיִדְעָנִי וְדָרַשׁ אֶל-
יֵא וְרִטִּין רִטִּין וְשֹׁאֵל בְּדִין וְזָכוּרוּ וְתַבַּע מִן
מִתְנִיא:
הַמְתִּים:

כ"י • וְחֵבֶר חֵבֶר • (סנהדרין שם) שְׁמִצְרָף נְחָשִׁים אוֹ
עֲקָרְבִים אוֹ שָׁר חִיּוֹת לְמָקוֹם אֶחָד. וְשֹׁאֵל אוֹב •
זֶה מְכַשְׁפוֹת שְׁשֵׁמוֹ פִּיתָם, וּמִדְבַּר מִשְׁחִיו, וּמַעֲלָה
אֶת הַמֶּת בְּבֵית הַשָּׁחִי שְׁלוֹ. וְיִדְעָנִי • מְכַנִּים עֲצָם

(יב) בִּי־תוֹעֵבֶת יְהוָה בָּל־עֲשֵׂה אֱלֹה וּבִגְלָל הַתּוֹעֵבֶת
הָאֱלֹה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישׁ אוֹתָם מִפְּנֵיךָ:
כ"י • בָּל־עֲשֵׂה אֱלֹה • (מכות כד. ספרי) 'עוֹשֶׂה כָּל אֱלֹה' לֹא נֶאֱמַר, אֱלֹה אֱלֹה "כָּל עוֹשֶׂה אֱלֹה", אֲפֹלוֹ אַחַת מֵהֶן.

(יג) תָּמִים תִּהְיֶה עִם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:
כ"י • תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ • הַתְּחִלָּה עִמּוֹ
בְּתַמִּימוֹת וּתְצַפֶּה לוֹ, וְלֹא תִּתְקַר אַחֵר הַעֲתִידוֹת,

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (אגרות קודש כרך טו עמ' טד)

וְהַנְּפֹשׁ, עֲנִי רְפוּאָה וּסְגֻלוֹת בְּדוּקוֹת וְכִיּוּצָא בְּזֶה. וְיַעֲזִין גַּם
כֹּחַ בְּשִׁלְחוֹן־עֲרוּף יוֹרֵה־דָעָה סִי קַע"ט כְּמֹה פְּרָטִים בְּהַנ"ל.
אֲבָל בְּמֹה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשִׁיחֲדָעִים הַעֲנִינִים הַנ"ל עַל
בָּרִים, שְׁרָשִׁי הַנְּשִׁמוֹת שְׁרִטוּטִי הַיָּד . . וְתַמִּימָה אֲנִי אִם יֵשׁ
בְּדוֹרְנוֹ מִי שִׁיאִמֹר וְיִפְרָסֵם שְׁבָקִי הוּא בְּעֲנִינִים אֵלּוּ.

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ (יח, יג) שֶׁאֵלֶּה: מֶה שְׁאוּמְרִים
שְׁבִיזוּגִים צָרִיךְ לְהַתְאִים כּו', וְכֵן מֶה שְׁאוּמְרִים אוֹדוֹת
חֻקִּמֹת שְׁרִטוּטִי הַיָּד - הֵאֵם זֶה סוֹתֵר לְצוּוֹי "תָּמִים תִּהְיֶה
עִם ה' אֱלֹהֶיךָ"?
מַעֲנֶה: אִין זֶה הַפֶּךָ הַצּוּוֹי, וְעַל־דֶּרֶךְ עֲנִינִי שְׁמִירַת הַגּוֹף

♦ יום חמישי ה' אלול ♦

(יד) כִּי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֶתָּה יוֹרֵשׁ אוֹתָם
אֶל־מַעֲנִנִים וְאֶל־קֶסָמִים יִשְׁמְעוּ וְאַתָּה לֹא כֵן נָתַן
לָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

כ"י • לֹא כֵן נָתַן לָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ • לְשִׁמְעַם אֶל מַעֲנִנִים וְאֶל קֶסָמִים, שֶׁהָרִי הַשָּׂרָה שְׂכִינָה עַל הַנְּבִיאִים וְאוּרִים
וְתַמִּים.

(טו) נְבִיא מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כְּמִנִּי יָקִים לָךְ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן:

כ"י • מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כְּמִנִּי • כְּמוֹ שֶׁאֲנִי מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ, יָקִים לָךְ תַּחֲתִי, וְכֵן מְנַבֵּיא לְנְבִיא.

בעל הטורים

(יג) תָּמִים. תִּי"ו גְּדוּלָּה, שֶׁאֵם תִּלָּךְ
בְּתַמִּימוֹת, בְּאֵלוֹ קִימִתָּ מֵאֲל"ף וְעַד
תִּי"ו. תורה יד
(טו) נְבִיא מִקִּרְבְּךָ. הַפְּסוּק מִתְחִיל
וּמִסִּיִּים בְּנוּ"ן, לֹמַר שֶׁיֵּדַע נוּ"ן שְׁעָרֵי
בִּינָה. וְיֵשׁ בוֹ יו"ד תִּיבּוּת, לֹמַר
שֶׁתִּשְׁמַע לוֹ כְּמוֹ לַעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת.
תִּשְׁמָעוּן. ב' בְּמִסּוּרָה. "אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן",
בְּקָטָן בְּגָדֵל תִּשְׁמָעוּן" (לעיל א. יח). לֹמַר,
אֶחָד קָטָן וְאֶחָד גְּדוֹל - שְׁמַע אֵלָיו.
כְּמוֹנִי. בְּגִימָטְרִיא: עָנָו. תורה טז

~ נקודות משיחות קודש ~ (נקוטי שיחות כרך יד עמ' 72)

שְׁבֻטָּה לְגִמְרִי. וְזֶה דְיוּק הַלְשׁוֹן **נִסְתַּלְקָה** (וְלֹא בְטָלָה אוֹ פְסָקָה), שְׁכֵן לֹא בְטָלָה הַנְּבוּאָה וְלֹא פְסָקָה, אֲלֵא קָשָׁה יוֹתֵר לְהַגִּיעַ אֵלֶיהָ. וְיִתֵּר מִכֵּן אֵימָא בְּאַגְרַת תִּימָן, **שִׁתְחַזֵּר הַנְּבוּאָה לְיִשְׂרָאֵל** בְּשֻׁנַּת ד' אֲלָפִים תִּתְקַע"ו. וְהֶרְמַב"ם כּוֹתֵב שֶׁם אוֹדוֹת אָדָם שֶׁהִיא קְרוֹב לְזִמְנוֹ: הַמוֹפֶת הַזֶּה הוֹכִיחַ לַעֲיִנִי כֹל שֶׁהוּא נִבְיָא בְּאֵין סִפֵּק.

טז כָּבֵל דִּי שְׁאַלְתָּא מִקְדָּם זַי אֲלֵהֶךָ בְּחֵרֵב בְּיוֹמָא דְקַהֲלָא לְמִימַר לֹא אוֹסֵף לְמוֹשְׁמַע יֵת קַל מִימְרָא דְזַי אֲלֵהִי וְיֵת אֲשַׁתָּא רַבְתָּא הֲדָא לֹא אֲחֻזִּי עוֹד וְלֹא אֲמוֹת:

יז וְאִמַּר זַי לִי אוֹטִיבוּ דִי מְלִילוֹ:

יח נִבְיָא אָקִים לְהוֹן מְגוֹ אֲחִיהוֹן כּוֹתֵף וְאֵתָּא פִתְגָמִי נְבוּאָתִי בְּפוֹמָה וַיִּמְלֵל עֲמִהוֹן יֵת כָּל דִּי אֲפִקְדָנָה:

יט וַיְהִי בִקְרָא דִי לֹא יִקְבֹּל לְפִתְגָמִי דִי יִמְלֵל בְּשָׁמִי מִימְרֵי יִתְבַּע מְגַה:

כ בְּרַם נִבְיָא דִי יִרְשַׁע לְמַלְלָא פִתְגָמָא בְּשָׁמִי יֵת דִּי לֹא פִקְדֻתָּה לְמַלְלָא וְדִי יִמְלֵל בְּשׁוֹם טַעֲוֹת עֲמִמְיָא וַיִּתְקַטֵּל נִבְיָא הַהוּא:

לחֲבֵרוֹ, וְהַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדַת־כּוֹכָבִים. אֲכַל הַכּוֹבֵשׁ אֶת נְבוּאָתוֹ וְהַעוֹבֵר עַל דְּבָרֵי נְבִיא, וְהַעוֹבֵר עַל דְּבָרֵי עֲצָמוֹ, מִיתָתָן בְּיַד־שָׁמַיִם, שְׁנֵאָמַר: "אֲנֹכִי אֲדַרְשׁ מַעֲמוֹ".

כא וְאִרִּי תִימַר בְּלִבִּי אֶכְדִּין גִּידַע יֵת פִּתְגָמָא דִּי לֹא מְלָלָה זַי:

וצִוּוֹנוֹ עַל [אֶל] הָעַמּוּדִים וְעַל הַיָּם וְעַל יָתֵר הַפְּלִים שְׁלֹא גָלוּ עִם יִכְנִיָּה "כְּבֻלָּה יוֹבָאוּ", עִם גָּלוּת צִדְקִיָּהוּ.

נְבִיא מִקְרָב . . יָקִים לָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ (יח, טז) **מִשְׁמָתוֹ נְבִיאִים אַחֲרוּנִים . . נִסְתַּלְקָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל** (יזמא ט, ב) מִשְׁמַע לְכַאוֹרָה, שְׁאִין נְבוּאָה בְּזִמְנוֹ הַזֶּה. וְאוּלָּם מִפְּנֵי בְכֻמָּה מְקוֹמוֹת בְּחַז"ל, שֶׁהִיָּתָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ גַּם לְאַחַר הַנְּבִיאִים הָאַחֲרוּנִים (רָאָה פְּרָקִי גְלוּיִים לְהֶרֶב מְרָגְלִית בְּפִתְיָחָתוֹ לְשׁו"ת מִן הַשָּׁמַיִם). וְעַל־פְּרָחֶךָ צִירִי לִזְמַר, שֶׁהַכּוֹנֵה הִיא שְׁאִין הַנְּבוּאָה מְצוּיָה כְּמִקְדָּם, אֲבָל לֹא

(טז) **כָּבֵל אֲשֶׁר־שְׁאַלְתָּ מֵעַם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּחֵרֵב בְּיוֹם הַקָּהֵל לֵאמֹר לֹא אִסְף לְשִׁמְעַל אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהֵי וְאֶת־הָאִישׁ הַגִּדְלָה הַזֶּאת לֹא־אֶרְאֶה עוֹד וְלֹא אֲמוֹת:**

(יז) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלֵי הִיטִיבוּ אֲשֶׁר דִּבַּרְוּ:**

(יח) **נְבִיא אָקִים לָהֶם מִקְרַב אֲחִיהֶם כְּמוֹךָ וְנִתְתִּי דְבָרִי בְּפִיו וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם אֶת כָּל־אֲשֶׁר אֲצִוֶּנּוּ:**

(יט) **וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁמַע אֶל־דְּבָרִי אֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשָׁמִי אֲנֹכִי אֲדַרְשׁ מַעֲמוֹ:**

(כ) **אֵךְ הַנְּבִיא אֲשֶׁר יִזִּיר לְדַבֵּר דְּבָר בְּשָׁמִי אֶת אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִיו לְדַבֵּר וְאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרָיִם וְיָמַת הַנְּבִיא הַהוּא:**

כ"ז אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִיו לְדַבֵּר • אֲכַל צִוִּיתִיו לְחֲבֵרוֹ. וְאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרָיִם • אֲפִלוּ כּוֹן אֶת הַהִלְכָה לְאַסֹּר אֶת הָאָסוּר וְלַהֲתִיר אֶת הַמִּתֵּר. וְיָמַת • בְּחֻזֵּק. שְׁלֹשָׁה מִיתָתָן בְּיַד־אָדָם (ספרי. סנהדרין פט): הַמִּתְנַבֵּא מַה שְׁלֹא שָׁמַע, וְיָמַה שְׁלֹא נִאָּמַר לוֹ וְנִאָּמַר

(כא) **וְכִי תֹאמַר בְּלִבְכֶּךָ אֵיכָה גִידַע אֶת־הַדְּבָר אֲשֶׁר לֹא־דִבַּרְוּ יְהוָה:**

כ"ט וְכִי תֹאמַר בְּלִבְכֶּךָ • עֲתִידִין אֲתָם לִזְמַר כְּשִׁיבָא חֲנֻנְיָה בֶן עֲזוּרָה, וְהַמִּתְנַבֵּא (ירמיה כז): "הִנֵּה כְּלִי בֵּית ה' מוֹשְׁבִים מִבְּכֻלָּה עֲתָה מִהֲרָה", וְיִרְמְיָה עוֹמֵד

בעל הטורים

כד־אֵימָא בְּפִסְקִיקָתָא (דְּרַב כְּהָנָא פְּסָקָא יא.) תוֹרָה יֵת

יִשְׂרָאֵל וְאֵתָּן לָהֶם נְבִיאִים. תוֹרָה יֵת (יח) **נְבִיא אָקִים לָהֶם**. בְּגִימְטְרִיָּא: זְהוּ יִרְמְיָהוּ. זְהוּ הוֹכִיחָן וְזְהוּ הוֹכִיחָן וְכוּ',

(טז) **כָּבֵל אֲשֶׁר שְׁאַלְתָּ**. 'כָּבֵל' עוֹלָה ע', לִזְמַר שְׁשִׁמְעָתִי לְשִׁאֲלָתְךָ וְשִׁמְתִּי עֲלֵיהֶם ע' וְקָנִים, וְגַם כְּאֲשֶׁר שְׁאַלְוּ

(כב) **אֲשֶׁר יִדְבֹּר הַנְּבִיא בְּשֵׁם יְהוָה וְלֹא יִהְיֶה הַדָּבָר וְלֹא יָבֹא הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא יִדְבְּרוּ יְהוָה בְּזִדּוֹן דְּבָרוֹ הַנְּבִיא לֹא תִגּוֹר מִמֶּנּוּ: ס**

כב די זמלל נביא בשמא דיין ולא יהי פתגמא ולא יתקנס הוא פתגמא די לא מללה יי ברשע מללה נביא לא תדחל מנה:

לו, אלא-אם-כן ממנה הוא לך שהוא צדיק גמור, כגון אליהו בחר הפךמל שהקריב בכמה בשעת אסור הבמות כדי לגדר את ישראל, הכל לפי צורך שעה וסיג הפרצה, לכה נאמר: "אליו תשמעו". לא תגור ממנו • (ס) לא תמנע עצמך מללמד עליו חובה, ולא תירא ליענש עליו.

כ"א • **אֲשֶׁר יִדְבֹּר הַנְּבִיא • (ספר)** ויאמר: 'דבר זה עתיד לבא עליכם', ותראו שלא יבא, "הוא הדבר אשר לא-דברו ה'", והרג אותו. ואם תאמר, זו במתנבא על העתידות, הרי שפא ואמר: 'עשו כן וכן', ומפי הקדוש-ברוך-הוא אני אומר, כבר נצטוו שאם בא להדיחך מאחת מכל המצות, לא תשמע

א ארי ישאי יי אלהך ית עממא די יי אלהך יחב לך ית ארעהון ויתרתנא ויתיבב בקרויהון ובבתייהון:

(א) **כִּי־יִכְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ אֶת־אֲרָצָם וִירֻשָּׁתָם וַיִּשְׁבֹּת בְּעֲרִיָּהֶם וּבִבְתִּיָּהֶם:**

ב תלת קרוין תפרש לך בגו ארעה די יי אלהך יחב לך למירתה:

(ב) **שְׁלוֹשׁ עָרִים תְּבַדִּיל לְךָ בְּתוֹךְ אֲרָצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ:**

ג תתקן לך ארעה ותמלל ית תחום ארעה די יחסינך יי אלהך ויהי למעירוק תמן כל קטולא:

(ג) **תִּכְּבֶּן לְךָ הַדֶּרֶךְ וְשַׁלֵּשְׁתָּ אֶת־גְּבוּל אֲרָצְךָ אֲשֶׁר יִנְחִילְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לְנוֹם שְׁמָה כְּלִרְצֹחַ:**

כשעור מהלך שיש ממנה עד השניה, וכן משניה לשלישית, וכן מן השלישית עד הגבול השני של ארץ ישראל.

כ"א • **תִּכְּבֶּן לְךָ הַדֶּרֶךְ •** 'מקלט מקלט' היה כתוב על פרשת דרכים. ושלשת את-גבול ארצה • שיהא מתחלת הגבול עד העיר הראשונה של עיר מקלט,

ד ודין פתגם קטולא דיערוק תמן ויתקנס די יקטול ית חברה בלא מנדעה והוא לא סגי לה מאתמלי ומדקמוהי:

(ד) **וְזֶה דְּבַר הָרִצָּח אֲשֶׁר־יָנוּם שְׁמָה וְחֵי אֲשֶׁר יִכֶּה אֶת־רַעְהוּ בְּבִלְי־דַעַת וְהוּא לֹא־שָׂנֵא לוֹ מִתְּמַל שְׁלֹשָׁם:**

ה ודי ועול עם חברה בחרשא למקץ אעין ותתמרג ידה בפרזלא למקץ אעין וישתלף פרזלא מן אעא וישפח ית חברה וימות הוא יערוק לחדא מן קרויא האלון ויתקנס:

(ה) **וְאֲשֶׁר יָבֹא אֶת־רַעְהוּ בִּיעָר לְחַטֵּב עֵצִים וְנִדְחָה יָדוֹ בַּגִּזּוֹן לְכַרֵּת הָעֵץ וְנִשַּׁל הַבְּרוֹל מִן־הָעֵץ וּמָצָא אֶת־רַעְהוּ וּמָת הוּא יָנוּם אֲלִי־אֶחָת הָעָרִים־הָאֵלֶּה וְחֵי:**

הפרזל מן-העץ • (מכות ז) יש מרבתינו אומרים: נשמט הפרזל מקחו, ויש מהם אומרים שישל הפרזל לחתיכה מן העץ המתבקע, והיא נתזה והרגו.

כ"א • **וְנִדְחָה יָדוֹ •** כשפא להפיל הגרון על העץ, ותמרגומו: 'ותמרג ידה', לשון "ונשמה ידו", להפיל מפת הגרון על העץ. (שמואל-ב ו) "כי שמטו הסקר", תרגם יונתן: 'ארי מרגוהי תוריא'. ונשל

(ו) פֶּן־יִרְדֹּף גֹּאֵל הַדָּם אַחֲרֵי הָרֹצֵחַ כִּי יִחַם לִבּוֹ וְהִשְׁיגוּ כִּי־יִרְבֶּה הַדֶּרֶךְ וְהִכְהוּ נֶפֶשׁ וְלֹא אֵין מִשְׁפַּט־מָוֶת כִּי לֹא שָׁנָא הוּא לֹא מִתְמוּל שְׁלֹשׁוֹם:

כ"ט – פֶּן־יִרְדֹּף גֹּאֵל הַדָּם • לִכְךָ אֲנִי אוֹמֵר לְהִכִּין לְךָ דֶּרֶךְ וְעָרִי מִקְלַט רַבִּים.

(ז) עַל־כֵּן אֲנֹכִי מִצְוֶה לֵאמֹר שְׁלֹשׁ עָרִים תִּבְנֶה לָךְ: וְעַל כֵּן אֲנִי מִפְקֹדֶךָ לְמִימָר תִּלַּת קְרוֹיִן תִּפְרֹשׁ לָךְ:

(ח) וְאִם־יִרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבֻלְךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם וְנָתַן לָךְ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּבֶּר לָתֵת לְאַבְרָהָם:

כ"ט – וְאִם־יִרְחִיב • כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָתֵת לָךְ אָרֶץ קִינִי וְקִנְזִי וְקַדְמוֹנִי.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקוטי שיחות כרך כד עמוד 107 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

תפקידם של ערי המקלט לעתיד-לבא

דאף ש'סוד דין ערי מקלט הוא "פֶּן יִחַם לִבּוֹ" דגואל הַדָּם, וְהַרְמַב"ם עֲצֻמוֹ פֶּסֶק שָׂרָק "רְשׁוּת בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם לְהַרְגוֹ אֶת הָרוֹצֵחַ", וְלַעֲתִיד־לָבֹא "לֹא יִהְיֶה שָׁם וְכוּ' וְלֹא קִנְיָא" – מִכָּל־מִקּוֹם יִצְטָרְכוּ גַם לַעֲתִיד־לָבֹא לְבָרַח מִגֹּאֲלֵי הַדָּם. וְהַטֵּעַם: מֵה שְׁנִיתָנָה תוֹרָה רְשׁוּת לְגֹאֵל הַדָּם לְהַרְגוֹ אֶת הָרוֹצֵחַ, אֵין זֶה שֶׁ"דִּבְרָה תוֹרָה פִּנְגָּד הַיִּצָּר־הַרַע", אֲלֵא שְׁמַעֲיָקְרָא דְדִינָא הָרוֹצֵחַ הוּא בֶּן מָוֶת, עַל־דֶּרֶךְ מִיתָה בִּידֵי שְׁמַיִם, אֲלֵא שֶׁהַתוֹרָה הִרְשִׁיתָה לְגֹאֵל הַדָּם לָקִים מִיתָה זֹו כְּפִשׁוּטָה. וְלָכֵן ה"יִחַם לִבּוֹ" הוּא עֲנִין אֲמִתִּי עַל־פִּי תוֹרָה, וְלֹא "קִנְיָא" שֶׁתִּבְטָל לַעֲתִיד־לָבֹא. וּמוֹכֵן מֵה שֶׁגַם לַעֲתִיד־לָבֹא יִצְטָרְכוּ הָרוֹצֵחִים דְּזָמַן הַזֶּה לְבָרַח מִלְּעָרֵי מִקְלַט.

וְאִם־יִרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבֻלְךָ • • וְנִסְפָּתָ לָךְ עוֹד שְׁלֹשׁ עָרִים (יט, ח)

בִּימֵי הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ מוֹסִיפִין שְׁלֹשׁ (עָרִים) אַחֲרוֹת עַל אֵלוּ הַשָּׁשׁ (רמב"ם הלכות רוצח פרק ח הלכה ד) הַקָּשׁוּ הַמְּפָרָשִׁים בְּזֶה (ש"ך ע"ל התורה, משכיל לדוד ועוד) מֵה צִרְךָ יִהְיֶה לַעֲתִיד־לָבֹא בְּתוֹסֶפֶת עָרֵי מִקְלַט, וְכִי יִתְרַבּוּ הָרוֹצֵחִים לַעֲתִיד־לָבֹא, וְהָרִי אֶפִּילוּ בְּאוֹמוֹת הָעוֹלָם אוֹמֵר הַנְּבִיא "לֹא יֵשֵׁא גוֹי אֶל גוֹי חֶרֶב"? וְיֵשׁ לוֹמֵר דְּלַעֲתִיד־לָבֹא יִצְטָרְכוּ עִיר מִקְלַט לְכָל הַהוֹרָג נֶפֶשׁ בְּשִׁגְגָה בְּכָל מִשְׁךְ זְמַן הַגְּלוּת, וְעַל־דֶּרֶךְ שְׂרָבִי יִשְׁמַעֲלָל כֶּתֶב עַל פִּנְקָסוֹ "כְּשִׁיבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אָבִיא חֲטָאת שְׁמֹנֶה".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקוטי שיחות כרך לד עמ' 121 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

זמן שקולט ומכפר

מִגֹּאֲלֵי הַדָּם, שְׁבִהוּת הָאֲדָם שֶׁהֵרָג בְּשִׁגְגָה בְּעִיר מִקְלַט, לֹא יוֹכַל לְגַזֵּעַ בּוֹ לְרַעָה. וְכֵשֶׁם שֶׁשָּׁנִי עֲנִין ה"מִקְלַט" בְּמִקּוֹם, כֵּן הוּא בְּזָמַן, וְהוּא "אוֹתוֹ הַזָּמַן", שֶׁ"לֹא יִהְיֶה שָׁם לֹא רַעֵב וְלֹא מִלְחָמָה וְלֹא קִנְיָא וְתַחֲרוּת" (רמב"ם סוף הלכות מלכים) – זְמַן הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה – שֶׁתִּהְיֶה "קְלִיטָה" מִכָּל הָעַנְיָנִים הַבְּלִת־רְצוּיִים שֶׁל זְמַן הַגְּלוּת, וְיִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבִים בָּטוֹחַ עַל אֲדָמָתָם. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּרוּחַנִיּוֹת הָעַנְיָנִים, וְכִידְעָה שֶׁהַעֲנִין דְּ"עָרֵי מִקְלַט" מוֹרָה עַל הַקְּלִיטָה מִה'יִצָּר הַרַע' שֶׁנִּקְרָא "גֹּאֲלֵי הַדָּם" (רֵאָה לְקוּטִי־תוֹרָה וְשַׁעֲרֵי הַפְּסוּקִים לְהַאֲרִיז"ל פְּרָשַׁת מִשְׁפָּטִים.

כֶּתֶב הַרְמַב"ם בְּהַלְכוֹת מַלְכִּים (רִישׁ פָּרָק יא) "הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ עֲתִיד לַעֲמוּד וְכוּ', הַתוֹרָה הַעִידָה עָלָיו שֶׁנֶּאֱמַר כו' וּמִבִּיא כְּמָה פְּסוּקִים שֶׁבָּהֶם מְדוּבָר אוֹדוֹת בִּיאַת הַמְּשִׁיחַ. וּבְהַלְכָה שְׁלֹאֲחֶרֶה מִמְּשִׁיחַ: "אִף בְּעָרֵי מִקְלַט הוּא אוֹמֵר, אִם יִרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבוּלְךָ וְנִסְפָּתָ לָךְ עוֹד שְׁלֹשׁ עָרִים וְגו', וּמַעֲוֹלִם לֹא יִהְיֶה דְּבָר זֶה וְלֹא צִוָּה הַקָּב"ה לְתוֹהוּ". וְצִרְיָךְ בְּאוֹר, מֵאִי טַעְמָא נִבְחָרָה מִצְוַת עָרֵי מִקְלַט, שֶׁהַעֲנִין דְּבִיאַת הַמְּשִׁיחַ מְבֹאָר בְּמִצְוָה זוֹ דְּנִקְרָא? וְיֵשׁ לוֹמֵר בְּזֶה: עֲנִינָם שֶׁל עָרֵי מִקְלַט בְּפִשְׁטוֹת הוּא – מִקּוֹם שְׁמִירָה וְהַגְּנָה

בנפשו, ובימות המשיח תושלם כפרתם של ישראל.
וזהו שענין ימות המשיח מבוואר דוקא במצות ערי מקלט,
כי הן הן הדברים. דקשם שמקום ערי מקלט קולט ומכפר,
כן גם הזמן דימות המשיח קולט ומכפר.

ועוד, וזוהי השכינות של מצוה זו לביאת המלך המשיח, כי
אז תגמר "קליטתו" של ישראל מיצרי הרע.
וקמו שיעיר מקלט בפשטות היא גם כפרה להורג נפש (ראה
מכות ב, ב. תוד"ה מיד - שם יא, ב. ובכ"מ), כן הוא גם ברוחניות,
שהורג נפש מרמז על כל מעשה עברה, כי עלידה פוגם

ט ארי תשר ית כל תפקדתא הדא למעבדה
די אנא מפקדך יומא דין למרחם ית יי
אלהך ולמהך בארצך דתקנו קדמוהי כל
יומא ותוסף לך עוד תלת קרוין על תלת
אלין:

(ט) כִּי־תִשְׁמֹר אֶת־כָּל־הַמִּצְוֹת הַזֹּאת לַעֲשׂוֹתָהּ אֲשֶׁר
אֲנִי מֵצִוְךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָהּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלִלְכֹת
בְּדַרְכָּיו כָּל־הַיָּמִים וַיִּסְפַּתְּ לָךְ עוֹד שְׁלֹשׁ עָרִים עַל
הַשָּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה:

כ"א וַיִּסְפַּתְּ לָךְ עוֹד שְׁלֹשׁ • הָרִי תִשָּׁע: שְׁלֹשׁ שְׁבַעֲבָר הִירְדֵן, וְשְׁלֹשׁ שְׁבַעֲאָרֶץ כְּנָעַן וְשְׁלֹשׁ לַעֲתִיד־לְבֹא.

י ולא ישתפך דם זכי בגו ארעה די יי אלהך
זהב לך אחסאנא ויהי עלך חובת דין
דקטול:

(י) וְלֹא יִשְׁפֹךְ דָּם נָקִי בְּקֶרֶב אֲרָצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה וְהָיָה עָלֶיךָ דָּמִים: פ

יא וארי יהי גבר סגי לחברה ויכמן לה
ויקום עלוהי וימחנה נפש וימות ויערוק
לחדא מן קרויא האלין:

(יא) וְכִי־יְהִיֶּה אִישׁ שָׁנָא לְרַעְהוּ וְאָרַב לוֹ וְקָם עָלָיו
וְהִכְהוּ נֶפֶשׁ וּמָת וְגַם אֶל־אֶחָת הָעָרִים הָאֵלֶּה:

שפיכות דמים, לכך נאמר: "כי יהיה איש שנא
לרעהו וגו'", שהיה לו לכתב: 'וכי יקום איש וארב
לרעהו והכהו נפש'.

כ"א וְכִי־יְהִיֶּה אִישׁ שָׁנָא לְרַעְהוּ • עַל־יְדֵי שְׁנָאוֹתוֹ,
הוא בא לידי: "וארב לו". מפאן אמרו: עבר אדם
על מצוה קלה, סופו לעבר על מצוה חמורה. לפי
שעבר על (ויקרא יט) "לא תשנא", סופו לבא לידי

יב וישלחון סבי קרתה וידברון יתה מתמן
ויתנן יתה ביד גאל דמא וימות:

(יב) וְשִׁלְחוּ זִקְנֵי עִירָךְ וְלָקְחוּ אֹתוֹ מִשָּׁם וְנִתְּנוּ אֹתוֹ
בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם וּמָת:

יג לא תחוס עינך עלוהי ותפלי אשדי דם
זכי מישראל ויטיב לך:

(יג) לֹא־תַחֲסוּם עֵינֶךָ עָלָיו וּבַעֲרַת דָּם־הַנָּקִי מִיִּשְׂרָאֵל
וְטוֹב לָךְ: ד

כ"א לֹא־תַחֲסוּם עֵינֶךָ • (ספרי) שְׁלֹא תִאֲמְרוּ: 'הֲרֵאשׁוֹן כָּבֵד נִהְרָג, לָמָּה אֲנוּ הוֹרְגִים אֶת זֶה, וְנִמְצְאוּ שְׁנֵי
יִשְׂרָאֵלִים הָרוּגִים'?

בעל הטורים

גבול תחומך/ והיינו ממון. לכל עון.
היינו נפשות. לכל חטאת. היינו קרבן.
שני עדים. למעלה (ו) ח. כתיב "על פי
שנים עדים", דהקא איירי בקמון ואין
מאיימין עליהם כל כך כמו
בנפשות. תורה יד

מישראל וטוב לך. לא תסיג. דבעון
מסיגי גבול נחרב הבית, "הוי מגיעי
בית בבית" (שענה ח. ח).
לא תסיג גבול. אזהרה לבית דין שלא
יחליפו אחת מערי מקלט בעיר אחרת.
לרשתה. וסמיק ליה לא יקום עד אחר
באיש. שאינו יכול להעיד עד כאן

(יא) הערים האל. לשון חזק, לומר
שחזקות היו וערי מבצר, שלא יבא
עליהם גואל הדם בחיל. תורה יב
(יג) סמך לא תסיג גבול רעה לרוצח.
שלא תאמר: 'הואיל ומותר להרוג
הרוצח אסיג גבולו, שלא יהיה ממונו
חמור עליו מגופו'.

• יום שישי ו' אלול •

יד לא תשיג תחומא דחברך די תחימו
קדמאי באחסנתך די תחסן בארעא די יי
אלהך יחב לך למירתה:

(יד) לא תסיג גבול רעך אשר גבולו ראשנים
בנחלתך אשר תנחל בארץ אשר יהוה אלהיך נתן
לך לרשתה: ם

העורך תחום חברו, שעובר בשני לאוין. יכל אף
בחוץ לארץ? תלמוד לומר: "בנחלתך אשר תנחל
וגו'", בארץ ישראל עובר בשני לאוין, בחוץ לארץ
אינו עובר אלא משום: "לא תגזל".

כ"י • לא תסיג גבול • לשון (ישעיה מב) "נסוגו אחור",
שמחזיר סימן חלקת הקרקע לאחור לתוך שדה
חברו למען הרחיב את שלו, והלא כבר נאמר: "לא
תגזל", מה תלמוד לומר: "לא תסיג"? למד על

טו לא יקום סהיד חד בבבב לכל עיון ולכל
חובין בכל חט די יחטא על מימר תרין
סהדין או על מימר תלתא סהדין יתקני
פתגמא:

(טו) לא יקום עד אחד באיש לכל עיון ולכל חטאת
בכל חטא אשר יחטא על פי שני עדים או על פי
שלושה עדים יקום דבר:

אין לך בדי כלוס, ועד אחד מעידו שיש לו, חיב
לישבע לו. על פי שני עדים • (ביטין עא) ולא שיתכתבו
עדותם באגרת וישלחו לבית דין, ולא שיעמד
תרגמן בין העדים ובין הדיינים.

כ"י • עד אחד • (סוטה ב) זה בנה אב: כל עד שבתורה
שנים, אלא אם כן פרט לך בו "אחד". לכל עיון
ולכל חטאת להיות חברו נענש על עדותו, לא
ענש גוף ולא ענש ממונ, אכל קם הוא לשבועה
(ספרי). אמר לחברו: 'תן לי מנה שהליתיד', אמר לו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יט עמ' 195)

דבר העשוי להתגלות - הינו עבודה של מסירות נפש,
שלמעלה מטעם ודעת, אף היא תלויה בשכל: על כל פרט
עורך האדם חשוב אם חיב למסור את נפשו על כף לפי
ההלכה. **דבר הנעלם לגמרי** - הינו מסירות נפש ללא שום
הגבלות וחשבוים. עבודה זו, שבאה מצד הקשר העצמי
של עצם הנשמה עם עצמותו ותבנה, מגלה את עצמותו
ותבנה בעולם.

על פי שני עדים . . יקום דבר (יט, טו) כתיב (ישעיה מג,
י) אתם עדי נאום ה', הינו שבני ישראל 'מעידים' ומגלים
את ה' בעולם. והנה מבאר בחסידות, שעל דבר הנגלה לא
צריכים עדות; גם על מלתא דעבידא לאגלוי לא צריכים
עדות גמורה; ועדות היא דוקא על דבר הנעלם לגמרי. ויש
לבאר שלש בחינות אלה בעבודת האדם. **דבר הנגלה** -
הינו עבודה על פי טעם ודעת, שברור שצריכים לעשותה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות חלק כרך יט עמוד 188 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

ישראל ושמאי וארעא - עדי קיום וברור

אף, כמו שכתוב בספרים הקדושים (תורה אור מגלת אסתר צט,
ב. לקוטי תורה שירי-השירים ח, א) "לא זה עקר האלקות מה
שהעולמות מותהים מפניו", והשם יתברך בכבודו ובעצמו
מרום ומנשא למעלה מעלה מזה שהוא בורא עולמות.
ונמצא, שבחינה זו באלקות שלמעלה מהעולמות, אינה
נראית ונגלית.
ועל זה כתיב (ישעיה מג, י. שם יב) "אתם עדי נאום ה'", דגם
בחינה זו באלקותו יתברך באה לידי גלוי על ידי עדים.
נאיתא על-זה בזהר (חלק ג פו, א) דהעדים "אינון ישראל"
ו"אינון שמאי וארעא".

ויש לומר דשני סוגי עדים אלו הם שני סוגי עדים הנז"ל:
"שמאי וארעא" - עדי ברור הם. דבזה שנוצחיים המה,
ואינם נפסדים ככל הנבדאים, הרי הם מורים ומעידים על
זה שהוא יתברך אינו בעל גבול, וכחו יתברך אין-סוף,

על פי | שני עדים . . יקום דבר: (יט, טו)
ידוע מה שכתוב בספרי ה'אחרונים' (ראה צפנת פענח כללי
התורה והמצוה ערך עדות, עדות קידושין. ועוד) שישנם שני סוגי
עדות:

א' עדי ברור - שהמעשה אינו נפעל על-ידם, והעדים רק
מבררים ומגלים לאחרים שהמעשה נעשה, וכמו עדי
הלואה וכיוצא בזה. ב' עדי קיום - שפועלים את המעשה,
ובלעדם לא רק שחסר ברור הדבר אלא גם עצם הדבר לא
נפעל, וכמו עדי קידושין וכיוצא בזה.

ויש לבאר זה על דרך החסידות:

כתיב "מבשרי אחזה אלקה" (איוב יט, כו), דעל ידי מציאות
העולם אנו מכירים ויודעים בודאות את מציאותו יתברך,
ואין אנו צריכים ל"עדות" על זה. דהרי ודאי "יש בעל-
הבית לבירה זו", והעולם אינו קים מעצמו.

מציאותו יתברך, הנה על-ידי תורה ומצוות הם פועלים גלוי והמשכת קדשותו יתברך וכל האין-סוף בתוך הבריאה ועניני עולם הזה.

ולמעלה מעלה ממציאות העולמות (עיין בכל זה במורה נבוכים ריש חלק ב, ובספר החקירה לכ"ק אדמו"ר ה'צמח צדק' בתחילתו, שם קא, ב ואילך).
אך "שדאל" הם עדי קיום. דלא רק שמעידים הם על

טז ארי יקום סהיד שקר בגבר לאסהדא בה
סטא:

(מז) פייקום עד-חמם באיש לענות בו סרה:

כ"י לענות בו סרה • דבר שאינו, שהוסר העד הנה מכל העדות הזאת. כיצד? שאמרו להם: 'והלא עמנו הייתם באותו היום במקום פלוני' (ספרי).

י ויקומון תריין גברין די להון דינא קדם יי
קדם כהניא ודינא די יהון ביומא האנון:

(יז) ועמדו שניהם אנשים אשר-להם הריב לפני
יהוה לפני הפהנים והשפטים אשר יהיו בימים
ההם:

עומדין לפני המקום, שנאמר (תהלים פב): "בקרוב
אלהים ישפט". אשר יהיו בימים ההם • (ר"ה כה)
יפתח בדורו כשמואל בדורו, צריך אתה לנהוג בו
כבוד.

כ"י ועמדו שניהם אנשים • (שבועות ל) בעדים
הכתוב מדבר, ולמד שאין עדות בנשים, ולמד
שצריכין להעיד עדותן מעמד. אשר-להם הריב •
אלו בעלי הדין. לפני ה' • יהיה דומה להם כאלו

יח ויתבעון דינא יאות והא סהיד שקר
סהדא שקרא אסהד באחוהי:

(יח) ודרשו השפטים היטב והנה עד-שקר העד
שקר ענה באחיו:

בדרישה ובחקירה. והנה עד-שקר • כל מקום
שנאמר "עד", בשנים הכותב מדבר.

כ"י ודרשו השפטים היטב • על-פי המזמין
אותם, שבדקים וחוקרים את הבאים להזמם

יט וימעבדון לה קמא די חשיב למעבד
לאחוהי ותפלי עבד דביש מבינך:

(יט) ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו ובערת
הרע מקרבך:

לעשות לאחיו, ולא כאשר זמם לעשות לאחותו.
אכל בכל שאר מיתות השנה הכותב אשה לאיש,
וזוממי אשה נהרגין כזוממי איש, כגון שהעידוה
שהרגה את הנפש, שחללה את השבת, נהרגין
במיתתה, שלא מעט כאן אחותו אלא במקום שיש
לקים בהן הזמה במיתת הבועל.

כ"י כאשר זמם • ולא כאשר עשה, מכאן אמרו:
הרגו אין נהרגין (מכות ח). לעשות לאחיו • מה
תלמוד לומר "לאחיו"? למד על זוממי בת כהן
נשואה, שאינן בשרפה, אלא כמיתת הבועל שהיא
בתנא, שנאמר (ויקרא כא): "היא באש תשרף", היא ולא
בועלה, לכך נאמר כאן: "לאחיו", כאשר זמם

כ ודישתארון ישמעון וידחלון ולא יוספון
למעבד עוד כפתגמא בישא הדין בינך:

(כ) והנשארים ישמעו ויראו ולא יספּו לעשות עוד
בדבר הרע הזה בקרבך:

כ"י ישמעו ויראו • מכאן שצריכין הכרזה: 'איש פלוני ופלוני נהרגין על שהזמו בבית דין'.

כא ולא תחוס עינך נפש חלף נפש חלף עינך
חלף עינך שנא חלף שנא ידא חלף ידא
רגלא חלף רגלא:

(כא) וְלֹא תַחֲסוּם עֵינְךָ נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ עֵין בְּעֵין שֶׁן בְּשֶׁן
יָד בְּיָד רֶגֶל בְּרֶגֶל: ׀

כ"י • עֵין בְּעֵין • (ב"ק פד) מִמּוֹן, וְכֵן "שֶׁן בְּשֶׁן וְגו'".

א ארי תפוק לאגחא קרבא על בעלי דקבך
ותקחי סוסון ורתפין עם סגי מנף לא תדחל
מנהון ארי וי אלחך מימרה בסעדה דאסקה
מארעא דמצרים:

כ (א) כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אִיבֶךָ וְרֵאִיתָ סוֹם
וְרִכָּב עִם רֶב מִמֶּךָ לֹא תִירָא מֵהֶם כִּי־יְהוּהוּ אֱלֹהֶיךָ
עִמָּךְ הַמַּעֲלֶךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

כאויבים, אל תרחם עליהם כי לא ירחמו עליך. סוס
ורכב • בעיני, חשובים כלם כסוס אחד, וכן הוא
אומר (שופטים ו): "והפית את מדן כאיש אחד", וכן
הוא אומר (שמות טו): "כי בא סוס פרעה". עם רב
ממך • בעיניך הוא רב, אבל בעיני אינו רב.

כ"י • כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה • סָמך הַכְּתוּב יִצְיֹאת
מִלְחָמָה לְכָאן, לוֹמַר לך שְׁאִין מִחֶסֶר אֶבֶר יוֹצֵא
לַמִּלְחָמָה. דָּבָר אַחֵר: לוֹמַר לך: אִם עֲשִׂיתָ מִשְׁפָּט
צָדֵק, אֵתָּה מִבְּטָח שְׂאֵם תֵּצֵא לַמִּלְחָמָה, אֵתָּה נּוֹצֵחַ,
וְכֵן דָּוִד הוּא אוֹמֵר (תהלים קיט): "עֲשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצָדֵק
בְּלִי־תַנְיָחִי לַעֲשָׂקִי". עַל אִיבֶךָ • יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ

ב ויהי כמקרבכון לאגחא קרבא ויתקריב
כהנא וימלל עם צמא:

(ב) וְהָיָה כְּקִרְבָּכֶם אֶל־הַמִּלְחָמָה וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן וְדִבֶּר
אֱלֹהֵיכֶם:

לכך, והוא הנקרא 'משוח מלחמה'. ודבר אל-
העם • בלשון הקדש.

כ"י • כְּקִרְבָּכֶם אֶל־הַמִּלְחָמָה • סָמך לְצִאתְכֶם מִן
הַסֶּפֶר מִגְּבוּל אֶרְצְכֶם. וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן • (סוטה מב) הַמְּשֻׁחַ

ג וימר להון שמע ישראל אתון קריבין
יומא דין לאגחא קרבא על בעלי דקביכון
לא יזע לבכון לא תדחלון ולא תתבהתון
ולא תתברון מקדמיהון:

(ג) וְאָמַר אֱלֹהִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אִתֶּם קִרְבִּים הַיּוֹם
לַמִּלְחָמָה עַל־אִיבֵיכֶם אֶל־יָרֵךְ לְבַבְכֶם אֶל־תִּירָאוֹ
וְאֶל־תַּחְפוּזוֹ וְאֶל־תַּעְרָצוֹ מִפְּנֵיהֶם:

אל-ירך לבבכם אל-תיראו ואל-תחפזו ואל-
תערצו • (סוטה מב) ארבע אזהרות כנגד ארבעה דברים
שמלכי אומות העולם עושין, מגיפין בתריסיהם כדי
להקישן זה לזה כדי להשמיע קול, שיתפזו אלו
שכנגדן וינוסו. ורומסים בסוסייהם ומצהילין אותם
להשמיע קול שעטת פרסות סוסייהם, וצווחין
בקולם, ותוקעין בשופרות ומיני משמיעי קול.
אל-ירך לבבכם • מצהלות סוסים. אל-תיראו •
מהגפת התריסין. ואל-תחפזו • מקול הקרנות.
ואל-תערצו • מקול הצווחה.

כ"י • שְׁמַע יִשְׂרָאֵל • (שם) אָפִלוּ אֵין בָּכֶם זְכוּת אֵלָא
קְרִיאת שְׁמַע בְּלִבְד, כְּדֹאי אֵתָם שְׁיִשִּׁיעַ אֵתְכֶם. עַל
אִיבֵיכֶם • אֵין אֵלוֹ אֲחֵיכֶם, שְׂאֵם תִּפְלוּ בִידֶם, אֵינֶם
מִרְחָמִים עֲלֵיכֶם; אֵין זֶה כְּמִלְחָמָת יְהוּדָה עִם יִשְׂרָאֵל,
שְׁנֶאֱמַר (ד"ה ב כח): "וַיָּקֻמוּ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־נָקְבוּ בְּשֵׁמוֹת
וַיַּחֲזִיקוּ בַשֶּׁבִּיחַ, וְכָל־מַעֲרָמֵיהֶם הִלְבִּישׁוּ מִן־הַשֶּׁלֶל,
וַיַּלְבִּישׁוּם וַיַּנְעִילוּם וַיַּאֲכִילוּם וַיִּשְׁקוּם וַיִּסְכּוּם
וַיַּנְהִילוּם בְּחִמְרִים לְכָל־כּוֹשֶׁל, וַיְבִיאוּם וַיַּיַּחֲזִיקוּ עִיר־
הַתְּמָרִים אֲצֵל אֲחֵיהֶם וַיִּשׁוּבוּ שְׁמֹרֶן", אֵלָא עַל
אִיבֵיכֶם אֵתָם הוֹלְכִים, לְפִיכָךְ הַתַּחֲזִיקוּ לַמִּלְחָמָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ תולדות, מבה"ח כסלו, ה'תשכ"ז)

הטבעיות הוא על-ידי השכל, לכן כשנשים דעתן ומחשבתן
בזה, לא ירב לבבו ולא ירא ולא יפחד כלל.

הרי היראה במלחמה היא דבר טבעי, ואיך שיש ציווי על
זה "אל תיראו". והבאור בזה, דכיון שהתעוררות מדות

(ד) **כִּי יִהְיֶה אֱלֹהֵיכֶם הֶהָלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם**
עַם־אֲיִיבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם:

כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם יִגְוֶה • הם באים בנצחוננו של
 בשר ודם, ואתם באים בנצחוננו של מקום, פלשתיים
 באו בנצחוננו של גלית, מה היה סופו? נפל ונפלו
 עמו. הֶהָלֵךְ עִמָּכֶם • זה מחנה הארון.

(ה) **וְדַבְּרוּ הַשְּׂטָרִים אֶל־הָעָם לֵאמֹר מִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר**
בָּנָה בֵּית־חֲדָשׁ וְלֹא חָנְכוֹ יֵלֶךְ וַיָּשָׁב לְבֵיתוֹ פְּנִימוֹת
בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִחַנְכֶנּוּ:

כִּי • לא דר בו. 'חנוך', לשון התחלה. ואיש אחר יחנכנו • ודבר של עגמת נפש הוא זה.

(ו) **וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כָּרֶם וְלֹא חָלְלֹו יֵלֶךְ וַיָּשָׁב**
לְבֵיתוֹ פְּנִימוֹת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִחַלְלֶנּוּ:

כִּי • לא חללו • לא פדאו בשנה הרביעית, שהפרות טעונין לאכלן בירושלים, או לחללן בדמים, ולאכל
 הדמים בירושלים.

(ז) **וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר אָרַשׁ אִשָּׁה וְלֹא לָקָחָהּ יֵלֶךְ וַיָּשָׁב**
לְבֵיתוֹ פְּנִימוֹת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִקַּחנָה:

כִּי • פְּנִימוֹת בַּמִּלְחָמָה • ישוב פן ימות, שאם לא ישמע לדברי הכהן, פדאי הוא שימות.

(ח) **וַיִּסְפוּ הַשְּׂטָרִים לְדַבֵּר אֶל־הָעָם וַאֲמָרוּ מִי־הָאִישׁ**
הַיָּרֵא וְרָךְ הַלֵּבב יֵלֶךְ וַיָּשָׁב לְבֵיתוֹ וְלֹא יָמָם אֶת־
לֵבָב אָחִיו בְּלִבָּבוֹ:

כִּי • וַיִּסְפוּ הַשְּׂטָרִים • (סוטה מג) למה נאמר כאן
 "וַיִּסְפוּ"? מוסיפין זה על דברי הכהן, שהכהן מדבר
 ומשמיע מן "שמע ישראל", עד "להושיע אתכם".
 ו"מי האיש", ושני ושלשי, כהן מדבר ושומר
 משמיע; וזה, שומר מדבר ושומר משמיע. הירא
 ורך הלבב • רבי עקיבא אומר: כמשמעו, שאינו זכר
 לעמד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה. רבי
 יוסי הגלילי אומר: הירא מעברות שבגדו, ולכך
 תלטה לו תורה לחזר על בית וכרם ואשה, לכסות על
 החוזרים בשביל עברות שבגדו, שלא יבינו שהם
 בצלי עברה, והרואה חוזר, אומר: 'שמה בנה בית,
 או נטע כרם, או ארש אשה'.

(ט) **וְהָיָה כִּכְלַת הַשְּׂטָרִים לְדַבֵּר אֶל־הָעָם**
שָׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם: ׀

כִּי • שָׂרֵי צְבָאוֹת • שמעמידין וקפין מלפניהם
 ומלאחריהם, וכשילים של פרזל בידיהם, וכל מי
 שרוצה לחזר, הרשות בידין לקפח את שוקיו.

כ (ח) **הִירָא** • ב' במסורה. "הִירָא ורך הלבב", "הִירָא את דבר ה'" (שמות ט. כ). ודוּ שְׂאֲמָרוּ (סוטה מד, א) הִירָא מעבירות שבגדו,
 בדכתיב הִירָא את דבר ה'. תורה ט

♦ שבת קודש ז' אלול ♦

(י) כִּי־תִקְרַב אֶל־עִיר לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ וְקִרְאתָ אֵלֶיהָ
לְשָׁלוֹם:
יֹאדִי תִקְרַב לְקִרְתָּא לְאַגְחָא (קִרְבָּא) עֲלֶה
וְתִקְרִי לָהּ מִלִּין דְּשָׁלָם:

כ"י • כִּי־תִקְרַב אֶל־עִיר • בְּמִלְחָמַת הָרְשׁוֹת - הַפְּתוּב מְדַבֵּר, כְּמוֹ שֶׁמִּפְּרָשׁ בְּעֵנִין: "בֶּן תַּעֲשֶׂה לְכָל־הָעָרִים
הָרַחֲקוֹת וְגו'".

(יא) וְהָיָה אִם־שָׁלוֹם תַּעֲנֶנּוּ וּפְתַחְתָּ לָּהּ וְהָיָה כָּל־
הָעָם הַנִּמְצָא־בָּהּ יִהְיוּ לָּהּ לְמָסַ וְעַבְדֹּדָי:
יֹא וְהָיָה אִם שָׁלָם תַּעֲנֶנּוּ וְתַפְתַּח לָּהּ וְהָיָה כָּל
עַמָּא דִּישְׁתַּכַּח בָּהּ יִהְיוּ לָּהּ מַסְקֵי מַסִּין
וְיַפְלַחְנָהּ:

כ"י • כָּל־הָעָם הַנִּמְצָא־בָּהּ • (ספרי) אֶפְלוּ אֶתְּהּ מוֹצֵא
בָּהּ מִשְׁבָּעָה אוֹמוֹת שְׁנַצְטוּיֶת לְהַחֲרִימָם, אֶתְהּ רִשְׁאֵי
לְקִימָם. לְמָסַ וְעַבְדֹּדָי • (ספרי) עַד שֶׁיִּקְבְּלוּ עָלֶיהֶם
מָסִים וְשָׁעֲבוּד.

(יב) וְאִם־לֹא תִשְׁלִים עִמָּךְ וַעֲשִׂיתָה עִמָּךְ מִלְחָמָה
וְצִרְתָּ עָלֶיהָ:
יִבִּיאָם לֹא תִשְׁלָם עִמָּךְ וְתַעֲבֹד עִמָּךְ קִרְב
וְתַצְוֹר עֲלֶהּ:

כ"י • וְאִם־לֹא תִשְׁלִים עִמָּךְ וַעֲשִׂיתָה עִמָּךְ
מִלְחָמָה • הַפְּתוּב מְבַשְּׂרָךְ שֶׁאִם לֹא תִשְׁלָם עִמָּךְ,
סוֹפָה לְהִלָּחֶם בָּךְ, אִם תַּנִּיחָנָה וְתִלָּךְ. וְצִרְתָּ עָלֶיהָ •
אִף לְהַרְעִיבָהּ וּלְהַצְמִיאָהּ וּלְהַמִּיתָהּ מִיתַת תַּחֲלוּאִים.

(יג) וּנְתַתָּהּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְהָפִיתָ אֶת־כָּל־זְכוּרָהּ
לְפִי־חָרֶב:
יִג וְנִמְסַרְנָהּ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְתַמְחִי יָת כָּל
דְּכֹוֹרָה לְפַתְגָם דְּחָרֶב:

כ"י • וּנְתַתָּהּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ • אִם עֲשִׂיתָ כָּל הָאֲמֹר בְּעֵנִין, סוֹף שֶׁה' נִתְּנָהּ בְּיָדְךָ.

(יד) רַק הַנָּשִׁים וְהַפָּז וְהַבְּהֵמָה וְכָל־אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּעִיר
כָּל־שָׁלָלָהּ תָּבוּ לָּךְ וְאָכַלְתָּ אֶת־שָׁלָל אִיבֶיךָ אֲשֶׁר
נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָּךְ:
יִד לְחוּד נָשׂוּא וְטַפְלָא וּבַעֲרִיא וְכָל דִּי יִהְיֶה
בְּקִרְתָּא כָּל עֲדָאָה תָּבוּ לָּךְ וְתִיכּוּל יָת
עֲדָאָה דְּסַנְאָךְ דִּי יִהְיֶה יְיָ אֱלֹהֶיךָ לָּךְ:

כ"י • וְהַטָּף • אִף טָף שֶׁל זָכָרִים, וְהָאֵי אֲנִי מַקְנִים: "וְהָפִיתָ אֶת־כָּל־זְכוּרָהּ" ? בְּגִדּוּלִים.

(טו) בֶּן תַּעֲשֶׂה לְכָל־הָעָרִים הָרַחֲקוֹת מִמָּךְ מֵאֹד
אֲשֶׁר לֹא־מַעֲרִי הַגּוֹיִם־הָאֵלֶּה הִנֵּה:
טו בֶּן תַּעֲבֹד לְכָל קִרְוִיָּא דִּי רַחֲקִין מִמָּךְ
לְחֻדָּא דִּי לֹא מַקְרִי עַמְמִיא הָאֵלִין אַנּוּן:

(טז) רַק מַעֲרֵי הָעַמִּים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן
לָּךְ נִחְלָה לֹא תַחֲיֶה כָּל־נַשְׁמָה:
טז לְחוּד מַקְרִי עַמְמִיא הָאֵלִין דִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ
יִהְיֶה לָּךְ אַחֲסָנָא לֹא תַקְנִים כָּל נַשְׁמָתָא:

(יז) כִּי־תִחַרְםָּ תַּחֲרִימָם הַחֲתִי וְהָאֲמֹרִי הַפְּנִעֲנִי
וְהַפְּרִי־יִי הַחֲוִי וְהַיְבוּסִי כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:
יז גְּמָרָא תַגְמָרְנוּן חֲתָאִי וְהָאֲמֹרִי הַפְּנִעֲנִי
כַּפְּנִעֲנִאִי וְהַפְּרִי־יִי חֲוִאִי וְהַיְבוּסִאִי כַּמָּא דִּי
פַּקְדָּךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ:

כ"י • כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ • לְרַבּוֹת אֶת הַגְּרָגְשִׁי.

(יח) לִמְעַן אֲשֶׁר לֹא יִלְמְדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כָּכָל תּוֹעֲבֹתֵם אֲשֶׁר עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם וַחֲמָאֲתֶם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ס

כ"ט - לִמְעַן אֲשֶׁר לֹא יִלְמְדוּ • הָא אִם עָשׂוּ תְשׁוּבָה וּמִתְגַּדְּלִין, אִתָּהּ רִשְׁאֵי לְקַבְּלָם.

יט ארי תצור אל-עיר ימים רבים להלחם עליה לתפשה לא-תשחית את-עצה לגדח עליו גרון פי ממנו תאכל ואתו לא תכרת פי האדם עץ השדה לבא מפניך במצור:

(יט) פִּי-תִצּוֹר אֶל-עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתַפְשָׁהּ לֹא-תִשְׁחִית אֶת-עֵצָהּ לְגַדֵּחַ עָלָיו גֶּרוֹן פִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל וְאִתּוֹ לֹא תִכְרֹת פִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׁדֶה לְבֹא מִפְּנֶיךָ בַּמִּצּוֹר:

הפסוק מדבר (ספרי). פי האדם עץ השדה • הרי 'פי' משמש בלשון 'דלמא', שמא האדם עץ השדה להפגס בתוך המצור מפניך להתסגר בסיורי רעב וצמא כאנשי העיר, למה תשחיתנו.

כ"י - יָמִים • שָׁנִים. רַבִּים • שְׁלֹשָׁה, (שבת יט) מִכָּאן אָמְרוּ: אֵין צָרִין עַל עִירוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים פְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם לַשַּׁבָּת, וְלִמְדוּ שְׁפוֹתֶהּ בְּשָׁלוֹם שָׁנִים אוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמואל ב א): "וַיָּשָׁב דָּוִד בְּצֻקְלָג יָמִים שָׁנִים", וּבִמְלָחֶמֶת הָרָשׁוֹת -

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כד עמ' 118)

מדותיו הבהמיות לאלקות, ויהיה טוב לשמים וטוב לבריות, עכ"ל. ואכן, עקר עבודת האדם הוא ברור וזכו המדות, וכדאיתא בספר 'פתי שם טוב' (סכ"ד) בשם רב סעדיה גאון, שעקר בריאת האדם בעולם הזה היא, כדי לשבר את מדותיו הרעות והטבעיות. וידוע פתגם אדמו"ר הזקן: כל ענין החסידות הוא לשנות טבע מדותיו.

פי האדם עץ השדה (כ, יט) כתב הרבי הרש"ב (קונטרס חנוך לער עמ' 39): האדם כלול מדומם, צומח וחי. **דומם** - אותיות המחשבה והדבור. **צומח** - המדות, שצומחות מקטנות לגדלות. **חי** - בחינת חכמה, והחכמה תחיה. **האדם עץ השדה**: עקר האדם, הינו חכמתו ושכלו, הוא בשביל המדות, שיהיו מדותיו מבררים ומזככים, הינו להפך

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקוטי שיחות כרך ד עמ' 1114 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

תכלית האדם - השליטה על המדות

והנה, יתרונו של האדם על שאר ג' הסוגים הוא - שהוא בעל שכל.

זוהי קושית הגמרא "וכי אדם עץ שדה הוא", דהן אמות שבאדם ישנו גם הענין ד"עץ שדה" - שהוא ה"צומח" שבאדם, מדותיו שבלבו, אבל האם זוהי מעלתו של האדם?

על כך מתרצת הגמרא, שתכלית שכל האדם אינה להשפיל השפלות בלבד, אלא להשפיע על המדות, שהמדות יתנהגו על-פי השכל. השכל לבדו אינו מביא שלמות לאדם, רק כאשר השכל משפיע על המדות, אז בא האדם לשלמותו.

ועל זה מביאה הגמרא משל מאילן: כשם שמעלתו של אילן היא בנתינת פירות, כן הוא גם בנוגע ל"אדם", תלמיד חכם, דמעלתו היא בהיותו "הגון", ששכלו פועל על מדותיו, ומביא "פירות", ד"מאי פירות, מצוות" (סוטה מו, סע"א).

בפרשתנו פתוב "פי תצור אל עיר גו" לא תשחית את עצה גו" כי ממנו תאכל ואותו לא תכרת, כי האדם עץ השדה גו" אותו תשחית וקרת" (כ, יט). ואיתא בגמרא (תענית ז, א) "וכי האדם עץ שדה הוא? אלא משום דכתיב פי ממנו תאכל ואותו לא תכרות, וכתיב אותו תשחית וקרת. הא כיצד, אם תלמיד-חכם הגון הוא - ממנו תאכל ואותו לא תכרות, ואם לאו - אותו תשחית וקרת".

וקשה, כיצד מתישבת קושית הגמרא "וכי האדם עץ שדה הוא", דגם אם מצינו פרט אחד שבהם דומים זה לזה - בענין תלמיד-חכם הגון - הרי זה דמיון בפרט אחד בלבד, ואיך מבטא דמיון זה את השיכות העיקרית בין האדם לעץ השדה?

יש לבאר זה על-פי הידוע שקמו שהעולם מתחלק לארבעה סוגים, דומם, צומח, חי ומדבר, כך יש באדם התחלקות לארבעה סוגים אלו, והמדות שבאדם הן בחינת הצומח שבאדם (ראה בכל זה תורהאור בראשית ד, א. תורת-חיים בראשית ד"ה ויצר, ובכמה מקומות).

הזהירות הנדרשת בחינוך הילדים

ארבעים שנה הקודמות שמאחוריו ליתן לו כח שישפח מיד מהפשרה, ויעמוד ביהדות שלמה.

אבל כאשר מדובר אודות הדור הצעיר, ואותם רוצים לחנך על פשרות – נוטלים מהם את החום והקנאות ליהדות לכל ימי חייהם. בגלל השריטה והחסרון שעושים בנשמתם בצעירותם, עלול אחר-כך לגדול יהודי בעל-מום רחמנא-ליצ'לן!

וכן הוא גם לאידך גיסא, שמפיון שאפילו שינוי קל ביותר יכול לגרום שיתהפך מהקצה אל הקצה, לכן אפילו בשביל הטבה קלה בחינוך הילד, כדאי להשתדל ולהשתדל, וכל-שכן אם החינוך דורש תיקון בעניינים עיקריים העלולים להשפיע על הילד במשך כל ימי חייו.

בפרשתנו כתוב "פי האדם עץ השדה" (כ, יט). והינו, שהאדם דומה בכמה דברים לעץ השדה.

ויש ללמוד מזה הוראה בחינוך הילדים:

כאשר עושים שריטה באילן לאחר שפבר גדל, אזי השריטה אינה אלא במקום שנעשתה בלבד, וגם אינה גורמת נזק. אבל כאשר עושים שריטה בשתיל אילן רך, ועל-אחת-כמה נכמה בגרעין שעומדים לנטוע, יתכן שמשריטה אחת יצמח אילן בעל-מום.

וכן הוא בענין החינוך:

אדם בשנות העמידה, שפבר עבר מחצית דרכו בחיים, ונדמה לו שהוא מוכרח להסכים על פשרות – הרי הפגיעה היא למשך שנים אחדות בלבד. ארבעים שנה חי הוא ללא פשרות, ואם יפשל ויעשה פשרה לשנה אחת, יכולות

כ לחדד אילו דתדע ארי לא אילו דמאכל הוא יתה תחבל ותקוץ ותבני כרקמין על קרמא די היא עבדא עמך קרמא עד דתכבשה:

(כ) רַק עֵץ אֲשֶׁר־תֵּדַע כִּי לֹא־עֵץ מֵאֲכָל הוּא אֹתוֹ תִשְׁחִית וְכִרְתָּ וּבִנְיַת מִצֹּר עַל־הָעֵיר אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה עִמָּךְ מִלְחָמָה עַד רִדְתָּהּ: פ

כ"ט ~ עד רדתה • לשון רדוי, שתהא כפופה לה.

א ארי ישפכח קטילא בארעא די יי אלהיך יחב לה למירתה רמי בחקלא לא אתידע מן קטלה:

כא (א) כִּי־יִמְצָא חָלָל בְּאַרְמָהּ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְרִשְׁתָּהּ נָפֶל בַּשָּׂדֶה לֹא נֹדַע מִי הִכָּהוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקוטי שיחות כרך 2 עמ' 223, וראה באורך יותר בלקו"ש חכ"ד עמ' 129 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

תפקיד הזקנים והשופטים

חיותם ולהפילם חללים רחמנא-לצלן – חלל . . בשדה", או על-כל-פנים להחליש בהם את הענין ד'ואתם הדבקים בה' אלקיכם גו'".

ועל זה באה הוראת התורה – "ויצאו זקניך ושפטיך גו'", שזהו מתפקידם ואחריותם של זקני ושופטי ישראל, לעשות את כל התלוי בהם לתקן המצב ולשלול מפל-וכל את המציאות ד'חלל . . בשדה".

וכמוצג גם בהקדמתם "ידינו לא שפכו את הדם הזה" ופירש רש"י "לא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לוי", דהינו, שזהו חובתם של זקני העיר ללוות כל איש מישראל היוצא מהעיר (אל השדה) ולחזקו ולהגן עליו מכל הסכנות האורבות לו בהיותו "בשדה".

והוא על ידי שמספקים לו צידה לדרך, מזון – זו תורה

בפרשתנו מבואר ענינה של עגלה ערופה: "כי ימצא חלל בארמה . . נפל בשדה לא נודע מי הכהו, ויצאו זקניך ושפטיך ומדדו גו' והורידו זקני העיר ההיא את העגלה גו' וכל זקני העיר ההיא גו' ירחצו את ידיהם גו' וענו ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה גו'" (כא, א ואילך).

ויש לבאר הדברים בעבודת האדם לקונו:

"חלל" במובן רוחני הוא זה שנפסקה דביקותו בהקב"ה, שהוא מקור חיותו, וכמו שנאמר "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום".

והגורם לזה הוא להיותו נמצא "בשדה" ("נופל בשדה") ולא באהלה של תורה ויהדות. ובשדה שם מקומו של "עשו . . איש שדה", שמתנפל לאותם שנמצאים "בשדה" לנתקם חס-ושלום מדביקותם ב'אלקים חיים" מקור

בעל הטורים

(כ) מלחמה עד רדתה. בגימטריא: זהו כא (א) כי ימצא חלל. סמוך לפרשת חללים. מלחמה, שבשעת מלחמה דרך למצוא בארמה. בגימטריא: בגלוי. תורה ב אף בשבת. תורה א

תורה, הכניסוהו לביתך ולמדהו קריאת שמע ותפלה כו' וזרזוהו במצות לפי שאין לך ערום בישראל אלא מי שאין בו תורה ומצות".

שנקראת מזון (ראה חגיגה יד, א. ועוד), וכן **לבושים** הם המצות, וכדאיתא בתנא דבי אליהו רבה (פכ"ז) על הפסוק "כי תראה ערום וכסיתו" – "אם ראית אדם שאין בו דברי

ב ויפקיו סביף ודיניף וימשיחו לקרנא די סחרנות קטילא:

(ב) ויצאו זקניו ושפטיו ומדרו אל-הערים אשר סביבת החלל:

ממקום שהחלל שוכב. אל-הערים אשר סביבת החלל • לכל צד וצד, לידע איזו קרובה.

כ"י • ויצאו זקניו • (סוטה מד. סנהדרין יד) מיחדים שפזקניו, אלו סנהדרין גדולה. ומדרו • (סוטה מה)

ג ויתבי קרתא דקריבא לקטילא וידברון סבי קרתא הדיא עגלת תורי די לא אתפלח בה די לא נגידת בניר:

(ג) והיה העיר הקרבה אל-החלל ולקחו זקני העיר ההוא עגלת בקר אשר לא-עבד בה אשר לא-משכה בעל:

ד ויחתון סבי קרתא הדיא ית עגלתא לנחלא ביר די לא אתפלח בה ולא יזדעע וינקפון תמן ית עגלתא בנחלא:

(ד) והורדו זקני העיר ההוא את-העגלה אל-נחל איתן אשר לא-יעבד בו ולא יזרע וערפו-שם את-העגלה בנחל:

ה שאינו עושה פרות, לכפר על הריגתו של זה, שלא הנחיתוהו לעשות פרות'.

כ"י • אל-נחל איתן • קשה, שלא נעבד. וערפו • קוצץ ערפה בקופיץ. אמר הקדוש-ברוך-הוא: 'תבא עגלה בת שנתה שלא עשתה פרות ותערף במקום

ו ויתקרבון פתניא בני לוי ארי בהון יתרעי יי אלהף לשמשותה ולברכא בשמא דיי ועל מימרהון יהי כל דין וכל מקפיש סגירו:

(ה) ונגשו הכהנים בני לוי כי כם בחר יהוה אלהיו לשרתו ולברך בשם יהוה ועל-פיהם יהיה בל-ריב וכל-נגע:

ז וכל סבי קרתא הדיא דקריבין לקטילא נסחון ית ידיהון על עגלתא דנקפשא בנחלא:

(ו) וכל זקני העיר ההוא הקרבים אל-החלל ירחצו את-ידיהם על-העגלה הערופה בנחל:

ח וייתבון וימרו ידנא לא אשדו ית דמא הדין ועינא לא חזאה:

(ז) וענו ואמרו ידינו לא שפכו את-הדם הזה ועינינו לא ראו:

ט בלא מזונות וכלא לניה. ונחנהים אומרים: "כפר לעמך ישראל".

כ"י • ידינו לא שפכה • וכי עלתה על לב שזקני בית-דין שופכי דמים הם? אלא לא ראינוהו ופטרנוהו

בעל הטורים

(ז) לא שפכה. בתיב בה"א, שלא נגענו בו בה' אצבעותנו. ועוד, כי הנפש יש לה ה' שמות, ולכן נתן דוד ליואב ה' קללות בשהרג לאבנר, "וב ומצרע ומחויק בפלך ונפל בחרב וחסר לחם" (שמואל ב' ג, כט). תורה ח

בראשו של הרג. תורה ג
(ג) לא עבד בה. ולא משכה בעל. לא יעבד. ולא יזרע. הרי ד' מצות לכפר על ד' רוחות העולם. וכן ד' פעמים 'חלל' וד' פעמים 'עגלה' בפרשה. תורה ד

(ב) ומדרו. ב' במסורה. ומדרו אל הערים, "ומדרו את תכנית" (יחזקאל מג. שמואל ב' מראשו, שהוא עיקר תכונת האדם. אשר. אותיות ראש, שמואל ב' מראשו. אשר סביבת החלל. בגימטריא:

(ח) כִּפֹּר לְעֶמְקֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּדִיתָ יְהוָה וְאֶל־תִּתֶּן לָהֶם נָקִי בְּקֶרֶב עַמּוֹךְ יִשְׂרָאֵל וְנִכְפַּר לָהֶם הַדָּם:

כִּי־יִנְכַפֵּר לָהֶם הַדָּם • הַפְּתוּב מִבְּשָׂרָם, שֶׁמִּשְׁעָשׂוֹ פֶּן יִכְפֹּר לָהֶם הָעוֹן.

(ט) וְאַתָּה תִּבְעַר הַדָּם הַנָּקִי מִקֶּרְבָּךְ בִּי־תַעֲשֶׂה הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי יְהוָה:

כִּי־יִנְכַפֵּר לָהֶם הַדָּם • (כתובות לו) מִגִּיד שָׁאֵם נִמְצָא הַהוֹרֵג אַחֵר שֶׁנִּתְעַרְפָּה הָעֲגָלָה, הָרִי זֶה יִהְרֵג, וְהוּא הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי ה':

צ"ז פסוקים, סלו"א סימן. חסלת פרשת שופטים

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רכד - רכו

בעל הטורים

(ח) כִּפֹּר לְעֶמְקֵי יִשְׂרָאֵל. מִפָּאן שְׁפָל יִשְׂרָאֵל עֲרִבִין זֶה לָזֶה. כִּפֹּר לְעֶמְקֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ. רִאשֵׁי תִיבוֹת בְּגִימָטְרִיא: זֶה הַכְּתוּבִים. תורה ט

המשך ביאור למס' כריתות ליום חמישי עמ' ב

עֲקִיבָא, וְחִסְכִּים שָׁאִין לְלִמּוּד נּוֹתֵר מִמַּעֲיִלָה, אִי לֹא.
הַגְמָרָא מִנְסָה לְהוֹכִיחַ זֹאת מִבְּרִייתָא: תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא בְּבִרְיִיתָא,
אֲכַל בְּשׁוּגַג חֲמִשׁ חֲתִיכוֹת נּוֹתֵר מִזִּבְחָא אֶחָד, בְּהַעֲלֵם אֶחָת, בְּחִמְשָׁה
תַּמְחוּיִין, אִינוּ מְבִיא עַל אֲכִילַת כּוֹלֵן אֱלָא חֲמַת אֶחָת, אִם נּוֹדַע לוֹ
בּוֹדָאִי שְׁהוּ חֲתִיכוֹת נּוֹתֵר וְחֲטָא בְּאֲכִילַתָּ. וְכֵן עַל 'לֹא הוֹדַע'
שֶׁלָּחֵן – אִם אִינוּ יוֹדַע בּוֹדָאִי אִם הִיָּה בְּאֲכִילַתָּן אִיסּוּר נּוֹתֵר אוֹ לֹא,
אִינוּ מְבִיא עַל אֲכִילַת כּוֹלֵן אֱלָא אֲשֶׁם תְּלוּי אֶחָד, שָׁאִין הַתַּמְחוּיִין
מִחֲלָקִים. אֲךָ אִם אֲכַל חֲמִשׁ חֲתִיכוֹת נּוֹתֵר מִחֲמִשָּׁה תַּמְחוּיִין, בְּחִמְשָׁה
הָעֲלָמוֹת – שְׁבִין אֲכִילַת חֲתִיכָה לְחֲתִיכָה נּוֹדַע לוֹ כִּבְר הָאִיסּוּר
שֶׁעֲבַר בְּחֲתִיכָה שֶׁאֲכַל, וְשׁוּב נִעְלַם מִמֶּנּוּ הָאִיסּוּר. מְבִיא חֲמַת עַל
כָּל אֶחָת וְאֶחָת מִן הָאֲכִילוֹת, אִם נּוֹדַע לוֹ בּוֹדָאִי שְׁהוּ חֲתִיכוֹת
נּוֹתֵר וְחֲטָא בְּאֲכִילַתָּ, וְכֵן עַל 'לֹא הוֹדַע' שֶׁלָּחֵן – אִם לֹא נּוֹדַע לוֹ
בּוֹדָאִי אִם הִיָּה בְּאֲכִילַת חֲתִיכוֹת אִיסּוּר נּוֹתֵר אוֹ לֹא, מְבִיא אֲשֶׁם
תְּלוּי עַל כָּל אֶחָת וְאֶחָת מִן הָאֲכִילוֹת, שֶׁהָעֲלָמוֹת מִחֲלָקוֹת. וְאִם
אֲכַל חֲמִשׁ חֲתִיכוֹת נּוֹתֵר מִחֲמִשָּׁה וְכִּסְכִּים, אִפִּילוּ אֲכַלֵּן בְּהַעֲלֵם אֶחָת,
חֵיב [עַל כָּל אֶחָת וְאֶחָת], שֶׁהַגּוֹפִים מִחֲלָקִים. רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוֹדָה
אָמַר, אִפִּילוּ אֲכַל חֲמִשׁ חֲתִיכוֹת מִחֲמִשָּׁה וְכִּסְכִּים בְּהַעֲלֵם אֶחָת, אִינוּ
מְבִיא אֱלָא חֲמַת אֶחָת כִּשְׁנוֹדַע בּוֹדָאִי שְׁחֲטָא בְּאֲכִילַתָּ, וְכֵן עַל
כְּפִיָּן – כִּשְׁלֹא נּוֹדַע בּוֹדָאִי אִם חֲטָא בְּאֲכִילַתָּ אוֹ לֹא, אִין מְבִיא
אֱלָא אֲשֶׁם תְּלוּי אֶחָד, שָׁאִין גּוֹפִים אִינֵם מִחֲלָקִים. אוֹמֵרֵת הַבְּרִייתָא:
כָּלֹל שֶׁל דָּבָר, בֵּין לְתַנָּא קָמָא וּבֵין לְרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוֹדָה, כֹּל
שְׂדֵינִם לְהוֹיֹת חֲלִיקִין בְּחִמְשָׁאֵת, כִּשְׁשִׁנּוּדַע חֲטָאִים צְרִיכִים לְהוֹדָא,
חֲטָאֵת עַל כָּל אֲכִילָה, דִּינִם לְהוֹיֹת גַּם חֲלִיקִין בְּאֲשִׁמּוֹת וְכִשְׁלֹא
נּוֹדַע חֲטָאִים בּוֹדָאִי צְרִיכִים הֵם לְהַבִּיא אֲשֶׁם תְּלוּי עַל כָּל אֲכִילָה.
מִמְשִׁיכָה הַבְּרִייתָא וּמִבִּיָּאָה אֵת דְּבָרֵי תַנָּא קָמָא, שָׁאִין שֶׁאִמֵּר לִגְבִי
נּוֹתֵר שָׁאִין לְחֵיב מַחְמַת חֲלִיקוֹת הַתַּמְחוּיִין, מִכָּל מְקוֹם אִם אֲכַל
חֲמִשׁ חֲתִיכוֹת שֶׁל קֶרֶב בְּחִמְשָׁה תַּמְחוּיִין מִזִּבְחָא אֶחָד, לִפְנֵי זִרְקַת
דְּמִים שִׁישׁ בְּהֵם אִיסּוּר מַעֲיִלָה, אִפִּילוּ בְּהַעֲלֵם אֶחָת, חֵיב קֶרֶב
אֲשֶׁם עַל כָּל אֶחָת וְאֶחָת מִן הָאֲכִילוֹת מִשּׁוּם מַעֲיִלָה, כִּי לִגְבִי אִיסּוּר
מַעֲיִלָה הַתַּמְחוּיִין מִחֲלָקִים.

קָמָא, שִׁמְחַמַּת כֵּן אָמַר שֶׁלֹּא זֶה הִיָּתָה שְׁאֵלָתוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא.
מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: חֵבִי קָא נְשָׂא לִיה – כִּךְ הוֹקְשָׁה לוֹ לְרַבִּי שְׁמַעוֹן
עַל דְּבָרִים אֵלּוּ, מִן רִאִיָּה הִיא שֶׁהִבִּיא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְשׁוֹמֵם חֲמִשָּׁה
זִבְחִים בְּחוּץ מְאוּכָל קֶרֶב שֶׁלֹּא נּוֹרֵק דְּמוֹ מִחֲמִשָּׁה תַּמְחוּיִים, שֶׁהוּא
חֵיב חֲמִשׁ, וְהוּרִי מִן לְאוּכָל, שֶׁכֵּן נִתְּנָה מִבְּאִילָתוֹ, וְלִכֵּן יֵשׁ לְחֵיבּוֹ
עַל כָּל תַּמְחוּיִי וְתַמְחוּיִי, אֲבָל הַזִּבְחָה בְּחוּץ שֶׁלֹּא הִיָּתָה לוֹ הִנָּאָה,
אִפְשָׁר שְׁחִיב רַק אֶחָת עַל כּוֹלֶם. וְעַל כִּרְחֻנוֹ שֶׁאִמְנַם לֹא הִיָּתָה
שְׁאֵלָתוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא עַל הַשּׁוֹחֵט בְּחוּץ, אֱלָא כִּךְ שֶׁאֵלֵן רַבִּי
עֲקִיבָא, הָאוּכָל נּוֹתֵר מִחֲמִשָּׁה וְכִּסְכִּים בְּהַעֲלֵם אֶחָת, מִחוּ – מִזֶּה דִּינָּהּ,
הָאִם חֵיב כָּל אֶחָת וְאֶחָת, אוֹ שְׁחִיב אֶחָת עַל כּוֹלֵן. אָמַר לוֹ רַבִּין
גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, לֹא שְׁמַעְנוּ. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שְׁמַעְתִּי בְּאוּכָל
מִזִּבְחָא אֶחָד מִחֲמִשָּׁה תַּמְחוּיִין בְּהַעֲלֵם אֶחָת, שְׁחִיב עַל כָּל אֶחָת וְאֶחָת
מִשּׁוּם מַעֲיִלָה, וְרוּחָה אִין שֶׁהַדְּבָרִים קָל וְחוֹמֶר. וְנִמְצָא שֶׁלֹּא הִבִּיא
רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ רִאִיָּה מְאוּכָל לְשׁוֹחֵט, אֲלָא מְאוּכָל לְאוּכָל, שִׁכְשֵׁם
שְׁלֹגֵי מַעֲיִלָה יֵשׁ חֵיב עַל כָּל אֶחָת וְאֶחָת, כִּךְ לִגְבִי אֲכִילַת נּוֹתֵר
יֵשׁ חֵיב עַל כָּל אֶחָת וְאֶחָת. וּמִבִּאֲרַת הַגְמָרָא מִזֶּה הוּא הַקֵּל וְחוֹמֶר:
מִזֶּה הָאוּכָל מִזִּבְחָא אֶחָד בְּחִמְשָׁה תַּמְחוּיִין, אִף עַל פִּי שָׁאִין אֵלּוֹ גּוֹפִין
מוֹחֲלָקִין, מִכָּל מְקוֹם הוּא חֵיב עַל כָּל אֶחָת וְאֶחָת מִן הָאֲכִילוֹת
מִשּׁוּם שֶׁאֲכַל מִתַּמְחוּיִין מוֹחֲלָקִין, חֲמִשָּׁה וְכִּסְכִּים מִמֶּשׁ, דְּנִפְשִׁין
מוֹחֲלָקִין, הָאוּכָל מִזֶּהם לֹא כִּי שֶׁכֵּן שִׁתִּיחֵיב עַל כָּל זִבְחָה וְזִבְחָה. (אָמַר
רַבִּי שְׁמַעוֹן לֹא כִּי שֶׁאֵלֵן אֱלָא בְּאוּכָל (מִזִּבְחָא אֶחָד) נּוֹתֵר מִחֲמִשָּׁה
וְכִּסְכִּים בְּהַעֲלֵם אֶחָת מִחוּ חֵיב אֶחָת עַל כּוֹלֵן אוֹ חֵיב עַל כָּל אֶחָת
וְאֶחָת אִמְרוּ לוֹ לֹא שְׁמַעְנוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר שְׁמַעְתִּי בְּאוּכָל מִזִּבְחָא
אֶחָד בְּחִמְשָׁה תַּמְחוּיִין שֶׁהוּא חֵיב עַל כָּל אֶחָת וְאֶחָת מִשּׁוּם מַעֲיִלָה
וְרוּחָה אִין שֶׁהַדְּבָרִים קָל וְחוֹמֶר).
שְׁנִינִי בְּמִשְׁנָה: אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אִם הִלָּכָה הִיא
נִקְבָּל וְאִם לְדִין יֵשׁ תְּשׁוּבָה כו', אִם אִמְרַת בְּמַעֲיִלָה, שֶׁעֲשָׂה בָּהּ אֵת
הַמֵּאבִּיל כְּאוּכָל וְאֵת הַמַּהֲנֶה כְּנֹהֵג, וְצִרְף אֵת הַמַּעֲיִלָה לְזִמְן
מְרֻבֵּה, תֵּאמַר בְּנוֹתֵר שָׁאִין בּוֹ אֶחָת מֵאֵלּוּ.
מִבְּרַת הַגְמָרָא: קִיבֵּלָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לָהֶם – לְזֶה הַתְּשׁוּבָה מִרַבִּי

צדקך: ה את־חקיך אֲשֶׁמֹר אֶל־תְּעֹבְנִי עַד־מָאֹד:
ב ט בָּמָה יִזְכֶּה־נָּעַר אֶת־אַרְחוֹ לִשְׁמֹר בְּדַבְּרֶךָ:
י בְּכָל־לִבִּי דִרְשִׁיתִיךָ אֶל־תִּשְׁגֵּנִי מִמִּצּוֹתֶיךָ:
יא בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרֹתֶיךָ לְמַעַן לֹא אֲחַטֵּא־לָךְ:
יב בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הוֹדֵה לְמוֹדֵנִי חֲקִיד: יג בִּשְׁפָתִי
סִפְּרֹתִי כָּל מִשְׁפָּטֶי־כֹּיֶד: יד בְּדֶרֶךְ עֲדוֹתֶיךָ שִׁשִּׁיתִי
כָּעַל כְּלִי־הוֹן: טו בַּפְּקוּדֶיךָ אֲשִׁיחָה וְאִפְיֹמָה
אַרְחִיתִיךָ: טז בַּחֲקִיתֶיךָ אֲשַׁתַּעֲשֶׂע לֹא אֲשַׁכַּח
דְּבָרֶךָ: ג ז גָּמַל עַל־עֲבֹדְךָ אַחִיָּה וְאֲשִׁמְרָה דְּבָרֶךָ:
יח גִּלְעָדִי וְאִפְיֹמָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ: יט גַּר אֲנֹכִי
בָּאָרֶץ אֶל־תִּסָּתֵר מִמֶּנִּי מִצּוֹתֶיךָ: כ גִּרְסָה נִפְשִׁי
לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל־עֵת: כא גִּעְרָת זָדִים
אַרְוִימִם הַשֹּׁנִים מִמִּצּוֹתֶיךָ: כב גַּל מַעְלֵי חֶרֶף
וְבוֹז כִּי עֲדִיתֶיךָ נִצַּרְתִּי: כג גַּם יֵשְׁבוּ שָׂרִים כִּי
נִדְּבָרוּ עֲבֹדְךָ יֵשִׁים בַּחֲקִיד: כד גַּם־עֲדוֹתֶיךָ
שִׁעֲשָׁעִי אֲנִשִּׁי עֲצָתִי: ד כה דְּבָקָה לַעֲפָר נִפְשִׁי
חֲנִנִי בְּדַבְּרֶךָ: כו דְּרָכִי סִפְּרֹתִי וְתַעֲנֵנִי לְמוֹדֵנִי
חֲקִיד: כז דֶּרֶךְ־פְּקוּדֶיךָ הִבִּינִי וְאֲשִׁיחָה
בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דִּלְפָּה נִפְשִׁי מִתּוֹנָה קִיַּמְנִי
בְּדַבְּרֶךָ: כט דֶּרֶךְ־שֹׁקֵר הִסֵּר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתֶךָ חֲנִנִי:
ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בִּחְרָתִי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי: לא דְּבַקְתִּי
בְּעֲדוֹתֶיךָ יְיָ הוֹדֵה אֶל־תִּבְשָׁשִׁנִּי: לב דֶּרֶךְ־מִצּוֹתֶיךָ
אַרְוֶן כִּי תִרְחֹב לִבִּי: ה ג הוֹרֵנִי יְיָ הוֹדֵה דֶּרֶךְ חֲקִיד
וְאַצְרִנָּה עֶקֶב: ד הִבִּינִי וְאַצְרָה תּוֹרָתֶךָ
וְאֲשִׁמְרָנָה בְּכָל־לֵב: ז ה הִדְרִיכֵנִי בְּנֵתִיב מִצּוֹתֶיךָ
כִּי־בו חֲפָצָתִי: ח הִטַּלְבִּי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ וְאֵל
אֶל־בָּצֵעַ: ט הַעֲבֵר עֵינֵי מִרְאוֹת שְׂוֹא בְּדַבְּרֶךָ
חֲנִנִי: י הַקֵּם לַעֲבֹדְךָ אִמְרֹתֶיךָ אֲשֶׁר לִירְאֶתֶךָ:
יא הַעֲבֵר חֶרְפִּי אֲשֶׁר יִגְרָתִי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
טוֹבִים: יב הִנֵּה תֹאבַתִּי לַפְּקוּדֶיךָ בְּצִדְקָתֶךָ חֲנִנִי:
יג וַיִּבְאֵנִי חֶסֶדְךָ יְיָ הוֹדֵה תִשְׁוַעֲתֶךָ בְּאִמְרֹתֶיךָ:
יד וְאֵעֲנֶה חֶרְפִּי דָּבָר כִּי־בִטְחֹתִי בְּדַבְּרֶךָ: טו וְאֶל־
תִּצַּל מִפִּי דְּבַר־אֱמֶת עַד־מָאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטֶיךָ
יַחְלֹתִי: טז וְאֲשִׁמְרָה תּוֹרָתֶךָ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

מה וְאֶתְהַלַּכְה בְּרַחֲבָה כִּי פִקּוּדֶיךָ דִּרְשִׁיתִי:
מו וְאִדְבַּרְה בְּעֲדִיתֶיךָ נֶגֶד מַלְכִּים וְלֹא אֲבוֹשׁ:
מז וְאֲשַׁתַּעֲשֶׂע בְּמִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֹּתִי: מח וְאֲשֹׁא
כִּפִּי אֶל־מִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֹּתִי וְאֲשִׁיחָה בַּחֲקִיד:
מט זְכַרְדְּכָךְ לַעֲבֹדְךָ עַל אֲשֶׁר יַחְלֹתֵנִי: נ זאת
נִחְמָתִי כַּעֲנִי כִּי אִמְרֹתֶיךָ חִיתֵּנִי: נא זָדִים הִלְצֵנִי
עַד־מָאֹד מִתּוֹרָתֶךָ לֹא נִטִּיתִי: נב זְכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
מֵעוֹלָם: ג יְיָ הוֹדֵה וְאַתְנַחֵם: גג זַלְעָפָה אַחֲזֹתֵנִי
מִרְשָׁעִים עֹזְבֵי תּוֹרָתֶךָ: גד זְמֹרוֹת הַיּוֹדֵלִי חֲקִיד
בְּבֵית מְגוּרִי: נה זְכַרְתִּי בְּלִילָה שִׁמְךָ יְיָ הוֹדֵה
וְאֲשִׁמְרָה תּוֹרָתֶךָ: נו זאת הֵיטַח־לִי כִּי פִקּוּדֶיךָ
נִצַּרְתִּי: ח נ חֲלָקִי יְיָ הוֹדֵה אִמְרֹתִי לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ:
נז חֲלִיתִי פִּנְיֶךָ בְּכָל־לֵב חֲנִנִי בְּאִמְרֹתֶיךָ:
נח חֲשַׁבְתִּי דְרָכֶיךָ וְאֲשִׁיבָה רְגְלִי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ:
ס חֲשִׁיתִי וְלֹא הִתְמַהֲמַחְתִּי לִשְׁמֹר מִצּוֹתֶיךָ:
סא חֲבַלִּי רִשְׁעִים עוֹדֵנִי תּוֹרָתֶךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
סב חֲצוֹת־לַיְלָה אֶקוֹם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטִי
צִדְקֶיךָ: סג חֲבֵר אֲנִי לְכָל־אֲשֶׁר יִרְאוּךָ וְלִשְׁמֹרֵי
פְּקוּדֶיךָ: סד חֶסֶדְךָ יְיָ הוֹדֵה מְלָאָה הָאָרֶץ חֲקִיד
לְמוֹדֵנִי: ט סה טוֹב עֲשִׂיתָ עִם־עֲבֹדְךָ יְיָ הוֹדֵה
בְּדַבְּרֶךָ: סז טוֹב טַעַם וְדַעַת לְמוֹדֵנִי כִּי בְּמִצּוֹתֶיךָ
הִאֲמַנְתִּי: סח טָרַם אֲעֲנֶה אֲנִי שִׁגְגָה וְעָתָה אִמְרֹתֶיךָ
שִׁמְרֹתִי: סט טוֹב־אֵתָהּ וּמִטִּיב לְמוֹדֵנִי חֲקִיד:
סס טָפְלוֹ עָלַי שֹׁקֵר זָדִים אֲנִי בְּכָל־לֵב: א אֲצַר
פְּקוּדֶיךָ: ע טָפַשׁ כַּחֲלָב לִבִּי אֲנִי תּוֹרָתֶךָ
שִׁעֲשָׁעְתִּי: עא טוֹב־לִי כִי־עֲנִיתִי לְמַעַן אֶלְמֹד
חֲקִיד: עב טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּיד מְאֹלָפִי זָהָב וְכֶסֶף:
י עג יָדֶיךָ עֲשׂוּנִי וַיְכַוְּנֵנִי הִבִּינִי וְאֶלְמְדָה
מִצּוֹתֶיךָ: עד יִרְאִיךָ יִרְאוּנִי וַיִּשְׁמְחוּ כִּי לְדַבְּרֶךָ
יַחְלֹתִי: עה יִדְעָתִי יְיָ הוֹדֵה כִּי־צִדֵּק מִשְׁפָּטֶיךָ וְאֱמוּנָה
עֲנִיתֵנִי: עו יְהִי־נָא חֶסֶדְךָ לְנַחֲמֵנִי בְּאִמְרֹתֶיךָ
לַעֲבֹדְךָ: עז יִבְאֵנִי רַחֲמֶיךָ וְאַחִיָּה כִּי־תוֹרָתֶךָ
שִׁעֲשָׁעִי: עח יִבְשׂוּ זָדִים כִּי־שֹׁקֵר עוֹתוֹנִי אֲנִי
אֲשִׁיחַ בַּפְּקוּדֶיךָ: עט יֵשׁוּבוּ לִי יִרְאִיךָ

וַיִּדְעֵי עֲדֹתֶיךָ: פ יהי־לִבִּי תָמִיד בַּחֲקִיךָ לִמְעַן לֹא
 אֲבוֹשׁ: ב פֶּלֶא פִלְתָּה לְתַשׁוּעָתְךָ נִפְשִׁי לְדַבְּרֶךָ
 יִחַלְתִּי: בב פָּלוּ עֵינֵי לְאַמְרָתְךָ לֵאמֹר מָתִי
 תִּנְחַמְנִי: בג בִּי־הֵייתִי כְּנָאֵד בְּקִיטֹר חֲקִיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: בד כָּמָה יִמִּי־עֲבָדְךָ מָתִי תַעֲשֶׂה בְרַדְפִּי
 מִשְׁפָּט: בה פָּרוּ־לִי זָדִים שִׁיחֹת אֲשֶׁר לֹא
 כִּתְּוֹרְתְךָ: בו פֶּל־מִצִּיתֶיךָ אִמּוֹנָה שָׁקֵר רַדְפוֹנִי
 עֲזֹרָנִי: בו כִּמְעַט פָּלוֹנִי בָאֶרֶץ וְאֲנִי לֹא־עֹבְדֹתִי
 פִּקְדֶיךָ: בז כַּחֲסֹדְךָ חִינִי וְאַשְׁמְרָה עֲדוֹת פִּיךָ:
 ל פֶּט לְעוֹלָם יִהְיֶה דְבָרְךָ נֶצֶב בְּשָׁמַיִם: צ לְדֹר
 וָדֹר אִמּוֹנָתְךָ כּוֹנֵנָה אֶרֶץ וּתְעַמֵּד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
 עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי תִכַּל עֲבָדֶיךָ: צב לוֹלִי תוֹרְתְךָ
 שֶׁעָשִׂי אֹז אֲבֹדְתִי בְּעֵינָי: צג לְעוֹלָם לֹא־אֲשַׁכַּח
 פִּקְדֶיךָ כִּי בָם חִיֵּיתִנִּי: צד לֹךְ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
 פִּקְדֶיךָ דָּרַשְׁתִּי: צה לִי כָנוּ רָשָׁעִים לְאַבְדְּנִי
 עֲדֹתֶיךָ אֶתְבוֹנוּ: צו לְכָל־תִּכְלָה רֵאִיתִי קֶץ רַחֲמֶה
 מִצִּוְתְךָ מֵאֹד: צז מִה־אֶתְהַבְּתִי תוֹרְתְךָ כִּלְיֹהִים
 הִיא שִׁיחֹתִי: צח מֵאִיבִי תִּחַפְּמֵנִי מִצִּוְתְךָ כִּי
 לְעוֹלָם הִיא־לִי: צט מִכָּל־מַלְמְדֵי הַשִּׁפְלָתִי כִּי
 עֲדֹתֶיךָ שִׁיחֹה לִי: ק מוֹצָנִים אֶתְבוֹנוּ כִּי פִקְדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: קא מִכָּל־אֶרֶח רַע כָּלֹאֲתִי רִגְלִי לִמְעַן
 אֲשָׁמֹר דְּבָרְךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִי בִּי־אַתָּה
 הוֹרַתִּנִּי: קג מִה־נִּמְלָצוֹ לַחֲבִי אִמְרָתְךָ מִדְּבַשׁ לִפִּי:
 קד מִפִּקְדֶיךָ אֶתְבוֹנוּ עַל־פֶּן שָׁנֹאתִי | כָּל־אֶרֶח
 שָׁקֵר: קה גִּר־לִרְגְלִי דְבָרְךָ וְאוֹר לְנִתִּיבֹתִי:
 קו נִשְׁבַּעְתִּי וְאַקִּימָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צִדְקֶךָ:
 קז נַעֲנִיתִי עַד־מֵאֹד יִהְיֶה חִינִי כְּדְבָרְךָ: קח גִּדְּבוֹת
 פִּי רִצְהֵנָּה יִהְיֶה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמַדְנִי: קט נִפְשִׁי
 בִּכְפִי תָמִיד וְתוֹרְתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: קי נִתְּנוּ רָשָׁעִים
 פֶּח לִי וּמִפִּקְדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קיא נִחַלְתִּי עֲדֹתֶיךָ
 לְעוֹלָם בִּי־שִׁשׁוֹן לִבִּי הִמָּה: קיב נִטִּיתִי לִבִּי
 לַעֲשׂוֹת חֲקִיךָ לְעוֹלָם עֲקֹב: קיג סַעֲפִים שָׁנֹאתִי
 וְתוֹרְתְךָ אֶתְהַבְּתִי: קיד סִתְרִי וּמִגְנִי אֶתָּה לְדַבְּרֶךָ
 יִחַלְתִּי: קטו סוֹרוֹ־מִמֶּנִּי מִרְעִים וְאַצְרָה מִצִּוֹת
 אֱלֹהֵי: קטז סִמְכֵנִי כְּאִמְרָתְךָ וְאַחִיהָ וְאַל־תִּבְשִׁינִי

מִשְׁבָּרִי: קיז סַעֲדֵנִי וְאוֹשָׁעָה וְאוֹשָׁעָה בַּחֲקִיךָ
 תָּמִיד: קיח סָלִית פֶּל־שׁוֹגִים מִחֲקִיךָ בִּי־שָׁקֵר
 תִּרְמִיתָם: קיט סִגִּים הַשִּׁפְתָּ כָּל־רִשְׁעֵי־אֶרֶץ לִכֹּן
 אֶתְהַבְּתִי עֲדֹתֶיךָ: קכ סָמֵר מִפִּחְדְךָ בִּשְׂרִי
 וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יִרְאֵתִי: ע קֹא עֲשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצִדֵּק
 בִּלְתִּיָּחֵינִי לַעֲשֹׂקִי: קכב עָרַב עֲבָדְךָ לְטוֹב אֶל־
 יַעֲשֻׁקָנִי זָדִים: קכג עֵינֵי פָלוּ לְתַשׁוּעָתְךָ וְלֹא־מִרְתָּ
 צִדְקֶךָ: קכד עֲשֶׂה עִם־עֲבָדְךָ כַּחֲסֹדְךָ וּחֲקִיךָ
 לְמַדְנִי: קכה עֲבָדְךָ־אֲנִי הִבִּינִי וְאַדְעָה עֲדֹתֶיךָ:
 קכו עַת לַעֲשׂוֹת לִיהוָה הִפְרוּ תוֹרְתְךָ: קכז עַל־פֶּן
 אֶתְהַבְּתִי מִצִּוְתֶיךָ מוֹהֵב וּמִפֶּן: קכח עַל־פֶּן |
 כָּל־פִּקְדֹנֵי כָל יִשְׂרָאֵל כָּל־אֶרֶח שָׁקֵר שָׁנֹאתִי:
 פ קִבֵּט פִּלְאוֹת עֲדֹתֶיךָ עַל־פֶּן נִצַּרְתָּם נִפְשִׁי:
 קל פֶּתַח דְּבָרֶיךָ יֹאִיר מִבֵּין פִּתְיִים: קלא פִּי־פָעַרְתִּי
 וְאַשְׁאֵפָה כִּי לְמִצִּוְתֶיךָ יִאֲבָתִי: קלב פִּנְה־אֵלֵי וּחֲנִנִי
 כְּמִשְׁפָּט לְאַהֲבִי שִׁמְךָ: קלג פָּעַמִּי הִכֵּן כְּאִמְרָתְךָ
 וְאַל־תִּשְׁלַט־בִּי כָל־אֹנוֹן: קלד פָּדֵנִי מִעֲשָׂק אָדָם
 וְאַשְׁמְרָה פִּקְדֶיךָ: קלה פִּגְדִּי הָאֵר בְּעֲבָדְךָ וְלִמְדִּנִּי
 אֶת־חֲקִיךָ: קלו פִּלְגִי־מִים יִרְדּוּ עֵינֵי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
 תוֹרְתְךָ: צ קל צִדִּיק אֶתָּה יִהְיֶה וְיִשָּׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
 קלז צוֹיֵת צִדֵּק עֲדֹתֶיךָ וְאַמּוֹנָה מֵאֹד:
 קלח צִמְתָּתִנִּי קִנְאָתִי בִּי־שָׁכַחוּ דְּבָרֶיךָ צָרִי:
 קמ צָרוּפָה אִמְרָתְךָ מֵאֹד וְעֲבָדְךָ אֶתְהַבֵּה:
 קמא צָעִיר אֲנִכִּי וְנִבְוָה פִּקְדֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 קמב צִדְקָתְךָ צִדֵּק לְעוֹלָם וְתוֹרְתְךָ אֱמֶת: קמג צָר־
 וּמִצֹּק מִצָּאוֹנִי מִצִּוְתֶיךָ שֶׁעָשִׂי: קמד צִדֵּק
 עֲדֹתֶיךָ לְעוֹלָם הִבִּינִי וְאַחִיהָ: ק קִמָּה קָרָאתִי
 בְּכָל־לֵב עֲנִי יִהְיֶה חֲקִיךָ אֲצִרָה: קמו קָרָאתֶיךָ
 הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְרָה עֲדֹתֶיךָ: קמז קִדְמָתִי בְּנִשְׁפָּה
 וְאוֹשָׁעָה לְדַבְּרֶךָ יִחַלְתִּי: קמח קִדְמוֹ עֵינֵי אֲשִׁמְרוֹת
 לְשִׁיחַ בְּאִמְרָתְךָ: קמט קוֹלִי שָׁמְעָה כַּחֲסֹדְךָ יִהְיֶה
 כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קנ קָרְבוּ רַדְפִּי וְכֹה מִתוֹרְתְךָ
 רַחֲקוּ: קנא קָרוֹב אֶתָּה יִהְיֶה וְכָל־מִצִּוְתֶיךָ אֱמֶת:
 קנב קִדְּם יִדְעָתִי מִעֲדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
 יִסְדָּתָם: ר קנג רֹאה־עֲנִי וְחַלְצֵנִי בִּי־תוֹרְתְךָ לֹא

שְׁכַחְתִּי: כִּגְרִיבָה רִיבִי וְגִאֲלֵנִי לְאַמְרַתְךָ חֲיִנִּי:
 קִנְה רְחוֹק מִרְשָׁעִים יִשְׁוְעָה בִּי־חֲקוֹךְ לֹא דָרָשׁוּ:
 קִנְה רְחִמִיד רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חֲיִנִּי: קִנְה רַבִּים
 רִדְפִי וְצָרִי מַעְדוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי: קִנְה רְאִיתִי
 בְּגִדִים וְאַתְקוֹטְטָה אֲשֶׁר אִמְרַתְךָ לֹא שָׁמְרוּ:
 קִנְט רְאֵה בִּי־פְקוּדֶיךָ אֶהְבֵּתִי יְהוָה בְּחֶסֶדְךָ חֲיִנִּי:
 קִס רֹאש־דְּבָרְךָ אֲמַת וְלַעֲוָלָם כְּל־מִשְׁפָּט צִדְקָךָ:
 ש קִסָּא שָׁרִים רִדְפוּנִי חֲנָם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי:
 קסב שֵׁשׁ אֲנֹכִי עַל־אִמְרַתְךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רֹב:
 קסג שֶׁקֶר שְׁנֵאתִי וְאַתְעַבָּה תוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי:
 קסד שִׁבְעַת בָּיִת הַלְלִיתִךָ עַל מִשְׁפָּטֶי צִדְקָךָ:
 קסה שְׁלוֹם רֹב לְאַהֲבֵי תוֹרַתְךָ וְאִין־לָמוּ מִכְשׁוֹל:

קסו שְׁבַרְתִּי לִישׁוּעַתְךָ יְהוָה וּמִצּוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי:
 קסז שְׁמְרָה נַפְשִׁי עֲדִיתִךָ וְאַהֲבָם מֵאִד:
 קסח שְׁמִרְתִּי פְקוּדֶיךָ וְעֲדִיתִךָ בִּי כָל־דְּרָכִי נִגְדֶּךָ:
 ת קִסְט תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כְּדִבְרְךָ הַבִּינֵנִי:
 קע תָּבוֹא תַחְנִנִי לְפָנֶיךָ כְּאִמְרַתְךָ הַצִּילֵנִי:
 קעא תִּפְעֲנֶה שְׁפָתִי תְהַלֵּלָה בִּי תִלְמִדְנִי חֲקִיד:
 קעב תַּעַן לִשְׁוִי אִמְרַתְךָ בִּי כָל־מִצּוֹתֶיךָ צִדְקָ:
 קעג תַּהֲיִי־יָדְךָ לְעֶזְרוֹנִי בִּי פְקוּדֶיךָ בְּחֶרְתִּי:
 קעד תִּאֲבֵתִי לִישׁוּעַתְךָ יְהוָה וְתוֹרַתְךָ שְׁעִשְׁעִי:
 קעה תַּחֲיֵי־נַפְשִׁי וְתִהְלֹלְךָ וּמִשְׁפָּטְךָ יַעֲזֹרֵנִי:
 קעו תַּעֲלִיתִי כְּשֶׁה אֲבִד בְּקֶשׁ עֲבָדְךָ בִּי מִצּוֹתֶיךָ לֹא
 שְׁכַחְתִּי:

המשך ביאור למס' כריתות ליום חמישי עמ' א

1 הגמרא מסתפקת בדעתו של רבי אליעזר האומר שהבא על אותה
 2 ערוה כמה פעמים חייב על כל ביאה וביאה: אִיכְעִיא לְהוּ –
 3 הסתפקו בני הישיבה, אדם שקצר בשבת שיעור חיוב ושהוא
 4 כגורגרת, וחזר וקצר באותה העלמה שיעור נוסף, מַה לִּי אִמֵּר רַבִּי
 5 אֲלִיעֶזֶר – מה יאמר בזה רבי אליעזר. ומבארת הגמרא את צדדי
 6 הספק: מַעֲמָא דְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר הָתָם – האם טעמו של רבי אליעזר שם,
 7 לגבי הבא על ערוה פעמיים שחייב שתיים, מִשּׁוּם דְּהוּא דְּעֵבֶר תַּרְתִּין
 8 – כיון שעבר על העבירה פעמיים, וְאִמְטוּל לְהָכִי – ומחמת כן אִמֵּר
 9 שְׁחִיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, וְאִם כֵּן הָכָא נָפִי – אף כאן כיון דְּעֵבֶר
 10 תַּרְתִּין, וְיַחֲזִיב שְׁתֵּים. אוּ דִלְמָא – או שמא נאמר דְּמַעֲמָה דְרַבִּי
 11 אֲלִיעֶזֶר הָתָם, לגבי שתי ביאות, שחייב על שתיהן, מִשּׁוּם דְּאִי אִפְשָׁר
 12 לוּ לְעֵרְבֵן לְבִיאוֹת זוּ בְּזוּ – מחמת שאינו יכול לעבור על שני
 13 האיסורים בבת אחת, ולכן הוא מחשיב זאת כשני מעשים נפרדים
 14 לגמרי, וְאִמְטוּל לְהָכִי – מחמת כן אִמֵּר רַבִּי אֲלִיעֶזֶר שְׁחִיב עַל כָּל
 15 אַחַת וְאַחַת, אֲכַל קֶצֶר כְּגִוּוֹרָתָא, וְחִזּוּ וְקֶצֶר כְּגִוּוֹרָתָא כְּהֵלֶם אַחַת,
 16 בְּיִין דְּאִפְשָׁר לוּ לְעֵרְבֵן וּלְקַצֹּר שְׁתֵּי גִוּוֹרָתָא בְּבֵת אַחַת, אִינוּ חֵיב
 17 אֶלְא אַחַת, מֵאִי – מה יסבור בזה רבי אליעזר.
 18 הגמרא מביאה מחלוקת בפשיטת סבך זה: אִמֵּר רַבָּה, מַעֲמָא דְרַבִּי
 19 אֲלִיעֶזֶר הָתָם – שם, לגבי הבא כמה ביאות בערוה אחת, הוא מִשּׁוּם
 20 דְּעֵבֶר תַּרְתִּי – כיון שעבר שתי עבירות, וממילא הָכָא נָפִי – אף כאן,
 21 אם קצר וחזר וקצר בהעלם אחד, הָא עֵבֶר תַּרְתִּי – הרי עבר שתי
 22 עבירות, ויִתְחַיֵּב שְׁתֵּים. וְרַב יוֹסֵף אִמֵּר, מַעֲמָא דְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר הָתָם,
 23 הוא מִשּׁוּם דְּאִי אִפְשָׁר לוּ לְעֵרְבֵן לַכְּמָה בִּיאוֹת יַחַד, וְהָיָה לְכָל אַחַת
 24 יֵשׁ חֲשִׁיבוֹת בִּפְנֵי עֲצָמָה, אֲכַל בִּאופֵּן שֶׁאִפְשָׁר לוּ לְעֵרְבֵן, כְּגוֹן בְּקֶצֶר
 25 וְחִזּוּ וְקֶצֶר, אִין כָּל קִצְרִיהָ חֲשׁוּבָה כְּמִלְאכָה בִּפְנֵי עֲצָמָה, וְאִינוּ חֵיב
 26 אֶלְא אַחַת.
 27 הגמרא מקשה על דעת רבה: אִי־יָכִיחַ אֲבִי לְרַבָּה, שִׁנִּינוּ בְּבִרְיֵיתָא,
 28 רַבִּי אֲלִיעֶזֶר מַחֲזִיב בִּשְׁבַת עַל וְלִדִּי וְתוֹלְדוֹת) מִלְּאכּוֹת בְּמִקְוִים אֲבוֹת
 29 מִלְּאכּוֹת, כלומר, אם עשה בהעלם אחד אב מלאכה וגם תולדה
 30 של אותה מלאכה, חייב שתיים. ויש לדייק מהבירייתא שדווקא
 31 בִּבְאֵב וְתוֹלְדָה הוּא מַחֲזִיב שְׁתֵּים, הָא – אבל אם עבר על אֵב וְאֵב
 32 בְּבֵת אַחַת – בהעלם אחד, שעשה את אותו אב מלאכה פעמיים,
 33 כְּגוֹן קֶצֶר וְקֶצֶר, פְּטוּר מִלְּהַבִּיא שְׁתֵּים וְחֵיב רַק אַחַת, וְהַבִּינָה
 34 הַגְּמָרָא שְׁמִדּוּב בִּאופֵּן שעשה את שתיהן בזה אחר זה, וְאִי אִמְרַת
 35 כְּדִבְרִיךְ, דְּמַעֲמָא דְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר הַמַּחֲזִיב בְּעִרְוִית עַל כָּל אַחַת וְאַחַת
 36 הוּא מִשּׁוּם דְּעֵבֶר תַּרְתִּי – שעבר פעמיים עבירה המחייבת קרבן,
 37 אִמְאִי – מדוע בעבר פעמיים על אותו אב פְּטוּר מִלְּהַבִּיא שְׁתֵּים,

38 והרי סוף סוף עבר שתי עבירות.
 39 מתרצת הגמרא: אִמֵּר מִרְיָה דְרַבָּנָא, אִמָּא – אני, וְרַב נְחוֹמִי בִּר
 40 וְכִרְיָה, תַּרְגִּימָנָא – ביארנו ברייתא זו, באופן שלא יקשה ממנה על
 41 רבבה, הָכָא מֵאִי עֲסָקִינָן – כאן בברייתא זו, שמוכח ממנה שרבי
 42 אליעזר מחייב שתיים רק בעובר על אב ותולדתו, באיזה אופן
 43 מדובר, שעשה את האיסורים בבת אחת, כְּגוֹן כְּדִלִית הַמּוֹדִלִית –
 44 בענף של גפן שאין בו ענבים הגדל ומטפס על גְּבִי עֵץ תַּאֲנִיחָה שִׁישׁ
 45 בו פירות, וְקֶצֶץ בִּשְׁבַת בְּבֵת אַחַת, את התאנים לאכילה, וְהוּא אֵב
 46 מִלְּאכָה שֶׁל קוֹצֵר, וְאֵת זְמוּרוֹת הַגֶּפֶן לְהַסְקָה, וְזוּ תוֹלְדָה שֶׁל קוֹצֵר,
 47 וּמִשּׁוּם הָכִי – ומחמת כן מַחֲזִיב רַבִּי אֲלִיעֶזֶר שְׁתֵּי חֲטָאוֹת, אֵף שְׁהוּ
 48 שְׁתֵּי הַקְּצִיצוֹת בְּבֵת אַחַת, הוּאִיל וְשְׁמוֹת מוֹחֲלָקִין – שמות
 49 הַמִּלְּאכּוֹת חֲלוּקוֹת, שִׁזָּה אֵב וְזוּ תוֹלְדָה, וְגוֹפִין מוֹחֲלָקִין, שְׁהָרִי הֵם
 50 שְׁנֵי עֲצִים שְׁוִיִּים. ומבארת הגמרא: דְּקוּוֹתָה – בדומה לזה, באופן
 51 שֶׁקֶצֶר וְקֶצֶר וְעֵבֶר עַל שְׁנֵי אֲבוֹת מִלְּאכָה, חֵיב מִשְׁכַּחַת לֵה דְּמִיפְטִיר
 52 – באיזה אופן יהא פטור מלהביא שתי קרבנות אלא יביא רק אחד,
 53 כְּמוּ שְׁדִיִּיקְנוּ לַעֲלִיל, שֶׁרַק בִּאֵב וְתוֹלְדָה חֵיב שְׁתֵּים וְלֹא בִּאֵב וְאֵב,
 54 כְּגוֹן שֶׁקֶצֶר שְׁתֵּי גִוּוֹרָתָא בְּבֵת אַחַת, שֶׁאִין כָּאן שְׁתֵּי מִלְּאכּוֹת
 55 נִפְרָדוֹת שְׁהָרִי עָשָׂה אֵת שְׁתֵּיהֶן בְּבֵת אַחַת וְגַם אִין כָּאן גּוֹפִים
 56 מִחֲלוּקִים שְׁהָרִי שְׁנֵיהֶם בִּאֵילָן אֶחָד, וְאֵף שְׁמוֹת מִחֲלוּקִים אִין כָּאן
 57 שְׁהָרִי בְּשְׁנֵיהֶם הוּא עוֹבֵר מִשּׁוּם אֵב מִלְּאכָה שֶׁל קוֹצֵר. אֲכַל אִם
 58 קֶצֶר כְּגִוּוֹרָתָא, וְחִזּוּ וְקֶצֶר כְּגִוּוֹרָתָא, חֵיב, וְכִפִּי שֶׁאִמֵּר רַבָּה בְּדַעַת
 59 רַבִּי אֲלִיעֶזֶר, שֶׁאִם הָיָה אֵלוֹ שְׁנֵי מַעֲשֵׂי עֲבִירָה נִפְרָדִים, אֵף שֶׁשֶּׁאִין
 60 בְּהֵעֵלֶם אֶחָד, חֵיב שְׁתֵּים.

משנה

61 משנתנו ממשיכה ומביאה שאלה נוספת ששאל רבי עקיבא את
 62 רבן גמליאל ורבי יהושע: וְעוֹד שְׁאֵלֵן רַבִּי עֲקִיבָא אֵת רַבִּין גְּמַלְיָאֵל
 63 וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אֲכִר הַמּוֹדִלֵל בְּבִתְּהֶם – אבר של בהמה שנתלש רובו
 64 מגופה, אך עדיין הוא מחובר אליה במקצת, מַהוּ – מה דינו, האם
 65 הוא נחשב כאבר התלוש מן החי, שֶׁמִּטְמֵא טוֹמֵאת נְבִילָה, או
 66 שְׁדִינּוּ עֵדִין כְּמִחוּבֵר וְטָהוֹר.
 67 אֲמַרְוּ לוֹ רַבִּין גְּמַלְיָאֵל וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, דְּבַר זֶה לֹא שְׁמַעְנִי, אֲכַל שְׁמַעְנִי
 68 דִּין דּוֹמָה לוֹ, לְגַבִּי אֲכִר הַמּוֹדִלֵל בְּבִתְּהֶם, שְׁהוּא מְחֻזָּר, וְאִינוּ מִטְמֵא
 69 כְּמֵת, שֶׁנֶּאֱמַר לְגַבִּי טוֹמֵאת אָדָם (מכדור יט יד) 'כִּי יָמוּת', וְהָרִי לֹא
 70 מֵת. וְהַמְשִׁיכוּ וְאִמְרוּ לוֹ, וְכֵן הָיָה

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראווי הי לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - א' אלול פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט ופרקים א-ג	יום רביעי - ד' אלול מפרק כג עד סוף פרק כח ופרקים י-יב
יום שני - ב' אלול מפרק י עד סוף פרק יז ופרקים ד-ו	יום חמישי - ה' אלול מפרק כט עד סוף פרק לד ופרקים יג-טו
יום שלישי - ג' אלול מפרק יח עד סוף פרק כב ופרקים ז-ט	יום שישי - ו' אלול מפרק לה עד סוף פרק לח ופרקים טז-יח
שבת קודש - ז' אלול פרק כ מפרק לט עד סוף פרק מג ופרקים יט-כא	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון א' אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קטו, והנה לפי... עד עמ' 230, עומדין וכו'.

ובשיעור – נקרא "חסד עולם", פרוש: "חסד אל כל היום"³⁶,
המתלבש בעולמות עליונים ותחתונים, עלידי אתערותא
דלתתא, – "התעוררות מלמטה" שהאדם מעורר על ידי
עבודתו, היא מצות הצדקה וחסד שעושים בני אדם זה עם
זה. – שהצדקה והחסד

שלם ממשיכים את
החסד שלמעלה שיתלבש
בעולמות, ולפי שהעולם
הוא בבחינת גבול ומדה
– מהארץ עד לרקיע –
מהלך ת"ק – 500 שנה³⁸,
ובן מרקיע לרקיע כו',
– מהלך ת"ק (500) שנה,
כפי שחכמינו ז"ל מחשבים
מדתו של כל רקיע
ומרקיע לרקיע, – גבול
של מדה ומקום, וישית
אלפי שני הוי עלמא
כו'³⁹ – ששת אלפי שנה
הן שנות קיום העולם, –
גבול ומדה של זמן. וכיוון
שהעולם מוגבל, לכן נתן
שיעור ומדה גם בן
למצות הצדקה והחסד
שבתורה כמו לשאר מצות
מצות התורה. – שיש
לחן שיעור ומדה, כנזכר

לעיל. כשם שהחסד שלמעלה שהדבר הזה צריך להמשיך, הוא
"חסד של עולם", חסד שביכולתו להתלבש בעולם בשיעור
ובמדה, לכן גם העבודה המביאה המשכה זו מהחסד שלמעלה
– עבודת צדקה וחסד של האדם – היא גם כן בשיעור ובמדה.
אך תינו דוקא לשומר התורה ולא סר ממנה ימין ושמאל
אפלו כמלא ניקא; – למי שלא נטה מהתורה אפילו לא בשערה
אחת, אבל מי שהעביר עליו תורה – של התורה, חסדו שלום,
מאחר שהעוה דרכו, לתת מנרעות פקדש העליון, – שכן,

והנה לפי שהמצות נתנו לנו עלידי התלבושות במדת
גבורה וצמצום ההארה כו', – וההתגלות שבמצוות, לכן רב
המצות יש להן שיעור מצמצם³³, כמו ארך הציצית י"ב
גדלין³⁴, והתפלגין – צריכות להיות אצבעים על אצבעים –
לפי דעת הגאונים, כמובא

בשולחן-ערוך רבנו
והנה לפי שהמצות נתנו לנו ע"י התלבושות במדת
גבורה וצמצום ההארה כו' לכן רוב המצות
יש להן שיעור מצמצם כמו אורך הציצית י"ב גדלין
והתפלגין אצבעים על אצבעים ומרובעות דוקא והלולב
ד"ט והסוכה ז"ט והשופר טפח והמקוה מ' סאה וכן
בכרבות יש להן שיעור מצמצם לזמן כמו כבשים
בני שנה ואילים בני שנים ופרים כו' וכן כמעשה
הצדקה וגמ"ח בממונו אף שהוא מהעמודים שהעולם
עומד עליהם וכדכתיב עולם חסד יבנה אפ"ה יש לה
שיעור קצוב חומש למצוה מן המוכרח ומעשר למדה
בינונית כו' וזה נק' חסד עולם פי' חסד אל כל היום
המתלבש בעולמות עליונים ותחתונים ע"י אתערותא
דלתתא היא מצות הצדקה וחסד שעושים בני אדם
זה עם זה ולפי שהעולם הוא בבחי' גבול ומדה מהארץ
עד לרקיע ת"ק שנה וכן מרקיע לרקיע כו' וישית
אלפי שני הוי עלמא כו' לכן נתן שיעור ומדה גם
בן למצות הצדקה והחסד שבתורה כמו לשאר מצות
התורה אך היינו דוקא לשומר התורה ולא סר ממנה
ימין ושמאל אפילו כמלא נימא אבל מי שהעביר
עליו הדרך ח"ו מאחר שהעוה דרכו לתת מגרעות
אף שהיא מהעמודים שהעולם עומד עליהם³⁴, וכדכתיב:
– וכמו שכתוב³⁵: "עולם חסד יבנה", אפלו הכי יש לה שיעור
קצוב: חמש למצוה מן המבחר³⁶, – כשרוצים לקיים המצוה
באופן נעלה יותר, צריכים לתת חומש מהריווח, ומעשר למדה
בינונית כו'³⁰ – לקיים את המצוה במדה בינונית, שלא
בצמצום ושלא בהידור רב – צריכים לתת מעשר מהריווח, הרי
שלצדקה יש מדה ושיעור, וזה נקרא "חסד עולם", – החסד
שלמעלה הנמשך על ידי אופן זה של נתינת צדקה, במדה

13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה הנקודה כאן להראות שהן מוגבלות למעלה, וכמודגש בהוספה "מצומצם" (לאחרי שכבר אמר "שיעור") (חסד עולם, ולא למעלה מזה) – והדוגמאות – שיש שיעור למטה! (וכהדגשתו-הוספתו בהתרגום "נישט ווינציקער" (צ"ע שהרי אד"ש השמיט תיבות אלו – לתקן), וכו"כ פעמים מוסיף זה) ! ובפרט שגם צדקה באופן דחסי ה' ג"כ יש שיעור למטה – פרוטה (אף שמצד "חסד עולם" פטור מזה, וכסיום אגה"ק זו). וי"ל שהכוונה כנ"ל בהערה – שציצית יג גדלין אינו מוסיף כלום על הציצית דיב גדלין, ז.א. ששיעור המצוה שבציצית מצומצם למעלה ועד"ו בתפילין וכו'". 14. שו"ע או"ח סי"א סי"ד. 15. או"ח סי' לב סעיף לג. שו"ע או"ח סל"ב סל"ט. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו מסוג שיעורין כלל – כ"א הגבלה (לא עגולה וכיו"ב), וגם בציצית שלפני – כו"כ הגבלות ישנן ואינו מזכירן. וגם בתפילין ישנם עוד כו"כ הגבלות. וי"ל דממעט מחומש (ובעל שש ויותר קצוות) דיש בכללו (וגדלו מ)מרוכע, משא"כ בציצית (שו"ע אדה"ז רס"י). – ועפ"ז תומתק ההוספה "דוקא", דלכאורה איזו קס"ד שולל". 17. שם ר"ס תרנ. 18. שם ר"ס תרלד. 19. שם סתקפ"ו ס"ט. 20. שו"ע יו"ד סרי"א. 21. רמב"ם הל' מעה"ק פ"א הי"ד. 22. רמב"ם שם. 23. ראה רמב"ם שם. משנה פרה פ"א מ"ב. 24. אבות פ"א מ"ב. 25. תהלים פט, ג. 26. שו"ע יו"ד סרמ"ט סי"א. 27. תהלים נב, ג. 28. חגיגה יג, א. 29. ר"ה לא, א.

עבודתו למטה, **אזי** אור עליון זה מאיר ומתפשט תוך
העולמות ומתקן כל מעות וכל מנרעות שנתנו בקדש
העליון, ומחדש אותן ומבין ביתר שאת ויתר עז, בבחינת
אור חדש ממש. – לא אור של סדר השתלשלות, שכבר היה גם
לפניכן וכעת רק נתגלה,
אלא המדובר באור חדש
שלמעלה
השתלשלות, לכן אמרו:
– חכמינו ז"ל³⁰: "במקום –
ובמדריגה, שבעלי
השיבה עומדין וכו'". –
אפילו צדיקים גמורים
אינם עומדים שם, וזאת
מפני שבעלי תשובה
ממשיכים אור חדש שהוא
למעלה לגמרי מסדר
השתלשלות, אור שהוא
בלי גבול. וכפי שהרבי
שליט"א מדייק בלשון
המובא בכמה מקומות³¹:
"במקום שבעלי תשובה
עומדים, צדיקים גמורים אין יכולין לעמוד בו", שבמקום
ובמדריגה ש"בעלי תשובה עומדין" בקביעות – "צדיקים גמורים
אין יכולין לעמוד בו", אין להם אפילו היכולת לעמוד שם; לא זו
בלבד שאין "עומדין" במדריגה זו, אלא "אין יכולין", אין להם
אפילו את היכולת לכך, שכן מדובר בסוג אור אחר הנמשך על
ידי עבודת התשובה דוקא.

1 יהודי הרי ממשיך מ"קדש העליון" על יד מצוות, כפי שאנו
2 אומרים בברכת המצוות "אשר קדשנו במצוותיו", שעל ידי
3 מצוות ממשיכים "קדושה" מ"קדש העליון", ועל ידי אי-קיום
4 מצוות, גורמים למגרעת ב"קדש העליון", שגורע ערכו, בחינת
5 המשכנתו, מה שהיה
6 יכול להמשיך מבחינת
7 אלהותו והארת האור
8 מאור אינסוף ברוך
9 הוא – שהיה בידו
10 להמשיך, אלו היה שומר
11 התורה ומצוות
12 בהלכתה – הרי מעות זה
13 לא יוכל לתקן, כראם –
14 על ידי, בהמשכת האור
15 העליון שלמעלה
16 מהעולמות ואינו
17 מתלבש בהן, – אין אור
18 עליון זה מתלבש
19 בעולמות, הנקרא "חסד"
20 עלאה – חסד נעלה יותר,
21 ו"רב חסד", – חסד
22 בריבוי, לפי שמאיר ומתפשט בבחינת אינסוף בלי גבול
23 ומדה, מאחר שאיננו מצמצם תוך – בפנימיות העולמות אלא
24 בבחינת מקיף עליהן מלמעלה, מריש כל דרגין עד סוף וכו',
25 – מהתחלת כל המדריגות עד סופן, הוא מקיף עליהם באופן
26 שווה. וכשהאדם משיכו – אור זה, למטה במעשיו
27 ו"אתערותא דלתתא", – בהתעוררות שהוא מעורר על ידי

יום שני ב' אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 230, והנה עיקר... עד עמ' קטז, נפשו כתיב.

69 ומדה, – שזה ההתעוררות מלמטה להמשיך אור עליון בעולם,
70 דכמו שהאדם משפיע רב חסד, – חסד באופן של ריבוי, בלי
71 גבול, פרוש – המלה "חסד": ח"ם דלית, – הרחמנות שעל מי
72 שהוא בבחינת דלית, דהיינו ללל ואביון – "אביון" הוא למטה
73 מ"עני", שכן משמעות
74 המלה אביון היא: "התאב
75 לכל דבר"³², שהוא במצב
76 שכל דבר חסר לו, דלית
77 ליה מנרמיה כלום, –
78 שאין לו משלו כלום,
79 ולכזה הוא משפיע חסד,
80 ואינו נותן גבול ומדה
81 לנתינתו והשפעתו, כך
82 הקדוש ברוך הוא

55 והנה, עקר התשובה הוא בלב, כי על ידי התרמה מעמקא
56 דלבא – מעומק הלב, מעורר עמק אור העליון הזה. –
57 ה"ממעמקים" של הנפש מעורר את העומק שלמעלה, להמשיך
58 אור נעלה זה שלמעלה מהשתלשלות ושיש בכוחו לתקן מה
59 שהחסירו בעיני התורה
60 והמצוות. אך כפי
61 להמשיכו – אור נעלה
62 זה, להאיר בעולמות
63 עליונים ותחתונים –
64 צריך "אתערותא"
65 דלתתא – התעוררות
66 מלמטה ממש בבחינת
67 מעשה, דהיינו מעשה
68 הצדקה וחסד בלי גבול

אגרת הקדש

והנה עיקר

התשובה הוא בלב כי על ידי החרטה מעומקא דלבא
מעורר עומק אור העליון הזה כדי להמשיכו
להאיר בעולמות עליונים ותחתונים צריך אתעדל"ת
ממש בבחי' מעשה דהיינו מעשה הצדקה וחסד בלי
גבול ומדה דכמו שהאדם משפיע רב חסד פי' ח"ם
דלית דהיינו ללל ואביון דלית ליה מגרמי כלום ואינו
נותן גבול ומדה לנתינתו והשפעתו. כך הקב"ה משפיע

שגם קרבנות וגם צדקה מכפרים על עוונות, אך קרבנות הם
בשיעור וגבול, ואילו צדקה יכולה להיות בלי שיעור וגבול,
ובמילא היא ממשיכה אור שלמעלה מהגבלה, וכפרת העוונות
שעלידי אור זה היא באופן אחר לגמרי. ומה שאמרנו: –
רבותינו ז"ל³⁵: "המבזבז –

הנותן צדקה בריבוי רב,
יותר מאשר הוא מחוייב,
אל יבזבז יותר מחמש",
– מהריווח שלו, כיצד,
איפוא, אנו אומרים כאן,
שמעלה גדולה מאד לתת
צדקה בלי הגבלה? הנינו
דוקא במי שלא חטא, או
– מי שחטא, אלא שתקן
חטאיו בסגופים ותעניות
כראוי, – כפי שנדרש,
לתקן כל הפגמים
למעלה. – ולכפרת
עוונותיו אין הוא זקוק
לנתינת צדקה, הוא שלא
יבזבז יותר מחומש. אבל

מי שצריך לתקן נפשו עדין – פשיטא – הרי ברור הדבר, דלא
נרעה – שלא גרעה רפואת הנפש מרפואת הגוף, שאין צורך
נחשב, "וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו" כתיב³⁶. – לפי
הפירוש הפשוט הכוונה היא: בעד חייו, אך היות ובפסוק לא כתוב
"בעד חייו", אלא "בעד נפשו", הרי הכוונה היא בעד הנפש ממש,
שכדאי לתת כל אשר לו כדי לתקן את הנפש.
להלן יסביר רבנו הזקן את הפסוק שהביא בראשית האגרת
"חסדי ה' כי לא תמנו", ששאל: אם הכוונה ל"חסדי ה' –
צריך לומר "כי לא תמו"? רבנו הזקן יסביר שמשמעות "חסדי ה' –
היא אופן נתינת צדקה בלי הגבלה, ובכך הוא מסביר מה שכתוב
"כי לא תמנו". ובלשון רבנו הזקן:

משפיע אורו וטובו בבחינת חסד עלאה, – חסד עליון,
הנקרא "רב חסד", המאיר בבחינת אינסוף בלי גבול ומדה
תוך העולמות עליונים ותחתונים, שכלם – כל העולמות
העליונים והתחתונים, הם בבחינת דלי"ת אצלו ותפרה, דלית
להון מגרמיהון כלום, –

משלחם כלום, וכלא
קמיה בלא חשיבי, –
ובולם נחשבים לכלום
לגבי הקב"ה, כלומר, שאין
להם משלחם כלום, הם
מצד עצמם ומצד עבודתם
לא מגיע להם כלום
מהקב"ה, כיוון שהם "כלא
חשיבי", נחשבים כ"כלום"
– הרי שעבודתם איננה
תופסת מקום כלל, שגיע
להם משהו מצד עבודתם,
אלא כל ההשפעה
שהקב"ה נותן להם היא
רק בבחינת חסד – שכן, גם

מה שיש בעבודתם כדי לעורר ולהמשיך, בא גס"כ רק מצד
החסד שלמעלה. על כל פנים, על ידי סוג צדקה וחסד כזה שבלי
גבול, ממשיך האדם את האור העליון שלמעלה מהשתלשלות,
ועל ידיה נתקנו כל הפגמים שפגם האדם בעונותיו
למעלה בעולמות עליונים ותחתונים. – הרי, שעלידי עבודת
הצדקה מוגבלת, ממשיכים בחינת "חסד עולם", ועל ידי צדקה
וחסד בלי הגבלה, ממשיכים בחינת "רב חסד". וזהו שכתוב³⁷:
"עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח", – לעשות צדקה
ומשפט, אהוב וחביב להקב"ה יותר מאשר הבאת קרבן לו, לפי
שהקרבנות הן בבחינת שיעור ומדה וגבול, מה שאין צורך
בצדקה שיוכל לפזר בלי גבול לתקן עונותיו. – הרי, למרות

יום שלישי ג' אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קטז, והנה מרת חסד... עד עמ' קטז, בא כו':

אגרת הקדש

מעולם ועד עולם כו'.
כי הגם שכל ישראל הם
רחמנים וגומלי חסדים,
ברם יש גבול ומדה
לרחמי האדם, אבל
הקדוש ברוך הוא נקרא
"אינסוף ברוך הוא",
ולמודותיו אינסוף, –

והנה מרת חסד זו בלי גבול

ומדה נקראת על שמו של הקב"ה חסדי ה' כדרכיב
וחסד ה' מעולם ועד עולם כו' כי הגם שכל ישראל
הם רחמנים וגומלי חסדים ברם יש גבול ומדה לרחמי
האדם. אבל הקב"ה נק' א"ס ב"ה ולמודותיו אין סוף

והנה, מרת חסד זו בלי
גבול ומדה נקראת על
שמו של הקדוש ברוך
הוא – שזה אופן החסד
של הקב"ה, "חסדי ה'", –
חסדיו של הקדוש ברוך
הוא, כדרכיב: – כמו
שכתוב³⁸: "והחסד ה'

33. משלי כא, ג. 34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"י משפט מאי בעי הכא? וי"ל דאדרבא דוקא עי"ז מובן למה צדקה נבחר מזבח. דלכאורה צדקה השווה לכל נפש, סתם צדקה, מצות הצדקה, מהעמודים שהעולם עומד עליהם ה"ז חסד עולם כמפורש לעיל, ואיך זה נבחר מזבח?! ולכן פ"י הכתוב שהמדובר כאן בצדקה הבאה ביחד ובחיבור עם משפט, היינו צדקה שהיא משפט ותיקון עוונותיו. ויש לקשר זה עם הבי' בתו"א (סג, ב) אבל אינו אותו הענין – השינוי צדקה ומשפט או משפט וצדקה – ראה אדר"נ רפ"ג. אוה"ת וירא צט, א. 35. כתובות נ, א. 36. איוב ב, ד. 37. תהלים קג, יז.

שאלה יתוקנו כראוי על ידי תעניות וסיגופים, אין מצב הבריאות של דורותינו החלושים⁴¹ מרשים זאת, אלא הדרך היא רק על ידי צדקה) – ולכן צריכים להתנהג ב"חסדי ה'", חסד בלי הגבלה. וזהו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה⁴²: "אין ישראל נגאלין אלא בצדקה", שיעשו – הצדקה, גם אם יהיו פטורים מדינא, – גם אם מצד הדין הם פטורים מלתת צדקה, פי' – כפי שרבותינו ז"ל אומרים⁴³: "אין בן דוד בא כו'": – עד שתכלה פרוטה מן הכיס, שלא תהיה, רחמנא ליצול, אפילו פרוטה בכיס, ובכל זאת יתנו צדקה, כלומר, שנתנת הצדקה תהיה באופן בלתי מוגבל, הרי צדקה כזו מביאה את הכפרה המוחלטת של העוונות וכן היא מביאה את ה"מידה" נגאלין⁴⁴. מה שאין רבנו הזקן מביא את המאמר "עד שתכלה פרוטה מן הכיס", אלא מרמז זאת ב"וכו'" – מסביר הרבי שליט"א, שאפשר לומר שזה מפני שאין רבנו הזקן רוצה לבטא מילים אלו, ומאמר חז"ל זה יכול להתבצע על ידי שיהודים יחשבו עצמם ברוחניות כרשים וכדלים. ויש לומר שזה גם מה שאין רבנו הזקן אומר "בשיהיו פטורים" מצד הדין, אלא "אם" – שכן, ענין זה יכול להתבצע ברוחניות.

אגרת הקדש

כדכתיב כי לא כלו רחמיו וכו'. וז"ש הנביא אחר החורבן והגלות חסדי ה' כי לא תמנו וגו'. פי' לפי שלא תמנו שאין אנו תמימים ושלמים בלי שום חטא ופגם בנפש ובעולמות עליונים ע"כ צריכין אנו להתנהג בחסדי ה' שהם בלי גבול ותכלית כדי לעורר עלינו רחמים וחסד עילאה שהוא רב חסד ורחמים בלי גבול ותכלית כמ"ש כי לא כלו רחמיו וגו'. וזהו שארז"ל אין ישראל נגאלין אלא בצדקה שיעשו גם אם יהיו פטורים מדינא כי אין בן דוד בא כו':

1 כשם שהוא יתברך אין סוף, כך גם מדותיו הן אין סופיות, 2 בְּרִכְתִּיב: – כמו שכתוב³⁸: "כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמָיו וְכוּ'". – רחמיו 3 הם בלי סוף. הרי, כשם שחסדו של הקדוש ברוך הוא הוא אין 4 סופי, כך גם האדם שעושה צדקה וחסד בלי הגבלה, זה גם כן 5 נקרא "חסדי ה'", אופן 6 החסד של הקב"ה. וזהו 7 שֶׁאֵמֶר הַנְּבִיא אַחֵר³⁹ 8 הַחֲרָבָן וְהַגָּלוּת: "חֲסִדִּי 9 ה' כִּי לֹא תִמְנוּ וְכוּ'", 10 פִּירוּשׁ: לִפִּי שֶׁלֹא תִמְנוּ 11 מִפְּנֵי שֶׁאֵין אֲנוּ תַּמִּימִים⁴⁰, 12 שֶׁאֵין אֲנוּ תַּמִּימִים 13 וְשֶׁלֹאמִים בְּלִי שׁוּם חֲטָא 14 וּפָגָם בְּנֶפֶשׁ וּבְעוֹלָמוֹת 15 עֲלִיּוֹנִים, – אלא יש בנו 16 עֲדִינָן עֲנִינִים שֶׁל חֲטָאִים 17 וּפָגָמִים, עַל בֶּן צִרְיִין אֲנוּ לְהִתְנַהֵג בְּחֲסִדֵּי ה' שֶׁהֵם – חֲסִדִּים 18 בְּלִי גָבֹל וְתִכְלִית, בְּדִי לְעוֹרֵר עָלֵינוּ רַחֲמִים וְחֶסֶד עֲלֵאָה, 19 – חסד עליון, שֶׁהוּא – בְּחִינַת רַב חֶסֶד וְרַחֲמִים בְּלִי גָבֹל 20 וְתִכְלִית, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: – בִּסּוּפוֹ שֶׁל אוֹתוֹ פֶּסוּק: "כִּי לֹא כָלוּ 21 רַחֲמָיו וְכוּ'". – רחמיו הם בלי גבול, הרי כיוון שיש להמשיך 22 רחמים אלה – צריכה הצדקה להיות "חסדי ה'". זה פירוש 23 הפסוק "חסדי ה'", חסד בלי גבול ומדה, "כי לא תמנו" – שכן, אין 24 אנו תמימים ושלמים, ועלינו להזדקק להמשכה מהאור העליון 25 שהוא בלי גבול כדי לתקן את החטאים והפגמים (שכן, כדי

יום רביעי ד' אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קטז, יא. להשכילך... עד עמ' קיז, העליון הגנוז:

62 מצד האמונה שלאמיתו של דבר זה טוב (כפי שיסביר באגרת זו) – 63 אופן עבודה כזה, שייך, לכאורה, רק ליחיד סגולה. 64 לכן, מתחיל רבנו הזקן אגרתו הקדושה זו בלשון יחיד, "להשכילך בינה", 65 להורות, שלאמיתו של דבר שייך הדבר לכל אחד מישראל. שכן, זה בא 66 בעיקר מצד האמונה 67 האמיתית, ואמונה הרי יש 68 לכל יהודי, עליו רק לגלות 69 ולחיות באמונה זו. 70 "להשכילך בינה", פי' לא 71 זו הדרך: יִשְׁכֹּן אֹרֶךְ ה', – ביהודי, לְהִיּוֹת חֲפִיץ – לרצות, בְּחַיִּי 72 בְּשֵׁרִים – ב"חפץ" שהוא רצון של תענוג, לא רצון שרוצים את

51 יא. אגרת הקדש זו מתחיל רבנו הזקן בלשון יחיד, "להשכילך בינה" 52 (בלשון הפסוק¹ שנאמר לדניאל, למרות שהיא נשלחה ל"בלל", כי 53 באגרת זו תובע רבנו הזקן אופן עבודה שלכאורה שייך רק ליחיד 54 סגולה, שלא יהיה רצון כלל בענינים גשמיים, גם לא לאלה 55 שמוכרחים לבריאות וברי' 56 שימוש לעבודת ה'. כלומר, 57 שהרצון לא יהיה ב"גשמיות" 58 הענינים, אלא לרצות 59 ב"רוחניות" ובחיות האלקית 60 שבענינים הגשמיים; ועד כדי כך, שאף אם חסדו של חסד בענינים 61 הגשמיים המוכרחים לאדם – בל יצטער מכך, אלא יהיה בשמחה

אגרת הקדש

יא להשכילך בינה כי לא זו הדרך ישכון אור ה' להיות חפץ בחי

38. איכה ג, כב. 39. ראה לעיל הערה 1. 40. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והראי' – החורבן וגלות". 41. כמשנ"ת לעיל באגה"ת פ"ג. 42. ראה לעיל ס"ט הערה 9. 43. סנהדרין צז, א. 44. רמב"ם הל' תשובה שם הלכה ה. 1. דניאל ט, כב. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו מובן כלל: איך אפ"ל שזו הדרך ישכון כו' להיות חפץ בחי בשמים? ! וצ"ל השכלה בבינה לשלול זה! ויל"פ (בקיצור) דקס"ד דאדרבה ע"י אתכפיא דוקא ישכון אור ה' (עיי' פט"ו, פכ"ז – דע"ז אסתלק יקרא כו' ונמשכת קדושה עליונה על האדם כו'), ומפורש אחז"ל (ספרא ס"פ קדושים. פרש"י עה"ת שם. וראה מ"ו מח"פ להרמב"ם. לקו"ת ואתחנן (ט, ד) בשם הה"מ), שלא יאמר אדם א"א כו' אבל יאמר אפשרי ומה אעשה כו' (היינו רק בנוגע למעשה), ולהשכילך כו' דאין הכי נמי (כמבואר שם) אבל לא זו הדרך ישכון כו'. וכדלקמן (הע' 3). 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מל' זה משמע שזהו (בטל רצונך וכו') נוגע לדרגת העבודה ד"ישכון אור ה'" דוקא ומהו הדרגא דישכון אור ה' ל' אינו רגיל בתניא וכו'. ואופ"ל: ישכון ה' – אפשרי רק בדבר הבטל

1 הדבר מפני שמוכרחים בו (בגלל תכלית), אלא רוצים את הדבר
2 עצמו מפני שיש לו תענוג בו, הרי לא זו הדרך, שענין ה"חיי" ירצו
3 בחיים הבשריים-גופניים, ושירצו ב"חפץ" את הגשמיות
4 והגופניות של וְכֵן וְכֵן, – שהרצון לילדים ולפרנסה יהיה

5 ב"חפץ" ותענוג מצד

6 ה"גשמיות" של הענינים,

7 כִּי עַל זֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ

8 וְזָרְנוֹם לְבִרְכָּהּ: "כִּטְל"

9 רָצוֹנָךְ כּוֹ"ס, – מפני

10 רצונו, דְּהֵינּוּ – "כטל"

11 רצונך" אין משמעותו שיש

12 לו רצון אלא שהוא מבטלו

13 מפני שאין הוא הרצון

14 העליון, אלא, כפי שהוא

15 מפרש להלן,

16 שמלכתחילה לא יהיה לו

17 שום רצון במה שאינו רצון העליון, שִׁיתָה רָצוֹנוֹ כִּטְל

18 בְּמַצִּיאוֹת, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ שׁוּם רָצוֹן כָּלֵל בְּעֵינֵי עוֹלָם הָיָה

19 כָּלָם, הַנִּכְלָלִים – בשלש הענינים: כֵּכָּי חַיִּי וְמוֹזוֹי, – למרות

20 שאלה הם דברים שהאדם מוכרח בהם, והם נוגעים לעבודתו את

21 הקב"ה, בכל זאת לא יהיה לו שום רצון בדברים אלה עצמם,

22 אלא בעבודת ה' שבאה על ידי דברים אלה. זה פירוש "כטל"

23 רצונך" – שהרצון יהיה באופן של ביטול (כטל במציאות), לא

24 כמו למשל התבטלותו של חכם קטן כלפי חכם גדול, שהן אמנם,

25 הוא אכן בטל כלפיו, אך בכל זאת גם הוא בבחינת מציאות, אלא

26 "ביטול במציאות" פירושו, שאין הוא נמצא כלל. כך גם ב"ביטול"

27 הרצון" אין הכוונה שיש לו רצון לדברים אלה, אלא הוא מבטל

28 רצונו אם אין זה רצון הקב"ה – אלא הכוונה היא שאין לו שום

29 רצון לכתחילה. וְכִמְאֵר רַבּוֹתֵינוּ וְזָרְנוֹם לְבִרְכָּהּ, – שאצל

30 האדם צריך להיות האופן שֶׁ"עַל בְּרַחֲמֵי אֲתָה חַי": – שגם ענין

31 של "חיי", חיים, הוא כ"על כרחו" (בניגוד לרצונו), כי בחיים

32 עצמם בתור חיים גשמיים – אין לו חיים כלל, וכל-שכן שכן

33 הדבר בנוגע ל"בני" ול"מוזני". אלא, כיצד אפשרי הדבר, שיהודי

34 יפעול בתוכו שלא יהיה לו שום רצון כלל בענינים הגשמיים,

35 אפילו לא במוכרחים ביותר? יסביר זאת רבנו חזקן להלן.

36 ומביאורו יצא, שלא זו בלבד שאין לו שום רצון ותענוג בענינים

37 הגשמיים, אלא גם כשחסרים לו ענינים אלה והוא סובל מזה

38 חסיושלום, אין זה גורם לו צער, דבר שיש בו משום ראייה

39 אמיתית שאכן אין לו שום תענוג בענינים אלה כאשר יש לו

40 אותם. שכן, יש לפעמים שאדם אינו חש בתענוג בדברים

41 מסויימים⁷, אך אין זו הוכחה שבהעלם ובפנימיות אכן אין לו

42 תענוג בהם; אפשרי הדבר שעמוק בפנימיותו יש לו תענוג בהם.

43 ראייה לכך – שכאשר חסרים לו אותם דברים, הוא מצטער מכך.

אגרת הקדש

בשרים ובני ומוזני כי ע"ז ארו"ל בטל רצונך כו' דהיינו
שהיה רצונו בטל במציאות ולא יהיה לו שום רצון כלל
בעניני עולם הזה כולם הנכללים בבני חיי ומוזוני
וכמארו"ל שע"כ אתה חי:

וביאור הענין הוא רק אמונה אמיתית ביוצר בראשית
דהיינו שהבריאה יש מאין הנק' ראשית
חכמה והיא חכמתו שאינה מושגת לשום נברא
הבריאה הזאת היא בכל עת ורגע שמתהווים כל
הברואים יש מאין מחכמתו ית' המחיה את הכל

וצער הוא ההיפך מתענוג – הרי מה שהוא מצטער כשחסרים לו
דברים אלה, מוכיח שכאשר יש לו אותם דברים – הוא מתענג
מכך (למרות שאין הוא חש באותו תענוג); ואילו, אם אין הוא
מצטער כשחסרים לו אותם דברים – הרי זו הוכחה אמיתית
שאכן אין לו שום תענוג
כאשר יש לו אותם דברים.

ובלשון רבנו חזקן:
ובאור הענין, – כיצד
יכול אדם לפעול שלא
יהיה לו חפץ ורצון בעניני
העולם הזה, גם לא
במוכרחים לו ביותר –
הוא רק אֲמוּנָה אֱמֵתִית
בִּ"יּוֹצֵר בְּרָאשִׁית", –
בהקדוש ברוך-הוא שיוצר
הכל "בראשית" (בבחינה

של "ראשית"), דְּהֵינּוּ שֶׁהַבְּרִיאָה "יש" מִ"אֵין", הַנִּקְרָאת –
ה"אין" נקרא "רִאשִׁית חֲכָמָה", – פירוש המלה "אין" כאן אינו
שהדבר אינו קיים, אלא "אין" – אינו מושג, שכן אי אפשר הרי
לומר שהבריאה היא מִ"אֵין", מאפס, שהרי "ממך הכל"⁸, הכל
בא מאלקות, שהוא ה"יש" האמיתי, אלא פירוש "אין" הוא –
לא מובן ולא מושג. שכן, דבר שהנברא מבין אותו הוא קורא
לו "יש", ואילו לדבר שהוא למעלה מהשגתו והבנתו לגמרי,
הוא קורא "אין", שכן בעולם ההבנה שלו אין הדבר קיים. זה
פירוש "יש מאין", "יש" הבא מה"אין" של חכמה. ו"חכמה"
נקראת "ראשית", כמו שכתוב: "ראשית חכמה", היא הספירה
הראשונה של השתלשלות, שהרי למעלה מ"חכמה" הוא
למעלה מהשתלשלות ולמעלה לגמרי מלהיות מקור ל"יש" –
אלא "חכמה" היא ראשית ההשתלשלות להיות מקור ל"יש".
וְהֵיא חֲכָמָתוֹ – בחינת ומדריגת ספירת החכמה, שְׁאִינָה מְשֻׁנָּה
– בהבנה, לְשׁוֹם נִכְרָא – זהו "יוצר בראשית", הוא יוצר הכל
ב"ראשית" של "חכמה", וְהַבְּרִיאָה הַזֹּאת הִיא כָּלֵל עֵת¹⁰
וְרֵנֶּה, שְׁמֵתֵהוּם כָּל הַבְּרִואִים – תמיד, "יש" מִ"אֵין"
מִחֲכָמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ הַמְּחִיָּה אֶת הַכָּלָי. – הוא מחיה את הכל
לא רק באופן של חיות, אלא גם באופן של התהוות, שהדבר
נוצר, וכיוון שזה "יש מאין", מן ההכרח שהתהוות תהיה
תמידית. כפי שמוסבר בתורת החסידות, שבענין "עילה ועלול",
כשהדבר הראשון משמש כסיבה בלבד לדבר השני, יכול
ה"עלול" (המסובב) להיות קיים גם אחרי שה"עילה" (הסיבה)
כבר לא נמצאת בו. ואילו ב"יש מאין", שזה התחדשות שלא
היתה קיימת לפני זה לגמרי, שהרי ב"אין" לא קיים הענין של
"יש" (אחרת – זה לא היה "אין", כִּי־אם "יש"), מן ההכרח
שהכוח המחדש יהיה תמיד בדבר שנתחדש, לפעול בו את

עכ"פ בכח (פ"ו); ש"שכחן אור (גילוי) ה" – צ"ל גם הביטוי בגילוי (בפועל); ושזה יהי' באופן ד"ישכחן" – ששוכנת ומתלבשת
ובקביעות – צ"ל גם הביטול הגלוי בקביעות, שלא יהי' לו שום רצון כו". 4. אבות פ"ב מ"ד. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משמע
דפשוט שיש לו הרצון הזה – והיינו בתומ"צ, דקשור בהן בטבעו כו' (פמ"ט)". 6. אבות פ"ד מ"ב. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:
"ועי' תענוג תמיד אינו תענוג". 8. דה"א כט, יד. 9. תהלים קיט, ו. 10. ראה לקמן הערה 21. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:
"כדלעיל שהיחודה פ"ב".

ויסורים. שכן, ה"טוב" שבו עדיין לא התגלה, כפי שרבנו הזקן
מביא בפרק כ"ו שבחלק הראשון של ספר ה"תניא" (כשהוא דן
באותו ענין) את הפסוק: "אשרי הגבר אשר תיסרנו י"ה",
שיסורים באים מ"י"ה של שם הוי', שזה ראשית ההתגלות של
שם הוי', לפני שזה יורד

ב"י"ה" (ש"והנגלות - ו"ה
נגלות", ו' וד' של שם הוי'
הן "נגלות", מה שיוירד
בהתגלות, ואילו י"ה הן
"נסתרות", הרי "תיסרנו",
יסורים, באים מ"י"ה, הרי
לאמיתו של דבר מה
שנראה לאדם כרע
ויסורים, הוא טוב מצד
שורשו, וכפי שמביא רבנו
הזקן ב"לקוטי תורה"¹⁵,
מ"נחום איש גמזו" שעל
כל דבר אמר "גם זו
לטובה"¹⁶, שמשמעו, לא
רק שבמאורח יצא מכך
ענין של טובה, אלא שגם

כעת הדבר טוב מצד השורש (ולאחר מכן יתגלה ה"טוב"). וזהו
עקר¹⁷ האמונה שבשכיילה נברא האדם, להאמין ד'לית
אתר פנוי מיניה", - שאין מקום פנוי ממנו, אלא בכל מקום
נמצא הקדוש ברוך הוא, ו"באור פני מלך חיים", - כשהמלך
נמצא עם אחד פנים אל פנים - הדבר מביא חיים לשני, כפי
שמוסבר בענין המלכות למטה, שגם כשמישהו נשפט רחמנא -
ליצלן להיפך החיים, הרי אם הוא פוגש במלך, ממירים את
משפטו והוא נשאר בחיים, שכן "באור פני מלך חיים", כך גם
בענין ה"מלכות" שלמעלה, שהמצאו של הקדוש-ברוך-הוא,
מלכו של עולם, בכל מקום - מביא חיים. ועל כן - ולכן, "עו
וחדוה במקומו"¹⁹, - הימצאו של הקדוש-ברוך-הוא בכל
מקום, צריכה לתת לאדם חוץ (של בטחון) וחדוה, בכל מצב
שהוא נמצא, שהרי היכן שהוא נמצא, הוא "מקומו" של
הקדוש-ברוך-הוא, וב"מקומו" הרי "עו וחדוה", הואיל והוא
רק מוב כל היום. ועל כן, - ולכן, ראשית²⁰ הכל, שישמח
האדם ויגל בכל עת²¹ ושעה, ויחיה ממש באמונת²² ב',
המחיה ומטיב עמו בכל רגע²³. ומי שמתעצב - בלבו,
ומתאונן - בדיבור, מראה בעצמו²⁴ שיש לו מעט רע ויסורין

החדוש ואת ההתהוות (וכפי שהוסבר ב"שער היחוד
והאמונה"¹² ב"מכל שכן" מקריעת ים סוף), כך - שבריא
והתהוות כל דבר היא תמידית, "ובטובו מחדש בכל יום
תמיד"¹³, לא רק "בכל יום", כשהתחדשות ניכרת, אלא

"תמיד", בכל רגע, ישנה
הבריאה וההתחדשות
מ"אין" ל"יש", ומהו "אין"
זה? - בחינת חכמתו
יתברך שלמעלה מהשגה.
וכשיתבונן האדם בעמק
הקנינו, ויציר דעתו -
אחרי שיבין את הדבר,
יציר את הדבר לפניו,
שיהיה כאילו מצוייר
הדבר לפניו, כמי שמתבונן
בתמונה מצוירת, הנותן
- ובריא, "יש" מ"אין"
בכל רגע ורגע ממש -
כלומר, שבכל רגע פועלת
בו בחינת ה"אין" של
חכמתו יתברך, - ואם כך,

האין יעלה על דעתו כי רע לו, או - שיש לו, שום יסורים
מ"פני חיי ומוזני", או שארי יסורין בעולם, - כיצד יכול
לעלות בדעתו שרע לו ושהוא סובל יסורים? - הרי - בשעה
ש-ה"אין", שהיא חכמתו יתברך, הוא מקור החיים והטוב
והענין, והוא - בחינת העדן שלמעלה מעולם הפא, - עולם
הבא, גן עדן, שהוא מדת התענוגים הגבוה ביותר של הנשמה
המתענגת מהבנת והשגת אלקות - זה גן בלבד הנמשך מ"עדן"
שהוא מקורו, ובחינה זו מחיה ומחווה אותו תמיד, רק מפני ש
- דבר זה אינו משג - לכן נדמה לו - שיש לו, רע או
יסורים, אבל באמת אין רע יורד מלמעלה, והכל טוב, רק
שאינו משג, - ה"טוב" שבזה, לגדלו ורב טובו. - ומפני היותו
טוב גדול ביותר - הוא למעלה מהשגת האדם ומיכולתו להבין
את הטוב הזה. כלומר, היות כל דבר למעלה בשורשו, גם
השורש של מה שיוירד למטה בענין של רע ויסורים רחמנא -
ליצלן - הרי בשורש הוא דבר טוב באמת, אך בירידתו למטה,
ישנו טוב שיכול לרדת למטה ושיראה שהוא טוב, וישנו טוב
הנשאר במדריגה עליונה ביותר כפי שזה בתחילת ההתגלות,
ששם זה למעלה מהשגה ולכן זה יורד למטה בלבוש של רע

12. שם. 13. נוסח ברכות ק"ש של שחרית. 14. תהלים צד, יב. 15. במדבר סב, א. 16. תענית כא, א. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:
"להעיר מרע"מ זח"ב כה, א. רמב"ם בתחלתו. לעיל פג, ב [שער היחוד והאמונה פ"א]. 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל"פ
שמכאן ואילך מוסיף ענין עיקרי שמסקנת התבוננות הנ"ל צ"ל: (1) בכל עת ושעה, (2) שיחיי בה ממש". 19. הערת כ"ק אדמו"ר
שליט"א: "במקומו - מתאים לשלפני זה באור פני. ועפ"ז יל"פ שהובא דוקא הכתוב עו וחדוה במקומו, ואין שמוכרח להביאו.
דלכאורה אינו מובן כלל: ע"פ משנת דאין רע יורד כו' - דא"כ מאין נמצא רע בעיני בשר עכ"פ. והתירוק שזהו למע', במקומו וכו',
שגם בנוגע להקב"ה, כביכול, כן החילוק. וכדו"ל עה"פ עו וחדוה גו' (חגיגה ה, ב) גואי ברא. ועיין רשימות הצ"צ לאיכה, ובאזה"ת
שלו לתנ"ך עה"פ ובפרט ע' תשי בסופר". 20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמו שנת"ל שהנדון ביוצר בראשית". 21. הערת כ"ק
אדמו"ר שליט"א: "ל"ל דמרמז אף שיש כח עתים שונים והפכים זמ"ז (קהלת ג, ב ואילך) וכן לעיל בריש האגה"ק "בכל עת". 22.
הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כיון דבשכיילה נברא - והרי בכל עת ושעה הוא חי". 23. עוד טעם שצ"ל "בכל עת ושעה". 24. הערת

מקליפות הנקראות "אלקים אחרים", שלכן גם תאוות הגוף
הבאות ומקבלות חיותם מהקליפות נקראות גם כן "אלקים
אחרים", ובהם הוא חפץ, – ומתענג, או אם חפץ – תענוגו,
ורצונו לחיות חיים אמתיים המשתלשלים מ"אלקים חיים",
אף שאינו יכול – לחיות

חיים כאלה, שכל חייו יהיו

ענינים רוחניים ואלקות –

עד שלא יהא איכפת לו

כלל היסורים מהענינים

הגשמיים. (צריך עיון.)

ובאיהו כתיב: ליתא

תבות אלו [אף שאינו

יכול]. ובנסחא אחרת

מצאנו כך: "או אם

חפץ ורצונו – אף

שאינו יכול – לחיות חיי

אמתיים כו". ולפי נסחא

זו נראה שתבות [אף

שאינו יכול] הוא מאמר

מסגר ויאמין שפאמת

הוא חיי בהם, – בחיים

האמתיים הבאים

מ"אלקים חיים", וכל

צרכיו וכל עניניו

משתלשלים באמת –

ומקבלים חיותם, בפרטי

פרטיותיהם שלא

מ"פטר אחרא", –

שלא מן הקליפות, כי

"מה" 29/ מצערי נבר

בוננו" 30/, – צעדי של אדם הם מה, ו"אין 31/ מלה כו" 32/, –

שהאדם ידבר והקדוש-ברוך-הוא לא ידע מכך מקודם, כפי

שהפסוק 33/ מסיים: "הן ה' ידעת כולה", שלא רק מעשים, אלא גם

דיבורים של האדם, יודע הקדוש-ברוך-הוא, עוד לפני שהאדם

מבטא אותם, וממנו הוא מקבל את החיות לדבר אותו דיבור.

ואם כן – שהוא מקבל כל חיותו מהקדוש-ברוך-הוא, הכל

טוב בתכלית רק שאינו משג, – לאדם ה"טוב" שבוה.

ובאמונה זו – שהוא מאמין בכך באמת נעשה הכל טוב גם

בגלוי, – שיראו בגלוי שזה טוב, שבאמונה זו שמאמין שהרע

הנדרש בגלוי, – שמה שנדרש בגלוי כ"רע", כל חיותו הוא

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

1 וחסר לו איזה טובה, והרי זה כפופר חסד ושלום. – הכופר
2 חסד ושלום בהמצאות הקדוש-ברוך-הוא בכל מקום. שכן, אם
3 היה מאמין בכך באמת, הרי (כאמור) "באור פני מלך חיים" ר"עו
4 וחדוה במקומו" לא חסר לו הרי שום דבר. ועל כן – ולכן,
5 הרחיקו מדת העצבות
6 במאד חכמי האמת. –

7 חכמי האמת (המקובלים)

8 הרחיקו במאד מדת

9 העצבות, שעל האדם

10 להתרחק התרחקות

11 מקסימאלית ממדות

12 העצבות. שכן, יש

13 בעצבות משום סתירה

14 לאמונתו האמיתית של

15 יהודי, ש"לית אתר פנוי

16 מיני" – שאין מקום פנוי

17 ממנו יתברך. אבל

18 המאמין – באמת, לא

19 יחוש 25/ משום וסורין

20 בעולם, ובכל עניני

21 העולם "הן" ו"לאו" שוין

22 אצלו בהשוואה אמתית.

23 ומי שאין שוין לו –

24 מראה בעצמו 26/ שהוא

25 מ"ערכ רב" – שהצטרפו

26 לבני ישראל ביציאתם

27 ממצרים, דלגרימיהו

28 עבדין 27/, – שעושים רק

29 לצורך ולאהבת עצמם,

30 ואוהב את עצמו – עד

31 כדי כך – הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א, לצאת מתחת יד –

32 ורשות ה' ולחיות בחיי הגוים בשביל אהבתו את עצמו, ועל

33 כן – ולכן, הוא חפץ – ברצון של תענוג, בחיי פשרים 28/ ובני

34 ומוזני, – רצונו וחפצו בענינים אלה הוא רצון הבא מאהבת

35 עצמו, בלי כוונה לשם שמים, כי זה טוב לו. – בשעה שהנהגת

36 האדם היא באופן כזה – אזי ונזח לו שלא נברא, כי עיקר

37 בריאת האדם בעולם הזה הוא בשביל לנסותו בנסיונות

38 אלו, – נסיונות של קשים בענינים גשמיים, ולדעת את אשר

39 בלבבו, אם יפנה לכוון אחר "אלהים אחרים", שהם

40 תאוות הגוף המשתלשלים – ובאות, מ"פטר אחרא", –

אגרת הקדש

טובה והרי זה כפופר ח"ו וע"כ הרחיקו מדת העצבות
במאד חכמי האמת. אבל המאמין לא יחוש משום
יסורין בעולם ובכל עניני העולם הן ולא שוין אצלו
בהשוואה אמיתית ומי שאין שוין לו מראה בעצמו
שהוא מערב רב דלגרימיהו עבדין ואוהב א"ע לצאת
מתחת יד ה' ולחיות בחיי עו"ג בשביל אהבתו א"ע
וע"כ הוא חפץ בחיי בשרים ובני ומוזני כי זה טוב לו
ונזח לו שלא נברא כי עיקר בריאת האדם בעוה"ז
הוא בשביל לנסותו בנסיונות אלו ולדעת את אשר
בלבבו אם יפנה לכוון אחר אלהים אחרים שהם
תאוות הגוף המשתלשלים מס"א ובהם הוא חפץ או
אם חפצו ורצונו לחיות חיים אמיתיים המשתלשלים
מאלקים חיים אף שאינו יכול (צ"ע. ובאיהו כתיב ליתא תיבות
צ"ע.) ולפי נוסחא אחרת מצאנו כך. "או אם חפצו
ורצונו אף שאינו יכול לחיות חיי אמיתיים כו".
ולפי נוסחא זו נראה שתיבות [אף שאינו יכול] הוא מאמר מוסגר.
ויאמין שבאמת הוא חי בהם וכל צרכיו וכל עניניו
משתלשלים באמת בפרטי פרטיותיהם שלא מס"א
כי מה' מצעדי גבר כוננו ואין מלה כו' ואם כן הכל
טוב בתכלית רק שאינו מושג ובאמונה זו באמת
נעשה הכל טוב גם בגלוי שבאמונה זו שמאמין
שהרע הנדרש בגלוי כל חיותו הוא מטוב העליון

כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מיותר וגם לא רגיל. ויל"פ: היפך עצם ענין בריאתו ומציאותו (כנ"ל שבשבילה נברא)". 25. הערת

כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד ישע"י כח, טז וראה תרגום שם. ואולי גם כאן צ"ל יחיש - ב' יודין. וראה תרגום קהלת ב, כה". 26.

הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנ"ל" [הערה 24]. 27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תקו"ז ת"ו - כב, סע"א. ולהעיר מאגה"ק רס"א.

ח"א ספ"א (באו"ה). 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לעיל לא הודגש זה - כי מובן הוא וזהו פ"י בכ"מ שהובא בדברי חז"ל.

משא"כ כאן - לאחר שהדגיש הענין דחיים באור פני מלך, ובזה פשיטא שצ"ל חפץ". 29. תהלים לז, כג. 30. הערת כ"ק אדמו"ר

שליט"א: "לכאורה צע"ק השייכות דפסוק זה דוקא לכאן, שבתנך כ"כ ע"ד השגח"פ קודם לזה. ומובן ע"פ פ"י חז"ל בו דוקא (חולין

ז, סע"ב) נוקף כו'. וגם בזה נר' גודל הדיק דאדה"ז אפילו "במליצות" לכאורה". 31. תהלים קלט, ד. 32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:

ל"נ גר' לאחרי "כוננו" - וי"ל לרמוז אסיפא שנוגע כאן (ע"פ פ"י תרגום "מחשבת") ד"כל עניניו" - גם "מחשבת". 33. תהלים שם.

- 1 מ"טוב" העליון, שהיא חכמתו יתברך שאינה משגת, והיא שלמעלה מעלה³⁴ מהטוב של העולם הזה וגן-עדן, הרי
2 ה'ערך" שלמעלה
3 מעולם הבא - כנזכר
4 לעיל, ש"עולם הבא" (גן)
5 (עדן) הוא רק כ"גן"
6 והמשכה מ"עדן", וה"טוב"
7 שם"עדן" הוא "טוב"
- 8 ה'ערך" שלמעלה
9 מעולם הבא - כנזכר
10 לעיל, ש"עולם הבא" (גן)
11 (עדן) הוא רק כ"גן"
12 והמשכה מ"עדן", וה"טוב"
13 שם"עדן" הוא "טוב"

אגרת הקדש

שהיא חכמתו יתברך שאינה מושגת והיא הערך שלמעלה מעולה"ב הרי באמונה זו נכלל ומתעלה באמת הרע המדומה בטוב העליון הגנוז:

יום חמישי ה' אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קיז, יב. והי' מעשה... עד עמ' קיז, מדות לבדן.

- 15 יב. "והיה" - השכר ל-מעשה הצדקה שלום, ו-השכר
16 ל-עבודת הצדקה השקט ובטח עד עולם. - זה פסוק
17 בישעי', ויש מפרשים האומרים, ש"מעשה" ו"עבודה" הם
18 ענין אחד, הפסוק חזר על אותו ענין במלים שונות. ואילו
19 'תרגום יונתן' מפרש
20 שהם שני ענינים, שני
21 אופנים שונים בענין
22 הצדקה, ואשר עבור
23 מעשה הצדקה מגיע
24 השכר של שלום, ועבור
25 העבודה של צדקה מגיע
26 השכר של השקט ובטח
27 עד עולם. להבין
28 ההפרש שבין "מעשה"
29 ל"עבודה" - איזה אופן
30 של צדקה נקרא "מעשה"
31 ואיזה נקרא "עבודה"? ו
32 - ההפרש ש-בין
33 ל"השקט" ו-הפכיות זו לזו והיינו כשהן בבחי' מדות לבדן.

אגרת הקדש

יב. והיה מעשה הצדקה שלום ועבודת הצדקה השקט ובטח עד עולם. להבין ההפרש שבין מעשה לעבודה ובין שלום להשקט ובטח כו' ע"פ מה שארו"ל ע"פ עושה שלום במרומיו כי מיכאל שר של מים וגבריאל שר של אש ואין מכבין זה את זה כלומר שמיכאל שר של חסד הנק' בשם מים היוורדים ממקום גבוה למקום נמוך והוא בחי' ההשפעה והתפשטות החיות מעולמות עליונים לתחתונים ובחי' אש שטבעה לעלות למעלה היא בחי' הגבורה והסתלקות השפעת החיים ממטה למעלה שלא להשפיע רק בצמצום עצום ורב, - שההשפעה תהיה רק באופן של צמצום עצום של המעט

- 42 הוא מיסוד המים הרוחני, והחומר של גבריאל הוא מיסוד
43 האש הרוחני, אלא הכוונה היא: שמיכאל - הוא, שר של
44 חסד, הנקרא - חסד נקרא בשם "מים", היוורדים - כטבע
45 המים, ממקום גבוה למקום נמוך, והוא - הירידה ממקום
46 גבוה למקום נמוך
47 ברוחניות, היא בחינת
48 ההשפעה והתפשטות
49 - המשכת, תחתיות
50 מעולמות עליונים
51 לתחתונים, ובחינת אש
52 שטבעה לעלות
53 למעלה, היא -
54 ברוחניות, בחינת
55 הגבורה והסתלקות
56 השפעת החיים ממטה
57 למעלה, שלא להשפיע,
58 רק בצמצום עצום
59 ורב, - שההשפעה
60 תהיה רק באופן של
61 צמצום עצום של המעט
62 החיות באיכות, ושל צמצום רב של הקטנת החיות בכמות,
63 והן - חסד וגבורה, מדות נגדיות והפכיות זו לזו, -
64 חסד הוא ענין של השפעה בלתי מוגבלת, ואילו גבורה היא
65 ענין של הגבלה וצמצום, והיינו - מתי חסד וגבורה נוגדים
66 והפכיים אחד מהשני, כשהן בבחינת מדות לבדן, - מדה
67 היא הרי ענין של שיעור והגבלה, וכל מדה מוגבלת באופנה
68 היא, אם באופן של חסד או באופן של גבורה,

- 34 ובטח" כו'. - שהשכר
35 עבור אופן הצדקה הנקרא מעשה הוא שלום, והשכר עבור
36 אופן הצדקה הנקרא עבודה הוא השקט ובטח, נבין זאת
37 על-פי מה שאמרנו רבותינו זכרונם-לברכה² על פסוק:
38 "עשה שלום במרומיו" - אומרים על כך רבותינו ד"ל: כי
39 מיכאל שר של מים וגבריאל שר של אש, - טבע המים
40 והאש שהמים מכבים את האש, ? - אילו מיכאל וגבריאל
41 אין מכבין זה את זה. כלומר, - לא שהחומר של מיכאל

יום שישי ו' אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קיז, אך הקב"ה... עד עמ' 234, הקדושות ית':

אגרת הקדש

אך הקב"ה עושה שלום ביניהם דהיינו ע"י גילוי שמתגלה בהן הארה רבה והשפעה עצומה מאד מאור א"ס

- 69 אך הקדוש-ברוך-הוא
70 עושה שלום ביניהם, -
71 שלא תהיה התנגדות בין
72 מדה אחת לשניה, דהיינו

34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמחז"ל ברכות לד, ב". 1. לב, יז. 2. ראה דברים רבה ה, יב. תנחומא ויגש ו. 3. איוב כה, ב.

לִקְבֹּלַת הַשְּׁפַע – באה מדת הרחמים ומכריעה ביניהן ומטה את
הקו כלפי מדת החסד, שגם אם אין הוא ראוי לקבלת שפע, אבל
ראוי שירחמו עליו, ומצד הרחמנות להשפיע לו, הַנְּקָרָא –
מדת הרחמים, נקראת כֶּשֶׁם "תַּפְאֶרֶת" בְּדַבְרֵי חֲכָמֵי הָאֱמֶת,
– חכמי הקבלה, לְפִי

שֶׁהֵיא כְּלוּלָה מִב' גִּוּיִין:
לִבָּן וְאֶדָם, הַמְרָמוֹם
לְחֶסֶד וְגִבּוּרָה. – לבן
מרמז לחסד, ואדום –
לגבורה. ולכן זה נקרא
בשם "תפארת" – יופי –
שכן דבר המורכב מכמה
צבעים יש בו יופי, הרי,
מפני שיש ב"רחמים" גם
חסד וגם גבורה – לבן
נקראת מדה זו בשם
"תפארת". וְלִבָּן סֶתֶם שֵׁם
הַיּוֹי"ה כְּרוּךְ־הוּא שְׂבָכָל
הַתּוֹרָה מוֹרָה עַל מִדַּת
הַתַּפְאֶרֶת, כְּמוֹ שְׂכָתוֹב
בְּיָתֵר הַקְדוּשָׁה, – השמות

הקדושים מורים הרי על המדות העליונות, כמו שם א"ל על
בחינת החסד, שם אלקים – על מדת הגבורה וכדומה. ואילו שם
הוי' – כפי שהוא מופיע בתורה באופן סתמי – מורה על מדת
ה"תפארת". שם הוי' הוא הרי "שם העצם" ולמעלה משאר
השמות הקדושים, וזוהי מדת ה"תפארת", לְפִי שְׂבָכָן – במדת
ה"תפארת", הוא כְּחִינַת גִּילּוֹי אֹרֶךְ אֵיין־סוֹף כְּרוּךְ־הוּא,
הָאֶרֶה רַבָּה, בְּיָתֵר שֵׁאת מִשְׁאָר מִדּוּתֵינוּ הַקְדוּשׁוֹת יִתְבָּרֵךְ.
– וזה הענין של "עושה שלום במרומיו", שהוא יתברך
בהתגלותו מ"אור איין־סוף", עושה שלום בין מיכאל וגבריאל,
בין חסד וגבורה.

1 הוּא, אֲשֶׁר כְּשֵׁמוֹ – שהוא "אור איין סוף", בלי סוף ובלי גבול,
2 כֵּן הוּא, שְׂאִינוֹ כְּבִחִינַת מִדַּת הַסִּיּוּשָׁלוֹם, אֱלֹא – הוא,
3 לְמַעַל מַעַלָּה עַד אֵין קֵץ, אֲפִלּוּ – למעלה, מְכַחִינַת
4 חֲכָמֵי־בִינָה־דַעַת – שהיא מְקוֹר הַמִּדּוּת, – ומכל־שכן שהוא
5 לְמַעַלָּה לְגַמְרֵי מִבְּחִינַת
6 הַמִּדּוּת, וְאֵין – כשמיירה
7 בְּהֵן הָאֶרֶה מֵאֹרֶךְ אֵיין־סוֹף,
8 הַמִּדּוּת נְגִידוּת שֶׁל
9 מִיכָאֵל וְגַבְרִיאֵל – שֶׁל
10 חֶסֶד וְגִבּוּרָה, נִכְלָלוֹת
11 בְּמִקְוֶה וְשֶׁשֶׁן, וְהֵיוּ
12 לְאֶחָדִים מִמֶּשׁ, וְכִסְלִים
13 בְּאֹרֶךְ יִתְבָּרֵךְ הַמֵּאִיר
14 לָהֶם כְּבִחִינַת גִּילּוֹי. –
15 שֶׁן, מִצַּד גּוֹדֵל
16 הַתְּבִטְלוּת לְאֹרֶךְ אֵיין
17 סוֹף, נֶאֱבַד הַנִּיגוּד
18 שְׁבִינִידֵם, כְּפִי הַמִּשְׁלֵב בִּשְׁנֵי
19 שְׂרִים הַמִּנְגִּידִים אֶחָד
20 לַשְּׁנֵי, הֵרִי בִשְׁעָה שֶׁהֵם
21 עוֹמְדִים בְּפָנֵי הַמֶּלֶךְ,

22 נֶאֱבַדַת הַתְּנַגְדוּתִים וְהֵם מִדְּבָרִים בִּינִיחֵם כִּידִידִים טוֹבִים, דָּבָר
23 הֵבֵא מִצַּד הַהִתְבַּטְלוּת הַגְּדוּלָּה שֶׁל שְׁנֵיהֶם בְּפָנֵי הַמֶּלֶךְ, כֵּךְ גַּם
24 בְּנִמְשָׁל זֶה בְּמִדָּה נִעְלָה בִּיתֵר. שֶׁן, מִפְּנֵי שִׁיטוּלֵם הוּא הֵרִי
25 לִ"אֹרֶךְ אֵיין־סוֹף", עֵנִין שֶׁהוּא "אֵיין־סוֹף" ו"בְּלִי גִבּוּל" – נֶאֱבַדַת
26 לְגַמְרֵי הַהִגְבְּלָה שֶׁל הַמִּדּוּת. וְאֵין מִתְמַזְגִּים וּמִתְמַתְקִים
27 הַגִּבּוּרִיּוֹת בְּחֶסֶדִים, – הֵן נִהְפְּכוּת לְטוֹב וְלַחֶסֶד הַמְשׁוּלִים
28 לְמַתִּיקוֹת, עַל־יְדֵי כְּחִינַת מִצְעָצַע – הַמְתוּכַת אֶת הַיּוֹן
29 הַמְּכַרֵּץ – בֵּין חֶסֶד וְגִבּוּרָה, וּמִטָּה כְּלָפִי חֶסֶד, הִיא מִדַּת
30 הַרְחָמִים, – בִּשְׁעָה שְׁמִדַת הַחֶסֶד אוֹמֶרֶת לְהַשְׁפִּיעַ בְּלִי הַגְּבִלָּה,
31 וּמִדַּת הַגִּבּוּרָה אוֹמֶרֶת לְמַנּוּעַ אֶת הַהִשְׁפָּעָה מִמִּי שְׂאִינוֹ רָאוּי

יום שבת קודש ז' אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 234, והנה אתערותא... עד עמ' קיח, הטוב המחייהו.

73 – ענינים הנותנים חיים, חן וְחֶסֶד וְרַחֲמִים⁵ לְמֵאֵן דְּלִית לִיה
74 מְגַרְמִיָּה כְּלוּם, – למי שאין לו מעצמו כלום, וְלַהֲחִיּוֹת רוּחַ
75 שְׂפָלִים כו'. – על ידי
76 שִׁמְשִׁפִּיעִים
77 הַמְחִיּוּקָה אֶת הָעֵנִי בַחַיִּים,
78 ועושים זאת באופן שיש
79 בו גם חן, חסד ורחמים,
80 שהצדקה ניתנת ברגש
81 ובאופן של "המפייסו",
82 שבעת ובעונה אחת עם

המחזיקה את העני בחיים,
ועושים זאת באופן שיש
בו גם חן, חסד ורחמים,
שהצדקה ניתנת ברגש
ובאופן של "המפייסו",
שבעת ובעונה אחת עם

אגרת הקדש

והנה אתערותא דלעילא לעורך גילוי הארה

והנה אתערותא דלעילא לעורך גילוי הארה
רבה והשפעה עצומה הנ"ל מאור א"ס ב"ה לעשות
הוא באתערותא דלתתא במעשה הצדקה
והשפעת חיים חן וחסד ורחמים למאן דלית ליה
מגרמי' כלום ולהחיות רוח שפלים כו'. ומודעת זאת

63 וְהֵנָּה, אֶתְעִירוּתָא דְּלַעֲיָלָא, – הַהִתְעוּרְרוּת מִלְּמַעְלָה, לְעוֹרֵךְ
64 גִּילּוֹי הָאֶרֶה רַבָּה וְהַשְּׁפָעָה עֲצוּמָה הַנּוֹכֵר לְעִיל, מֵאֹרֶךְ
65 אֵיין־סוֹף כְּרוּךְ־הוּא, –
66 כְּדִי, לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם – בֵּין
67 הַמִּדּוּת שִׁלְמַעְלָה, הַנּוֹכֵר
68 לְעִיל, הִיא בְּאֶתְעִירוּתָא¹⁴
69 דְּלִתְמָתָא, – עַל יְדֵי
70 הַהִתְעוּרְרוּת שֶׁל הָעִבּוּדָה
71 שִׁלְמַטָּה, בְּמַעֲשֶׂה¹⁷
72 הַצְּדָקָה וְהַשְּׁפָעַת חַיִּים¹⁸

הטוב מהרע. ובלשון רבנו הזקן: **וּמִדַּעַת זֹאת, - ידוע, מֶה**
שָׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְזִרְזָנוּ לְבָרְכָהּ עַל הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה
לְשִׁמָּה: "מִשִּׁים שְׁלוֹם בְּפִמְלִיא שֶׁל מַעְלָה וּבְפִמְלִיא שֶׁל
מַטָּה, "פִּמְלִיא שֶׁל מַעְלָה" - הֵם הַשְּׂרִים וְהַמְדוּת הַנִּזְכָּרוֹת
לְעֵיל, שֶׁהֵן הַחִיכּוּלוֹת

עֲלִיוֹנִים בְּעוֹלָם הַכְּרִיאָה
שֶׁבִּזְהַר הַקְדוּשָׁה, - שֵׁם
 השלום בין המדות של
 חסד וגבורה כששתיהן הן
 בטוב וקדושה, והשלום
 מתבטא בכך שתהיה
 התכללות של חסד
 וגבורה, והגבורה תומתק
 בחסד, ו"פִּמְלִיא שֶׁל
 מַטָּה" - הֵן הַחִיכּוּלוֹת
 הַתַּחְתּוֹנִים, וּבְכַרְט
 עוֹלָם הַיָּהּ הַשְּׁפָל
 הַמַּעְרָב טוֹב וְרַע מְ - או
 חָטָא אֲדָם הָרָשׁוֹן, -
 חטא שהביא לתערובת
 הטוב והרע, שאין טוב בלי

רע ואין רע בלי טוב, וְהָרַע שׁוֹלֵט עַל הַטּוֹב, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב:
"אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם בָּאָדָם כּוֹ", - ה"אדם בליעל" של קליפה,
 מושל על ה"אדם" של קדושה, וכפי שמסיים באותו פסוק "לרע
 לו", **"וְלֹאִם מִלֵּאִם יֵאֱמִין"**¹⁰, - לפעמים מתגבר צד הקדושה
 ולפעמים מתגבר הצד שלעומתו, וּכְנִרְאָה כְּחוֹשׁ בָּאָדָם
 הַתַּחְתּוֹן, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "עוֹלָם קִמּוֹ",¹¹ שֶׁלְפַעְמִים הַטּוֹב
 גּוֹבֵר וְלְפַעְמִים לְהַפֵּךְ - שְׁהָרַע מִתְגַּבֵּר חֲסִידֵי שְׁלוֹם. וְאִין
 שְׁלוֹם בְּעוֹלָם עַד "עַת קִין", - כְּשִׁיחִיה סוֹף לַרַע, שֶׁיִּתְבָּרַר
 הַטּוֹב מִהָרַע לְדָבָק - לַהֲתַדְבֵּק בְּשִׁרְשׁוֹ וּמְקוֹרוֹ, מְקוֹר הַחַיִּים
 בְּרוּךְ-הוּא, וְאִין "יִתְפָּרְדוּ כָּל פְּעָלֵי אוֹן", וְרוּחַ הַטְּמֵאָה
 יִעָבֵר מִן הָאָרֶץ,¹² בְּשִׁיתְבָּרַר מִתּוֹכָהּ בְּחִינַת הַטּוֹב מִתְחַיֶּה.
 - שאז, כשהטוב יתברר מהרע, לא יהיה במילא קיום לרע,
 שהרי כל קיומו וחיותו של הרע בא רק מהטוב.

נתינת הצדקה משווים לו הרגשה טובה, מרוממים ומעודדים
 את רוחו, שלא יהיה נפול ברוחו - הרי על ידי התעוררות זו
 מלמטה ממשיכים התעוררות מלמעלה מההארה הרבה
 וההשפעה העצומה מ"אור אינסוף" ברוך-הוא אל המדות
 העליונות, לעשות שלום

ביניהן ושהגבורות יומתקו
 לחסדים. להלן יסביר רבנו
 הזקן מֶה ש"מעשה
 הצדקה" פועלת בנפש
 האדם, בעבודתו
 ובמלחמתו עם הרע
 שבנפשו הבהמית. ואשר
 בבירור הנפש הבהמית,
 שהטוב שבה יתברר
 מהרע - ישנם שני אופנים:
 אופן אחד בדרך מלמטה
 למעלה, על ידי עבודת
 ומלחמת כל מדה שבנפש
 האלקית לברר את המדה
 שכנגדה בנפש הבהמית,
 כמו למשל לברר על ידי

האהבה של הנפש האלקית את מדת החסד והתאוה של הנפש
 הבהמית; על ידי יראה של הנפש האלקית לברר את מדת
 היראה הרעה של הנפש הבהמית, וכדומה; אופן שני, בירור
 בדרך מלמעלה למטה, על ידי שהאדם ממשיך על עצמו אור
 אלקי - מתבררות המדות של הנפש הבהמית. על-דרך וכמו
 שלעתיד-לבוא יהיה בעולם בכלל הבירור שהטוב יתברר מהרע
 על ידי ההתגלות האלקית שתהיה אז בעולם, התגלות שתפעל
 שיהיה "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ",⁷ על-דרך-זה גם
 בעבודתו של יהודי לברר את הטוב מהרע של נפשו הבהמית,
 ישנו הבירור בדרך מלמעלה למטה (על ידי לימוד תורה לשמה
 הממשיך אור אלקי) העוזר שהטוב שלו יתגבר ויתברר מהרע.
 כך גם על ידי ענין הצדקה, "מעשה הצדקה", ממשיך יהודי
 התגלות אלקית המתגלית לו בשעת תפלתו, שיהיה אצלו בירור

7. זכרי' יג, ב. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "סנהדרין צט, ב. לקו"ת מטות ד"ה החלצו". 9. קהלת ח, טו. וראה לקמן סכ"ה.
 ועוד. 10. תולדות כה, כג. 11. תנחומא פקודי ג. תקו"ז תס"ט (ק, ב. קא, א).

המשך ביאור למס' כריתות ליום רביעי עמ' ב

מבארת הגמרא: רבי יוחנן בן נורי, הָא דְאֶמְרָן - דין זה ששנינו
 במשנתנו, שהבא על חמותו שהיא אם חמותו ואם חמיו, חייב
 שלש חטאות, אף שכל האיסורים הללו נלמדים משם לא אחד,
 של 'אשה ובתה'.
 מבררת הגמרא: סוּמְכּוֹס מֵאִי הִיא - היכן מצינו שסומכוס סובר כן.
 מבארת הגמרא: דָּתָנּוּ בַּמִּשְׁנָה (חולין פב), לגבי איסור שחיטת בהמה
 ואמה באותו יום, שנאמר (שם כב כח) 'וְשׂוֹר אוֹ שֶׁה אֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ לֹא
 תִשְׁחָטוּ בַּיּוֹם אֶחָד',

1 (ויקרא יח ז) 'עֲרֹת אִשָּׁה וּבִתָּה לֹא תִגְלֶה אֶת בַּת בְּנָהּ וְאֵת בַּת בִּתָּהּ
 לֹא תִקַּח לְגִלּוֹת עֲרֹתָהּ שֶׁאֵדָה הִנֵּה זִמָּה הוּא'.

גמרא

הגמרא דנה בשיטת רבי יוחנן בן נורי: אֶמְרָן רַבִּי אֶלְעָזָר, אֶמְרָן רַבִּי
 הוֹשִׁיעָא, רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי בַּמִּשְׁנָה, האומר שאפשר להתחייב
 שלש חטאות אף בשלשה איסורים הנלמדים ממקום אחד,
 וְסוּמְכּוֹס, שדבריו יובאו להלן, אֶמְרָן רַבִּי אֶחָד - שניהם אמרו
 שיכול אדם להתחייב כמה פעמים משום לאו אחד.

יום ראשון

יום רביעי

א אלול, ר"ח

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, רביעי עם פירש"י.
תהלים: א"ט. א"ג.
תניא: והנה . . . 230 עומדין וכו'.

כְּשֶׁהָיָה הַצִּמְח צֶדֶק בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים, אָמַר לוֹ רַבְּנֵי הַזֶּקֶן: קִבְּלָתִי מִמּוֹרֵי (הָרֵב הַמַּגִּיד) שֶׁקָּבַל מִמּוֹרוֹ (הַבְּעֵל שֵׁם טוֹב) בְּשֵׁם מוֹרוֹ הַיְדוּעַ, אֲשֶׁר מִיּוֹם שְׁנֵי דְרָאשׁ חֹדֶשׁ אֱלּוּל עַד יוֹם הַכַּפּוּרִים, יֵאמְרוּ בְּכָל יוֹם וַיּוֹם בְּמִשְׁפַּח הַיּוֹם שְׁלֹשָׁה פְּרָקִי תַּהֲלִים, וּבַיּוֹם הַכַּפּוּרִים שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה פְּרָקִים: ט קֵדָם כָּל נְדָרֵי, ט קֵדָם הַשְׁנָה, ט אַחַר מוֹסַף, ט אַחַר נְעִילָה. וּמִי שֶׁלֹּא הִתְחִיל בַּיּוֹם בִּדְרָאשׁ חֹדֶשׁ, יִתְחִיל בְּאוֹתוֹ יוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בוֹ, וְאֵת אֲשֶׁר הִחְסִיר יִשְׁלִים.

יום שני

יום חמישי

ב אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, חמישי עם פירש"י.
תהלים: י"ז. ד"ו.
תניא: והנה . . . קטז נפשו כתיב.

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִקְרְאוּ "אַרְצָן חֶפֶץ", שֵׁשׁ בָּהֶם כְּמָה חֶפְצִים יְקָרִים בְּאַהֲבַת ה' יִתְבָּרַךְ וַיִּרְאֶתוּ וּמִדּוֹת טוֹבוֹת, וְאֵין דְּבַר גְּלוֹי הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת תְּלוּי אֶלָּא בְּמַעֲוָרָה. דְּבַר בְּרוּר הוּא, אֲשֶׁר בְּכָל חֻלְקֵי הָאָדָמָה נִמְצְאִים מַעֲיָנוֹת מִים חַיִּים, וְהַהֲבָדֵל הוּא רַק בְּקָרוֹב וְרָחוֹק, וְאִם כֵּן הֲלֹא הַכָּל תְּלוּי בְּהַחֲוָרָה וְכֵן סִבְלָנוּתוֹ וּמִתִּינּוּתוֹ.

וְכֵינֵן שֶׁהֶרְצוֹן הוּא כַח עֲלִיּוֹן הַגּוֹזֵר וּמַפְקֵד עַל כָּל הַכַּחוֹת, וּמַכְרִיחַם לַעֲשׂוֹת וְלַפְעֵל כְּפִי הַפְּקֻדּוֹת שֶׁלוֹ, אִם כֵּן אֲפֹא עֵקֶר הָעֲבוּדָה הוּא לַעֲוֹר אֶת הֶרְצוֹן לַפְעֵל וְלַעֲשׂוֹת הֵן בְּעֶצְמוֹ הֵן בְּזוּלָתוֹ.

יום שלישי

יום ששי

ג אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, ששי עם פירש"י.
תהלים: יח"ב. ו"ט.
תניא: והנה מדת . . . בא כו'.

הַמֵּאֲמִין בְּהַשְׁתַּחֲוָה פְּרִטִית יוֹדֵעַ כִּי "מָה" מַצְעֲדֵי גִבּוֹר כּוֹנֵנוֹ, אֲשֶׁר נִשְׁמָה זוֹ צְרִיכָה לְבָרֵךְ וּלְתַקֵּן אִינְה בְּרוּר וְתַקּוֹן בְּמִקּוֹם פְּלוּנִי. וּמֵאוֹת בְּשָׁנִים, אוֹ גַם מִשְׁעַת בְּרִיאַת הָעוֹלָם, הִנֵּה הַדְּבָר שֶׁצָּרִיךְ לְהִתְבָּרֵר אוֹ לְהִתְתַּקֵּן מִחֻפָּה לְאוֹתָהּ הַנִּשְׁמָה שֶׁתּוֹבֵא לְבָרְרוֹ וּלְתַקְּנוֹ, וְגַם נִשְׁמָה הַלְזוּי הִנֵּה מֵאֵז נֶאֱצָלָה וְנִבְרְאָה, הִיא מִחֻפָּה לְזִמְן יְרִידָתָהּ לְבָרֵךְ וּלְתַקֵּן אֶת אֲשֶׁר הִטֵּל עָלֶיהָ.

יום רביעי

שבת

ד אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, שביעי עם פירש"י.
תהלים: כג"כ. י"ב.
תניא: יא. להשכילך . . . הגנוז.

סֵדֶר בְּרֻכּוֹת הַתּוֹרָה: נוֹגֵעַ בְּטִלְיָתוֹ בְּתַחֲלַת הַקְּרִיאָה וּבִסּוּפָהּ, נוֹשֵׁק הַטְּלִית בְּמִקּוֹם שֶׁנִּגַּע בַּסְּפָר־תּוֹרָה, גּוֹלֵל הַסְּפָר־תּוֹרָה, מַפְנֶה פָּנָיו, קָצַת, לִימִין, וּמִבְּרַךְ. פּוֹתַח הַסְּפָר־תּוֹרָה וּקוֹרֵא. בְּמַעֲלַת מִין הָאָנוּשִׁי, יִשְׁנֵם אַרְבָּעָה תַּאֲרִים: אָדָם – מַעֲלַת הַמַּחֲזִין וְהַשְׁכָּל, אִישׁ – מַעֲלַת הַלֵּב וְהַמִּדּוֹת, אָנוּשׁ – הַחֲלִישׁוֹת בְּאֶחָד מֵהֶם בְּשִׁכָּל אוֹ בְּמִדּוֹת, אוֹ בְּשִׁתִּיהֶם, גִּבּוֹר – מִתְגַּבֵּר עַל עֲצָמוֹ

לְהַסִּיר הַמְּנִיעוֹת וְעֹכֹבִים לְהַשִּׁיג אֶחָת הַמַּעֲלוֹת אוּ בְשֹׁכֵל אוּ בְמַדּוּת, הֵינּוּ דִגְבֹּר עוֹסֵק עִם הָאֲנוּשׁ לְהַגְבִּיהוּ לְמַעַלַת אִישׁ אוּ אָדָם.
וּמֵאַחַר דֶּאֱפָשָׁר לַעֲשׂוֹת מֵאֲנוּשׁ אִישׁ אוּ אָדָם, הָרִי בְהִכְרַח דָּגָם בְּאֲנוּשׁ יִשְׁנָם כָּל אוֹתָם הַמַּעֲלוֹת שֶׁיִּשְׁנָם בְּאִישׁ וְגַם בְּאָדָם.

ה'תש"ג

ה אלול

יום ראשון

יום
חמישי

שיעורים. חומש: תצא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: כט-לד. יג-טו.
תנ"א: יב. וחי' . . . מדות לבדן.

מִנְהַגֵּנוּ בְּלִבִּישַׁת טָלִית גְּדוּלָּה: מְנִיחִים הַטָּלִית-גְּדוּל מִקְפֵּל עַל כֶּתֶף יְמִין וּבוֹדְקִים הַצִּיצִית. בְּשַׁעַת הַבְּדִיקָה אוֹמְרִים "בְּרַכֵּי נַפְשִׁי גו'". אַחֵר כָּף לֹקְחִים הַטָּלִית מִן הַכֶּתֶף, פּוֹשְׁטִים אוֹתוֹ, מְנַשְּׁקִים שֹׁפֵת הַטָּלִית, מַחְזִיר אוֹתוֹ מִכְּנֶגֶד פָּנָיו לְאַחֲרָיו, וּמִתְחִיל בְּרַכַּת לְהִתְעַטֵּף בְּצִיצִית. סִיּוֹם הַבְּרַכָּה סְמוּךְ לְכְרִיכַת ב' כְּנִפּוֹת יְמִין סָבִיב צִנְאוּרוֹ לְאַחֲרָיו בְּצֵד שְׂמָאל.
(עֵין שְׂאֲרִית יְהוּדָא אֶרֶץ חַיִּים סִימָן א, דְּבַרֵּי נַחֲמִיָּה אֶרֶץ חַיִּים סִימָן ט).

ה'תש"ג

ו אלול

יום שני

יום
שישי

שיעורים. חומש: תצא, שני עם פירש"י.
תהלים: לה-לח. טז-יח.
תנ"א: אך . . . 234 הקדושות ית'.

הַצ"צ סִיפֵר: דַּעַר בַּעַש"ט הָאֵט זִייעַר הָאֵלֶּט גַּעַהֲאָט לִיכְטִיקֵיט, וְאָמַר: אור בגימט' רז, דַּעַר וּוָאָס וּוִיִּיס דַּעַם סוּד וּוָאָס אֵין יַעֲדַעַר זַאךְ, קֶאָן לִיכְטִיג מֵאֲכַעַן.

הַ"צִּמַּח צֶדֶק" סִפֵּר: הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב מָאָד אָהֵב אור, וְאָמַר: 'אור' בְּגִימַטְרִיָּא 'רז' – הַיּוֹדֵעַ אֵת הַסּוּד שֶׁבְּכָל דְּבַר, מְסַגֵּל לְהָאִיר.

ה'תש"ג

ז אלול

יום שלישי

שבת
קודש

שיעורים. חומש: תצא, שלישי עם פירש"י.
תהלים: לט-מג. יט-כא.
תנ"א: הנה אתערותא . . . קיח המחיהו.

אַדְמו"ר הַזֶּקֶן הוֹרָה לְכַתֵּב "פְּצוּעַ דִּכָּא" בְּאֶלֶף לְבִסּוּף, וְלֹא בַה"א.
בְּפִרְאָג יֵשׁ סִפְר־תּוֹרָה שֶׁקִּבְּלָה בְּיָדָם שֶׁהִגִּיהוּ עֲזָרָא הַסּוּפֵר, אֵין קוֹרִין בּוֹ אֶלָּא בְּשִׁמְחַת תּוֹרָה, וְגוֹלְלִין אוֹתוֹ תָּמִיד בְּפִרְשַׁת שְׁמַע. כְּשֶׁהִיִּיתִי בְּפִרְאָג בְּשַׁנַּת תרס"ח רָאִיתִיו, וְכָתוּב בּוֹ "דִּכָּא" בְּאֶלֶף. כֵּן כְּשֶׁהִיִּיתִי בּוֹאֲרָמָס בְּשַׁנַּת תרס"ז, רָאִיתִי שֵׁם סִפְר־תּוֹרָה אֲשֶׁר מְקַבֵּל בְּיָדָם שֶׁכָּתְבוּ מִהֶרֶם מְרוֹטֶנְבוּרְג, וְגַם בּוֹ כָּתוּב דִּכָּא בְּאֶלֶף. וְעֵין בְּשְׂאֲרִית יְהוּדָא (יּוֹרָה דַּעָה סִימָן ט"ז) וְדְבַרֵּי נַחֲמִיָּה (יּוֹרָה דַּעָה סִימָן כ"ב) . וּבִסְפֵּר מִשְׁנַת אַבְרָהָם (סִימָן לב) מְצִין כְּמָה סְפָרִים הַדְּנִים בְּזֹה.

ריבוע התפילין

יום ראשון א' אלול ה'תשע"ט

אלא כל שהן מרובעות ברוכן – כשרות. אבל אדמו"ר הזקן (אור"ח סי' לב סג"ט) כתב במפורש "שיהיה הבית מרובע ארכו כרחבו בכל מושך גברו". וכן כתב בביאור הלכה (שם סל"ט ד"ה נתקלקל) שקלקול הריבוע פוסל אף במיעוטו. ויתירה מזו: אפילו אם הקלקול אינו "במקום חודו של הזוית למעלה", אלא גם אם הגם הוא "במקום אחר מדפני הבית מבחוץ" מתבטל ריבועו.

ואמנם, הוסיף הביאור הלכה: "פשיטא לי דעל ידי פגימה קטנה שנתהווה בהבתיים, בשיעור 'חגירת ציפורן', ואפשר אפילו מעט יותר" – אינו מתבטל בכך שם 'ריבוע' מהתפילין. וגם אם בעת עשיית התפילין יש לדייק ולהזהר אפילו מפגימה קלה, כדי שהריבוע יהיה בשלמות, אם במשך הזמן נתקלקל ונחסר בשיעור זעיר אין הריבוע מתבטל.

וה'צ"ץ אליעזר' (י"ג סי' י ס"ק ז) מסתפק האם אפשר לתקן ולסתום ריבוע שנפגם בדבק העשוי מעורות בהמה (מאלו שעושים מהם את בתי התפילין) שנטחנו, האם כיון שהדבק הוא מאותו המין הרי הוא מתבטל ונחשב כחלק מה'בית' או לא.

הלכות תפילין פרק ג, הלכה א: שמונה הלכות יש במעשה התפילין – כלן הלכה למשה מסיני... ואילו הן: שיהיו מרובעות, וכן תפירתן ברבוע...

וכתב ה'פרי מגדים' (אור"ח סי' לב, א"א ס"ק נ"ג) בשם הרמב"ם בפירוש המשניות (עירובין פ"ח) שאמנם אדם יכול לצמצם ולעשות ריבוע בתכלית הדיוק, אבל צריך להשתדל לדייק במיטב היכולת.

ובספר 'ארץ צבי' (סי' י"ב ס"ק ב') הוסיף שאף בזמננו, שיש מכשירים משוכללים שבאמצעותם ניתן לעשות את הריבוע בדיוק מוחלט, מעיקר הדין אין חיוב להשתמש במכשירים אלו, כי מאחר שמאז מתן תורה ועד ימינו לא היו מכשירים כאלו, הרי ניתנה התורה על דעת שהריבוע יעשה כפי יכולת האדם ללא מכשירים. עם זאת, ודאי שיש הידור מצווה לרבע את התפילין בשלמות האפשרית.

ואם נפגם חוד התפילין – האם בכך התבטל ריבוע התפילין?

לדעת ה'חסד לאברהם' (תניא אור"ח סי' ח) אין צורך שהתפילין תהינה מרובעות בכל גובהן מראשן ועד סופן

כשרות ספרי התורה בימינו

יום שני ב' אלול ה'תשע"ט

אך ה'מנחת חינוך' (מצוה תריג) תמה על כך: אם המצוה מדאורייתא מתקיימת רק בכתיבה ללא חסר או יתר, כיצד לא דאגו האמוראים לשמר את מסורת הכתיבה המדויקת כדי לאפשר את קיום המצוה לדורות?

ולפיכך מחדש ה'מנחת חינוך' כי אי דיוק בחסר ויתיר פוסל רק אם יש בכך שינוי משמעותי כי דינים רבים נלמדים משינויי הכתיב, לדוגמה מהמילה 'בסכת' שבפסוק "בסכת תשבו שבעת ימים" (במקום 'בסכות') למדו חז"ל שיש לשבת בסוכה אחת ולא בשתי סוכות, ולכן סוכה העומדת מתחת סוכה אחרת פסולה (סוכה ט, ב), ובמקרה זה אם כתב 'בסכות' בכתיב מלא הספר נפסל, אך במקומות שהכתיב המלא או החסר אינו יוצר שינוי משמעותי, איננו מעכב.

ומעתה יש לומר כי במשך השנים נשכחו רק שינויי הכתיב שאין בהם שינוי משמעותי ואינם מעכבים, אך החסרות והיתרות שדרשו מהם חז"ל דרשות השתמרו בצורה מדויקת, ולכן ספרי התורה שבידינו כשרים מן התורה ללא פקפוק (וראה עוד מהר"ם שיק על תרי"ג מצוות, מצוה תריג, ב).

הלכות תפילין ומזוזה וס"ת פרק ז, הלכה יא: אכל אם כתב המלא חסר, או חסר מלא... הרי זה פסול, ואין בו קדושת ספר תורה כלל.

על-פי"ז מתעוררת שאלה לגבי כשרות ספרי התורה בימינו: בגמרא (קידושין ל, א) נאמר שאין אנו בקיאים בחסרות ויתירות, היינו שאין בידינו מסורת ברורה לגבי כל המילים שבתורה אם הן נכתבות בכתיב חסר או מלא, ולפי דברי הרמב"ם כאן הרי אפילו אם נכתבה מילה אחת שלא בדקדוק הספר פסול!

וה'שאגת אריה' חידש כי מטעם זה אין נוהגת מצוות כתיבת ספר תורה מדאורייתא, שהרי אין בידינו לכתוב ספר כשר אלא שחכמים תיקנו לכתוב גם בימינו כדי שלא תשתכח התורה מישראל.

ולדעת ה'חתם סופר' (שו"ת אור"ח סי' נב, נד) אין בכך כדי לפטור לגמרי ממצוות הכתיבה מדאורייתא, כי מכל-מקום עלינו לקיים אותה מספק, אך מטעם זה אין מברכים על מצות כתיבת ספר תורה, שכן המצווה מתקיימת מספק וספק ברכות להקל.

כתיבת פרשה רגילה כ'שירה' – מתי פוסלת?

יום שלישי ג' אלול ה'תשע"ט

וְהָיָה אֶחָד בְּצוּרַת הַפָּרָשָׁה הַסְּתוּמָּה, וְנִמְצְאָה בָּל שְׂמִיָּה חֲלוּקָה לְשִׁתִּים.

ה'כסף משנה' (ד"ה צורת) הביא את קושיית הריב"ש (תשובות

הלכות תפילין ומזוזה וס"ת פרק ח, הלכה ד: ראיתי לכתב הנה כל פרשיות התורה, הסתומות והפתוחות, וצורות השירות... צורת שירת האזינו – כל שמייה ושמייה, יש באמצעה

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ עא

סי' רפו):

רווחים ותיווצר צורת 'שירה' היה מקום לומר שאינו פסול כי זו אינה קביעת 'פרשה' אלא כתיבה בצורה של 'שירה'. לכן באה ההלכה וקובעת "כתב פרשה אחת כשירה – הרי זה פסול".

וב'קטת הסופר' (סי' לו, לשכת הסופר סק"ג) דייק מלשון הרמב"ם "כתב פרשה אחת כשירה, הרי זה פסול" שדווקא פרשה אחת צריך לכתבה כסדרה ללא רווח, ואם יכתוב עם רווחים באמצע השורה כצורת 'שירה', הספר פסול כיון ששינה צורת ה'פרשה', אבל אם יש כמה פרשות קצרות בסמיכות זו לזו (בפרשת 'אחר' יש אחד עשר פסוקים שכל פסוק הוא 'פרשה סתומה') וכל פרשה תיכתב כראוי אלא שבין פרשה ופרשה יעשה רווח וידייק לעשות את הרווחים באמצע השורה כצורת 'שירה', הספר כשר אף אם הן בצורת 'שירה' כי כל פרשה היא כצורתה.

אם הרווח בין כתב לכתב באמצע השירה (בשירת האזינו) הוא בשיעור תשע אותיות (שיעור הרווח 'כצורת הפרשה הסתומה', לעיל הל' א-ב), מה החידוש בהלכה שהובאה לעיל (פ"ו ה"א) "כתב פרשה אחת כשירה – הרי זה פסול", היינו, כתב פרשה רגילה שבתורה כשבאמצע של כל שורה יש רווח כדוגמת שירת 'האזינו', הספר פסול – הרי בלא-הכי יש לפסול כי על ידי עשיית הרווח קבע 'פרשה' במקום שאינו פרשה נפרדת, ואם פרשה פתוחה שעשה אותה סתומה או פרשה סתומה שעשאה פתוחה – פסולה (שם), כל-שכן שיש לפסול כשקבע 'פרשה' שלא במקומה? ותירץ הריב"ש:

כאשר מפרידים באמצע הפרשה ברווח של תשע אותיות, הרי זה פסול כי קובעים 'פרשה' במקום שאין שם פרשה נפרדת. אמנם זהו כשעושים רווח אחד, אך אם יעשו כמה

יום רביעי ד' אלול ה'תשע"ט

פתיל תכלת - מה שיעורו?

חוטין לבן ואחד תכלת". ומבאר ה'כסף משנה' שהרמב"ם דייק זאת מלשון הכתוב "פתיל תכלת" – 'אחד ולא שנים'. ובספר 'שושן עדות' (עדות פ"ד מ"י סק"י) הוסיף שכן מובן גם מזה שלא נאמר בכתוב "ונתנו... חוט תכלת" (שפירושו חוט שלם), כלשון הכתוב במקומות אחרים ("מחוט ועד שרוך נעל", בראשית יד, כג. "את תקות חוט השני", יהושע ב, יח) אלא נאמר "פתיל תכלת", היינו, חוט קטן שנחתך מחוט ארוך (וכמובא בכמה מקומות בגמרא דיני פתילות הראויות להשתמש בהן להדלקה, ראה שבת כ, ב) ואם כן, 'פתיל תכלת' משמעו חצי החוט, היינו פתיל אחד משמונת הפתילים.

וכתב ה'בית יוסף' (א"ח סי' יא) שבזמן הזה שאין לנו את צבע התכלת, אין במחלוקת זו 'נפקא מינה' להלכה.

הלכות ציצית פרק א, הלכה ו': ומכנים שם ארבעה חוטין, ובפילן פאמצע - נמצאו שמונה חוטין משלשלין... ויהיה אחד משמונת החוטין, חוט תכלת; והשבעה, לבן. לדעת רש"י ותוספות (מנחות לח, א, ד"ה התכלת) המצוה היא לתת שני חוטין לבן ושני חוטין תכלת, וכופלם בהכנסתם בבגד כדי שיהיו ארבעה חוטין לבן וארבעה חוטין תכלת. ולדעת הראב"ד כאן צריך לתת שלשה חוטין לבן וחוט אחד של תכלת, ובהכפלתם יהיו שישה חוטין לבן ושניים של תכלת. ואילו לדעת הרמב"ם יש להכניס שלושה חוטין לבן וחוט אחד חציו לבן וחציו תכלת, ולאחר הכריכה "יהיה אחד משמונת החוטין חוט תכלת והשבעה לבן". וכך כתב הרמב"ם בתשובתו לחכמי לונגיל: "יש לו לטוות חוט אחד מקצתו תכלת ומקצתו לבן... וכופלו ושזורו עד שיהיו שבעה

יום חמישי ה' אלול ה'תשע"ט

'פנים חדשות' לשבע ברכות

שמחה לכבוד החתן והכלה, וזאת על ידי נוכחות האורחים החדשים, אך כאשר אין בסעודה זו תוספת שמחה על הסעודות הקודמות שבירכו בהן את הברכות, אין לברך שוב. ועוד כתבו התוספות כי בשבת מברכים שבע ברכות אף בלא פנים חדשות, כי השבת בעצמה והוספת מיני המאכל לכתובה גורמים לתוספת שמחה.

אך הרמב"ם כותב שאם יש כאלו שלא שמעו את הברכה בשעת הנישואין "מברכין בשבילם שבע ברכות", ומבואר מלשונו כי אלו שמעו כבר את הברכה בעת הנישואין אינם מתחייבים בברכה שוב (ואין תוספת השמחה מחייבת אותם בברכה), והברכה נעשית כדי להוציא ידי חובה את האורחים החדשים בעצמם שעדיין לא שמעו את הברכה ולא יצאו ידי חובה.

הלכות ברכות פרק ב, הלכה י': אם היו האוכלין אחרים שלא שמעו ברכת נישואין בשעת נישואין, מברכין בשבילם אחר ברכת מזון שבע ברכות, בדרך שמברכין בשעת נישואין. בגמרא (כתובות ז, ב) נאמר שמברכים את ברכות הנישואין (שבע ברכות) בשבעת ימי המשתה רק אם נוכחים במקום פנים חדשות שלא היו בשעת הנישואין. ונראה מדברי הראשונים שנחלקו ביסוד הדין.

התוספות (שם ד"ה והוא) כתבו ש'פנים חדשות' הם רק בני אדם שנוכחותם גורמת לתוספת שמחה, אך אם נקלע למקום אדם זר שאינו מוכר לנוכחים אין הוא נחשב כ'פנים חדשות' לברך שבע-ברכות.

והטעם הוא כי לאחר שכבר בירכו את השבע ברכות בשעת הנישואין, אין חיוב הברכה חל שוב אלא כאשר נוספת

שלדעתו אין תוספת השמחה מחייבת בברכה את מי שכבר יצא ידי חובה, והברכה נעשית רק עבור האורחים החדשים, ולכן אף אם השבת גורמת לתוספת שמחה, הרי בהעדר אורחים חדשים אין עבור מי לברך.

(ערוך השולחן אה"ע"ו סב, כד"ח)

ובהתאם לכך לא הזכיר הרמב"ם שמדובר באנשים שנוכחותם מוסיפה שמחה, משום שהברכה נעשית כדי להוציא אותם עצמם ידי חובתם, ואין חילוק בין אם נוכחותם גורמת שמחה לאחרים או לא.

ומאידך, הרמב"ם אינו מחלק בין חול לשבת, משום

כיצד מועילה אמירת 'ברוך שם' יום שישי ו' אלול ה'תשע"ט

בעקבותיה מברך ומשבח, ולכן כתב שאמירת "ברוך שם" היא כדי שלא להוציא שם שמים לבטלה, אך ה'טור' וה'שולחן ערוך' סוברים שאמירת "ברוך שם" היא אמירת שבח לה' שבאה כתיקון על שהוציא שם שמים לבטלה וזלזול בכבודו. לכן לדעת הרמב"ם צריך לומר זאת "מיד" לאחר אמירת שם ה', כי רק אז מוכיח ששם ה' לא נאמר לבטלה, אך לדעת ה'שולחן ערוך' בכל אופן נעשה כאן איסור אלא שצריך לתקנו על ידי אמירת "ברוך שם", אבל אין הכרח לומר זאת בסמוך ממש לאמירת שם ה', ומטעם זה אם עדיין לא אמר 'אלוקינו' יאמר 'למדני חוקיך' ונמצא שלא הוציא שם שמים לבטלה אלא כחלק מפסוק, ואילו אמירת "ברוך שם" אינה מונעת את האיסור אלא באה כתיקון, אך לדעת הרמב"ם גם על ידי אמירת "ברוך שם" אין כאן איסור ולכן לא הזכיר את האפשרות השנייה.

(נינים למשפט ברכות לט, א. משמיע שלום שם סי' לח)

הלכות ברכות פרק ד, הלכה י: נִמְלֵךְ אֶכֶל וּבִרְךָ עָלָיו, וְנִפְלֵ מִיָּדוֹ וְנִשְׁרַף... צָרִיךְ לומר 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' על ברכה ראשונה, כִּי שֶׁלֹא לְהוֹצִיא שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטְלָהּ. הלכה זו הובאה ב'טור' וב'שולחן ערוך' (א"ח רי, ח), ושם הוסיפו: "ואם אמר כשנפל ברוך אתה ה' ולא אמר אלוקינו, יסיים ויאמר 'למדני חוקיך' שיהא נראה כקורא פסוק ואין כאן מוציא שם שמים לבטלה". אך הרמב"ם לא הביא אותה. ועוד: הרמב"ם מביא הלכה זו גם בהלכות שבועות (יב, יא), ושם הוסיף: "ימחה מיד וישבט...", אך ה'טור' וה'שולחן ערוך' לא כתבו לומר זאת "מיד".

וביאר ההבדלים יובן על פי שינוי הלשון: הרמב"ם כתב: "צריך לומר... כדי שלא להוציא שם שמים לבטלה", ואילו ה'טור' וה'שולחן ערוך' כתבו: "וצריך לומר... על שהוציא שם שמים לבטלה". כלומר: לדעת הרמב"ם אמירת "ברוך שם" פועלת למפרע שהוצאת השם אינה נחשבת לבטלה, שהרי

האם ריח בשמים של עבודה-זרה בטל ברוב? שבת קודש ז' אלול ה'תשע"ט

הבשמים. וביאר ב"ד המלך': יש לעיין: הרי לענין הקדש אמרו שריח אין בו משום מעילה כי אין בו ממש (ולכן ריח הקטורת לאחר שתעלה תמרתו אין בו משום מעילה. ראה הל' מעילה פ"ה הט"ז), ומדוע אסור להריח ריח של עבודה-זרה? אלא שנאסר לישראל להיות 'רוצה בקיומו' של עבודה-זרה (הל' מאכ"א פ"ג הכ"א). ואף שאין זו הנאה מעצם ה'עבודה זרה', הרי זו נחשבת כהנאה כי בזה מתמלא רצונו. וכן הוא גם בריח של עבודה-זרה, אף שעצם הריח אין בו ממש, היות ורצונו להריח ריח זה, הרי כשהריח – נהנה, שנשלם רצונו ולכן הדבר אסור.

ולכן ריח בשמים של עבודה-זרה מתבטל אף שעבודה-זרה אין לה ביטול, כי עצם הריח (שאינו בו ממש) אין בו איסור, והאיסור בגלל מילוי רצונו הוא כאשר ריח ה'עבודה זרה' הוא בעינו, אך כאשר ריח זה בא מריח המותר, רצון האדם הוא להריח את המותר, ומה שנהנה גם מריח העבודה-זרה הרי זה שלא ברצונו.

הלכות ברכות פרק ט, הלכות ח"ט: בְּשָׂמִים שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה... בְּשָׂמִים שֶׁל מֵתִים... וְשָׁמֵן הָעָשׂוֹי לְהַעֲבִיר אֶת הַזֶּהָמָה - אֵין מְבַרְכִין עֲלֵיהֶן... נִתְעַרְבַּ רֵיחַ שְׁמֵכֶרְכִין עָלָיו, בְּרֵיחַ שְׁאֵין מְבַרְכִין עָלָיו - הוֹלְכִין אַחֵר הָרֵב. הקשה ה'מעשה רוקח':

ריח בשמים של מתים או שמן העשוי להעביר את הזוהמא (שמותר להריח בהם אך לא נעשו לריח) שאין מברכים עליו שהתערב בריח שמברכין עליו, בטל ברוב. אך מדוע ריח בשמים של עבודה-זרה (שאסור להריח בהם) בטל ברוב אם הוא המיעוט בתערובת, הרי עבודה זרה אין לה ביטול (הל' עבודה זרה פ"ו ה"ט) ואיך אפשר לברך עליו?

ותירץ: אם הרוב הוא ריח שמברכים עליו הולכים אחר רוב התערובת ומברכים, רק כאשר המיעוט הוא מבשמים שפטורים מלברך עליהם אך מותר להריח בהם (בשמים של מתים וכד') אבל אם המיעוט הוא מבשמים של עבודה-זרה שאין לברך עליהם כיון שאסור להריח בהם, אינו בטל ברוב.

ויש (שושנים לדוד ברכות פ"ח מ"ו. יד המלך כאן) שנקטו בדעת הרמב"ם שגם בריח בשמים של עבודה זרה הולכים אחר רוב

יהודי צריך להיות במעמד ומצב ש"ראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך", ולא להתבייש בכך.

משיחת שבת פרשת שופטים, ה'תשכ"ט

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - א' אלול תשע"ט

(10) שתחילתה בתחילת השיטה, וזה מבואר בפרוטרוט לקמן (פרק ח, הלכות א-ב). ומקור הלכה זו (שבת דף קג עמוד ב).

- ג. וְצִרְיָהּ לְהִזְהֵר בְּמֵלֶאךָ וְחֹסֶר, עַד שֶׁיְהִי אַרְבַּעַתָּן
- כְּתוּבוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵן כְּתוּבוֹת בְּסֵפֶר תּוֹרָה הַבְּדוּק¹¹;
- שָׁאם כְּתֵב הַחֹסֶר¹² מֵלֵא¹³, פְּסוּל, עַד שֶׁיִּמְחַק
- הֵיתֵר¹⁴; וְאִם כְּתֵב הַמֵּלֶאךָ חֹסֶר, פְּסוּל וְאֵין לוֹ
- תִּקְנָה¹⁵. וְאֵלוּ הֵן הַחֲסֵרוֹת וְהַמְּלָאוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּאֲרָבַע
- פְּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ:

(11) מוגה משגיאות. (12) חסר וא"ו או יו"ד. (13) כגון "יביאך" במקום "יבאך". (14) וירחיב האות שלפניה ושל אחריה, כדי שלא יראו כשתי תיבות נפרדות מחמת חלל האות המחוקק ("פרי חדש"). (15) שאי אפשר לתקן ולמלא את החסר, שאז תהיה הכתיבה שלא כסדרה (שהרי הקדים את המאוחר), ואמרו במכילתא פרשת בא: "כתבן שלא כסדרן ייגזזו". וכל זה רק בתפילין ומזוזה. אבל ב"ספר תורה" יש תקנה להכניס את החסר. ואף על פי שקדושתו חמורה משל תפילין ומזוזה, כתיבה "כסדרה" אינה מעכבת בו, כי אי אפשר להיזהר בכל הספר שלא תהא בו טעות, ולא ניתנה תורה למלאכי השרת ("מעשה רוקח").

- ד. פְּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה: 'קִדְשׁ לִי כָל בְּכוֹר' - מֵלֵא,
- 'זְכוֹר' - מֵלֵא, 'בְּחֻזֵּק' - חֹסֶר, 'הוֹצֵא' - מֵלֵא,
- 'צִאִים' - חֹסֶר וְאֵין, 'בִּינְיָא' - מֵלֵא, 'וְהָאֲמַר' -
- חֹסֶר, 'וְהִיבּוֹסִי' - מֵלֵא, 'לְאַבְתִּיךָ' - חֹסֶר וְאֵין,
- 'הָעֵבֶדְהָ' - חֹסֶר, 'מִצַּת' - חֹסֶר, 'הַשְּׂבִיעִי' - מֵלֵא,
- 'מִצּוֹת' - מֵלֵא, 'שָׂאֵר' - חֹסֶר, 'גְּבֻלְךָ' - חֹסֶר,
- 'בְּעֵבֶר' - מֵלֵא, 'לְאוֹת' - מֵלֵא, 'וּלְזִכְרוֹן' - מֵלֵא,
- 'עֵינֶיךָ' - מֵלֵא, 'תּוֹרַת' - מֵלֵא, 'הוֹצֵאךָ' - חֹסֶר
- יו"ד, 'הִחֲקָה' - חֹסֶר, 'לְמוֹעֲדָה' - מֵלֵא.

- ה. פְּרָשָׁה שְׁנִיָּה: 'וְהָיָה כִּי יִבְאֵךְ' - חֹסֶר יו"ד,
- 'וְלְאַבְתִּיךָ' - חֹסֶר וְאֵין, 'חֲמַר' - חֹסֶר, 'בְּכוֹר' -
- מֵלֵא, 'בְּחֻזֵּק' - חֹסֶר, 'הוֹצִיאָנוּ' - מֵלֵא, 'וְיִהְיֶה' -
- חֹסֶר, 'בְּכוֹר' - מֵלֵא, 'מִבְּכֹר' - חֹסֶר, 'וְעַד בְּכוֹר' -
- מֵלֵא, 'זִבְח' - חֹסֶר וְאֵין, 'יִכָּל בְּכוֹר' - מֵלֵא,
- 'לְאוֹת' - מֵלֵא, 'דִּבְכָה' - כְּתוּב בִּה"א, 'וּלְטוֹטֹפֶת'
- חֹסֶר וְאֵין תְּנִינָא, 'עֵינֶיךָ' - מֵלֵא, 'בְּחֻזֵּק' - חֹסֶר,
- 'הוֹצִיאָנוּ' - מֵלֵא.

- ו. פְּרָשָׁה שְׁלִישִׁית: 'שְׁמַע' - עֵינִין שֶׁל 'שְׁמַע'
- גְּדוּלָה, דִּלְתָּ שֶׁל 'אַחַד' גְּדוּלָה¹⁶, 'מֵאֲדָךְ' - חֹסֶר,
- 'לְכֻנִּיךְ' - מֵלֵא, 'בְּבִיתְךָ' - בֵּלֵא יו"ד שְׁנִיָּה,
- 'וּבְקוֹמְךָ' - מֵלֵא, 'לְאוֹת' - מֵלֵא, 'יָדְךָ' - חֹסֶר,
- 'לְטוֹטֹפֶת' - חֹסֶר שְׁנֵי וְאֵין, 'עֵינֶיךָ' - מֵלֵא,

יום ראשון א' אלול ה'תשע"ט

הַלְכוֹת תְּפִלִּין וּמְזוּזָה וּסְפֵר תּוֹרָה

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) דיני התגין שבכתיבת פרשיות התפילין בתוך הבתים; מעשה הרצועות ודין רצועה שנפסקה.

- א. בִּיצֵד כּוֹתֵבִין אֶת הַתְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ²? כּוֹתֵבִין
- אַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת עַל אַרְבַּע קְלָפִין³, וְגוּלְלִין כָּל אֶחָד
- וְאֶחָד לְבָדוֹ, וּמְנִיחִין אוֹתָן בְּאַרְבַּע בָּתִּים, שֶׁהֵן
- מַחְבְּרִין⁴ בְּעוֹר אֶחָד⁵. וְשֶׁל יָד, כּוֹתֵבִין אוֹתָן הָאֲרָבַע
- פְּרָשִׁיּוֹת בְּאַרְבַּע דְּפִין⁶ עַל קֶלֶף אֶחָד, וְגוּלְלוּ כַּמִּין
- סִפְר־תּוֹרָה מְסוּפֹה לְתַחֲלָתוֹ⁷, וּמְנִיחוֹ בְּבֵית אֶחָד⁸.

(2) הקדים רבינו לפרש מעשה כתיבת "של ראש" תחילה, וכן לעיל (פרק א, הלכה א) במעשה הנחתן הקדים "של ראש" לתפילה "של יד" אף על פי שבתורה קדמה "של יד" ככתוב (שמות פרק יג, פסוק ט): והיה לך לאות על ירך ולזיכרון בין עיניך, וכן צריך לכתוב קודם פרשיות של יד כמבואר בשולחן ערוך אורח חיים (סימן לב, סעיף א), אלא מפני שקדושת "של ראש" חמורה מ"של יד" כמבואר לקמן (פרק ג, הלכה י"ז) נקטה תחילה. (3) (מנחות דף לד עמוד ב) שנאמר ולטוטפת בין עיניך אמר רבי עקיבא טט בכתפי שתיים, פת באפריקי שתיים. (4) מבואר לקמן (פרק ג, הלכות ב"ג). (5) שנאמר "ולזיכרון בין עיניך" וזכרון אחד אמרתי לך ולא שניים ושלושה וזיכרונות, מכאן שאין מניחים את ארבע הפרשיות אלא בעור אחד (מנחות, שם). (6) עמודים. (7) כי אם יגללו מתחילתו לסופו תצא הפרשה האחרונה ראשונה וסדרן מעכב (קריית ספר). גם ארבעת הקלפים שבתפילה של ראש, גוללים מסופם לתחילתם כמבואר בדברי רבינו לקמן פרק ג, הלכה ז, אלא משום שאי אפשר לגללם בגלילה ממש "כעין ספר תורה", שהרי טעונים כיפול, כדי שניחם בבתיים בעומק כל בית, לפיכך דקדק רבינו לתאר גלילת הפרשיות "כמין ספר תורה" רק ב"של יד" לבד ("מעשה רוקח"). (8) שנאמר: והיה לך לאות על ירך, אות אחת מבחיץ ומבפנים (מנחות, שם). וראוי להעיר שכתובת התפילין היא ביד ימנית, כמו שמבואר במסכת מנחות דף לו עמוד א ואם עבר וכתבן בשמאלו פסולות, שאין דרך כתיבה בכך, כמו שמבואר בשבת דף קג עמוד א ("הגהות מיימוניות").

- ב. וְצִרְיָהּ לְהִזְהֵר בְּפְרָשִׁיּוֹת, שָׁאם עֲשֵׂה הַסְתַּמָּה⁹
- פְּתוּחָה¹⁰ או הַפְּתוּחָה סְתוּמָה, פְּסָלָן. וְשִׁלְשֵׁת
- הַפְּרָשִׁיּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת כִּלְּן פְּתוּחוֹת, וּפְרָשָׁה אַחֲרוֹנָה,
- שֶׁהִיא 'וְהָיָה אִם שְׁמַע', סְתוּמָה.

(9) פרשה המתחילה באמצע השיטה (השורה) או בסופה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׂתִים שֶׁל יָד וְאַחַת שֶׁל רֹאשׁ²⁵ - אִם מִצָּאִם כְּשֵׁרִים,³⁵
הַחֹזֵק זֶה הָאִישׁ²⁶, וְהָרִי כֵלָן כְּשֵׁרִים וְאֵין הַשָּׂאָר³⁶
צָרִיךְ בְּדִיקָה²⁷; וְאִם לִקְחָם צִבְתִּים²⁸ צִבְתִּים, כֵּלָן³⁷
צָרִיכוֹת בְּדִיקָה²⁹, שֶׁחֲזָקָת הַצִּבְתִּים, מֵאֲנָשִׁים הִרְבָּה³⁸
לְקוֹחִים³⁰.³⁹

22) שאינו בקי בכתיבת הפרשיות שבתפלין ועלול לטעות
בין חסרות ליתירות, וכיוצא בזה. (23) פותח את הבתים,
ובודק את הפרשיות לראות אם נכתבו כהלכה (עירובין דף צז
עמוד א) ולכתחילה אין לקנותן אלא מן המומחה שהוא
מנוסה ובקי בדיני מעשה התפלין, כי בזיון הוא לפתוח
הבתים ולבדוק פרשיותיהם וכן יש לחוש שמא יתעצל ולא
יפתחם כלל מפני הטורח, ויניחין בלי בדיקה (מנחות דף מב
עמוד ב וכן בתוספות עירובין דף צז עמוד א). (24) דפוס
התפלין חוץ מרצועותיהן נקראים קציצות, ראה (סוכה דף כו
עמוד ב; גיטין דף נח עמוד א). (25) כי צריך הוא לדעת אם
כותבן היה בקי בשל יד ובשל ראש כאחד. (26) שמכון
למוכר הזה כי הלכה היא: "שלוש פעמים הרי היא חזקה"
(יבמות דף סד עמוד ב). (27) שהרי כולן נכתבו על ידי איש
אחד, שהרי זה מצאן אצל המוכר קשורות בצמד אחד
(עירובין, שם). (28) חבילות חבילות נפרדות, צבתים -
מלשון: שול תשולו לה מן הצבתים (רות פרק ב, פסוק טו),
שפירושו: אלומות. (29) כל חבילה צריכה בדיקה לעצמה
ואין האחת ניתנת בבדיקת חברתה. (30) ומי שמכר את אלו
לא מכר את אלו ושמה האחד מומחה והשני הדיוט (שם).
לפיכך בודק בכל צבת שתיים של יד ואחת של ראש או להיפך
ועל ידה נותר כל הצבת.

יא. הַפּוֹתֵב תְּפִלִּין בְּכַתְב־יָדוֹ, או שֶׁלִּקְחָן מִן
הַמִּמְכָּה³¹ או מִשָּׂאָר אֲדָם, וּבִדְקָן וְהַחֲזִירָן לְעוֹרָן -
לְעוֹלָם אֵינוֹ צָרִיךְ לְבִדְקָם פַּעַם אַחֶרֶת, וְאִפְּלוּ לְאַחֵר
בָּמָה שֵׁנִים; כֹּל זֶמֶן שֶׁחָפְזִין שָׁלֵם, הָרִי הֵן בְּחֻזְקָתָן,
וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן שֶׁמָּא נִמְחָקָה אוֹת מִתּוֹכָן או
שֶׁנִּקְבָּה. הֲלָל הַזֶּקֶן הֵיךְ אוֹמֵר: אֵלּוֹ מִשָּׁל אָבִי³²!
אִמָּא³³!

31) שאינן צריכות בדיקה. (32) ירושלמי עירובין (פרק י,
הלכה א) ולא בדקתין מעולם. והטעם, כי האוויר שולט בהן
ואינן מתעפשות; אבל אם אינו מניחן אלא לפרקים, ויש לחוש
שמה נתעפשו, ודאי צריכות בדיקה, שמה ניקבו האותיות או
נמחקו. וזמן בדיקתן פעמיים בשמיטה (שולחן ערוך אורח
חיים סימן ל"ט; וראה מסכת יומא דף יא עמוד א).

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) סידור פרשיות התפלין בתוך הבתים; מעשה הרצועות
ורדין רצועה שנפסקה.

א. שְׁמוֹנֶה הִלְכוֹת יֵשׁ בְּמַעֲשֵׂה הַתְּפִלִּין², כֵּלָן הִלְכָה⁴⁷
לְמִשָּׁה מְסִינִי, וּלְפִיכָךְ כֵּלָן מְעַכְבּוֹת, וְאִם שָׁנָה⁴⁸
בְּאַחַת מֵהֶן, פֶּסֶל. וְאֵלּוֹ הֵן: שְׁתֵּי מְרַבְּעוֹת, וְכֵן⁴⁹
תְּפִירָתָן³ בְּרַבְּעִי, וְאַלְכֶסוֹנִן בְּרַבְּעִי⁴, עַד שְׁתֵּיהֶן לָהֶן⁵⁰
אַרְבַּע זְוִיּוֹת שְׁוֹת⁵; וְשְׁתֵּיהֶן בְּעוֹר שֶׁל רֹאשׁ צוּרָה⁵¹

1 'מְזוֹזוֹת' - חֶסֶר וְאִ"ו רֹאשׁוֹנָה, 'בִּיתָךְ' - בְּלֹא יו"ד¹
2 שְׁנֵיהֶן, 'וּבִשְׁעָרֶיךָ' - מְלֹא.

16) רומזו לתיבת עד, שישאל מעידים על יחוד ה' ככתוב
(ישעיה פרק מג, פסוק י'): אתם עדי נאום ה' ("בעל הטורים").

3 ז. פֶּרֶשֶׁה רְבִיעִית: 'וְהָיָה אִם שָׁמַע' - חֶסֶר, 'מְצוֹתִי'
4 - בְּוָא"ו אַחַת, 'יֹרֶה' - מְלֹא, 'וּמִלְקוֹשׁ' - מְלֹא,
5 'וְתִירָשֶׁךָ' - חֶסֶר וְאִ"ו, 'וְהַשְׁתַּחֲוִיתֶם' - מְלֹא,
6 'יְבוּלָה' - מְלֹא, 'הַטֹּבָה' - חֶסֶר, 'נִתֵּן' - חֶסֶר, 'אַתָּם'
7 - חֶסֶר, 'לְאוֹת' - מְלֹא, 'לְטוֹטְפֹת' - חֶסֶר וְאִ"ו
8 שְׁנֵיהֶן, 'עֵינֵיכֶם' - מְלֹא, 'אַתָּם' - חֶסֶר, 'בְּבִיתְךָ' -
9 בְּלֹא יו"ד שְׁנֵיהֶן, 'וּבְקוֹמָךְ' - מְלֹא, 'מְזוֹזוֹת' - מְלֹא,
10 'בִּיתָךְ' - בְּלֹא יו"ד שְׁנֵיהֶן, 'וּבִשְׁעָרֶיךָ' - מְלֹא,
11 'לְאַבְתֵּיכֶם' - חֶסֶר וְאִ"ו¹⁷.

17) כל זה הוציא רבינו מתוך "הספר הידוע במצרים... ועליו
היו הכול סומכים לפי שהגיהו בן אשר" (מלשון רבינו לקמן
פרק ח, הלכה ד).

12 ח. וְצָרִיךְ לְהַזְהִיר בְּתִגְיָן¹⁸ שֶׁל אוֹתִיּוֹת, וְהֵן כְּמוֹ
13 זִיגְיָן זְקוּפוֹת¹⁹ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם תֵּג, כְּמוֹ שֶׁהֵן²⁰ כְּתוּבִין
14 בְּסִפְרֵי-תוֹרָה²¹. וְאֵלּוֹ הֵן הָאוֹתִיּוֹת הַמְתִּיגוֹת שֶׁבְּאַרְבַּע
15 פְּרָשִׁיּוֹת אֵלּוֹ.

18) בכתרים. (19) אות זיגין זקופה. (20) התגים.
21) כמבואר לקמן פרק ז, הלכה ח. ומקור התגים לפרשיות
שבתפלין, בסדר תפלין של הגאונים הנקרא "שימושא רבה"
וראה לקמן פרק ז, הלכה ח מה שהבאנו בשם "תשובות
רבינו".

16 ט. פֶּרֶשֶׁה רֹאשׁוֹנָה יֵשׁ בָּהּ אוֹת אַחַת בְּלֶכֶד, וְהִיא
17 מִ"ם סְתוּמָה שֶׁל 'מְיָמִים', עָלֶיהָ שְׁלֹשׁ זִיגְיָן.
18 פֶּרֶשֶׁה שְׁנִיָּה יֵשׁ לָהּ חֲמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, וְכֹל אַחַת מֵהֶן
19 הִ"א, וְעַל כֹּל הִ"א מִתְּחַמֶּשֶׁתִּין אַרְבַּע זִיגְיָן. וְהֵן:
20 הִ"א שֶׁל 'וְנִתְּנָה', וְהִ"א רֹאשׁוֹנָה וְהִ"א אַחֲרוֹנָה שֶׁל
21 'הַקֶּשֶׁה', וְהִ"א שֶׁל 'וַיִּהְיֶה', וְהִ"א שֶׁל 'יִדְכָה'.
22 פֶּרֶשֶׁה שְׁלִישִׁית יֵשׁ בָּהּ חֲמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, וְאֵלּוֹ הֵן:
23 קו"ף שֶׁל 'וּבְקוֹמָךְ' יֵשׁ עָלֶיהָ שְׁלֹשׁ זִיגְיָן, וְקו"ף
24 שֶׁל 'וַיִּקְשְׁרֶתֶם' יֵשׁ עָלֶיהָ שְׁלֹשׁ זִיגְיָן, וְטִי"ת-טִי"ת
25 פִּ"א שֶׁל 'לְטוֹטְפֹת', עַל כֹּל אוֹת מִשְׁלֶשֶׁתִּין אַרְבַּע
26 זִיגְיָן. פֶּרֶשֶׁה רְבִיעִית יֵשׁ בָּהּ חֲמֵשׁ אוֹתִיּוֹת: פִּ"א
27 שֶׁל 'וְאִסְפָּתָה' יֵשׁ עָלֶיהָ שְׁלֹשׁ זִיגְיָן, וְתו"ו שֶׁל
28 'וְאִסְפָּתָה' יֵשׁ עָלֶיהָ זִיגְיָן אַחַת, וְטִי"ת-טִי"ת-פִּ"א שֶׁל
29 'לְטוֹטְפֹת', עַל כֹּל אַחַת מִשְׁלֶשֶׁתִּין אַרְבַּע זִיגְיָן. כֹּל
30 הָאוֹתִיּוֹת הַמְתִּיגוֹת - שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה. וְאִם לֹא עָשָׂה
31 הַתִּגְיָן, אוֹ הוֹסִיף וְגָרַע בָּהֶן - לֹא פָּסֵל.

32 י. הַלּוֹקֵחַ תְּפִלִּין מִמִּי שֶׁאֵינוֹ מְמַחֵד²², צָרִיךְ
33 לְבִדְקָן²³. לִקְחַ מִמֶּנּוּ מֵאָה קְצִיצוֹת²⁴, בּוֹדֵק מֵהֶן
34 שְׁלֹשׁ קְצִיצוֹת; אוֹ שְׂתִים שֶׁל רֹאשׁ וְאַחַת שֶׁל יָד, אוֹ

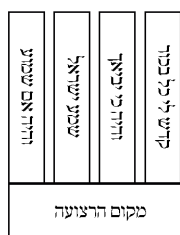
והיתה מפולשת מעבר לעבר. נמצא שהשי"ן של הלוחות היו לה ארבעה דפנות לשלשה אוירים, וכנגדה שי"ן של ארבעה קמטים שיש בה שלשה אוירים; וכתבת ספר התורה הרי היא בולטת, ואין בשי"ן שלה אלא שלשה ראשים ('בית יוסף', אורח-חיים סי' לב).

ג. ומניחין את העור על העץ עד שייבש. ואחר-כך חולץ העור מעל-גבי האמום¹⁵ של עץ, ונמצא העור, שיש בו ארבעה בתים פנויים. ומכניסין פרושה בכל בית ובית, ומחזירין מקצת העור מלמטה, ותופרין אותו מארבע פנותיו²⁰. ומניחין מן העור שלמטה מקום שתפנס בו הרצועה כמו תוכר, והוא הנקרא מעפרת.

(19 דפוס. 20 רוחותיו.)

ד. וכיצד עושין תפלין של יד? לוקחין עץ מרבע, ארפו פרחבו, ויהיה גבהו פאצפע, או יתר על זה מעט או פחות מעט, ומחפין אותו בעור רטב, ומניחין את העור על האמום עד שייבש, וחולץ את העור, ומניח את ארבע הפרשיות במקום העץ, ומחזיר מקצת העור מלמטה, ותופרין מארבע פנותיו, ומניחין מן העור תוכר, מקום הרצועות.

ה. כיצד סדור הפרשיות בתפלה של ראש? מכניסין פרושה אחורונה²¹, שהיא 'ויהי אם שמוע', בבית ראשון, שהוא על ימין המניח; ושמוע' סמוכה לה; ויהי פי יבאף' - בבית שלישי, סמוכה לשמוע';

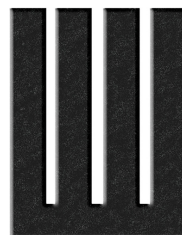
ויקדש לי בבית רביעי, שהוא לשמאל המניח תפלין - כדי שיהא הקורא שלפניו²², פני המניח, קורא על הסדר הזה²⁴, כגון זה ואם החליף סדור זה - פסולות²⁵.

(21 לסדר כתיבתה בתורה. (22 ובנוסח אחר: "שלפניו". (23 מימינו לשמאלו. (24 שהוא סדרן הכתוב בתורה (מנחות לד:) וכן היא דעת רש"י שם. וב'תוספות' שם הביאו דעת רב האי גאון, וכן שיטתו של רבינו-תם, שסדר הנחת הוא: קדש, והיה כי יביאך, והיה אם שמוע, מימין הקורא לשמאלו. וסימן נתנו לדבר: שתי הויות" (והיה כי יביאך, והיה אם שמוע) סמוכות זו לזו, ושתי השינויים של קדש, שמוע, סמוכות לשינויים שבעור הבתים, קדש מכאן, ושמע מכאן, ותפלין העשויות על-פי סדר זה נקראות: "תפלין דרבינו-תם". והואיל ותפלין של אלו (רמב"ם ורש"י) פסולות לדברי אלו (רב האי ורבינו-תם) ושל אלו פסולות לדברי אלו, החרד וירא משום ברכה לבטלה, מניח שני זוגות: אחד כדברי אלו ואחד כדברי אלו, ומניחם על ראשו בבת אחת, בברכה אחת, שהרי אמרו (עירובין צה:): "מקום

שי"ן⁶ מימין ומשמאל; ושיכרף הפרשיות במטלית⁸; ושיכרף אותן בשער⁹ מעל המטלית, ואחר-כך מכניסין בבתיהן; ושיהיו תופרין אותן בגידיו¹⁰; ושעושין להן מעפרת¹¹ מעור החפוי, שתפנס בה הרצועה, עד שתהא עוברת והולכת בתוך תוכר¹² שלה; ושיהיו הרצועות שחרות¹³; ושיהיה הקשר שלהן¹⁴ קשר ידוע, כצורת דלת¹⁵.

(2 עד כאן ביאר רבינו את שני הדברים המעכבים בכתיבת התפלין, מכאן ואילך הוא מפרש את שמות הדברים המעכבים בעשיית התפלין וקשירת רצועותיהן, כפי שהזכיר כבר לעיל (פ"א, ה"ג). (3 שגם תפירת הגידים תהיה מרובעת (מגילה כד: ו'תוספות' שם). (4 שיהיה ריבוען מכון ארכן כרחבן, כדי שיהיה להם אותו אלכסון, שאמרו חז"ל (סוכה ת:): כל אמה בריבוע, אמה ושני חומשים באלכסונה. ולא יהא ארכן יתר על רחבן (שם). (5 שאם יהיה ארכן כרחבן, אז המרחק של זווית האורך יהיה שווה למרחק של זווית הרוחב. כל אלה כלולים בהלכה אחת, ומכאן ואילך מתחילה ההלכה השניה. (6 שעושה קמטים דקים בעור הבתים כדמות שי"ן (מנחות לה:). (7 ע"פ סדר תפלין ל'גאונים', הנקרא "שימושא רבה". (8 חתיכת בד. ירושלמי מגילה (פרק א, הלכה ט). ואנו נוהגים לכרכן בקלף ('שולחן ערוך' אורח-חיים סי' לב). (9 שבת קח, ע"א. (10 שם. וזוהי ההלכה החמישית. (11 מקום מעבר. (12 כעין כפל בבגד, ויש מפרשים: כעין לולאה, או עניבה, ונזכר במשנה (כלים פרק כ"ה, משנה א): "כל שיש לו תבורות". (13 צבועות צבע שחור. (14 של הרצועות "של ראש" כמו שמבואר בסמוך (הלכה י"ג). ושלש ההלכות האחרונות הנזכרות כאן, מקורן בתלמוד (מס' מנחות לה:). (15 על-פי "שימושא רבה".

ב. כיצד עושים תפלין של ראש? לוקחין עץ מרבע ארפו פרחבו ונגבהו. ואם היה גבהו יותר על רחבו או פחות ממנו אין בקו קלום. ואין מקפידין אלא על ארפו שיהא כרחבו. וחופרין בו שלשה חריצין, כדי שיעשה לו ארבע ראשים, כגון זה ולוקחין עור, ומרטיבין אותו במים ומשימין בו את העץ, ומכניסין את העור בין כל חריץ וחריץ, ומכמשים¹⁶ אותו והוא רטב¹⁷ מפאן ומפאן, עד שעושין בו

דמות שי"ן שיש לה שלשה ראשין מימין המניח תפלין, ודמות שי"ן שיש לה ארבעה ראשים משמאל המניח¹⁸.

(16 מקמטים אותו בצבת. (17 כשעדיין רטוב. (18 ע"פ "שימושא רבה". ושתי צורות השי"ן הזאת מכוונות נגד שתי הכתיבות שלנו: כתיבת הלוחות, וכתבת ספר-תורה. כתיבת הלוחות היתה שקועה, שנאמר: "חרות על הלוחות"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

תורת ה' בפין", הוקשה כל התורה לתפילין. וראה לקמן פ"ט, הלכה י"ג.

י. כְּשֶׁתּוֹפְרִין הַתְּפִלִּין, תּוֹפְרִין אוֹתָן בְּרִבּוּעַ. וְהִלְכָּה רִוּוּחַת⁴⁰, שְׂמִיּוֹת בְּכָל צֶדֶד⁴¹ שְׁלֹשׁ תְּפִירוֹת, עַד שְׂמִיּוֹת הַכָּל שְׁתֵּים-עָשָׂר תְּפִירוֹת⁴², בֵּין שֵׁל יָד, בֵּין שֵׁל רֹאשׁ. וְאִם עָשָׂה הַתְּפִירוֹת עֶשְׂרִי⁴³ אוֹ אֶרְבַּע-עָשָׂר⁴⁴, עוֹשָׂה. וְכָל הַתְּפִירוֹת, יִהְיֶה הַחוּט שֶׁלֹּהֶן סוֹבֵב מִשְׁתֵּי רוּחוֹת⁴⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

"בין של יד בין של ראש"

בכל מקום הקדים הרמב"ם תפילין של ראש לשל יד, מהטעם שהתבאר לעיל (ריש פ"א), אבל בהלכות המדברות אודות שניהם יחד, פעמים שמקדים של יד לשל ראש.

(עלפי "לקו"ש חלק ל"ט עמוד 22 הערה 7)

(40) מקובלת בישראל. (41) מצדי הבתים. (42) שעושה ארבעה נקבים בכל צד משולי הבתים, ובהם הוא מעביר את תפירת הגידים, נמצא שלש תפירות לכל צד, שהן שתיים-עשרה בין כולן - כנגד שנים-עשר שבטי ישראל. (43) כשתסיר מלכות וכהונה (שאבדו בעונותינו) שהן יהודה ולוי, ישארו עשרה שבטים. (44) כשתוסיף מנשה ואפרים, שנאמר עליהם (בראשית מח, ה): אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי, יהיו ארבעה עשר שבטים ("שמושא רבה"). (45) משני צדי שולי הבתים, פנים ואחור, שתי תפירות יוצאות מכל נקב שבנקבי השולים, אחת לצד עליון ואחת לצד התחתון.

יא. וְצִרְיָה שְׂמִיּוֹת הַחֲרִיץ⁴⁶ שֶׁל תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ עַד מְקוֹם הַתְּפִירָה⁴⁷. וְאִם הָיָה הַחֲרִיץ נָפֶר⁴⁸, כְּדִי שְׂמִיּוֹת אֶרְבָּעָה רֹאשִׁין נִרְאִין לְכָל, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁאִין הַחֲרִיץ מְגִיעַ לְמְקוֹם הַתְּפִירָה - בְּשֵׁרוֹת. וְאִם אֵין חֲרִיץ נָפֶר - פְּסוּלוֹת⁴⁹. וְצִרְיָה לְהַעֲבִיר בְּתוֹךְ כָּל חֲרִיץ וְחֲרִיץ עַל-גַּבִּי הָעוֹר חוּט אוֹ מְשִׁיחָה⁵⁰, לְהַבְדִּיל בֵּין בֵּית לְבֵית. וּמִנְהֵג פְּשוּט, לְהַעֲבִיר גִּיד מְגִידֵי הַתְּפִירָה בְּכָל חֲרִיץ וְחֲרִיץ מְשֻׁלָּשָׁן.

(46) שבין בית לבית. (47) למטה, הוא בית מושב התפילין הנקרא בלשון התלמוד: "תיתורא" (מנחות לה. וברש"י שם). (48) שהוא רק למעלה. (49) מנחות לד, ע"ב. (50) חבל דק, ונזכר במשנה (כלים, פ"א, מ"ג).

יב. וְכִיצַד עוֹשִׂין הַרְצוּעוֹת? לֹקְחִין רְצוּעָה שֶׁל עוֹר, רִחְבָּה כְּאֶרֶץ הַשְּׁעוּרָה⁵¹; וְאִם הָיְתָה רִחְבָּה מִזֹּו הַשְּׁעוֹר, כְּשֶׁרָה. וְאֶרֶץ רְצוּעָה שֶׁל רֹאשׁ - כְּדִי שְׂמִיּוֹת אוֹתָן בְּאֶבְנִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, עַד שְׂמִיּוֹת כְּפִשְׁתָּן, וְטוּוּיִן³⁷ אוֹתָן וְשׁוֹדְרִין³⁸ אוֹתָן, וְכֵן תּוֹפְרִין הַתְּפִלִּין וִירִיעוֹת סִפְר־תּוֹרָה³⁹.

יש בראש להניח שתי תפילין". ויש אומרים: שיניח של רמב"ם ורש"י ויברך עליהן, ויהיו עליו בשעת קריאת-שמע ותפילה, ואחר התפילה יניח של 'רבינו-תם' בלא ברכה ויקרא בהן קריאת-שמע לבד (או"ח סי' לד). ונהגו בארצות אדום וישמעאל כרבינו ורש"י, וגם שלחו כתב מארץ ישראל, שנפלה הבימה שעל קבר יחזקאל ונמצאו שם תפילין ישנות מאד בסידור רבינו ורש"י ז"ל ('הגהות מיימוניות'). וראה במוספנו "תשובות רבינו". (25) מנחות, שם.

ו. תְּפִלָּה שֶׁל יָד, כּוֹתֵבם בְּאֶרְבָּעָה דְּפִין²⁶, בְּעוֹר אֶחָד אֶרֶץ כְּסִפְר־תּוֹרָה²⁷, עַל סְדוּרָן בְּתוֹרָה²⁸, כְּגוֹן זֶה אִם כְּתָבָן עַל אֶרְבַּע עוֹרוֹת וְהִכְנִיסָן בְּבֵית אֶחָד, יֵצֵא, וְאִינוּ צִרְיָה לְדִבְקָם²⁹.

(26) עמודים. כל פרשה על עמוד מיוחד. (27) הכתוב הרבה דפים על עור אחד. (28) כסדר כתיבתן בתורה, המוקדם מוקדם והמאוחר מאוחר. (29) שם.

והיה אם שמוע	שמע ישראל	והיה כי יביאך	קדש לי כל בכור
-----------------	--------------	------------------	-------------------

ז. כְּשֶׁהוּא גוֹלָל הַפְּרָשִׁיּוֹת³⁰ - בֵּין שֵׁל רֹאשׁ, בֵּין שֵׁל יָד - גוֹלָל אוֹתָן מְסוּפֵן לְתַחֲלָתָן³¹, עַד שְׂתַמְצָא כְּשֶׁתַּמְתַּח הַפְּרָשָׁה, תִּקְרָא כָּל פְּרָשָׁה וּפְרָשָׁה מִתַּחֲלָתָה עַד סוּפָה.

(30) להניחן בבתיהן. (31) כמו שאמרו במזוזה (שם, לא): "כורכה כאחד כלפי שמע" (כסף-משנה בשם הרא"ש).

ח. וְכִשְׂמַכְנִיסִין אֶת הַפְּרָשִׁיּוֹת בְּבֵתִים שְׁלֵהֶם, כּוֹרְכִין אוֹתָן בְּמַטְלִית, וְעַל הַמַּטְלִית שְׁעָר³², וְאַחֲרֵיכֵן מְכַנִּיסִין אוֹתָן בְּבִתְיָהֶן. וְשְׁעָר זֶה צִרְיָה לְהִיּוֹת שְׁעַר בְּהֵמָה אוֹ שֶׁל חֵיה טְהוֹרָה, וְאֶפְלוּ מְגַבְלוֹת וּטְרָפוֹת שֶׁלֹּהֶן³³. וְכִבֵּר נִהְגוּ כָּל הָעָם לְכַרְכֵּן בְּשְׁעָר זֶנֶב³⁴ הָעֲגָלִים³⁵.

(32) ירושלמי מגילה (פ"א, ה"ט). (33) שבת קח, ע"א. וראה בבבאורנו לעיל פ"א, ה"ו. (34) שהוא ארוך ונאות לקשירה יותר משיער שאר הגוף. (35) ב"שימושא רבה" נותן טעם לזה כדי שיזכר בעוון העגל ולא יחטא. וכן יועיל זה לכפר על חטא העגל ('מעשה רוקח').

ט. כְּשֶׁתּוֹפְרִין אֶת הַתְּפִלִּין, אֵין תּוֹפְרִין אֶלָּא בְּגִידִין שֶׁל בְּהֵמָה אוֹ שֶׁל חֵיה טְהוֹרָה, וְאֶפְלוּ מְגַבְלוֹת וּטְרָפוֹת שֶׁלֹּהֶן. לֹקְחִין הַגִּידִין שְׂשֵׁשׁ בְּעֶקֶב³⁶ הַבְּהֵמָה אוֹ הַחֵיה טְהוֹרִים, וְהֵם לְכָנִים; וְאִם הֵם קָשִׁים, מְרַפְּכִין אוֹתָן בְּאֶבְנִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, עַד שְׂמִיּוֹת כְּפִשְׁתָּן, וְטוּוּיִן³⁷ אוֹתָן וְשׁוֹדְרִין³⁸ אוֹתָן, וְכֵן תּוֹפְרִין הַתְּפִלִּין וִירִיעוֹת סִפְר־תּוֹרָה³⁹.

(36) כף הרגל. (37) עושים אותם חוטים חוטים. (38) גודלים. (39) מכות יא, ע"ב. שנאמר: "למען תהיה

- 1 אֶצְבְּעוּ שְׁלֹשׁ פְּרִיכוֹת וְיִקְשְׁרוּ⁵⁶. וְאִם הָיוּ הָרְצוּעוֹת
2 אֲרֻכּוֹת יָתֵר עַל שְׁעוּרֵי הָאֵלּוּ - כְּשָׂרוֹת.

- עֲשֶׂהוּ מִצָּה⁷¹, כְּשֶׁר; וּמִקּוּמוֹת הַרְבֵּה נִהְגוּ לַעֲשׂוֹת²⁴
25 אוֹתָן בַּעֲוֹר מִצָּה⁷².

(66) זה עור הבתים שפרשיות התפילין מחופות (מכוסות) בו. (67) עור החיפוי - מקורו (מנחות מב:), עור הרצועות - מקורו (שבת כח:). (68) מבואר לעיל פ"א ה"י, בביאורנו שם. (69) שנאמר בתפילין "למען תהיה תורת ה' בפיך", דרשו חז"ל (שבת קח:): "מדבר המותר בפיך", וגם זהב אינו דבר הנאכל. (70) שבשעה שמולחו (ראה לעיל פ"א, ה) יאמר: הריני מעבד עור זה לשם תפילין. (71) שלא עובד במלח ובקמח, כמצה זו שאינה מתוקנת בשם תבלין. (ראה שבת עט:). (72) מפני שכל שאינו מעובד הוא חזק יותר. ומעלה היא לעור הבתים. וכיון שאינו צריך עיבוד כלל, אין לומר בו שצריך להיות מעובד לשמן ('בית יוסף' אור"ח סי' לב). ויש אומרים: שטוב והגון לעשות עור הבתים מעור השליל (עובר הנמצא במעי אמו) מפני שלא נעבדה בו עבירה, וגם נוח לעשות בו קמטי השי"ן לרוב רכותו ('הגהות מיימוניות').

- טז. אֵין עוֹשִׂין הַתְּפִלִּין, אֲלָא יִשְׂרָאֵל, שְׁעִשְׂיָתָן²⁶
כְּכַתְּיבָתָן⁷³, מִפְּנֵי הַשִּׁי"ן שְׁעוֹשִׂין בַּעֲוֹר⁷⁴, כְּמוֹ
שֶׁאֲמַרְנוּ⁷⁵, לְפִיכָּךְ אִם חָפֵן הַפּוֹתִי אוֹ תִפְרֵן, פְּסוּלוֹת.²⁸
וְהוּא הִדִּין לְכָל הַפְּסוּל⁷⁶ לְכַתְּבָן, שְׁלֹא יַעֲשֶׂה אוֹתָן.²⁹

(73) שדין עשייתן כדין כתיבתן. וכתיבתן אינה אלא ע"י ישראל כמבואר לעיל פ"א ה"ג. (74) שעשייתה היא כתיבתה. וכתיבת השי"ן שהיא חלק מהשם "שדי" פסולה ע"י גוי (ראה שבת כח:), וכיון שיש בעשיית דבר הראוי להפסל ע"י גוי, אין לחלק בין עשיה לעשה ('בית יוסף' אור"ח סי' לט). (75) לעיל ה"ב. (76) כגון ישראל מומר או קטן, וכל אלה המנויים לעיל פ"א, הלכה י"ג. ובנוגע להשחרת הרצועות, יש להסתפק אם יכול גוי להשחרין כשם שכשר לשאר תיקון העור, או אולי כיון שהלכה למשה מסיני היא שיהיו שחרות, צריכה ההשחרה להיות "לשמה", וכל דבר שצריך "לשמו" פסול ע"י גוי (לעיל פ"א, ה"א) והמחמיר תבוא עליו ברכה ('הגהות מיימוניות').

- יז. תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ אֵין עוֹשִׂין אוֹתָהּ שֶׁל יָד⁷⁷, וְשֶׁל יָד עוֹשִׂין אוֹתָהּ שֶׁל רֹאשׁ⁷⁸, לְפִי שֶׁאֵין מוֹרִידִין מִקֶּדְשָׁה חֲמוּרָה לְקִדְשָׁה קִלְיָה⁷⁹. וְכֵן רְצוּעָה שֶׁל תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ אֵין עוֹשִׂין אוֹתָהּ לְתְּפִלָּה שֶׁל יָד⁸⁰.
בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁸¹ כְּשֶׁלִּבָּשָׁן; אֲבָל תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ שְׁלֹא לִבָּשָׁן אֲדָם מַעֲלֹם - אִם רָצָה לְהַחֲזִירָן לְיָד, מִתְּרָ⁸²; וְכִיצַד עוֹשִׂין⁸³ טוֹלָה⁸⁴ עָלֶיהָ עוֹר עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה אַחַת, וְקוֹשְׁרָה עַל יָדוֹ.³⁷

(77) שאם אין לו תפלה של יד, ויש לו שתיים של ראש - אינו מניח אחת מהן על היד. (78) ועושה לה ארבעה בתים בפנים, וחריצים ניכרים מבחוץ, כמבואר לעיל ה"א (כסף-משנה). (79) מנחות לד, ע"ב. ותפלה של ראש קדושתה חמורה שיש בה רובה של שדי, שי"ן בעור הבית, ודל"ת בקשר הרצועה, וב"ש"ל יד" אין בה אלא יו"ד לבד (רש"י,

(51) הרי"ף הל' תפילין, ע"פ מדרש תנחומא סוף פרשת "בא". (52) כמפורש בסמוך ה"ג. (53) וב'שמושא רבה' כתוב: של ימין עד הטבור, ושל צד שמאל עד החזה, וכן ב'טור' אור"ח סי' כז. (54) מסביב לקבורת כמבואר לקמן (ד, ב). ונוהגים לכרוך על הזרוע שש או שבע כריכות (שו"ע אור"ח סי' כז). (55) על"פ סוגיית התלמוד (מנחות לה: ושם נאמר באורך רצועה של יד "ומתלית לה", ומפרש רבינו שקושר סביב אצבעו שלש פעמים, מתלית - לשון "שלש" בארמית. (56) לחזק כריכות הרצועה שלא תתפרד.

- יג. וּמִכְנֵסִים רְצוּעָה שֶׁל רֹאשׁ בַּתּוֹכָר⁵⁷ שְׁלָה, וּמִקִּיף בְּמִדַּת רֹאשׁוֹ, וְקוֹשֵׁר קֶשֶׁר מִרְבָּעֵ⁵⁸ כְּמִין דָּל"ת.
וְקֶשֶׁר זֶה צָרִיף כָּל תְּלִמִּיד-חֶכֶם לְלַמְדוֹ⁵⁹. וְאִי אֶפְשָׁר לְהוֹדִיעַ צוּרְתּוֹ בְּכַתֵּב, אֲלָא בְּרֹאשׁ הָעֵינַן⁶⁰. וְכֵן בְּשֶׁל יָד קוֹשֵׁר קֶשֶׁר כְּמִין יו"ד⁶¹, וְתַהֲיָה הָרְצוּעָה שֶׁל יָד עוֹלָה וְיוֹרֶדֶת בַּתּוֹךְ הַקֶּשֶׁר, כְּדִי שֶׁיִּרְחִיב וְיִקָּצֵר בַּעַת שִׁירְצָה לְקֶשֶׁר עַל יָדוֹ.⁹

(57) הוא מקום מעבר הרצועה המפורש לעיל ה"א. (58) כמ"ם סתומה ('מעשה ורוקח'). (59) חולין ס, ע"א. (60) וכן אמרו (מנחות לה:): "וראית את אחורי (שמות לג, כג) - מלמד שהראה לו הקב"ה למשה קשר של תפילין" כדי ללמדו מעשה הקשר, שא"אפשר להודיעו אלא בראיית העין ("האשכול", הלכות תפילין). וב'בית יוסף' אור"ח סי' לב הודיע צורתו. (61) שבראש הרצועה אצל הקשר שבו עוברת הרצועה, עושה קטן בצורת יו"ד, כדי להשלים אותיות של "שדי" - עם השי"ן שבבית של ראש, וקשר של דל"ת שברצועה של ראש (מלשון ה'טור' אור"ח סי' לב). והקשרים: דל"ת, יו"ד - נזכרים בתלמוד (שבת סב).

- יד. הָרְצוּעוֹת שֶׁל תְּפִלִּין - בֵּין שֶׁל רֹאשׁ, בֵּין שֶׁל יָד - פְּנִיָּהֶם הַחִיצוֹנִים שְׁחָרִים, וְזוֹ הַלֵּכָה לְמִשָּׁה מְסִינִי⁶². אֲבָל אַחֲרֵי הָרְצוּעוֹת, הוֹאִיל וּמִפְּנֵים הֵן - אִם הָיוּ יְרֻקוֹת אוֹ לְבָנוֹת, כְּשָׂרוֹת; אֲדָמוֹת לֹא יַעֲשֶׂה, שֶׁמָּא תִהְיֶה הָרְצוּעָה וְגִנָּאי הוּא לּוֹ⁶³; וְלֹא יִהְיֶה אַחֲרֵי הָרְצוּעָה לְעוֹלָם, אֲלָא כְּעֵין הַקְּצִיצָה⁶⁴: אִם יִרְקָה - יִרְקִין, וְאִם לְבָנָה - לְבָנִים. וְנוֹי הוּא לְתְּפִלִּין, שִׁיְהִיו כָּלָן שְׁחָרוֹת, הַקְּצִיצָה וְהָרְצוּעָה כְּלָה⁶⁵.

(62) מנחות לה, ע"א. (63) שיאמרו גרדן הוא, ומדם חטטיו נצבעו והאדימו (שם, וברש"י). (64) כצבע הבית עצמו. (65) גם הצד הפנימי שברצועה, ולא נוהגים כן ('בית יוסף' אור"ח סי' לג).

- טו. הָעוֹר שֶׁמַּחֲפִּין בוֹ הַתְּפִלִּין⁶⁶ וְשְׁעוֹשִׂין מִמֶּנּוּ הָרְצוּעוֹת הוּא עוֹר שֶׁל בְּהֵמָה אוֹ חִיָּה אוֹ עוֹף הַטְּהוֹרִים⁶⁷, וְאֶפְלוּ נְבִלוֹת וְטִרְפוֹת⁶⁸ שְׁלָהֶן. וְאִם עָשֶׂה מַעֲוֵר טְמֵאִים, אוֹ שִׁחְפָּה תְּפִלִּין בְּזָהָב - פְּסוּלוֹת⁶⁹. וְעוֹר הָרְצוּעָה צָרִיף עֲבוּד לְשִׁמְהָ⁷⁰. אֲבָל בַּעֲוֹר שֶׁמַּחֲפִּין בוֹ, אֵינוֹ צָרִיף עֲבוּד כָּלָל; אֶפְלוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עשויה להתפרק מעצמה, אבל ודאי אם נהפכה - עליה לתקנה כראוי ('בית יוסף', 'אורח סי' כז).

פרק רביעי

(1) מקום הנחת תפילין; סדר ברכת; זמן הנחת; מי הם הפטורים מהנחת.

- א. היכן מניחין תפילין של ראש? מניחין אותן על
הקדקד, שהוא סוף השער שפגגד הפנים, והוא
המקום שמחו של תינוק רופס² בו. וצריך לכוון
אותם באמצע, כדי שיהיו בין העינים³, ויהיה
הקשר⁴ בגבה הערף⁵, שהוא סוף הגלגלת.

(2) כך, כשהוא קטן בן שנה (מנחות לו. וברש"י). (3) שלא יהיו בצדי הראש, אלא מכוונות באמצעו כנגד המקום שבין העינים, לקיים מה שנאמר: "והיו לטוטפות בין עיניך" (שם, לז:). (4) של רצועות הראש העשוי כמין דל"ת, כמו שמבואר לעיל פ"ג הי"ג. (5) שהוא מול הפנים, ולא למטה בצואר (שם, לה:).

- ב. ושל יד, קושר אותה על שמאלו⁶, על הקפרת⁷,
והוא הפשר התופח⁸ שפמרפק, שפין פרק הפתח
ובין פרק הזרוע; שגמזא, כשהוא מדבק מפרקו
לצלעיו, תהיה תפלה כנגד לבו, ונמצא מקום:
"והיו הדברים האלה על לבבך"⁹.

(6) מנחות לז, ע"א. שנאמר: "וקשרתם... וכתבתם" מה כתיבה בימין (שורב בני אדם כותבים בימין), אף קשירה בימין, ומשקושר בימין, מכלל שהנחת התפילין בשמאלו (כי אם ניחה על ימינו, שוב אינו יכול לקשרה בימין, רש"י שם). (7) לשון קבוצת בשר ('תוספות' שם). (8) מנופח ועולה. (9) שם, לז, ע"ב; מדרש תנחומא פרשת "בא" אות יד).

- ג. המניח תפלה של יד על פס-ידיו¹⁰, או של ראש על מצחו¹¹ - הרי זה דרך צדוקים¹². העושה תפלתו עגלה כאגוז¹³, אין בה מצוה כלל¹⁴. אטר¹⁵ מניח תפלין בימינו, שהוא שמאל שלו. ואם היה שולט בשתי ידיו, מניח אותה בשמאלו, שהוא שמאל כל אדם¹⁶. ומקום קשירת התפלין¹⁷ ומקום הנחתן¹⁸, מפי השמועה¹⁹ למדום.

(10) כך, שהוא מפרש לעצמו "וקשרתם לאות על ירך" - יד ממש, ולא בגובה שביד. (11) והוא מפרש לו "בין עיניך" בין עיניך ממש - על המצח - ולא בגובה שבראש. (12) מגילה כד, ע"ב: "שמבזים מדרש חכמים, והולכים אחר משמע הכתוב לפי דעתם (רש"י, שם). וחז"ל דרשו ב"גזירה-שוה" ש"בין עיניך" האמור בתפילין, פירוש בגובה הראש: "נאמר כאן בין עיניך, ונאמר להלן (דברים יד, א): ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת, מה להלן בגובה שבראש, מקום שעושה קרחה (שיש בו שיער), אף כאן בגובה הראש" (מנחות לז:). ולא נאמר "בין עיניך" אלא לומר שתשים את התפילין באמצע הראש מכוון כנגד בין העינים. (13) שאין לה בית מושב, ומחודד מלמטה (רש"י). (14) כי מצוותן שיהיו מרובעות, כמו שמבואר

(שם). וראה לעיל הל' תפילה פ"א הי"ד, ובביאורנו. (80) מהטעם הנ"ל. (81) שאין עושים תפלה של ראש "של יד". (82) מנחות, שם. שכל עוד שלא לבשן, לא נתקדשו בקדושתן המיוחדת. (83) והלא "של ראש" חריציה ניכריה מבחוץ, ושל יד כולה מבית אחד. (84) מלשון טלאי, שמכסה עליה עור (מנחות שם).

- יח. תפלין שגפסקו התפירות⁸⁵ שלהן - אם היו שתי התפירות זו בצד זו⁸⁶, או שגפסקו שלש תפירות, אפלו זו שלא כנגד זו, הרי אלו פסולות⁸⁷. במה דברים אמורים? בישנות⁸⁸, אבל בחדשות⁸⁹, כל זמן שפני טבלן⁹⁰ קימות, פשרות⁹¹. ואילו הן החדשות? כל שאוחזין מקצת העור שנקרע תפרו, ותולין בו התפלין והוא חזק ואינו נכרת - הרי אלו חדשות; ואם אין ראוי לתלות בו, אלא הוא נפסק - הרי אלו ישנות.

(85) המחברות את התיטורא (בית מושב התפילין) עם עור הבתים. (86) התפירה החיצונה עם התפירה הפנימית שכנגדה, שכל תפירה מ"ב התפירות היא סובבת משתי רוחות פנים ואחור, כמבואר לעיל הי"י. (87) מנחות לה, ע"א. (88) שיש לחוש שייקרעו לגמרי מרוב יושנן. (89) שעורם חזק ולא ייקרע יותר. (90) עור הבתים, שהם מרובעים כטבלא. (91) מנחות, שם. ע"פ גירסת הרי"ף, וגירסת התלמוד שלפנינו היא, שבחדשות יש לפסול יותר מבישנות, אבל רבינו נמשך אחרי הרי"ף הל' תפילין, שלפי גירסתו יש להכשיר בחדשות יותר מבישנות.

- יט. רצועה שגפסקה, אין קושרין אותה⁹² ואין תופרין אותה, אלא מוציאה וגוזזה ועושין אחרת⁹³. ושיורי הרצועה⁹⁴ פסולין. עד שיהא ארפה ורחבה בשעור או יתר עליה⁹⁵. ולעולם יזהר להיות פני הרצועה⁹⁶ למעלה, בעת שקושר⁹⁷ אותן על ידו ועל ראשו.

(92) מנחות לה, ע"ב. שנאמר וקשרתם, קשירה תמה, רצועה שלימה ולא קשורה. (93) וכן דעת הגאונים הובאה בראש"ש הל' תפילין. ולדעת הראש"ש ושאר פוסקים אין התפירה והקשירה פסולות אלא בחלק הרצועה המקיף את הראש, וכן ב"של יד" באותו החלק המקיף את הזרוע והאצבע האמצעית. אבל בעודף הרצועה התלויה מלפניו לנוי, וכן בעודף הרצועה של יד מה שחורף לאצבע האמצעית - אין הקשירה והתפירה פסולות (ראה 'טור' אורח סי' לג, וב'בית יוסף' שם). (94) כגון שנפסקה הרצועה של ראש אחרי העיגול המקיף את הראש, ולא נשאר ממנה כדי שיעור האמור לעיל הי"ב. (95) ואפשר שקשירה ותפירה כשרות בהן, כמבואר לעיל. (96) הצד העליון שברצועה שהוא חלק וצבוע שחור, כמאמרם (מנחות לה:): "ונוייהן לבר". ומצינו לחז"ל (מועד קטן כה). שסיפרו בחסידותו של רב הונא, שפעם אחת נהפכה לו רצועה של תפילין (השחור בפנים, רש"י) וישב עליה בצום ארבעים יום. (97) יש מודקדים בדברי רבינו שאין הקפידא נאמרת אלא בשעת ההנחה בלבד, אבל אם נהפכה לו הרצועה אחרי ההנחה אין חוששים לה. ואין זה מוכח, שכל שמיחה כתיקונה אינה

ואם יחלוץ של יד תחלה, תשאר רק התפלה האחת שעל ראשו, בין עניו.

ו. מי שברך "להניח תפלין" וקשר תפלין של יד, אסור לו לספר, ואפלו להשיב שלום לרבו, עד שניניו של ראש. ואם שח - הרי זו עברה²⁷, וצריך לברך ברכה שניה, "על מצות תפלין", ואחר-כך מניח של ראש²⁸.

27 שהרי הוא גורם לברכה שאינה צריכה, והתורה אמרה: "לא תשא שם ה' אלהיך לשווא." 28 שם: "סח מברך שמים".

ז. תפלין, כל זמן שמניחו מברך עליהן, ואפלו חולץ ולובש פמה פעמים ביום²⁹. וכל המצות פלן מברך עליהן קדם לעשייתן³⁰; לפיכך צריך לברך על התפלה של יד אחר הנחה על הקברית, קדם קשירתה, שקשירתה זו היא עשייתן³¹.

29 סוכה מו, ע"א. 30 מנחות לה, ע"ב. 31 שנאמר: "וקשרתם לאות על ירך". וכן לא יברך לפני הנחתן, כי הברכה צריכה להיות סמוכה ותכופה לעשיית המצוה (כסף-משנה).

ח. כשהולץ אדם תפלו להצניען בכלי³², לא יניח של יד מלמטה ושל ראש מלמעלה³³, מפני שבשעה שהוא רוצה ללבוש יפגע בשל ראש תחלה, ונמצא שמניחה³⁴ ומוציא של יד, לפי שאין לובשין של ראש קדם של יד³⁵; ואסור לאדם להניח מצוה, ולעבר ממנה למצוה אחרת³⁶, אלא מצוה שתבוא לידו של אדם בתחלה, בה הוא מתעסק; לפיכך צריך להניח של יד למעלה, כדי שיפגע בה תחלה וילבש על הסדר³⁷.

32 בתיקן. 33 מדובר בתיק צר, כי אם התיק רחב אפשר להניח "של יד" בצד התיק השמאלי, ו"של ראש" בצד הימין כמנהגנו היום. 34 עוזבה מידו ומניחה. 35 שנאמר: "וקשרתם לאות על ירך, ואח"כ והיו לטוטפות בין עניך" (מנחות לו). 36 יומא לג, ע"א. ובמכילתא פ' בא דרשוה חז"ל מהפסוק: ושמרתם את המצות (שמות יב, יז) אל תקרא את המצות, אלא את המצוות, כדרך שאין מחמיצים את המצוה, כך אין מחמיצים את המצוה, אלא אם באה מצוה לידך, עשה אותה מיד. 37 שם, לג, ע"ב: "עבורי דרעא אטוטפתא אסורי", וכפירוש רב האי גאון, הובא ב'תוספות' שם.

ט. כלי שהכינו³⁸ להניח בו תפלין, והניחם בו, נתקדש, ואסור להשתמש בו בדברי חל³⁹; הכינו ולא הניח בו, או שהניח בו עראי⁴⁰ ולא הכינו - לא נתקדש, והרי הוא חל כמו שהיה. ואסור לתלות את התפלין - בין ברוצעה, בין בתפלה עצמה⁴¹; אכל תולה הוא את הפיס שהתפלין מנחין בו.

לעיל פ"ג, ה"א. 15 מי שימינו רפויה ועושה מלאכתו בשמאלו (נמוקי יוסף), ונזכר ב"שופטים" (ג, טו): איש אטר יד ימינו. 16 מנחות לו, ע"א. 17 על היד. 18 על הראש. 19 מתורה שבעל-פה שקיבל משה מסיני (כי גם ה"גזירה-שוה" הנזכרת בביאורנו לעיל ה"ב, ניתנה למשה מסיני, ראה הלכות שופר פ"א ה"א, ובכסף-משנה (שם).

ד. תפלה של ראש אינה מעפכת של יד²⁰, ושל יד אינה מעפכת של ראש²¹, מפני שהן שתי מצות, זו לעצמה וזו לעצמה. וכיצד מברכין? על של ראש מברך: "אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפלין"; ועל של יד מברך: "אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפלין".

20 שאפילו אם אין לו תפלה "של ראש", יכול להניח על ידו תפלה "של יד" ויקיים על-כל-פנים מצות תפלה "של יד" (מנחות מד). 21 הקדים רבינו תפלה של ראש לפני תפלה של יד, לרוב קדושתה, כמבואר לעיל (פ"ג, ה"ז). אבל בסדר הנחתן, של יד קודמת לשל ראש, כמבואר בסמוך ה"ה. 22 להניח - בקמ"ץ, כלשון הכתוב (יחזקאל מד, ל): להניח ברכה אל ביתך (בית יוסף' או"ח סי' כה), וכן פסק בשו"ע שם, שפירושו: שתהיה התפלה נחה בקיום ובקביעות ע"י הקשר, לא תנוד אנה ואנה, ויש חולקים: ומנקדים להניח בפת"ח. (הרב לונזאנו בספרו "מעריך" והר' יוסף שוורץ ועוד), וגדולי הפוסקים הכריעו כדיעה הראשונה. והגאון יעב"ץ יאמר בסידורו שאין לומר בפת"ח, כי זה מורה ענין עזיבה שהוא היפך הנרצה כאן.

ה. פמה דברים אמורים²³? כשהניח אחת מהן²⁴, אכל אם הניח שתיהן, מברך ברכה אחת והיא "להניח תפלין", וקושר של יד, ואחר-כך מניח של ראש. וכשהוא חולץ, חולץ של ראש²⁵ ואחר-כך חולץ של יד²⁶.

23 שמברך על של ראש "על מצות תפלין". 24 כגון שאין לו אלא תפלה של ראש בלבד. 25 ואינו מברך עליה, כי הברכה הראשונה עולה לשתיהן (מנחות לו. וכפירוש הר"ף שם). וכן דעת רב האי גאון ורב אחא משבחה (הובאו ברי"ף). וכה יאמר רבינו בתשובתו: "אע"פ ששתי מצוות הן, ואין מעכבות זו את זו, הואיל וענין שתי המצוות ענין אחד הוא, מברך אחת, שענין שתיהן הוא הזכרון, שנאמר: למען תהיה תורת ה' בפיך (תשובות הרמב"ם לפסיא, סימן ח'). וכדעת רבינו מפורש בתוספתא (ברכות פ"ו) וב"זהר" פרשת פנחס. ברם לדעת רב עמרם גאון ורבינו-תם (תוספות' מנחות לו.) צריך לברך על של ראש ברכה שניה: "על מצות תפלין", וכדבריהם מפורש במדרש תנחומא פ' בא אות יד. ומנהג בני אשכנז לברך שתי ברכות, אלא שאומרים אחר הברכה השניה: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" כדי להנצל מספק ברכה לבטלה (רמ"א או"ח סי' כה). 26 מנחות לו, ע"א. שנאמר: "והיו לטוטפות בין עניך" - כל זמן שהן בין עניך, יהיו שתיים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(46) להשאיר מנחות על ראשו. (47) שלא ישאיר מנחות. (48) מנחות לו, ע"ב. שמא ישכח ויישן בהן ואסור, כמבואר בסמוך ה"ט. (49) תשמור להניח התפלין רק ביום ולא בלילה, וכל מקום שנאמר "השמר", הרי זה לא-תעשה (מנחות, שם). אבל אינו לוקה על לאו זה, לפי שכל המתכוין לעשות מצוה אע"פ שעבר על לאו - אינו לוקה, וכן אין זה כשאר לאוין, שהרי אם היו עליו מבעוד יום, מותר להניחן עליו בלילה. ולפיכך לא מנה רבינו לאו זה במנין המצוות (רדב"ח ח"ב, לשונות הרמב"ם, צ"ה).

יב. הִנֵּה בָּא בְּדֶרֶךְ וּתְפִלִּין בְּרָאשׁוֹ, וְשָׁקְעָה עָלָיו הַחֲמָה⁵⁰ וְקָדַשׁ⁵¹ הַיּוֹם⁵² - מְנִיחַ יָדָיו עָלֵיהֶן⁵³ עַד שֶׁהוּא מְגִיעַ לְבִיתוֹ וְחוֹלֵץ⁵⁴. הִנֵּה יוֹשֵׁב בְּבֵית-הַמִּדְרָשׁ⁵⁵ וּתְפִלִּין בְּרָאשׁוֹ, וְקָדַשׁ עָלָיו הַיּוֹם⁵⁶ - מְנִיחַ יָדָיו עָלֵיהֶן עַד שֶׁמְגִיעַ לְבִיתוֹ וְחוֹלֵץ. וְאִם יֵשׁ בֵּית סְמוּךְ לַחוּמָּה שֶׁמְשַׁתְּמְרִין בוֹ, מְנִיחֵן שָׁם⁵⁷. וְאִם לֹא חֵלֶץ תְּפִלֵּיו מִשְׁשָׁקְעָה הַחֲמָה, מְפָנִי שְׁלֹא הִנֵּה לוֹ מְקוֹם לְשִׁמְרוֹ, וְנִמְצָאוּ עָלָיו כְּדֵי לְשִׁמְרוֹ - מִתֵּר⁵⁸.

(50) והרי לילה אינו זמן תפלין, וחייב לחלצן. (51) או קדש (מ'עשה רוקח'). (52) השבת, וגם שבת אינה זמן תפלין. (53) מכסה אותן בידו כדי שלא יראוהו אחרים וילמדו ממנו (נמוקי יוסף). (54) ואינו חולצן בדרך משום חשש שמא יפלו מידו. ובליל שבת מוכרח הוא להעבירן כשהן על ראשו, שאסור להעביר חפץ בשבת ארבע אמות ברשות הרבים, והתירו לו להכניסן לעיר דרך מלבוש, משום בזיון התפלין (ביצה טו.). (55) שמחוץ לעיר ואינו משתמר. (56) ואם יניחן בבית-המדרש - יאבדו. (57) ואינו מוליכין לביתו. (שם). (58) ומורים כן לכתחילה. (מנחות לו:) וכגירסת הרי"ף שם. ולגירסת הש"ס שלפנינו, נאמר שאפילו להניחן לכתחילה על ראשו - מותר, כדי לשמרן.

יג. כָּל הַפֶּטוּר מִקְרִיאַת שְׁמַע⁵⁹, פֶּטוּר מִתְּפִלִּין⁶⁰. קָטָן שִׁיזָדַע לְשִׁמְרֵי תְּפִלָּיו⁶¹ - אָבִיו לֹקֵחַ לוֹ תְּפִלִּין, כְּדֵי לְהַנִּיחֵם בְּמִצְוֹת⁶². חוֹלֵי מַעֲסִים, וְכָל מִי שְׁלֹא יָכוֹל לְשִׁמְרֵם אֶת נִקְבֵּיו אֲלֵא בְּצַעַר, פֶּטוּר מִן הַתְּפִלִּין⁶³. וְכָל הַטְּמֵאִים כְּלָן, חֲכִיכִין⁶⁴ בַּתְּפִלִּין בְּטְהוֹרִים. מְצֻטָּעַר, וְמִי שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ מְיֻשָּׁבֶת וְנִכְוֶנָה עָלָיו, פֶּטוּר מִן הַתְּפִלִּין; שֶׁהַמְּנִיחַ תְּפִלִּין, אֲסוּר לוֹ לְהַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִהֶן⁶⁵. כֹּהֲנִים בִּשְׁעַת הַעֲבוּדָה⁶⁶, וְהַלְוִיִּם בִּשְׁעַת שְׁאוּמְרֵם הַשִּׁיר עַל הַדּוּכָן⁶⁷, וְיִשְׂרָאֵל בִּשְׁעַת שְׁעוּמָדִים בְּמִקְדָּשׁ⁶⁸, פֶּטוּרִין מִן הַתְּפִלָּה וּמִן הַתְּפִלִּין⁶⁹.

(59) כגון נשים ועבדים, וכל אלה המנויים לעיל הל' ק"ש פ"ד. (60) ברכות יז, ע"ב. (61) שלא יכנס בהן לבית הכסא וכדומה. (62) סוכה מב, ע"א. (63) מפני שתפלין צריכין גוף נקי, ואלו אינם יכולים להזהר בזה (חולין קי. וראה ב'תוספות' כתובות קד.). (64) סוכה כו, ע"ב. ואפילו מצורע שטומאתו חמורה חייב בתפלין, כמבואר במועד קטן טו. (אור שמח'). (65) ואלה אי אפשר להם להזהר

(38) יחדו לכך. (39) סנהדרין מח, ע"ב. (40) דרך מקרה. (41) משום גנאי ובזיון (ברכות כד.). אבל בשעת הנחת תפלה של ראש שמחזיק הרצועה ביד, והתפלה תלויה באויר, וכך הוא מניחה על ראשו - אין איסור, כי זה צורך הנחתן ואין בזה משום בזיון (ט"ז אור"ח, סי' מ.).

1 י. זְמַן הַנְּחִית הַתְּפִלִּין בַּיּוֹם וְלֹא בַלַּיְלָה, שְׁנֵאמַר: 2 "מִיָּמִים יְמִימָה"⁴² - 'חֻקָּה' זוֹ הִיא מִצְוֹת תְּפִלִּין⁴³. 3 וְכֵן שִׁבְתוֹת וְיָמִים טוֹבִים אֵינָן זְמַן תְּפִלִּין, שְׁנֵאמַר: 4 "וְהִנֵּה לְאוֹת", וְשִׁבְתוֹת וְיָמִים טוֹבִים הֵן עֲצָמָן 5 אוֹת⁴⁴. וּמֵאִמָּתִי זְמַן הַנְּחִיָּה? מְשַׁיְרָאָה אֶת חֲבֵרוֹ 6 בְּרוּחָק אַרְבַּע אַמּוֹת וְנִפְיְרָהּ⁴⁵, עַד שֶׁתִּשְׁקַע הַחֲמָה.

(42) ימים, ולא לילות (מנחות לו:). (43) האמורה בפסוק הקודם: "והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך" וגו' כדעת רבי יוסי הגלילי (מנחות לו:), בניגוד לדעת רבי עקיבא, האומר שם: לא נאמרה חוקה זו אלא לענין פסח בלבד. (44) בין הקדוש-ברוך-הוא לישראל, כמו שכתוב (שמות לא, יג): את שבתותי תשמורו, כי אות היא ביני וביניכם (מנחות לו: וברש"י שם). וכן ימים-טובים נקראים אות, שהרי אסורים בעשיית מלאכה, ומצויינים במצוות. ויש אומרים: שאות הנאמרת אצל "שבתותי תשמורו" מכוונת גם לימים-טובים, שכן "שבתותי" שתיים במשמע: אחד שבת, ואחד יום-טוב ('קריית ספר'). ולענין הנחת תפלין בחול-המועד נחלקו הפוסקים, יש אומרים ('הלכות גדולות', ו'ספר העתים' בשם גאון, והרשב"א) שאין מניחים בהם תפלין, שהרי יש להם "אות": איסור חמץ בחול-המועד פסח, וסוכה ולולב בחול-המועד סוכות. אבל דעת רבינו (הל' יום-טוב פ"ז, ה"ג) שמניחים בהם תפלין. ראה כסף-משנה כאן. (וב'שלי' הגיבורים' - להל' תפלין להרי"ף - כתוב: "וכן מצאתי באיזה ספרי הרמב"ם ז"ל ישנים, שכתוב בהם בהלכות תפלין: ובחול-המועד מניחין בלא ברכה"), וכן דעת בעל 'התורמה' והרא"ש. ומקורם מדברי ה'ירושלמי' (מועד קטן פ"ג, ה"ד). ולדעתם עיקר ה'אות' ביום-טוב הוא איסור עשיית מלאכה, וחול-המועד מתוך שמותר במלאכה מן התורה, אין בו אות. ובארץ ישראל מנהג שלא להניח תפלין בחול-המועד, כי מצאו בזוהר חדש' על הפסוק "לריח שמניך טובים" (שה"ש א, ג): שאסור להניחן בחול-המועד, "ומי יערב לבו לגשת לעבור בקום ועשה על דברי רבי שמעון בן יוחאי המפליג מאד באיסור הנחתן" (בית יוסף, אור"ח סי' לא). (45) ברכות ט, ע"ב. כאן מדובר בחבירו שאינו רגיל עמו ביותר, כי אם רגיל עמו הרבה, אפילו בריחוק יותר מארבע אמות יכירוהו (ירושלמי בר' א, ב.).

7 יא. מִי שֶׁהֵנִיחַ תְּפִלִּין קִדְּם שֶׁתִּשְׁקַע הַחֲמָה, וְחִשְׁבָּה 8 עָלָיו - אֶפְלוּ הֵן עָלָיו כָּל הַלַּיְלָה, מִתֵּר⁴⁶; וְאֵין מוֹרִין 9 דָּבָר זֶה לְרַבִּים, אֲלֵא מִלְּמַדִּין אֶת הַכָּל, שְׁלֹא יִנְיחוּ 10 תְּפִלִּין⁴⁷ עָלֵיהֶן בַּלַּיְלָה, אֲלֵא יַחֲלְצוּ אוֹתָן מִשְׁתִּשְׁקַע 11 הַחֲמָה⁴⁸. וְכָל הַמְּנִיחַ תְּפִלִּין לְכַתְּחִלָּה אַחֵר שֶׁתִּשְׁקַע 12 הַחֲמָה, עוֹבֵר בְּלֹא, שְׁנֵאמַר: "וְשִׁמְרָתָּ"⁴⁹ אֶת הַחֻקָּה 13 הַזֹּאת וְגו' מִיָּמִים יְמִימָה".

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון א' אלול - ספר אהבה - הלכות תפלין פא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לחוש שמא יפלו ממנו. (81) סוכה, שם. כי מאחר שסילקן מעל ראשו אין קדושתו עליו, ואינם צריכים גוף נקי (מגדול עוז). וכן ב'פרישה' לאורח-חיים סי' (מד). (82) ירושלמי (ברכות פרק ב, הלכה ג). (83) שמא ישתכר בסעודה ויתגנה בתפיליו (ברכות כג: וברש"י שם). (84) בסוף הסעודה. (85) שם.

17 יז. הִיָּה לְבוּשׁ תְּפִלִּין וְהִצָּרְךָ לְבֵית־הַפֶּסֶא⁸⁶, לֹא יִנִּיחַ
18 הַתְּפִלִּין בַּחוּרִין⁸⁷ הַסְּמוּכִין לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים וּיִפְגֹּס,
19 שְׂמָא יִטְלוּם עוֹבְרֵי דְרָכִים⁸⁸. כִּי־צַד יַעֲשֶׂה? אֶפְלוּ
20 הִצָּרְךָ לְהִשְׁתִּין מִיָּם, חוֹלֵץ תְּפִלּוֹ בְּרוּחֹק אֲרַבֵּעַ
21 אַמּוֹת⁸⁹, וְגוֹלָלָן בְּכִגְדוֹ כִּמְיֹן⁹⁰ סִפְר־תּוֹרָה, וְאוֹחוֹזֵן
22 בִּמְיֻנּוֹ⁹¹ כְּנָגֵד לְבֹ; וְיִזְהַר, כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה רְצוּעָה
23 יוֹצֵאת מִתַּחַת יָדוֹ טַפַּח⁹²; וְנִכְנָס וְעוֹשֶׂה צָרְכּוֹ⁹³,
24 וּכְשִׁיצֵא, מִרְחִיק אֲרַבֵּעַ אַמּוֹת מִבֵּית־הַפֶּסֶא
25 וְלֹא־בִשְׁשֹׁן⁹⁴.

(86) לעשות בו צרכיו. ובתיכסאות האמורים בתלמוד, על פני השדה הם (שם, וברש"י). (87) חורי כתלי מחיצות השדה. (88) ובמסכת ברכות (שם) הוסיפו: "ויבוא לידי חשד. ומעשה בתלמיד אחד שהניח תפיליו בחורים הסמוכים לרשות הרבים, ובאת אשה אחת ונטלתו, ובאת לבית המדרש ואמרה: ראו מה נתן לי פלוני בשכרי, כיון ששמע אותו תלמיד כך, עלה לראש הגג ונפל ומת, באותו שעה התקינו שיהא אווזון בבגדו ובידו ונכנס". (89) מבית-הכסא. (90) וב'טור' (סימן מ"ג) כתוב: "כמו". (91) שלא יפלו מידו. (92) שיש בה קדושה, וגנאי הוא לה שתראה בבית-הכסא. (93) ובברכות שם, אמרו: "בראשונה היו מניחים תפילין בחורין הסמוכין לבית-הכסא (לפנים מן הגדר) ובאים עכברים ונוטלים אותם, התקינו וכו' שיאחזן בידו ונכנס". (94) שם. וכל זה בבית-הכסא שבשדה, שמתירא להניח תפיליו בשדה מפני עוברי דרכים, אבל בבית-הכסא שבביתו לא יכניסן, כיון שיכול להניח במקום המשתמר (ספר המצוות).

26 יח. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים⁹⁵? בְּבֵית־הַפֶּסֶא הַקְּבֹועַ,
27 שְׂאִין נִיצוּצוֹת נִתְּזוֹת⁹⁶ עָלָיו; אֲבָל בֵּית־הַפֶּסֶא
28 עֲרֵא⁹⁷, לֹא יִפְגֹּס בָּהֶן פְּשָׁהם גְּלוּלִים⁹⁸, אֶלֶּא חוֹלֵץ
29 אוֹתָן וְנוֹתֵנָן לְחֻבְרוֹ לְשִׁמְרָן. וְאִין מִי־רְגְלִים בְּלִין⁹⁹,
30 אֶפְלוּ בְּבֵית־הַפֶּסֶא קְבֹועַ, אֶלֶּא בִישִׁיבָה; וְאִם הִיָּה
31 עֶפֶר תַּחוֹתָן¹⁰⁰ - אֶפְלוּ בְּעִמְדָה¹⁰¹. הִיָּה בְּמָקוֹם קָשָׁה,
32 יַעֲמֵד בְּמָקוֹם מְדֻרָן¹⁰², כְּדִי שְׁלֹא יִתְּזוּ נִיצוּצוֹת
33 עָלָיו.

(95) שנכנס עמהן לבית-הכסא להשתין מים. (96) שמסתמא עושה שם את צרכיו מיושב. (97) כגון להשתין מים, שאין אדם הולך בשבילים לבית-הכסא, והפעם הזאת נעשה המקום הזה בית-הכסא תחילה (ברכות כג: וברש"י שם) ומסתמא משתין שם מעומד, הואיל ואינו נפנה לגדולים, לפיכך יש שם ניצוצות. (98) משום ניצוצות השתן הניתזים על רגליו, וצריך לקנח ולשפשף בידו, כי אסור לאדם לצאת בניצוצות שעל רגליו, והרי אסור לו לשפשף בידו

מהיסח הדעת. וב'ירושלמי' (ברכות פ"ב, ה"ג) אמרו: "רבי ינאי היה לובשן שלשה ימים אחר חליו" כי עד אז לא שב כחו אליו, ולא יכול היה לכנין מלהסית דעתו מהן (פירוש החרדים, שם). (66) בבית המקדש. (67) כמין איצטבא, והיו בה שלש מדרגות, ועליהן עמדו הלוויים כששרו על הקרבן (ערכין פ"ב, מ"ו). וראה הלכות בית הבחירה פ"ו, ה"ב). (68) על כל משמר ומשמר היה מעמד של ישראל בירושלים שבאו לעמוד בעזרה בשעת הקרבת התמיד, והם שלוחי ישראל לעמוד על קרבנם, ככתוב: "תשמרו להקריב לי במועדו" שתהא שמירתכם עליו בשעת הקרבתו, וראה בבבאורנו לעיל הל' תפילה פ"א, ה"כא. (69) זבחים יט, ע"א. כי העוסק במצוה פטור מן המצוה (רש"י, שם). ושם מבואר, שכל אלה אם רצו להניח תפילין הרשות בידם, חוץ מתפלה של יד שהנחתה אסורה בכהנים בשעת עבודתם משום חציצה, וכמבואר בהל' כלי המקדש (פ"י, ה"ו).

1 יד. חֵיב אָדָם לְמַשְׁמֵשׁ⁷⁰ בַּתְּפִלּוֹ כֹּל זְמַן שֶׁהֵם עָלָיו,
2 שְׁלֹא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶם אֶפְלוּ רָגַע אֶחָד, שֶׁקִּדְשָׁתָן
3 גְּדוּלָה מִקִּדְשַׁת הַצִּיּוֹן⁷¹; שֶׁהֲצִיץ אִין בּוֹ אֶלֶּא שֶׁם
4 אֶחָד⁷², וְאִלּוּ יֵשׁ בָּהֶם אֶחָד וְעוֹשְׂרִים שֶׁם שֶׁל יו"ד
5 ה"א בְּשֶׁל רֹאשׁ, וּכְמוֹתֵן בְּשֶׁל יָד.

(70) מנחות לו, ע"ב. לראות אם לא נשטמו ממקום הנחתן. וכשיאמר "וקשרתם לאות על ירך" - ממשמש בשל יד. "והיו לטוטפות בין עיניך" - ממשמש בשל ראש (ארו"ח סי' כח, ס"א). (71) שבראש כהן-גדול שאסור היה לו להסית דעתו ממנו, שנאמר: והיה על מצחו תמיד (שמות כח, לח). תמיד - שלא יסיח דעתו ממנו (יומא ז:). (72) שכתוב עליו: "קדש לה'". (ראה סוכה ה:).

6 טו. תְּפִלִּין צָרִיכִין גּוֹף נָקִי, שְׂיִזְהַר שְׁלֹא תִצָּא מִמֶּנּוּ
7 רוּחַ מְלִמְטָה כֹּל זְמַן שֶׁהֵם⁷³ עָלָיו. לְפִיכָךְ אֲסוּר
8 לִישֹׁן בָּהֶם, לֹא שָׁנַת קִבֵּעַ וְלֹא שָׁנַת עֲרָאִי; אֶלֶּא אִם
9 הַנִּיחַ עָלֵיהֶן סוּדָר⁷⁴, וְלֹא הִיתָה עִמּוֹ אִשָּׁה⁷⁵, יִשֹּׁן
10 בָּהֶם שָׁנַת עֲרָאִי⁷⁶. וְכִיצַד הוּא עוֹשֶׂה⁷⁷? מִנִּיחַ רֹאשׁוֹ
11 בֵּין בְּרִפְיוֹ⁷⁸ וְהוּא יוֹשֵׁב וְיִשֹּׁן⁷⁹.

(73) שבת מט, ע"א. (74) מטפחת, שאז יזכור שתפילין על ראשו, ויזהר בהן (סוכה כו:). (75) שאם אשתו עמו, חוששים שמא יבוא לידי הרגל דבר, והרי זה בזיון לתפילין. (76) כי לזמן מועט, אין חוששין ליציאת רוח מלמטה. (77) שלא ידרם וישן שנת קבע. (78) שאז אינו נרדם שנית קבע (סוכה, שם). (79) ואין לחוש להיסח הדעת, שלא נקרא היסח הדעת אלא דרך שחוק וקלות ראש, אבל כשהוא מתמנע הוא שכוח הבלי העולם, ואין כאן קלות ראש (רבינו יונה לברכות פ"ג).

12 טז. הָיוּ תְּפִלּוֹ כְּרוּכִין בְּיָדוֹ⁸⁰, מִתָּר לִישֹׁן בָּהֶם אֶפְלוּ
13 שָׁנַת קִבֵּעַ⁸¹. וְאִינוּ אוֹכֵל בָּהֶם, אֶלֶּא אֲכִילַת עֲרָאִי⁸².
14 אֲבָל אִם נִכְנָס לְסַעֲוֹדַת קִבֵּעַ, חוֹלָצֵן⁸³ וּמִנִּיחֵן עַל
15 שְׁלֻחָנוֹ עַד שֶׁיִּטַּל יְדָיו⁸⁴, וְאַחֲרֵי־כֵן יִנִּיחֵם, וְיִכְרֹךְ עַל
16 מְזוֹנוֹ וְהוּא לְבוּשׁ בָּהֶן⁸⁵.

(80) שהסירן מעליו, וקשרן היטב מסביב לידו, באופן שאין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ונח שם שעה מיגיעת המרחץ" (רש"י שם). (114) אפילו לכתחילה. (115) אינו מחוייב לחלצן. (116) משום שנאמר: והיה מחניך קדוש (דברים כג, טו). כל דבר שיש בו קדושה, אסור להכניסו למקום מזוהם ('קריית ספר').

- כג. לא יהלך אדם בבית-הקברות ותפלין בראשו¹¹⁷.
ואפלו בתוך ארבע אמות של מת, או בתוך ארבע
אמות של קבר, צריך לחלץ תפלינו, עד שירחיק
ארבע אמות. ולא ילבוש אדם תפלין, עד שיקסה
ערוותו¹¹⁸ וילבוש בגדיו. הנושא משאוי על ראשו,
חולץ תפלינו של ראש, עד שיסיר המשאוי¹¹⁹.
מעליו; ואפלו מטפחת אסור להניח על הראש שיש
בו תפלין; אבל צונוף הוא מצנפתו על תפלינו¹²⁰.

(117) ברכות יח, ע"א. משום "לועג לרש", שהמתים אינם בכלל מוות, וזה הנראה שם בתפלינו כאילו לועג להן, והכתוב אומר: לועג לרש חרף עושהו (משלי יז, ה). (118) שאסור לעמוד בפני ה' ערום, שנאמר: ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך (דברים כג, טו). והשי"ן של תפלין, קדושת השם עליה. ראה שבת סב. (אדר"ת). (119) שגנאי הוא לתפלין להיות משא עליהן בשעת הנחתן (ב"מ קה:). (120) שאין זה דרך משא אלא דרך מלבוש ואין כאן בזיון. וכהן-גדול יוכיח, שאמרו בו: "שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפלין" (זבחים יט:). וראה מה שאמרו חז"ל בדור המלך, שעטרת זהב היתה מונחת על ראשו במקום תפלין בשעת הנחתן (ע"ז מד.).

- כד. בית שיש בו תפלין או ספר-תורה, אסור
לשמש בו מטות, עד שיוציאם¹²¹ או יניחם בכלי,
ויניח הפלי בכלי אחר שאינו כלין¹²²; אבל אם היה
הפלי השני מזמן להם - אפלו עשרה כלים, ככלי
אחד הן חשובין. ואם הניחין פלי בתוך פלי, מתר
להניחן תחת מראשותיו, בין פר לקסת¹²³, שלא
בגדר ראשו, כדי לשמרן¹²⁴, ואפלו אשתו עמו
במטה.

(121) לחדר אחר אם יש לו. (122) ברכות כה, ע"ב. ויש אומרים שאינו מועיל כלי בתוך כלי, לגבי ספר תורה, אלא צריך לעשות לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים ('הגהות מיימוניות'). וראה לקמן פ"י, ה"ז. (123) כר - זה המצע ששוכב עליו, כמו מזון וכדומה. כסת - היא הכר הקטן שמשים תחת מראשותיו ('הערן'). ורבינו בפירוש המשנה (שבת פ"ד, מ"ב) אומר: "שניהם מניחים תחת ראשו, אלא שכסת גדולה יותר". (124) מגנבים, או מעכברים (ברכות כד.).

- כה. קדשת תפלין, קדשתן גדולה היא, שפל זמן
שהתפלין בראשו של אדם ועל זרועו, הוא ענו
וירא-שמים, ואינו נמשך בשחוק¹²⁵ ובשיחה
בטלה¹²⁶; ואינו מהרהר מחשבות רעות, אלא מפנה
לבו בדברי האמת והצדק. לפיכך צריך אדם
להשתדל להיותו עליו כל היום¹²⁷, שמצותו כן

שהתפלין בה, שמא יגע בהן ובזיון גדול הוא (שם וברש"י). (99) מן הגוף, בלא ניצוצות. (100) רך ומגובב. (101) ברכות מ, ע"א שאז אין ניצוצות, ואפילו בבית-הכסא עראי מותר להשתין בהן (שו"ע, אור"ח סי' מג). (102) משופע, (ברכות שם).

- יט. היה לבוש בתפלין, והצריך לבית-הכסא לעת-
ערב, ולא נשאר מן היום כדי ללבשן אחר שיצא -
לא יכנס בהם גלולים בבגדו, ואפלו להשתין מים
בבית-הכסא קבוע¹⁰³. אלא כיצד יעשה? חולצן
ומניחן בכלין¹⁰⁴, אם היה בו טפח¹⁰⁵, או בכלי
שאינו כלין, אף-על-פי שאין בו טפח¹⁰⁶, ואוחז
הפלי בידו ונכנס. וכן אם הצריך פלילה¹⁰⁷, מניחן
בכלי, ואוחז הפלי בידו ונכנס.

(103) שאין שם חשש ניצוצות, חוששים שמא יפנה בהן. (104) תיק המיוחד להן, הואיל ואין סופו ללבשן שנית. (105) בחללו, שאז חשוב הכלי אהל להפסיק בין התפלין לבית-הכסא. אבל בפחות מטפח, בטל הכלי לגבי התפלין ואינו חוצץ בפניהם (ברכות כג.), וכפירוש רב האי גאון, הובא ברבינו יונה' שם. (106) כי הואיל ואינו מיוחד להן, אינו בטל להן, וחוצץ. (107) וחושש לחלצן ולהניחן בחורן שלא יגנבו (שם).

- כ. שכח ונכנס לבית-הכסא והוא לבוש תפלין¹⁰⁸,
מניח ידו עליהן עד שיגמר עמוד¹⁰⁹ ראשו, ויוצא
וחולץ, אחר-כך נכנס ועושה צרכיו; שאם נפסק
בעמוד ראשו, בין בגדולים בין בקטנים, יבוא לידי
חלאים שיש בהן סכנה גדולה¹¹⁰.

(108) על ראשו, בלתי גלולות בבגדו, וכן בבית-הכסא שבביתו, שאסור בכל ענין להכניסן שם, ושכח ונכנס בהן. (109) קילוח. (110) שם, כה, ע"א: "עמוד החזור מביא את האדם לידי הדרוקן (חולי המצבה את הבטן), סילון (של מי רגלים) החזור - מביא את האדם לידי ירוקן" (עור פניו נהפך ירוק).

- כא. שכח ושמש מטתו בתפלין, הרי זה לא יאחז,
לא ברצועה ולא בקציצה¹¹¹, עד שיטל ידיו ויטלם,
מפני שהידים עסקניות¹¹².

(111) בתי התפלין. (112) ושמא נגעו במקום הטינופת (סוכה כו: וברש"י).

- כב. הנכנס לבית-המרחץ, מקום שפני-אדם עומדין
לבושין¹¹³, מתר להניח תפלין¹¹⁴; ומקום שפני-אדם
עומדין שם, מקצתן ערמים ומקצתן לבושין, אינו
חולץ¹¹⁵ תפלינו, ואינו מניח שם תפלין לכתחלה;
ומקום שפני-אדם עומדים ערמים, חולץ¹¹⁶ תפלינו,
ואין צריך לומר שאינו מניח.

(113) שבת י, ע"א: "מרחצאות שלהם שלשה חדרים היו להם, פנימי - להזיע ולהשתטף, אמצעי - יורד לתוכו מן המרחץ ולובש חלוקה, חיצון - יוצא לתוכו וגומר לבישתו

הסדר¹⁰, כגון שהקדים פְּרָשָׁה לְפָרָשָׁה - פְּסוּלָה¹¹.
 כְּתִיבָה בְּשָׁנֵי עוֹרוֹת - אֶף-עַל-פִּי שֶׁתִּפְּרֹן, פְּסוּלָה¹².
 סִפְר־תּוֹרָה שֶׁבִּלָּה וּתְפִלִּין שֶׁבִּלּוּ, אֵין עוֹשִׂין מִהֵן
 מְזוּזָה¹³; וְלֹא מִן הַגְּלִילוֹנִים¹⁴ שֶׁל סִפְר־תּוֹרָה, אֵין
 כּוֹתְבִין עָלָיו מְזוּזָה, לְפִי שֶׁאֵין מוֹרִידִין מִקְדָּשָׁה
 חֲמוּמָה לְקִדְשָׁה קְלָה.

(2) מיסודי המצוה: "להיות זיכרון לאדם באמונת ה' בכל עת
 בואו לביתו וצאתו, וכמו שאמרו (מנחות דף לג עמוד ב):
 "מצוה להניחה בטפח הסמוך לרשות הרבים, כדי שיפגע
 במזוזה מייד" ("החינוך", מצוה תכ"ג, וראה לשון רבינו
 לקמן פרק ו, הלכה י"ג). (3) עמוד. (4) (מנחות דף לב
 עמוד א) "כמלא אטבא דסיפרי" (עץ סדוק הנושך דפי
 הקונטרס שלא יכפלו) ופירשו הגאונים שזה כחצי ציפורן
 (רא"ש להלכות מזוזה). ובנוגע לרווח שבצדין, צריך
 להניח בתחילתה כדי לגלול היקפה אחרי שתיכרך, שמזוזה
 נכרכת מסופה לתחילתה, כמבואר בסמוך הלכה ו (יורה
 דעה סימן רפ סעיף ח). אבל בסופה אין צריך להניח כלל,
 אלא שייזהר שיהיו האותיות שבסוף השיטות מוקפות גויל
 (שם). (5) (מנחות דף לא עמוד ב) "מזוזה שכתבה שתיים
 ושלוש ואחת כשרה" ומפרש רבינו: בין שעשאה בשני
 דפים או בשלושה, הרי כאילו עשאה על דף אחד (כסף
 משנה). (6) רחבה מלמעלה וצרה מלמטה, שכותב בשיטה
 העליונה ארבע תיבות (מלים), ובשנייה שלוש ובשלישית
 שתיים נמצא שהמזוזה הולכת וצרה כזב. (7) שהיא
 כתובה בצורה עגולה. (8) כאוהל, שהוא רחב מלמטה
 וקצר מלמעלה, שכותב בשיטה הראשונה תיבה אחת,
 ובשנייה שתיים, ובשלישית שלוש, באופן שהמזוזה הולכת
 ומתרחבת מלמעלה למטה. (9) (מנחות דף לא עמוד א)
 אלא שבגירסת הש"ס שלפנינו לא נזכר "עגול", וכנראה
 שלרבינו הייתה גירסה כזו בש"ס שלפניו (כסף משנה).
 (10) הכתוב בתורה "שמע, לפני ה' והיה אם שמוע".
 (11) מכילתא פרשת בא. (12) ירושלמי מגילה (פרק א,
 הלכה ט). (13) לפי שקדושתן חמורה מקדושת מזוזה, ואין
 מורידים מקדושה חמורה לקדושה קלה (מנחות דף לב
 עמוד א) ומדובר כאן שהייתה פרשת "שמע" כתובה בספר
 תורה בסוף הדף, ורוצה להוסיף לכתוב למטה פרשת "והיה
 אם שמוע", שאם לא כן איך אפשר לצרף שתי פרשיות
 שבספר תורה לעשותן מזוזה והלא רחוקות זו מזו, ואסור
 לכתוב מזוזה על שני עורות (ש"ך יורה דעה סימן ר"צ).
 (14) הקלפים החלקים מסביב לכתב האותיות, מלמעלה
 ולמטה, ושכין דף לדף, וקדושתן כקדושת הספר עצמו
 (שבת דף קטז עמוד א).

ב. וּמְצוּה לַעֲשׂוֹת רוּחַ שְׁפִין פְּרִשֶׁת 'שְׁמַע' לְיְהוָה²³
 אִם שְׁמַע' פְּרִשָּׁה סְתוּמָה¹⁵; וְאִם עֲשָׂה אוֹתָהּ
 פְּתוּחָה¹⁶ - בְּשֵׁרָה, לְפִי שֶׁאֵינָה סְמוּכָה לָהּ מִן
 הַתּוֹרָה¹⁷. וְצָרִיךְ לְהִזָּהֵר בְּתַגְיִין¹⁸ שֶׁבָּהּ. וְאֵלּוּ הֵן
 הַתְּגִין שְׁעוֹשִׂין בְּמְזוּזָה:

(15) שיגמור את הפרשה הראשונה בסוף השיטה, ויניח
 בתחילת השיטה השנייה רווח כשיעור תשע אותיות,

היא. אָמְרוּ עָלָיו עַל רַב, תִּלְמִידוֹ שֶׁל רַבְּנֵי הַקְּדוּשָׁה,
 שֶׁכָּל יָמָיו לֹא רָאוּהוּ שֶׁהֵלֵךְ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּלֹא תּוֹרָה
 או בְּלֹא צִיצִית או בְּלֹא תְּפִלִּין¹²⁸.

(125) ליצנות. (126) ברכות ל, ע"ב: "אביי ישב לפני רבה,
 ראהו מתבדח יותר מדאי (ונראה כפורק עול). אמר: "וגילו
 ברעדה" כתוב! אמר לו: תפילין אני מניח" (והן עדות
 שממשלת קוני עלי, רש"י שם), הרי שמסגולת התפילין לא
 להמשך בקלות ראש (אדר"ת). (127) וכן כתוב ב'ספר
 העיטור' בשם רב עמרם גאון: וששאלתם ממנהג רבנן: כך
 ראינו גאונים ואבות בית-דין ואלופים הראשונים וכל חכמי
 הישיבה שאין חולצין התפילין עד "כימי השמים על הארץ"
 של קריאת-שמע של ערבית (הגהות מיימוניות). ומפני
 שצריכים גוף נקי, ושלא יסיח דעתו מהן בעודן עליו, ואין
 כל אדם יכול להזהר בזה, על כן נהגו שלא להניחן אלא
 בשעת תפילה בלבד ('טור' או"ח, סי' לז). (128) מגילה
 כח, ע"א. אלא ששם אמרו זה על רבי זירא (כסף-משנה).
 ובתשובות הגאונים שבסוף ספר "נהרות דמשק" פי' קע"ח
 מביא ברייתא המונה עשרה דברי חסידות שרב נהג בהם,
 וזו אחת מהם.

כו. אֶף-עַל-פִּי שֶׁמְצוֹתָן לְלַכְשֵׁן כָּל הַיּוֹם - בְּשַׁעַת
 תְּפִלָּה יוֹתֵר מִן הַפֶּלֶא¹²⁹. אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל הַקּוֹרֵא
 קְרִיאַת שְׁמַע בְּלֹא תְּפִלִּין, כְּאֵלּוּ מְעִיד עֲדוֹת שֶׁקֶר
 בְּעֶצְמוֹ¹³⁰. וְכָל שֶׁאֵינוּ מְנִיחִין¹³¹ תְּפִלִּין, עוֹבֵר בְּשִׁמּוּנָה
 עֲשָׂה; שֶׁהֵרִי בְּאַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת צָוָה עַל תְּפִלִּין שֶׁל
 רֹאשׁ וְעַל תְּפִלִּין שֶׁל יָד. וְכָל הַרְגִּיל בְּתְּפִלִּין, מְאֲרִיךְ
 יָמִים¹³², שֶׁנֶּאֱמָר: "ה' עֲלֵיהֶם יַחֲיֶה"¹³³.

(129) ברכות טו, ע"א: "הרוצה שיקבל עליו עול מלכות
 שמים שלימה, יפנה ויטול ידיו ויניח תפילין ויקרא קריאת-
 שמע ויתפלל". (130) שם. מכיון שהוא קורא: וקשרתם
 לאות על ירך וגו' ואינו קושר, נמצא שמה שאומר בפיו אינו
 אמת (רבינו יונה). (131) ניקדנו בכל הפרקים האלה
 "מְנִיחִין" שהוראתו "שים", בניגוד ל"מְנִיחִין" שפירושו - תת
 מנוחה, אולם בנוסח הברכה (לעיל הלכה ד) ניקדנו
 "לְהִנִּיחַ" כהכרעת ה'שולחן ערוך' וכמבואר לעיל.
 (132) מנחות מד, ע"א. (133) שם. "אותם שנושאים עליהם
 שם ה' בתפילין - יחיו" (רש"י).

יום שני ב' אלול ה'תשע"ט

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) כיצד כותבים את המזוזה; דיני קביעתה; זמן בדיקתה
 וההפרש שבין מזוזות יחיד למזוזות רבים.

א. בִּיצֵד כּוֹתְבִין אֶת הַמְּזוּזָה?² כּוֹתְבִין שְׁתֵּי פְּרָשִׁיּוֹת,
 'שְׁמַע', וְהָיָה אִם שְׁמַע', עַל דֶּף³ אֶחָד, בִּירִיעָה אַחַת.
 וְעוֹשֶׂה לָּהּ רוּחַ מְלֻמָּטָה וְרוּחַ מְלֻמָּעָה כְּמוֹ חֲצִי
 צִפְרִין⁴. וְאִם כְּתִיבָה בְּשָׁנִים אוּ בְּשִׁלְשָׁה דְּפִין - בְּשֵׁרָה⁵.
 וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה פְּזֻזָּה⁶, או כְּמוֹ עֲגוּלָה⁷, או כְּקֶבֶד⁸.
 וְאִם עֲשָׂה כְּאַחַת מֵאלֶּה - פְּסוּלָה⁹. כְּתִיבָה שֶׁלֹּא עַל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

22) (הלכות גדולות). וב"זוהר" פרשת דברים דף רסו עמוד א מצריך לכתוב שם "שדי" מבחוץ כנגד תיבת "והיה" שבפנים (כסף משנה). ונהגו לכתוב שם זה יותר משאר שמות, כי שדי נטריקון שומר דת ישראל (כלבו). 23) אזכורת, שהן שמות ה'. 24) "צורות כמו אותיות משונות ואומרים שהם חותמות למלאכים" (מעדני יום טוב להלכות מזוזה). וכן מצינו ב"היכלות" דף יט: "כשאתה בא ועומד על פתח היכל ה' טול שני חותמות בשתי ידך, אחד של טוטרוסיאי ה', ואחד של סוריאה שר הפנים." 25) מצוות מזוזה. 26) לשון קשר, שקושר אדם פיתקא סביב לגופו לרפואה, או לסגולה אחרת. 27) לשמירת גופם וביתם, ולפיכך הם מוסיפים בה שמות של מלאכים לסגולה. 28) חיי הגוף וצרכיו, הם הבלי העולם הזה. ורבינו בהלכות עבודה זרה (פרק י"א הלכה י"ב) אומר: "הלוהש על המכה וקורא פסוק... והמניח ספר תורה על הקטן בשביל שיששן... הם בכלל הכופרים בתורה, שהם עושים דברי תורה רפואת הגוף ואינם אלא רפואת נפשות, שנאמר: "ויהיו חיים לנפשך", הא למדת שאנשים אלה הם בכלל הכופרים, וכבר הודיענו רבינו בהלכות תשובה (פרק ג, הלכה ו) שהכופרים אין להם חלק לעולם הבא ואף על פי שמבואר בתלמוד (מנחות דף לג עמוד ב) שהמזוזה שומרת על האדם וביתו? אבל עיקר הכוונה בעשייתה אינה לשם שמירה, אלא לקיים מצוות הקדוש-ברוך-הוא והשמירה תבוא מאלה (כסף משנה), וראה לקמן (פרק ו, הלכה י"ג). ונהגים לכתוב מבחוץ "כוז"ו במוכס"ז כוז"ר" נגד ה' אלוקינו ה' הכתוב מבפנים, כי אותיות אלו הן הסמוכות באל"ף ב"ת, לאותיות ה' אלוקינו ה' (הגהות מיימוניות ויורה דעה סימן רפ"ח). ובירושלמי פאה (פרק א, הלכה א) אמרו: ארטיבין (שר נכרי) שלח לרבינו הקדוש מרגלית טובה במתנה, שלח לו רבינו מזוזה, שאלו [=ארטיבין לרבי]: אני שלחתי לך מתנה יקרת ערך ואתה שלחת לי דבר פועט? השיבו [=רבי לארטיבין]: כל חפצין וחפצי לא ישוו בה... אתה שלחת לי דבר שאני שומרו, ואני שלחתי דבר שאתה ישן והוא שומר עליך, שנאמר (משלי פרק ו, פסוק כב): בשכבך תשמור עליך".

- ה. ומצוה לכתב 'על הארץ' בשיטה אחרונה, בין
בראש, בין (באמצע) השיטה. ונהגו כל הסופרים
לכתב אותה בשתיים ופעמים שיטות, ועל הארץ
בראש שיטה אחרונה. ואלו הן האותיות שבראש
כל שיטה ושיטה על הסדר: שמע, ה', הדברים,
לבנויה, ובשכבך, בין, והיה²⁹, מצוה, בכל, יורה,
עשב, פן, והשתחויתם, השמים, ואבדתם, ושמתם,
אתם, אתם, בדרך, ובשעריך, אשר, על הארץ.

29) גירסת הכסף משנה "בסוף השיטה". ובדפוסים אחרים כתוב: "באמצע השיטה" [כפי שמופיע אצלנו]. אבל זה בניגוד לגירסת התלמוד (מנחות דף לא עמוד ב) ושם נתנו רמז לזה, "בסוף השיטה" - כנגד הפסוק (תהילים פרק קג, פסוק יא): כגבוה שמים על הארץ, שאם "על הארץ" נכתב בסוף השיטה האחרונה, ובסוף השיטה שלפניה כתוב: "כימי השמים", הרי השמים על הארץ, "בראש השיטה" - כנגד מרחק השמים מהארץ: שמרחק "על הארץ" מ"כימי

ומתחיל לכתוב הפרשה השנייה באמצע השיטה, ואם לא גמר את הראשונה בסוף השיטה, יניח את סוף השיטה פנוי, ויניח מעט רווח מהשיטה השנייה ויתחיל לכתוב הפרשה השנייה. ראה לקמן (פרק ח, הלכה ב). 16) שגמר את הראשונה באמצע השיטה והניח רווח פנוי כשיעור תשע אותיות והתחיל את הפרשה השנייה מתחילת השיטה השנייה (שם, הלכה א). 17) שאין פרשת "שמע" כתובה בתורה סמוכה ל"והיה אם שמוע" שכמה פרשיות מפסיקות ביניהן (מנחות דף לב עמוד א). ולעיל (פרק ב, הלכה ב) בעניין פרשיות שבתפילין הקפיד רבינו שתהיה סתומה, אף על פי שאינן סמוכות בתורה? מפני ש"קדש" "והיה כי יביאך" סמוכות זו לזו בתורה, והפתחות מעכבות בהן, ואילו היינו מכשירים בפתחת "והיה אם שמוע" היו טועים ובאים להכשיר גם בפרשיות הראשונות שהן סמוכות, ולכך חילקו ביניהן ופסלו ככולן (מעשה רוקח). 18) כתרי האותיות העשויים בדמות זייגין כמו שמבואר לעיל (פרק ב, הלכה ח).

- ג. פִּרְשָׁה רִאשׁוֹנָה יֵשׁ בָּהּ שִׁבְעַת אוֹתוֹת, עַל כָּל אוֹת
מִהֶן שְׁלֹשָׁה זַיגִין¹⁹. וְאֵלוּ הֵן: שִׁי"ן עִי"ן שֶׁל 'שִׁמְעַ',
וְנו"ן ד' נִפְשָׁךְ, וְתַרִי זַיגִין שֶׁל 'מְזוֹזוֹת', וְתַרִי טִיתִין
שֶׁל 'טֻטֶּפֶת'. וּפִרְשָׁה שְׁנִיָּה יֵשׁ בָּהּ שֵׁשׁ אוֹתוֹת, עַל כָּל
אוֹת מִהֶן שְׁלֹשָׁה זַיגִין. וְאֵלוּ הֵן: גִּמְ"ל שֶׁל 'דְּגַנְךָ',
וְתַרִי זַיגִין שֶׁל 'מְזוֹזוֹת', וְתַרִי טִיתִין שֶׁל 'טֻטֶּפֶת',
וְצַדִּיק שֶׁל 'הָאֶרֶץ'. וְאִם לֹא עָשָׂה תְּגִין, אוֹ שֶׁהוֹסִיף
בָּהֶן אוֹ גֵּרַע מִהֶן, לֹא פָסַל. וְאִם בָּתְּבָה שֶׁלֹּא
בְּשִׁרְטוּט²⁰, אוֹ שֶׁלֹּא דָּקָה בְּמֵלֶא וְחֹסֵר, אוֹ שֶׁהוֹסִיף
מִבְּפָנִים אֶפְלוֹ אוֹת אַחַת - הֲרִי זוֹ פְּסוּלָה²¹.

19) (מנחות דף ל עמוד ב) "שבע אותיות צריכות שלושה זייגין ואלו הן: שעטנ"ז גי"ן" ופירש רש"י שלושה תגין בכל אחת, בשיין בראש רגל השמאלית, וכן בעיין בראש הרגל הפנימית וכן כולן. ואותם התגים אחד נוטה לימין ואחד נוטה לשמאל ואחד למעלה. 20) (מנחות דף לב עמוד ב) "כתבה איגרת פסולה" ופירש רש"י: "בלא שירטוט, ולא דקדק בחסירות ויתרות כאגרת בעלמא". 21) גם זה בכלל "כתבה איגרת". ויש מפרשים: שאם חיסר פסולה משום שנאמר "וכתבתם" - כתיבה תמה, שלימה ולא חסירה (קריית ספר). ואם מילא במקום חסר, פסולה, על פי הכלל: יתר כנטול דומה, והרי היא כחסרה (מרכבת המשנה; אור שמח).

- ד. מִנְהַג פְּשוּט, שְׁכוֹתֵבִים עַל הַמְּזוֹזָה מִבְּחוּץ, כְּנֶגֶד
הָרוּחַ שֶׁבִּין פִּרְשָׁה לִפְרָשָׁה: שְׁדִי²²; וְאִין בִּזָּה
הַפֶּסֶד, לְפִי שֶׁהוּא מִבְּחוּץ. אֲבָל אֵלּוּ שְׁכוֹתֵבִין
מִבְּפָנִים שְׁמוֹת הַמְּלָאכִים, אוֹ שְׁמוֹת קְדוּשִׁים²³, או
פְּסוּק אוֹ חוֹתְמוֹת²⁴ - הֲרִי הֵן בְּכָלֵל מִי שְׁאִין לָהֶם
חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא; שְׁאֵלּוּ הַטְּפָשִׁים, לֹא דִי לָהֶם
שִׁבְטֵלּוֹ הַמְּצוּה, אֲלֹא שֶׁעָשׂוּ מְצוּה גְּדוּלָּה²⁵, שֶׁהִיא
יְחוד הַשֵּׁם שֶׁל הַקְּדוּשָׁ-פְּרוּךְ-הוּא וְאַהֲבָתוֹ וְעֲבוֹדָתוֹ,
כְּאֵלּוֹ הוּא קָמִיעַ²⁶ שֶׁל הַנִּתְּ עֲצָמָן²⁷, כְּמוֹ שֶׁעָלָה עַל
לִבָּם הַסֶּכֶל, שֶׁזָּהוּ דָּבָר הַמְּהִנֶה בְּהִבְלֵי הָעוֹלָם²⁸.

(46) בשמיטה. (47) כגון שערי חצרות ועיירות. (48) חמישים שנה (יומא דף יא עמוד א). "כל דבר שהוא של רבים אין להטריח עליו הרבה שאם טרח יהא כל אחד אומר: יעשו חבריי (לשון רש"י שם). (49) מוסב על חיוב הבדיקה בכלל.

- י. הכל חייבין במזוזה, אפילו נשים⁵⁰ ועבדים⁵¹.
- ומחנכים את הקטנים⁵² לעשות מזוזה לבתיהם.
- השוכר בית בחוזה לארץ, והדר בפונדק⁵³ בארץ -
- ישאל, פטור מן המזוזה שלשים יום⁵⁴; אבל
- השוכר בית בארץ-ישראל, חייב במזוזה מיד⁵⁵.

(50) אף על פי שנסמכה מצוות מזוזה למצוות תלמוד תורה ככתוב: "ולמדתם אתם את בניכם... וכתבתם על מזוזות וגו' אין אנו מקישים מזוזה לתלמוד תורה שנשים פטורות ממנה, אלא הן חייבות, משום שנאמר במזוזה: "למען ירבו ימיכם" וגו' וכי אנשים צריכים חיים ונשים לא? (קידושין דף לד עמוד א; ברכות דף כ עמוד ב). (51) כל מצוה שהאשה חייבת, אף עבדים כנענים חייבים (חגיגה דף ד עמוד א). (52) כגון יתומים קטנים שירשו בתים, האפוסטרופוס מחנך אותם בקביעת מזוזה לבתיהם (גיטין דף נב עמוד א; והשווה הלכות נחלות פרק י"א, הלכה י'). (53) מלון. (54) כי מזוזה - חובת הדר היא, ופחות משלושים יום נקראת דירתו דירת עראי ולא חשובה להתחייב במזוזה (בית יוסף יורה דעה סימן רפ"ו). ויש מפרשים: שדירה שכורה אינה חייבת במזוזה כלל שנאמר "ביתך" ולא של אחרים, אלא שלאחר שלושים יום חייבוהו חכמים במזוזה מפני שהיא נראית כשלו (תוספות, עבודה זרה דף כא עמוד א). (55) (מנחות דף מד עמוד א). "משום יישוב ארץ ישראל". שלאחר שקבעה שוב אינו נוטלה משם אפילו יוצא ממנו, הלכך בקושי יצא ממנו, מפני טורח מזוזה אחרת (שלא היו מצויות בימיהם), ואפילו כשיצא ממנו ישכנו אחר מהרה כשימצאנו מזומן במזוזה (לשון רש"י שם).

- יא. המשכיר בית לחברו, על השוכר להביא מזוזה
- ולקבץ אותה, אפילו היה נותן שכר על קביעתה⁵⁶;
- מפני שהמזוזה חובת הדר היא, ואינה חובת
- הבית⁵⁷. וכשהוא יוצא, לא יטלה בידו יוצא⁵⁸; ואם
- היה הבית של פותי, הרי זה נוטלה פשיצא⁵⁹.

(56) אין הוא יכול לחייב בה את המשכיר. (57) (בבא מציעא דף קא עמוד ב) שנאמר בה "ביתך" דרשו חז"ל דרך ביאתך, למי שנכנס ויוצא ממנה הזהירה התורה, וזה הדר. (58) (שם דף קב עמוד א) "לפי שהמזיקים באים בבית שאין בו מזוזה וכשנוטלה כאילו מזיק אותם שידורו בבית" (תוספות שם דף קא עמוד ב). (59) שמה ינהג בה הגוי מנהג בזיון.

פרק ששי

(1) עשרה תנאים הצריכים להיות בבית כדי שיתחייב במזוזה; פתח שבין שני בתים היכן מקום קביעת המזוזה; גודל מצוות מזוזה וסגולתה.

- א. עשרה תנאים יש בבית, ואחר-כך יתחייב הדר בו

השמים" לומר שכמרחק השמים מהארץ יאריכו ימיכם. (30) כבר ביארנו לעיל הלכה ב שמניח מעט חלק בראש השיטה זו, כדי לעשות פרשה זו סתומה.

- ו. פשוטפלין אותה, גוללין אותה מסוף השיטה
- לתחלתה³¹, עד שתמצא, פשיפתח הקורא לקרות,
- יקרא מראש השיטה לסופה. ואחר שגוללה, מניחה
- בשפופרת³² של קנה³³ או של עצ או של כל דבר,
- ומחבר אותה אל מזוזת הפתח במסמר, או חופר
- במזוזת הפתח ומכניס בה³⁴ המזוזה.

(31) (מנחות שם). (32) (שם, דף לג עמוד ב; בבא מציעא דף קב עמוד א). (33) צמח נכוב הגדל על שפת נהרות. (34) בתוך חפירת המזוזה (מנחות שם).

- ז. וקדם שיקבענה במזוזת הפתח, מברך תחלה:
- "ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו
- במצותיו וצונו לקבץ מזוזה³⁵. ואינו מברך בשעת
- כתיבתה, שקביעתה זו היא המצוה³⁶.

(35) רי"ף הלכות מזוזה. (36) וכל מצוה שאין עשייתה גמר מצוותה, אינו מברך אלא בשעת גמר מצוותה (שם, דף מב עמוד ב). השווה דברי רבינו לקמן הלכות ברכות פרק י"א, הלכה ה, ושם הלכה ט מבואר שמברך גם ברכת "שהחיינו" על קביעת מזוזה.

- ח. תלאה במקל³⁷ - פסולה³⁸, שאין זו קבועה.
- הניחה אחרי הדלת³⁹ - לא עשה כלום⁴⁰. חפר
- במזוזת הפתח והכניס המזוזה כמו נגר, והיא
- פכרית הקרשים בטבעות⁴¹ - פסולה. העמיק לה
- טפח⁴² - פסולה⁴³. חתך קנה והכניס בו⁴⁴ מזוזה,
- ואחר-כך חבר הקנה אל קנים אחרים, והעמיד מן
- הכל מזוזת הפתח - פסולה, מפני שקדמה קביעת
- המזוזה לעשיית מזוזת הפתח⁴⁵.

(37) שלא קבעה בצורת הפתח עצמו, אלא במקל שעמד בגובה מזוזת הבית. (38) (מנחות דף לב עמוד ב). (39) על הקיר שמאחורי הדלת. (40) (שם) כי גם זו אינה קבועה בצורת הפתח עצמו ואין זה "על מזוזות ביתך". (41) שהכניס המזוזה ברוחב המזוזה ולא בגובה (מנחות דף לג עמוד א) נגר - בריח ונזכר במשנה (תמיד פרק ג, משנה ז): "העביר את הנגר". (42) שחפר במזוזת הבית בעומק טפח, ושם הכניס את המזוזה. (43) (שם עמוד ב) שאין זו "על מזוזות" אלא "תוך מזוזה". (44) במקום החתך. (45) ואין חיוב המצוה אלא משעה שנקבעה מזוזת הפתח בבית, וזה שקבע את המזוזה קודם שתבוא ליד מצוה, פסולה משום "תעשה ולא מן העשוי" (מנחות דף לג עמוד ב) וראה לקמן הלכות ציצית (פרק א, הלכה טז).

- ט. מזוזת היחיד נבדקת פעמים בפסוק⁴⁶, ומזוזת
- רבים⁴⁷ - פעמים ביובל⁴⁸; שמה נקראה⁴⁹ ממהות אות
- אחת או נמחקה, מפני שהיא קבועה בפתלים,
- מקרקת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על עמודים מִפָּאן ומִפָּאן¹⁶, אֶף-עַל-פִּי שְׁהִיא¹⁹
כְּתִבְנִית בֵּית, פְּטוּרָה¹⁷, לְפִי שְׁאִין לָהּ מְזוּזוֹת, שְׁאֵלוּ²⁰
הַעֲמֻדִים לְהַעֲמִיד הַתְּקָרָה הֵן עֲשׂוּיִין.²¹

(14) עמודים, ונמצא במשנה (שבת פ"ח, מ"ז). (15) מנחות
לג, ע"ב. (16) מארבע רוחותיה. (17) שם.

ד. בֵּית שֵׁשׁ לוֹ מְזוּזָה מִפָּאן ומִפָּאן, וְכִפְּהָ¹⁸ כְּמִין²²
קֶשֶׁת עַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת בְּמָקוֹם הַמְּשָׁקוּף - אִם יֵשׁ²³
בְּגִבְהַ הַמְּזוּזוֹת עֲשָׂרָה טַפְחִים אוֹ יוֹתֵר, חֵיב²⁴
בְּמְזוּזָה¹⁹; וְאִם אֵין בִּהֵן עֲשָׂרָה טַפְחִים, פְּטוּרִים,²⁵
מִפְּנֵי שְׁאִין לוֹ מְשָׁקוּף²⁰.

(18) מכסה עגול כקשת, ומתקצר ועולה. (19) שהכיפה
נידונית כמשקוף. (20) כי מאחר שאין בגובה המזוזות
עשרה טפחים, ואתה מצרף את הכיפה המתעגלת לגובה
המזוזות, שוב חסר לך משקוף, שאי אפשר לכיפה שתשמש
מזוזה ומשקוף כאחד (ט"ז ליו"ד סי' רפד, בהבנת דברי
רבינו). ומקור הלכה זו ביומא יא:

ה. בֵּית שְׁאִין לוֹ תְּקָרָה, פְּטוּרָה²¹ מִן הַמְּזוּזָה. הִיָּה²⁷
מִקְצָתוֹ מְקָרָה וּמִקְצָתוֹ אֵינוֹ מְקָרָה - יֵרָאֶה לִּי, שְׁאֵם²⁸
הִיָּה הַקְּרוֹי²² כְּנֶגֶד הַפֶּתַח, שֶׁהוּא חֵיב בְּמְזוּזָה.²⁹
וּמִעֲמִידֵין הַדִּלְתוֹת, וְאַחֲרֵיכֶן קוֹבְעִין אֶת הַמְּזוּזָה²³.

(21) מנחות לג, ע"ב: "פתחי שימאי (שאיין להם תקרה),
פטורים מן המזוזה" וכפירוש השני של רש"י שם שאין
הבית מקורה. (22) ויש בקירוי ארבע אמות על ארבע
אמות (כסף-משנה, בשם רבינו מנוח). (23) מנחות לג,
ע"א. שאין חיוב המזוזה אלא אחרי עמידת הדלתות בפתח,
שנאמר: "על מזוזות ביתך ובשעריך" - והדבר ידוע שהשער
הוא הדלת, וכך אמרו חכמינו ז"ל - "אחד שערי בתים ואחד
שערי חצרות"; ולא אמרו: אחד פתחי בתים, שכל פתח
שאיין בו דלתות - פתח נקרא, שער אינו נקרא (לשון רבינו
בתשובתו הובאה במוספנו "תשובות רבינו"). - ואם יקבע
את המזוזה, במזוזת הבית לפני עמידת הדלתות, הרי קבעה
קודם שתבוע לידי מצוה, והרי זה פסול מטעם "תעשה ולא
מן העשוי". ראה לעיל פ"ה, ה"ח.

ו. הִרְהִיבִית²⁴, הִלְשָׁכוֹת²⁵ וְהִעֲזָרוֹת²⁶, וּבִתֵּי-כְנִסִּיּוֹת³¹
וּבִתֵּי-מִדְרָשׁוֹת, שְׁאִין בִּהֵן בֵּית דִּירָה, פְּטוּרִין, לְפִי³²
שֶׁהֵן קֹדֶשׁ²⁷. בֵּית-הַכְּנֶסֶת שֶׁל כְּפָרִים, שְׁהָאֲרוּחִין³³
דְּרִין²⁸ בוֹ, חֵיב בְּמְזוּזָה. וְכֵן בֵּית-הַכְּנֶסֶת שֶׁל כְּרִפִּין,³⁴
אִם הִיָּה בוֹ בֵּית דִּירָה²⁹, חֵיב³⁰. כָּל הַשְּׁעָרִים שְׁהִיוּ³⁵
בְּמִקְדָּשׁ לֹא הִיָּה לָהֶם מְזוּזוֹת³¹, חוּץ מִשְׁעַר נִקְנָזוֹר³²
וְשִׁלְפָנִים מִמֶּנּוּ, וְשֶׁל לִשְׁת פְּרִהֲדִרִין³³, מִפְּנֵי³⁷
שֶׁהִלְשָׁקָה הַזֹּאת הִיָּתָה בֵּית-דִּירָה לְכֹהֵן גָּדוֹל בְּשָׁבָעַת³⁸
יָמֵי הַהִפְדָּשָׁה³⁴.

(24) שבית-המקדש היה בנוי עליו. (25) חדרי המקדש,
מלשון הכתוב (יחזקאל מ, יז). (26) חצרות המקדש, והן:
עזרת נשים ועזרת ישראל. (27) שנאמר: "מזוזות ביתך"
בית חול, ולא בית קודש (יומא יא:). ויש אומרים:

לַעֲשׂוֹת לוֹ מְזוּזָה. וְאִם חָסֵר תְּנָא אֶחָד מֵהֵן, פְּטוּר¹
מִן הַמְּזוּזָה. וְאֵלוּ הֵן: שְׁהִיָּה בוֹ אַרְבַּע אֲמוֹת² עַל
אַרְבַּע אֲמוֹת³ אוֹ יוֹתֵר, וְשִׁתְהִיָּיָה לוֹ שְׁתֵּי מְזוּזוֹת⁴,
וְהִיָּה לוֹ מְשָׁקוּף⁵, וְתִהְיֶה לוֹ תְּקָרָה⁶, וְהִיָּה לוֹ
דִּלְתוֹת, וְהִיָּה הַשְּׁעָר גְּבוּהָ עֲשָׂרָה טַפְחִים אוֹ יוֹתֵר,⁵
וְהִיָּה הַבֵּית חֹל⁷, וְהִיָּה עֲשׂוֹי לְדִירַת אָדָם⁸, וְעֲשׂוֹי
לְדִירַת כְּבוֹד⁹, וְעֲשׂוֹי לְדִירַת קִבְעוֹ¹⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ויהיו לו דלתות".

אבל הראב"ד כאן השיג וכתב, שדלת אינה תנאי למזוזה,
ואף אם אין דלת חייב במזוזה.

ויש לומר שטעם מחלוקתם הוא בגדר הדלת, הרמב"ם
סבר שהדלת עשויה לפתיחה ויציאה, וממילא היא חלק
מהשער, ואם אין דלת חסר בשער ואינו חייב במזוזה, אבל
הראב"ד סבר שהדלת עשויה רק לסתימת השער ואינה
חלק ממנו, ולכן גם אם אין דלת חייב השער במזוזה.

(על"פ דק"ש חלק ט"ז עמוד 446)

(2 באורך. (3 ברוחב. (4 עמודים משני צדי הפתח,
ככתוב (משלי ח, לד): לשמור מזוזות פתחי. (5 קורה
מעל לפתח. (6 שהבית יהיה מקורה. (7 פרט לבתי
כנסיות וכיו"ב שהם קודש. (8 פרס לבית התבן ובית
העצים, שאינם מיוחדים לדירת אדם. (9 פרט לבית
המרחץ ובית הבורסקי, שאינם עשויים לדירת כבוד,
כמבואר בסמוך ה"ט. (10 פרט לסוכת החג וכיו"ב,
שאינה עשויה לדירת קבע, וכל עשרת התנאים האלו
מתבארים והולכים בהלכות הבאות.

ב. בֵּית שְׁאִין לוֹ אַרְבַּע אֲמוֹת עַל אַרְבַּע אֲמוֹת, פְּטוּר⁸
מִן הַמְּזוּזָה¹¹. וְאִם יֵשׁ בוֹ כְּדִי לְרַבֵּעַ אַרְבַּע אֲמוֹת עַל
אַרְבַּע אֲמוֹת בְּשָׁוֶה¹², אֶף-עַל-פִּי שְׁהִיא עֲגֹל אוֹ בְּעַל
חֲמֵשׁ זְוִיּוֹת, וְאִין צָרִיף לֹמַר שְׁאֵם הִיָּה אֶרְפוֹ יוֹתֵר¹¹
עַל רַחְבּוֹ¹³, הוֹאִיל וְיֵשׁ בוֹ לְרַבֵּעַ אַרְבַּע אֲמוֹת עַל
אַרְבַּע אֲמוֹת, חֵיב בְּמְזוּזָה.¹³

(11) שאין זה חשוב בית, והתורה אמרה (דברים ו, ט): על
מזוזות ביתך (סוכה ג:). (12) ארכו כרחבו. (13) שאין
ברחבו ד' אמות, אלא שארכו ארוך יותר מארבע אמות, ויש
בעודף כדי לרבע ארבע על ארבע בשוה, וזהו דרך דירה
יותר מבית עגול ('מעשה רוקח'). ויש מפרשים: "אע"פ
שהוא עגול" וכו' שאינו נקרא בית לענין טומאת נגעים:
"ואין צריך לומר שאם היה ארכו יתר על רחבו" וכו' שאף
לענין נגעים נקרא בית, כמבואר בב"ב קסד: וראה הל'
טומאת צרעת פ"ד, ה"ו ('אור שמח').

ג. אֶכְסְדִירָה, וְהוּא הַמָּקוֹם שֵׁשׁ לוֹ שְׁלֹשָׁה כְּתָלִים¹⁴
וְתִקְרָה, אֶף-עַל-פִּי שֵׁשׁ לָהּ שְׁנֵי פְצִימִין¹⁴ בְּרוּחַ¹⁵
רְבִיעִית, פְּטוּרָה מִן הַמְּזוּזָה, מִפְּנֵי שֶׁהַפְּצִימִין¹⁶
לְהַעֲמִיד הַתְּקָרָה הֵם עֲשׂוּיִים, וְלֹא מְשׁוּם מְזוּזוֹת¹⁷
נַעֲשׂוּיִים¹⁵. וְכֵן הַתְּקָרָה שְׁאִין לָהּ כְּתָלִים, אֲלֹא עוֹמֶדֶת¹⁸

40) יציע ארוך לפני פתחי הקומה העליונה, וכולם עולים דרך שם. 41) מקום מכלא הצאן. 42) שם, ע"ב; מנחות לג, ע"ב. 43) מנחות שם. וכפירוש ה"י"ף בהל' מזוזה. ולפי זה נצטרך לפרש דברי רבינו "בית שער אכסדרה" וכו' - שפתוחים לגינה או לבית העצים שהם מקומות הפטורים ממזוזה, וכן מרפסת מקום מקורה הפתוח לגינה (כסף-משנה).

ח. לפיכך, אחד שְעָרֵי חֲצֵרוֹת⁴⁴, ואֶחָד שְעָרֵי מְבוֹאוֹת⁴⁵, ואֶחָד שְעָרֵי מְדִינוֹת⁴⁶ וְעִירוֹת, הַכֹּל חֲיָבִים בְּמִזְוָה; שְהָרֵי הַפְתִּים הַחֲיָבִין בְּמִזְוָה פְתוּחִין לְחוּץ. אֶפְלוּ עֲשָרָה בָתִּים⁴⁷, זֶה פְתוּחַ לְזֶה וְזֶה פְתוּחַ לְזֶה - הוֹאִיל וְהַפְנִימִי חֲיָב בְּמִזְוָה, פֶּלֶן חֲיָבִין. וּמִפְנֵי זֶה אָמְרוּ⁴⁸: שְעָר הַפְתוּחַ מִן הַגִּינָה⁴⁹ לְחֲצֵרוֹ⁵⁰, חֲיָב בְּמִזְוָה.

44) אע"פ שאינן מקורות. 45) רחוב צדדי וצר, וחצרות פתוחות לתוכו. 46) יש מדינה מוקפת הרים ויערות, ואין יוצאים ממנה אלא דרך שערים כגון ארץ הגר (לשון רש"י יומא יא.). ובכל זאת במקום שיש לחוש לסכנה מפני הגויים, שלא יאמרו כשפים עושים להם היהודים בשערי עירם - פטור ממזוזה. ומטעם זה, נפטרו שערי ערי הגיטו ממזוזה (באר שבע' סימן י"ג). 47) כנוסח כת"י התימנים. ונוסח אחר: עשרה בתים. 48) מנחות לג, ע"ב. 49) וציר הדלת הוא לצד הגינה שהוא מקום פטור. 50) שיש בה בית החייב במזוזה.

ט. בֵּית־הַפֶּסֶא, וּבֵית־הַמֶּרְחֵץ, וּבֵית הַטְּבִילָה⁵¹, וּבֵית הַבְּרִסְקִי⁵² וְכִיּוֹצֵא בָהֶם, פְּטוּרִין מִן הַמִּזְוָה, לְפִי שְאֵינָן עֲשׂוּיִין לְדִירַת כְּבוֹד⁵³. סֶפֶת חֶגֶג⁵⁴ בְּחֶגֶג⁵⁵ וּבֵית שֶבֶסְפִּינָה⁵⁶, פְּטוּרִין מִן הַמִּזְוָה, לְפִי שְאֵינָן עֲשׂוּיִין לְדִירַת קְבֹעַ. שְתֵי סִפּוֹת שֶל יוֹצְרִים⁵⁷, זֶה לְפָנִים מִזֶּה - הַחֲיֻצוֹנָה פְטוּרָה מִן הַמִּזְוָה, לְפִי שְאֵינָה קְבוּעָה⁵⁸. הַחֲנִיּוֹת שֶבִּשְׁשׁוֹקִים פְטוּרִין, מִפְנֵי שְאֵינָן קְבוּעִים לְדִירָה⁵⁹.

51) שאין רוחצים בו, אלא משמש מקוה טהרה בלבד. 52) בית עיבוד עורות, וריחו רע. 53) יומא יא, ע"א. ואפילו אם יכסה המזוזה ואין בה משום בזיון הקודש, בכל זאת אין המקומות האלה חייבים במזוזה, לפי שאינם עשויים לדירת כבוד (ש"ך י"ד סי' רפו). 54) חג הסוכות. 55) אפילו בשבעת ימי החג, פטורה ממזוזה. מפני שהסוכה היא דירת עראי, ואין היא ראויה להשתמש שימוש קבוע כי מחיצותיה רעועות ואין אתה קורא בה "ביתך" שמשמעו בנין קבוע הראוי לדירת קבוע (יומא י:). ולפיכך לשכת פרהדרין חייבת במזוזה (לעיל ה"ו) אע"פ שהכהן גר בה שבעה ימים בלבד, מפני שבגינה קבוע וראוי לדירת קבוע. 56) ירושלמי (מגילה פ"ד, ה"ב): "מזוזה אינה נוהגת במפרשי ימים". 57) כך היה דרכם של יוצרי כלי חרס בימיהם: עושים להם שתי סוכות זו לפניו מזו, בפנימית הוא דר ומצניע קדרותיו, ובחיצונה הוא עושה מלאכתו ומוציא את קדרותיו למכור (סוכה ח: וברש"י שם).

שבית המדרש חייב במזוזה, שכיון שתלמידים יושבים בו מהבוקר ועד שעה מאוחרת בלילה דומה לדירה, וב'ירושלמי' (מגילה פ"ב, ה"ב) אמרו: בית מדרשו של רבי חנינא, היתה לו מזוזה. וכן עשה רבי מאיר מרוטנבורג מזוזה לפתח בית מדרשו, ואמר: כשהיה ישן בו שנת הצהרים היתה רוח רעה מבעתתו עד שתקין בו מזוזה ('טור' יו"ד סי' רפו). 28) שאין ידם משגת להכניס האורחים בבתיהם, אבל בכרכים שהם תושבים רבים ואין מגיע לכל אחד מהם אלא טורח מעט מן האורחים, יכולים לעשות בתים לצורך, ואין צריכים לדור בבית הכנסת (לשון ה'מוקי יוסף' להל' מזוזה). 29) לשמש. 30) יומא יא, ע"ב; ר"ף הל' מזוזה). 31) לפי שהם קודש. 32) הוא שער המזרח שבעזרת ישראל, ונקרא גם ה"שער העליון" (סוכה פ"ה, מ"ד). נקנור - שם איש חסיד שהלך לאלכסנדריא של מצרים להביא דלתות לשער המקדש, ונסים נעשו לדלתותיו, כמבואר ביומא לה. ונקראו דלתותיו על שמו. 33) חדר פקיד המלך, מתוך שהכהנים הגדולים שהיו בבית שני (אחר שמעון הצדיק) היו נותנים ממון למלכות כדי לשמש בכהונה גדולה, ומתוך שרשעים היו לא היו משלימים שנתם, והיו מתחלפים כל שנה כפקידי המלך, שהמלך מחליפם כל שנה, לכך נקראת לשכה זו לשכת פרהדרין (יומא ח:). פרהדרין - חכמי המלך ויועציו, בלשון יוונית. 34) שהיו מפרישים אותו מביתו, שבעה ימים לפני יום הכיפורים (כמפורש שם, פ"א מ"א). ובגלל הלשכה הזאת המחוייבת במזוזה, נתחייב גם שער נקנור במזוזה, מפני שהוא משמש מבוא ללשכה זו, וכל שהוא פתוח לחדר החייב במזוזה, נתחייב גם הוא במזוזה, כמבואר בסמוך ה"ז. וכדאי להעיר שבגירסת התלמוד (יומא יא.) נאמר: "חוץ משער נקנור שלפנים ממנו לשכת פרהדרין". ואולי גם בדברי רבינו צריך לגרוס כן (כסף-משנה). או להגיה: "משער נקנור ושל לשכת פרהדרין שלפנים ממנו". ואין לפטור לשכה זו ממזוזה, מחמת קדושתה, כי מאחר שהכהן הגדול דר בה הרי הוא בכלל "ביתך" והרי זו דירת חול. אבל בית הכנסת שאין בו בית דירה לאדם - הרי זה פטור, כי הוא משמש דירה לגבוה, ועליו אמרו (מגילה כט:): "ואהי להם למקדש מעט" - אלו בתי כנסיות שבבבל" ('חתם סופר' יו"ד סי' רפא).

ז. בֵּית הַתֵּבֶן³⁵, בֵּית הַבֶּקֶר, בֵּית הַעֲצִים, בֵּית אוֹצְרוֹת³⁶ - פְּטוּרִין מִן הַמִּזְוָה, שְנֵאָמַר: "בֵּיתךָ - בֵּיתךָ הַמֵּיחֵד לְךָ³⁷, פֶּרֶט לְאֵלוּ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן. לְפִיכָךְ, רִפְתָּ הַבֶּקֶר, שְהַנְשִׁים יוֹשְבוֹת בָּהֶן³⁸ וּמִתְקַשְׁטוֹת בָּהֶן, חֲיָבוֹת בְּמִזְוָה, שְהָרֵי יֵשׁ בָּהֶן יַחֲדָה לְדִירַת אָדָם. בֵּית־שְעָר³⁹, אֶכְסֶדְרָה וּמִרְפֶּסֶת⁴⁰, וְהַגִּנָּה, וְהַדִּיר⁴¹ - פְטוּרִין מִן הַמִּזְוָה, מִפְנֵי שְאֵינָם עֲשׂוּיִין לְדִירָה⁴². אִם הָיוּ בָתִּים הַחֲיָבִין בְּמִזְוָה פְתוּחִין לְמִקְוֹת אֵלּוּ - חֲיָבִין בְּמִזְוָה⁴³.

35) המיוחד לאזור בו תבן, ואין בני אדם דרים בו. 36) המשמש מחסן ליון ושמן וכדומה. 37) לדירת אדם (יומא יא.). 38) בשעה שאין הבקר מצוי שם (שם). 39) בית קטן שעושים לפני שער החצר, והשומר יושב בו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(70) שנאמר: "על מזוזות ביתך" - קרא בו: דרך ביאתך, וכשאדם עוקר רגליו, רגל ימין הוא עוקר תחילה (יומא יא:). (71) ואין אנו אומרים: "ביתך" ולא בתיהם, מפני שבמזוזה כתוב: "למען ירבו ימיכם" וגו', כולם צריכים לחיות (שם). ואחר רבינו לכתוב דין זה כאן ולא הביאו בראש הפרק, מפני שבימא שם שאלו מאחר שגם בית השותפים חייב במזוזה, "ביתך" למה לי? ותיצו: לומר, דרך ביאתך מימין הנכנס, והואיל וזה קשור בזה, סמכם רבינו וסדרם יחד (כסף-משנה).

יג. חֵיב אָדָם לְהַזְהֵר בְּמִזְוֶהוּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא חֹבֶת הַפֶּלֶל⁷² תְּמִיד⁷³. וְכָל זְמַן שֶׁיִּכְנֹס וְיֵצֵא, יִפְגַּע בִּיחִיד הַשֶּׁם, שְׁמוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְיִזְכֹּר אֶהְבֹתוֹ, וְיַעֲזֹר מִשְׁנֵתוֹ וּשְׁגִיטוֹתיו⁷⁴ בְּהַבְלֵי הַזְּמַן, וְיֵדַע, שֶׁאֵין דָּבָר הַעוֹמֵד לְעוֹלָם וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים, אֲלֵא יָדִיעַת צוּר הָעוֹלָם, וּמִיָּד הוּא חוֹזֵר לְדַעְתּוֹ וְהוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי מִישְׁרִים. אֲמָרוּ חֲכָמִים הָרָאשׁוֹנִים⁷⁵: כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ תַּפְלִין בְּרֹאשׁוֹ וּבְרוּעוֹ, וְיִצְיֵית בְּבִגְדוֹ, וּמִזְוֶהוּ בַּפֶּתָחוֹ, מִחֻזֵּק הוּא שְׁלֵא יִחָטָא; שֶׁהָרִי יֵשׁ לוֹ מִזְבִּירִין רַבִּים, וְהֵן הֵם⁷⁶ הַמְּלָאכִים שֶׁמַּצְלִין אוֹתוֹ מִלְּחָטָא, שֶׁנֶּאֱמָר: "חֲנֹה מְלָאךְ יְיָ סָבִיב לִירָאִיו וְיִחַלְצֵם"⁷⁷. בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִיעֵן.

(72) בין אנשים בין נשים (לעיל פ"ה, ה"י). (73) גם ביום וגם בלילה. (74) עיסוקו התמידי. (75) מנחות מג, ע"ב. (76) המצוות. (77) ימלטם מן החטא. וחז"ל שם קראו עליו הפסוק: "והחוט המשולש (תפילין, ציצית ומזוזה) לא במהרה ינתק".

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) חייב מצוות כתיבת ספר תורה על כל איש מישראל ומשנה חיובה על המלך; דיני כתיבת ספר תורה; דין ספר תורה שאינו מוגה; סדרם של נביאים איך הוא.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה עַל כָּל אִישׁ וְאִישׁ⁷⁸ מִיִּשְׂרָאֵל לְכַתֵּב סֵפֶר-תּוֹרָה לְעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְעָתָה כְּתֹבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה"; כְּלוּמָר: כְּתֹבוּ לָכֶם תּוֹרָה, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שִׁירָה זו⁷⁹, לְפִי שֶׁאֵין כּוֹתְבִין אֶת הַתּוֹרָה פְּרָשִׁיּוֹת פְּרָשִׁיּוֹת⁸⁰. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהִנִּיחוּ לוֹ אַבּוֹתָיו סֵפֶר-תּוֹרָה, מִצְוָה לְכַתֵּב מִשְׁלוֹ⁸¹. וְאֵם כְּתֹבוּ בִּידוֹ, הָרִי הוּא כָּאֵלּוּ קִבְלָה מִהֶר-סִינִי⁸². וְאֵם אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְכַתֵּב, אֲחֵרִים כּוֹתְבִין לוֹ. וְכָל הַמַּגִּיהָ⁸³ סֵפֶר-תּוֹרָה, וְאֶפְלּוֹ אוֹת אַחַת, הָרִי הוּא כָּאֵלּוּ כְּתֹבוּ כָּלוּ⁸⁴.

(2) פרט לנשים שפטורות ממצוה זו. וכן מסתבר, שהרי תכלית כתיבת התורה, היא הלימוד בה. ככתוב: "כתבו לכם... ולמדה את בני ישראל". ונשים פטורות מת"ת, כמבואר לעיל ה' ת"ת פ"א, ה"א (ה'חינוך', מצוה תרי"ג). וכן מפורש ב'ספר המצוות' לרבינו, בסוף מנין מצוות עשה. (3) "שירת האזינו". (4) ואי אפשר לכתוב "פרשת האזינו" לעצמה, ולכן כוונת הכתוב: לכתוב ספר-תורה שלם, שיש בו שירת האזינו. (5) סנהדרין כא, ע"ב. שהרי

(58) שאין תשמישה קבוע, שאינו אוכל וישן בה. ואין זה דומה לבית-שער הפתוח לבית שחייב במזוזה, שגם הוא חייב במזוזה (לעיל ה"ז) כי בית-שער תשמישו קבוע בלילה כביום (ש"ך ליו"ד ס' רפ). (59) אלא למכירה בלבד, ובלילה נסגרות ובעליהם הולכים להם.

י. בֵּית שֶׁיֵּשׁ לוֹ פֶּתָחִים הֶרְבֵּה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לֵצֵאת וּלְבֹא אֲלֵא בְּאַחַת מֵהֶן, חֵיב לַעֲשׂוֹת מִזְוֶהוּ בְּכָל פֶּתַח וּפֶתַח⁶⁰. פֶּתַח קֶטָן שֶׁבֵּין בֵּית לַעֲלִיָּה⁶¹, חֵיב בְּמִזְוֶהוּ. הָדָר שֶׁבַּבִּית, אֶפְלּוֹ הָדָר בְּחָדָר - חֵיב לַעֲשׂוֹת מִזְוֶהוּ עַל שַׁעַר הַחָדָר הַפְּנִימִי, וְעַל שַׁעַר הַחָדָר הַחִיצוֹן, וְעַל שַׁעַר הַבֵּית, שֶׁכָּלֵן עֲשׂוּיִין לְדִירָה וּקְבֻעִין.

(60) מנחות לד, ע"א. (61) "זה דרכם: ארובה באמצע העליה (הקומה העליונה) ועולים אליה מהבית במעלות, ועושים ארבע מחיצות סביב המעלות למטה, כדי שלא ירד אדם מן העליה לבית כ"אם ברשות הבעלים, ועושים פתח במחיצות" (לשון רש"י שם).

יא. פֶּתַח שֶׁבֵּין בֵּית-הַמִּדְרָשׁ אוֹ בֵּין בֵּית-הַכִּנְסָה וּבֵיתוֹ - אֵם רָגִיל לֵצֵאת וּלְבֹא בְּאוֹתוֹ הַפֶּתַח, חֵיב בְּמִזְוֶהוּ⁶². פֶּתַח שֶׁבֵּין שְׁנֵי בָתִּים⁶³, הוֹלְכִין אַחֵר הַצִּיר⁶⁴ שֶׁל דֶּלֶת; מְקוֹם שֶׁהַצִּיר נִרְאָה עִמּוֹ, שֶׁם קוֹבְעִים אֶת הַמִּזְוֶה⁶⁵.

(62) שם, לג, ע"א. (63) כגון שחילק ביתו לשנים, ובכל חלק פתח פתוח לרחוב, ובמחיצה החולקת יש פתח מזה לזה, והיות שקביעת המזוזה היא לימין הנכנס, אין אתה יודע איפה היא הכניסה, מצד חלק זה, או מהצד שכנגדו. (64) יתר ברזל שברזל למעלה ולמטה. (65) שהצד הזה חשוב עיקר הבית, וימין כניסתו קובעת (מנחות לג. וברש"י).

יב. וְהִיכָן קוֹבְעִים אֶת הַמִּזְוֶה? בְּתוֹךְ חֲלָל שֶׁל פֶּתַח⁶⁶, בְּטַפַּח הַסִּמּוּךְ⁶⁷ לַחוּץ, בְּתַחֲלַת שְׁלִישׁ הָעֲלִיּוֹן שֶׁל גֹּבֵה הַשַּׁעַר⁶⁸; וְאֵם קִבְעָה לְמַעַל מִזֶּה, בְּשֶׁרָה; וְהוּא, שֶׁיִּרְחִיקָנָה מִן הַמַּשְׁקוֹף טַפַּח⁶⁹. וְצִירָהּ לְקִבְעָה עַל יְמִין הַנִּכְנָס לַבֵּית⁷⁰; וְאֵם קִבְעָה מִשְׁמָאל - פְּסוּלָה. וּבֵית שֶׁל שְׁתֵּפִין, חֵיב בְּמִזְוֶהוּ⁷¹.

(66) ולא מבחוץ, שהרי "בשעריך" כתוב, מקום סגירת השער וזה חלל הפתח (מנחות לב:). (ראה לעיל פ"ה, ה"ח). שמצוותה להיות זקופה, אולם רבינרם סובר שמצוותה להיות שכובה לרוחב מזוזה הפתח ('תוספות' מנחות לג.). והמדקדקים יוצאים ידי שניהם, וקובעים אותה בשיפוע ובאלכסון (רמ"א יו"ד ס' רפט). (67) לרשות הרבים, כדי שיפגע במצוה מיד (שם, לג:). (68) שנאמר: "וקשרתם... וכתבתם על מזוזות ביתך" - מה קשירה בגובה הזרוע ששם מניחים תפלה של יד, אף נתינת המזוזה בגובה הזרוע (שם). (69) כשם שקשירת התפילין אינה בסוף גובה הזרוע אלא מרוחקת ממנו קצת, אף הנחת המזוזה אינה בסוף גובה השער אלא מרוחקת ממנו טפח (כסף-משנה).

12 לו אַחַר שְׁמַלְךָ שְׁנֵי סִפְרֵי-תוֹרָה - אֶחָד מִגִּיחוֹ בְּבֵית
13 גִּנְזֵיךָ, וְהַשְׁנִי יִהְיֶה עִמּוֹ תָּמִיד, לֹא יִסּוּר מֵעִמּוֹ, אֲלֵא
14 בְּלִילָה בַּלְבָּד¹⁵, וּכְשֵׁיכֻנְס לְבֵית-הַמֶּרְחֵץ אוֹ לְבֵית-
15 הַפֶּסֶא¹⁶, אוֹ לִישָׁן עַל מִטָּתוֹ¹⁷.

(15) אולם ב'ספרי' פרשת שופטים נאמר: "ימי חייו" - אלו הימים, "כל ימי חייו" - לרבות הלילות, ואולי כוונת רבינו "בלילה" - בשעת השינה. וב'אור שמח' להגאון רבי מאיר שמחה מדווינסק מגיה ואומר שכן צ"ל בדברי רבינו: "לא יסור מעמו אפילו בלילה, לבד כשיכנס לבית המרחץ" וכו', וכן נראה מדברי רבינו בהל' מלכים פ"ג ה"א, שלא הזכיר שם דין לילה לגמרי. (16) שנאמר: "וקרא בו" מקום הראוי לקרות בו ('ספרי' שם). וכן גם בית הקברות אינו מקום הראוי לקרות בו. (ראה ברכות יח. ולקמן פ"י, ה"ו) אלא שחכמינו ז"ל לא חשו למנות גם בית הקברות, הואיל ואין המלך יוצא להלווית המת, כדברי המשנה (סנהדרין פרק ב, משנה ג): "מת לו מת, אינו יוצא מפתח פלטרין שלו" ('תורה תמימה', פרשת שופטים, אות צ"ה). (17) אפילו ביום.

ד. סִפְרֵי-תוֹרָה שֶׁכָּתְבוּ בְּלֹא שְׂרֻטוֹט¹⁸, אוֹ שֶׁכָּתְבוּ
מִקְצָתוֹ עַל הַגּוֹיִל וּמִקְצָתוֹ עַל הַקֶּלֶף¹⁹ - פָּסוּל²⁰; ¹⁷
אֲלֵא, אוֹ כָּלוּ עַל הַגּוֹיִל, אוֹ כָּלוּ עַל הַקֶּלֶף. וְכִיצַד
פּוֹתֵבִין סִפְרֵי-תוֹרָה? פּוֹתֵב פְּתִיכָה מְתַקֶּנֶת, נֶאֱחָה
בְּיֹתֵר²¹. יֵנִיחַ בֵּין כָּל תֵּבָה²² וְתֵבָה כְּמֵלֵא אוֹת
קִטְנָה²³, וּבֵין אוֹת לְאוֹת כְּמֵלֵא חוּט הַשְּׁעָרָה, וּבֵין
כָּל שֵׁיטָה²⁴ וְשֵׁיטָה כְּמֵלֵא שֵׁיטָה. וְאֶרֶךְ כָּל שֵׁיטָה
וְשֵׁיטָה - שְׁלֹשִׁים אוֹתִיּוֹת, כְּדִי לִכְתֹּב
'לְמִשְׁפַּחוֹתֵיכֶם', 'לְמִשְׁפַּחוֹתֵיכֶם', 'לְמִשְׁפַּחוֹתֵיכֶם',
תִּלְתָּא זְמַנִּי²⁵; וְזֶה הוּא רֹחֵב כָּל דֶּף²⁶ וְדֶף. וְלֹא תִּהְיֶה
שֵׁיטָה קְצָרָה מִזֶּה, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה הַדֶּף כְּאֶגְרֵת. וְלֹא
אֶרְכָּה יוֹתֵר עַל זֶה, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה עֵינָיו מְשׁוּטָטוֹת
כְּכֶתֶב²⁷. ²⁸

(18) שצריך לשרטט את השיטין בסרגל, כדי שהכתב יהיה ישר כמבואר לעיל (פ"א, ה"ב). (19) גויל וקלף מפורשים למעלה (פ"א, ה"ו). (20) ירושלמי (מגילה פ"א, ה"ט). והעטם: שנראה כשני ספרים (ט"ז ליו"ד סי' רעא). (21) כמו שאמרו חז"ל (שבת קלג:): "זה אלי ואנוהו - התנאה לפניו במצוות.... ספר תורה נאה, בדיו נאה, בקולמוס נאה, בלבלר [סופר] אומן". (22) מילה. (23) זו יו"ד. (24) שורה. (25) שלש פעמים. (26) עמוד. (27) ויטעה בראשי השיטות (מסכת מנחות ל.). משוטטות - מתהלכות אנה ואנה, לחפש דבר מה, כמו: משוטט בארץ (איוב ב, ב). וכן מצינו (דברי הימים ב טז, ט): עיניו משוטטות בכל הארץ.

ה. לֹא יִמְעַט הַכֶּתֶב²⁸ מִפְּנֵי הָרוֹחַ שֶׁבֵּין פְּרָשָׁה
לְפְרָשָׁה²⁹. נִזְדַּמְנָה לוֹ תֵּבָה בֵּת חֲמֵשׁ אוֹתִיּוֹת - לֹא
יִכְתֹּב שְׁתֵּים בְּתוֹף הַדֶּף וְשְׁלֹשׁ חוּץ לְדֶף, אֲלֵא פּוֹתֵב
שְׁלֹשׁ בְּתוֹף הַדֶּף וְשְׁתֵּים חוּץ לְדֶף³⁰. לֹא נִשְׁאָר מִן

נאמר: כתבו לכם עליכם לכתוב משלכם, "למען ירבו הספרים בינינו, ונוכל להשאיל מהם לאשר לא תשיג ידו לקנות, וגם למען יקראו בספרים חרשים כל אחד מבני ישראל, פן תקוץ נפשם בקראם בספרים הישנים שיניחו להם אבותיהם" ('חנינוך' מצוה תרי"ג). (6) מנחות ל, ע"א: "הלוקח ספר-תורה מן השוק כחוטף מצוה מן השוק (אין לו שכר גדול כל-כך כמי שטרח בכתיבתו). כתבו - מעלה עליו הכתוב כאילו קיבלו מהר סיני". שיש מקום לומר כמו שטרח טורח זה, כן היה טורח ללכת במדבר כדי לקבל תורה מהר סיני ('נמוקי יוסף' שם). (7) תיקן טעות שנמצאה בו, והכשירו לקרות בו. הגהה - פירושה: לשון נוגה ואורה, כי הגהה מתוקנת מאירה עיני הקורא (המדקדק ר' אליהו בספרו "תשב"י"). ויש מפרשים: לשון הסרה וסילוק, ככתוב: כאשר הוגה מן המסילה (שמואל-ב כ, יג), כי המגיה מסיר את השגיאות והטעויות שבכתב והדפוס ('מעדני יום טוב' ה'ל' ס"ת). (8) מנחות, שם. ולדעת ה'תוספות' שם, מדובר באדם הקונה מחבירו ספר מוטעה, שעד עכשיו היה באיסור ביד המוכר, כי אסור להשהות ספר שאינו מוגה (כתובות יט:): וזה שתיקנו והכשירו לקרוא בו, הרי הוא כאילו כתבו. והרא"ש בהל' ספר-תורה כותב: "וזהו (מצות כתיבת ספר התורה) בדורות הראשונים שהיו כותבים ספר תורה ולומדים בו. אבל בימינו, שכותבים ס"ת ומניחים אותו בבתי כנסיות לקרות בו ברבים, מצות-עשה היא על כל איש מישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושיה, להגות בהן הוא ובניו, כי מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה, ככתוב: "ולמדה את בני ישראל", וע"י הגמרא ופירושיה ידע המצוות והדינים על בוריים, לכן הם הם הספרים שאדם מצווה לכתבם וגם למכרם" וכו'. (וראה ב'בית יוסף' ל'טור' יו"ד סי' ר"ע).

ב. וְהַמֶּלֶךְ, מִצְוָה עָלָיו לִכְתֹּב סִפְרֵי-תוֹרָה אֶחָד
לְעַצְמוֹ, לְשֵׁם הַמֶּלֶךְ, יִתֵּר עַל סֵפֶר שֶׁיִּהְיֶה לוֹ כְּשֶׁהוּא
הַדְּיוֹט, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה כְּשֶׁכָּתְבוֹ עַל כֶּסֶּא מְמַלְכָּתוֹ
וְכָתְבָהּ לוֹ וְגו'⁹". וּמִגִּיהֵן אוֹתוֹ מִסֵּפֶר הָעֲזָרָה¹⁰,
עַל-פִּי בֵּית-דִין הַגָּדוֹל. זֶה שֶׁיִּהְיֶה לוֹ כְּשֶׁהוּא הַדְּיוֹט,
מִגִּיחוֹ בְּבֵית גִּנְזֵי¹¹; וְזֶה שֶׁכָּתְבָהּ אוֹ שֶׁכָּתְבָהּ¹² אַחֵר
שְׁמַלְךָ, יִהְיֶה עִמּוֹ תָּמִיד. וְאִם יֵצֵא לְמַלְחָמָה -
סִפְרֵי-תוֹרָה עִמּוֹ. נִכְנָס - וְהוּא עִמּוֹ, יוֹשֵׁב בְּדִין -
וְהוּא עִמּוֹ, מִסֵּב¹³ - וְהוּא כְּנֻגָּדוֹ¹⁴; שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיִיתָ
עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו". ¹⁰

(9) סנהדרין כא, ע"ב. ושם הוכיחו זה מסוף הפסוק שנאמר בו: "את משנה התורה וגו', משנה - שתיים במשמע. (10) שבבית-המקדש (ירושלמי סנהדרין ס"ב, ה"ו). (11) כשאר איש ישראל. (12) ע"י אחרים, כשאנו יודע לכתוב. (13) אל השולחן לאכול. (14) סנהדרין, שם. "לפי שהמלך ברשות עצמו לא יעציבהו אדם על מעשהו ולא יגער בו, ובשבת פיו ימית את מי שירצה, ע"כ צריך הוא שמירה גדולה וזכרון טוב יעמוד נגדו, יביט אליו תמיד למען יכבוש את יצרו ויטה לבו אל יוצרו" ('חנינוך' מצוה תקג).

ג. לֹא יִהְיֶה לוֹ סִפְרֵי-תוֹרָה קִדְּם שְׁמַלְךָ, צָרִיף לִכְתֹּב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 ובאותיות הנקודות⁴⁵, ואותיות המשנות, כגון
20 הפא"ן הלפופות⁴⁶ והאותיות העקמות⁴⁷, כמו
21 שהעתיקו הסופרים איש מפי איש. ויזהר בתיגון⁴⁸
22 ובמנין. יש אות שיש עליה תג אחד, ויש אות שיש
23 עליה שבעה⁴⁹. וכל התיגין בצורת זיג"ן⁵⁰ הן, דקין
24 כחוט השערה.

(43) כגון ב' של בראשית ברא (בראשית א, א) שהיא גדולה,
ועוד. (44) כגון כ' של "ולבכותה" (שם, כג, ב) שהיא
קטנה. וראה במוספנו "דקדוקי סופרים" סדר אל"ף ב"ת
שלם של אותיות גדולות וקטנות. (45) שיש עליהן נקודות
מלמעלה, כגון "ויאמר אליו איה שרה" (בראשית יח, ט)
שאותיות "איו" שב"אליו" מנוקדות. (46) כנוסח דפוס
מנטובה ונציא, 'מעשה רוקח' ועוד. ובנוסח אחר: הלפופות.
ופירושו: כרוך ומקופל. ראה 'חתם סופר' י"ד סי' רסה.
(47) כגון נו"ן ההפוכה שלפני 'ויהי בנסוע הארון' (במדבר
י, לה) שהיא עקומה. (48) כתרי האותיות, כמו שאמרו
(מנחות כט, ב): "בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה
שיושב וקושר כתרים לאותיות (כגון התגין)... אמר לו: אדם
אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות, ועקיבא בן יוסף
שמו, שעתידי לדרוש על כל קץ וקץ (תג) תילין תילין של
הלכות". (49) ראה במוספנו "תשובות רבינו".
(50) מנחות כט, ע"ב. וה'מגדול עוד' מראה מקום לכל פרטי
הלכה זו בספר "התגין".

25 ט. כל הדברים האלו לא נאמרו אלא למצוה מן
26 המבחר. ואם שנה בתקון זה⁵¹, או שלא דקדק
27 בתיגין, וכתב כל האותיות בתקון; או שקרב את
28 השיטין⁵² או הרחיקין⁵³, או האריקין⁵⁴ או קצרין -
29 הואיל ולא הדביקן אות פאות, ולא חסר ולא הוסיף
30 ולא הפסיד צורת אות אחת, ולא שנה בפתוחות
31 וסתומות⁵⁵ - הרי זה ספר בשר.

(51) האמור בפרק זה עד כאן. ורבינו הולך ומפרט אחד
אחד. (52) ולא הניח ביניהן כמלוא שיטה. (53) שהניח
ביניהן ריוח יותר מהשיעור האמור. (54) למעלה משלשים
אותיות אורך השיטה. (55) מפורש לקמן (פ"ח, הלכה
א"ב).

32 י. יש דברים אחרים שלא נאמרו בגמרא, ונהגו
33 בהם הסופרים, ונקלה הוא בידם איש מפי איש.
34 והן, שהיה מנין השיטין שכל דף ודף, לא פחות
35 משמונה וארבעים ולא יותר על ששים⁵⁶; ושהיה
36 הרוח שבין פרשה לפרשה כמו תשע אותיות:
37 'אשר', 'אשר', 'אשר'; ושהיה בראש השיטין
38 למעלה משירת הים⁵⁷: 'הבאים'⁵⁸, 'ביבשה'⁵⁹,
39 השם⁶⁰, 'מת'⁶¹, 'במצרים'⁶² - חמש שיטין; ולמטה
40 מן השירה חמש שיטין, תחלת כל שיטה מהן כך:
41 'ותקח'⁶³, 'אתריה', 'סוס', 'ויצאו', ו'באוי'⁶⁴;
42 ויהיה בראשי השיטין למעלה משירת 'האזינו'⁶⁵;
43 'ואעידה'⁶⁶, 'אחרי', 'הדרך', 'באחריה',

1 השיטה כדי לכתב שלש אותיות - מניח המקום
2 פנוי, ומתחיל מתחלת השיטה³¹.

(28) לכתוב אותיות קטנות ודקות. (29) שצריך להיות
כשיעור תשע אותיות ריוח בין פרשה לפרשה, ואם נודמנה
לו שיטה שמסיים בה פרשה אחת, ומתחיל בה פרשה אחרת
ויש ריוח מועט ביניהן, אל יכתוב אותיות דקות כדי להגדיל
את הרווח, אלא יזרו עצמו שלא יבוא לידי כך.
(30) מנחות ל, ע"א. וכתבו ה'תוספות' (שם) ששם ה' צריך
להיות כולו בתוך הדף. (31) ומנהג הסופרים להאריך
האותיות עד שיגיעו לסוף השיטה, משום נוי ספר תורה,
ורבינו לא חושש לנוי זה משום הפסד צורת האותיות
(מעשה רוקח).

3 ו. נודמנה לו תבה בת שתי אותיות - לא יזקנה
4 בין הדפין³², אלא יחזיר לתחלת השיטה. נודמנה לו
5 בתוך השיטה תבה בת עשר אותיות, או פחות או
6 יותר³³, ולא נשאר מן השיטה כדי לכתב את פלה
7 בתוך הדף - אם יכול לכתב חצייה בתוך הדף וחצייה
8 חוץ לדף, פותח; ואם לאו, מניח המקום פנוי
9 ומתחיל מתחלת השיטה³⁴.

(32) לכתבה מחוץ לשירטוט הדף, ואע"פ שרשאי לעשות כך
בתיבה בת חמש אותיות, אבל בתיבה שלימה אינו רשאי
(מנחות ל.). (33) כגון "והאחשדרפנים" (מגילת אסתר ט,
ג) כי גם מגילת אסתר דין כתיבתה כדין ספר-תורה. ראה
מגילה יז. הלכות מגילה לרבינו פ"ב, ה"ט (בשם הגאון ר'
זלמן מוילנא). (34) אבל למשוך האותיות ולהגדילן עד
סוף השיטה - אסור, שאין לשנות אות אחת מחברתה, וזולת
האותיות המקובלות לבעלי המסורה, להיות גדולות או
קטנות ('הגהות מיימוניות').

10 ז. ומניח בין כל חמש וחמש³⁵ ארבע שיטין פנויות
11 בלא כתיבה³⁶, לא פחות ולא יותר, ויתחיל החמש
12 מתחלת שיטה חמישית. ובשיגמר את התורה, צריך
13 שיגמר באמצע שיטה שבסוף הדף³⁷. ואם נשאר מן
14 הדף שיטין הרבה³⁸, מקצר³⁹ ועולה⁴⁰, ומתחיל
15 מתחלת השיטה שבסוף הדף, ולא יגמר את
16 השיטה⁴¹, ומתפון, עד שהיה "לעיני כל ישראל"
17 באמצע שיטה שבסוף הדף⁴².

(35) מחמשה חומשי תורה. (36) ב"ב יג, ע"ב.
(37) מנחות ל, ע"א. (38) וגמר הכתב חל בשיטה שבאמצע
הדף. (39) השיטין. (40) כמו מקצר והולך. ואמנם בנוסח
התלמוד, נאמר: "מקצר והולך". ורבינו נמשך אחרי לשון
הרי"ף שם. ומעניין שבלשון הראש להל' תפילין כתוב:
"מקצר ויורד". והכל עולה לענין אחד. (41) כנוסח כת"י
התימנים. ובנוסח אחר: "מתחילת השיטה שבסוף הדף ולא
יגמור את השיטה". (42) ואז ידעו הכל שכאן סיום התורה,
לא כן אם יסיים בגמר השיטה (ט"ז י"ד סי' רע"ב סק"ו).

18 ח. ויזהר באותיות הגדולות⁴³ ובאותיות הקטנות⁴⁴,

יש בהן ריוח בכל שיטה ושיטה, כמפורש לקמן סוף פ"ח.
(75) שבת קג, ע"ב.

יב. ספר-תורה שאינו מגה⁷⁶, אסור להשהותו⁷⁷ יותר
על שלשים יום⁷⁸, אלא יתקן או יגנוז⁷⁹. ספר-תורה
שיש בו שלש טעיות בכל דף ודף - יתקן, ואם היו
ארבע - יגנוז⁸⁰. ואם היה רב הספר⁸¹ מגה, והשאר⁸²
יש בו ארבע טעיות בכל דף, ונשאר אפילו דף אחד
מאותו השאר המושבש בלא ארבע טעיות - הרי זה
יתקן⁸³.

(76) מטעויותיו המצויות בו. (77) כתובות יט, ע"ב. משום
שנאמר: אל תשכן באהליך עולה (איוב יא, יד) כי יש לחוש
שהקורא בו ימשך אחרי טעויותיו וישתבש בהן וזהו עוול
גדול. והעירו ב'הגהות מיימוניות' שכן הדין בנביאים
וכתובים, והזהיר אף בספרי תלמוד, תבוא עליו ברכה. ראה
רא"ש למסכת כתובות (פרק ב אות י"א). וכתב ברמ"א
(יורה דעה' סי' רעט): "שחרם קדמונים הוא לא להגיה
שום ספר על פי הסברה בלבד, כ"אם בראה ברורה שיש
בו טעות". (78) שזהו זמן בית-דין שנותנים להסיר
המכשולים, כמבואר (ב"מ קיח). וגם כאן נתנו לו החכמים
זמן שלשים יום לתקן טעויותיו ('מעדני יום טוב' להל'
ס"ת). (79) נותנים אותו בכלי חרס וקוברים אותו אצל
תלמידי חכמים, כמבואר בדברי רבינו לקמן (פ"י, ה"ג).
(80) מנחות כט, ע"ב. ואין לתקנו, משום שנראה כמנומר.
(81) רוב אותיות הספר נכתבו כהלכה. (82) המיעוט
המשובש. (83) שם. שהדף הכשר מציל את כולו. ואפילו
יש בדף הזה שלש טעויות, הואיל וניתן להתקן - מתקנו
ומציל את כולו (שם).

יג. במה דברים אמורים⁸⁴? שכתב המלא חסר,
שנמצא תולה האותיות ששכח ביני השיטות⁸⁵; אבל
אם כתב החסר מלא - אפילו יש בכל דף ודף כמה
טעויות, הרי זה מתקן, מפני שהוא גורד ואינו
תולה⁸⁶.

(84) שאם יש בו ארבע ארבע טעויות בכל דף - יגנוז.
(85) וגנאי הוא לתלות כל-כך. (86) שם. וכשגורד ירחיק
את האות שלפניו ושלאחריו, שלא יהא מקום הגרד הפסק
בתיבה ותיראה כשתיים (שו"ע יו"ד סי' רעט סעיף ד').

יד. מתר לכתב התורה, פל חמש וחמש בפני עצמו,
ואין בהן קדשת ספר-תורה⁸⁷. אבל לא יכתב מגלה⁸⁸
בפני עצמה, שיהיה בה פרישיות⁸⁹; ואין פותבין
מגלה לתינוק להתלמד בה⁹⁰; ואם דעתו להשלים
עליה חמש - מתרי⁹¹. כתב מגלה, שלש שלש תבות
בשיטה אחת - מתרי⁹².

(87) השלם, שנוהגים בו קדושה יתירה, כמו שמבואר לקמן
(פ"י, ה"ב). וכן אין עומדים מפניו כדרך שחייבים לעמוד
מפני ספר-תורה. ובמסכת גיטין (ס). אמרו: "אין קוראים
בחומשים בבית-הכנסת משום כבוד הציבור", וכל ספריהם
היו בגלילה כס"ת שלנו. (88) חזק מהחומש. (89) לפי

1 'להקעיסו', 'קהל' - שש שיטין; ולמטה ממנה
2 חמש שיטין: ויבא⁶⁷, 'לדבר', 'אשר', 'הזאת',
3 'אשר'.

(56) ראה מסכת סופרים (פ"ב, ה"ו). (57) שמות טו, א"ט.
(58) שם, יד, כח. (59) שם, כט. (60) שם, ל. (61) שם.
(62) שם, לא. (63) שם, טו, כ. (64) שם, כג. (65) דברים
לב, א-מג. (66) שם, לא, כח. עד סוף הפרק. (67) שם,
לב, מד. עד "אשר אתם עוברים" פסוק מז. וב'הגהות
מיימוניות' העירו: "מה שנהגו סופרים בורים להתחיל כל
עמוד שבספר תורה בוי"ו, וקוראים לו: "ווי העמודים"
(כלשון הפסוק שמות לח, יב) - נראה שאיסור גמור יש
בדבר, שהרי עושים העמודים, מהם רחבים, ומהם קצרים,
ופעמים האותיות משונות וארוכות הרבה כדי שתיגיע וי"ו
לראש כל עמוד, והרי תלמוד ערוך (מנחות ל): "ולא ימעט
את הכתב מפני הריח" וכו' וכמבואר לעיל ה"ה. ומורי (רבי
מאיר מרוטנבורג) כתב לי: אילו היה לי לכתוב ספר-תורה
הייתי נזהר שלא יהיה שום עמוד מתחיל בוי"ו חוץ
מ"ואעידה בס". וכן מה שנהגו הסופרים לכתוב ב"ה שמ"ו
בראש העמודים, והן: ב' של "בראשית, ו' - "יודוך אחיך
(בראשית מט, ח), ה' - "הבאים (שמות יד, כח), ש' - "שמר
לך (שם, לד יא), מ' - "מה טובו (במדבר כד, ה), ו' -
"ואעידה בס (דברים לא, כח), חפשי בספרי הגאונים ולא
מצאתי, ולפי פרשיות פתוחות וסתומות שבספר זה (ראה
לקמן פ"ט סוף "ספר בראשית") אי אפשר לעשות כן, וכל
ספר-תורה העשוי כן - פסול, שהרי פרשת "יהודה אתה
יודוך" פתוחה, ואי-אפשר לכתוב "יודוך" בראש העמוד
אלא-אם-כן היה כתוב בשיטה התחתונה (שבועמור הקודם)
שתי תיבות בלבד, שהן: "יהודה אתה", והן שמונה אותיות,
ולא יתכן לעשות כן, שאין מתחילים פרשה פתוחה אלא
בראש השיטה, ראה לקמן פ"ח ה"ב. עכ"ל. אולם מנהג
סופרינו לכתוב יו"ד של "יהודה" בראש השיטה, וסרה כל
ההשגה (חידושי ר"ע איגר ליו"ד סי' רעג).

4 יא. וכל הדברים האלו למצוה מן המבחר. ואם
5 שנה, לא פסל. אבל אם כתב המלא חסר או החסר⁶⁸
6 מלא, או שכתב מלה שהיא קרי⁶⁹ וכתב בקריאתה,
7 בגון שכתב 'ישכבנה' במקום 'ישגלנה'⁷⁰,
8 'ובטחורים' במקום 'ובעפלים'⁷¹, וביוצא בהן⁷²; או
9 שכתב פרישה פתוחה סתומה, או סתומה פתוחה⁷³,
10 או שכתב השירה⁷⁴ בשאר הכתב, או שכתב פרישה
11 אחת בשירה - הרי זה פסול⁷⁵, ואין בו קדשת
12 ספר-תורה כלל, אלא פחמש מן החמשין שמלמדין
13 בה התינוקות.

(68) מנחות לב, ע"ב: "כתבה אגרת פסולה". וכפירוש
ה'תוספות' שם: כאגרת - שלא דקדק בחסרות ויתירות אלא
כאגרת בעלמא. (69) שנקראת אחרת מכתבתה.
(70) דברים כח, ל. (71) שם כז. (72) נדרים לז, ע"ב:
"קריין ולא כתיבן, כתיבן ולא קריין" - הלכה למשה מסיני".
(73) ראה לקמן (פ"ח, ה"ב). (74) "שירת היס" ו"האזינו",

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ספרי חכמה, שיר השירים - לעת זקנתו אמרו (שם, ע"פ רש"י). (101) מגילת איכה, שאמרה ירמיהו. (102) היה אחרי ירמיהו בגולה. (103) מגילת אסתר, אחרי דניאל בימי אחשורוש. (104) שעזרא הסופר כתב יחס דברי הימים עד אליו (בבא-בבארא שם). ועזרא ונחמיה חשובים כספר אחד. - כל אלה הם תשעה עשר, הוסף עליהם חמשה חומשי תורה - הרי עשרים וארבע כתבי קודש.

טז. כָּל כְּתָבִי הַקָּדָשׁ אֵין פּוֹתְכִין אוֹתָן אֶלָּא בְּשִׁטָּה¹⁰⁵, אֶפְלוּ כְּתָבָן עַל הַיָּד¹⁰⁶. וּמִתָּר לְכַתֵּב שְׁלֹשׁ תְּבוֹת בְּלֹא שְׁרִטוּט; יוֹתֵר עַל זֶה - אֶסּוּר¹⁰⁷. כִּרְךָ זֶה שֵׁשׁ בּוֹ תוֹרָה, נְבִיאִים וּכְתוּבִים, אֵין קִדְשָׁתוּ כְּקִדְשַׁת סִפְרֵי-תוֹרָה, אֶלָּא כְּחֻמָּשׁ מִן הַחֻמָּשִׁים. דִּין הַיָּתֵר כְּדִין הַחֲסֵר¹⁰⁸.

(105) גיטין ו, ע"ב; ירושלמי מגילה פ"ג, ה"ב. (106) שהרי רב יוסף הקפיד על רבי אביתר שכתב פסוק באיגרתו בלא שירטוט, וסתם איגרות נכתבות על נייר (הגר"א יו"ד סי' רפ"ד). (107) גיטין, שם. ורבינו-תם סובר, שאין איסור אלא כשמתכוין לכתוב הפסוק לשם דרש ולימוד, אבל באיגרת שלומים שאדם שולח לחבירו, מותר לכתוב לשון המקרא, כדי לכתוב לשון צחה, אפילו בלא שירטוט ('תוספות' שם). ולדעת הרמב"ן אין צורך בשירטוט אלא כשכותב כתב אשורי - שכותבים בו תנ"ך - אבל בכתביה שלנו אין צורך בשירטוט (טור יו"ד סי' רפד). וכן אם לא שירטט אלא שורה עליונה בלבד, אינו צריך לשרטט יותר, שמתוך שהשורה העליונה כתובה ישר, אז כל השורות יכתבו ישר על פיה, באופן ששירטוט השורה העליונה מועיל לכל השורות שתחתיה, וזהו שאמרו (מנחות לב:): תפילין אין צריכות שירטוט - הכוונה לשירטוט מלא, אבל השורה העליונה ודאי צריכה שירטוט ('תוספות' גיטין שם, וכן נקבע להלכה ביו"ד סי' רפד). (108) כלומר: כל יתר כנטול הוא ואחר עמו (חולין נח:), ולפיכך כרך זה שהוסיפו בו נביאים וכתובים, הרי הוא כס"ת חסר, ולפיכך ירד מקדושת ס"ת ('בית יוסף' סי' רפג).

יום שלישי ג' אלול ה'תשע"ט

פָּרָק שְׁמִינִי

(1) דיני פרשיות הסתומות והפתוחות; מניין הפרשיות הסתומות והפתוחות שבכל התורה; צורת כתיבת השירות.

א. פָּרָשָׁה פְּתוּחָה יֵשׁ לָהּ שְׁתֵּי צוּרוֹת: אִם גָּמַר בְּאֻמָּצֵעַ הַשִּׁטָּה, מֵנִיחַ שָׂאָר הַשִּׁטָּה פָּנּוּי, וּמִתְחִיל הַפָּרָשָׁה שֶׁהִיא פְּתוּחָה מִתְחִלַת הַשִּׁטָּה הַשְּׂנִיָּה. בָּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁנֶּשְׂאָר מִן הַשִּׁטָּה רֹחַ כְּשַׁעוֹר תִּשַׁע אוֹתִיּוֹת; אֲבָל אִם לֹא נֶשְׂאָר אֶלָּא מַעֲט, אוֹ אִם גָּמַר בְּסוֹף הַשִּׁטָּה - מֵנִיחַ שִׁטָּה שְׂנִיָּה בְּלֹא כְּתָב, וּמִתְחִיל הַפָּרָשָׁה הַפְּתוּחָה מִתְחִלַת שִׁטָּה הַשְּׁלִישִׁית.

ב. פָּרָשָׁה סְתוּמָה יֵשׁ לָהּ שְׁלֹשׁ צוּרוֹת: אִם גָּמַר בְּאֻמָּצֵעַ הַשִּׁטָּה, מֵנִיחַ רֹחַ כְּשַׁעוֹר², וּמִתְחִיל לְכַתֵּב

שהתורה חתומה ושלימה ניתנה למשה (שם). אבל בחומשים שלמים אין קפידא כל-כך, כמבואר שם. וכן מצינו ברבי חייא שכתב חמשה חומשים לחמשה ילדים ללמדם תורה (כתובות קג:). (90) גיטין, שם. ורבינו אלפס התיר, והמליצו עליו שלפיכך הקיל משום שאי-אפשר לכל עני בישראל לכתוב חומש שלם לבנו. ועל כגון זה נאמר (תהלים קיט, קכו): עַת לַעֲשׂוֹת לָהּ הַפְּרוֹת תּוֹרַתְךָ ('טור' יו"ד סי' רפג). (91) גיטין, שם. (92) שם אמרו: שלפיכך מותר היה להילני המלכה לעשות טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה (מוכנה לכהן להעתיק ממנה להשקאת סוטה, ולא יצטרך להביא ס"ת להעתיק ממנו) - משום שהיתה כתובה סירוגין. ומפרש רבינו: סירוגין - שלש שלש תיבות בשיטה אחת, כי בכתיבה משונה זו אינה נראית כמגילה מתוך ספר-תורה (ש"ך, יו"ד סי' רפג), וראה במוספנו "תשובות רבינו".

טו. מִתָּר לְדַבֵּק⁹³ תוֹרָה, נְבִיאִים וּכְתוּבִים בְּכִרְךָ אַחֲד⁹⁴. וּמֵנִיחַ⁹⁵ בְּכָל חֻמָּשׁ וְחֻמָּשׁ אַרְבַּע שְׁיטִין, וּבֵין כָּל נְבִיא וְנְבִיא מְשֻׁנִּים-עֶשֶׂר - שְׁלֹשׁ שְׁיטִין, שָׂאֵם בָּא לְחַתֵּךְ, חוֹתֶךָ⁹⁷. וְסִדְרוֹן שֵׁל נְבִיאִים כֶּךָ הוּא: יְהוֹשֻׁעַ, שׁוּפְטִים, שְׁמוּאֵל, מְלָכִים, יִרְמְיָה, יִחְזְקָאֵל, יִשְׁעְיָה⁹⁸, תְּרִי-עֶשֶׂר⁹⁹. וְסִדְר הַכְּתוּבִים: רות, וּתְהִלִּים, וְאִיּוֹב, וּמִשְׁלִי, וְקִהְלֵת, וְשִׁיר-הַשִּׁירִים¹⁰⁰, וְקִינוֹת¹⁰¹, וְדָנְיָאֵל¹⁰², וּמִגְלָה¹⁰³ וְדְבָרֵי הַיָּמִים¹⁰⁴.

(93) לכרוך. (94) ואע"פ שאי-אפשר שלא יונחו נביאים וכתובים ע"ג תורה, אין חוששים לכך הואיל והם בכרך אחד (ב"ב יג. וב'תוספות' שם). (95) משאיר חלק. (96) שם. ונוסח התלמוד שלפנינו: "וכן בין כל נביא לנביא, שמשמע ארבע שיטין; אבל גירסת רבינו שם: בין נביא לנביא ג' שיטין. וכן הנוסח במס' סופרים (פ"ב, ה"ד). (97) לפי המפרשים, חסר כאן בדברי רבינו, וצ"ל כמו שנכתבה ברייתא זו בתלמוד (ב"ב יג:): "ומסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה, שאם בא לחתוך חותך" וזה מוסב על הנביאים שאפשר לסיים נביא אחד בסוף הדף, ולהתחיל את השני בראש הדף, ואין אנו חוששים שמא יבוא לחתוך זה מזה, שהרי מותר לחתוך, אבל בחומשי התורה אסור לסיים בסוף הדף, גזירה שמא יבא לחתוך כמבואר ב'ירושלמי' (מגילה פ"א, ה"ט): "וצריך שיהא גומר באמצע ומתחיל באמצעיתו" ('מרכבת המשנה'). (98) אע"פ שישעיהו קדם בזמן לירמיהו ויחזקאל, הקדים ירמיהו ויחזקאל לפניו, מפני ש"מלכים" מסיים בחורבן בית-המקדש וירושלים, ו"ירמיהו" כולו חורבן, ויחזקאל תחילתו חורבן וסופו נחמה, וישעיהו כולו נחמה, לכן מן הראוי לסמוך חורבן לחורבן ונחמה לנחמה (ב"ב יד:). (99) אע"פ שהושע (ראשון ל'תרי עשר') קדם הרבה אפילו לישעיהו, לא סדרוהו במקומו, הואיל וקטן הוא במספר פרקיו, חששו שיאבד, וציירוהו עם נבואת יתר הנביאים האחרונים שגם הם קטנים במספרם, וביחד יהיו אגודה אחת ולא יאבדו (שם). (100) רות קדמה לדוד, תהלים דוד אמרם, וקדם לאיוב, ואחר-כך שלשה ספרי שלמה: משלי, קהלת, שניהם

28 שְׁהִיָּהּ בֶן־אֲשֶׁר¹⁴, וְדָקְדָק בּוֹ שְׁנֵים הֶרְבֵּה, וְהִגִּיהוּ
29 פְּעָמִים רַבּוֹת כְּמוֹ שֶׁהֻעֲתִיקוּ, וְעָלְיוֹ סִמְכָתִי בְּסִפֵּר
30 הַתּוֹרָה שֶׁפָּתַכְתִּי בְּהִלְכָּתוֹ.

(11) ספרי תורה. (12) כגון מסורת בני ארץ ישראל הנקראים "מעבראבי" הסומכים על ספריהם שבארץ ישראל. ומסורת בני בבל הנקראים "מדינחאי" (מזרחיים) הסומכים על ספריהם שבבבל. (13) שהם כל תורה נביאים וכתובים. (14) הוא המדקדק אהרן בן אשר שהיה ראש ישיבה בטבריה, מקום חכמי המסורה והניקוד. וב"שלשלת הקבלה" כתוב: שהיה בדור שאחרי רב סעדיה גאון והיה נקרא אהרן בן משה משבט אשר.

ספר בראשית

יְהִי רִקְיעַ¹⁵, יָקוּוּ הַמַּיִם, יְהִי מְאֹדוֹת, יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם, תּוֹצֵא הָאָרֶץ, וַיִּכְלֹ, אֱלֹהֵי תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם - פֶּלֶן פְּתוּחוֹת, וְהֵן שְׁבַע פְּרָשִׁיּוֹת. אֵל הָאֱשֶׁה אֲמַר, וַיִּלְאָדֵם אֲמַר - שְׁתִּיֵּהן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים - פְּתוּחָה. וְהָאָדָם יָדַע, זֶה סֵפֶר, וַיְחִי שֵׁת, וַיְחִי אֱנוֹשׁ, וַיְחִי קִינָן, וַיְחִי מִחֵלְלָאֵל, וַיְחִי יִרְדָּה, וַיְחִי חֲנוּךְ, וַיְחִי מְתוּשֶׁלַח, וַיְחִי לֶמֶךְ, וַיְחִי נֹחַ - אַחַת עֶשְׂרֵה פְּרָשִׁיּוֹת אֵלוֹ פֶּלֶן סְתוּמוֹת. וַיֵּרָא ה', אֱלֹהֵי תוֹלְדוֹת נֹחַ - שְׁתִּיֵּהן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ, וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵל נֹחַ, וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֵל נֹחַ - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת. וַיְהִי בְּנֵי נֹחַ, וְאֵלֶּה תוֹלְדוֹת בְּנֵי נֹחַ - שְׁתִּיֵּהן פְּתוּחוֹת. וַיִּכְנַעַן יֵלֶד, וַיִּלְשֵׁם יֵלֶד - שְׁתִּיֵּהן סְתוּמוֹת. וַיְהִי כָל הָאָרֶץ שָׁפָה אַחַת, אֱלֹהֵי תוֹלְדוֹת שָׁם - שְׁתִּיֵּהן פְּתוּחוֹת. וַאֲרַפְכְּשָׁד חִי, וַיִּשְׁלַח חִי, וַיְחִי עֶבֶר, וַיְחִי פֶלֶג, וַיְחִי רַעֲוִי, וַיְחִי שְׂרוּגִי, וַיְחִי נַחֲוֹר, וַיְחִי תֵרַח - פֶּלֶן סְתוּמוֹת, הַשְּׁמוֹנֶה פְּרָשִׁיּוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֵל אַבְרָם, וַיְהִי רַעֲבִי, וַיְהִי בִימֵי אַמְרֶפֶל - שְׁלֹשֶׁת פְּתוּחוֹת. אַחֲרֵי הַדְּבָרִים, וַיִּשְׂרֵי אִשֶּׁת אַבְרָם, וַיְהִי אַבְרָם, וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֵל אַבְרָהָם - אַרְבַּעַת סְתוּמוֹת. וַיֵּרָא אֵלָיו - פְּתוּחָה. וַיִּסַּע מִשָּׁם, וְה' פָּקַד אֶת שָׂרָה - שְׁתִּיֵּהן סְתוּמוֹת. וַיְהִי בַּעַת הַהוּא, וַיְהִי אַחֲרֵי, וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים, וַיְהִי חַיִּי שָׂרָה - אַרְבַּעַת פְּתוּחוֹת. וַאֲבָרָהָם זָקֵן - סְתוּמָה. וַיִּסָּף אַבְרָהָם, וְאֵלֶּה תוֹלְדוֹת יִשְׁמָעֵאל, וְאֵלֶּה תוֹלְדוֹת יִצְחָק, וַיְהִי רַעֲבִי - אַרְבַּעַת פְּתוּחוֹת. וַיְהִי עֶשׂוֹ, וַיְהִי פִי זָקֵן יִצְחָק, וַיֵּצֵא יַעֲקֹב - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת. וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב - פְּתוּחָה. וַיָּבֵא יַעֲקֹב, וַתֵּצֵא דִינָה - שְׁתִּיֵּהן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים, וַיֵּרָא אֱלֹהִים, וַיְהִי בְּנֵי יַעֲקֹב, וְאֵלֶּה תוֹלְדוֹת עֶשׂוֹ - אַרְבַּעַת פְּתוּחוֹת. אֱלֹהֵי בְּנֵי שְׁעִיר - סְתוּמָה. וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים, וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב, וַיְהִי בַּעַת - שְׁלֹשֶׁת פְּתוּחוֹת. וַיּוֹסֶף הוֹרֵד מִצְרַיִם - סְתוּמָה. וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים, וַיְהִי מֶלֶךְ - שְׁתִּיֵּהן פְּתוּחוֹת. וַיִּגַּשׁ אֵלָיו, וְאֵלֶּה שְׁמוֹת, וְאֵת יְהוּדָה - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת. וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים, וַיִּקְרָא יַעֲקֹב, שְׁמֹעוֹז וְלֹוִי, יְהוּדָה, זְבוּלֹן,

1 בסוף השיטה תבה אחת מתחלת הפרשה שהיא
2 סתומה, עד שימצא הרוח באמצע. ואם לא נשאר
3 מן השיטה כדי להניח הרוח פשעור ולכתב בסוף
4 השיטה תבה אחת - ויניח הכל פנוי, ויניח מעט רוח
5 מראש שיטה שניה, ויתחיל לכתב הפרשה הסתומה
6 באמצע שיטה שניה³. ואם גמר בסוף השיטה, מניח
7 מתחלת שיטה שניה פשעור הרוח, ומתחיל לכתב
8 הסתומה באמצע השיטה⁴. נמצאת אומר, שפרשה
9 פתוחה תחלתה בתחלת השיטה לעולם⁵, ופרשה
10 סתומה תחלתה באמצע השיטה לעולם.

(2) תשע אותיות. (3) ירושלמי (מגילה פרק א, הלכה ט) "פתוחה מכאן ומכאן (שהניח חלק בסוף השיטה הראשונה ובתחילת השיטה השנייה) - סתומה". (4) (שם) "פתוחה מראשה (שהניח חלק בראש השיטה) - סתומה". (5) (שם) "פתוחה מסופה (שהניח חלק בסוף השיטה הראשונה והתחיל לכתוב בתחילת השנייה) - פתוחה". רבים חולקים על רבינו בשיטת ה"פתוחה והסתומה". ראה (בית יוסף יורה דעה סימן רע"ה ותוספות מנחות דף לב עמוד א). ורבינו מקורו מהירושלמי הנ"ל, שהייתה לפניו הגירסה כמו שהעתקנוה.

11 ג. ספר שאינו מנה במלא וחסר, אפשר לתקנו⁶
12 ולהגיהו, כמו שבארנו⁷. אבל אם טעה ברוח
13 הפרשיות, וכתב פתוחה סתומה או סתומה פתוחה,
14 או שהפסיק והניח פנוי במקום שאין בו פרשה, או
15 שכתב פדרפו ולא הפסיק ברוח במקום הפרשה, או
16 ששנה צורת השירות⁸ - הרי זה פסול⁹, ואין לו
17 תקנה¹⁰, אלא לסלק את כל הדף שטעה בו.

(6) שימחוק את היתר וימלא את החסר על ידי תלייה מלמעלה (לעיל פרק א, הלכה ט"ז). (7) לעיל (פרק ז, הלכות י"ב - י"ג). (8) שירת "הים" ו"האזינו", שנכתבות בצורה מיוחדת, כמבואר בסוף פרק זה. (9) (שבת דף קג עמוד ב). (10) "כי איך יתקן עיוות הפתוחות והסתומות, והלא יצטרך למחוק הרבה לפניו ולאחריו, ושמא יזדמן לו שם (שאסור למחוק) וגם יצטרך למעט הכתב בגלל רווח שבין פרשה לפרשה, ודבר זה אסור, ולפיכך תיקונו רחוק, אבל וודאי מועיל לו תיקון אם אפשר (תשובות הרא"ש כלל ג).

18 ד. ולפי שראיתי שבוש גדול בכל הספרים
19 שראיתי בדברים אלו, וכן בעלי המסרת, שכותבין
20 ומחברין להודיע הפתוחות והסתומות, נחלקים
21 בדברים אלו במחלקת הספרים שסומקין עליהם¹² -
22 ראיתי לכתב הנה כל פרשיות התורה הסתומות
23 והפתוחות, וצורת השירות, כדי לתקן עליהם כל
24 הספרים ולהגיה מהם. וספר שסומקנו עליו בדברים
25 אלו הוא הספר הידוע במצרים, שהוא כולל ארבעה
26 ועשרים ספרים¹³, שהיה בירושלים מפמה שנים
27 להגיה ממנו הספרים, ועליו היו הכל סומקין, לפי

46 המִשְׁפָּטִים - פְּתוּחָה. וְכִי יִזְכֹּר, מִכָּה אִישׁ, וְכִי
 47 יִזְד, וּמִכָּה אֲבִיו, וּגְנֹב אִישׁ וּמִכְרוּ, וּמִקְלָל אֲבִיו,
 48 וְכִי יִרְיֹבֵן אֲנָשִׁים, וְכִי יִכֶּה אִישׁ, וְכִי יִנְצוּ אֲנָשִׁים,
 49 וְכִי יִכֶּה אִישׁ - כָּלָן סְתוּמוֹת, וְהֵן עֶשֶׂר. וְכִי יִגַּח
 50 שׁוֹר - פְּתוּחָה. וְכִי יִפְתַּח, וְכִי יִגָּף, כִּי יִגְנֹב אִישׁ,
 51 כִּי יִבְעֹר אִישׁ, כִּי תִצֵּא אֵשׁ, כִּי יִתֵּן, כִּי יִתֵּן אִישׁ -
 52 כָּלָם סְתוּמוֹת, וְהֵן שִׁבְעָה. וְכִי יִשְׁאֵל - פְּתוּחָה. וְכִי
 53 יִפְתָּה, מִכְשָׁפָה, זִבְחָה לְאֱלֹהִים - שְׁלֹשָׁתָן סְתוּמוֹת.
 54 אִם כֶּסֶף - פְּתוּחָה. אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל, לֹא תִשָּׂא, כִּי
 55 תִפְגַּע, כִּי תִרְאֶה, לֹא תִשָּׂא - חֲמִשָּׁתָן סְתוּמוֹת. הִנֵּה
 56 אֲנֹכִי - פְּתוּחָה. לֹא תִהְיֶה מִשְׁכָּלָה - סְתוּמָה. וְאֵל
 57 מֹשֶׁה אָמַר - פְּתוּחָה. וַיֹּאמֶר ה' - סְתוּמָה. וַיִּדְבֹּר
 58 ה' - פְּתוּחָה. וַעֲשׂוּ אֲרוֹן - סְתוּמָה. וַעֲשִׂיתִי שְׁלֶחֶן,
 59 וַעֲשִׂיתִי מִנְרֹת - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. וְאֵת הַמִּשְׁכָּן -
 60 סְתוּמָה. וַעֲשִׂיתִי אֵת הַקְּרָשִׁים - פְּתוּחָה. וַעֲשִׂיתִי
 61 פְּרָכֹת, וַעֲשִׂיתִי אֵת הַמִּזְבֵּחַ, וַעֲשִׂיתִי אֵת חֲצֵר
 62 הַמִּשְׁכָּן, וְאֵת הַתְּצִינָה, וְאֵת הַקָּרֶב - חֲמִשָּׁתָן
 63 סְתוּמוֹת. וַעֲשׂוּ אֵת הָאֹפֶד - פְּתוּחָה. וַעֲשִׂיתִי
 64 מִשְׁבָּצָה, וַעֲשִׂיתִי חֹשֶׁן, וַעֲשִׂיתִי אֵת מַעִיל, וַעֲשִׂיתִי
 65 צִיץ, וְהָיָה הַדְּבָר, וְהָיָה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה - כָּלָן סְתוּמוֹת,
 66 וְהֵן שֵׁשׁ. וַעֲשִׂיתִי מִזְבֵּחַ, וַיִּדְבֹּר דְּכִי תִשָּׂא, וַיִּדְבֹּר
 67 דְּוַעֲשִׂיתִי כִיֹּר, וַיִּדְבֹּר דְּכִשְׁמִים' - אַרְבַּעָתָן
 68 פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר דְּקָח לָךְ סָמִים', וַיִּדְבֹּר דְּרִאָה
 69 קְרָאֲתִי' - שְׁתֵּיהֶן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר ה' - פְּתוּחָה.
 70 וַיִּתֵּן אֵל מֹשֶׁה - סְתוּמָה. וַיִּדְבֹּר דְּלֶךְ רֹד', וַיִּפֶּן
 71 וַיִּרֶד - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. וַיִּדְבֹּר דְּלֶךְ עֲלֵה מִזֶּה' -
 72 סְתוּמָה. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר
 73 ה' אֵל מֹשֶׁה פֶּסֶל, וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה כְּתֹב -
 74 אַרְבַּעָתָן פְּתוּחוֹת. וַיִּקְהַל מֹשֶׁה - סְתוּמָה. וַיֹּאמֶר
 75 מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - שְׁתֵּיהֶן
 76 פְּתוּחוֹת. וַיַּעֲשׂוּ כָל חֹכֶם לֵב - סְתוּמָה. וַיַּעַשׂ יִרְיעֵת
 77 - פְּתוּחָה. וַיַּעַשׂ אֵת הַקְּרָשִׁים - סְתוּמָה. וַיַּעַשׂ
 78 בְּצִלְאֵל, וַיַּעַשׂ אֵת הַשְּׁלֶחֶן, וַיַּעַשׂ אֵת הַמִּנְרָה, וַיַּעַשׂ
 79 אֵת מִזְבֵּחַ הַקְּטֹרֶת - אַרְבַּעָתָן פְּתוּחוֹת. וַיַּעַשׂ אֵת
 80 מִזְבֵּחַ הָעֹלָה, וַיַּעַשׂ אֵת הַכִּיֹּר, וַיַּעַשׂ אֵת הַחֲצֵר,
 81 אֵלֶּה פְּקוּדֵי, כָּל הַזֶּהָב - חֲמִשָּׁתָן סְתוּמוֹת. וַיַּעַשׂ אֵת
 82 הָאֹפֶד - פְּתוּחָה. וַיַּעֲשׂוּ אֵת אֲבִנֵי - סְתוּמָה. וַיַּעַשׂ
 83 אֵת הַחֹשֶׁן, וַיַּעַשׂ אֵת מַעִיל - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת.
 84 וַיַּעֲשׂוּ אֵת הַכֶּתֶנֶת שֵׁשׁ, וַיַּעֲשׂוּ אֵת צִיץ, וַתְּכַל -
 85 שְׁלֹשָׁתָן סְתוּמוֹת. וַיִּבְיֵאוּ אֵת הַמִּשְׁכָּן, וַיִּדְבֹּר דְּבִיּוֹם
 86 הַחֹדֶשׁ' - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן,
 87 וַיִּקַּח, וַיִּתֵּן אֵת הַשְּׁלֶחֶן, וַיִּשֶׂם אֵת הַמִּנְרָה, וַיִּשֶׂם
 88 אֵת מִזְבֵּחַ, וַיִּשֶׂם אֵת מִסְפָּה, וַיִּשֶׂם אֵת הַכִּיֹּר, וַיִּקֶּם
 89 אֵת הַחֲצֵר - כָּלָן סְתוּמוֹת, וְהֵן שְׁמוֹנֶה. וַיִּכֶּס הָעֶנָן
 90 - פְּתוּחָה.

1 יִשְׁכָּר - כָּלָן פְּתוּחוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. דָּן, גָּד, מֵאֶשֶׁר,
 2 נִפְתָּלִי, בֵּן פֶּרֶת יוֹסֵף - חֲמִשָּׁתָן סְתוּמוֹת. בְּנִימִין -
 3 פְּתוּחָה.
 4 מִנֵּינן הַפְּתוּחוֹת - שֵׁשׁ וְאַרְבָּעִים, וְהַסְתוּמוֹת -
 5 שְׁמוֹנֶה וְאַרְבָּעִים. הַכֹּל תִּשְׁעִים וְאַחַת.
 6 סֵפֶר וְאֵלֶּה שְׁמוֹת
 7 וַיִּקֶּם מֶלֶךְ חֹדֶשׁ, וַיִּלָּךְ אִישׁ, וַיְהִי בִימֵי הָרָבִים -
 8 שְׁלֹשָׁתָן פְּתוּחוֹת. וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה - סְתוּמָה. וַיִּלָּךְ
 9 מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר ה' אֵל אֶהְרֹן - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. וַיִּדְבֹּר
 10 אֱלֹהִים אֵל מֹשֶׁה - סְתוּמָה. וַיִּדְבֹּר ה' אֵל מֹשֶׁה,
 11 וַיִּדְבֹּר ה' אֵל מֹשֶׁה וְאֵל אֶהְרֹן - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת.
 12 אֵלֶּה רִאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם, וַיִּדְבֹּר ה' אֵל מֹשֶׁה - שְׁתֵּיהֶן
 13 סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה רֹאֵה נִתְּתִיד, וַיֹּאמֶר
 14 ה' אֵל מֹשֶׁה וְאֵל אֶהְרֹן - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר
 15 ה' אֵל מֹשֶׁה כְּבֹד לֵב פָּרַעַה, וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה
 16 אָמַר אֵל אֶהְרֹן - שְׁתֵּיהֶן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֵל
 17 מֹשֶׁה בֹּא - פְּתוּחָה. (וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה אָמַר אֵל
 18 אֶהְרֹן נָטָה אֵת יָדְךָ), וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה אָמַר אֵל
 19 אֶהְרֹן נָטָה אֵת מַטֵּךְ, וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה הִשְׁכֵּם
 20 בְּבֹקֶר - (שְׁלֹשָׁתָן) [ס"א שְׁתֵּיהֶן] סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר
 21 ה' אֵל מֹשֶׁה בֹּא אֵל פָּרַעַה, וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה וְאֵל
 22 אֶהְרֹן - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה הִשְׁכֵּם
 23 - סְתוּמָה. וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה
 24 בֹּא אֵל פָּרַעַה - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֵל
 25 מֹשֶׁה נָטָה יָדְךָ - סְתוּמָה. וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה שֶׁל
 26 'וַיְהִי חֹשֶׁף', וַיֹּאמֶר שֶׁל 'עוֹד נִגַּע אֶחָד' - שְׁתֵּיהֶן
 27 פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר
 28 ה' אֵל מֹשֶׁה וְאֵל אֶהְרֹן - שְׁלֹשָׁתָן סְתוּמוֹת. וַיִּקְרָא
 29 מֹשֶׁה - פְּתוּחָה. וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה - סְתוּמָה. וַיִּסְעוּ
 30 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן - שְׁתֵּיהֶן
 31 פְּתוּחוֹת. וַיְהִי בַּעֲצֹם - סְתוּמָה. וַיִּדְבֹּר ה' וְכו', קִדְשׁ
 32 לִי, וְהָיָה כִּי יִבְאֶף - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. וַיְהִי בְּשִׁלַּח
 33 - סְתוּמָה. וַיִּדְבֹּר ה' וְכו' וַיִּשְׁבּוּ וַיַּחֲנוּ, וַיֹּאמֶר ה'
 34 אֵל מֹשֶׁה מֶה תַּעֲצֶק, וַיֹּאמֶר ה' נָטָה אֵת יָדְךָ, אֲזַ
 35 יִשְׁיֹר מֹשֶׁה, וַתִּקַּח מָרִים - חֲמִשָּׁתָן פְּתוּחוֹת. וַיִּסְעוּ
 36 מֹשֶׁה, וַיִּבְּאוּ אֵילִמָּה, וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה הִנְנִי
 37 מִמְּטִיר - שְׁלֹשָׁתָן סְתוּמוֹת. וַיִּדְבֹּר ה' אֵל מֹשֶׁה -
 38 פְּתוּחָה. וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה - סְתוּמָה. וַיִּסְעוּ כָּל
 39 עַדָּה, וַיִּבְּאוּ עֲמָלֶק, וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה כְּתֹב, וַיִּשְׁמַע
 40 יִתְרוֹ, בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי - חֲמִשָּׁתָן פְּתוּחוֹת. וַיִּדְבֹּר
 41 אֱלֹהִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים, אֲנֹכִי, לֹא תִשָּׂא - שְׁלֹשָׁתָן
 42 סְתוּמוֹת. וְכוּר - פְּתוּחָה. כְּבֹד, לֹא תִרְצַח, לֹא
 43 תִנָּאף, לֹא תִגְנוֹב, לֹא תַעֲנֶה, לֹא תַחֲמֹד, [לֹא תַחֲמֹד]
 44 - כָּלָן סְתוּמוֹת, וְהֵן (שֵׁשׁ) [שִׁבְעָה]. וְכָל הָעַם -
 45 פְּתוּחָה. וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה - סְתוּמָה. וְאֵלֶּה

המקלל, ויִדְבֵּר דְּבָרָה סִינִי' - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת. 47
 וּסְפֵרֶת לָךְ, כִּי זְמוּדָא אַחִיד, וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר, וְכִי יִמּוֹד 48
 אַחִיד, וְכִי יִמּוֹד, וְכִי תִשְׁיֵג יָד - כָּלֵן סְתוּמוֹת, וְהֵם 49
 שֵׁשׁ. אִם בְּחֻקֹּתֵי, וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי - שְׁתִּיחֶן 50
 פְּתוּחוֹת. וְאִם בְּזֹאת - סְתוּמָה. וִידְבֵּר דְּאִישׁ כִּי 51
 יִפְלֹא' - פְּתוּחָה. וְאִם בְּהִמָּה - סְתוּמָה. 52
 מִגִּזְזֵי הַפְּתוּחוֹת - שְׁתִּיחֶן וְחֻמְשִׁים, וְהַסְתוּמוֹת - שֵׁשׁ 53
 וְאַרְבָּעִים. הַכֹּל - תִּשְׁעִים וּשְׁמוֹנֶה. 54
 סֵפֶר בְּמִדְבַר סִינִי 55
 בְּנֵי רְאוּבֵן - סְתוּמָה. לְבִנֵי שְׁמֻעֹן, לְבִנֵי גָד, לְבִנֵי 56
 יְהוּדָה, לְבִנֵי יִשְׁשָׁכָר, לְבִנֵי זְבוּלֹן, לְבִנֵי יוֹסֵף, לְבִנֵי 57
 מְנַשֶּׁה, לְבִנֵי בְנִימֵן, לְבִנֵי דָן, לְבִנֵי אֲשֶׁר, בְּנֵי 58
 נַפְתָּלִי, אֵלֶּה הַפְּקָדִים, וִידְבֵּר דְּאִף אֶת מִטֵּה לְוִי', 59
 וִידְבֵּר דְּאִישׁ עַל דְּגָלוֹ - כָּלֵן פְּתוּחוֹת, וְהֵן אַרְבַּע 60
 עֶשְׂרֵה. דְּגָל מַחֲנֵה רְאוּבֵן, וְנִסֵּעַ אֶהֱלֵה, דְּגָל מַחֲנֵה 61
 אֶפְרַיִם, דְּגָל מַחֲנֵה דָן - אַרְבַּעַת סְתוּמוֹת. אֵלֶּה 62
 פְּקוּדֵי, וְאֵלֶּה תוֹלְדֹת, וִידְבֵּר דְּהִקְרִיב, וִידְבֵּר 63
 דְּיֹאנִי, וִידְבֵּר דְּפִקְד' - חֲמִשָּׁתָן פְּתוּחוֹת. וְלִקְהָת, 64
 וַיֹּאמֶר דְּפִקְד' - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת. וִידְבֵּר דְּקַח', 65
 וִידְבֵּר דְּנִשְׁא', וִידְבֵּר דְּאֵל תִּכְרִיתוֹ, וִידְבֵּר 66
 דְּנִשְׁא' - אַרְבַּעַת פְּתוּחוֹת. בְּנֵי מְרָרִי, וּפְקוּדֵי בְּנֵי 67
 גְּרָשׁוֹן - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת. וִידְבֵּר דְּצִו', וִידְבֵּר 68
 דְּאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ, וִידְבֵּר דְּאִישׁ כִּי 69
 תִּשְׁטֹה, וִידְבֵּר דְּאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִפְלֹא, וִידְבֵּר 70
 דְּיִבֵּר אֶל אֶהֱרִן' - חֲמִשָּׁתָן פְּתוּחוֹת. וְכִרְכָּךְ, יֹאד, 71
 יִשָּׂא, וְשִׁמּוֹ, וְיִהְיֶה בְּיוֹם כָּלּוֹת מִשָּׁה, וְיִהְיֶה הַמִּקְרִיב 72
 - כָּלֵן סְתוּמוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. בְּיוֹם הַשְּׁנִי, בְּיוֹם 73
 הַשְּׁלִישִׁי, בְּיוֹם הָרִבְעִי, בְּיוֹם הַחֲמִישִׁי, בְּיוֹם 74
 הַשְּׁשִׁי, בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי, בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי, בְּיוֹם 75
 הַתְּשִׁיעִי, בְּיוֹם הָעֶשְׂרִי, בְּיוֹם עֶשְׂתִּי עֶשְׂרֵי יוֹם, 76
 בְּיוֹם שְׁנִים עֶשְׂרֵי יוֹם, זֹאת חֲנֻכַּת, וִידְבֵּר 77
 דְּכִבְעֵלְתָד', וִידְבֵּר דְּקַח אֶת הַלּוּיִם' - כָּלֵן 78
 פְּתוּחוֹת, וְהֵן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה. וִידְבֵּר דְּזֹאת אֲשֶׁר 79
 לְלוּיִם' - סְתוּמָה. וִידְבֵּר דְּיִנְעִשׁוּ, וִידְבֵּר דְּכִי 80
 יִהְיֶה טָמֵא' - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת. וּבְיוֹם הַקִּים - 81
 סְתוּמָה. וִידְבֵּר דְּעִשָּׂה לָךְ, וְיִהְיֶה בְּשָׁנָה הַשְּׁנִית - 82
 שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר מִשָּׁה לְחֻכְבִּי, וְיִהְיֶה בְּנִסֵּעַ - 83
 שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת. וְיִהְיֶה הָעֵם כְּמֵתֵאנָנִים, וַיֹּאמֶר 84
 דְּאֶסְפָּה לִי, וַיֹּאמֶר דְּהִנֵּד ה' תִּקְצֹר, וְתִדְבֵּר מְרִים 85
 - אַרְבַּעַת פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר ה' פְּתָאם - סְתוּמָה. 86
 וַיֹּאמֶר דְּיֹאבֵּיחַ, וִידְבֵּר דְּשִׁלַּח לָךְ, וַיֹּאמֶר דְּעֵד 87
 אֲנִי יִנְאַצְנִי, וִידְבֵּר דְּעֵד מֵתִי, וִידְבֵּר דְּכִי תִבְאוּ, 88
 וִידְבֵּר דְּכִבְשָׁאֲכֶם' - פְּתוּחוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. וְכִי תִשְׁגוּ, 89
 וְאִם נָפַשׁ אַחַת - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת. וְיִהְיֶה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 90
 בְּמִדְבַר - פְּתוּחָה. וַיֹּאמֶר דְּמוֹת יוֹמֵת' - סְתוּמָה. 91
 וַיֹּאמֶר דְּיַעֲשׂוּ לָהֶם, וַיִּקַּח קֶרֶח - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת. 92

מִגִּזְזֵי הַפְּתוּחוֹת - תִּשְׁעִים וְשִׁשִּׁים, וּמִגִּזְזֵי הַסְתוּמוֹת - 1
 חֲמִשָּׁה וְתִשְׁעִים. הַכֹּל - מֵאָה וְשִׁשִּׁים וְאַרְבַּע 2
 פְּרָשִׁיּוֹת. 3
 סֵפֶר וַיִּקְרָא 4
 וְאִם מִן הַצֵּאן - סְתוּמָה. וְאִם מִן הָעוֹף - פְּתוּחָה. 5
 וְנִפְשׁ כִּי תִקְרִיב, וְכִי תִקְרֵב, וְאִם מִנְחָה עַל הַמִּזְבֵּחַ, 6
 וְאִם מִנְחַת מִרְחֶשֶׁת, וְאִם תִּקְרִיב - חֲמִשָּׁתָן 7
 סְתוּמוֹת. וְאִם זֶבֶח, וְאִם מִן הַצֵּאן, וְאִם עֹז, וִידְבֵּר, 8
 וְאִם כָּל עֲדָת, אֲשֶׁר נִשְׂאִי, וְאִם נִפְשׁ, וְאִם כָּבֶשׂ, 9
 וְנִפְשׁ כִּי תִחַטֵּא - כָּלֵן פְּתוּחוֹת, וְהֵן תִּשְׁעִים. וְאִם לֹא 10
 תִּשְׁיֵג, וִידְבֵּר ה' - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת. וְאִם נִפְשׁ, 11
 וִידְבֵּר דְּנִפְשׁ¹⁶, וִידְבֵּר וְכו' - שְׁלֹשָׁתָן פְּתוּחוֹת. 12
 וְזֹאת תּוֹרַת - סְתוּמָה. וִידְבֵּר דְּזֶה קֶרֶבֶן, וִידְבֵּר 13
 דְּיִבֵּר אֶל אֶהֱרִן', וְזֹאת תּוֹרַת הָאֵשֶׁם, וְזֹאת תּוֹרַת 14
 זֶבֶח, וִידְבֵּר דְּיִבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַמִּקְרִיב, וִידְבֵּר 15
 דְּקַח אֶת אֶהֱרִן' - כָּלֵן פְּתוּחוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. וְיִהְיֶה בְּיוֹם 16
 הַשְּׁמִינִי - סְתוּמָה. וִידְבֵּר ה' אֶל אֶהֱרִן, וִידְבֵּר מִשָּׁה, 17
 וִידְבֵּר ה' אֶל מִשָּׁה - שְׁלֹשָׁתָן פְּתוּחוֹת. וְזֶה לָכֶם, וְכִי 18
 יָמוּת - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת. וִידְבֵּר דְּאִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ, 19
 וִידְבֵּר דְּאִדָּם כִּי יִהְיֶה, נִגַּע צָרַעַת, וּכְשֶׁר - אַרְבַּעַתָּן 20
 פְּתוּחוֹת. אוֹ כְּשֶׁר - סְתוּמָה. וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה - 21
 פְּתוּחָה. וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִהְיֶה כְּעוֹר בְּשָׂרָם, וְאִישׁ 22
 כִּי יִמְרֹט רֹאשׁוֹ, וְהִבְגֵּד - שְׁלֹשָׁתָן סְתוּמוֹת. וִידְבֵּר 23
 דְּזֹאת תִּהְיֶה' - פְּתוּחָה. וְאִם דָּל - סְתוּמָה. וִידְבֵּר 24
 דְּכִי תִבְאוּ, וִידְבֵּר דְּיִבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' - שְׁתִּיחֶן 25
 פְּתוּחוֹת. וְאִישׁ כִּי תִצֵּא - סְתוּמָה. וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה 26
 - פְּתוּחָה. וְאִשָּׁה כִּי יִזּוּב - סְתוּמָה. וִידְבֵּר דְּאֶחָדִי 27
 מוֹת, וִידְבֵּר דְּיִבֵּר אֶל אֶהֱרִן, וִידְבֵּר דְּיִבֵּר אֶל בְּנֵי 28
 יִשְׂרָאֵל' - שְׁלֹשָׁתָן פְּתוּחוֹת. אִישׁ אִישׁ, עֲרוֹת אֶבֶד, 29
 עֲרוֹת אִשָּׁת אֶבֶד, עֲרוֹת אֶחָדִי, עֲרוֹת בֵּת בְּנֵי, עֲרוֹת 30
 בֵּת אִשָּׁת, עֲרוֹת אֶחָדִי אֶבֶד, עֲרוֹת אֶחָדִי אֶמָּה, עֲרוֹת 31
 אֶחָדִי אֶבֶד, עֲרוֹת כָּלֵתָד, עֲרוֹת אִשָּׁת אֶחָדִי, עֲרוֹת 32
 אִשָּׁה וּבִתָּה - כָּלֵן סְתוּמוֹת, וְהֵן שְׁתִּיחֶן עֶשְׂרֵה. וִידְבֵּר 33
 דְּיִבֵּר אֶל כָּל עֲדָת, וְכִי תִבְאוּ אֶל - שְׁתִּיחֶן 34
 פְּתוּחוֹת. וְכִי יִגֹּר - סְתוּמָה. וִידְבֵּר דְּאֲשֶׁר יִתֵּן 35
 מִזְרַעוֹ, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה אֹמֵר אֶל הַכֹּהֲנִים - 36
 שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת. וְהִפְתֵּן הַגְּדוֹל, וִידְבֵּר דְּיִבֵּר אֶל 37
 אֶהֱרִן' - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת. וִידְבֵּר דְּיִנְעוּרִי, וִידְבֵּר 38
 דְּיִבֵּר אֶל אֶהֱרִן וְאֶל בְּנָיו' - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת. וִידְבֵּר 39
 דְּשׂוֹר אוֹ כְּשֶׁב אוֹ עֹז' - סְתוּמָה. וִידְבֵּר דְּיִבֵּר אֶל 40
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה', וִידְבֵּר דְּכִי תִבְאוּ אֶל 41
 הָאָרֶץ' - שְׁלֹשָׁתָן פְּתוּחוֹת. וּסְפֵרֶתָם לָכֶם - סְתוּמָה. 42
 וִידְבֵּר דְּבִחְדָשׁ הַשְּׁבִיעִי' - פְּתוּחָה. וִידְבֵּר דְּאִף 43
 בְּעֶשְׂרִי' - סְתוּמָה. וִידְבֵּר דְּבִחְמִשָּׁה עֶשְׂרֵי יוֹם, 44
 וִידְבֵּר דְּצִו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלִקְהָת סֵלֶת - שְׁלֹשָׁתָן 45
 פְּתוּחוֹת. וַיִּצֵּא בֶן אִשָּׁה - סְתוּמָה. וִידְבֵּר דְּהוֹצֵא אֶת 46

47 ויבא, לא תנסו, כי ישאלך בך, כי יביאך -
 48 ארבעתן סתומות. והיה עקב - פתוחה. כי תאמר -
 49 סתומה. כל המצוה, והיה אם שכח תשכח, שמע
 50 ישראל, בעת ההוא, ועתה ישראל - חמשתן
 51 פתוחות. כי הארץ, והיה אם שמע, כי אם שמר
 52 תשמרון, ראה אנכי, והיה כי יביאך, כי ירחיב, כי
 53 יכרית - כלן סתומות, והן שבע. כי יקום - פתוחה.
 54 כי יסיתך, כי תשמע, בנים אתם, לא תאכל, את זה
 55 תאכלו, כל צפור טהרה - כלן סתומות, והן שש.
 56 עשר תעשר - פתוחה. מקצה שלש שנים, מקץ
 57 שבע שנים, כי יהיה בך אביון, כי ימכר לך -
 58 ארבעתן סתומות. כל הבכור, שמור את חדש -
 59 שתייהן פתוחות. שבעה שבעת - סתומה. חג הסוכה
 60 - פתוחה. שפטים ושטרים, לא תשע לך, לא
 61 תזבח, כי ימצא בקרבך - ארבעתן סתומות. כי
 62 יפלא - פתוחה. כי תבא, לא יהיה לפניהם, וזה
 63 יהיה, וכי יבא הלוי, כי אתה בא, כי יכרית - כלם
 64 סתומות, והן שש. וכי יהיה איש - פתוחה. לא
 65 תסיג, לא יקום עד, כי תצא למלחמה, כי תקרב
 66 אל עיר, כי תצור אל עיר - חמשתן סתומות. כי
 67 ימצא חלל - פתוחה. כי תצא למלחמה, כי תהיין
 68 לאיש, כי יהיה לאיש, וכי יהיה באיש, לא תראה
 69 את שור, לא תראה את חמור, לא יהיה כלי גבר
 70 - כלן סתומות, והן שבע. כי יקרא - פתוחה. כי
 71 תבנה, לא תחרש, גדלים, כי יקח איש אשה, ואם
 72 אמת היה, כי ימצא איש, כי יהיה נערה בתולה,
 73 ואם בפודה ימצא, כי ימצא, לא יקח איש, לא יבא
 74 פצוע, לא יבא ממזר, לא יבא עמוני, לא תמעב
 75 אדמי, כי תצא מתנה, לא תסגיר, לא תהיה קדשה,
 76 לא תשיך, כי תדר נדר, כי תבא בכרם, כי תבא
 77 בקמת, כי יקח איש אשה, כי יקח איש אשה
 78 חדשה, כי ימצא, השמר בנגע הצרעת, כי תשה
 79 ברעף, לא תעשק שכיר עני, לא יומתו אבות, לא
 80 תטה, כי תקצר, כי תחבט, כי יהיה ריב, כי ישבו
 81 אחים, כי ינצו אנשים, לא יהיה לך כניסך - כלן
 82 סתומות, והן חמש ושלושים. זכור את אשר עשה,
 83 והיה כי תבוא - שתייהן פתוחות. כי תכלה לעשר,
 84 היום הזה - שתייהן סתומות. ויצו משה וזקני
 85 ישראל - פתוחה. וידבר משה, ויצו משה את העם,
 86 ארור האיש, ארור מקלה, ארור מסיג, ארור
 87 משגה, ארור מטה, ארור¹⁷ שכב עם כל בהמה,
 88 ארור שכב עם אחתו, ארור שכב עם חתנתו, ארור
 89 מכה, ארור לקח שחד, ארור אשר לא יקים - כלן
 90 סתומות, והן שלש עשרה. והיה אם שמוע, והיה
 91 אם לא תשמע - שתייהן פתוחות. אלה דברי הברית
 92 - סתומה. ויקרא משה, אתם נצבים - שתייהן

1 וידבר ד'הדלו', וידבר ד'העלו', וידבר ד'אמר אל
 2 אלעזר' - שלשתן סתומות. וילנו - פתוחה. וידבר
 3 ד'הרמו' - סתומה. וידבר ד'קח מאתם', ויאמר
 4 ד'השב', ויאמרו בני ישראל - שלשתן פתוחות.
 5 ויאמר ה' אל אהרן - סתומה. וידבר ה' אל אהרן
 6 - פתוחה. ולבני לוי - סתומה. וידבר ד'ואל
 7 הלוי', וידבר ד'זאת חקת', ויבאו בני ישראל,
 8 וידבר ד'קח את המטה' - ארבעתן פתוחות. ויאמר
 9 ד'יען לא האמנתי', וישלח משה - שתייהן
 10 סתומות. ויסעו מקדש - פתוחה. וישמע הכנעני -
 11 סתומה. ויסעו מהר ההר - פתוחה. אז ישיר -
 12 סתומה. וישלח ישראל - פתוחה. וירא בלק -
 13 סתומה. וישב ישראל, וידבר ד'פינחס', וידבר
 14 ד'צורר', ויאמר ה' - ארבעתן פתוחות. בני
 15 שמעון, בני גד, בני יהודה, בני יששכר, בני זבולן,
 16 בני יוסף, אלה בני אפרים, בני בנימן, אלה בני
 17 דן, בני אשר, בני נפתלי - כלן סתומות, והן אחת
 18 עשרה. וידבר ה' - פתוחה. ואלה פקודי הלוי,
 19 ותקרבנה - שתייהן סתומות. ויאמר ד'כן בנות
 20 צלפחד', ויאמר ד'עלה' - שתייהן פתוחות. וידבר
 21 משה - סתומה. וידבר ד'צו', וביום השבת,
 22 ובראשי חדשיכם - שלשתן פתוחות. ובחדש
 23 הראשון, וביום הבכורים - שתייהן סתומות.
 24 ובחדש השביעי - פתוחה. ובפעשור, ובחמשה
 25 עשר, וביום השני, וביום השלישי, וביום הרביעי,
 26 וביום החמישי, וביום הששי, וביום השביעי, ביום
 27 השמיני - כלן סתומות, והן תשע. וידבר משה,
 28 וידבר ה' - שתייהן פתוחות. ויצאו משה ואלעזר,
 29 ויאמר אלעזר, ויאמר ד'שא' - שלשתן סתומות.
 30 ומקנה רב - פתוחה. ויאמרו אם מצאנו, ויגשו
 31 אליו - שתייהן סתומות. ויאמר אליהם משה, אלה
 32 מסעי - שתייהן פתוחות. וישמע הכנעני, וידבר
 33 ד'בערבת' - שתייהן סתומות. וידבר ד'צו את בני
 34 ישראל', וידבר ד'אלה שמות האנשים', וידבר
 35 ד'בערבת מואב', וידבר ד'דבר אל בני ישראל',
 36 ויקרבו ראשי - חמשתן פתוחות.
 37 מגן הפתוחות - שמים ותשעים, והסתומות -
 38 ששים ושש. הכל - מאה וחמשים ושמונה.
 39 ספר אלה הדברים
 40 ויאמר ה' אלי, ונפן ונעבר, וידבר ה', ויאמר ה'
 41 אלי ראה, ואתחנן - חמשתן סתומות. ועתה
 42 ישראל, כי תוליד בנים, אז יבדיל, ויקרא משה -
 43 ארבעתן פתוחות. אנכי, לא תשא, שמור, כבוד, לא
 44 תרצח, ולא תנאף, ולא תגנב, ולא תענה, ולא
 45 תחמד, ולא תתאוה, את הדברים - כלן סתומות,
 46 והן אחת עשרה. שמע ישראל - פתוחה. והיה כי

וַיִּצְרְנוּהוּ, עַל, יִשְׁאַהוּ, וְאִין, וַיֵּאכַל, וְשָׁמֶן, עִם, עִם, וְשָׁמֶן, וַיִּטֵּשׁ, וַיִּקְנָאָהוּ, וַיִּזְכְּחוּ, חֲדָשִׁים, צוּר, וַיֵּרָא, וַיֹּאמֶר, כִּי, הֵם, וְאִנִּי, כִּי, וַתֵּאכַל, אֶסְפָּה, מִזֵּי, וְשֵׁן, מִחוּץ, גַּם, אֶמְרָתִי, לֹלֵי, פֶּן, כִּי, לוֹ, אֵיכָה, אִם, כִּי, כִּי, עֲנֵבָמוּ, חֲמַת, הָלֵא, לִי, כִּי, כִּי, כִּי, וְאָמַר, אֲשֶׁר, יִקְוָמוּ, רָאוּ, אִנִּי, וְאִין, וְאֶמְרָתִי, וַתֵּאחֲזוּ, וְלִמְשָׁנָאִי, וְחִרְבִּי, מֵרָאשׁ, כִּי, וְכִפֵּר.

שִׁירַת הַיָּם כֹּתֵבִין אוֹתָהּ בְּשִׁלְשִׁים שְׁטוֹת²².

שִׁיטָה רֵאשׁוֹנָה כְּדִרְכָּהּ, וְשָׁאֵר הַשְׁטוֹת - אַחַת מִנִּיחִין בְּאֶמְצָעָה רֵוַח²³ אֶחָד, וְאַחַת מִנִּיחִין הַרֹוֹחַ בְּשִׁנֵּי מְקוֹמוֹת בְּאֶמְצָעָה²⁴, עַד שֶׁתִּמְצָא הַשְׁיטָה חֲלוּקָה לְשִׁלְשׁ, וְנִמְצָא רֵוַח²⁵ כְּנֶגֶד הַכְּתָב²⁶, וְכָתֵב כְּנֶגֶד הַרֹוֹחַ.

(22) מסכת סופרים (פרק י"ב, הלכה י"א). ושם (הלכה י) מנו גם את "שירת דבורה" (שופטים פרק ה), שהיא נכתבת כצורת "שירת הים". (23) כשיעור תשע אותיות. והסדר האמור כאן לא דווקא, כי למעשה השורה הראשונה יש לה שני רווחים, והשנייה - רווח אחד, כצורת השירה שלפנינו. אמנם יש דפוסי רמב"ם (אמ"ד ועוד) שהשורה הראשונה יש בה רווח אחד, אולם כבר כתב הרב מנחם די לונזאנו בספרו "אור תורה": אל תשית ליכך לצורה שבספרי הרמב"ם הנדפסים, כי היא [=כנראה] משובשת, ואינה הצורה שכתב הרמב"ם בספרו אך המדפיס [=כנראה טעה], בדאה מליבו". (24) אותו שיעור הרווח מחלקים לשניים. (25) של השיטה העליונה. (26) של השיטה שתחתיה, וזהו שאמרו (מגילה דף טז עמוד ב): "אריך על גבי לבינה ולבינה על גבי אריך".

זוֹ הִיא צוּרְתָהּ:

אוֹ יֵשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ	לֵאמֹר	אֲשִׁירָה לַיהוָה כִּי גָאֵה גָאֵה	סוֹם
וְרָכְבוּ רֶמֶה בָּיָם:	לִשְׁנוֹעַ	זֶה אֵלֵי וְאֶנְהוּ	עָזִי וְחֲמַת יְהוָה וַיְהִי לִי
אֲבִי וְאַרְמְמָנָהוּ:	שָׁמוּ:	מִרְכַּבַּת פָּרֻעַה וְחִילוֹ יְדָה בָּיָם	וְיִמְיָד
שִׁלְשִׁי שְׁבָעוּ בָיָם סוֹף:	תַּהֲמֹת וְכִסְיָמוּ יִרְדּוּ בְּמִצּוֹלֹת כְּמוֹ	יִמְיָד יְהוָה נֶאֱדָרִי בִפֶּחַ	וְיִמְיָד
אֲבִין:	יְהוָה תִּרְעַץ אוֹיְבִי:	תִּשְׁלַח חֲרֹנְךָ וַיֵּאכְלֵמוּ בְּקֶשׁ:	וְיִמְיָד
אֲפִיד וְעֶרְמוּ מִיָּם	נִזְכְּרוּ כְמוֹ נֵד	קִפְאוּ תַהֲמֹת בְּלֵב יָם:	אֲמִר
נִזְלִים:	אֲוִיב אֲרִידֵף אֲשִׁיג	אֶחָלֵק שָׁלָל תִּתְּלָאֵמוּ	אֶחָלֵק
נִפְשִׁי:	אֲרִיק חֲרִבִּי תוֹרִישְׁמוּ יָדִי:	נִשְׁפֹּת	נִשְׁפֹּת
כִּוְחֵד כְּסָמוּ יָם:	מִי כְמָכָה בְּאֵלִם יְהוָה	צִלְלוּ כְּעוֹפֶרֶת בְּמִיָּם	צִלְלוּ
אֲדִירִים:	כְּמָכָה נֶאֱדָר בְּקֶרֶשׁ	נִזְכְּרוּ תַהֲלֹת עֲשֵׂה	נִזְכְּרוּ
פִּלָּא:	נִשְׁפֹּת יִמְיָד תִּתְּלָאֵמוּ אֲרִין:	נִחִית	נִחִית
כַּחֲסִיד עִם זֶה גִּלְתָּ	נִחִית עִם זֶה גִּלְתָּ	נִחִית עִם זֶה גִּלְתָּ	נִחִית

1 פְּתוּחוֹת. וְהָיָה כִּי יִבְאוּ, כִּי הַמִּצְוָה, רָאָה נִתְתִּי -
2 שִׁלְשֹׁתָן סְתוּמוֹת. וַיִּלָּךְ מֹשֶׁה - פְּתוּחָהּ. וַיִּקְרָא מֹשֶׁה
3 - סְתוּמָהּ. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֵן, הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם,
4 וַיִּבֹא מֹשֶׁה, וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּעָנָם, וְזֹאת הַכְּרִיכָה
5 - חֲמִשָּׁתָן פְּתוּחוֹת. וְזֹאת לַיהוּדָה - סְתוּמָהּ. וְלִלְוִי
6 - פְּתוּחָהּ. לְבִנְיָמִן, וְלִיוֹסֵף, וְלִזְבוּלֹן, וְלִגָּד, וְלָדָן,
7 וְלֵאשֶׁר, וַיַּעַל מֹשֶׁה - כָּלָן סְתוּמוֹת, וְהֵן שְׁבַע.
8 מִנֵּן הַפְּתוּחוֹת שֶׁל סֵפֶר זֶה - שְׁלֹשִׁים וָאַרְבַּע,
9 וְהַסְתוּמוֹת - מֵאָה וְעֶשְׂרִים וָאַרְבַּע. הַכֹּל - מֵאָה
10 וְחֲמִשִּׁים וְשִׁמּוֹנָה. מִנֵּן הַפְּתוּחוֹת שֶׁל כָּל הַתּוֹרָה -
11 מֵאֲתָיִם וְתִשְׁעִים, וּמִנֵּן הַסְתוּמוֹת - שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
12 וְשִׁבְעִים וְתִשְׁעִים. הַכֹּל - שֵׁשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְתִשְׁעִים.
13 צוּרַת שִׁירַת הָאֲזִינוּ: כָּל שְׁיטָה וְשִׁיטָה יֵשׁ בְּאֶמְצָע
14 רֵוַח אֶחָד¹⁸ כְּצוּרַת הַפְּרָשָׁה הַסְתוּמָה¹⁹, וְנִמְצָא כָּל
15 שְׁיטָה חֲלוּקָה לְשִׁתִּים. וְכֹתֵבִין אוֹתָהּ בְּשִׁבְעִים²⁰
16 שְׁטוֹת. וְאֵלּוּ הֵן הַתְּבוֹת שֶׁבְּרָאשׁ כָּל שְׁיטָה וְשִׁיטָה:
17 הָאֲזִינוּ, יַעֲרֹף, כְּשִׁעִירִים, כִּי, הַצּוּר, אֵל, שַׁחַת,
18 הֵלֵךְ, הָלֹא, זָכַר, שָׁאֵל, בְּהִנְחָל, יֵצֵב, כִּי,
19 יִמְצָאָהוּ, יִסְכְּבֶנּוּהוּ, כְּנֶשֶׁר, יִפְרֹשׁ, ה', יִרְכְּבֶהוּ,
20 וַיִּנְקֶהוּ, חֲמָאֵת, בְּנִי²¹, וְדָם, שְׁמֵנִת, וַיִּנְבֵּל, בְּתוֹעֵבַת,
21 אֱלֹהִים, לֹא, וְתִשְׁפַח, מִכַּפֵּס, אֲרָאָה, בָּנִים, כְּעֶסְוִנִי,
22 בְּגוֹי, וְתִיקֵד, וְתִלְהֹט, חֲצִי, וְקִטֵּב, עִם, וּמִחְדָּרִים,
23 יוֹנֵק, אֲשִׁבִּיתָהּ, פֶּן, וְלֹא, וְאִין, יִבְנִינוּ, וְשָׁנִים, וְה',
24 וְאִיבִינוּ, וּמִשְׁדָּמַת, אֲשִׁכֶּלֶת, וְרָאשׁ, חֲתוּם, לַעַת,
25 וְחֵשׁ, וְעַל, וְאֶפֶס, צוּר, יִשְׁתּוּ, יְהִי, וְאִין, מִחְצֵתִי,
26 כִּי, אִם, אֲשִׁיב, אֲשִׁפִּיר, מִדָּם, הַרְנִינוּ, וְנִגְם.
27 כָּל אֵלּוּ הַתְּבוֹת שֶׁבְּרָאשׁ.

(15) ואת הפרשה שבראש הספר לא הזכיר רבינו, וכן בראש שאר החומשים לא הוזכרו פרשיותיהם הראשונות - מפני שהן תחילת הספר, אין למנותן לא כפתוחות ולא כסתומות (כסף משנה). (16) נפש כי תחטא (פרק ה, פסוק יד). (17) ובקצת ספרים וכן בחומשים שלפנינו מונים גם את: "ארור שוכב עם אשת אביו" לפרשה סתומה, אבל לפי ספרי הרמב"ם המוגהים אין זו לא פרשה פתוחה ולא סתומה, וכן החליט הכסף משנה. וראה ב"מנחת שי" לדברים שם. (18) של תשע אותיות. (19) כתב מכאן ומכאן וְחָלַק באמצע. (20) ראה מסכת סופרים (פרק י"ב, הלכה ח"ט). וכדאי להעיר שברמב"ם כתב יד התימנים כתוב כאן: "בשבוע ושישים שטות". (21) כנוסח כל ספרי הרמב"ם, אולם רבי מנחם לונזאנו בספרו "אור תורה" אומר: שראש השיטה: "ואילים", כי תיבה זו מובדלת מ"כרים", ודבוקה אל "בני בשן" וכן מפורש במסכת סופרים (פרק י"ב, הלכה ט), וכך מנהג סופרינו.

וְאֵלּוּ הֵן הַתְּבוֹת שֶׁבְּרָאשׁ כָּל חֲצִי שְׁיטָה אַחֲרֹנָה, שֶׁהֵן בְּאֶמְצָע הַדֶּף:

וְתִשְׁמַע, תִּזְלַ, וְכִרְבִּיכִים, הָבוּ, כִּי, צָדִיק, דוֹר, עִם, הוּא, בִּינוּ, זִקְנִיךָ, בְּהַפְרִידוֹ, לְמַסְפֵּר, יַעֲקֹב, וּבִתְהוּ,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בתפירה. (13) שם כולל לגויל ולקלף. (14) שעושה לספר שני עמודים של עץ אחד בתחילתו ואחד בסופו, כמבואר בסמוך ה"ד. (15) שהרי רב הונא כתב שבעים ספרי תורה, ולא נזדמן לו ארכו כהקיפו אלא באחד (ב"ב יד.), ואין להניח שכולם פסולים היו (כסף-משנה).

ג. כיצד יתפון אדם, עד שיעשה הספר שיהיה ארוך כהקפו? מתחיל ומרבע העורות¹⁶ בשורה¹⁷, ועושה רחב כל עור מהן ששה טפחים¹⁸ - קצב¹⁹ אחד לכל אחד. ואחר-כך גולל העורות בשוה, ועושה מהן פרך אחד מהדק יפה יפה²⁰, ומוסיף בעורות ומהדק, עד שיעשה הקף הפרך ששה טפחים, שהוא רחב העור²¹, ומודד בחוט של שני²², שיקיפו על הפרך.

(16) המוכנים לכתיבת הספר. (17) שתהיה מדת רוחב היריעות שוה אחת לחברתה, אבל אם אין מדת האורך של כל עור שוה לחבירו - אין קפידא, ובלבד שיוכור בעל-פה מדת אורכם, כדי שידע לצרף מדת אורך כל הכרך. ראה במוספנו "תשובות רבינו". (18) שרוחב העור הוא קומת הספר, ששיעורו ששה טפחים כאמור לעיל. (19) מדה. (20) שלא ירחיב האויר שבתוכו את מדת הקיפו. (21) והוא גם אורך הספר. (22) צבוע צבע אדום, כלשון הכתוב (יהושע ב, יח), וברמב"ם כת"י שהיה לפני בעל 'תוספות' יום טוב' לא היה כתוב "שני". ראה 'דברי חמודות' להל' ספר-תורה אות כ"ח, ובתשובות רבינו שב"מוספנו" כתוב "חוט של משי שזור".

ד. ואחר-כך יעשה קנה²³ שוה, יהיה ארבע ארבעים או חמשים אצבעות, ויחלק אצבע מהן בקנה לשנים ולשלשה ולארבעה חלקים, כדי שידע בו שיעור חצי אצבע ורביע אצבע, ויוצא בזה החלק; וימדד כל עור בקנה זו, עד שידע כמה אצבעות יש בכל עור, עד²⁴ שידע כמה אצבעות בארך כל הפרך.

(23) בכל כתיב-יד התימנים, וכן ברמב"ם דפוס רומי (ר"מ), כתוב "כנה". ופירושה: אמה שמסרגלים בה הספרים ('הערוך'), ונזכרת במשנה (כלים פ"ב, מ"ח). (24) ובכת"י התימנים כתוב: כדי שידע.

ה. ואחר-כך לוקח עורות אחרות, שנים או שלשה, לבדק בהן שיעור²⁵ הפרך, וכותב בהן דף אחד. ודבר ידוע, שארך הדף²⁶ שבע עשרה אצבעות, לפי שהוא מגיח גליון, למעלה שלש ולמטה ארבע²⁷. אבל רחב הדף הוא לפי הפרך, אם דקה אם עבה²⁸; וכן מגיח²⁹ השיטות שפדף יבואו לפי הפרך, לפי שגין שיטה ושיטה במלא שיטה³⁰.

(25) עביו וארכו. (26) הכתיבה שעל הדף. (27) וביחד הם עשרים וארבע אצבעות שהן אורך הספר. (28) שהרי כל שיטה יש בארכה שלשים אותיות, כמבואר לעיל (פ"ז, ה"ה). (29) שהן לא פחות מארבעים ושמונה, ולא יותר על ששים, כמבואר לעיל (פ"ז ה"י). (30) נמצא שאם הכתב עבה, גם הריוח שבין השיטות גדול.

1 קרש: שמעו עמים ורגזו חיל
2 אחו וישי פלשת: או נבחרו אלופי
3 אדום: אלי מואב ואחזמו רעד
4 כל וישי כנען: תפל עליהם אימתה
5 ופחד: בגדל ורועד ידמו באבן
6 יעבר עמך יהודה: עד יעבר עם זו
7 קניית: תבאמו ותפעמו בהר גחלתך
8 לשבתך פעלת יהודה: מקדש אדני בוננו
9 ירד: יהודה ימלך לעולם ועד: פי
10 בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב יהודה עליהם את מי
11 הים: ובני ישראל הלכו בכישה בתוך הים:
12 כל. התורה. בלה - בין בשירות, בין בשאר הכתב
13 - יתפון שתהיה אות סמוכה לחברתה ביותר, ולא
14 תדבק בה, ולא תתרחק ממנה, כדי שלא תתראה
15 התכה בשתי תבות; אלא יהיה בין אות לאות בחוט
16 השערה. ואם הרחיק אות מאות, כדי שתראה התכה
17 בשתי תבות לתינוק שאינו רגיל - הרי זה פסול עד
18 שיתקן.

פרק תשיעי

(1) מידת ספר התורה; מניין הדפים שבכל יריעה; ספר תורה שנקרע מה דינו.

א. אין עושין ספר-תורה, לא ארכו יותר על הקפו², ולא הקפו יתר על ארכו. וכמה הוא ארכו? בגויל³ - ששה טפחים, שהם ארבע ועשרים אצבעות ברחב הגודל⁴ של יד; ובקלף⁵ - או פחות⁶ או יותר⁷, והוא, שיהא ארכו כהקפו. וכן אם עשה בגויל פחות מששה טפחים ומעט⁸ את הפרך, או יתר על ששה ורחיב בפרך, עד שיהיה ארכו כהקפו - הרי זה פמצה.

(2) צריך לצמצם הכתב לפי עובי הקלפים, לכשיגמור יהא חוט המקיף את עוביו כמדת ארכו (בבא-בבא יד. וברש"י). (3) שהוא עב (שלא חילקוהו לשנים, כמבואר לעיל פ"א ה"ו), והקיפו גדול. (4) הוא הבוהן, ושיעורו המדויק מפורש בסמוך ה"ט. (5) שהוא דק ואין הקיפו גדול. (6) אם הכתב דק. (7) אם הכתב רחב וארוך. (8) שכתב אותיות זעירות ודקות, ולא עלה הקיפו לששה טפחים.

ב. שיעור הגליון⁹ מלמטה - ארבע אצבעות, ולמעלה - שלש אצבעות, ובין דף¹⁰ לדף - שתי אצבעות¹¹. לפיכך צריך שיגיה בתחלת כל יריעה ובסופה רחב אצבע אחת, וכדי תפירה¹²; שנמצא, כשיתפור היריעה, יהיה בין כל דף ודף בכל הספר כלו שתי אצבעות. ויגיה מן העור¹³ בתחלת הספר ובסופו - כדי לגלל על העמוד¹⁴. וכל השעורין האלו למצה. ואם חסר או הותר - לא פסול¹⁵.

(9) החלק החלק המקיף את הכתב. (10) עמוד. (11) מנחות ל, ע"א. (12) מקום חיבור שתי היריעות

31 בְּרוּחַ. וְכָל טַפַּח הָאָמּוּר כָּכָל מְקוֹם הוּא אֲרֻבָּע
32 אֲצַבְעוֹת⁴⁸ מִזֹּו. וְכָל אֲמָה - שְׁשָׁה טַפָּחִים⁴⁹.

(45) כגון שיעור אורך הציצית האמור לקמן הל' ציצית פ"א ה"י, וכן רוחב הציץ שבראש כהן גדול שהיה רחב שתי אצבעות (הל' כלי המקדש פ"ט, ה"א) וראה לעיל הל' תפילה פט"ו, ה"ד. (46) כנוסח הגהות "בן אריה", ובדפוס "הנוסח משובש. (47) של אדם בינוני. (48) מנחות מא, ע"ב. (49) שם, צח, ע"א.

33 י. סִפְר־תּוֹרָה שֶׁכְּתִבְתִּי אֲנִי - רַחֵב כָּל דָּף וְדָף מִדְּפִיו
34 אֲרֻבָּע אֲצַבְעוֹת. וְשִׁירַת הַיָּם וְשִׁירַת 'הָאֲזִינוּ', רַחֵב
35 כָּל דָּף מִשְׁתִּיהֶן שֵׁשׁ אֲצַבְעוֹת⁵⁰. וּמִנֵּן הַשִּׁיטִין
36 שֶׁכָּכָל דָּף וְדָף - אַחַת וְחֲמִשִּׁים. וּמִנֵּן הַדְּפִין שֶׁל
37 כָּל הַסֵּפֶר - מֵאָתִים וְשִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים דָּף. וְאֵרֶךְ כָּל
38 הַסֵּפֶר - אֶלֶף וְשָׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְשֵׁשׁ אֲצַבְעוֹת
39 בְּקֶרֶב.

(50) שיש ריוח כשיעור תשע אותיות באמצע כל שיטה שלהן, כמבואר לעיל סוף פ"ח.

40 יא. אֱלוֹ הַשֵּׁשׁ אֲצַבְעוֹת הִתְּרוֹת בְּחֻשְׁבוֹן⁵¹ - לְגַלּוֹן
41 שֶׁבְּתַחֲלַת הַסֵּפֶר וְסוּפּוֹ⁵². וְהַעוֹרוֹת שֶׁכְּתִבְנוּ בָּהֶם -
42 עוֹרוֹת אֵילִים. וּבִזְמַן שֶׁתִּרְצֶה לְכַתֵּב עַל־פִּי הַמִּדּוֹת
43 הָאֵלוֹ אוֹ קְרוֹב לָהֶם מַעַט - הֵן חֹסֵר דָּף אֶחָד אוֹ
44 שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה, אוֹ יֵתֵר דָּף אוֹ שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשׁ -
45 לֹא תִגַּע וְלֹא תִהְיֶה צְרִיךְ לְחֻשְׁבוֹן, אֲלֹא מִיֵּד יָבוֹא
46 לָךְ אֲרָכּוֹ כְּהֶקְפּוֹ⁵³.

(51) שהרי כל דף יש בו שש אצבעות (עם רוחב שתי אצבעות שבין דף לדף), ומאתים ועשרים וששה דפים כפול שש, יעלו אלף ושלש מאות וחמשים ושש אצבעות. הוסף עליהן רוחב ארבע אצבעות שבדפי ה"שירות" שהן רחבות משאר הדפים, יעלו לך אלף ושלש מאות וששים, ונמצאו יתירות בחשבון שש אצבעות. (52) וב'הגהות מיימוניות' שאלו: הלא אין כאן עודף אלא ארבע אצבעות בלבד? שהרי שירת "האזינו" נכתבת בשבעים שיטות כמבואר לעיל פ"ח, מלבד שש שיטות שלפניה וחמש לאחריה, כמבואר לעיל פ"ז ה"י, ואם כן היתה תופסת שני דפים (שהרי אין כותבין יותר מששים שיטות לדף), והיה צריך להרחיב שני דפים בשבילה, באופן שהדפים אכלו עוד שתי אצבעות, ולא נשארו אלא ארבע אצבעות בלבד. והגאון מהר"ם מפדובה זצ"ל השיב על השגה זו: כי רוחב הדפים שאמרנו שהוא עולה לשש אצבעות עם שתי האצבעות חלק שבין דף לדף, אינו אלא בשאר הדפים שבתורה, אבל לא בדף הראשון ובדף האחרון שבתורה שאין דף לפניו ולאחריהם, נמצא שנשאר עודף של שש אצבעות רוחב, תן אותו לגליון שבתחילת הספר ושכסופו, שלש מכאן ושלש מכאן, ורבינו משה אמת ותורתו אמת ('דברי חמודות' לרא"ש הל' ס"ח). ובמוספנו "תשובות רבינו" תמצא שרבינו מנה שש אצבעות עודף לרוחב דפי ה"שירות" ולא נעלמה ממנו הערת ה'הגהות מיימוניות'. (53) וב'מעשה רוקח' נאמר: הרוצה לכונן אורך הספר כהקיפו, ישאיר בכל יריעה

1 ו. וְאַחֵר שֶׁכְּתִבְתָּ הַדָּף שֶׁבִּדְקָה בּוֹ לְפִי מֵה שִׁירְצָה -
2 יָמַד רַחֵב הַדָּף בְּאֲצַבְעוֹת הַקֶּנֶה, וְיוֹסִיף עַל רַחֵב הַדָּף
3 שְׁתֵּי אֲצַבְעוֹת שְׁבִין דָּף וְדָף, וְיִחַשֵּׁב בְּמָה דְּפִין יָבוֹאוּ
4 בְּכֶרֶךְ שֶׁגָּלַל מֵאוֹתוֹ הַכֶּתֶב שֶׁבִּדְקָה בּוֹ, וְיִדַּע חֻשְׁבוֹן
5 הַדְּפִין, וְיִרְאֶה בְּמָה נִכְתָּב בְּדָף זֶה שֶׁבִּדְקָה בּוֹ מִן
6 הַתּוֹרָה כָּלָה, וּמִשְׁעָר לְפִי הַסֵּפֶר שֶׁהוּא כּוֹתֵב³¹ מִמֶּנּוּ,
7 וּמִחֻשָּׁב, אִם עָלְתָה לוֹ כָּל הַתּוֹרָה לְפִי מִנֵּן הַדְּפִין
8 מִזֶּה³² הַכֶּתֶב שֶׁכּוֹתֵב בּוֹ בְּכֶרֶךְ - מוֹטָב. וְאִם הוֹצִיא
9 הַחֻשְׁבוֹן, שֶׁהַדְּפִין יוֹתֵר מִן הַתּוֹרָה³³ - יִרְחִיב בְּכֶתֶב
10 עַד שִׁיתְמַעֵט מִנֵּן הַדְּפִין, וְיִבְדֹּק בְּדָף אַחֵר³⁴. וְאִם
11 הוֹצִיא הַחֻשְׁבוֹן, שֶׁהַתּוֹרָה יֵתֵר מִן הַדְּפִין, יִמַּעַט
12 הַכֶּתֶב עַד שִׁירְבָה בְּמִנֵּן הַדְּפִין, וְיִבְדֹּק בְּדָף אַחֵר³⁵
13 דָּף, עַד שִׁיָּבֹאוּ הַחֻשְׁבוֹן אֶחָד³⁶, וְיִמַּאחֵר שִׁידַע רַחֵב
14 הַדָּף וְשַׁעוֹר הַכֶּתֶב מִתַּחֲלִיל בְּאוֹתוֹ הַכֶּרֶךְ.

(31) מעתיק. (32) ובכת"י התימנים, הנוסח: "זה הוא הכתב שכותב בו בכרך, ואם הוציא" וכו'. (33) שיש עודף בדפים על הכתב. (34) שכתובתו עבה יותר. (35) ובכת"י התימנים, הנוסח: "ויבדוק בדף אחר, וכן בדף אחר דף עד שיבוא" וכו'. (36) שיהיה כתב התורה ומנין הדפים שוים כאחד. (37) כאן התחלת ההלכה לפי דפוס ונציא ש"י, וכן לפי הפוסקים שברמב"ם כת"י.

15 ז. וּמַחֲלֵק כָּל עוֹר וְעוֹר דְּפִין דְּפִין בְּשִׁרְטוֹט, כְּפִי
16 רַחֵב הַדָּף שֶׁבִּדְקָה בּוֹ וְעָלָה בְּחֻשְׁבוֹן. וְכִשְׁשִׁיטָא בְּעוֹר
17 שֵׁשׁ אֲצַבְעוֹת אוֹ אֲרֻבָּע יוֹתֵר עַל הַדָּף הָאֲחֵרוֹנָה
18 שֶׁבִּירִיעָה³⁸, יִנִּיחַ מִמֶּנּוּ רַחֵב אֲצַבָּע וּבְדִי תִפְיֶרֶה³⁹,
19 וְיִקַּץ הַשָּׂאֵר. וְאֵל יַחֲוֹשׁ⁴⁰ שֶׁבְּאַחֲרֹנָה יִתּוֹסֵף עוֹרוֹת
20 אַחֲרוֹת עַל הַכֶּרֶךְ שֶׁגָּלַל כִּנְגֵד כָּל הַתּוֹסְפוֹת שֶׁקּוֹצֵץ
21 מִכָּל עוֹר וְעוֹר, וְאִינוּ צְרִיךְ לְחַשֵּׁב דָּבָר זֶה, שֶׁהַכֶּתֶב
22 מוֹשְׁכּוֹ לְפִי מִנֵּן הַדְּפִין⁴¹.

(38) ואין הוא ראוי לכתוב עליו מחמת קיצורו, לעומת הדפים האחרים שרחבים ממנו, או שהוא הדף התשיעי ליריעה, שאין עושים היריעה יתר על שמונה דפים, כמבואר בסמוך ה"ב. (39) כמבואר לעיל ה"ב. (40) ידאג. (41) לפי רוחב הכתב, כן מנין הדפים שקצב לו מתחילה.

23 ח. וְכֵן הַרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת רַחֵב⁴² הַסֵּפֶר יוֹתֵר מִשְׁשָׁה⁴³
24 אוֹ פָחוֹת מִשְׁשָׁה - עַל הַדָּרֶךְ הַזֶּה הוּא מִחֻשָּׁב⁴⁴,
25 וְיִצָּא אֲרָכּוֹ כְּהֶקְפּוֹ בְּלֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר; וְהוּא,
26 שֶׁלֹּא יִטְעֶה בְּחֻשְׁבוֹן.

(42) הוא אורך הספר שהוא רוחב העור. (43) טפחים. (44) להתאים מנין הדפים למדת הכתב, כדי שיעלה לו ארכו כהקיפו.

27 ט. רַחֵב הַגּוֹדֵל הָאָמּוּר כָּכָל הַשְּׁעוּרִין הָאֵלוֹ וּבִשְׂאֵר
28 שְׁעוּרֵי תּוֹרָה⁴⁵ כָּלָה, הוּא אֲצַבָּע⁴⁶ הַבִּינוֹנִי⁴⁷. וְכִבֵּר
29 דְּקִדְקָנוּ בְּשְׁעוּרוֹ, וּמִצָּאנוּהוּ רַחֵב שְׁבַע שְׁעוּרוֹת
30 בִּינוֹנוֹת, זֶה בְּצַד זֶה בְּדִחֵק, וְהֵן כְּאֵרֶךְ שְׁתֵּי שְׁעוּרוֹת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומחזקים אותו, כמבואר לעיל פ"א ה"ו, והואיל וקלף זה ישן כל-כך שאין עפצו ניכר, הקריעה בו מגונה יותר שנראה שהיא מחמת רקבון (כסף-משנה בשם הריב"ש). (63) מנחות, שם. (64) אם נכנס הקרע בין דף לדף כנגד הכתב, שאילו היה בכתב היה בתוך שלש שיטין. (65) ואינו יכול לקרוא בו בלא תפירה, אע"פ שאין הקרע עובר בתוך הכתב שבין אות לאות (מנחות שם, וכגירסת רי"ף המוסיף שם: "בין תיבה לתיבה"). ושם נסתפקו אם צריך תפירה, ולא פשוטה, ופסק רבינו לחומרא, משום חומר קדושת ס"ת.

פרק עשירי

(1) עשרים דברים הפוסלים ספר תורה מקדושתו; איך נוהגים בקדושת ספר תורה ולאיה דבר מותר למכור; דיני תשמישי ספר תורה כגון תיק ומטפחת וכיצא בהם; הזהירות בכבוד ספר תורה.

א. נמצאת למד שעשרים דברים הן, שעבדל אחד מהן פוסל ספר-תורה.² ואם נעשה בו אחד מהן, הרי הוא כחמש מן החמשים שמלמדין בהן התינוקות, ואין בו קדשת ספר-תורה,³ ואין קורין בו בריבים.⁴ ואילו הן:

(א) אם נכתב על עור בהמה טמאה. (ב) שנכתב על עור בהמה טהורה שאינו מעבד.⁵ (ג) שהיה מעבד שלא לשם ספר-תורה.⁶ (ד) שנכתב שלא במקום כתיבה - על הגויל במקום בשרי, ועל הקלף במקום שער. (ה) שנכתב מקצתו על הגויל ומקצתו על הקלף.⁸ (ו) שנכתב על דוכסוסטוס.⁹ (ז) שנכתב בלא שרטוט.¹⁰ (ח) שנכתב בלא שחר העומד.¹¹ (ט) שנכתב בשאר לשונות.¹² (י) שכתבו אפיקורוסים,¹³ או פיוצא בראי משאר פסולין. (יא) שכתב האזכרות¹⁵ בלא כונה.¹⁶ (יב) שחסר אפלו אות אחת. (יג) שהוסיף אפלו אות אחת.¹⁷ (יד) שנגעה אות באות.¹⁸ (טו) שנפסדה צורת אות אחת עד שלא תקרא כל עקר,¹⁹ או תדמה לאות אחרת - בין בעקר הפתיכה,²⁰ בין בנקב,²¹ בין בקרע, בין בטשטוש.²² (טז) שהחזיק או שהקריב בין אות לאות, עד שתראה התבה כשתי תבות, או שתי תבות כתבה אחת.²³ (יז) ששנה צורת הפרשיות.²⁴ (יח) ששנה צורת השירות.²⁵ (יט) שכתב בשאר הכתב כשירה.²⁶ (כ) שתפר היריעות בלא גידי טהורה.²⁷ ושאר הדברים - למצה, לא לעכב.²⁸

(2) הלכה זו מסכמת תמצית הדברים שנשנו בפרקים הקודמים. (3) כמבואר לעיל (פ"ז, ה"א). (4) ורבינו בתשובתו, כותב: שמברכים על ספר-תורה פסול, וכך נהגו אנשי המערב - לברך לפנייה ולאחריה על ספר-תורה פסול - בפני גאוני עולם, לפי שכולם בעלי בינה היו, וידעו שאין הברכה תלויה בספר, אם כשר הוא אם פסול, אלא בקריאה עצמה וכו', וכנראה שאין זה אלא כשאין להם האפשרות לקרוא בספר כשר, וכאן ידובר כשאפשר להם להשיג ספר

הגליון שלמטה יותר מן השיעור הראוי, ובסוף כשגמר הספר ותפרו, ימצא ארכו יותר מהקיצו ע"י הגליון הארוך מלמטה, ואז יחתוך מן הגליון שלמטה בכל היריעות בשוה עד שיצא לו ארכו כהקיפו, ובזה ילך לבטח דרכו.

יב. אין עושין ביריעה פחות משלשה דפין, ולא יתר על שמונה דפין. נודמנה לו יריעה בת תשעה דפין - חולק אותה, ארבעה לכאן וחמשה לכאן. במה דברים אמורים? בתחלת הספר או באמצע, אבל בסוף הספר, אפלו פסוק אחד בדרך אחד עושים אותו דף לבד.⁵⁴ ותופרין אותו עם שאר היריעות.

(54) מנחות ל, ע"א.

יג. וכשתופרין היריעות, אין תופרין אותן אלא בגידים של בהמה או חיה טהורה, ואפלו מנבלות וטרפות שלהם, בדרך שתופרין את התפילין.⁵⁵ ודבר זה - הלכה למשה מסיני.⁵⁶ לפיכך אם תפרן שלא בגידין, או בגידי בהמה טמאה, פסול.⁵⁷ עד שיתירה ויחזור ויתפר בהלכה.

(55) ראה לעיל פ"ג, ה"ט. (56) מכות יא, ע"א: נאמר בתפילין "למען תהיה תורת ה' בפיך" הוקשה כל התורה לתפילין, מה תפילין הלכה למשה מסיני לתפרן בגידין, אף כל לתפרה בגידין. (57) כשם שתפילין נפסלות ע"י כך. וכן אמרו (מגילה יט): "מגילה נקראת ספר שאם תפרה בחיטי פשתן - פסולה".

יד. כשתופרין כל היריעות, אין תופרין כל היריעה כלה מתחלתה ועד סופה, אלא מניח מעט מלמעלה ומעט מלמטה בלא תפירה, כדי שלא תקרע היריעה באמצעה כשיגלל אותה.⁵⁸ ועושה לו שני עצמדים של עץ, אחד בתחלתו ואחד בסופו;⁵⁹ ותופר העור ששיר בתחלתו ובסוף על העצמדים בגידים, כדי שיהא נגלל עליהם; וירחיק בין העצמדים והכתב שבדף.

(58) שם, ע"ב. (59) בבא-בטרא יד, ע"א.

טו. ספר-תורה שנקרעה בו יריעה - בתוף שתי שיטות,⁶⁰ ותפר; בתוף שלש, לא ותפר.⁶¹ במה דברים אמורים? פישן, שאין עפצו נפר;⁶² אבל אם נפר הגויל שהוא עפוש, תופר, ואפלו קרע הבא בתוף שלש.⁶³ וכן בין כל דף ודף.⁶⁴ ובין תבה לתבה ותפר.⁶⁵ וכל הקרעים, אין תופרין אותן אלא בגידין שתופרין בהן היריעות זו לזו. ובכל הקרעים יזהר, שלא תחסר אות אחת או תשתנה צורתה.

(60) שנכנס הקרע בשתי שיטות בתוך הכתב בין אות לאות. (61) אלא יסלק את היריעה וגונזה, שגנאי הוא לתפור קרע גדול כזה, ואין זה ספר מהודר (מנחות לא:). (62) שכל קלף מעובד בעפצים (פרי האלון) המכווצים את העור

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ג' אלול - ספר אהבה - הלכות ספר תורה קא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומכאן הנפק"מ לדין מכירת ספר תורה בשביל לישא אשה: אם הוא דין בפני עצמו הרי קיים כבר מצות "פרו ורבו" ואסור למכור ספר תורה לשם כך, אבל לשיטת הרמב"ם שהוא חיוב תמידי והמשך למצות פו"ר יש לו למכור ספר תורה כדי לישא אשה בת בנים גם אם קיים כבר מצות פו"ר.

על"פ לוקסי שיחות חלק 2' עמוד 27

(29) כמבואר בסמוך ה"ד. וכן שנינו (אבות פ"ד, מ"ח): "כל המכבד את התורה, גופו מכובד על הבריות", (וראה קידושין לג:). (30) מגילה כז, ע"א: "אמר רבן שמעון בן גמליאל: אפילו אין לו מה יאכל, ומוכר ספר-תורה או בתו - אינו רואה סימן ברכה לעולם" (באותם הדמים). ומוכן שבמקום פיקוח נפש, כגון שאין לו במה להחיות את נפשו ויגוע מרעב - מותר לו למכרו. וכאן ידובר במי שמזונותיו מצומצמים, אבל עדיין לא הגיע למצב של פיקוח נפש (כסף-משנה). (31) שיתפרנס בדמיו כשילמד תורה, וגדול הלימוד שמביא לידי מעשה. (32) מגילה, שם. נישואי אשה יש בהם משום קיום העולם, ככתוב (ישעיה מח, יח): לא תהוה בראה לשבת יצרה. (33) ובלבד. (34) והעירו ב'תוספות' (ב"ב ח:): שגם לצורך מצות פדיון-שבויים, מותר למכור ספר-תורה ('הגהות מיימוניות').

ג. ספר-תורה שפלה או שנפסל, נותנין אותו בקלי-חרש³⁵ וקוברין אותו אצל תלמידי חכמים, וזו היא גנייתו. מטפחות³⁶ ספרים שפלו, עושין אותן תכריכין למת-מצוה³⁷, וזו היא גנייתן³⁸.

(35) מגילה כז, ע"ב. שמתקיים בו זמן רב, ככתוב (ירמיה לב, יד): ונתתם בכלי חדש למען יעמדו ימים רבים. ואין מניחים אותו בעפר, שלא ירקב כל כך מהר. (36) מעילי הספר. (37) אחד משראול מושלך בדרך, ואין לו קוברין (לשון רבינו ה"ל אבל פ"ג, ה"ח). (38) מגילה כז, ע"ב. ולדעת ה'בית יוסף' יו"ד סי' רפב, הכוונה, שהרשות לעשות מהן תכריכין למת מצוה אבל אין חיוב בדבר, ויכול לגנון בכלי חרס בעפר.

ד. תיק שהוכן לספר-תורה והנח בו³⁹; וכן המטפחות והארון והמגדל⁴⁰ שמניחין בו ספר-תורה, אף-על-פי שהספר בתוך התיק; וכן הפסא⁴¹ שהוכן להניח עליו ספר-תורה, והנח עליו ספר-תורה - הכל תשמישי קדשה הן, ואסור לזרקן, אלא פשיטלו או כשישברו, נגזזין⁴². אכל הבימות⁴³ שעומד עליהן שלים צבור ואוחז הספר, והלוחות⁴⁴ שכותבין בהן למינוק להתלמד, אין בהן קדשה⁴⁵. וכן רמזי⁴⁶ כסף וזהב וכיוצא בהן, שעושין לספר-תורה לנוי - תשמישי קדשה הן, ואסור להוציאן לחל; אלא-אם-כן מכר אותן לקנות בדמיהן ספר-תורה או חמש⁴⁷.

(39) כי אם לא הונח בו, או לא הוכן לכך - אין בו קדושה כלל, כמבואר לעיל פ"ד, ה"ט. (40) ארון - שמצניעים בו

כשר. ולפי-זה יוצא, אם נמצאה טעות בספר באמצע הקריאה, מוציאים ס"ת אחר ומתחילים בו ממקום שנמצאה הטעות בראשון, ואין חוזרים על מה שקראו בראשון, כי מאחר שכבר קראו בו, הרי זה כ"א אפשר" שיוציאים בו. וזהו שדייק רבינו לכתוב: "אין קורין בו", שמשמעו לכתחילה לא - אבל בדיעבד עלתה להם הקריאה (כסף-משנה, וראה במוספנו "תשובות רבינו"). (5) שלא עבדוהו בקמח ובעפצים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ו. (6) שם, הלכה י"א. (7) לצד הבשר, ודינו להכתב במקום השיער, כמבואר לעיל (פ"א, ה"ח). (8) לעיל פ"ז, ה"ד. (9) הוא החלק שממול הבשר, אחרי שחילקו את העור בעביו לשנים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ז. (10) שם, הלכה י"ב. (11) המתקיים זמן רב, ושאר הצבעים פסולים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ה. (12) ואינו נכתב אלא בלשון הקדש ובכתב אשורי, כמבואר שם ה"ט. (13) ובכתי" החימנים: "גוי". (14) כגון ישראל מומר או מוסר, כמבואר לעיל פ"א ה"ג. (15) שמות הקב"ה. (16) שצריך לכוין בכתיבתן לשם קדושת השם (לעיל פ"א, ה"טו). (17) שדין של יתר כדין החסר (לעיל פ"ז, ה"טז). (18) וכל אות צריכה להיות מוקפת עור מכל רוחותיה (לעיל פ"א, ה"ט). (19) שנמחקה לגמרי. (20) שמתחילת הכתיבה היתה דומה לאות אחרת. (21) ע"י נקב, תדמה לאות אחרת. (22) שנמחקה מקצתה ולפיכך תדמה לאות אחרת, כגון שנמחקה רגל הוא"ו והרי היא נראית כיו"ד. (23) ראה לעיל פ"ח, סוף ה"ד. (24) שכתב פתוחות - סתומות, וסתומות - פתוחות, כמבואר לעיל פ"ח, ה"א-ג. (25) "שירת הים" ו"האזינו", הנכתבת בצורה מיוחדת, כמבואר לעיל פ"ח, סוף ה"ד. (26) שנתן בו ריוח באמצע השיטות, ופסולו מבואר לעיל פ"ז, ה"א. (27) אלא בגידי בהמה טמאה, ופסול עד שיתירן ויתפרן כהלכה (לעיל פ"ט, ה"ג). (28) והעירו המפרשים שיש עוד פסול, ורבינו בעצמו הביאו לעיל (פ"א, ה"טז): "כתב מקצת השם בשיטה ומקצתו תלוי - פסול". ובתשב"ץ ח"ג סימן רע"ד, העיר ע"ז שבלי ספק שכחו רבינו למנותו כאן.

ב. ספר-תורה כשר, נהגין בו קדשה ותרך וכבוד גדול²⁹. ואסור לאדם למכר ספר-תורה, אפלו אין לו מה לאכל³⁰, ואפלו היו לו ספרים רבים, ואפלו יש ישן לקח בו חדש. לעולם אין מוכרין ספר-תורה, אלא לשני דברים: שילמד תורה בדמיו³¹, או שישא אשה בדמיו³²; והוא³³, שלא יהיה לו דבר אחר למכרו³⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~
 "או שישא אשה בדמיו".

דין זה תלוי בשני אופני ההסבר במצות "פרו ורבו", לשיטת הרמב"ם מצות "פרו ורבו" בזקנותו היא המשך ישיר לחיוב העיקרי של מצות "פרו ורבו" שגם לאחר שקיים מצוה זו יש עליו חיוב מדברי סופרים לא ליבטל ממצוה זו גם בזקנותו. אבל לאופן השני החיוב בעת זקנותו ואחר שהיו לו בן ובת הוא חיוב בפני עצמו ואינו המשך לחיוב העיקרי.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המצוות, והכתוב אומר: לועג לרש חרף עושהו (משלי יז, ה), ואחיות ספר-תורה בזרועו (מבלי לקרוא בו) יש בה מצוה (ברכות יח, ע"פ דברי הכסף-משנה בכוונת רבינו. 56) כשהספר ערום בלי מטפחת (מגילה לב). ויש מפרשים: "כשהוא ערום" - כשהאדם ערום, ראה לעיל פ"ד, הלכה ב"ג. וברדב"ז ח"ב סימן תשע"א הביא את שני הפירושים ולא הכריע ביניהם. (57) מנחות לב, ע"ב; ירושלמי ברכות פ"ג, ה"ה): "מעשה ברבי אליעזר שהיה יושב על גבי ספסל שספר-תורה נתון עליו, והרתיע (נודעזע) מלפניו כמרתיע מלפני הנחש".

ז. בית שיש בו ספר-תורה, אסור לשמש מטתו בו עד שיציאנו, או עד שניניחנו בכלי, ויתן הכלי בכלי אחר שאינו מזמן לו. אבל אם היה מזמן לו - אפלו עשרה כלים, זה בתוך זה, בכלי אחד הם, או עד שיעשה לו מחצה גבוהה עשרה טפחים⁵⁸, אם לא היה לו בית אחר⁵⁹. אבל אם יש לו בית אחר, אסור לשמש עד שיציאנו⁶⁰.

(58) ברכות כה, ע"ב. (59) חדר אחר. (60) שם, כו, ע"א.

ח. כל הטמאין, ואפלו נדות, ואפלו פותי, מתר לאחזו ספר-תורה ולקרות בו, שאין דברי תורה מקבלין טמאה⁶¹. והוא, שלא יהיו ידי מוטפות⁶² או מלכלכות בטיט, אלא ירחצו ידיהם, ואחר-כך יגעו בו.

(61) ברכות כב, ע"א. ראה תוספתא אהלות פ"ד שאין ס"ת מקבל טומאה. והשווה דברי רבינו לעיל הל' קריאת שמע פ"ד, ה"ח. (62) כמו שאמרו בסוכה כו: לענין תפילין.

ט. כל הרואה ספר-תורה פשהוא מהלך⁶³, חייב לעמוד מפניו⁶⁴. ויהיו הפל עומדים, עד שיעמד זה שהוא מהלך בו, כשיגיענו למקומו⁶⁵, או עד שיתפסה מעיניהם, ואחר-כך יהיו מתרין לישוב⁶⁶.

(63) ע"י האדם הנושא. (64) קידושין לג, ע"ב: "מפני לומדיה עומדין, מפניה לא כל-שכן". (65) אבל אם עמד רק לנוח, דינו כמהלך הואיל ואין עמידתו עמידת קבע (כסף-משנה). (66) כמו שאמרו (קידושין שם): "נשיא עובר, עומד מלפניו מלוא עיניו, ואינו יושב עד שישב במקומו, שנאמר: והביטו אחרי משה עד בואו האהלה". ויש אומרים: שהוא-הדין בשומע את קולו אע"פ שאינו רואהו - חייב לעמוד, כי כן מצינו ברב יוסף שעמד כששמע קול צעדי אמו, אמר: אקום מלפני השכינה (קידושין לא:). ומטעם זה נהגו לעשות פעמונים בכתר תורה ('בית יוסף' יו"ד סי' רפב, בשם רבינו מנוח).

י. מצוה ליחד לספר-תורה מקום, ולכבדו⁶⁷ ולהדרו יותר מדאי. דברים שפלוחות הברית⁶⁸, הן הן שפכל ספר וספר⁶⁹. לא ירק אדם פגגד ספר-תורה⁷⁰, ולא יגלה ערותו פגגדו⁷¹, ולא

ספרי תורה. מגדל - הוא הספסל הגבוה שעל הבימה שעליו מניח הש"ץ הספר כשקורא בו. (ובבתי הכנסת הספרדים משתמשים בו, ונקרא אצלם "תיבה"). ולשון מקרא הוא (נחמיה ח, ד): ויעמוד... על מגדל עץ אשר עשו לדבר ('בית יוסף' יו"ד סי' רפב). (41) יש מקומות המכניסם כסא מיוחד להניח עליו ספר-תורה ביום שמוציאים שני ספרים לקריאה (שם). (42) מגילה כו, ע"ב. (43) אחת שבאמצע בית הכנסת, והשניה שלפני 'ארון הקודש' שיש לפניו בימה ועליה עומד הש"ץ ואוחז את הספר בשעת הוצאת התורה. (44) לפי דעת בעל 'מרכבת המשנה', הכוונה ללוחות הברית שכתובים עליהם "עשרת הדברות", והם בראש "ארון הקודש" כמנהגנו, ומשמיענו רבינו שאע"פ שהם נויי 'ארון הקודש' - אין להם קדושת הארון. (45) מגילה לב, ע"א. והעיר הראב"ד שבירושלמי (שם, פ"ג, ה"א) אמרו: "אין להם קדושת ארון, אבל יש בהם מקום קדושת בית הכנסת". ויתכן, שגם רבינו מודה בזה, שהרי בפירוש כתב לעיל (הל' תפילה פ"א, ה"ט): "וכל כלי בית הכנסת כבית הכנסת", אלא שכאן מדובר בקדושת הארון כ"תשמישי קדושה" (ע"פ כסף-משנה). (46) תשכ"ט ספר תורה עשויים בצורת ירימון. (47) שמעלים בקדש ואין מורידים, כמבואר לעיל הל' תפילה פ"א, ה"ד.

ה. ומתר להניח ספר-תורה על-גבי ספר-תורה, ואין צריך לומר על-גבי חמשים⁴⁸. ומניחין החמשים על-גבי נביאים וכתובים. אבל אין מניחין נביאים וכתובים על-גבי חמשים⁴⁹, ולא חמשים על-גבי ספר-תורה. וכל כתבי הקדש, אפלו הלכות ואגדות, אסור לזרקן⁵⁰. הקמיעין⁵¹, שיש בהם ענינים של כתבי הקדש⁵², אין נכנסין בהן לבית-הכפסא, אלא-אם-כן היו מחפזות עורין⁵³.

(48) ספר הכתוב בו רק חומש אחד בלבד, ועשוי בגלילה כעין ס"ת. (49) מגילה כו, ע"א. ונביאים וכתובים, מותרים זה על זה (ר"ן, שם). (50) כשיתנם לחבירו, אל יתנם לו בזריקה (עירובין צח). (51) קלף או נייר שכותבים עליו שמות קדושים, כסגולה לרפואה וכדומה, והאדם קושרו לגופו ונושאו עמו תמיד, וכן מצינו במדרש 'במדבר רבה' פ"ב: "יהא הקמיע הזה עליך, שלא תשלוט בך עין רעה". (52) מקראות של רפואה (שבת ס: וברש"י). (53) שם, סא, ע"א.

ו. לא יאחז אדם ספר-תורה בזרועו ויפגס בו לבית-המרחץ או לבית-הכפסא⁵⁴ או לבית הקברות⁵⁵, אף-על-פי שהוא כרוך במטפחות ונתון בתוך התיק שלו. ולא יקרא בו, עד שיצחק ארבע אמות מן המות (או מבית-המרחץ) או מבית-הכפסא. ולא יאחז את ספר-תורה פשהוא ערום⁵⁶. ואסור לישוב על מטה שספר-תורה עליה⁵⁷.

(54) כי גנאי הוא להכנס בס"ת במקומות מזוהמים אלה (סנהדרין כא:). (55) משום "לועג לרש", כי אין להתראות עסוקים במצוות לפני המתים, שאין בידם לקיים את

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

צריכים לשום טעם, והוא אכן מבין שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה. אלא, שיש אפשרות שבזמן הגלות ש"אתם המעט מכל העמים" כשיקפיד על דברים הקשורים עם כבוד התורה יגרום לו הגוי קשיים בפרנסה, ובפרט כאשר מדובר על "בריות" היינו אנשים פשוטים שאין בהם לא שכל ולא מידות טובות ואין להם שום מושג בעניינים רוחניים אינם יכולים לסבול אנשים העוסקים ברוחניות, כי הם הגורמים להם להרגיש את הריקנות שלהם.

על זה אומר הרמב"ם שהבטיחה תורה ליהודי המכבד אותה ומקיים אותה שיהיה "גופו מכובד על הבריות", והקפדתו על תורה לא תגרום לו שום היזק גם לא בעניינים הכי פשוטים הקשורים לגופו, ופשיטא שלא לנשמתו שעליה בוודאי אין לגוי כל שליטה.

בעניין כבוד ספר-תורה חייבות הנשים כמו האנשים, ומה שאינן חייבות במצוות כתיבת ספר-תורה הוא לא מפני שאינן שייכות לזה אלא כמו בחיובים אחרים שהתורה פטרה אותן כדי שיהיה להן הזמן הדרוש לשליחותן בחינוך הילדים – "תינוק הצריך לאמו" – לא הוטלו עליהם חיובים אחרים שהוטלו על האנשים.

אעפ"כ מוסיפה התורה עניין מופלא: בקשר למ"ע שהזמן גרמא, נאמר בכתבי האריז"ל ש"בעשות הזכר את המצוה... (האשה) נכללת עמו בעת שעושה אותה, וזה סוד מה שארז"ל אשתו כגופו דמיא".

יתרה מכך: מכיון שאיש ואשה הם "פלג גופא" הרי שגם טרם הנישואין מזכה האיש שהוא החתן המיועד את הכלה המיועדת במצוות שהוא מקיים, וכן בעניין כתיבת ספר תורה הגם שאין חיוב על הנשים מ"מ הן זוכות לעילוי הנגזר מקיום המצוה על ידי האיש.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שהוא העד הנאמן לכל באי עולם".

הלשון "כל באי עולם" מדבר לכאורה גם בבני נח, ויש לומר שמקורו של הרמב"ם מ'ספרי' ששם הלשון "כתר תורה מונח כדי שלא ליתן פתחון פה לבאי עולם כו' כתר תורה מונח לכל באי העולם" כולל גם אומות העולם. ואף שנכרי שלמד תורה חייב מיתה (הלכות מלכים פ"י ה"ט) הרי זה רק בנוגע ללימוד תורת מצוות של ישראל, אבל בלימוד המצוות של בני נח, אמרו חז"ל "שאפילו נכרי ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול".

על-פי לקוטי שיחות חלק כ"ז 246 והערה 74

(75) על החמור (הגר"א יו"ד סי' רפב). (76) ברכות יח, ע"א. (77) כמו שאמרו (שם, כג) לענין תפילין. (78) ובמסכת סופרים (פ"ג, ה"א) שנינו: "לא יתן אדם ספר-תורה על ארכובותיו, ושני אציליו (מרפקיו) עליה". (79) על כריתת הברית בין ישראל לאביהם שבשמים. (80) אבות פ"ד, מ"ו. (81) שנאמר (שמואל-א ב, ל): כי

1 יִפְשִׁיט⁷² רִגְלָיו בְּגָדָו, וְלֹא יִנְיָחַנּוּ עַל רִאשׁוֹ
2 כְּמִשְׁאֵי; וְלֹא יִחְזִיר אַחֲרָיו לְסִפְר־תּוֹרָה⁷³, אֶל־
3 אִם־כֵּן הָיָה גְבוּהָ מִמֶּנּוּ עֲשֶׂרָה טַפְחִים⁷⁴.

(67) את המקום. ובכת"י התימנים, הנוסח: "ולכבד את המקום". (68) עשרת הדברות הכתובים על לוחות הברית המונחים בארון שבקודש הקדשים, כמפורש במלכים-א ח, ט. (69) שגם בכל ספר-תורה נמצאות עשרת הדברות, וכשם שמצוה לכבד את ארון ברית ה' על הלוחות שבתוכו, כן מצוה לכבד המקום המיוחד לספר-תורה (ביאורי הגר"א, ליו"ד סי' רפב). (70) קל-וחומר מרבו, שאמרו (עירובין צט.): "הרק בפני רבו, עליו הכתוב אומר (משלי ח, לו): (כל משנאי אהבו מות". (71) ככתוב (שמות כ, כו): אשר לא תגלה ערותך עליו, ואם במזבח כך, בספר-תורה על-אחת-כמה וכמה. (72) כנוסח כת"י, 'מעשה רוקח' ועוד. ובנוסח אחר: יפשיט. וראה רש"י לכתובות קח: שזה דרך בזיון. (73) כמו שמצינו ביומא נג. "תלמיד הנפטר מרבו, אל יחזיר פניו וילך אלא מצדד פניו והולך". (74) שאז הוא נידון כברשות אחרת (ברכות כה:). והרבנים העומדים ודורשים ואחוריהם לארון הקודש – אין בזה איסור, כיון שהס"ת מונח בארון הרי הוא כברשות אחרת (ט"ז יו"ד סי' רפב סק"א).

4 יֹא. הָיָה מְהֵלֶךְ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְסִפְר־תּוֹרָה עִמּוֹ,
5 לֹא יִנְיָח סִפְר־תּוֹרָה בְּתוֹךְ הַשֶּׁק, וְיִנְיָחַנּוּ עַל־גַּבִּי
6 הַחֲמֹר וְיִרְכַּב עָלָיו⁷⁵; וְאִם הָיָה מִתְפַּחַד מִפְּנֵי
7 הַגִּבּוֹכִים - מִתְרַ⁷⁶; וְאִם אֵין שָׁם פֶּחַד - מִנִּיחוֹ
8 בְּחִיקוֹ⁷⁷ בְּנֶגֶד לְבֹ, וְהוּא רוֹכֵב עַל הַבִּהָמָה וְהוֹלֶךְ.
9 כָּל מִי שִׁיוֹשֵׁב לִפְנֵי סִפְר־תּוֹרָה, יֹשֵׁב בְּכֶבֶד־רִאשׁוֹ,
10 בְּאִמְהָ⁷⁸ וּפֶחַד, שֶׁהוּא הָעֵד הַנָּאֵמָן לְכָל בָּאֵי
11 עוֹלָם⁷⁹, שְׁנֵאמַר: "וְהָיָה שֵׁם בְּךָ לְעֵד". וְיִכְבְּדוּהוּ
12 כְּפִי כְחוֹ. אָמְרוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים⁸⁰: כָּל הַמַּחְלִיל
13 אֶת הַתּוֹרָה, גּוֹפּוֹ מִחֻלָּל עַל הַבְּרִיּוֹת; וְכָל הַמְּכַבֵּד
14 אֶת הַתּוֹרָה, גּוֹפּוֹ מְכַבֵּד עַל הַבְּרִיּוֹת⁸¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות"

צריך להבין: איך יתכן שאחרי כל האריכות על גדולתה וקדושתה של התורה, מסיים שכדי שיתכבד האדם עליו לכבד את ספר התורה, והלא גם מי שאינו יהודי מבין שיש לכבד את התורה שהיא תורתו של הקב"ה בכבודו ובעצמו ועאכ"כ שהוא דבר המובן לכל יהודי ואעפ"כ מביא הרמב"ם את הטעם שע"ז יתכבד האדם.

ובפרט שנקט הלשון "גופו מכובד כו'" והלא הכל מבינים שעיקרו של אדם היא נשמתו ולא גופו, ומדוע מדגיש כבוד גופו. ויתירה מכך כתב שיהיה גופו מכובד על הבריות שהלשון "בריות" מדבר בדרגה הנמוכה ביותר בבני אדם שכל מעלתם היא שנבראו על ידי הקב"ה.

והביאור: כאשר מצווים על יהודי לכבד את התורה אין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דף מב עמוד א). (5) אבל מדברי סופרים יש להם מניין, כמו שמבואר בסמוך (הלכה ו). וראה (סנהדרין דף פח עמוד ב).

ב. ולוקחין חוט צמר שנצבע פעין הרקיע⁶, וכו' רכין אותו על הענף; וחוט זה הוא הנקרא תכלת. ואין למנין הכריכות שכורף חוט זה שעור מן התורה. (6) ופרטי צביעתו מפורשים לקמן (פרק ב, הלכה ב).

ג. נמצאו במצוה זו שני צווים: שיעשה על הכנף ענף יוצא ממנה, ושיכרך על הענף חוט תכלת, שנאמר: "ועשו להם ציצת, ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת".

ד. והתכלת אינו מעכב את הלכן, והלכן אינו מעכב את התכלת. כיצד? הרי שאין לו תכלת, עושה לכן לבדו; וכן אם עשה לכן ותכלת, ונפסק הלכן ונתמעט עד הכנף ונשאר התכלת לבדו - פשר.

(7) (מנחות דף לח עמוד ב). אבל אם הטיל מתחילה חוט של תכלת בלי חוטי לכן לא יצא, שנאמר: "ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת" - אין התכלת באה אלא עם הלכן (כסף משנה).

ה. אף-על-פי שאין אחד מהן מעכב את חברו, אינן שתי מצוות⁸, אלא מצות עשה אחת. אמרו חכמים הראשונים: "היה לכם לציצת" - מלמד, ששניהם מצוה אחת. וארבע ציציות מעכבות זו את זו, שארבעתן מצוה אחת. והלובש טלית שיש בה לכן או תכלת⁹ או שניהם פאחד, הרי קיים מצות עשה אחת¹⁰. אמרו חכמים הראשונים¹¹: "היה לכם לציצת" - מלמד ששניהם מצוה אחת, וארבע ציציות¹³ מעכבות זו את זו, שארבעתן מצוה אחת¹⁴.

(8) כמו תפילין של יד ושל ראש הנמנות לשתי מצוות נפרדות, במנין תרי"ג מצוות, מפני שאינן מעכבות זו את זו, ראה לעיל הלכות תפילין פרק ד, הלכה ד. (9) אחרי שנפסק הלכן ונשארה התכלת לבדה. (10) ואין זה דומה לתפילין של יד ושל ראש שהלובשן קיים שתי מצוות מפני שלבישתן היא על ידי שני מעשים נפרדים, לבישתן זו לחוד, ושל זו לחוד, בעוד שלבישתן טלית שיש בה לכן ותכלת, אינה אלא מעשה אחד. והשווה דברי רבינו בספר המצוות (עשה י"ד). נוסחתנו כנוסח כתב יד התימנים, ובנוסח אחר נשתרבו משפט זה לסוף ההלכה. (11) "ספרי" פרשת שלח (הובא ב"מגדל עוז") ובספרי שלפנינו איננו. ומצאתיו ב"ספרי זוטא". (12) בלשון יחיד, ולא "והיו". (13) שבארבע כנפות הבגד. (14) (מנחות דף לו עמוד ב). ולפיכך אסור יהיה לצאת בשבת בטלית המצויצת בשלוש כנפיה, כי אין כאן מצוה אלא משא בעלמא.

ו. כיצד עושין את הציצית? מתחיל מזוית של טלית, שהיא סוף הארוג, ומרחיק ממנה לא יותר על שלש אצבעות למעלה¹⁵, ולא פחות מקשר

מכבדי אכבד ובוזי יקלו. והפך רבינו סדר המשנה שבאבות, כדי לסיים את הל' ס"ת בדבר טוב, כמנהגו בסוף כל הלכה. נגמרו הלכות ספר תורה ברחמי שמיא.

יום רביעי ד' אלול ה'תשע"ט

הלכות ציצית

מצות עשה אחת, והיא: לעשות ציצית על כנפי הכסות¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לעשות ציצית על כנפי הכסות".

את 'ספר אהבה' בכלל, סידר הרמב"ם באופן שמתחיל במצוה היותר תדירה (ק"ש שהיא פעמיים ביום מהתורה) ומסיים בהלכות מילה שהיא הפחות תדירה וזמנה הוא פעם אחת בחיים.

לכן גם סידר הלכות ציצית לפני הלכות ברכות, הגם שרק בגד שיש בו ארבע כנפות חייב בציצית, כי כוונת המצוה מפורשת בתורה "וזכרתם את כל מצוות ה' גו" וזכירה זו שייכת לכל היום כולו.

עניין זה מתבטא גם בכותרת להלכות ציצית שלא הוסיף התנאי שרק כסות שיש לה ארבע כנפות חייבת כפי שכתב בכותרת להלכות ברכות ש"אינו חייב מן התורה אלא-אם-כן שבע".

על-פי לקו"ש חלק ל"ט עמוד 27 הערה 55

(1) שנאמר (במדבר פרק טו, פסוק לח): ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם. משרשי המצוה: למען נזכור כל מצוות ה' תמיד, ואין דבר בעולם יותר טוב לזיכרון כמו נושא חותם אדוניו קבוע בכסותו אשר יכסה בה תמיד, וזה שנאמר בה: "וזכרתם את כל מצוות ה'". ואמרו במדרש רבה (פרשת קורח): מלת ציצית תרמוז לתרי"ג מצוות ("ציצית" עולה ת"ר) בצירוף שמונה חוטים שבציצית וחמישה קשרים שבה (החינוך מצוה שפ"ו).

ובאור מצוה זו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) ציצית מהי; ואם מניין החוטים מן התורה; שהתכלת והלבן אינן מעכבות זו את זו ושתיהן מצוה אחת הן; מעשה הציצית וכריכתה; דין "תעשה ולא מן העשוי".

א. ענף שעושין על כנף הפגד² ממין³ הפגד, הוא הנקרא ציצית, מפני שהוא דומה לציצית⁴ של ראש, שנאמר: "ויקחני בציצת ראשי". וזה הענף הוא הנקרא לכן, מפני שאין אנו מצוין לצבועו. ואין לחוטי הענף מנין מן התורה⁵.

(2) היוצא ממנה כענף היוצא מן העץ. (3) שאם הבגד של צמר, גם הציצית מחוטי צמר, ואם של פישתן, גם ציציתו של פישתן, ראה לקמן (פרק ג, הלכה ה). (4) שיער (מנחות

מִן הַמִּבְחָר. וְאִם לֹא כָרַף עָלֶיהָ אֶלָּא חָלָא אַחַת - 22
כְּשֶׁרָה. וְאִם כָּרַף הַתְּכֵלֶת עַל רֹב הַצִּיצִית - כְּשֶׁרָה. 23
וְנִי הַתְּכֵלֶת - שֶׁיְהִי כָּל הַחֲלוֹת בְּשִׁלִּישׁ הַחוּטִין 24
הַמְשֻׁלְשָׁלִין, וְשִׁנֵּי שְׁלִישֵׁיהֶן עֶנְףָּה³². וְצָרִיף לְפָרְדּוֹ, 25
עַד שֶׁיִּהְיֶה כְּצִיצִית שְׁעָר הָרֹאשׁ³³. 26

(30) כנגד שבעה רקיעים. (31) יחד עם שישה אווירים שביין
רקיע לרקיע (מנחות דף לט עמוד א). ולפי שתכלת דומה
לרקיע מדמה סידורה לסידור הרקיעים כדי לזכרנו לטובה
(רש"י שם). (32) בלתי כרוך (מנחות שם). (33) שם, דף
מב עמוד א).

ט. הָעוֹשֶׂה לָכֵן בְּלֹא תְּכֵלֶת, לֹקֵחַ אֶחָד מִשְּׁמוֹנֶה 27
הַחוּטִין, וְכוֹרֵף אוֹתוֹ עַל שְׁאָר הַחוּטִין עַד שְׁלִישָׁן, 28
וּמְנִיחַ שְׁנֵי שְׁלִישֵׁיהֶן עֶנְףָּה. וְכִרְיָה זֹה, אִם רָצָה לְכַרֵּף 29
אוֹתָהּ חֲלוֹת חֲלוֹת כְּעֵין שְׁכוּרֵף בְּתֵכֶלֶת - הָרִשּׁוֹת 30
בִּידּוֹ, וְזֶה הוּא מְנַהֲגָנוּ. וְאִם רָצָה לְכַרֵּף בְּלֹא מְנִין 31
חֲלוֹת - עוֹשֶׂהָ³⁴. כָּלָלוּ שֶׁל דָּבָר: יִתְּבוֹן לְהִיּוֹת 32
הַכְּרוּף שְׁלִישׁ וְהָעֶנְףָּה שְׁנֵי שְׁלִישִׁים. וְיֵשׁ מִי שֶׁאֵינּוּ 33
מְדַקְדָּק בְּדָבָר זֶה בְּלָכֵן. וְאִם כָּרַף הֶלְכֵן עַל רֹב 34
הַחוּטִין, אוֹ שְׁלֹא כָרַף אֶלָּא חָלָא אַחַת - כְּשֶׁרָה³⁵. 35

(34) שלא הקפידו בכריכת חוליות אלא בתכלת. (35) ובלבד
שיהיה בהם גדיל וענף, אבל אם כרך את כולה - פסולה.
וב"ספרי" פרשת שלח דרשו: "ועשו להם ציצית" יכול יעשה
כולה ענף (כמשמעות לשון ציצית), תלמוד לומר: גדילים
תעשה לך, אין גדיל אלא עבות, יכול יעשה כולה גדיל,
תלמוד לומר: ציצית, הא כיצד? גדיל יוצא מהכנף, וענף יוצא
מהגדיל. ואנו נוהגים לעשות חמישה קשרים כפולים וארבעה
אווירים ביניהם, אוויר הראשון - שבע כריכות, השני -
שמונה, השלישי - אחת עשרה, הרביעי - שלוש עשרה
(שולחן ערוך סימן יא).

י. אֶחָד חוּטֵי לָכֵן וְאֶחָד חוּטֵי תְּכֵלֶת, אִם רָצָה 36
לַעֲשׂוֹת שְׁזוּרִין, עוֹשֶׂהָ³⁶. אֶפְלּוּ הָיָה הַחוּט כְּפוּל 37
מִשְּׁמוֹנֶה חוּטִין וְשְׁזוּר עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה פֶתִיל אֶחָד, אֵינּוּ 38
נִחָשֵׁב אֶלָּא חוּט אֶחָד. 39

(36) ואנו נוהגים לעשותם שזורים (שולחן ערוך אורח חיים
שם, סעיף ב), על פי ה"ספרי" פרשת שלח, אמרה תורה: תן
תכלת ותן לבן, מה תכלת שזורה, שנאמר בה: "פתיל" - שזור
כעין פתילה - אף לבן שזור. וראה במוספנו "תשובות
רבינו".

יא. חוּטֵי הַצִּיצִית, בֵּין לָכֵן בֵּין תְּכֵלֶת, צָרִיכִין 40
טוִיָּה³⁷ לְשֵׁם צִיצִית³⁸. וְאֵין עוֹשִׂין אוֹתָן, לֹא מִן 41
הַצֶּמֶר הַנֶּאֱחָזוּ בְּקוֹצִים כְּשֶׁהֲצֵאן רֹבֶצִין בִּינֵיהֶם, וְלֹא 42
מִן הַגִּמְזִין³⁹ הַנִּתְלָשִׁין מִן הַבְּהֵמָה, וְלֹא מִשִּׁירֵי 43
שְׁתֵּי⁴⁰ שְׁהָאוֹרֵג מִשִּׁיר בְּסוּף הַבֶּגֶד, אֶלָּא מִן הַגִּזָּה 44
שֶׁל צֶמֶר אוֹ מִן הַפֶּשֶׁתָּן. וְאֵין עוֹשִׂין אוֹתָן מִצֶּמֶר 45
הַגְּזוּל⁴¹, וְלֹא מִשָּׁל עִיר הַנִּדְחָת⁴², וְלֹא מִשָּׁל 46
קִדְשִׁים⁴³. וְאִם עָשָׂה - פְּסוּל. הַמְשַׁתְּחוּה לְבִהְמָה⁴⁴ 47

גודל¹⁶, וּמִכְנִים שָׁם¹⁷ אֶרְפָּעָה חוּטִין וְכוּפֵלָן 1
בְּאֻמְצָע¹⁸. נִמְצְאוּ שְׁמוֹנֶה חוּטִים מְשֻׁלְשָׁלִין¹⁹ 2
תְּלוּיִין מִן הַקֶּרֶן. וְאֶרְפָּה הַחוּטִים הַשְּׁמוֹנֶה, אֵין 3
פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אֲצָבָעוֹת²⁰. וְאִם הָיוּ יוֹתֵר עַל כֵּן, 4
אֶפְלּוּ אִמָּה אוֹ שְׁתֵּים, כְּשִׁירִין²¹. וְכָל הָאֲצָבָעוֹת 5
בְּגוּדֵל²². וְיִהְיֶה אֶחָד מִשְּׁמוֹנֶה הַחוּטִים חוּט 6
תְּכֵלֶת²³, וְהַשְּׁבָעָה לְבָנִים. 7

(15) שלמעלה מזה אינה נקראת כנף. (16) (שם דף מב עמוד
א). השיעור שמפרק הראשון שבאצבע גודל עד סוף הציפורן
למטה, שנאמר: "על כנפי בגדיהם", צריך שתהא הציצית
תלוייה על הקרן (ולא בסוף הקרן ממש). (17) דרך נקב.
(18) שנאמר: גדילים תעשה לך (דברים פרק כב, פסוק יב)
דרשו חז"ל (מנחות דף לט עמוד ב): "גדיל - שניים (שאין
גדיל פחות משניים), גדילים - ארבעה", שְׁנִשִּׁים ארבעה
חוטים בחור הטלית, ולכשיכפלים יעשה מהם גדילים, יהיו
שמונה (רש"י שם). גדיל - עבות וקלוע, "מעשה עבות"
(שמות פרק כח, פסוק יד) מתרגם אונקלוס: "עובד גדיל" וכן
(מלכים א' פרק ז פסוק יז): גדילים מעשה שרשרות.
(19) תלויים כלפי מטה. (20) ברחבן. (21) ואנו נוהגין
לעשות אורך הציצית י"ב אצבעות, שליש מהן גדיל ושני
שלישים ענף (הגהות מיימוניות). (22) (מנחות דף מא עמוד
ב). וראה לעיל הלכות ספר תורה פרק ט, הלכה ט.
(23) שחוט אחד צבוע חציו תכלת, וחציו השני נשאר לבן.
וראה במוספנו "תשובות רבינו".

ז. וְלֹקֵחַ חוּט אֶחָד מִן הֶלְכֵן, וְכוֹרֵף בוֹ כְּרִיכָה אַחַת 8
עַל שְׁאָר הַחוּטִין בְּצַד הַבֶּגֶד²⁴, וּמְנִיחוֹ; וְלֹקֵחַ חוּט 9
הַתְּכֵלֶת, וְכוֹרֵף בוֹ שְׁתֵּי כְּרִיכוֹת בְּצַד הַכְּרִיכָה שֶׁל 10
לָכֵן וְקוֹשֶׁר; וְאֵלוּ הַשְּׁלֹשׁ כְּרִיכוֹת הֵם הַנִּקְרָאִין 11
חָלָא. וּמִרְחִיק מֵעֵט, וְעוֹשֶׂה חָלָא שְׁנֵיהֶם בְּחוּט שֶׁל 12
תְּכֵלֶת לְבִדּוֹ; וּמִרְחִיק מֵעֵט, וְעוֹשֶׂה חָלָא שְׁלִישִׁית, 13
וְכֵן עַד חָלָא אַחְרוֹנָה²⁵, שֶׁהוּא כוֹרֵף בָּהּ שְׁתֵּי 14
כְּרִיכוֹת שֶׁל תְּכֵלֶת²⁶ וְכִרְיָה אַחְרוֹנָה שֶׁל לָכֵן. מִפְּנֵי 15
שֶׁהַתְּחִיל בְּלָכֵן, מִסִּים בוֹ, שֶׁמַּעֲלִין בְּקֶדֶשׁ וְלֹא 16
מוֹרִידִין²⁷. וְלָמָּה יִתְּחִיל בְּלָכֵן? כִּדִּי שֶׁיִּהְיֶה סְמוּךְ 17
לְכִנָּף מִיָּנֶה²⁸. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא עוֹשֶׂה בְּאַרְבַּע 18
הַכְּנָפוֹת²⁹. 19

(24) בשפתו. (25) ראה בסמוך הלכה ח. (26) לפי שמצוות
תכלת שיהיה הפתיל כולו תכלת, לפיכך אינו כורך מהלבן
אלא כריכה אחת בלבד סמוכה לכנף והשאר תכלת (מדברי
"תשובות רבינו"). (27) מכיוון שהתחיל בלבן משום
חשיבותו, שהקדימו הכתוב, אם לא יסיים בו יוריד בזה
חשיבות סוף הציצית מתחילתה (מנחות דף לט עמוד א).
(28) ורוב הטליתות לבנות הן, והתורה אמרה: "ציצית הכנף
פתיל תכלת" - מין כנף תחילה ואחריו תכלת (שם). (29) סדר
זה נמצא גם בספר המצוות להגאון רבי שמואל בן חפני הכהן
ואחריו נמשך גם רבינו. ראה במוספנו "תשובות רבינו".

ח. בְּמָה חֲלוֹת הוּא עוֹשֶׂה בְּכָל כְּנָף? לֹא פָּחוֹת 20
מִשְּׁבָעָה³⁰, וְלֹא יוֹתֵר מִשָּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה³¹. וְזוֹ הִיא מִצְוָה 21

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 - צִמְרָה פֶּסוּל לְצִיצִית⁴⁵. אֲבָל הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְפִשְׁתָּן
2 הַנְּטוּעַ⁴⁶, הֲרִי זֶה כָּשֶׁר, שֶׁהֲרִי נִשְׁתַּחֲוֶה⁴⁷.

9 פֶּסוּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית" - לֹא מִן
10 הָעֲשׂוּי, שֶׁהֲרִי זֶה דוֹמֶה לְמִי שֶׁנַּעֲשִׂית מֵאֲלִיָּה⁵⁴.
11 וּמִתֵּר לְהִתֵּר צִיצִית מִכָּבֵד זֶה וּלְתוֹתָם בִּכְבֹּד אַחֵר⁵⁵,
12 בֵּין לָבֶן בֵּין תַּכְלֵת.

(52) מטלית אחרת. (53) שהיא למעלה משיעור "כנף"
שאינו אלא שלוש אצבעות, וציציותיה לא נתבטלו כמו
שמבואר בסמוך הלכה י"ח. (54) (מנחות דף מא עמוד א).
שהרי לא עשה את הציצית בכבד זה. ורש"י (שם) מפרש:
משום שנאמר "על כנפי בגדיהם" וכנף זו לא הייתה מבד
זה בשעת עשיית הציצית. (55) שאין זה ביזיון מצוה, כיוון
שתולה בכבד אחר, וגם אין בזה משום "העשוי מקודם"
כיוון שתולה וכורכה ככתחילה (מנחות דף מא עמוד ב).

13 יד. תִּלָּה הַחוּטִין בֵּין שְׁתֵּי כַּנְפִים, מִזוּ לְזוּ⁵⁶, וְקָשֶׁר
14 כָּנָף זוּ פְּהֻלָּתָהּ וְכָנָף זוּ פְּהֻלָּתָהּ, וְאַחֲרֵיכֶן⁵⁷ חֲתָכֶן
15 בְּאֶמְצַע וְנִפְרְדוּ זֶה מִזֶּה - פֶּסוּל; שֶׁהֲרִי בָּעֵת שֶׁקָּשְׁרָן
16 הָיוּ פֶּסוּלִין, לְפִי שְׁתֵּי הַכַּנְפִים מְעֻרָּוֹת⁵⁸ זוּ כְּזוּ
17 בַּחוּטִין שֶׁבִּינְיָהֶן⁵⁹, וּבְשַׁעֲרָה שֶׁפָּסְקָן נַעֲשׂוּ שְׁתֵּי
18 צִיצִיּוֹת - נִמְצָא עוֹשֶׂה מִן הָעֲשׂוּי⁶⁰.

(56) שהכניס ארבע חוטים ארוכים כשיעור שתי ציציות,
ראשם אחד בכנף זו, וראשם השני בכנף השנייה, ונמצאו
החוטים בין שתי הכנפיים לרוחב הטלית, וכך קשרם בעודם
מחוברים. (57) אחרי שקשרם. (58) מחוברות.
(59) והתורה אמרה: "על ציצית הכנף" לכנף אחת, ולא
לשתיים כאחד. (60) מקודם (סוכה דף יא עמוד א).

19 טו. הַטִּיל צִיצִית עַל הַצִּיצִית⁶¹ - אִם נִתְּפֶנָּן לְבָטֵל
20 אֶת הָרֵאשׁוֹנוֹת⁶², מִתֵּר הָרֵאשׁוֹנָה אוֹ חוֹתְכָה
21 וּכְשֶׁרָה⁶³; וְאִם נִתְּפֶנָּן לְהוֹסִיף, אֶף-עַל-פִּי שֶׁחֲתָךְ
22 אֶחָת מִשְׁתִּיהֶן⁶⁴, הֲרִי זוּ פֶּסוּלָה⁶⁵, שֶׁהֲרִי כְּשֶׁהוֹסִיף,
23 פֶּסֶל אֶת הַכֹּל, וּכְשֶׁהֲתִיר אוֹ חֲתָךְ הַתּוֹסֶפֶת, נִמְצָא
24 הַשָּׂאָר נַעֲשֶׂה מִן הָעֲשׂוּי, שֶׁנַּעֲשִׂית הָרֵאשׁוֹנָה פֶּסוּלָה
25 הִיתָה⁶⁶.

(61) שהייתה לו טלית מצויצת כהלכתה, והטיל בה ארבע
ציציות נוספות. (62) כגון, שהשניות נאות יותר
מהראשונות. (63) שהטלתו השנייה עשויה בהכשר ואין
זה "מן העשוי". (64) אחרי שהוסיף. (65) כדין כל
המוסיף גורע (סנהדרין דף פח עמוד ב) והתורה אמרה: לא
תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם (דברים פרק ד,
פסוק ב). (66) נפסלה בשעה שהוסיף עליה, וכל שכן אם
חתך הראשונות והשאיר התוספת - שפסולה, שהרי תחילת
עשייתה בפסול הייתה (מנחות דף מ עמוד ב).

26 טז. וְכֵן הַמִּטִּיל לְבַעֲלַת שְׁלֹשׁ⁶⁷, וְאַחֲרֵיכֶן הַשְׁלִימָה
27 לְאַרְבַּע⁶⁸ וְהִטִּיל לְרִבְעִית - כֻּלָּהּ פֶּסוּלָה⁶⁹, שֶׁנֶּאֱמַר:
28 'תַּעֲשֶׂה', וְלֹא מִן הָעֲשׂוּי.

(67) כנפיים. (68) שהוסיף עליה כנף רביעית.
(69) ששלוש הראשונות נעשו שלא כמצוותן, כי טלית בעלת
שלוש אינה חייבת בציצית (להלן פרק ג, הלכה ב) וכשחזר

(37) עשיית החוטים מגיזת הצמר וכדומה. (38) שיאמר
בתחילת הטווייה שהוא טווה לשם ציצית, שנאמר: "גדילים
תעשה לך" - לך לשם חובך (סוכה דף ט עמוד א).
(39) שערות. (40) חוטי האורך שבאריג. וטעם פסולם:
משום שנאמר: "ציצית הכנף" - ממין הכנף, ושלושה מינים
אלה אינם ראויים לעשות מהם בגד, שהם פסולת הצמר, ואין
בגד נעשה מכמותם ("המאור הקטן" למסכת סוכה דף ט
עמוד א). (41) (סוכה שם). שנאמר: "ועשו להם ציצית" -
משלהם. (42) שהודחו יושביה לעבוד עבודה זרה. ראה
(דברים פרק יג, פסוקים יד-יח). מפני שרכוש עיר הנידחת
עומד לשריפה והרי הוא כשרוף, ואין בו שיעור, וציצית
צריכה שיעור, כמבואר לעיל הלכה ו (כסף משנה, וראה חולין
דף פט עמוד ב). ויש מפרשים, על פי הירושלמי סוכה (פרק
ג, הלכה א) שכל דבר האסור בהנאה אינו נקרא "שלכם"
ולפיכך לולב של עיר הנידחת פסול, וגם ציצית של עיר
הנידחת - אינה מ"שלכם" והתורה אמרה: "ועשו להם" -
משלהם (הגהות אדר"ת). (43) מבהמת הקדש, או צמר
שהקדישו להקדש, ואין זה "שלכם" כי זה שייך לגבוה. ראה
(סוכה דף לה עמוד א). (44) שעשאה עבודה זרה. (45) אף
על פי שאין הבהמה נאסרת להדיט, כי אין "נעבד" בבעלי
חיים, ראה הלכות עבודה זרה פרק ח, הלכה א, אבל לצרכי
מצוה נאסרת, כי גנאי הוא לעבוד את ה' בנעבד לעבודה-
זרה (עבודה-זרה דף מז עמוד א בעייא שלא נפשטה,
והולכים להחמיר). (46) כשהוא מחובר ונקרא עץ.
(47) שעשאו חוטים, וחלף שמו הקודם ממנו, ומתוך שאין
"נעבד" במחובר - להדיט, מותרים שינויו אפילו לצרכי
מצוה (שם), "המשתחויה לקמה, חיטה מותרות למנחות".
וראה "מגן אברהם" אורח חיים סימן י"א, סעיף קטן י"ב).
והשווה דברי רבינו בהלכות איסורי המזבח פרק ג, הלכה
י"ד.

3 יב. צִיצִית שֶׁעָשָׂה אוֹתוֹ⁴⁸ כוּתִי, פֶּסוּל, שֶׁנֶּאֱמַר:
4 "דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל⁴⁹ וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית". אֲבָל אִם
5 עָשָׂה אוֹתָהּ יִשְׂרָאֵל בְּלֹא כוֹנֶנָּה⁵⁰ - כְּשֶׁרָה⁵¹. וְצִיצִית
6 שֶׁנַּעֲשֶׂה מִן הָעֲשׂוּי מְקֻדָּם, פֶּסוּל.

(48) שתלאם בכבד ועשה קשריהם. (49) (מנחות דף מב
עמוד א) "בני ישראל יעשו ולא גויים" ובנוגע לטוויית
החוטים, ודאי שפסולה על ידי גוי, כי צריכה להיות לשם
ציצית, וכבר פסק רבינו לעיל הלכות תפילין (פרק א, הלכה
י"א) "שכל דבר הצריך מעשה לשמו, אם עשהו הגוי
פסול". (50) שתלה בכבד, וקשר קשריה שלא לשם ציצית.
(51) שאין אנו מצריכים "לשמה" אלא בטווייה בלבד, כי אם
גם העשייה צריכה לשמה, למה לנו פסוק מיוחד למעט גוי
מעשייתה, הרי מלבד זה פסול מפני שאינו מחשב בה
לשמה, מוכח מזה שאין העשייה דורשת כוונה לשמה (כסף
משנה).

7 יג. בִּיצֵד? הֲבִיא כָּנָף⁵² שֶׁיֵּשׁ בָּהּ צִיצִית וּתְפָרָה עַל
8 הַבִּגְד, אֶפְלוּ יֵשׁ בְּאוֹתָהּ הַכָּנָף אִמָּה עַל אִמָּה⁵³,

17 **שְׁהוּא פְּעִין הֶרְקִיעַ; כְּגוֹן שֶׁצָּבְעוּ פְּאֶסְטִיס אוֹ**
18 **בְּשָׁחֹר אוֹ בְּשָׂאֵר הַמְּשַׁחֲרִין⁸ - הָרִי זֶה פְּסוּל**
19 **לְצִיצִית⁹. רָחַל בַּת עֲזַי¹⁰, צִמְרָה פְּסוּל לְצִיצִית¹¹.**

(2) בפרשת ציצית, ובבגדי כהונה (שמות כח, ו). (3) כצבע כחול המעורב בצבע לבן, והוא כחול בהיר (תפארת ישראל' בהקדמתו למשנה סדר מועד'). פתוך - מעורב, ונזכר במשנה (נגעים א, ב). "בלולה בשמן" (ויקרא ב, ה) מתרגם יונתן: "פתיכא במשח". (4) בכת"י התימנים, אין תיבה זו. (5) כשהוא בהיר בלא עננים. מלשון הכתוב (שמות כד, י). ובמנחות מג, ב אמרו: "שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע לכסא הכבוד". ומתוך כך זוכר [האדם] את הקב"ה היושב על כסא הכבוד (רש"י). (6) פרט לתכלת האמורה בבגדי כהונה שאין בה כל החומרות האמורות כאן ('מרכבת המשנה'). (7) צמח שממנו עושים צבע כחול, ונזכר במשנה (שביעית פ"ז, מ"א). (8) לא שחור ממש, שהרי אינו כמראה הרקיע, אלא כחול כהה מאד הדומה לשחור. (9) מנחות מ, ע"א. (וראה בבא-מציעא סא:). (10) שאמה עז ואביה איל. (11) בכורות יז, ע"א. שאין צמר אלא צמר רחלים, ולפיכך פסול הוא לתכלת שביציית שאינה אלא מצמר. ושם דרשו: נאמר בתורה (דברים כב, יא) לא תלבש שעטנז צמר ופשתים, מה פשתן שלא נשתנה (שגדל מהאדמה), אף צמר שלא נשתנה, ורחל בת עז חל בה שינוי. ראה לקמן פ"ג ה"ב, ובביאורנו.

20 **ב. פִּיצֵד צוֹבְעִין תְּכֵלֶת שֶׁל צִיצִית? לֹא־חֵיִן הַצֶּמֶר**
21 **וְשׁוֹרִין אוֹתוֹ בְּסִיד. וְאַחֲרֵיכֵן מְכַבְּסִין אוֹתוֹ עַד**
22 **שֶׁיִּהְיֶה נָקִי, וּמִתְחִילִין אוֹתוֹ בְּאַהֲלָא¹² וְכִיּוֹצֵא בּוֹ,**
23 **כְּדֵרֶךְ שֶׁהַצְּבָעִין עוֹשִׂין, כְּדֵי שִׁיקְלֹט אֶת הָעֵינַיִם¹³.**
24 **וְאַחֲרֵיכֵן מְבִיאִין דָּם חֲלֹזֶן, וְהוּא דָּג שְׂדוּמָה עֵינָיו¹⁴**
25 **לְעֵין הַתְּכֵלֶת¹⁵ וְדָמוֹ שְׁחֹר כְּדֵי, וּבִכֵּם הַמֶּלֶךְ¹⁶ הוּא**
26 **מְצוּי. וְנוֹתְנִין אֶת הַדָּם לְיוֹרֵהוּ¹⁷, וְנוֹתְנִין עִמּוֹ**
27 **סִמְמָנִין¹⁸, כְּמוֹ הַקְּמוֹנִיָּא¹⁹ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, כְּדֵרֶךְ**
28 **שֶׁהַצְּבָעִין עוֹשִׂין, וּמִתְחִילִין אוֹתוֹ, וְנוֹתְנִין בּוֹ הַצֶּמֶר**
29 **עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה פְּעִין רָקִיעַ, וְזוֹ הִיא הַתְּכֵלֶת שֶׁל**
30 **צִיצִית²⁰.**

(12) מין צמח, שמשתמשים בו לכביסה, ונזכר (שבת צא.). והזכרתי בבור כפי (איוב ט, ל) מתרגם יונתן: "ודכאית באהלא ידי". (13) הצבע. כל זה כתב רבינו מדעתו, ממה שידע במלאכת הצביעה (כסף-משנה). (14) מראה גופו (מנחות מד.). (15) כנוסח כתב-יד התימנים, וכן בדפוס מנטובה. ובנוסח אחר: לעין התכלת. (16) רבינו רגיל לקרוא לים התיכון "ים המלח", וכן כתב בסוף פירושו למשנה: ואני עליתי בספינה בים המלח". ודבר ידוע הוא שאין ספינות עוברות בים המלח, וכוונתו לים התיכון שעבר בו ממצרים לארץ ישראל. ובהיותו בדרך חיבר את פירושו למשנה, וכן הדבר מפורש בפירושו למשנה (כלים ט"ו, א) שקורא שם את הים ההולך מארץ ישראל לאלכסנדרה של מצרים - ים המלח. ואולי נקרא כן מפני שמימיו מלווים, בניגוד למי נהר שמימיו מתוקים, וכן בערבית יקראו כל

והוסיף עליה כנף רביעית - נשאר "מן העשוי" (מנחות שם). ובנוגע לכנף הרביעית - הדעת מחייבת שכשרה שהרי נעשית כהלכתה, וכן מפורש ב"שאלתות דרב אחא גאון" פרשת שלח. אך מלשון רבינו: "כולה פסולה" יש לדייק שאף הרביעית פסולה. (וראה "מגן אברהם" אורח חיים סימן י', סעיף קטן ו).

1 **יז. אֵין כּוּפְלִין אֶת הַטְּלִית לְשָׁנִים, וּמְטִילִין צִיצִית**
2 **עַל אַרְבַּע כְּנָפֶיהָ כְּפֻלָּה⁷⁰; אֶלֶּא-אִם-כֶּן**
3 **תְּפָרָה כְּפֻלָּה⁷¹, וְאֶפְלוּ מְרוּחַ אֶחָת.**

(70) שמה תתפשט ונמצאו שתי ציציות של מקום הכפל באמצעיתה. (71) שאז לא תתפשט יותר ותמיד יהיו ציציותיה בארבע כנפיה (מנחות דף מא עמוד א).

4 **יח. נִפְסַק הַכֶּנֶף שֶׁישׁ בָּהּ צִיצִית חוּץ לְשֵׁלֶשׁ**
5 **אַצְבָּעוֹת, תּוֹפְרָה בְּמִקְוָה; בְּתוֹךְ שְׁלֹשׁ - לֹא**
6 **יִתְפָּר⁷². נְתַמְעָטָה זֹרִית שֶׁל בְּגָד שֶׁבִּין חוּטֵי הַצִּיצִית**
7 **וּבֵין סוֹף הָאָרוֹג⁷³ - אֶפְלוּ לֹא נִשְׁאָר מִן הָאָרוֹג אֶלֶּא**
8 **כָּל שֶׁהוּא, כְּשֶׁר⁷⁴. וְכֵן אִם נְתַמְעָטָה חוּטֵי הַצִּיצִית -**
9 **אֶפְלוּ לֹא נִשְׁתַּיַּר מֵהֶם אֶלֶּא כְּדֵי עֲנִיבָה כְּשֶׁר⁷⁵. וְאִם**
10 **נִפְסַק הַחוּט מִעֲקָרוֹ⁷⁶, אֶפְלוּ חוּט אֶחָד, פְּסוּלָה⁷⁷.**

(72) שפחות משלושה אין בה שיעור כנף, ובטלו הציצית ממנה, וכשחזור ותופרה הרי הוא מן "העשוי מקודם" בפסול. אבל אם יטיל ציצית מחדש בכנף של התפירה - כשרה (מנחות דף מא עמוד א וכפירוש ה"נמוקי יוסף"). (73) שנרחב הנקב וירד הגדיל למטה. (74) אף על פי שלא נשאר בו כ"קשר גודל", ראה לעיל הלכה ו, כי אין אנו מקפידים עליו אלא בשעת העשייה (שם, דף מב עמוד א). שנאמר: "ועשו להם ציצית על כנפי" אין צריך "על כנף" אלא בשעת העשייה (קריית ספר). (75) (מנחות דף לח עמוד ב). ואפילו נפסק "הענף" לגמרי ולא נשתיר אלא כדי עניבה בגדיל (הגהות מיימוניות). ולדעת רש"י (שם דף לח עמוד ב) צריך שיהיה כדי עניבה ב"ענף". ומנהג העולם כדעת רש"י (בית יוסף אורח חיים סימן י"ב). (76) ממקום חיבורו בטלית. (77) (מנחות דף לט עמוד א). וכגון שכל הציצית ממין אחד, אבל ביש לו שני מינים - לבן ותכלת - אז אפילו אם מין אחד נפסק לגמרי ונשאר המין השני כשרה, כדברי רבינו לעיל הלכה ד: "ונפסק הלבן ונתמעט עד הכנף ונשארה התכלת לבדה - כשרה" (כסף משנה, וראה רדב"ז חלק ב' לשונות הרמב"ם סימן צ').

פֶּרֶק שִׁנִּי

(1) צבע התכלת וסדר צביעתה; כיצד בודקים אותה לידע אם נצבעה כהלכתה; טלית שכולה תכלת מה דין ציציותיה.

11 **א. תְּכֵלֶת הָאֲמוּרָה בְּתוֹרָה בְּכָל מְקוֹם² הִיא הַצֶּמֶר**
12 **הַצְּבוֹעַ בְּפִתּוֹךְ שֶׁבְּכָהֳלוֹ³, וְזוֹ הִיא דְּמוּת הֶרְקִיעַ**
13 **הַנִּרְאִית לְעֵין הַשָּׁמַשׁ⁴ בְּטָהֲרוֹ שֶׁל רָקִיעַ⁵. וְהַתְּכֵלֶת**
14 **הָאֲמוּרָה בְּצִיצִית⁶, צָרִיף שֶׁתִּהְיֶה צְבִיעָתָה צְבִיעָה**
15 **יְדוּעָה, שְׁעוֹמֶדֶת בְּפִיָּהּ וְלֹא תִשְׁתַּנֶּה. וְכָל שֶׁלֹּא**
16 **נִצְבַּע בְּאוֹתָהּ צְבִיעָה, פְּסוּל לְצִיצִית, אֶף-עַל-פִּי**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הימים הגדולים בשם "אל מלח". וכן הדבר מוכרח, שהרי אמרו (מגילה ו.): שהחלוץ נמצא בחלקו של זבלון, וים המלח הלא כולו נמצא בחלקו של יהודה (יהושע טו)? אבל הים התיכון נפל בחלקו של שבט זבולון, כמפורש ביהושע יט, יא, וראה בראשית מט, יג (הגהות הרד"ל על הרמב"ם. וראה 'תורה תמימה' פרשת שלח, אות קי"ח). (17 דוד. (18) אבקות צבע. (19) עשב שמייבים אותו וטוחנים אותו ומנקים בעפרו את הידים להעביר הוזהמא (נדה ט, ו וברע"ב שם). (20) מנחות מב, ע"ב.

- ו. חצרה³⁶ שמוכרין בה תכלת, והיו מחזקין בבשרות²⁴ - לוקחין ממנה סתם ואין צריך בדיקה, והרי היא²⁵ בחזקתה עד שתחשד³⁷. המפקיד תכלת אצל הכותי²⁶ - הרי זה פסולה, שמא החליפה³⁸; ואם היתה בכלי²⁷ והיה חתום³⁹ בשני חותמות⁴⁰, חותם בתוך חותם - פשרה, בחותם אחד - פסולה⁴¹.

(36) כפר או מושב, וביחוד בקרבת עיר, ככתוב (דה"א ד, לג): חצריהם אשר סביבות הערים. (37) שמצאו פסול בתכלתם (ע"ז לט). ושם הגירסא: "עד שתפסל". (38) מתוך שתכלת דמיה יקרים, יזיף להחליפה. (39) סגור. (40) שני סימני הסגר עשויים באופן משונה, שלא כדרך סגירת שאר בני אדם. השווה הל' מאכלות אסורות (י"ג, ה). (41) ע"ז לט, ע"ב. שהוא חשוד לטרוח לזיף ולהחליפה (רש"י).

- ז. המוצא תכלת בשוק, אפילו מצא חוטין פסוקין⁴², פסולה⁴³; ושורין - פשרה⁴⁴. הלוקח טלית מציצת⁴⁵ מן השוק ממשאל, הרי היא בחזקתה⁴⁶; מן הכותי⁴⁷ התגר⁴⁸ - פשרה⁴⁹, מן ההדיוט⁵⁰ - פסולה⁵¹.

(42) שאין דרך לחזור ולקשרם ולארוג מהם בגד, כי יש טורח בקשירתם. (43) חוששים שמא נצבעו לשם אריגת בגד ולא לשם ציצית (עירובין צו:). (44) כי אין דרך לארוג חוטין שזורים, ובוודאי לשם ציצית שזורו ונצבעו (שם). ובנוסח אחר, כתוב: "חוטין פסוקין ושורין פסולה". ראה מנטובה, וונציה ועוד. אבל כבר השיב רבינו בתשובתו, שטעה בזה וצויה לתקן ההעתיקות לפי הנוסח החדש. ראה במוספנו "תשובות רבינו". וברמב"ם דפוס וילנא הדפיסו את הנוסח המוגה והנכון. וכן בשאר הדפוסים המאוחרים. (45) עשויה בציצית. (46) שנעשית כהלכתה. (47) סוחר הקונה דברים ומוכרם. (48) שבוודאי קנאה מישראל מומחה, כי לא ירע לנפשו לקנות ולמכור דברים פסולים (מנחות מג.). (49) שאינו סוחר. (50) שם. שמא הוא בעצמו צבעה ושלא לשמה נצבעה, ואם חוטי לבן הם - שמא הוא טוואם, וציצית שעשאה גוי פסולה (נמוקי יוסף).

- ח. טלית שהיא כלה אדמה או ירקה או משאר צבעונין, עושה חוטי לבן שלה פעין צבעה: אם ירקה - ירקין, אם אדמה - אדמין⁵¹. היתה כלה תכלת - עושה לבן שלה משאר צבעונין, חוץ מן השחור, מפני שהוא נראה כתכלת⁵², וכורך על הכל חוט אחד תכלת⁵³, בדרך שעושין בשאר ציציות שאינן צבועין.

(51) מנחות מא, ע"ב. שנאמר: "על ציצית הכנף" שיהיו ציציותיה ממין הכנף, והעיד בעל ה'תוספות יום טוב'

- ג. התכלת של ציצית צריכה צביעה לשמה²¹. ואם צביעה שלא לשמה, פסולה. והיורה שיש בה הצבע, אם צבע בה מעט צמר לבדקו אם הוא יפה אם לאו - נפסלה היורה כלה²². אלא ביצר יעשה? לוקח הצבע מן היורה בכלי קטן, ומניח בו צמר שבדק בו, ושורף את שבדק, שהרי נצבע לבדיקה²³, ושופך הצבע שבכלי שבדק בו, שהרי טעמו²⁴ ופסלו, וצובע התכלת בשאר הצבע שלא נפגם²⁵.

(21) לשם מצות ציצית. (22) שם, שנאמר (שמות כח, לא): כליל תכלת - שלא יהא דבר אחר (שאינו לשם ציצית) צבוע בה מתחילה. (23) ולא לשם ציצית, ופסול הוא לתכלת של ציצית, ולפיכך שורפים אותו שלא יבואו להשתמש בו לתכלת של ציצית. (24) עשה בו לנסיון, ופסול הוא לתכלת, כמבואר לעיל באות ג'. ובכת"י התימנים, הנוסח: פגמו ופסלו. (25) שלא צבעו בו שום דבר אחר.

- ד. התכלת אינה נלקחת אלא מן הממחה²⁶ - חוששין שמא נצבעה שלא לשמה. אף-על-פי שגלגלה מן הממחה - אם נבדקה²⁷ ונודעה שנצבעה באחד משאר צבעונין המשחירים שאינן עומדין²⁸, פסולה.

(26) בקי בצביעתה ומוחזק בכשרות (מנחות שם). (27) במקרה, אבל לכתחילה אין צורך לבדקה. (28) מתקיימים, ראה לעיל ה"א.

- ה. ביצר בודקין אותה עד שיודע אם נצבעה כהלכתה אם לאו? לוקחין תבן ויריר²⁹ של שבלול³⁰ ומי-רגלים שנתחמצו ארבעים יום³¹, ושורין התכלת בכלן מעת לעת - אם עמדה בעיניה³² ולא כהתה, פשרה. ואם כהתה, לוקחין פצק של שעורין שמעפשיין³³ אותו למוריין³⁴, ונותנין את זו התכלת שנסתתגית בתוכו, ואופה הפצק בתנור, ומוציאים התכלת מן הפת ורואין אותה; אם כהתה ממה שהיתה - פסולה; ואם הוסיף עינה והשתרה יותר ממה שהיתה קדם האפיה - פשרה³⁵.

(29) נזול. (30) מין שרץ רך, הגדל בתוך נרתיק קשה, כמו "שבלול תמס יהלוך" (תהלים נח, ט). (31) שעברו עליהם ארבעים יום משיצאו מגוף האדם. (32) בצבעה. (33) מניחים אותו ימים רבים כדי שיחמץ הרבה. (34) מין

מטילין בה חוטי תכלת; מי הוא החייב בציצית; שהציצית חובת האיש ולא חובת הטלית.

- א. פסות שחיב אדם לעשות בה ציצית מן התורה
- היא פסות שיש לה ארבע פנים², או יותר על
- ארבע³. ותהיה מדה - כדי שיתפסה בה ראשו ורבו
- של קטן⁴ המתהלך לבדו בשוק, ואינו צריך אחר
- לשמרו ולילך עמו. ותהיה הפסות של צמר או של
- פשתן בלבד⁵.

(2) שנאמר (דברים כב, יב): על ארבע כנפות כסותך.
(3) ראה בסמוך ה"ג. (4) מנחות מ, ע"ב. כי פחות מזה אינה נקראת כסות. (5) מפורש בסמוך ה"ב.

- ב. אכל טלית של שאר מינין, כגון בגדי משי,
- ובגדי צמר-גפן, ובגדי צמר גמלים, וצמר ארנבים,
- ונוצה⁶ של עזים, וכיוצא בהן, אין חיבין במצות
- ציצית אלא מדברי חכמים⁷, כדי להזהר במצות
- ציצית. והוא, שתהיה מרפעת או יותר על ארבע,
- ויהיה שעורה פשעור שאמרנו. שכל הבגדים
- האמורים בתורה סתם, אינם אלא צמר ופשתים
- בלבד⁸.

(6) צמר של עזים קרוי נוצה, לפי שאינו רך כשאר צמר, וכן אין גוזזים אותו כשאר צמר אלא מורטים אותו (רש"י שבת כז; מנחות לט:). (7) כי צמר סתם אינו אלא של אילים ורחלים בלבד. ובירושלמי (כלאים פ"ט, ה"א) דרשה מפסוק, שנאמר (מלכים ב ג, ד): ומישע מלך מואב היה נוקד והשיב למלך ישראל מאה אלף כרים ומאה אלף אילים צמר - אין לך קרוי צמר אלא צמר אילים ורחלים בלבד. (8) מנחות לט, ע"ב: "הואיל ונאמרו בתורה בגדים סתם (על כנפי בגדיהם), ופרט לך הכתוב באחד מהם צמר ופשתים (בטומאת נגעים ויקרא יג, מז: בבגד צמר או בבגד פשתים), אף כל צמר ופשתים".

- ג. "על ארבע פנפות פסותך" - בעלת ארבע ולא
- בעלת שלש. אם-כן, בעלת ארבע ולא בעלת
- חמש⁹? תלמוד לומר: "אשר תכסה בה"¹⁰ - אפלו
- בעלת חמש או יותר על זה. ולמה אני מחיב בעלת
- חמש¹¹ ופוסט בעלת שלש, ושתייהן אינן בעלי
- ארבע פנפות? מפני שיש בכלל החמש ארבע¹².
- לפיכך¹³, כשהוא עושה ציצית לבעלת חמש או
- שש, אינו עושה אלא לארבע פנפים המרחקות זו
- מזו¹⁴ מאותן החמש או השש בלבד, שנאמר: "על
- ארבע פנפות פסותך"¹⁵.

(9) ולמה נאמר לעיל הלכה א', שחייבת בציצית?
(10) לרבות כל הראוי לכסות. (11) כגון שחתך מכנף אחת באלכסון ונעשו שתיים. (12) ואין בכלל שלש ארבע (מנחות מג:). (13) הואיל וחייבת בעלת חמש, מפני שאתה יכול לקיים בה: "על ארבע כנפות כסותך". (14) שסברא היא שהכנף המרוחקת מחברתה, היא הנקראת כנף ולא

בפירושו 'דברי חמדות' על הרא"ש הל' ציצית, שראה בבית-הכנסת בקהילת פראג, ציצית ירוקה בחלמון ביצה בטלית-קטן של משי, שגם היא ירוקה בחלמון ביצה, והובאה מרגנשבורק, והיא היתה טליתו של הקדוש רבי שלמה מולכו הי"ד. (52) והתורה הקפידה על שני מראות בציצית (מנחות מא:). (53) כמפורש לעיל פ"א, ה"ז.

- ט. קשה ענש מי שאינו מניח לכן יותר מענש שלא
- הניח תכלת, לפי שהלכן מצוי לכל, והתכלת אינה
- מצויה בכל מקום⁵⁴ ולא בכל זמן, מפני הצבע
- שאמרנו⁵⁵.

(54) שם, מג, ע"ב: "משל למה הדבר דומה, למלך בשר-רודם שאמר לשני עבדיו: הביאו לי שני חותמות (סימני עבדות שתולים על העבדים), לאחד אמר: הבא לי חותם של טיט. ולאחד אמר: הבא לי חותם של זהב, ופשעו שניהם ולא הביאו. איזה מהם ענשו מרובה? הוי אומר, זה שאמר לו הבא חותם של טיט (שמצוי הוא) ולא הביא". (55) לעיל ה"ב. ורבינו בפירושו למשנה (מנחות ד, א) יאמר: "ואינו נמצא בידיו היום לפי שאין אנו יודעים לצבעו, שאין כל מין תכלת בצמר נקרא תכלת אלא תכלת ידועה, שא"ל לעשותה היום, ועל כן אנו עושים בלבן לבדו". גם הרי"ף יאמר בהלכות ציצית: "והאינדא (וכעת) שאין לנו תכלת" וכו'. ובספר ה'חינוך' מצוה שפו, אומר: "וזה ימים רבים לישראל לא שמענו מי שזכה לתכלת בטליתו. וראה ב'טור' או"ח סי' יא, ובשו"ע או"ח סי' ט, שבזמן הזה אין לנו תכלת. אולם בתקופת האמוראים עדיין היתה התכלת מצויה כמו שמצינו במנחות (מב: ; מג.). והגאון ר' גרשון חנוך ליינר האדמו"ר מראדזין זצ"ל יאמר: שגם בימי הגאונים עדיין היתה מצות תכלת נוהגת כמו שמצינו שרב נטרונאי גאון סידר הלכות ציצית בדיני תכלת (הובא בהשגות הראב"ד הל' ציצית פ"א, ה"ז) וכן מרן ה'כסף משנה' (שם) מביא דברי הגאון ר' שמואל בן חפני בענין תכלת, וידוע שהגאונים לא סידרו הלכות כ"אם הצריכות לשעתם, ולדעתם גם הרמב"ם בשעה שכתב את חיבורו "משנה תורה" כבר השיג את החלוקה והיתה לו תכלת, שהרי הוא מסמן בפרק זה פרטי החלוקה וסממני צבע התכלת, ומבאר דרכי עשייתו, ומהיכן ידע אם לא השיגו וראה אותו? ולפיכך אינו מזכיר בחיבור זה על ביטול התכלת בימינו כמו שהזכיר זה בפירושו למשנה, שאז עוד לא ידעה (מאמר 'שפוני טמוני חול'). - אולם מדברי רבינו לעיל פ"א ה"ט, משמע שלא היתה לו תכלת. (המפרש). אף הוא התעורר בשנת ה'תרמ"ז, והשתדל להשיג את החלוקה, והחזיר את עטרת מצות התכלת ליושנה, ובימיו לבשו אלפי חסידיו טליתות עם ציצית של תכלת, ועדיין הם מחזיקים בה עד היום הזה, וויכוח גדול נתווכח הגאון הנ"ל עם גאוני דורו, וחבר בענין זה ספרים רבים, שבהם הוא משיב תשובות סוערות לכל מתנגדיו, והם: "מאמר פתיל תכלת", "עין התכלת" ועוד.

פרק שלישי

(1) איזה בגד חייב בציצית מן התורה; כסות של פשתן אם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(דברים כב, יא). (28) שנאמר בתורה (במדבר טו, לח): על כנפי בגדיהם (בין של צמר, בין של פשתים)... ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת. (29) כגון מילה בשבת, ראה לקמן הל' מילה פ"א, ה"ט. (30) מנחות מ, ע"א: "כי האזהרה של ה'לאו' (לא-תעשה) על תנאי זה נאמרה, ובוה תתיישב קושיית השואל: הרי אזהרת 'לאו' קשה מצויי 'עשה' (שלוקים על ביטול 'לאו' ואין לוקים על ביטול 'עשה') ואיך יבוא 'עשה' הקל וידחה 'לאו' החמור? ולפי הקדמתנו - תשובתה בצדה, שהאזהרה של 'לאו' נאמרה מתחלה על תנאי, שבמקום שתפגע ב'עשה' לא נהיה מזהירים עליה כלל" (מלשון רב נסים גאון לשבת קלג). (31) להטיל חוטי פשתן בכסות של פשתן, אבל כשעושה בה חוטי תכלת שאי-אפשר לקיים בה מצות תכלת אלא ע"י שעטנו, בא 'עשה' של תכלת ודוחה 'לאו' של שעטנו, ואז גם חוטי לבן של צמר הותרו בה, הואיל ובין כך לא קיימנו את שניהם, הוא שהדגיש רבינו בתחילת ההלכה: "לברו בלא תכלת" (כסף-משנה), אלא שחכמינו גזרו בזה, כמבואר בסמוך ה"ז.

ז. כסות של פשתן, אין מטילין בה תכלת, אלא עושין הלכך בלבד של חוטי פשתן; לא מפני שהציצית נדחית מפני השעטנו³², אלא גזרה מדבריהם³³, שמה יתפסה בה פלילה, שאינה זמן חיוב ציצית, ונמצא עובר על לא-תעשה בעת שאין שם מצות עשה³⁴, שחובת הציצית ביום ולא בלילה³⁵, שנאמר: "וראייתם אותו" - בשעת ראייה. וסומא חיב בציצית; אף-על-פי שאינו רואה, אחרים רואין אותו.

(32) שכבר אמרנו: "עשה דוחה לא תעשה". (וראה יבמות ד.). (33) מדברי חכמים. (34) מנחות מ, ע"ב. (35) שם מג, ע"א.

ח. מתר לאדם ללבש ציצית פלילה, בין בהלכה³⁶ בין בשבת³⁷, ואף-על-פי שאינו זמנה; ובלבד שלא יברך. ומאימתי יברך על הציצית בשחר? משניפרי בין תכלת שבה ללכך שבה³⁸. וכיצד מברך עליה? "ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית³⁹". וכל זמן שמתעטף בה ביום, מברך עליה⁴⁰ קדם שיתעטף⁴¹. ואינו מברך על הציצית בשעת עשייתה⁴², מפני שסוף המצוה הוא שיתעטף בה⁴³.

(36) שאע"פ שלילה אינו זמן חיוב ציצית, אינו עובר עליה משום "בל תוסיף". (37) כאן יש חידוש נוסף שאע"פ שאין לילה זמן ציצית, אין הציציות נחשבות כמשא שיהיה אסור לצאת בהן בשבת לרשות הרבים, אלא הרי הן מנוי הבגד ומתכסיסיו (כלשון רבינו בהל' שבת פ"ט, ה"כ). (38) מנחות מג, ע"ב: "וראייתם אותו וזכרתם" - ראה מצוה זו, וזכור מצוה אחרת התלויה בה, ואיזו זו? קריאת-שמע, דתנן: "מאימתי קורין את שמע, משיכיר בין תכלת ללבן" וכפירוש רש"י שם: משתכיר צבע של ציצית, קרא את שמע

הסמוכה לחברתה. (15) אינו מטיל ציצית אלא על ארבע כנפות בלבד.

ד. כסות של בגד וכןפיה של עור¹⁶ - חיבת; היא של עור וכןפיה של בגד - פטורה¹⁷, שאין הולכין אלא אחר עקר הכסות¹⁸. כסות של שני שתפין, חיבת, שנאמר: "על פנפי בגדיהם"; לא נאמר "כסותה¹⁹", אלא למעט שאולה²⁰, שהטלית השאולה פטורה מן הציצית שלשים יום, מפאן ואילך חיבת²¹.

(16) שנחתכו כנפיה ותלה בהן עור. (17) כי כסות של עור אינה נקראת בגד, ככתוב (ויקרא יג, נו): מן הבגד או מן העור, ופטורה מציצית אפילו מדברי חכמים. (18) מנחות מ, ע"ב. ובציצית נאמר: "אשר תכסה בה" - ואין אדם מתכסה אלא בעיקר הבגד (כסף-משנה בשם רבינו מנחם). (19) שמשמעה לכאורה "שלך ולא של שותפות". (20) חולין קלו, ע"א. (21) מדברי חכמים, לפי שנראית כשלו, חייבוהו חכמים משלשים יום ואילך, שאין דרך לשאול יותר משלשים יום (שם, קי: ב'תוספות').

ה. כסות של צמר, עושין לכן שלה חוטי צמר; וכסות של פשתן, עושין לכן שלה חוטי פשתן ממניה. ושאר בגדים, עושין לכן של כל מין ומין ממינו²², כגון: חוטי משי לכסות משי, וחוטי נוצה לכסות נוצה²³. ואם רצה לעשות לכן לכל שאר מינים מצמר או מפשתים - עושה²⁴, מפני שהצמר והפשתן פטריין, בין במינן, בין שלא במינן; ושאר מינין - במינן פטריין, שלא במינן אין פטריין²⁵.

(22) ואין מין אחר, חוץ מצמר ופשתים, פוטר אותה של עזים. (24) מנחות לט, ע"ב. שעיקר מצות ציצית היא מצמר ופשתים, שנאמר (דברים כב, יא): לא תלבש שעטנו צמר ופשתים יחדיו, גדלים תעשה לך - נסמכו זה לזה, לומר: מהם תעשה ציצית. (25) כי שאר בגדים אינם חייבים בציצית אלא מדברי חכמים (לעיל ה"ב), וכך היתה תקנתם שלא יפטור בהם אלא מינם, או צמר ופשתים (כסף-משנה).

ו. ומה הוא לעשות חוטי צמר בכסות של פשתן, או חוטי פשתן בכסות של צמר, אף-על-פי שהוא לכן לבדו בלא תכלת²⁶? בדין הוא שיהא מתר, שהשעטנו²⁷ מתר לענין ציצית, שהרי התכלת צמר הוא, ומטילין אותה לפשתן²⁸. ומפני מה אין עושין בן? מפני שאפשר לעשות הלכך שלה ממניה; וכל מקום שאתה מוצא עשה ולא-תעשה - אם יכול אתה לקיים את שתייהן, הרי מוטב; ואם לאו²⁹, יבוא עשה וידחה את לא-תעשה³⁰; וכאן אפשר לקיים את שתייהן³¹.

(26) כי חוטי לבן של צמר בכסות של פשתן עם חוטי תכלת - מותר מן התורה, כמבואר בסמוך. (27) שאסרה תורה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תפילין ולא מיחו בה חכמים" (52) ספק זכר ספק נקבה. (53) שיש בו מסימני שניהם, וראה בביאורנו לקמן הל' מילה פ"ג, ה"ו. (54) תוספתא בכורים פ"ב. והשווה דברי רבינו הל' עבודה זרה (פרק י"ב, ה"ד): "נותנים עליהם חומרי האיש וחומרי האשה".

- י. היאך חייב מצות הציצית? כל אדם שחייב לעשות מצוה זו - אם תפסה בכסות הראוי לציצית, וטיל לה ציצית ואחר-כך תפסה בה; ואם נתפסה בה בלא ציצית, הרי בטל מצות עשה. אבל בגדים הראויים לציצית - כל זמן שלא תפסה בהן אדם, אלא מקפלים ומנחים, פטורין מן הציצית; שאינה חובת הטלית, אלא חובת האיש שיש לו טלית⁵⁵.

(55) מנחות מב, ע"ב. ולפיכך אין אנו מברכים על עשייתה: "לעשות ציצית", כמו שמבואר לעיל ה"ח.

- יא. אף-על-פי שאין אדם מחייב לקנות לו טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית - אין ראוי לאדם חסיד שיפטור עצמו ממצוה זו⁵⁶; אלא לעולם ישתדל להיות עטוף בכסות המחיבת בציצית, כדי שיקנה מצוה זו⁵⁷. ובשעת התפילה⁵⁸ צריך להזהר ביותר. גנאי גדול הוא לתלמידי חכמים, שיתפללו והם אינם עטופים⁵⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין ראוי לאדם חסיד לפטור עצמו ממצוה זו".

ובהלכה י"ב כתב "שהרי הכתוב שקלה ותלה בה כל המצוות כולן שנאמר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה'". ורואים שחילק הזהירות וההשתדלות במצוות ציצית לשני פרטים בשתי הלכות. תחילה מדבר על מצוות ציצית עצמה ש"אין ראוי שיפטור עצמו ממצוה זו כו" ובהלכה שאח"כ מבאר את זכירת כל המצוות הבאה ממצוות ציצית - "שהרי הכתוב שקלה ותלה בה כל המצוות כולן".

אבל ה'טור' חיברם יחד, כי לשיטתו קיום המצוה כתיקונה הוא רק כאשר ישנו "וראיתם אותו" היינו האפשרות לראות בפועל את הציצית, אבל בשיטת הרמב"ם יש לומר שקיום המצוה הוא בעצם עשייתו ולבישתו גם כשאי אפשר לקיים "וראיתם אותו".

על"פי לקו"ש חלק ל"ט עמוד 100

(56) מנחות מא, ע"א. (57) שם. וכן אמרו (סוטה יד.): "מפני מה נתאוו משה להכנס לארץ ישראל... הרבה מצוות נצטוו ישראל ואינן מתקיימות אלא בא", אכנס לא"י כדי שיתקיימו על ידי" (תוספות' לפסחים ק"ג): וב'טור' (או"ח סי' כד) נאמר: טוב ונכון להיות כל אדם זהיר במצוות ציצית שיהיה לו בגד קטן (טלית-קטן) מצויץ שילבשנו כל היום, כי עיקר מצוותה על זכירת המצוות, ובכל שעה ובכל רגע צריך לכך. דוגמא לזה, אדם המזהיר את חבירו על ענין אחד, שקושר קשר באזוורו כדי שיזכרנו... ועל כן יש לה

(מ'עשה רוקח'). (39) תוספתא ברכות פ"ו. ואנו נוהגים לברך על טלית-קטן: "על מצוות ציצית" (רמ"א או"ח סי' ח' ס"ו). (40) מנחות מג, ע"ב. (41) כי כלל הוא: כל המצוות מברך עליהן קודם לעשייתן (לעיל פ"ד, ה"ז). (42) תלייתה בבגד. (43) וכל מצוה שאין עשייתה גמר מצוותה, אין מברכים על עשייתה (מנחות מב:). והשווה דברי רבינו לקמן הל' ברכות (פרק י"א, ה"ח).

- ט. ומתיר להכנס בציצית לבית-הכסא⁴⁴ ולבית-המרחץ. נפסקו לו חוטי לבן או תכלת - זורקו באשפה⁴⁵, מפני שהיא מצוה שאין בגופה קדושה⁴⁶. ואסור למפר טלית מציצת לכוונו, עד שיתיר ציציותיה; לא מפני שיש בגופה קדושה, אלא שמא יתעטף בה, ויתלחץ עמו ישראל וידמה שהוא ישראל, ויהרגנו⁴⁷. נשים ועבדים וקטנים, פטורין מן הציצית מן התורה⁴⁸. ומדברי סופרים - שכל קטן שיודע להתעטף חייב בציצית, כדי לחנכו במצוות⁴⁹. ונשים ועבדים שרצו להתעטף בציצית, מתעטפים בלא ברכה⁵⁰. וכן שאר מצוות עשה שהנשים פטורות מהן, אם רצו לעשות אותן בלא ברכה, אין ממחין בידן⁵¹. טמטום⁵² ואנדרוגינוס⁵³ חייבין בכלל מספק⁵⁴; לפיכך אין מברכין, אלא עושין בלא ברכה.

(44) דעת הגאונים, מובאת ב'נמוקי יוסף' הל' ציצית, והוא מביא ראייה לזו, ממנחות מג. שאמרו על רב יהודה שהיה מברך על טליתו בכל בוקר, ושאלו מדוע לא בירך עליה בכל פעם שלבשה במשך היום? ותירצו שרב יהודה לא היה פושט טליתו כל היום. אנו רואים שאין צריך לפשטה בכניסתו לבית-הכסא, שאם צריך לסלקה, היה לו לברך שנית עליה אחרי עשיית צרכיו. והעיר ה'טורי זהב' (או"ח סי' כא), שאין הדברים אמורים אלא בבגד בן ארבע כנפות שעשוי למלבוש כל היום, אבל בטליתות של מצוה שלנו שאינן אלא להתפלל בהן, אין נכון להיכנס בהן לבית הכסא, שהרי אמרו (יומא כג:): "ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים" - בגדים שבישל בהם קדירה לרבו - אל ימזוג בהם כוס לרבו, וכל-שכן לטלית המיוחדת לדבר שבקדושה. וכן הקיט"ל (חלוק לבן) שלובשים ביום הכיפורים, אסור להיכנס בו לבית-הכסא, כיון שמייוחד להתפלל בו, ברם הטלית-קטן שאנו לובשים תחת בגדינו, מותר להכנס בו לבית-הכסא - כיון שמכוסה היא. (45) מגילה כו, ע"ב. (46) אבל כל עוד שלא נפסקו מן הטלית ולא עברה מצוותה, אסור להשתמש בהם שום תשמיש של חול. שלא יהיו מצוות בזויות עליו (כסף-משנה בשם ה"שאלות דרב אחא גאון' פ' שלח). (47) מנחות מג, ע"א. וגם יש לחוש שיאכילנו דבר אסור ('נמוקי יוסף'). (48) שהרי היא מצוות-עשה שהזמן גרמא (שארין לילה זמן ציצית) ופטורות, כמבואר במס' קידושין לד. ועבדים - הוקשו לנשים (חגיגה ד.). (49) סוכה מב, ע"א. (50) כי איך יברכו: "צונו להתעטף" - והן לא נצטוו. (51) עירובין צו, ע"א: "מיכל בת כושי (שאלו) היתה מנחת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. ומדבריו סופרים - לברך על כל מאכל תחלה, 9
ואחר כך יהנה ממנו. 6 ואפלו נתפון לאכל או
לשתות כל-שהוא, 7 מברך ואחר כך יהנה. 8 וכן אם
הריח ריח טוב, מברך ואחר כך יהנה ממנו. 9 וכל
הנהנה בלא ברכה - מעל. 10 וכן מדבריו סופרים -
לברך אחר כל מה שאכל. 11 וכל מה שישתה, 12
והוא. 13 שישתה רביעית, 14 והוא שאכל פזית. 15
ומטעמת. 16 אינה צריכה ברכה, לא לפניה ולא
לאחריה, עד רביעית. 17

(6) (ברכות דף לה עמוד א.) (7) פחות מכזית. (8) שאסור
ליהנות מעולם הזה בלא ברכה (שם). (9) (שם, דף מג
עמוד ב) שנאמר: כל הנשמה תהלל יי' (תהילים פרק ק"ג,
פסוק ו) איהו דבר שהנשמה נהנית ממנו, ואין הגוף נהנה
ממנו, הווי אומר: זה הריח, ונוסח ברכתו מפורש לקמן פרק
ט, הלכה א. (10) כאילו גזל ונהנה מן ההקדש שנאמר
(תהילים כד, א): לה' הארץ ומלואה, ואחרי שמברך נעשה
כאילו נטל רשות מהקדוש-ברוך-הוא, כאדם המקבל רשות
מבעל הבית לאכול מהנמצא בבית (ברכות דף לה עמוד א;
החניך"ן מצוה ת"ל. ובירושלמי (ברכות פרק ו, הלכה א)
אמר: "אמרת לה' אדוני אתה טובתי כל עליך (תהילים פרק
טז, פסוק ב) - אם אכלת וברכת, כביכול כאילו משלך
אכלת". (11) אפילו דברים שאינם משביעים.
(12) (ברכות דף מד עמוד א.) וסדר ברכותיהם מפורש לקמן
פרק ג, הלכה י"ג, פרק ח, הלכה א. (13) ובלבד.
(14) רביעית הלוג, והיא כשיעור ביצה ומחצה (רש"י שבת
דף עז עמוד ב). וסדר מדידתו מבואר בביאורנו לעיל הלכות
קריאת שמע פרק ג, הלכה י. (15) (ברכות דף לט עמוד א)
כי בברכה אחרונה נאמרת לשון "אכילה": "ואכלת...
וברכת" - ואין אכילה פחותה מכזית (רש"י שם). ועל הריח
אינו מברך לאחריו (ברכות דף מד עמוד ב). והטעם:
שהנאתו מועטת (רש"י נדה דף נב עמוד א) כלומר: הוא
כפחות משיעור, שאין מברכים אחריו (אור שמח). וראה
ב"טורי זהב" אורח חיים סימן רטז, סעיף קטן א.
(16) טעימת תבשיל שאדם טועמו, כדי לעמוד על טעמו,
ואינו מתכוון לאכלו. (17) (ברכות דף יד עמוד א) ואפילו
בלע את מה שטעם, אינו צריך ברכה, שנאמר: "ואכלת...
וברכת" - עד שתהא לו כוונת אכילה. אבל טעימת רביעית,
יש בה כוונת אכילה (כסף משנה).

ג. וכשם שמברכין על ההנה, כך מברכין על כל
מצוה ומצוה. 18 ואחר כך יעשה אותה. וברכות
רבות תקנו חכמים דרך שבח והודיה. 19 ודרך
בקשה. 20 כדי לזכר את הבורא תמיד, אף-על-פי
שלא נהנה ולא עשה מצוה. 22

(18) כגון: ציצית ותפילין וכיוצא בזה. (19) כגון: חולה
שנתרפא. ראה לקמן פרק י, הלכה ח. (20) כגון: הלך
למוד את גרנו, שמבקש: יהי רצון מלפניך ה' אלוקי
שתשלח ברכה במעשה ידי (שם הלכה כ"ב).

ד. נמצאו כל הברכות פלן שלשה מינים: ברכות

ארבע כנפים, שבכל צד שפונה יזכור. (58) ובמדרש
'שחר טוב' הובא ב'ליקוט שמעוני', תהלים תשכג, על
הפסוק כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך (תהלים לה, י):
"אמר דוד, אני משבחך בכל אברי ומקיים בהם המצוות...
בראשי - אני מניח תפילין... מאחרי ומלפני - השלכתי שתי
כנפים של טלית כשאני עומד בתפילה, בחזה - אני משים
הציצית כנגד הלב, כל זמן שאני קורא קריאת-שמע - מכאן
שמצוה לאחזו הציצית בידו כנגד לבו בזמן קריאת-שמע
(הגהות מיימוניות). (59) בטלית מצויצת, (שבת י:).
"ומתעטף ומצלי". (במסכת תענית כ:): "נתעטף ועמד
בתפילה".

יב. לעולם יהא אדם זהיר במצות ציצית, שהרי
הקטוב שקלה ותלה בה כל המצות פלן, שנאמר:
"וראייתם אותו וזכרתם את כל מצות יי'". 3

(60) "שקולה מצוה זו כנגד כל המצוות" (מנחות מג:). וראה
לעיל בביאורנו ריש הל' ציצית.

סליק הלכות ציצית

יום חמישי ה' אלול ה'תשע"ט

הלכות ברכות

מצות עשה אחת, והיא לברך את השם הגדול
והקדוש אחר אכילה.

ובאור מצוה זו בפרקים אלו:

(1) טעם הברכות: "כדי לזכור הבורא תמיד וליראה ממנו"
(דברי רבינו בסמוך (הלכה ד). והשווה מורה נבוכים חלק
ג, פרק מ"ד.

פרק ראשון

(1) שמצוה מדבריו סופרים לברך על כל דבר שייהנה ממנו -
תחילה וסוף; המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות מה
דינו; שכל העונה אמן אחר המברך הרי הוא כמברך; האוכל
דבר האסור אם מברך עליו.

א. מצות עשה מן התורה לברך אחר אכילת מזון,
שנאמר: ואכלת ושבעת, וברכת את ה' אלהיך.
ואינו חייב מן התורה אלא-אם-כן שבע, שנאמר:
ואכלת ושבעת וברכת. ומדבריו סופרים - אכל
אפלו פזית, מברך אחריו. 8

(2) (ברכות דף מח עמוד ב). (3) לחם הנעשה מחמשת מיני
דגן המנויים לקמן פרק ג, הלכה א, שאין לך דבר המשביע
אלא הבא מחמשת מינים אלו, והתורה אמרה: "ואכלת
ושבעת". (4) החכמים. (5) (שם, דף כ עמוד ב) "אמרו
מלאכי השרת לפני הקדוש-ברוך-הוא! כתוב בתורתך:
"אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד", והלא אתה נושא פנים
לישראל, שנאמר: "ישא ה' פניו אליך", אמר להם: וכי לא
אשא פנים לישראל, שכתבתי להם בתורה ואכלת ושבעת
וברכת, והם מדקדקים על עצמם עד כזית". וראה במשנה
(שם, פרק ז, משנה א).

שְׁנִיָּה. פִּיצֵד? כְּגוֹן שֶׁבֶרֶךְ עַל הַפֶּת, וְקֵדָם שְׂיֵאכֵל
אָמַר: הִבֵּיאוּ מִלֶּח³⁸! הִבֵּיאוּ תִבְשִׁיל! תָּנוּ לְפִלּוֹנִי
לֵאכֹל! תָּנוּ מֵאֵכֶל לְבִהְמָה³⁹. וְכִיּוֹצֵא בָאֵלוּ - אֵינוֹ
צָרִיךְ לְבָרֵךְ שְׁנִית, וְכֵן כָּל פִּיּוֹצֵא בָּזֶה.

(מנחות דף לו עמוד א; חולין דף פז עמוד א).
(38) "שהוא צורך ברכה, כדי שתהא פרוסה של ברכה נאכלת
בטעם" (רש"י ברכות דף מ עמוד א). (39) שאסור לאדם
לאכול קודם שייתן מאכל לבהמתו שנאמר "ונתתי עשב
בשדך לבהמתך - ואכלת ושבעת", אכילת הבהמה קודמת
לאכילתך (ברכות דף מ עמוד א).

ט. כָּל הַבְּרִכּוֹת כָּלָם, מִתֵּר לְטָמֵא לְבָרֵךְ אוֹתָן - בֵּין
שֶׁהֵיךְ טָמֵא טָמְאָה שֶׁהוּא יָכוֹל לַעֲלוֹת מִמֶּנָּה בּו
בִּיּוֹם⁴⁰, בֵּין טָמְאָה שְׂאִינוֹ יָכוֹל לַעֲלוֹת מִמֶּנָּה בּו
בִּיּוֹם⁴¹. וְאָסוּר לְמִבְרָךְ לְבָרֵךְ כְּשֶׁהוּא עָרֵם⁴², עַד
שֶׁיִּכְסֶּה עֲרוֹתוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאִישׁ, אֵכֵל
בְּאִשָּׁה - יוֹשֶׁבֶת וּפְנִיָּה⁴³ טוּחוֹת⁴⁴ בְּקִרְקַע וּמִבְרַכְתָּ⁴⁵.

(40) על ידי טבילה. (41) שנטמא טומאה חמורה שצריך
לחכות שבעה ימים עד שייטהר, כי חכמינו כבר ביטלו
הטבילה לברכות (שם דף כב עמוד א) וראה לעיל הלכות
תפילה פרק ד, הלכה ה. (42) שנאמר (דברים פרק כג,
פסוק טו): ולא ייראה בך ערות דבר בשעה שאתה מדבר
בו לא ייראה בך ערוה (תרומות פרק א משנה ו). (43) של
מטה. (44) דבוקות. (45) כי כל ערוותה מכוסה (חלה
פרק ב, משנה ג; ברכות דף עד עמוד א).

י. כָּל הַבְּרִכּוֹת כָּלָן, אֶף-עַל-פִּי שֶׁבֶרֶךְ וַיֵּצֵא יָדֵי
חוֹבְתוֹ, מִתֵּר לוֹ לְבָרֵךְ לְאַחֲרִים שֶׁלֹּא יֵצְאוּ יְדֵי חוֹבְתָן
כְּדֵי לְהוֹצִיאָן⁴⁶; חוֹץ מִבְּרַכַּת הַהֲנִיָּה שְׂאִין בָּהּ מִצְוָה,
שְׂאִינוֹ מִבְּרָךְ לְאַחֲרִים⁴⁷, אֲלֵא-אִם-כֵּן נִהְיָה עִמָּהֶן⁴⁸.
אֵכֵל בְּרַכַּת הַהֲנִיָּה שֵׁישׁ בָּהּ מִצְוָה, כְּגוֹן אֲכִילַת מִצָּה
בְּלִילֵי הַפֶּסַחִים וְקִדּוּשׁ הַיּוֹם⁴⁹ - הֲרִי זֶה מִבְּרָךְ
לְאַחֲרִים, וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִים, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינוֹ אוֹכֵל
עִמָּהֶן⁵⁰.

(46) כגון מקרא מגילה או תקיעת שופר אף על פי שכבר
יצא ידי חובתו מותר לו לקרוא לאחרים ולתקוע לפניהם
בברכה, מפני שכל ישראל ערבים זה לזה, ואם חבירו לא
יצא עוד, הרי זה כאילו הוא לא יצא (ראש השנה דף כט
עמוד א וברש"י). (47) שהואיל ואין מצוה בהנאתם, אלא
מפני שאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה - טעונים
ברכה, אין כאן ערבות, כי אין זו חובה על האדם, לא יאכל
ולא יברך (רש"י שם). (48) ומברך על הנאתו, ואז מוציא
גם את האחרים. (49) של שבת ושל יום טוב. (50) ששני
הדברים האלה אי אפשר להם בלי הנאה, והנאה אי אפשר
לה בלי ברכה, נמצאת המצוה תלויה בברכת ההנאה ושוב
נאמר בהם הנימוק של "ערבות" (שם, דף כט עמוד ב).

יא. כָּל הַשּׁוֹמֵעַ בְּרִכָּה מִן הַבְּרִכּוֹת מִתְחַלְלָתָהּ
וְעַד סוּפָהּ, וְנִתְפַּנֵּן לֵצֵאת בָּהּ יְדֵי חוֹבְתוֹ - יֵצֵא,
וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא עָנָה אָמֵן⁵¹. וְכָל הַעוֹנָה אָמֵן

הַנִּיָּה, וּבְרִכּוֹת מִצְוֹת, וּבְרִכּוֹת הוֹדָאָה²¹, שֶׁהֵן דְּרָךְ
שִׁבְחָה וְהוֹדָאָה וּבִקְשָׁה, כְּדֵי לְזַכֵּר אֶת הַבוֹרֵא תְּמִיד
וּלְיִרְאָה מִמֶּנּוּ.

(21) והן מנויות לקמן פרק י.

ה. וְנִסַּח כָּל הַבְּרִכּוֹת, עֲזָרָא וּבִית-דִּינֹו תִקְנוֹם²². וְאֵין
רְאוּי לְשִׁנוֹתָם, וְלֹא לְהוֹסִיף עַל אַחַת מֵהֶם²³ וְלֹא
לְגַרֵעַ מִמֶּנָּה. וְכָל הַמְשָׁנָה מִמְטָבֵעַ שֶׁטָּבְעוּ חֲכָמִים
בְּבְרִכּוֹת²⁴, אֵינוֹ אֲלֵא טוּעָה²⁵. וְכָל בְּרִכָּה שְׂאִין בָּהּ
הַזְכָּרַת הַשֵּׁם וּמַלְכוּת²⁶ אֵינָה בְּרִכָּה²⁷, אֲלֵא-אִם-כֵּן
הֵיחָדָה סְמוּכָה לַחֲבֵרְתָּהּ²⁸.

(22) (ברכות דף לג עמוד א) וכפירוש רש"י שם.
(23) בנוסח כל אחת מהן. וראה במוספנו "תשובות רבינו".
(24) ששינה את תוכן הברכה, כגון שראה תאנה נאה, אמר:
כמה נאה תאנה זו, ברוך המקום שבראה. מטבע - נוסח
קבוע. (25) ולא יצא ידי חובתו (ברכות דף מ עמוד ב).
והשווה דברי רבינו לעיל הלכות קריאת שמע פרק א, הלכה
ז שכתב: "הרי זה טועה וחוזר ומברך כמטבע". (26) שלא
אמר בה: "ה' אלוהינו מלך העולם". (27) וחייב לחזור
ולברך (ברכות שם). (28) כגון ברכות קריאת שמע, וכן
הברכות שבתפילת "שמונה עשרה" שה"מלכות" הנזכרת
בברכה הראשונה עולה גם לשנייה הסמוכה לה. ראה
(ברכות דף מט עמוד א). והברכה הראשונה שבתפילת
"שמונה עשרה" יש בה מלכות בזה שמזכיר סמוך להזכרת
השם - "אלוקי אברהם", שאברהם אבינו המליך את
הקדוש-ברוך-הוא על כל העולם שהודיע מלכותו. ומטעם
זה גם ברכת "מגן אבות" שבתפילת ליל שבת יש בה מלכות
שגם בה אנו אומרים: "אלוקי אברהם" (תוספות ברכות דף
מ עמוד ב).

ו. וְכָל הַבְּרִכּוֹת כָּלָן נִאֲמָרִין בְּכָל לְשׁוֹן²⁹; וְהוּא
שְׂיֵאמַר פְּעִינִי³⁰ שֶׁתִּקְנוּ חֲכָמִים. וְאִם שָׁנָה אֶת
הַמְטָבֵעַ³¹ - הוּאִיל וְהִזְכִּיר אֶזְכָּרָה וּמַלְכוּת וְעִנְיָן³².
הַבְּרִכָּה, אֶפְלוּ בְּלִשׁוֹן חֵל³³, יֵצֵא³⁴.

(29) (סוטה דף לב עמוד א). (30) כעניין. (31) ששינה
מהנוסח הקבוע. (32) תוכן. (33) יש כאן שתיים לרעה,
ששינה מנוסח הברכה, וגם אמרה בלשון חול.
(34) (ברכות דף מ עמוד ב).

ז. כָּל הַבְּרִכּוֹת כָּלָן, צָרִיךְ שִׁישְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ מַה שֶׁהוּא
אוֹמְרֵם³⁵. וְאִם לֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ - יֵצֵא, בֵּין שֶׁהוֹצִיא
בְּשִׁפְתָּיו, בֵּין שֶׁבֶרֶךְ בְּלִפְּוֹ³⁶.

(35) (שם, דף טו עמוד ב) כקריאת שמע שנאמר בה: "שמע
ישראל" - השמע לאזנך מה שאתה מוציא מפיך. (36) ולא
ביטא בשפתיו (שם).

ח. כָּל הַבְּרִכּוֹת כָּלָן, לֹא יִפְסִיק בֵּין הַבְּרִכָּה וּבֵין
הַדְּבָר שֶׁמִּבְּרִכִּין עָלָיו בְּדְבָרִים אֲחֵרִים. וְאִם הִפְסִיק
צָרִיךְ לְחַזֵּר וּלְבָרֵךְ שְׁנִיָּה³⁷. וְאִם הִפְסִיק בְּדְבָרִים
שֶׁהֵן מַעֲנֵן דְּבָרִים שֶׁמִּבְּרִכִּין עָלָיו - אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ

19 בְּרָכָה⁶³ - חַיֵּב לַעֲנוֹת אָמֵן⁶⁴. וְאִם הָיָה הַמְּבָרֵךְ
20 (עַבְדֵּי אֱלֹהִים) אֶפְסִיקוֹרוֹס אוֹ כּוֹתֵי⁶⁵, אוֹ תִינוּק
21 הַמִּתְלַמֵּד⁶⁶, אוֹ שֶׁהָיָה גְדוֹל, וְשָׁנָה מִמִּטְבֵּעַ הַבְּרָכָה⁶⁷
22 - אֵין עֹנִין אַחֲרֵיהֶן אָמֵן.

(63) כי אם חייב בה ורוצה לצאת בברכת חבריו צריך הוא לשמעה מתחילתה ועד סופה כמו שמבואר לעיל הלכה י"א. (64) (ברכות דף נג עמוד ב). "כי מן החוב המוטל עלינו לשבח ולפאר השם הנכבד והנורא, חייבים אנחנו בכל עת שנזכרה, או שנשמע זיכרו להוסיף שבח עליו ורוממות או לענות אמן אחרי המשבח" (תשובות הרמב"ם הוצאת פריימן סימן ל"ה). (65) הוא מאנשים שהביא סנחריב מלך אשור מכותה והושיבם בערי שומרון (מלכים ב' פרק יז, פסוק כד) והכתוב מעיד עליהם: את ה' היו יראים ואת אלוהיהם היו עובדים (שם, פסוק לג) והיו שומרים תורה שבכתב, ולפיכך היו מאמינים להם בקצת המצוות, עד שבדקו אחריהם ומצאו להם דמות יונה בראש הר גריזים שהיו עובדים לה ומאז עשאו כגויים לכל דבריהם (חולין דף ו עמוד א). ורבינו בפירוש המשנה (ברכות פרק ח, משנה ח) יאמר: כל מקום שתמצא במשנה שהכותים עדיפים משאר הגויים אין זה אלא קודם שחקרו עליהם וכו'. (66) שאינו מתכוון לברך אלא להתלמד, אבל כשמפטירים בנביא בצבור ומברכים בתורה ובנביא, עונים אחריהם (ברכות דף נג עמוד ב). (67) ראה לעיל הלכה ה ובביאורנו, שאינו אלא טועה, וברכתו לבטלה, ואין עונים אמן על ברכה שאינה צריכה כמבואר בסמוך הלכה ט"ו. וכדאי להעיר שבירושלמי (ברכות פרק ח, הלכה ח) אמרו: "גוי שברך את השם עונה אחריו אמן... אם בירך גוי ענה אחריו אמן, שנאמר (דברים פרק ז פסוק יד): ברוך תהיה מכל העמים" - כלומר: אפילו אם העמים יברכו אותך, תחול עליך הברכה. וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך אורח חיים סימן רטו, סעיף ב, אולם מדברי רבינו לא משמע כן.

23 יד. כָּל הָעֹנֶה אָמֵן, לֹא יַעֲנֶה, לֹא אָמֵן חֲטוּפָה⁶⁸
24 וְלֹא אָמֵן קְטוּפָה⁶⁹ וְלֹא אָמֵן קֶצֶרָה⁷⁰ וְלֹא אֶרְפָּה⁷¹,
25 אֶלָּא אָמֵן בִּינוּנִית; וְלֹא יִגְבִּיהַ קוֹלוֹ יוֹתֵר מִן
26 הַמְּבָרֵךְ⁷². וְכָל מִי שֶׁשָּׁמַע אֶת הַבְּרָכָה שֶׁהוּא
27 חַיֵּב בָּהּ, לֹא יַעֲנֶה אָמֵן בְּכָלֵל הָעֹנִים⁷³.

(68) שקורא את האל"ף בחטף פתח, אָמֵן במקום אָמֵן (ברכות דף מז עמוד א). וב"ערוך" פירש: שחוטף ועונה אמן קודם שתכלה הברכה מפי המברך. (69) שמחסר קריאת הנו"ן ומבליעה (רש"י שם). וב"ערוך" ערך אמן פירש: שפוסק אמן לשניים. (70) שאינו מזכיר האל"ף (שם, על פי גירסת הר"ף). (71) שאין התיבה מובנת היטב כשהוא מאריך בה יותר מדאי, הוא שאמרו שם: "כל העונה אמן יותר מדאי אינו אלא טועה". (72) (ברכות דף מה עמוד א) שנאמר (תהילים פרק לד, פסוק ד): גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו. (73) ונקראת בלשון התלמוד שם: "אמן יתומה" וכפירוש הירושלמי שם (פרק ח, הלכה ח). אבל ברכה שאינו חייב בה עונה אמן אף על פי שלא שמעה, וכן אמרו (סוכה דף נא עמוד ב) על בית הכנסת

1 אַחֲרֵי הַמְּבָרֵךְ⁵², הָרִי זֶה פְּמָבְרֵךְ⁵³; וְהוּא, שֶׁיְהִיָּה
2 הַמְּבָרֵךְ חַיֵּב בְּאוֹתָהּ בְּרָכָה⁵⁴. הָיָה הַמְּבָרֵךְ חַיֵּב
3 מִדְּבָרֵי סוּפְרִים⁵⁵ וְהָעֹנֶה חַיֵּב מִן הַתּוֹרָה⁵⁶ - לֹא
4 יֵצֵא יָדֵי חוּכְתּוֹ, עַד שְׂעִינָהּ, אוֹ עַד שֶׁיִּשְׁמַע
5 מִמִּי שֶׁהוּא חַיֵּב בָּהּ מִן הַתּוֹרָה פְּמֹהוּ⁵⁷.

(51) (ברכות דף נג עמוד ב; דף מה עמוד ב). ובסוכה דף לח עמוד ב אמרו: "מניין לשומע כעונה, שנאמר (מלכים ב' פרק כב, פסוק טז): את כל דברי הספר אשר קרא (יאשיהו) מלך יהודה, וכי יאשיהו קראם והלא שפן קראם? (שם, פסוק ח) אלא מכאן לשומע כעונה". (52) וגם שמע כל הברכה ונתכוון לצאת בה. (53) ועדיף משומע ואינו עונה אמן שאמנם יצא, אבל אינו כמברך (ברכות דף נג עמוד ב). (54) פרט לחרש שוטה וקטן שאינם חייבים במצוות (ראש השנה דף כט עמוד א). (55) כגון שאכל רק כזית שאינו חייב לברך אחריו ברכת המזון אלא מדברי סופרים. (56) שאכל כדי שביעה (ראה לעיל הלכה א). (57) (ברכות דף כ עמוד ב) וזה מוסב גם על הענייה (כסף משנה). ויש מפרשים: "עד שיענה" - כששמע ממי שחייב רק מדברי סופרים, אלא שעונה מלה מלה, כלשון המשנה סוכה (פרק ג, משנה י): "מי שהיה עבד או אשה מקְרִים אותו (קריאת ההלל) עונה אחריהם מה שהם אומרים", וכן כתב רבינו בהלכות תנוכה פרק ג, הלכה י"ד ובענייה הזאת יוצא אפילו ממי שאינו חייב מן התורה, ובמי שאינו יודע לברך בעצמו ידובר פה (הגהות האדר"ת).

6 יב. רַבִּים שֶׁנִּתְעַדְוּ⁵⁸ לְאָכֵל פֶּת אוֹ לְשִׁתּוֹת יַיִן,
7 וַיִּבְרַךְ אֶחָד מֵהֶן וְעָנִי כָּלֶם אָמֵן - הָרִי אֵלֹי מְתָרִין
8 לְאָכֵל וְלְשִׁתּוֹת⁵⁹. אָכַל אִם לֹא נִתְפָּנֵנוּ לְאָכֵל פְּאֶחָד,
9 אֶלָּא זֶה בָּא מַעֲצָמוֹ וְזֶה בָּא מַעֲצָמוֹ - אֶף-עַל-פִּי
10 שֶׁהֵן אוֹכְלִין מִכֶּפֶר אֶחָד, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּרַךְ
11 לְעַצְמוֹ⁶⁰. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּפֶת וַיִּין בְּלִבָּד,
12 אָכַל שָׁאֵר אֲכָלִים וּמִשְׁקִין אֵינֶן צָרִיכִין הַסִּבָּה⁶¹;
13 אֶלָּא אִם בָּרַךְ אֶחָד מֵהֶן וְעָנִי כָּלֶן אָמֵן, הָרִי אֵלֹי
14 אוֹכְלִים וְשׁוֹתִין, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא נִתְפָּנֵנוּ לְהִסָּב
15 כְּאֶחָד⁶².

(58) שנועדו מתחילה לאכול ולשתות בחבורה. (59) בלא ברכה. (60) (ברכות דף מב עמוד א) שאין זו סעודה משותפת. (61) מנהגם היה כשהיו מתוועדים לאכול בחבורה, להסב על מיטות ולאכול כשהם מוטים על צדיהם השמאלי, הסבה - הטייה, ואנו היום כשאוכלים על שולחן אחד יחד זוהי קביעותנו כהסבה שלהם (תוספות ברכות דף מב עמוד א ובשולחן ערוך אורח חיים סימן רי"ג סעיף א). (62) (ברכות דף מג עמוד א) וכ"ל ישנא קמא", מטעם ספק ברכות להקל. והטעם שמצריכים קביעות מיוחדת לפת ויין, מפני שהם דברים חשובים, ולפי חשיבות הדבר ראוי שכל אחד יברך לעצמו, ראה במוספנו "תשובות רבינו".

16 יג. כָּל הַשּׁוֹמֵעַ אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל מִבְּרַךְ בְּרָכָה מִפֶּל
17 הַבְּרָכוֹת כָּלֶן, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא שָׁמַע הַבְּרָכָה כָּלָה
18 מִתְחַלְתָּהּ וְעַד סוּפָהּ, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵינוֹ חַיֵּב בְּאוֹתָהּ

יח. וְלָמָּה לֹא יַעֲנֶה אָמֵן אַחֲרֵי בִּרְכַּת הַפְּרוֹת וְכִיּוֹצֵא
 23 בָּהֶם? ⁸⁶ מִפְּנֵי שֶׁהִיא בִּרְכָּה אַחַת, וְאֵין עוֹנִין אָמֵן אֶלָּא
 24 אַחֲרֵי בִּרְכָּה אַחְרוֹנָה, שֶׁקֹּדֶמָה אוֹתָהּ בִּרְכָּה אַחֲרָת, אוֹ
 25 בִּרְכוּת, כְּגוֹן בִּרְכוּת הַמֶּלֶךְ ⁸⁷ וּבִרְכוּת כֹּהֵן גָּדוֹל ⁸⁸
 26 וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן? ⁸⁹ - לְהוֹדִיעַ שֶׁכָּכָר הַשְּׁלִים כָּל בִּרְכוּתוֹ,
 27 וּלְפִיכָּךְ עוֹנֶה אָמֵן.
 28

(86) הכוונה לברכה אחרונה שאחרי האכילה, (ראה לקמן פרק ח, הלכה א). (87) שמברך במוצאי יום טוב הראשון של חג הסוכות במוצאי שנת השמיטה, אחרי שקורא בתורה פרשיות מסוימות המזרזות את הקהל במצוות - שמונה ברכות זו אחר זו והן מנויות במשנה (סוטה פרק ז, משנה ח). (88) המברך ביום הכיפורים אחרי שכלתה עבודת היום - שמונה ברכות, וגם הן מנויות במשנה (שם, משנה ז). (89) כגון ברכות ההפסטה אחרי הקריאה בנביא. מקור נוסף לדברי רבינו בשלוש הלכות אלו משמשת התוספתא (מגילה פרק ג) האומרת: "הפורס על שמע והמברך על הפירות ועל המצוות, הרי זה לא יענה (אמן) אחר עצמו. אם ענה הרי זה בור וכמו שפירשהו בירושלמי (ברכות פרק ה, הלכה ד), ואנו נוהגים שלא לענות אמן אחרי כל ברכה שהיא, חוץ מברכת "בונה ירושלים" (אורח חיים סימן רטו על פי תוספות ברכות דף מה עמוד ב).

יט. כָּל הָאוֹכֵל דָּבָר הָאֶסוּר - בֵּין בִּזְדוֹן, בֵּין בְּשִׁגְגָה
 29 - אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו ⁹⁰, לֹא בִּתְחִלָּה ⁹¹ וְלֹא בְּסוֹף ⁹².
 30 פִּיעֵד? הֲרִי שְׂאֵכָל טַבָּל ⁹³ שֶׁל דְּבָרֵיהֶם ⁹⁴, אוֹ שְׂאֵכָל
 31 מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן ⁹⁵ שֶׁלֹּא נִטְלוּ תְּרוּמוֹתָיו ⁹⁶, אוֹ מַעֲשֵׂר
 32 שֵׁנִי וְהַקָּדָשׁ ⁹⁷ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ בַּהֲלָכָתָם ⁹⁸ - אֵינוֹ מְבָרֵךְ.
 33 וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם אָכַל נְבִלוֹת וּטְרֵפוֹת ⁹⁹, אוֹ שָׂתָה
 34 יַיִן נִסְתָּף ¹⁰⁰ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ.
 35

(90) (ברכות שם עמוד א) ובירושלמי (חלה פרק א, הלכה ה) אמרו: מצה גזולה אסור לברך עליה, שנאמר (תהילים פרק י', פסוק ג): וברצע (גזל) ברח ניאץ ה' אין זה מברך אלא מנאץ, רבי יונה אמר: אין עבירה מצוה (כל מצוה הבאה בעבירה - אינה מצוה) ... "אלה המצוות" - אם עשיתן כמצוותן (בלי עבירה), הן מצוות, ואם לאו - "אינן מצוות". וראה (בבא קמא דף צד עמוד א). ובתוספתא (דמאי פרק ב) אמרו: לא יושיט ישראל ... כוס יין לנזיר, שאין מאכילים את האדם דבר האסור לו, ועל כולם אין מברכים עליהם ואין מזמנים עליהם ואין עונים אחריהם אמן. (91) לפני אכילתו, וזה מוסב רק על "זדון" כי על "שגגה" אין מקום לומר שלא יברך עליו בתחילה, שהרי אינו יודע שהוא דבר האסור באכילה. (92) מוסב גם על "שגגה" שכשאל לא ידע וכשהגיע לברכה אחרונה נודע לו שמאכל אסור אכל. (93) שלא הפרישו ממנו תרומות ומעשרות ואסור באכילה, טבל - טב לא (פירוש המשנה לרבינו ברכות פרק ז, משנה א) וכבר פירשנוהו בחלק הראשון ב"מניין המצוות". (94) דברי סופרים, כגון דבר הצומח בעציץ שאינו נקוב שאינו חייב במעשרות אלא מדברי חכמים, ואין צורך לומר בטבל מן התורה, שאסור לברך עליו (ברכות דף מז עמוד ב). (95) אחרי שמפרישים מן התבואה תרומה גדולה

הגדול שבאלכסנדרים של מצרים, שהיה גדול ביותר "וחזן הכנסת היה עומד על הבימה וסודרים בידו וכיוון שהגיע לענות אמן הלה מניף בסודר וכל העם עונים אמן" ואף על פי שלא שמעו הברכה מפי המברך, מותר להם לענות אמן ב"קריאת התורה" וכיוצא בזה בדברים שאין הש"ץ מוציא את הרבים ידי חובתם (רב ניסים גאון הובא ב"ערוך" ערך אמן על פי הירושלמי סוכה פרק ה, הלכה א).

טו. כָּל הַמְּבָרֵךְ בִּרְכָּה שְׂאִינָה צְרִיכָה, הֲרִי זֶה נוֹשֵׂא
 1 שֵׁם שָׁמַיִם לְשׂוֹא ⁷⁴, וְהֲרִי הוּא כְּנֹשֶׁבֶעַ לְשׂוֹא, וְאֶסוּר
 2 לַעֲנוֹת אַחֲרָיו אָמֵן ⁷⁵. הַתִּינוּקוֹת, מְלַמְּדִין אוֹתָן
 3 הַבִּרְכוּת כִּתְקוּנָן; וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן מְבָרְכִין לְבִטְלָה
 4 בְּשִׁעַת לְמוֹד, הֲרִי זֶה מְתַר ⁷⁶. וְאֵין עוֹנִין אַחֲרֵיהֶן
 5 אָמֵן. וְהַעוֹנָה אַחֲרֵיהֶן אָמֵן ⁷⁷, לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתָהּ ⁷⁸.

(74) (ברכות דף לג עמוד א) וראה לקמן פרק י"א, הלכה ט"ז. (75) שהרי אמרו (ברכות דף נג עמוד ב) אין עונים אמן על ברכת התינוקות, והטעם: שברכתם לבטלה. (76) שמתכוון ללמדם. (77) אפילו שלא בשעת לימודם, אלא כשמברכים לפטור את עצמם. (78) לפי "שכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את האחרים ידי חובתם" (ראש השנה דף כט עמוד א).

טז. כָּל הַעוֹנָה אָמֵן אַחֲרֵי בִּרְכוּתוֹ ⁷⁹, הֲרִי זֶה מְגַנֶּה ⁸⁰.
 7 וְהַעוֹנָה אַחֲרֵי בִּרְכָּה שֶׁהִיא סוֹף בִּרְכוּת אַחֲרוֹנוֹת, הֲרִי
 8 זֶה מְשַׁבֵּחַ ⁸¹; כְּגוֹן אַחֲרֵי "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם" בְּבִרְכַּת-
 9 הַמְּזוֹן, וְאַחֲרֵי בִּרְכָּה אַחְרוֹנָה שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל
 10 עֲרִבִית, וְכֵן בְּסוֹף כָּל בִּרְכָּה שֶׁהִיא סוֹף בִּרְכוּת
 11 אַחֲרוֹנוֹת ⁸², עוֹנָה בָּהּ אָמֵן אַחֲרֵי עֲצֻמוֹ.
 12

(79) אחר כל ברכה מברכותיו שמברך זו אחר זו. (80) שעניית אמן משמעה גמר וסיום, וכשהוא חוזר ומברך הרי הוא מראה שעוד לא סיים, ולפיכך הרי זה מגונה (ברכות דף מה עמוד ב). (81) שאחר גמר ברכותיו הוא מוסיף לשבח את בוראו (שם). (82) כגון ברכות המלך וברכות כהן גדול, ראה בסמוך הלכה י"ח.

יז. וְלָמָּה יַעֲנֶה אָמֵן אַחֲרֵי "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם", וְהֲרִי
 13 אַחֲרֵיהֶּ בִּרְכַּת "הַטּוֹב וְהַמְּטִיב"? מִפְּנֵי שֶׁבִּרְכָּה זוֹ
 14 בִּימֵי חֻכְמֵי מִשְׁנָה ⁸³ תִּקְנֶנָּה, וּכְאֵלּוּ הִיא תּוֹסֶפֶת, אֲבָל
 15 סוֹף עֶקֶר הַבִּרְכוּת שֶׁל בִּרְכַּת-הַמְּזוֹן הִיא "בּוֹנֵה
 16 יְרוּשָׁלַיִם" ⁸⁴. וְלָמָּה לֹא יַעֲנֶה אָמֵן אַחֲרֵי "אַהֲבַת
 17 עוֹלָם", מִפְּנֵי שֶׁהִיא סוֹף בִּרְכוּת רֵאשׁוֹנוֹת שֶׁל
 18 קְרִיאַת שְׁמַע ⁸⁵. וְכֵן כָּל פִּיּוֹצֵא בָּהּ מְבָרְכִין שֶׁמְבָרְכִין
 19 אוֹתָן תִּחְלָה לְדַבֵּר, כְּגוֹן בִּרְכוּת שֶׁמְבָרְכִין לְפָנָי
 20 קְרִיאַת מְגִלָּה וְהַדְלָקַת נֵר חֲנֻכָּה, לְמַעַן לֹא יִפְסִיק
 21 בְּאָמֵן בֵּין בִּרְכָּה וּבֵין הַדָּבָר שֶׁבִּרְכָּה עָלָיו.
 22

(83) ראה לקמן פרק ב, הלכה א. (84) ולפיכך עונה אמן אחריה כדי להבדיל בין עיקר הברכות לתוספת (ברכות דף מה עמוד ב). (85) ואין להפסיק בין הברכה ובין הדבר שבירך עליו (הוא קריאת שמע) כמו שמבאר והולך.

ג. בְּרֶכֶת הָאָרֶץ, צָרִיף לִימֵר הוֹדִיָּה בַתְּחִלָּתָהּ
וּבְסוּפָהּ¹³, וְחוּתָם בָּהּ "עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמְּזוּזִין"¹⁴. וְכָל
שֶׁלֹא אָמַר "אָרֶץ חֲמֻדָּה טוֹבָה וְרַחֲבָה" בְּבִרְכַּת
הָאָרֶץ, לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ¹⁵. וְצָרִיף לְהוֹפִיר בָּהּ בְּרִית
וְתוֹרָה¹⁶, וְלִהְיוֹת בְּרִית לְתוֹרָה; שֶׁהַבְּרִית הַזֹּאת,
שֶׁאוֹמְרִים בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ, הִיא בְּרִית מַלְיָה, שֶׁנִּכְרְתוּ
עָלֶיהָ שְׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה בְרִיתוֹת¹⁷, וְהַתּוֹרָה כְּלָה נִכְרְתוּ

(1) סדר ברכות המזון ומי תיקנן; התוספות שבברכת המזון בשבתות ובימים טובים ובבית האבל; נוסח ברכת חתנים; מי ששכח ולא הזכיר מעין היום בברכת המזון מה דינו.

וְנִתְּנוּ בּוֹ בְּאַהֲבָה כְּמַצּוֹת רְצוֹנָה. בְּרִצּוֹנָה הֵנַחְנוּ לָנוּ
ה' אֱלֹהֵינוּ, וְאֵל תְּהֵא עָלֵינוּ צָרָה וְרָעָה וְיִגְוֹז וְאֶנְחָה
בְּיוֹם מְנוּחָתָנוּ. וּבְיָמִים טוֹבִים אָמַר "יַעֲלֶה"
וְיָבֹוא²⁵, וְכֵן בְּרָאשֵׁי חֲדָשִׁים וּבְחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד
מוֹסִיף בְּאֻמָּצָה בְּרָכָה שְׁלִישִׁית "יַעֲלֶה וְיָבֹוא"²⁶.

(22) הכוונה, שאינו מסיים בשל שבת, אלא חותם ברכתו כבחול (ברכות מח: וב'תוספות' שם). (23) זרנו, כמו: נחלץ חושים (במדבר לב, יז) רש"י לעירובין לט. וראה 'מדרש רבה' ויקרא פ' לד. (24) תן לנו מנוחה. (25) וחולה שיש בו סכנה שאוכל ביום הכיפורים, מזכיר מעין המאורע ("רצה והחליצנו" - אם חל בשבת, וכן "יעלה ויבוא" בברכת המזון, שהרי בהיתר הוא אוכל, ויום הכיפורים אצלו הרי הוא כשאר ימים-טובים ('הגהות מיימוניות'). ובעירובין מ: אמרו: "תן חלק לשבעה וגם לשמונה". וגם - לברכות ראש-השנה ויום-הכיפורים לברכה, ופירש רבינו חננאל: לברכה - בברכת המזון שמזכיר מעין המאורע, הרי שיום-הכיפורים דינו כשאר יום-טוב. (26) שבת כד, ע"א.

ו. בַּחֲנֻכָּה וּבְפִנְיֵים מוֹסִיף בְּאֻמָּצָה בְּרִכַּת הָאָרֶץ "עַל הַנֶּסִּים", בְּדֶרֶךְ שְׁמוֹסִיף בְּתַפְלָה²⁷. וְיוֹם-טוֹב אִם רֹאשׁ-חֹדֶשׁ שָׁחַל לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת, מְזַכֵּיר "רִצָּה וְהַחֲלִיצָנוּ" תַּחֲלָה וְאַחֲרֵיכֶּן "יַעֲלֶה וְיָבֹוא"²⁸. וְכֵן רֹאשׁ-חֹדֶשׁ טַבַּת²⁹ שָׁחַל לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת, מְזַכֵּיר "עַל הַנֶּסִּים" בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ, וְ"רִצָּה וְהַחֲלִיצָנוּ" וְ"יַעֲלֶה וְיָבֹוא" בְּנִחְמָה³⁰.

(27) בברכת הודאה, ש"על הניסים" אינה תפילה אלא הודאה, ולפיכך מזכיר אותה ב"ברכת הארץ" שגם היא אינה אלא הודאה, ולא בברכת "בונה ירושלים" שהיא תפילה ובקשה (שם). (28) על-פי הכלל: "תדיר (תמיד) ושאינו תדיר - תדיר קודם, וברכת שבת תדירה משניהם. (29) שתנוכה חלה בו. (30) שהן בקשות ותחנונים, ומקומן בברכת נחמה כאמור.

ז. בְּרָכָה רְבִיעִית, צָרִיף לְהַזְכִּיר בָּהּ שֶׁלֹּשׁ מַלְכוּתִים³¹. וּבְשִׁמְכֶרָה הָאוֹרֵחַ אֵצֶל פֶּעַל הַפִּתָּה, מוֹסִיף בָּהּ בְּרָכָה לְבַעַל הַפִּתָּה. מִיָּצֵד? אָמַר: יְהִי רְצוֹן שְׁלֹא יָבוֹשׁ פֶּעַל הַפִּתָּה בַּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא יִפְלֹם לַעוֹלָם הַבָּא וְכוּ'. וַיֵּשׁ לוֹ רִשּׁוֹת לְהוֹסִיף בְּבִרְכַּת פֶּעַל הַפִּתָּה וְלְהַאֲרִיף בָּהּ³².

(31) ברכות מט, ע"א. שאומר: ברוך אתה... מלך העולם.. אבינו מלכנו וכו' המלך הטוב והמטיב וכו', וטעם מלכויות אלו, מפני שהזכיר מלכות בית דוד בברכה השלישית, אין זה מדרך הנימוס שלא יזכיר גם מלכות שמים - וגם אין להזכירה בברכה שלישית כדי שלא להשוות מלכות בית דוד למלכות שמים - לפיכך תקנוה בברכה הרביעית, ואגב אזכרה זו, הוא חוזר להזכיר "שתי מלכויות" שהחסרין בברכת הארץ ובברכת ירושלים כאמור (שם). והטעם שלא הזכיר "מלכות" בברכת הארץ במקומה, מפני שהיא ברכה

עֲלֶיהָ¹⁸ שֶׁלֹּשׁ בְּרִיתוֹת, שְׁנֵאמַר: אֵלֶּה דְּבָרֵי הַבְּרִית וְגו' מִלְכֵּד הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת אִתָּם בְּחֵרֶב, אִתָּם נִצְבִּים וְגו' לְעִבְרָה בְּבִרַת וְגו'.

(13) שמתחיל בה: נודה לך וכו', ומסיים בה: ועל כולם... אנו מודים לך כו', ראה ב"סדר התפילות" לרבינו. (14) כולה חתימה אחת היא: ארץ המוציאה לנו מזון (ברכות מט.). (15) שארץ ישראל נשתבחה בלשונות אלו (ירמיה ג, יט; שמות ג, ח). (16) ברכות מח, ע"ב. ברית - שעל-ידי ברית מילה ניתנה הארץ לאברהם (בראשית יז, ח) ונתתי לך ולזרעך את ארץ מגורך, וכן ע"י התורה ומצוותיה זכו לארץ ישראל, שנאמר (דברים ח, א): כל המצוה... תשמרון לעשות למען תחיו... ובאתם וירשתם את הארץ (רש"י שם). ובירושלים" (ברכות פ"א, ה"ו) אמרו: משום שנאמר (תהלים קה, מד) ויתן להם ארצות גוים - מפני מה - בעבור ישמרו חקותיו ותורותיו יצוורו. (17) והן מנויות לקמן, הלכות מילה פ"ג, ה"ט. (18) על קיום מצוותיה, השווה דברי רבינו שם.

ד. בְּרָכָה שְׁלִישִׁית פּוֹתַח בָּהּ: "רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמָּךְ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ", או: "נִחְמָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בִּירוּשָׁלַיִם עִירְךָ, וְחֻתָּם בָּהּ בּוֹנֶה יְרוּשָׁלַיִם", או "מִנְחָם עֲמוֹ יִשְׂרָאֵל בְּבִנְיָן יְרוּשָׁלַיִם"¹⁹. וּלְפִיכָה נִקְרְאת בְּרָכָה זו 'נִחְמָה'. וְכָל מִי שֶׁלֹּא אָמַר מַלְכוּת בֵּית דּוֹד בְּבִרְכָּה זו, לֹא יֵצֵא יְדֵי חֻבָּתוֹ²⁰, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲנִינָה²¹ הַבְּרָכָה, שְׁאִין נִחְמָה גְּמוּרָה אֵלָּא בְּחֻזַּת מַלְכוּת בֵּית דּוֹד.

(19) שבנין ירושלים הוא נחמת ישראל, שנאמר (תהלים קמז, ב): בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס - אימתי בונה ירושלים? בזמן ש"נדחי ישראל יכנס" (ברכות מט.). שם. וב"אבן ירח" מביא בשם מדרש (מצאתיו ב"לקוט שמעוני" שמואל-א ח): "בימי ירבעם בן נבט מאסו ישראל בשלשה דברים: במלכות בית דוד, ובבנין בית-המקדש ובמלכות שמים, שנאמר (דה"י י, טז): "ראה ביתך דוד" - זה שמאסו במלכות בית דוד ובבנין הבית, "איש לאהליך ישראל" - אל תקרא לאהליך אלא "לאהליך", שמאסו במלכות שמים, ואין נגאלים עד שיבקשו שלשתם, שנאמר (הושע ג, ח): ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם, ופחדו אל ה' ואל טובו, טובו - זה בית המקדש, ולפיכך אנו מזכירים את שלשתם בברכת "רחם" (21) תוכן.

ה. בְּשַׁבָּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים מֵתַחִיל בְּנִחְמָה וּמִסִּים בְּנִחְמָה²², וְאוֹמַר קִדְשַׁת הַיּוֹם בְּאֻמָּצָה. מִיָּצֵד? מֵתַחִיל "נִחְמָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּצִיּוֹן עִירְךָ", או "רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמָּךְ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ", וּמִסִּים "מִנְחָם עֲמוֹ יִשְׂרָאֵל בְּבִנְיָן יְרוּשָׁלַיִם", או "בּוֹנֶה יְרוּשָׁלַיִם", וְאוֹמַר בְּאֻמָּצָה, בְּשַׁבָּת: אֱלֹהֵינוּ וְאַלֵּהֵי אֲבוֹתֵינוּ, רִצָּה וְהַחֲלִיצָנוּ²³ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וּבְמַצּוֹת יוֹם הַשַּׁבָּעִי, הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ הַזֶּה, כִּי יוֹם זֶה גָּדוֹל וְקְדוֹשׁ הוּא מִלְּפָנֶיךָ. נִשְׁבַּת בּוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מברכים שבע ברכות אפילו היו כולם במעמד הנישואין (שו"ע אבן-העזר סי' פב). ושבת - חשובה פנים חדשות, שאמרו ב'מדרש' (הובא ב'תוספות' כתובות ז): "מזמור שיר ליום השבת - אמר הקב"ה: פנים חדשות באו לכאן, אמרו שירה". (כתובות ז). שנאמר (רות ד, ב): ויקח עשרה אנשים... ויאמר שבו פה וישבו. (42) שם, ה, ע"ב.

הסמוכה לחברתה (הראשונה) ונפטרה ב"מלכות" שבראשונה, ראה לעיל פ"א, ה"ד. (32) ברכות מו, ע"א. ושם הוסיפו: "ויצלה מאד בכל נכסיו... ואל ישלוט שטן לא במעשי ידיו ולא במעשי ידיו ואל יודקר לפנינו שום דבר חטא ועוון, מעתה ועד עולם.

ח. וּכְשֶׁמְבָרְכִין בְּבֵית הָאֵבֶל, אוֹמְרֵי בְּכֻרָה רְבִיעִית: 1
הַמֶּלֶךְ הַחַי, הַטּוֹב וְהַמְּטִיב, אֵל אֱמֶת, דִּין אֱמֶת, 2
שׁוֹפֵט בְּצֶדֶק, שְׁלִיט בְּעוֹלָמוֹ לַעֲשׂוֹת בּוֹ פְּרָצוֹנוֹ, 3
שֶׁאֵנָּה עֲמוֹ וְעַבְדִּי, וּבְכָל אֲנָחְנוּ חַיִּין לְהוֹדוֹת לוֹ 4
וּלְבָרְכוֹ. וּמִבְּקֵשׁ רַחֲמִים עַל הָאֵבֶל לְנַחֲמוֹ, כְּפִי מַה 5
שִׁירָצָה³³, וְגוֹמֵר "הַרְחֵקֵנוּ" וְכו'.

(33) כגון: "גודר פרצות ישראל, הוא יגדור פרצה זו מעלינו ומעל האבל הזה לחיים ולשלום" (ברכות מו: ובשינוי קצת ע"פ ה'טור' או"ח סי' קפט).

ט. בְּבֵית חֲתָנִים³⁴ מְבָרְכִין בְּרֶפֶת חֲתָנִים אַחֵר אַרְבַּע 7
בְּרָכוֹת אֵלּוּ, בְּכָל סְעוּדָה וְסְעוּדָה שְׁאוּכָלִים שָׂם. 8
וְאֵין מְבָרְכִין בְּרָכָה זו, לֹא עַבְדִּים וְלֹא קִטְנִים³⁵. עַד 9
כִּמְהָ³⁶ מְבָרְכִין בְּרָכָה זו? אִם הָיָה אֶלְמוֹן שֶׁנֶּשֶׂא 10
אֶלְמָנָה, מְבָרְכִין אוֹתָהּ בְּיוֹם רֵאשׁוֹן בְּלֶכֶד; וְאִם 11
בְּחֹר שֶׁנֶּשֶׂא אֶלְמָנָה אוֹ אֶלְמוֹן שֶׁנֶּשֶׂא בְּתוּלָה, 12
מְבָרְכִין אוֹתָהּ כָּל שִׁבְעַת יָמֵי הַמִּשְׁתָּה³⁷.

(34) כשהחתן נושא את ארוסתו ומכניסה לחופה. (35) שאפילו לצירוף עשרה אינם מצטרפים, ראה לעיל ה'ל' תפילה פ"ח, ה"ד. כל-שכן שאינם כשרים לברכה (כסף-משה). (36) ימים. (37) כתובות ז, ע"ב.

י. בְּרָכָה זוֹ שְׁמוֹסִיפִין בְּבֵית חֲתָנִים³⁸ הִיא בְּרָכָה 14
אַחֲרוֹנָה מִשִּׁבְעַת בְּרָכוֹת שֶׁל נִשְׁוֹאִין. בִּמְהַ דְּרָרִים 15
אֲמוּרִים³⁹? כְּשֶׁהָיָה הָאוּכָלִין, הֵם שֶׁעָמְדוּ בְּבֶרֶת 16
נִשְׁוֹאִין וְשָׁמְעוּ הַבְּרָכוֹת; אֲבָל אִם הָיָה הָאוּכָלִין 17
אַחֲרֵיהֶם, שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ בְּרֶפֶת נִשְׁוֹאִין בְּשַׁעַת נִשְׁוֹאִין - 18
מְבָרְכִין בְּשִׁבְלֵם אַחֵר בְּרֶפֶת מְזוּן שִׁבְעַת בְּרָכוֹת, 19
בְּדֶרֶךְ שְׁמִיבְרָכִין בְּשַׁעַת נִשְׁוֹאִין⁴⁰; וְהוּא שִׁיְהִי 20
עֲשֶׂהָ⁴¹, וְחֲתָנִים מִן הַמִּנְיָן⁴².

(38) על שם שהארוסה עוברת ליום נישואיה מבית אביה לבית בעלה, והוא עיקר כניסתה לחופה (ראה לשון רבינו בה'ל' אישות פ"י, ה"א) - נקרא מקום הנישואין - בית חתנים. (39) היא ברכת "אשר ברא" הנזכרת בסמוך הלכה יא. (40) שאין מברכים אלא ברכה אחת בלבד. (41) ורבינו אברהם, בנו של רבינו, יאמר: "ואעתיק מאבא מארי זצ"ל ש"פנים חדשות" - לא פחות משנים, כי פנים לשון רבים, והפחות שבלשון רבים בלשוננו - שנים, כמו שנאמר (שמות כח, ה): והם יקחו את הזהב, אשר הם בצלאל ואהליאב (תשובות רבי אברהם בן הרמב"ם, הוצ' מק"נ סימן ק"י). ומנהגנו היום שאפילו היו האוכלים בשעת ברכת נישואין ושמעו ברכת נישואין, מברכים בשבילם שבע ברכות בשעת הסעודה אחרי ברכת המזון, אם לא אכלו שם עד עתה, ועל-כל-פנים בסעודה הראשונה שאחרי הנישואין

יא. וְאֵלּוּ הֵן שִׁבְעַת בְּרָכוֹת: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ 22
מֶלֶךְ הָעוֹלָם, יוֹצֵר הָאָדָם⁴³. בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ 23
מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהִפֵּל פָּרָא לְכַבּוּדוֹ⁴⁴. בְּרוּךְ אַתָּה ה' 24
אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם⁴⁵ בְּצַלְמוֹ, 25
בְּצֶלֶם דְּמוּת תְּבִנְתּוֹ⁴⁶, וְהִתְקִין לוֹ מְמֻנָּה⁴⁷ בִּנְיָן עָדִי 26
עַד⁴⁸. בְּרוּךְ אַתָּה ה', יוֹצֵר הָאָדָם. שׁוֹשׁ תְּשִׁישׁ וְתִגְל 27
עֲקָרָה⁴⁹ בְּקִבוּץ בְּנֵיהָ לְתוֹכָהּ בְּשִׁמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה', 28
מְשַׁמֵּחַ צִיּוֹן בְּכִנְיָה. שְׂמֵחַ תְּשַׁמַּח רַעִים וְאַהֲבָיִים, 29
בְּשִׁמְחָתָהּ יִצְיִיד בְּגֵן עֵדֶן מְקֻדָּם⁵⁰. בְּרוּךְ אַתָּה ה', 30
מְשַׁמֵּחַ חֲתָן⁵¹ וְכֻלָּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ 31
הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בְּרָא שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה, חֲתָן וְכֻלָּה, גִּילָה 32
וְרִנָּה, דִּיצָה וְחִדּוּה, אֶהְבָּה, אַחֲוָה, שְׁלוֹם וְרַעוּת. 33
מְהִרָה ה' אֱלֹהֵינוּ יִשְׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחוּצוֹת 34
יְרוּשָׁלַיִם⁵², קוֹל שְׁשׁוֹן וְקוֹל שְׁמִחָה, קוֹל חֲתָן וְקוֹל 35
כֻּלָּה, קוֹל מְצַהֲלוֹת חֲתָנִים [מְחַפְּתִים] וְנִעְרִים 36
מְנַגִּינָתָם. בְּרוּךְ⁵³ אַתָּה ה', מְשַׁמֵּחַ חֲתָן עִם הַכֻּלָּה⁵⁴.

(43) כנוסח כת"י התימנים א'. ובנוסח אחר, החליפו והקדימו ברכת "יוצר האדם" לברכת "שהכל", שלא כהלכה. ראה ה'ל' אישות פ"י, ה"ג. (44) ברכת הודאה על יצירת האדם בכלל. (45) ברכה זו מכוננת על יצירת הזיווג של זכר ונקבה, ושלמות מין האנושי בנשמתו ושכלו. (46) גם דמות תבניתו - שהיא מכוננת לחוה אשת אדם הראשון - נוצרה בצלם אלהים ("עבודת ישראל"). (47) מגופו ומצלעותיו. (48) בנין נוהג לדורות, שחיה נקראת בנין ככתוב: ויבן את הצלע (רש"י כתובות ח.). (49) מכון לירושלים שהיא בחורבנה כעקרה, ומצוה להעלות את ירושלים על ראש שמחתנו. כלשון הכתוב (תהלים קלז, ו). (50) כשם ששימחת את אדם הראשון בהביאך את חוה לפניו, בהיותם עוד בגן-עדן. (51) ובנוסח כת"י התימנים, וכן בדפוס שונצינו וונציה, כתוב: "משמח עמו ובונה ירושלים". (52) מלשון הכתוב ירמיה לג, י. (53) לא מנה כאן רבינו אלא שש ברכות בלבד, ובתחילת ההלכה פתח בשבע. אולם בה'ל' אישות פ"י ה"ד, אומר: "ואם יהיה שם יין, מביא כוס של יין ומברך על היין תחלה, ומסדר את כולן על הכוס, ונמצא מברך ז' ברכות". (54) הקפנו הלכה זו בסוגריים, מפני שבנוסח כת"י תימנים ב' אין כל הלכה זו, כי אין כאן מקומה, ומקומה בה'ל' אישות, ואמנם בהלכות אישות פ"י ה"ג, הביא רבינו כל נוסח הברכות האלו.

יב. שִׁכַּח וְלֹא הִזְכִּיר בְּשַׁעַת אוֹ בְּיוֹם-טוֹב קִדְּשַׁת 38
הַיּוֹם⁵⁵: אִם נִזְכַּר קִדְּשׁ וְשִׁיתְּחִיל בְּכֻרָה רְבִיעִית - 39
בְּשַׁעַת אוֹמְרֵי: בְּרוּךְ ה' ⁵⁶אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ

64) ברכת המזון. (65) וכל זמן שאינו רעב מחמת אותה האכילה, סימן שעדיין לא נתעכל (ברכות נג: ובפירוש המשנה לרבינו שם). נתעכל - נטחן המאכל ונהפך לחמרי המזון. (66) ירושלמי ברכות פ"א, ה"א. כי ברכת המזון מן התורה. וספק תורה לחומרא. ובנוגע לשאר ספק ברכות - ראה לקמן פ"ח, ה"ב.

פרק שלישי

(1) כמה מיני דגן הם החייבים בברכת "המוציא" ובברכת המזון; דין העיקר והטפלה בברכות; פת הבאה בכיסנין ודין אורז שבשלו לעניין ברכה; נוסח ברכת "מעין שלוש".

- א. חמשה מיני דגן: החטין, והשעורין, והבסמין²,
- ושבלת שועל³, ושיפון⁴. הבסמין - ממין החטין,
- ושבלת שועל ושיפון - ממין השעורים⁵. וחמשה
- מיני דגן, פשהו שבלים, נקראים תבואה בכל
- מקום⁶; ואחר שדשין וזורין⁷ אותן, נקראין דגן⁸;
- ובשטוחנין אותן ולשין את קמחן ואופין אותן,
- נקראין פת¹⁰. והפת הנעשה מאחד מהן, היא
- הנקראת פת בכל מקום בלא לוי¹¹.

(2) הם חטים מדבריות (פירוש המשנה לרבינו, כלאים פ"א, מ"א) וזוכרים ביחזקאל (ד, ט). ויש מפרשים: כיסמים - שפעלט בלע"ז ('הערוך השלם'). (3) היא השעורה המדברית (פירוש המשנה לרבינו, שם). ויש מפרשים: האפער בלע"ז, והוא מין דגן שזרעונו מארכים ומחודדים כזנב השועל, ומשתמים בו ביחוד למספוא לסוסים (מילון - י. גור). (4) זרע רוגגין בלע"ז, וזוכר במשנה (כלאים פ"א, מ"א). (5) פסחים לה, ע"א. ויצא מזה לענין הפרשת תרומה, שאין תורמים ממין על שאינו מינו (רש"י שם). וכן כשאמרה תורה (דברים ח, ח): ארץ חטה ושעורה וגו' ואכלת ושבעת וברכת - הכוונה לכל המינים האלה שהם ממשפחת החטים והשעורים. (6) והנודר מן התבואה, אסור בכל אלה (גדרים פ"ז, מ"ב). (7) חובטים השבלים להוציא גרעיניהן. (8) ברוח, נלקותן מפסולתן. (9) ודגן האמור בתורה (דברים יד, כג ועוד) כולל את חמשת מיני תבואה אחרי זריתם. (10) לענין ברכת המוציא וברכת המזון לאחריה כמבואר בסמוך, וכן לענין עירובי חצרות, ראה הל' עירובין פ"א, ה"ח. ובירושלמי חלה (פ"א, ה"א) דרשו דרך רמז את הפסוק (ישעיה כח, כה): ושם חטה שורה ושעורה נסמן וכוסמת גבולתו, כל חמשת המינים מנויים בפסוק זה: שורה - זו שכולת שועל, שהיא עשויה כשורה. נסמן - זה השיפון. וכוסמת - זה הכוסמין. גבולתו - עד כאן גבולו של לחם, לומר שאין שאר המינים נקראים לחם. (11) שם נוסף, כי הפת ממין אחר אינה נקראת פת סתם, אלא בשמה הנוסף כגון פת אורז או פת דוחן.

- ב. האוכל פת, חייב לברך לפניה: ברוך אתה ה'
- אלהינו מלך העולם, המוציא¹² לחם מן הארץ,
- ולאחריה - ארבע ברכות¹³. אכל דגן שלוק¹⁴ כמו
- שהוא¹⁵ - מברך לפניו "בורא פרי האדמה",
- ולאחריו "בורא נפשות רבות"¹⁶. אכל קמח - מברך
- לפניו "שהכל"¹⁷, ולאחריו "בורא נפשות רבות".

1 ישאל לאות ולברית קדש. ברוך אתה ה', מקדש
2 השבת. כיום טוב אומר: ברוך אשר נתן ימים
3 טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה. ברוך אתה
4 ה', מקדש ישראל והזמנים⁵⁷. ומתחיל בברכה
5 רביעית וגומר. ואם נזכר אחר שהתחיל בברכה
6 רביעית - פוסק וחוזר לראש, שהוא ברכת "הזן"⁵⁸.

(55) המבוארת לעיל ה"ה. (56) ומזכיר גם מלכות, שאומר בה "מלך העולם" כי כל ברכה שאין בה הזכרת שם ומלכות - אינה ברכה (לעיל פ"א, ה"ה). וכן דעת רוב המפרשים בדברי רבינו (לחם-משנה ושו"ע אר"ח סי' קפח ס"ז). ובכת"י התימנים, הנוסח: ברוך אשר נתן וכו' בלי הזכרת השם באמצע, וכן הנוסח ברי"ף לברכות פ"ז. (57) ברכות מט, ע"א. ואם חל יום טוב בשבת, ושכח קדושת היום של שניהם, כולל את שניהם ואומר: בא"י, אמ"ה, אשר נתן שבתות לעמו ישראל וכו' ויום טוב לששון וכו' בא"י מקדש השבת וישראל והזמנים, וכן בשבת וראש-חודש, אלא שאינו חותם בשל ראש-חודש, כמבואר בסמוך ה"ג ('הגהות מיימוניות'). (58) פרט לברכת הזימון, שאינו חייב לחזור ולזמן (כסף-משנה, וכן ביכלבו' הובא בבית יוסף' אר"ח סי' קפח).

- 7 יג. בראשי חדשים שכת ולא אומר "נעלה ויבוא":
- 8 אם נזכר קדם שיתחיל ברכה רביעית - אומר: ברוך
- 9 אשר נתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון. ואינו
- 10 חותם בה⁵⁹, ומתחיל בברכה רביעית וגומר. ואם
- 11 נזכר אחר שהתחיל בברכה רביעית - גומר אותה
- 12 ואינו חוזר⁶⁰. וכן פתלו של מועד⁶¹ ובחננה
- 13 ובפורים, שכת ולא הזכיר הענין בברכת המזון⁶² -
- 14 אינו חוזר⁶³.

(59) ברכות מט, ע"א. כי הואיל וראש-חודש מותר במלאכה, אינו חשוב כל-כך לחתום בו. (60) ואע"פ שאם שכת של ראש-חודש בתפילה מחזירים אותו (ראה לעיל הלכות תפילה פ"י, ה"י) יש לחלק בין תפילה שהיא חובה, לברכת המזון שאינה אלא רשות, שהרי אם לא רצה לאכול פת בראש-חודש רשאי, ולפיכך אינו חוזר. אבל בשבת ויום טוב אכילת פת חובה, ולפיכך חוזר (ברכות שם:). (61) אם נזכר לפני הברכה הרביעית, אומר: ברוך אשר נתן ימים טובים וכו' (לחם-משנה), ואם נזכר לאחר שהתחיל בברכה רביעית, דינו כראש-חודש. (62) בברכת הארץ, כמבואר לעיל ה"ו. (63) אפילו עוד לא התחיל בברכת ירושלים, מפני שחנוכה ופורים אינם אלא מדברי סופרים, ויש סוברים שבכלל אינו מזכיר על הנסים בברכת המזון (שבת כד). אלא שאנו פוסקים כדעת המחייבים, ועכ"פ אינם חמורים שיצטרך לחזור עליהם (כסף-משנה).

- 15 יד. מי שאכל, ושכת ולא ברח⁶⁴ - אם נזכר קדם
- 16 שיתעפל המאכל שבמעיו⁶⁵, חוזר ומברך; נתעפל
- 17 המזון שבמעיו - אינו חוזר ומברך. וכן אם נעלם
- 18 ממנו ולא ידע אם ברח או לא ברח - חוזר ומברך⁶⁶,
- 19 והוא שלא נתעפל המזון שבמעיו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָצְלוּ וְלֹא הָיָה טַפְּלָה; אָבֵל אִם הָיָה אֶחָד מִחֻמְשַׁת
הַמִּינִין שְׁעָרָב טַפְּלָה - אֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא עַל הָעֶקֶר,
וּפּוֹטֵר אֶת הַטַּפְּלָה. וְזֶה כָּלֵל בְּבִרְכוֹת: כָּל שֶׁהוּא
עֶקֶר וְעָמּוּ טַפְּלָה - מְבָרֵךְ עַל הָעֶקֶר וּפּוֹטֵר אֶת
הַטַּפְּלָה³², בֵּין שֶׁהִיָּתָה הַטַּפְּלָה מְעֻרְבָת עִם הָעֶקֶר,
בֵּין שֶׁלֹּא הִיָּתָה מְעֻרְבָת.

(31) שכל תבשיל המעורב מחמשת המינים, מברכים עליו:
"בורא מיני מזונות". (32) ברכות מד, ע"א.

ו. פִּיצֵד הִיא הַטַּפְּלָה הַמְעֻרְבָת? כְּגוֹן לֶפֶת³³ אוֹ
כְּרוֹב, שֶׁבָּשְׁלוּ וְעָרַב בּוֹ קָמַח שֶׁל אֶחָד מִחֻמְשַׁת
הַמִּינִין כְּדִי לְדַבֵּק³⁴ - אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרָא מִינֵי
מְזוֹנוֹת", שֶׁהִלָּפֶת הוּא הָעֶקֶר וְקָמַח טַפְּלָה. שֶׁכָּל
דָּבָר שֶׁמְעֻרְבִין אוֹתוֹ לְדַבֵּק אוֹ כְּדִי לִתֵּן רִיחַ אוֹ כְּדִי
לְצַבֵּעַ אֶת הַתְּבַשִּׁיל, הֲרִי זֶה טַפְּלָה³⁵. אָבֵל אִם עָרַב
כְּדִי לִתֵּן טַעַם בְּתַעֲרוּבוֹת, הֲרִי הוּא עֶקֶר³⁶. לְפִיכָךְ,
מִיָּיָה דָּבָשׁ שֶׁמְבָשְׁלִין אוֹתוֹ, וְנוֹתְנִין בָּהֶן חֵלֶב חֹטֶה³⁷
כְּדִי לְדַבֵּק, וְעוֹשִׂין מֵהֶן מִינֵי מְתִיקָה, אֵינוֹ מְבָרֵךְ
עָלָיו "בּוֹרָא מִינֵי מְזוֹנוֹת", מִפְּנֵי שֶׁהַדָּבָשׁ הוּא
הָעֶקֶר.

(33) מין ירק גנים, ריבע בלע"ז. (34) להקפותו ולעשותו
סמך. (35) שם, לט, ע"א. (36) שכל דבר העשוי לטעם,
אינו בטל (ביצה לח:). (37) כגון עמילן, שמשתמשים בו
לכביסה, והשווה הל' חמץ ומצה (פ"ד, הלכה יא).

ז. פִּיצֵד הִיא הַטַּפְּלָה שֶׁאֵינָה מְעֻרְבָת? הֲרִי שֶׁצָּרִיף
לְאָכֵל דָּג מְלִיחָה³⁸, וְאָבֵל הִפֵּת עָמּוּ כְּדִי שֶׁלֹּא יִזְיק
הַמֶּלַח גְּרוֹנוֹ וְלִשְׁוֹנוֹ - הֲרִי זֶה מְבָרֵךְ עַל הַמְּלִיחָה
וּפּוֹטֵר אֶת הִפֵּת, מִפְּנֵי שֶׁהִפֵּת טַפְּלָה לּוֹ³⁹, וְכֵן כָּל
פִּיצֵא בָּזֶה.

(38) כגון שאכל פירות מתוקים, וצריך לאכול מליח אחריו
להסיר את הליחות המתדבקת ונקבצת באיסטומכא (קיבה).
מלשון פירוש המשנה לרבינו (ברכות ו, ז). (39) שם, מד,
ע"א.

ח. הִפֵּת שֶׁפִּתָּת אוֹתָהּ פִּתִּים⁴⁰, וּבָשְׁלָה בְּקִדְרָה אוֹ
לִשָּׁה בְּמֶרְק: אִם יֵשׁ בְּפִתֵּיתִין פִּזִּית⁴¹, אוֹ שֶׁנִּפְרָשָׁהּ
פֵת, וְלֹא נִשְׁתַּנָּה צוּרְתָהּ⁴² - מְבָרֵךְ עָלֶיהָ בְּתַחֲלָה
"הַמּוֹצִיא"⁴³; וְאִם אֵין בָּהֶן פִּזִּית⁴⁴, אוֹ שֶׁעָבְרָה צוּרֵת
הִפֵּת בְּבִשּׁוּל⁴⁵ - מְבָרֵךְ עָלֶיהָ בְּתַחֲלָה "בּוֹרָא מִינֵי
מְזוֹנוֹת"⁴⁶.

(40) פיררה לפרורים. (41) אע"פ שנשתנית צורתה.
(42) ואז אפילו אין בהם כזית. (43) כל זה מדובר בלישה
במרק ולא בבישול, כי בלישה במרק אין צורת הפת עוברת
ממנה לגמרי אלא נשתנית במקצת, ולפיכך אם יש בהם
כזית, ברכתם - המוציא. ולמד רבינו דין זה מדברי חז"ל
(ברכות לו:); חביצה (פירוין שנילושו במרק, הערוך) -
מברכים עליה המוציא אע"פ שאין בפירוריה כזית, כדברי

(12) ברכות לח, ע"ב. ואין לומר "מוציא" כמו "בורא" פרי
הגפן, כדי שלא לערב האותיות של העולם - מוציא. שאות
מ' תיבלע במבטא ("ירושלמי" ברכות פ"ו, ה"א). ומה שאנו
אומרים לחם - מן הארץ, אין להקפיד, שכן הנוסח בתהלים
(קד, יד): להוציא לחם מן הארץ ('תוספות' ברכות לח:).
(13) מניויות לעיל פ"ב, ה"ב. (14) מבושל. (15) כמו שהוא
בא מן הגורן, שלא הוסרה קליפתו ולא חלקו אותו לשנים.
(ברכות לו:). "הכוסס את החיטה מברך עליה בורא פרי
האדמה", וסובר רבינו שאפילו היא מבושלת, הואיל ולא
הוסרה קליפתה, אין אכילתה חשובה (כסף-משנה).
(16) שם. שלא נאמרה שם ברכה לאחריה, משמע שאין
מברך אחריה אלא בורא נפשות בלבד (הגר"א אור"ח סי'
רח). ובכת"י התימנים, הנוסח: נפשות רבות על כל מה
שברא ברחמיו חי העולמים. וראה לקמן פ"ח ה"א,
ובביאורנו. (17) ואפילו לא נטחן דק ויש בו עדיין טעם
חיטה, או קמח של קליות שראוי קצת לאכילה, מברך
"שהכל" משום שאין דרך בני אדם לאכול קמח (ברכות לו.
וברי"ף שם). וראה 'טור' אור"ח סי' רח.

ג. קָמַח שֶׁל אֶחָד מִחֻמְשַׁת הַמִּינִין, שֶׁשֶׁלְקוּהוּ¹⁸
וְעָרַבּוּ בָּמִים אוֹ בְּשָׂאֵר מְשָׁקִים - אִם הָיָה עֲבָה, כְּדִי
שֶׁהִיָּתָה רְאוּי לְאָכִילָה וּלְלַעֲסוֹ, מְבָרֵךְ עָלָיו בְּתַחֲלָה
"בּוֹרָא מִינֵי מְזוֹנוֹת", וּלְבַסּוֹף "עַל הַמַּחֲיָה וְעַל
הַכֹּפֶלֶת"¹⁹; וְאִם הָיָה רָף, כְּדִי שֶׁהִיָּתָה רְאוּי
לְשִׁתָּהּ²⁰ - מְבָרֵךְ עָלָיו בְּתַחֲלָה "שֶׁהַכֹּל"²¹, וּלְבַסּוֹף
"בּוֹרָא נְפִשׁוֹת רְבוֹת"²².

(18) ובכת"י התימנים, הנוסח: שקלהו. (19) היא ברכה
אחת מעין שלש, ומפורשת לקמן הלכה יג. (20) כמו
שעושים לרפואה. (21) כיון שאינו עשוי לסעוד אלא
לשתות (ברכות לח. ו'תוספות' שם). (22) זה הכלל: כל
שאר מברכים לפניו "בורא מיני מזונות" - אין מברכים
לאחריו "על המחיה ועל הכלכלה", וראה לקמן הלכה יא.

ד. קָמַח שֶׁל אֶחָד מִחֻמְשַׁת הַמִּינִין²³ שֶׁבָּשְׁלוּ בְּקִדְרָה
- בֵּין לְבִדּוֹ, בֵּין שְׁעָרָבּוּ עִם דְּבָרִים אֲחֵרִים, כְּגוֹן
לְבִיבוֹת²⁴ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן; וְכֵן הִדְגָן שֶׁחִלְקוּ²⁵ אוֹ
כְּתִישׁוֹ²⁶ וּבָשְׁלוּ בְּקִדְרָה, כְּגוֹן הָרִיפּוֹת²⁷ וְגִרְשֵׁי²⁸
הַפְּרָמֶל וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן; וְכָל זֶה הוּא הַנִּקְרָא מְעֻשָּׂה
קִדְרָה; וְכֵן כָּל תְּבַשִּׁיל²⁹, שְׁעָרַב בּוֹ מִחֻמְשַׁת הַמִּינִין,
בֵּין קָמַח בֵּין פֵת - בְּתַחֲלָה מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרָא מִינֵי
מְזוֹנוֹת"³⁰.

(23) שהם מזינים, והאדם חי עליהם. (24) עוגת סולת
מרוכבת במים ורתחים תחילה ואחר-כך בשמן (שמואל-ב
יג, ח וברש"י שם) וכיום נקראים כן גם כיסי בצק ממולאים
בשר, או גבינה. (25) לשנים. (26) במכתשת להרבה
חלקים. (27) חטים קלופות וכתושות, ונוכרות בשמואל-ב
(זי, יט). (28) חטים טחונות בטחנה של גרוסות, מלשון
הכתוב (ויקרא ב, יד). (29) שלא מחמשת המינים.
(30) ברכות לו, ע"א.

ה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים³¹? כִּשְׁהִיָּה הַמִּין הַזֶּה חָשׁוּב

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ה' אלול - ספר אהבה - הלכות ברכות קכא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(כספ-משנה בדעת רבינו). (52) וגם צריך ליטול ידיים לפני אכילתה (או"ח סי' קנח, ס"א. וראה לקמן פ"ו, ה"א).

י. אֲרֵז שֶׁשָּׁלוּ אוֹ שֶׁעָשָׂה מִמֶּנּוּ פֶתֶחַ - בְּתַחֲלָה 10
מִבְּרֶךְ עָלָיו "בּוֹרָא מִיָּנִי מְזוֹנוֹת" 54, וּלְבִסּוֹף "בּוֹרָא 11
נִפְשׁוֹת" 55; וּבְלִבָּד שֶׁלֹּא יִהְיֶה מְעַרְבֵם עִם דְּבַר אֲחֵר, 12
אֶלָּא אֲרֵז לְבַד 56. אֲכַל פֶּתַח דְּחֵן 57, אוֹ פֶתַח שֶׁל שְׁאָר 13
מִיָּנִי קִטְנִית 58 - בְּתַחֲלָה מִבְּרֶךְ "שֶׁהַכֹּל" 59, וּלְבִסּוֹף 14
"בּוֹרָא נִפְשׁוֹת רַבּוֹת" 60. 15

(53) שטחנו ואפאו. (54) ברכות לז, ע"ב. והטעם, כי הוא מזין וסועד הלב ('טור' או"ח סי' רח). (55) ברכות, שם: "לבסוף ולא כלום". וקיימא לן שכל "לבסוף ולא כלום" מברך בורא נפשות רבות (רי"ף, ע"פ דברי רב אשי שם, מד.). (56) לא כחמשת המינים המעורבים בתבשיל אחר שמברכים עליו "מיני מזונות" (לעיל ה"ד) כי אין האורז מזין כל-כך שיהא חשוב אפילו בתערובת (ברכות לז.). (57) הירוע בלע"ז, ורבינו בפירוש המשנה (שביעית פ"ב, מ"ז) מפרש מ"ל בלע"ז. ונזכר ביחזקאל (ד, ט). (58) זרעוני ירק שפריו עגול ומונח בתרמיל (הערבסין בלע"ז). (59) רי"ף לברכות פ"ו, ממשמעות דברי התלמוד (שם, לז.) שבכל מקום רגילים אורז ודוחן להיות נזכרים כאחד, וכאן אומרת הברייתא "על אורז מברך בורא מיני מזונות", ולא הזכירה גם דוחן, נראה מכאן שאין דין דוחן בכלל אורז לענין ברכה, ואינו מברך עליהם "בורא פרי האדמה", מפני שנשטנו ע"י אפייתם ויצאו מתורת פרי, וגם אין דרך לאכלם פת ואין זו דרך הנאתם - מברכים עליהם "שהכל" שהיא ברכה כוללת הכל, כמבואר לקמן (פ"ח, ה"ו). (60) כי כל שמברכים לפניו "שהכל", מברך לאחריו "בורא נפשות" (לקמן פ"ח, ה"ח).

יא. כָּל שֶׁמִּבְּרָכִין עָלָיו בְּתַחֲלָה "הַמּוֹצִיא", מִבְּרָכִין 16
לְאַחֲרָיו בְּסוֹף בְּרַכַּת הַמְּזוֹן כְּסִדְרָה, אַרְבַּע בְּרָכוֹת 61; 17
וְכָל שֶׁמִּבְּרָכִין עָלָיו בְּתַחֲלָה "בּוֹרָא מִיָּנִי מְזוֹנוֹת", 18
מִבְּרָכִין בְּסוֹף לְאַחֲרָיו בְּרַכָּה אַחַת מֵעֵין שְׁלֹשׁ 62, חוּץ 19
מִן הָאֲרִיזוֹת 63. 20

(61) תוספתא ברכות, פ"ד. (62) מפורשת בסמוך הלכה יג. (63) שאף-על-פי שמברך עליו בתחילה "בורא מיני מזונות", מברך אחריו "בורא נפשות" (ברכות לז.).

יב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים 64? שְׂאֵכֵל מִפְּנֵית 21
וּלְמַעֲלָה 65; אֲכַל אֲכַל פָּחוֹת מִפְּנֵית, בֵּין מִן הַפֶּתַח 66, 22
בֵּין מִשְׁאֵר אֲכָלִין 67; וְהַשּׁוֹתָה פָּחוֹת מִרְבִּיעִית 68, בֵּין 23
מִן הַיָּיִן, בֵּין מִשְׁאֵר מִשְׁקִין - מִבְּרֶךְ בְּתַחֲלָה בְּרַכָּה 24
הָרִאוּיָה לְאוֹתוֹ הַמִּין 69, וּלְבִסּוֹף אֵינוֹ מִבְּרֶךְ כָּלֹל 70. 25

(64) שכל שמברך לפניו, מברך לאחריו. (65) וכזית שאמר, לא קטן ולא גדול אלא בינוני (ברכות לט.). (66) ברכות מה, ע"א. (67) שם, לט, ע"א. (68) שהוא השיעור החייב עליו בשתיית משקין אסורים - כגון רביעית יין לנזיר, וכן רביעית דם - כמו שיעור כזית במאכלות אסורים, ופחות מרביעית במשקין הוא כפחות מכזית באוכלין (כספ-משנה).

רב ששת, שם. (44) אע"פ שנשארה צורתה. וכאן חוזר רבינו לפרש הדין של פת בששלה. (45) ואפילו יש בהם כזית, הואיל ועברה צורתה לגמרי, כי ע"י בישול עלולה צורת הפת לעבור לגמרי, וזה שהדגיש רבינו: "בבישול", לומר שכאן מדובר בבישול, לא בלישה במרק. (46) שם, לז, ע"א. פירוש זה הוא ע"פ הכספ-משנה, וכן הובא ברדב"ז ח"ד שני אלפים קמו. הלכה זו, נתבלטו בה חכמי הדורות, שהרי לכאורה דברי רבינו סותרים את עצמם מראשם לסופם, שמתחילה אמר: אם יש בפתיים כזית או שניכר וכו' משמע מזה שמעלה אחת מספיקה לחייבם ברכת המוציא: או כזית, או אפילו פחות מכזית ובלבד שלא תשתנה צורתם, ואח"כ אמר: ואם אין בהם כזית, או שעברה וכו' משמע שמעלה אחת אינה מספיקה לחייבם ברכת "המוציא", ורק כשיש בהם כזית, וגם לא נשתנית צורתם אז מברכים עליהם "המוציא". וכבר נשאלה הלכה זו בבית מדרשו של רבי יצחק אבובא בפומבי רבתי, במעמד חכמים גדולים ובכללם הנשר הגדול רבי יצחק אברבנאל, ואמרו בזה פירושים שונים (ראה כספ-משנה). וב'תומת ישרים' סימן כח, הביא נוסחא בשם 'ספר הבתים' שצ"ל: "אם במקום או", וכך כתוב שם: אם יש בפתיים כזית אם ניכר שהם פת וכו' שאמנם שתי מעלות דרושות: כזית, וגם צורתו קיימת, ומעתה אין כל סתירה מה'רישא' ל'סיפא' והכל מכוון בין לבישול בין ללישה במרק. וסיים שם, שזהו הנוסח האמיתי, והחושב למצוא פירוש לפי הנוסח האחר, אין זה אלא חריפות יתירה. וראה ברדב"ז הנ"ל שגם הוא סובר, שיש כאן טעות סופר, ומציע תיקון אחר.

ט. עֶסֶה שְׁנֵאֲפִית בְּקֶרֶקַע, כְּמוֹ שֶׁהָעֲרֵבִים שׁוֹכְנֵי 1
הַמִּדְבָּרוֹת אוֹפִים - הוֹאִיל וְאֵין עָלֶיהָ צוּרַת פֶּתַח, 2
מִבְּרֶךְ עָלֶיהָ בְּתַחֲלָה "בּוֹרָא מִיָּנִי מְזוֹנוֹת" 47. וְאִם 3
קָבַע מְזוֹנוֹ עָלֶיהָ - מִבְּרֶךְ "הַמּוֹצִיא" 48. וְכֵן עֶסֶה 4
שֶׁלֹּשָׁה בְּדִבְשׁ אוֹ בְּשֶׁמֶן אוֹ בְּחֵלֶב, אוֹ שֶׁעֲרַב בֵּה 5
מִיָּנִי תְּבִלִּין 49 וְאֶפְאָה, וְהִיא הַנִּקְרָאת פֶּתַח הַבָּאָה 6
בְּכִסְיָן 50 - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא פֶתַח, מִבְּרֶךְ עָלֶיהָ "בּוֹרָא 7
מִיָּנִי מְזוֹנוֹת" 51. וְאִם קָבַע סְעוּדָתוֹ עָלֶיהָ - מִבְּרֶךְ 8
"הַמּוֹצִיא" 52. 9

(47) ברכות לח, ע"א. "כובא דארעא" - בורא מיני מזונות, ומפרש רב האי גאון (הובא ברשב"א שם) שזוהי פת הנאפית בקרקע. (48) שם. ובהל' חמץ ומצה (פ"ו, ה"ו) כותב רבינו, שיוצאים במצה זו, ידי חובת מצה בפסח, ובוודאי כשקבע עליה מזון נתכין, וסמך על מה שפירש כאן ('מעשה רוקח'). (49) מיני מרקחים הנותנים טעם. (50) ברכות מא, ע"ב וברש"י שם. ורבינו חננאל (הובא ב'הערוך') מפרש: כסנין - פת עשויה כמין כיסים מלאים סוכר ושקדים ואגוזים... שעושים אותה כמין כעכים ולועסים אותה בבתי משתאות. ונקודים ובקבוק דבש (מלכים-א יד, ג) מתרגם יונתן: כסנין וזלוע דבש. (51) ברכות מב, ע"א. שאין דרך בני אדם לקבוע סעודתם עליה, ואפילו נתן בעיסה מים הרבה, כל שהדבש והשמן נתנו בה טעמם, מברכים עליה: "בורא מיני מזונות"

שמברכים אחריה ברכת המזון, ראה לקמן פרק ח, הלכות א, יד. (3) שטרם עומד ללכת יברך במקומו (פסחים דף קא עמוד ב וכפירוש הרשב"ם). (4) כדי שיברך בכוונה. (5) (ברכות דף נא עמוד ב) ובתוספות שם כתבו רמז לזה: ואכלת ושבעת וברכת - שב - עת וברכת. (6) ואינו מחוייב לחזור למקום אכילתו. (7) קנסוהו חכמים על שלא בירך במקומו (שם, דף נג עמוד ב). ואם הוא רחוק ממקומו שעד שיחזור שם יתעכל בינתיים המזון שבמעיו, מוטב שיברך בריחוק מקום (מגן אברהם אורח חיים סימן קפד). (8) הלשון דחוקה במקצת, שאם מזיד הוא אין לומר בו "נזכר" שזה שייך רק בשכח, וראה רדב"ז חלק ב, בלשונות הרמב"ם סימן קה. ואפשר שרבינו מדבר במי שיצא במזיד ממקום שאכל על מנת לברך במקום אחר ובינתיים שכח, ושוב נזכר שעוד לא בירך. ומעניין שבטור סימן קפד כתוב: בירך במקום השני. (9) שאין כל הדברים הללו אמורים אלא לכתחילה משום הידור מצוה וכמבואר בסמוך. (10) נתכוון רבינו להדגיש שאף על פי שהלכה היא כבית הלל שאם שכח, מברך במקום שנזכר (ברכות דף נג עמוד ב) בכל זאת ישתדל לחזור ולברך אפילו כששכח, משום מעשה שהיה המסופר (שם): "שני תלמידים היו, אחד שכח לברך במקומו ונזכר וחזר כדברי בית שמאי (המחייבים לחזור ולברך) ומצא ארנק של זהב. ואחד לא בירך במקומו במזיד וכשנזכר לא חזר ובירך בדרך כבית הלל (אגב, מכאן ראייה שאפילו במזיד אם בירך במקומו בדרך - יצא לפי בית הלל, וזה מקור לפסק רבינו לעיל) וקרהו אסון", הרי שיש לחוש לדברי בית שמאי לברך במקום שאכל. וכן השיבו (שם) בית שמאי לבית הלל: "לדבריכם, מי ששכח ארנק בראש הבירה (מגדל גבוה) לא יעלה ויטלנה? לכבוד עצמו הוא עולה, לכבוד שמים לא כל שכן".

- ב. מי שנסתפק לו אם בירך "המוציא" או לא בירך
 "המוציא", אינו חוזר ומברך, מפני שאינו מן
 התורה¹¹. שכתב לברך "המוציא" - אם נזכר עד
 שלא גמר סעודתו, חוזר ומברך¹²; ואם נזכר לאחר
 שגמר - אינו חוזר ומברך¹³.

(11) אלא מדברי סופרים כלעיל פרק א, הלכה ב, וספק ברכות מדבריהם - אינו חוזר (ברכות דף כא עמוד א).
 (12) ברכת המוציא לפני שיגמור סעודתו (שם, דף נא עמוד א) כי "מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום אחר כדי שהיא ריחו נודף" כלומר: וכי מפני שאכל בלא ברכה, יוסיף ויאכל בלי ברכה? (13) (שם).

- ג. היה אוכל בבית זה, ופסק סעודתו¹⁴ והלך לבית אחר; או שהיה אוכל, וקראוהו חברו לזכור עמו, ויצא לו לפתח ביתו¹⁵ וחזר - הואיל ושנה מקומו, צריך לברך¹⁶ למפרע על מה שאכל, וחוזר ומברך בתחלה "המוציא", ואחר-כך יגמר סעודתו¹⁷.

(14) ועדיין לא גמרה. (15) אף על פי שלא הלך לבית אחר. (16) ברכת המזון. (17) (פסחים דף קא עמוד ב ותוספתא ברכות פרק ד) שכל המשנה את מקומו הרי פסק אכילתו, והרי זה כגמרה וחייב לברך אחריה ברכה אחרונה. וממילא

(69) שאסור ליהנות בלא ברכה (ברכות לה). והחמירו בברכה שלפניה שהיא מדברי סופרים, יותר מברכה שלאחריה, הגם שהיא מן התורה. שמה ימלך בדעתו ויאכל כשיעור, ונמצא שהיה צריך לברך ואין בידו לתקן, ובברכה לאחריה אין לחוש לכך כמובן (כסף-משנה). (70) אפילו בורא נפשות רבות ('טור' או"ח סי' רי).

- יג. וזו היא ברכה אחת מעין שלש⁷¹: ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, על המחיה ועל הפלפלה⁷² ועל ארץ חמדה טובה ורחבה⁷³ שרצית ושהנחלת את אבותינו. רחם ה' אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך⁷⁴ ועל ציון משכן כבודך, והעלנו לתוכה ושמחנו בכנינה, ונברכך עליה בקדשה ובהנהגה. ברוך אתה ה', על הארץ ועל המחיה⁷⁵. ובפסחות וימים טובים אומר בברכה זו בכללה מעין קדשת היום⁷⁶, בדרך שמזכיר בברכת המזון⁷⁷.

(71) ברכות, שהיא כוללת את תמצית שלש ברכות הראשונות שבברכת המזון. (72) כנגד "ברכת הזן". (73) כנגד "ברכת הארץ". (74) כנגד ברכת "בונה ירושלים". (75) ברכות מד, ע"א בשינויים קלים, ובר"ף (שם). וראה לקמן פ"ח, ה"ד. (76) ירושלמי (ברכות פ"ו, ה"א) שסמוך לחתימתה, אומר: "ורצה והחליצנו ביום השבת הזה", וביום-טוב אומר: "ושמחנו ביום (פלוגי) הזה". ובחנוכה ובפורים (שהם מדברי סופרים בלבד) אינו צריך לכלול מעין המאורע ('הגהות מיימוניות'). (77) לעיל פ"ב, ה"ה.

יום שישי ו' אלול ה'תשע"ט

פרק רביעי

(1) שצריך לברך ברכת המזון במקום שאכל; חברים שאכלו ויצאו באמצע סעודתם לקראת חתן וכלה מה דינם לעניין ברכה; דין המברך על אוכל ונפל מידי ונשרף; דברים הבאים בתוך הסעודה מה דין ברכתם.

- א. כל המברך ברכת המזון או ברכה אחת מעין שלש², צריך לברך אותה במקום שאכל³. אבל כשהוא מהלך - יושב במקום שפסק ויברך. אבל כשהוא עומד - יושב במקומו ויברך⁴. שכתב לברך ברכת המזון, ונזכר קדם שיתעצל המזון שבימעי - מברך במקום שניזכר⁵. ואם היה מזיד - חוזר למקומו ומברך⁷. ואם בירך במקום שניזכר⁸ - יצא ידי חובתו. וכן אם בירך כשהוא עומד או כשהוא מהלך - יצא ידי חובתו⁹. ולכתחלה לא יברך ברכת המזון ולא ברכה שמעין שלש, אלא כשהוא יושב ובמקום¹⁰ שאכל.

(2) שמברכים אחרי שבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל המנויים בפסוק (דברים פרק ח, פסוק ח) חוץ מהפת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ו' אלול - ספר אהבה - הלכות ברכות קכג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קדירה המזין (שם). ובירושלמי (ברכות פרק ו הלכה ה) אמרו: "הכול מודים שאין ברכת הפרפרת פוטרת את מעשה קדירה".

ז. גמר בלבו מלאכל או מלשתות, ואחר-כך נמלץ ללאכל או לשתות - אף-על-פי שלא שנה מקומו, חוזר ומברך³¹. ואם לא גמר בלבו, אלא דעתו לחזור ללאכל ולשתות - אפילו פסק בל היום פלו, אינו צריך לברך שנית³².

31) ברכה שלפניה, שמאחר שהסיח דעתו מלאכול עוד, כבר נסתלקה הברכה הראשונה שבאכילתו הקודמת וחייב לברך על אכילתו מחדש (ברכות דף מב עמוד א; פסחים דף קג עמוד ב). אבל אינו חייב לברך תחילה ברכה אחרונה על מה שאכל, כי אין היסח הדעת חשוב כגמר סעודה לחייבו ברכה למפרע (טור אורח חיים סימן קעט). 32) ובלבד שלא יצא בינתיים למקום אחר כמבואר לעיל הלכה ג.

ח. היו שותין³³, ואמרו: בואו ונברך ברכת המזון! או: בואו ונקדש קדוש היום³⁴! - נאסר עליהם לשתות³⁵ עד שיברכו³⁶ או יקדשו³⁷. ואם רצו לחזור ולשתות קדם שיברכו או יקדשו - אף-על-פי שאינם רשאים, צריכים לחזור ולברך תחלה³⁸ "בורא פרי הגפן" ואחר-כך ישתו. אבל אם אמרו: בואו ונבדיל³⁹! - אין צריכים לחזור ולברך⁴⁰.

33) בסוף אכילתם. 34) יום השבת. 35) ואין צורך לומר לאכול. 36) ברכת המזון, שמאחר שקיבלו עליהם לברך ברכת המזון הרי הם כאילו התחילו בברכה, ואסור להפסיק בה כלל (פסחים דף קג עמוד ב). 37) כי אסור לאכול ולשתות קודם הקידוש, כמבואר (שם דף ק עמוד א וראה הלכות שבת פרק כ"ט, הלכה ה). ואפילו לא אמרו: בוא ונקדש קידוש היום, נאסרו באכילה ושתיה אם כבר החשיך היום ונכנסה השבת, וכאן ידובר כשעדיין לא החשיך היום והם רוצים לקבל עליהם השבת מבעוד יום, ולפיכך אמירתם: "בואו ונקדש" קובעת לאסורם באכילה ושתיה עד שיקדשו (כסף משנה, והשווה הלכות שבת פרק כ"ט, הלכה י"א). 38) כי באמירתם גילו דעתם שגמרו סעודתם, ואין הברכה הקודמת פוטרתם, כמבואר לעיל הלכה ז. 39) הבדלה במוצאי שבת. 40) (פסחים דף קה עמוד א) "אין יציאת השבת קובעת להבדלה", שאם התחילו סעודתם מבעוד יום אינם צריכים להפסיק אכילתם במוצאי שבת, אלא יגמרוה ויחזרו כדילול, ולפיכך, אפילו אמרו: "בואו ונבדיל" אין זה חשוב הפסק לחייבם לחזור ולברך (בית יוסף אורח חיים סימן רצט).

ט. היו מספין לשתות יין, ובא להם מין יין אחר, כגון שהיו שותין אדם והביאו שחור, או יין והביאו חדש - אינן צריכים לברך ברכת היין פעם שניה; אבל מברכין: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, הטוב והמטיב⁴¹.

41) הטוב - לי, והמטיב - לאחרים הנהנים יחד עימי (ברכות

חייב לברך בתחילה המוציא, שאין הברכה של הסעודה הקודמת עולה לו לסעודה זו, שהיא סעודה חדשה לגמרי.

ד. חברים שהיו יושבים לאכל, ויצאו לקראת חתן או לקראת פלה¹⁸: אם הניחו שם זקן או חולה - חוזרין למקומן וגומרין סעודתן, ואינן צריכין לברך שניה¹⁹; ואם לא הניחו שם אדם - פשהן יוצאין, צריכין ברכה למפרע, וכשהן חוזרין, צריכין ברכה לכתחלה²⁰.

18) לקבל את פניהם. 19) לא למפרע על מה שאכלו, ולא בתחילה על מה שיאכלו, שהואיל ונשארו מקצתם לא בטלה קביעותם הקודמת והרי הם באמצע סעודתם, והוא הדין אם הניחו שם צעיר או בריא שאין קביעותם בטילה, אלא שכן דרך העולם שרק הזקן והחולה נשארים במקומם מחמת תשועת כוחם (כסף משנה). 20) (פסחים דף קא עמוד ב) ואם לא בירכו למפרע כשיצאו, צריכים לברך למפרע כשיחזרו, כמבואר בסמוך.

ה. וכן אם היו מספין בשתיה או לאכל פרות²¹. שפל המשנה מקומו²², הרי פסק אכילתו, ולפיכך מברך למפרע על מה שאכל, וחוזר ומברך שניה לכתחלה על מה שהוא צריך לאכל. והמשנה מקומו מפנה לפנה בבית אחד, אינו צריך לחזור ולברך²³. אבל במזרחתה של תאנה²⁴, ובא לאכל במערבה - צריך לחזור ולברך²⁵.

21) אף על פי שאין מסיבתם קבועה כל כך כמו מסיבת אכילת פת, בכל זאת אם נשאר אחד מהם לא בטלה קביעותם ואינם צריכים לברך בשנייה (מגן אברהם אורח חיים סימן קצח). 22) זה חוזר על כל מה ששנוי בהלכות חיים (סימן קצח). 23) (פסחים דף קא עמוד ב) שאין זה שינוי מקום, ואין כאן הפסק סעודה. 24) עץ התאנה. 25) (ירושלמי ברכות פרק ו, הלכה ח) וכגון שלא היה בדעתו מתחילה לאכול במערבה. ומכיוון שעץ התאנה מפסיק בין העומד במזרחת - למערבה, הרי זה חשוב כשינוי מבית לבית, אבל מפנה לפנה הואיל ורואה בפניה השנייה את מקומו הראשון וגם כתלי הבית מקיפים את שתיהן, הרי הן חשובות כמקום אחד (כסף משנה).

ו. ברוך על הפת - פטר את הפרפרת שאוכלין בהן הפת, ממיני התבשיל ופרות²⁶ וכיצא בהן; אבל אם ברוך על הפרפרת, לא פטר את הפת²⁷. ברוך על מעשה קדרה²⁸ - פטר את התבשיל²⁹. ברוך על התבשיל, לא פטר את מעשה קדרה³⁰.

26) המלפתים בהם את הפת. 27) שאין ברכת הפרפראות - שאינן מזינות ומשביעות - חשובה לפטור את הפת המזינה ומשביעה (ברכות דף מב עמוד א). 28) כגון הריפות וגרש כרמל וכל מיני דגן שנתבשלו בקדירה כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ד, וברכתם: "בורא מיני מזונות". 29) שאינו ממיני דגן, ואינו מזין כמעשה קדירה. 30) מאחר שאינו מזין אין ברכתו חשובה לפטור מעשה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עצמם לאכילת פירות וכל מיני פרפראות. (55) שאין ברכות "המוציא" וה"מזון" פוטרות אלא דברים הנאכלים בתוך עיקר הסעודה (ברכות דף מא עמוד ב וכפירוש התוספות שם). וראה במוספנו "תשובות רבינו". ואין הדין האחרון נוהג בימינו, כי אין אנו מושכים את ידינו מן הפת עד ברכת המזון (תוספות שם ואורח חיים סימן קעז סעיף ב).

- יב. בִּשְׁתֹּת וּבִנְיָמִים טוֹבִים, וּבִסְעוּדַת הַקֶּזֶת הַדָּם, 21
וּבִשְׁעֵה שְׂעִיזָא מִן הַמֶּרְחֵץ, וּבִיּוֹצֵא בְהֵן, שְׂאָדָם 22
קוֹבֵעַ סְעוּדָתוֹ עַל הַיַּיִן⁵⁶ - אִם בֶּרֶךְ עַל הַיַּיִן שְׁלִפְנֵי 23
הַמְּזוֹן⁵⁷, פֶּטֶר אֶת הַיַּיִן שֶׁשֶּׂתָּה לְאַחַר הַמְּזוֹן, קִדָּם 24
שְׂיִבְרָךְ בִּרְכַּת הַמְּזוֹן⁵⁸; אֲכָל בִּשְׂאֵר הַיָּמִים, צָרִיךְ 25
לְחַזֵּר וּלְבָרֵךְ בַּתְּחִלָּה עַל הַיַּיִן שֶׁל אַחֵר הַמְּזוֹן⁵⁹. בָּא 26
לְהֵן יַיִן בְּתוֹךְ הַמְּזוֹן - כָּל אֶחָד וְאַחֵר מִבְּרֹךְ 27
לְעַצְמוֹ⁶⁰, שְׂאֵין בֵּית הַבְּלִיעָה פְּנוּי שְׂיַעֲנוּ אִמָּן⁶¹; 28
וְאִינוּ פּוֹטֵר אֶת הַיַּיִן שֶׁלְאַחֵר הַמְּזוֹן⁶². 29

(56) שאחרי סעודתם לפני ברכת המזון קובעים את עצמם לשתיית יין, והקזה - מפורש במסכת שבת דף קט עמוד א שהיו שותים אחרי הקזה לרפואה. ובית המרחץ - מרומז בנדרים דף לח עמוד ב ובנוסח התלמוד שלפנינו (ברכות דף מב עמוד ב) הוסיפו: "הקזה ובית המרחץ, שאדם קובע סעודתו אחריהם על היין", והיא הוספת הגאונים (רא"ש). (57) לפני התחלת הסעודה, מנהגם היה לשתות יין לפני האכילה משום תיאבון (ברכות דף מג עמוד א). (58) (שם, דף מב עמוד ב) הואיל וידע שישתה יין לאחר הסעודה - דעתו עליו מתחילה בשעת ברכה. (59) שהואיל ואין קביעותו בכך לא הייתה עליו דעתו מתחילה (שם). ויין שבתוך הסעודה מברך עליו "בורא פרי הגפן" ואין ברכת הפת פוטרתו, מפני שחשוב הוא, שהרי גורם ברכה לעצמו (שם עמוד ב) כלומר: בכמה מקומות הוא בא ומברכים עליו אף על פי שלא היו צריכים לשתותו, כגון: "קידוש" ו"ברכת אירוסין" (רש"י שם). אולם ברכת היין שלפני המזון פוטרתו וכן יין של קידוש פוטרו (אורח חיים סימן קעד סעיף ג). (60) ואין האחד מוציא את כולם. (61) שאין לב המסובים אל המברך אלא לבלוע (ברכות דף מג עמוד א). (62) שהראשון בא רק לשרות המזון שבמעיו ואינו חשוב לפטור את השני (שם דף מב עמוד ב).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) מי החייב בברכת הזימון; ברכת הסועד בבית חתנים וכן סעודה שעושים אותה אחר הנישואין מחמת הנישואין.

- א. נָשִׁים וְעַבְדִּים חִיבִין בְּבִרְכַּת הַמְּזוֹן². וְסָפֵק יֵשׁ 30
בְּדָבָר אִם הֵן חִיבִין מִן הַתּוֹרָה, לְפִי שְׂאֵין קְבוּעַ לָהּ 31
זְמַן³, או אֵינֶם חִיבִין מִן הַתּוֹרָה⁴. לְפִיכֵךְ אֵין 32
מוֹצִיאִין אֶת הַגְּדוֹלִים יְדֵי חוֹבְתָן⁵. אֲכָל הַקְּטָנִים 33
חִיבִין בְּבִרְכַּת הַמְּזוֹן מִדְּבָרֵי סוּפְרִים⁶, כְּדִי לְחַנֵּךְ 34
בְּמִצְוֹת. 35

(2) ברכות כ, ע"ב. (3) שאחרי כל אכילה בין ביום ובין בלילה מצוה לברך, וכל מצוה שאין לה זמן קבוע - נשים

דף נט עמוד ב; ירושלמי שם, פרק ו, הלכה ח, ודווקא כשאחרים מסובים עימו, אבל כששותה יחידי אינו מברך ברכה זו, ולפיכך הדגיש רבינו לומר: "היו מסובים לשתות". ואפילו כשהמין השני אינו משובח כראשון מברך הטוב והמטיב כי על ריבוי היינות הוא מברך, לא על המשובח שבהם. והטעם שקבעו ברכה זו דווקא על היין ולא על הפת? מפני שהיין סועד ומשמח, והפת אינה אלא סועדת (תוספות ברכות דף נט עמוד ב).

1. אֵין מִבְּרִיךְ עַל אֲכָל מִן כָּל הָאֲכָלִין וְלֹא עַל 1
מִשְׁקָה מִן כָּל הַמִּשְׁקִין, עַד שְׂבִיבָא לְפָנָיו. וְאִם בֶּרֶךְ, 2
וְאַחֲרֵיכֵךְ הִבִּיאוּ לְפָנָיו - צָרִיךְ לְחַזֵּר וּלְבָרֵךְ⁴². נִטַּל 3
אֲכָל וּבִרְךָ עָלָיו, וְנִפְל מִיָּדוֹ וְנִשְׁרַף⁴³, או שִׁטְפוּ נֶהָר 4
- נוֹטַל אַחֵר וְחֹזֵר וּמְבָרֵךְ עָלָיו, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא 5
מְאוּתָה הַמַּיִן⁴⁴; וְצָרִיךְ לִזְמַר: "בִּרְכָּה שֶׁם כְּבוֹד 6
מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" עַל בִּרְכָּה רִאשׁוֹנָה, כְּדִי שֶׁלֹּא 7
לְהוֹצִיא שֵׁם שָׁמַיִם לְבִטְלָה⁴⁵. עוֹמֵד אָדָם עַל אֲמַת⁴⁶ 8
הַמַּיִם, וּמְבָרֵךְ וְשׁוֹתָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַמַּיִם שֶׁהִיוּ 9
לְפָנָיו בְּשַׁעַת הַבִּרְכָּה אֵינֶם הַמַּיִם שֶׁשֶּׂתָּה, מִפְּנֵי 10
שֶׁלִּכְךָ נִתְּפָן תַּחֲלָה⁴⁷. 11

(42) (ירושלמי ברכות פרק ו, הלכה א). (43) או נאבד, ראה אורח חיים סימן רז. (44) (ירושלמי שם), כי כשבידך לא הייתה דעתו אלא על זה שבידו. (45) (שם) "שהרי הכתוב מצווה ואומר: ליראה את השם הנכבד והנורא (דברים כח, נח) ובכלל יראתו שלא יזכירו לבטלה, לפיכך, אם טעה הלשון והוציא שם לבטלה ימהר מייד וישבח ויפאר ויהדר לו כדי שלא ייזכר לבטלה" (לשון רבינו הלכות שבועות פרק יב, הלכה יא). ואם אמר ברוך אתה ה' ועוד לא אמר "אלוקינו" יסיים: "למדני חוקך" (תהילים פרק קיט, פסוק יב) שנראה כקורא פסוק, ואין כאן מוציא שם-שמים לבטלה (הגהות מיימוניות). (46) תעלה, שמימיה שוטפים. (47) למים שיבואו בסוף ברכתו (ירושלמי שם).

12. יֵא. דְּבָרִים הַבָּאִים בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, וְהֵן מִחֻמַּת 12
הַסְּעוּדָה⁴⁸, אֵינֶן צָרִיכִין בְּרְכָה לְפָנֵיהֶם⁴⁹ וְלֹא 13
לְאַחֲרֵיהֶם; אֲלֹא בִרְכַּת "הַמּוֹצִיא" שֶׁבַּתְּחִלָּה וּבִרְכַּת 14
הַמְּזוֹן שֶׁבִּסּוּף פּוֹטֵרֶת הַכֹּל, שֶׁהַכֹּל טָפַל לְסְעוּדָה⁵⁰. 15
וְדְבָרִים שְׂאֵינֶן מִחֻמַּת הַסְּעוּדָה⁵¹, שֶׁבָּאוּ בְּתוֹךְ 16
הַסְּעוּדָה, טְעוּנִין בְּרְכָה לְפָנֵיהֶם⁵² וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם⁵³. 17
וְדְבָרִים הַבָּאִים לְאַחֵר הַסְּעוּדָה⁵⁴ - בֵּין מִחֻמַּת 18
הַסְּעוּדָה, בֵּין שֶׁלֹּא מִחֻמַּת הַסְּעוּדָה - טְעוּנִין בְּרְכָה 19
לְפָנֵיהֶן וְלְאַחֲרֵיהֶם⁵⁵. 20

(48) כגון, בשר ודגים שרגילים לאכלם עם הפת. (49) אפילו אם אכלם בלא פת. (50) לאכילת הפת. (51) כגון תאנים וענבים שאין רגילים ללפת בהם את הפת ואינם באים להשביע אלא לעכל את המאכל. (52) כיוון שאין הם מעיקר הסעודה אין ברכת הפת פוטרתם. (53) שברכת המזון פוטרת כל מה שבא בתוך הסעודה. (54) כלומר: כל אלה הדברים אם הובאו אחרי שמשכו את ידיהם מן הפת, כי היה מנהגם לאחר גמר סעודתם לקבוע

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ו' אלול - ספר אהבה - הלכות ברכות קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עמים אלהינו. ורבינו נמשך אחרי לשון המשנה (ברכות פ"ז, ג) שכך היתה הגירסא לפניו, כדבריו בפירוש המשנה שם. (15) וסדר ברכת המזון, נמצא לקמן בנוסח "תפילות כל השנה" לרבינו.

ה. הסוּעַד בְּבֵית חֲתָנִים - מְשַׁתְּחִילוּ לְהַתְעַסֵּק
בְּצָרְכֵי סְעוּדַת נִשְׁוֹאִין וְלְהַכִּינָה, עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם
אַחֲרֵי הַנִּשְׁוֹאִין, מִבֶּרֶךְ: נִבְרָךְ שֶׁהַשְּׂמִיחָה בְּמַעֲוֹנוֹ,
שְׁאַכְלָנוּ¹⁶ מִשְׁלוֹ, וְהֵם עוֹנִים: בִּרְוֶה שֶׁהַשְּׂמִיחָה
בְּמַעֲוֹנוֹ, שְׁאַכְלָנוּ מִשְׁלוֹ וְכו'. וְאִם הָיָה עֲשָׂרָה,
מִבֶּרֶךְ: נִבְרָךְ לְאַלְהֵינוּ שֶׁהַשְּׂמִיחָה בְּמַעֲוֹנוֹ, שְׁאַכְלָנוּ
מִשְׁלוֹ, וְהֵם עוֹנִין: בִּרְוֶה אֲלֵהֵינוּ שֶׁהַשְּׂמִיחָה וְכו'.
וְכֵן סְעוּדָה שְׁעוֹשִׂין אוֹתָהּ אַחֲרֵי הַנִּשְׁוֹאִין, מִתְּחַלֵּת
הַנִּשְׁוֹאִין, עַד שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ¹⁷, מִבֶּרֶךְ "שֶׁהַשְּׂמִיחָה
בְּמַעֲוֹנוֹ"¹⁸.

(16) כתובות ח, ע"א. ובעל 'העיסור' כתב: תיקנו לומר "שהשמחה במעונו", מפני שחז"ל אמרו (חגיגה יב:): "שבעה רקיעים הם: וילון, רקיע, שחקים... מעון... מעון - שבו כיתות של מלאכי השרת אומרות שירה לפני המקום" והשירה היא השמחה לפני ה', ככתוב (שופטים ט, יג): החדלתי את תירושי המשמח אלהים ואנשים, כי אומרים שירה על היין (אבודרהם הל' ברכות נישואין). (17) כגון שאמר החתן לקרואים: הנכם מוזמנים לסעודה בקשר עם שמחת נשואי. (18) ובזמן הזה, ערבה כל שמחה ואין אנו מברכים "שהשמחה במעונו" אלא בשבעת ימי המשתה בלבד ('הגהות מיימוניות', וכן בשו"ע אה"ע ס"ב).

ו. הַכֹּל חַיְבִין בְּכִרְפַּת הַזְּמִין, בְּדֶרֶךְ שְׁחִיבִין בְּכִרְפַּת
הַזְּמִין. אֲפֵלוּ כְּהֵנִים שְׁאַכְלָנוּ קֶדְשֵׁי הַקֹּדֶשִׁים¹⁹
בְּעִזְזָה²⁰; וְכֵן כְּהֵנִים וְיִשְׂרָאֵלִים שְׁאַכְלָנוּ כְּאֶחָד,
וְאֲכָלוּ הַכְּהֵנִים תְּרוּמָה וְיִשְׂרָאֵל חֲלִין²¹ - חַיְבִין
בְּזִמּוֹן²², כְּחִיבִין בְּכִרְפַּת הַזְּמִין²³.

(19) כגון שירי מנחות שהן קדשי קדשים. (20) חצר המקדש שהיא מקום אכילתם, אע"פ שיש מצוה באכילתם, ככתוב (שמות כט, לג): ואכלו אותם אשר כופר בהם - הכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, והיה מקום לומר, שאין זה בכלל "ואכלת" שמשמעה אכילת רשות, בכל זאת "ושבעת" כתוב, כל שהוא שבע (ערכין ד.). ויש מפרשים: הואיל ואסור לשבת בעזרה (יומא כה). והכהנים אוכלים קדשיהם בעמידה, הייתי אומר שאין כאן קביעות באכילתם ולא נתחייבו בזימון הנהוג רק באכילה בחבורה, משמיענו שאין הישיבה מעכבת (אדר"ת, וראה ב'תוספות' לזבחים טז. ובמשנה למלך הלכות מעשה הקרבנות פ"י, ה"א). (21) אע"פ שאין ישראל יכול לאכול בתרומתו של הכהן, כי זר אסור בתרומה. (22) הואיל והכהן יכול לאכול גם מן החולין שביד ישראל, הרי הוא מצטרף עמו לברכת הזימון (ערכין ד.). חולין - תבואה שהורמו ממנה הפרשותיה כדין. ומכאן יש ללמוד, שאם כהן וישראלים אוכלים כאחד, הכהן אוכל תרומה, והישראלים אוכלים של גויים, והכהן נזהר מלאכול פת של גויים - שאינם

חייבות (קידושין כט.). (4) מפני שנאמר בה: על הארץ הטובה אשר נתן לך (דברים ח, י) והארץ לא ניתנה לבנות להתחלק (ברכות שם וברש"י). (5) שכבר נתבאר לעיל (פ"א, ה"א), שהמברך החייב רק מדברי סופרים - אינו מוציא את החייב מן התורה. (6) כלומר: זה ודאי שאין הקטנים חייבים לברך אלא מדברי סופרים בלבד.

ב. שְׁלֹשָׁה שְׁאַכְלָנוּ פֶּת כְּאֶחָד, חַיְבִין לְבֶרֶךְ בְּכִרְפַּת
הַזְּמִין⁷ קֶדֶם בְּכִרְפַּת הַזְּמִין. וְאִי־זוּ הִיא בְּכִרְפַּת הַזְּמִין?
אִם הָיָה הָאוֹכְלִים מְשַׁלְשָׁה עַד עֲשָׂרָה - מִבֶּרֶךְ אֶחָד
מֵהֶם וְאוֹמֵר: נִבְרָךְ⁸ שְׁאַכְלָנוּ מִשְׁלוֹ! וְהַכֹּל עוֹנִין:
בִּרְוֶה שְׁאַכְלָנוּ מִשְׁלוֹ וְכִטְבוּ חֲיִינוּ⁹; וְהוּא חוֹזֵר
וּמִבֶּרֶךְ: בִּרְוֶה שְׁאַכְלָנוּ מִשְׁלוֹ וְכִטְבוּ חֲיִינוּ¹⁰.

(7) שאחד מהם מזמין את חבריו לברך עמו כאחד בלשון רבים, כמבואר בסמוך. וחז"ל (ברכות מה.) סמכוה על הפסוק: גדלו לה' אתי וגרוממה שמו יחדיו (תהלים לד, ג), גדלו - הרי שנים, אתי - הרי שלשה. שבזמן ששלשתם מברכים את ה' כאחד, יש בזה משום הידור ורוממות שמו. מעין זה בפירוש המשנה לרבינו (ברכות ז, ב). ושנינו בברייתא (שם, מח:): "וברכת... את ה' אלהיך - זו ברכת הזימון". ולדעת ה'קריית ספר' הדברים מכוונים לזימון בעשרה שהוא בשם, וזימון בשלשה, ודאי אינו אלא מדברי סופרים. (8) ומדרך המוסר, לכל מי שיברך, שיטול רשות מן הגדולים המסובים עמו, ואומר ברשות רבותי נברך וכו' ('כל בר'). (9) ברכות נ, ע"א. ובמדרש בראשית רבה (פ' מג) אמרו: "היה אברהם אבינו מקבל את העוברים ואת השבים, ומשהיו אוכלים ושותים היה אומר להם: ברכו! והם אומרים לו: מה נאמר? והוא אומר להם: אמרו, ברוך אל עולם שאכלנו משלו". (וראה מסכת סוטה י:). (10) ברכות מז, ע"ב: "להיכן הוא חוזר? למקום שפסק" וכפירוש ה'תוספות' שם.

ג. וְאַחֲרֵי־כֵן אוֹמֵר: "בִּרְוֶה אֶתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ
הָעוֹלָם, הֵנָּה אֶת הָעוֹלָם פָּלוּ בְטוֹבוֹ", עַד שְׁגוֹמֵר
אַרְבַּע בְּרָכוֹת¹¹, וְהֵן עוֹנִין אִמֵּן אַחֲרֵי כָל בְּרָכָה
וּבְכִרְכָּה¹².

(11) המנויות לעיל פ"ב, ה"א. (12) שכל העונה אמן אחר המברך, הרי זה כמברך (לעיל פ"א, ה"א). והוא הדין אם לא ענו אמן, אלא ששמעו כל הברכות - יצאו ידי חובתם. אלא שהעונה אמן שכרו גדול יותר (כסף-משנה).

ד. הָיָה הָאוֹכְלִין מְעַשְׂרָה וְלִמְעֵלָה - מְזַמְּנִין בְּשֵׁם¹³.
כִּי־עַד? הַמִּבְרָךְ אוֹמֵר: נִבְרָךְ לְאַלְהֵינוּ¹⁴ שְׁאַכְלָנוּ
מִשְׁלוֹ, וְהֵן עוֹנִין: בִּרְוֶה אֲלֵהֵינוּ, שְׁאַכְלָנוּ מִשְׁלוֹ
וְכִטְבוּ חֲיִינוּ, וְהוּא חוֹזֵר וְאוֹמֵר: בִּרְוֶה אֲלֵהֵינוּ,
שְׁאַכְלָנוּ מִשְׁלוֹ וְכִטְבוּ חֲיִינוּ, וּמִתְחִיל בְּכִרְפַּת
הַזְּמִין¹⁵.

(13) ברכות מט, ע"ב. (14) ובשו"ע או"ח סימן קצב, כתוב: אין לומר לאלהינו בלמ"ד, אלא "אלהינו", כי לא מצינו למ"ד השימוש בברכה, וכן כתוב (תהלים ס, ה): ברכו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טבל עמהם אלא בצירי". (38) והוא משבעה ולמעלה (שם).
(39) ר"ף, שם.

ט. שנים שאכלו, וגמרו מלאכל, ובא שלישי ואכל
- אם יכולין לאכל עמו⁴⁰ כל שהוא, ואכלו משאר
אכלין⁴¹, מצטרף עמהן⁴². והכם גדול שבמסבין הוא
שמכרף לכלם, אף-על-פי שלא בא אלא
באחרונה⁴³.

(40) שאין בטנם מלאה. (41) שאינם דברי פת, אלא באים לקינוח סעודה בעלמא. (42) ברכות מז, ע"א. אבל אם כבר אמרו: "הב לנו ונברך", הסיוח דעתם מלאכול, ואין השלישי מצטרף עמהם, וכן אם כבר נטלו מים אחרונים (הגהות מיימוניות). (43) שם. אמנם הרשות בידו למחול על כבודו וליתן לאחרים לברך, כמבואר שם. וכן מצוה להקדים כהן תלמיד חכם, שנאמר: וקדשתו (ויקרא כא, ח) - "לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון ולברך ראשון" (גיטין נט:). וכן נפסק להלכה (ש"ע אורח חיים סי' רא).

י. שלשה שאכלו כאחד, אינן רשאים לחלק⁴⁴, וכן
ארבעה וכן חמשה⁴⁵. ויש להם⁴⁶ לחלק⁴⁷,
עד עשרה⁴⁸. מעשרה ולמעלה - אינם רשאים
לחלק, עד עשרים; שכל זמן שיחלקו, ותהיה ברפת
הזמון לכל חלק וחלק בזמן הפל, יש להם לחלק⁴⁹.

(44) לברך כל אחד בפני עצמו, שהרי נתחייבו בברכת הזימון. (45) אסור לשלשה מהם לזמן לעצמם, והשנים יברכו בלא זימון. (46) הרשות בידם אם ירצו (ש"ע אור"ח סי' קצג, סעיף א). (47) שיזמנו שלשה לעצמם, ושלשה אחרים לעצמם. (48) ולא עשרה בכלל, שהרי בעשרה נתחייבו בזימון בשם, ואיך יחלקו ויזמנו בלא הזכרת השם. (49) ברכות נ, ע"א.

יא. שלשה בני-אדם, שפאו משלש חבורות של
שלשה שלשה, אינן רשאים לחלק⁵⁰. ואם פבר זמן
פל אחד ואחד מהם בחבורה שלו⁵¹ - רשאים
לחלק⁵², ואינן חייבין בזמון, שפכר זמנו עליהן⁵³.
שלשה שישבו לאכל פת - אף-על-פי שכל אחד
ואחד אוכל משלו, אינן רשאים לחלק⁵⁴.

(50) שכבר חלה עליהם חובת זימון באכלם בחבורותיהם, ומברכים בזימון אע"פ שלא אכלו שלשתם יחד משנתחברו מחדש (ברכות נ). ומדובר כשאכלו כולם בבית אחד ושניו מקומם מפינה לפינה, כי אחרת מחוייב כל אחד מהם לחזור ולברך במקום שאכל. ראה לעיל פ"ד, ה"ה. וכן ביאר מרן ה'בית יוסף' (אור"ח סי' קצג). (51) לא זימן ממש, אלא נצטרף לזימון, כגון שיצא לשוק והשנים הנשארים קראו לו וזימנו עליו. ראה בסמוך ה"ג. (52) אפילו אכלו שלשתם אחרי שנתחברו, הואיל ולא נועדו יחד בתחילת סעודתם (ראב"ד, וכן בפירוש "תלמידי רבינו יונה" ברכות פ"ז). (53) "ופרחה מהם חובת זימון" (ברכות נ:). (54) כי אין הפת מצרפתם, אלא קביעתם לאכול בחבורה מחייבתם בזימון (שם).

מצטרפים לזימון, הואיל ואין האחד יכול לאכול משל חבריו (הגהות מיימוניות, וכן בש"ע אור"ח סי' קצו, ס"ג). (23) ובכת"י החימנים, הנוסח: "נשים ועבדים וקטנים, חייבים בזימון כחייבן בברכת המזון".

ז. נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהן²⁴, אבל
מזמנין לעצמן. ולא תהא חבורה של נשים ועבדים
וקטנים, מפני הפריצות²⁵; אבל נשים מזמנות
לעצמן²⁶ או עבדים לעצמן²⁷; ובלבד שלא יזמנו
בשם²⁸. אנדרוגינוס²⁹ מזמן למינו, ואינו מזמן, לא
לנשים ולא לאנשים, מפני שהוא ספק³⁰.
והטמטום³¹ אינו מזמן כלל³². קטן הידע למי
מברכין, מזמנין עליו, ואף-על-פי שהוא כפן שבע
או כפן שמונה³³; ומצטרף, בין למנן שלשה, בין
למנן עשרה, לזמן עליו³⁴. והעפויים אין מזמנין
עליו³⁵.

(24) אין מצרפים אותם לזימון (ברכות ז, ב). (25) של עבדים בנשים, וכן של עבדים בקטנים (שם, מה:). (26) (שם). וכן אם אכלו עם אנשים, הן יוצאות בברכת הזימון של האנשים (הגהות מיימוניות, וכן בש"ע אור"ח סי' קצט). (27) כנוסח כת"י החימנים. וכן הנוסח של ה'טור' אור"ח (סימן קצט) בדברי רבינו. (28) כי אין דבר שבקדושה אלא בעשרה אנשים גדולים ובני חורין (לעיל פ"ח, ה"ד. וראה מגילה כג:). (29) יש לו סימני זכרות ונקבות כאחד. (30) תוספתא ברכות פ"ה. כי בריה בפני עצמה הוא, ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה (יבמות פג:). וגרוע הוא משניהם (כסף-משנה). (31) שאין לו לא סימני זכרות ולא סימני נקבות אלא אטום הוא (הל' אישות ב, כד). (32) אפילו למינו (תוספתא ברכות, שם) כי טומטום לפעמים הוא נקרע (ע"י ניתוח) ונמצא זכר, ולפעמים נמצא נקבה, ולפיכך אינו מצטרף לבני מינו, שמה יקראו הם וימצאו זכרים והוא ימצא נקבה (כסף-משנה). (33) ברכות מח, ע"א. (34) ואנו נוהגים שאין מצרפים קטן לזימון כלל, עד שיהא בן שלש-עשרה שנה (הגהות הרמ"א אור"ח סי' קצט). (35) אע"פ שמל ועומד להתגייר, הואיל ולא סבל עדיין, גוי הוא (ברכות מז:). והשווה דברי רבינו הל' איסורי ביאה (פ"ג, ה"ו). וראה הל' תלמוד תורה (פ"ז, ה"ד) שאין מזמנים על המנודה ועל המותרם.

ח. אין מזמנין, אלא על מי שאכל פזית פת
ולמעלה³⁶. שבעה שאכלו פת, ושלשה אכלו עמהן
ירק או ציר³⁷ וכיוצא בהן - מצטרפין לזמן בשם;
והוא שיהיה המכרף מאוכלי הפת. אבל ששה
שאכלו פת וארבעה ירק, אין מצטרפין, עד שיהיו
אוכלי הפת רב הנפך³⁸. במה דברים אמורים?
בעשרה, אבל בשלשה, צריך שישאכלו פל אחד
ואחד מהן פזית פת, ואחר-כך מזמנין.

(36) ברכות פ"ז, מ"א. ידובר כאן בזימון שלשה, כמבואר בסוף ההלכה. (37) מיץ היוצא ממאכלים כבושים או מלוחים. ובלשון התלמוד (שם, מח). הנוסח: "אפילו לא

סופרים⁶⁹, ולפיכך מוציאים אותן קטן או עבד או
אשה מידי חובתן⁷⁰; אבל אם אכל ושבוע, שהוא
חייב בברכת המזון מן התורה - בין אשה, בין קטן
או עבד, אין מוציאים אותן, שכל החייב בדבר מן
התורה, אין מוציאים אותן מידי חובתן, אלא החייב
באותו דבר מן התורה כמותו⁷¹.

(69 ראה לעיל פ"א, ה"א. 70) שגם הם מחייבים לברך
מדברי סופרים בלבד כמותם. (71) ברכות כ, ע"ב. וראה
במוספנו "תשובות רבינו". וכן הדין בשני גדולים, שאחד
מהם אכל ולא שבע והשני אכל לשבעה, אין האחד הבלתי
שבע מוציא את השבע, וכמבואר מתשובת רבינו הנזכרת
לעיל.

יז. הנכנס אצל אחרים, ומצאן מברכין בברכת
הזמין: אם מצא המברך אומר "נברך" - הוא עונה
"ברוך הוא ומברך"⁷²; ואם מצא האוכלים עונים
"ברוך שאכלנו משלו" - הוא עונה אחריהן אמין⁷³.

(72) ברכות מה, ע"ב. ואינו אומר: "שאכלנו משלו", שהרי
לא אכל עמהם, ואם הם עשרה ומצא את המברך אומר:
"נברך אלהינו שאכלנו משלו", הוא עונה: "ברוך הוא
אלהינו ומבורך שמו וכו'" (הגהות מיימוניות, וכן בשו"ע
או"ח סי' קצח). (73) ברכות מה, ע"ב.

פרק שש

(1) נטילת ידיים לפת ולכל דבר שטיבולו במשקה; דין מים
אחרונים ולמה תיקנום; ארבעה דברים שהנוטל ידיו צריך
להיזהר בהם.

א. כל האוכל הפת שמברכין עליו "המוציא", צריך³⁷
נטילת ידים תחלה וסוף³⁸. ואף-על-פי שהיא פת
חליץ³⁹, ואף-על-פי שאין ידיו מלכלכות, ואינו יודע
להן טמאה⁴⁰ - לא יאכל עד שישטל שתי ידיו⁴¹. וכן
כל דבר שטבולו במשקין⁴², צריך נטילת ידים⁴³
תחלה⁴⁴.

(2) לפני האכילה ואחריה (חגיגה יח; חולין קו.). (3) שאין
הידים שהן שניות לטומאה פוסלות בהן, כי כלל הוא אין
שלישי לטומאה בחולין, (וקל-וחומר לפת של תרומה,
שהשני עושה בה שלישי לטומאה). (4) שיצטרכו נטילה
משום נקיות. (5) שלא נגעו ידיו בשום דבר טמא שיטמא.
(6) משום סרך תרומה, כי סתם ידים פוסלות את התרומה אם
לא נטלן. שסתם ידים עסקניות הן, ונוגעות בבשרו, וגנאי
הוא לתרומה אם יגע בה בידים מזוהמות, והיא נמאסת על
אוכליה (שבת יד. וברש"י שם). וכדי שיתרגלו אוכלי
תרומה ליטול ידיהם, תיקנוה אף בחולין (חולין קו.). וחז"ל
סמכוה על הפסוק: וכל אשר יגע בו הזב וידי לא שוטף
במים... וטמא עד הערב (ויקרא טו, יא) וכי מי שנגע בזב
אינו טעון אלא שטיפת ידים במים, והרי כל גופו טעון
טבילה? אלא כך אמר הכתוב: הנוגע בזב, ומי שאינו שוטף
את ידיו - שניהם טמאים, זה כדינו וזה כדינו (שם).
(7) אפילו פירות וירקות, אם טבלם במשקין כגון מים יין

יב. שתי חבורות שהיו אוכלין בבית אחד - בזמן
שמקצתן רואין אלו את אלו, מצטרפין לזמון
אחד⁵⁵; ואם לאו - אלו מזמנין לעצמן ואלו מזמנין
לעצמן. ואם יש שמש אחד ביניהם, שהוא הולך
ומשמש מחבורה זו לחבורה זו - מצטרפין לזמון
אחד⁵⁶, אף-על-פי שאין מקצת אלו רואין את אלו;
והוא⁵⁷, שישמעו שתייהן כל דברי המברך⁵⁸
בבאור⁵⁹.

(55) שם. (56) שם, ע"ב. (57) ובלבד. (58) המזמון.
(59) בבחיור (שם). והוא-הדין כשאכלו בחבורה אחת
גדולה, כל שאין קול המברך נשמע היטב אין מצטרפים,
ועליהם לזמן בחבורות קטנות (כסף-משנה).

יג. שלשה שאכלו, ויצא אחד מהן לשוק - קוראין
לו, כדי שיכון לשמע מה שהן אומרים, ומזמנין
עליו⁶⁰ והוא בשוק, ויוצא ידי חובתו; ולכשיחזור
לביתו, יחזור ויברך ברכת המזון לעצמו. אבל עשרה
שאכלו, ויצא אחד מהן לשוק - אין מזמנין עליו,
עד שיחזור למקומו וישב עמהן⁶¹.

(60) ובמקום מעמדו עונה עמהם ברכת הזימון (ברכות מה);
ובפירוש רבינו יונה שם. (61) שם. כיון שצריכים להזכיר
שם שמם (לעיל ה"ד) אין זה כבודו להזכירו בפחות
מעשרה ובמקום אחד.

יד. שלשה שאכלו כאחד, וקדם אחד מהן וברך
לעצמו⁶² - מזמנין עליו; ויצאו השנים ידי חובת
זמון, והוא לא יצא בזמון זה, שאין זמון למפרע⁶³.

(62) בלא זימון. (63) משבירך ברכת המזון (ברכות נ.).

טו. שנים שאכלו כאחד - כל אחד ואחד מברך
לעצמו⁶⁴. ואם היה אחד מהן יודע ואחד אינו יודע
- זה שידע מברך בקול רם, והשני עונה אמין אחר
כל ברכה וברכה, ויוצא ידי חובתו⁶⁵. ובן⁶⁶ מברך
לאביו, ועבד מברך לרבו, ואשה מברכת לבעלה,
ויוצאין ידי חובתן. אבל אמרו חכמים: תבוא
מארה⁶⁷ למי שאשתו ובניו מברכין לו⁶⁸.

(64) שם, מה, ע"ב. אע"פ שבברכת המוציא פוטר אחד את
חבירו. והטעם, כי הואיל והם יושבים לאכול יחד, דעתם
להצטרף אחד בברכת חבירו, אבל בברכת המזון שהיא
בגמור הסעודה בטל הקבע ומסתלקים זה מזה ('תוספות'
שם; שו"ע או"ח סי' קצג). (65) שאז הוא כמברך בעצמו
(לעיל פ"א, ה"א). (66) קטן, פחות משלש-עשרה שנה.
(67) קללה. (68) שלא למד, ואם למד תבוא לו מארה
שמבזה את קונו לעשות שלוחים כאלה (סוכה לח. וברש"י).
ובירושלמי (שם, פ"ג, ה"ט) אמרו: "תבוא מארה לבן
עשרים שצריך לבן עשר".

טז. במה דברים אמורים שיצאו ידי חובתן? בזמן
שאכלו ולא שבעו, שהן חייבים לברך מדברי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למעלה מן המדה (חולין שם). ודוקא שנוטלן בתורת חיוב, אבל אם נטלן משום נקיות, שלא היו ידיו נקיות - מותר (או"ח סי' קנח, ס"ה). (22) ובכת"י התימנים, הנוסח: "כל את המלה צריך נטילת ידיים" וכו', ופירושו מדד (כלשון הכתוב ישעיה מ, יב: וכל בשליש עפר הארץ) מלה אף-על-פי שלא אכלו. ונוסח זה מכונה ע"פ דברי התלמוד (חולין קה:). (23) וחכמינו אמרו (ברכות מ): "אחר כל אכילתך אכול מלח". (24) היוצא למלחמה. (25) ואין מטריחים עליהם לבקש מים (עירובין פ"א, מ"י. וכלשון "פירוש המשנה" שם). (26) עירובין יז, ע"ב.

ד. עד היכן היא נטילת ידיים? עד הפרק²⁷. וכן¹⁸ שיעור המים? רביעית לכל שתי ידיים²⁸. וכל שחוצצים בטבילה²⁹, חוצץ בנטילת ידיים³⁰. וכל העולה³¹ למדת מקנה³², עולה לשיעור רביעית³³.

(27) מקום חיבור היד והזרוע (חולין קו:). וכרי"ף לברכות פ"ח. (28) ידיים פ"א, מ"א; חולין קז. ושיעור רביעית, נתבאר בביאורנו לעיל ה' קריאת שמע פ"ג, ה"י. (29) בטבילת הגוף, כגון בצק או טיט המודבקים על בשר אדם ומבדילים בינו למים, שלא עלתה לו טבילתו ונשאר טמא כמו שהיה. וכל הדברים החוצצים - מנויים בהל' מקואות פ"א-ב. (30) חולין קו, ע"ב. (31) המשלים. (32) ששיעורו ארבעים סאה, כגון השלג והברד וטיט הנדוק שנפלה מהם סאה אחת לתוך מקוה של שלשים ותשע סאה השלימתו, והרי המקוה כשר ושלם (מלשון רבינו ה' מקואות פ"ז, ה"ג). (33) זבחים כב, ע"א.

ה. כל הצריך נטילת ידיים, והטביל ידיו במי מקנה³⁴ - אינו צריך דבר אחר³⁵. ואם הטבילן במים שאין בהם שיעור מקנה³⁶, או במים שאובין שפסקע³⁷ - לא עשה כלום, שאין המים שאובין מטהרין את הידים אלא בנטילה³⁸.

(34) שיש בהם ארבעים סאה. (35) לא הגבהת ידיים הנזכרת בסמוך הלכה טז, ולא ניגוב ידיים הנזכר לקמן ה"כ (תוספתא ידיים פ"ב). (36) ודוקא במים שאינם נובעים, אבל מי מעין מטהרים את הידים בטבילה, כל שיש בהם כדי לכסות את הידים בבת אחת (כסף-משנה על-פי דברי רבינו בהל' מקואות פ"ט, ה"ח). (37) שנשאבו בכלי ונשפכו לתוך הקרקע. (38) תוספתא מקואות פ"א. ודוקא שנשפכו ישר מהכלים לתוך בור הקרקע, אבל אם נשפכו מן הכלים על הארץ וממנה נמשכו והגיעו לתוך הבור שבקרקע - הרי הם "שאובים שהמשיכום" וכשרים לטבילת ידיים (כסף-משנה).

ו. כל הנוטל ידיו, צריך להזהר בארבעה דברים: במים עצמן, שלא יהיו פסולין לנטילת ידיים³⁹, ובשיעור, שיהיה בהן רביעית לכל שתי ידיים, ובפלי, שיהיו המים שנוטלין בהן בקלי, ובנוטל, שיהיו המים באין מפת נותן.

(39) מבואר בסמוך ה"ז. וכן שאר הדברים מתוארים והולכים בהלכות הבאות.

שמן דבש וחלב, ועוד המשקין עליהם. (8) פסחים קטו, ע"א. מפני שהמשקין הנוגעים בסתם ידיים נעשים ראשון לטומאה ומטמאים אפילו בחולין (פרה פ"ח, מ"ז) החמירו בהם (רש"י שם). ולפיכך אנו נוטלים ידינו בסדר ליל הפסח לאכילת ירק שאנו טובלים אותו במשקה. השווה ה' חמץ ומצה (פ"ח, ה"א-ב). (9) אבל לא לאחריו, כי הטעם של 'מים אחרונים' המבואר בסמוך ה"ג, אינו שייך בו.

ב. כל הנוטל ידיו - בין לאכילה, בין לקריאת שמע¹⁰, בין לתפילה¹¹ - מברך תחלה: אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידיים; שזו¹³ מצות חקמים, שנצטוונו מן התורה לשמע מה' וכן, שנאמר: על פי התורה אשר יורוף¹⁵. ומים אחרונים אין מברכין עליהן, שאינם אלא מפני הספקה¹⁶. ולפיכך¹⁷ חייב אדם להזהר בהן ביותר¹⁸.

(10) ראה לעיל הלכות קריאת-שמע (פ"ג, ה"א). (11) לעיל ה' תפילה (פ"ד, ה"ב). (12) לפי שצריך ליטול ידיו מן הכלי (ראה לקמן ה"ו) והכלי המיוחד לנטילת ידיים שמו "נטלא" בלשון חז"ל (חולין קז), לפיכך תיקנו לומר: "נטילת ידיים" ולא "רחיצת ידיים" (רא"ש למס' ברכות פרק ט, וראה לקמן הלכה ט"ז בביאורנו). (13) נטילה זו. (14) חולין קו, ע"א. (15) והרי זה כאילו ציונו הקב"ה בעצמו (שבת כג). (16) כמבואר בסמוך ה"ג. "ודברים שהם משום סכנה אין מברכים עליהם, הא למה זה דומה? למי שסינן את המים ואחר-כך שתה בלילה - מפני סכנת עלוקה, שאינו מברך וצונו לסנן את המים" (לשון רבינו לקמן פרק יא, ה"ד). וכן דעת רב עמרם גאון, מובאת ב'רבינו יונה' לברכות פ"ח. (17) הואיל והם באים למנוע סכנה. (18) ע"פ הכלל: "חמורה סכנה מאיסור" (חולין י).

ג. נטילת ידיים בין תבשיל לתבשיל - רשות¹⁹: רצה - נוטל, רצה - אינו נוטל. ופרות של חלין אינן צריכין נטילת ידיים, בין בתחלה, בין בפסוק²⁰. וכל הנוטל ידיו לפרות, הרי זה מגסי הרוח²¹. כל פת שהמלח בו²², צריך נטילת ידיים באחרונה, שמה יש בו מלח סדומית, או מלח שטבעו במלח סדומית, ויעביר ידיו על עיניו ויסמא. מפני זה חייבין לטל ידיים בסוף כל סעודה, מפני המלח²³. ובמקנה²⁴ פטורים מנטילת ידיים בתחלה, מפני שהן טרודים במלחמה²⁵; וחייבין באחרונה, מפני²⁶ הספקה.

(19) שם, קה, ע"ב. וראה ה' מאכלות אסורות (פ"ט, ה"כו). והרא"ש היה רגיל ליטול ידיו בין בשר לדגים משום סכנה ('טור' או"ח סי' קעג, ע"פ דברי התלמוד פסחים עו:). ואנו נוהגים לאכול דבר ביניהם ולשתות, משום קינוח הפה והדחתו (יו"ד סי' קטז, ס"ג). (20) חולין קו, ע"א. ולא גזרו בהם משום סרך תרומה, מפני שאין תרומת פירות מן התורה אלא הענבים אחרי שיעשה מהם יין, והזיתים אחרי שיעשה מהם שמן, כמו שכתוב: ראשית דגן תירושך ויצהרך (דברים יח, ד) 'רבינו יונה' לברכות פ"ח. (21) הגאונותנים. כי מראה בזה שהוא מדקדק במצוות

ואין בה ארבעים סאה שיעור מקוה המטהר בטבילה. (58) ואינם מחוברים למי המעיינות. (59) שאחרי האכילה, כי אין המים מעבירים את הזוהמה מפני שרותחים הם, ואינו יכול לשפשף בהם כמבואר בסמוך הט"ז. (60) זה מוסב על הראשונים שאינם כשרים אלא כשהם ראויים לשתיית בהמה (לחם-משנה). ומים חמים הנובעים ממעיינות אחרים שאינם מרים וראויים לשתיית כלב, כשרים למים ראשונים (או"ח סי' קס, ס"ה).

י. יש לנוטל לתן על ידיו מעט מעט⁶¹, עד שיתן פשעור. ואם נתן הרביעית פלה בשטיפה אחת - פשר⁶². נוטלין ארבעה או חמשה, זה בצד זה⁶³, או יד זה על-גבי זה, בשטיפה אחת⁶⁴; ובלבד שירפפו⁶⁵ ידיהן, כדי שיבוא ביניהן המים, ויהיה באותה השטיפה כדי רביעית לכל אחד ואחד⁶⁶.

(61) כדי שהמים הבאים יטהרו את המים הראשונים שנטמאו מחמת הידים. (62) ידים פ"ב, מ"א. כדעת החכמים החולקים שם על רבי מאיר. (63) כגון שאחד יוצק על ידיהם. (64) אע"פ שהמים העליונים נטמאו בידי העליונות, הן חוזרות ומטהרות את הידים התחתונות, מפני שכולן נידונות כיד אחת (שם, פרק ד, וכמו שפירש רבינו שם). (65) שלא ידחקו ידיהם זו תחת זו. (66) חולין קז, ע"א. וראה "פירוש המשנה" לרבינו (ידים פרק א, משנה א).

יא. אין נוטלין מים לידיים, לא בדפנות הפלים⁶⁷, ולא בשולי המחץ⁶⁸, ולא בחרסים⁶⁹, ולא במגופות⁷⁰ החבית. ואם תתן המגופה⁷¹ לנוטלה, נוטלין ממנה לידיים. וכן החמת⁷² שתקנה⁷³, נוטלין ממנה לידיים. אבל שק וקפה⁷⁴ שתקנה⁷⁵ - אין נוטלין מהן לידיים⁷⁶. ולא יתן לחברו בחפניו, שאין חפניו פלי⁷⁷. וכלים שנשברו שבריה המטהרת אותן מידי טמאה⁷⁸, אין נותנין בהם לידיים, מפני שהן שברי כלים⁷⁹.

(67) שנשברו, ויש בדפנותיהם לקבל מים, אבל מתוך שאינם מקבלים אלא מסומכים (שם) בא להושיבם בלא סמיכה על דבר אחר, היו מימיהם נשפכים) אין בית קיבולם חשוב כשאר כלים בעלי בית קיבול. (68) כלי חרס גדול הנקרא בערבית אל מחגי"ר, ובשוליו בולט כדמות בית יד והוא חקוק להכניס בו היד בעת הגבהת המחץ (מפירוש המשנה לרבינו, כלים פ"ב, מ"ג). ומתוך שלא נעשה לקבלת מים אין נוטלים בו. (69) שברי כלי חרס, שאינם מקבלים מים אלא כשהם מסומכים. (השווה הל' כלים פרק יח, ה"י). (70) מכסה שעל פי החבית, ואע"פ שיש לה בית קיבול, אבל מתוך שבסיסה משופע אינה מקבלת מים אלא מסומכת (ידים פ"א, מ"ב). (71) שהרחיבה מלמטה והיא מקבלת רביעית מים אע"פ שאינה מסומכת (חולין קז). (72) נאד של עור. (73) שעשה לה בית מושב. (74) סל. (75) שהתקינן לשבת בלא סמיכה וזיפתם בזפת עד שהם מקבלים מים. (76) לפי שאינם עשויים לקבל מים אלא דברים יבשים בלבד (חולין שם). (77) מס' ידים, שם.

ז. ארבעה דברים פוסלין את המים: שנוי מראה, וגלוי, ועשית מלאכה בהן, והפסד, שמונע את ההקמה מלשתות מהן⁴⁰. כיצד? מים שנשתנו מראיתן - בין בכלים, בין בקרקעות, בין מחמת דבר שנפל לתוכן⁴¹, בין מחמת מקומן - הרי אלו פסולין⁴². וכן אם נתגלו גלוי האוסר אותן משתייה⁴³ - נפסלו לנטילת ידיים⁴⁴.

(40) כגון שהיו מרים או ריחם רע, כמבואר בסמוך ה"ט. (41) כגון הדיו וקנקנתום (ידים פ"א, מ"א). (42) חולין קז, ע"א. שצריך שיהיה בהם מראה מים, כמו במימי הכיור, שנאמר בהם (שמות ל, ג): ירחצו מים, ואם נשתנו מראיהם - פסולים (סוטה טו,): כי "מים" בהווייתם משמע (ב"י או"ח סי' קס בשם הרא"ה). (43) שמא שתה מהם נחש, והטיל בהם ארסו (ע"ז ל:) והשווה הל' רוצח ושמירת נפש פ"א, ה"ריד. (44) ע"ז, שם. וכיום שאין אנו חוששים לגילוי (שאר נחשים מצויים בינינו) כשרים אף לנטילה ('טור' או"ח סי' קס).

ח. כל מים שנעשה בהן מלאכה, נעשו שופכין, ופסולין לנטילת ידיים. כיצד? מים שאובין⁴⁵ שהדיח בהן פלים או ששרה בהם פתו, וכיוצא בזה - בין בכלים, בין בקרקעות - פסולין לנטילת ידיים⁴⁶. הדיח בהן פלים מודחין או חדשים - לא פסולין⁴⁷. מים שהנחתום⁴⁸ מטבל בהן את הכעכים⁴⁹ - פסולין, ושהוא חופן מהן בשעת לישה⁵⁰ - כשרים; שהמים שנחפניו הן שנעשו בהן מלאכה, אבל המים שחפן מהם הרי הן בכשרותן⁵¹.

(45) פרט למי מעין או מקוה שאינם שאובים בכלים. (46) ידים פ"א, מ"א. (47) שם. (48) האופה. (49) עוגה יבשה ועגולה, ובלשון המשנה (שם, מ"ה) "הגלוסקים", והן ככרות לחם נקי. (50) לאחר עריכת הלחם טחים פניו במים, פעמים שמטבילים הלחם במים, פעמים שטובל ידיו במים וטח בהם פני הלחם (ר"ש שם). (51) שבהם לא נעשתה כל מלאכה.

ט. וכל מים שנפסלו משתיית פלב, כגון שהיו מרים או מלוחים או עכורין⁵², או ריח רע, עד שלא ישתה מהן הפלב⁵³: פסולין לנטילת ידיים, ובקרקעות - כשרים להטביל⁵⁴. חמי טבירא⁵⁵, במקומן, מטבילין בהם את הידיים⁵⁶; אבל אם נטל מהן בכלי, או שהפליג מהן אמה⁵⁷ למקום אחר⁵⁸ - אין נוטלין מהן, לא ראשונים ולא אחרונים⁵⁹, מפני שאינן ראויין לשתיית בהמה⁶⁰.

(52) דלוחים מחמת טיט המעורב בהם וכיו"ב. (53) שם, מ"ג. וכפירושי ה"יף לברכות פ"ח. (54) את הידים, שלא גזרו עליהם אלא בנטילה, שלא יבואו לזלזל בה. (55) שאינם ראויים לשתיית כלב מפני שהם מרים (רבינו יונה לברכות שם). (56) חולין קו, ע"א. כדין מים שבקרקעות. (57) כגון שהמשיך מהם מים לתוך תעלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סי' קס). (96) שהמים בעצמם טמאים ופסולים לנטילה (ידים ב, ד). (97) מקוואות פ"ב, מ"ב. (98) מס' ידים, שם.

טז. מים הראשונים - צריך שְׁיִגְבִּיהַ יְדֵיו⁹⁹
לְמַעַל¹⁰⁰, עַד שֶׁלֹּא יֵצְאוּ מִים חוץ לַפֶּרֶק¹⁰¹ וְיִנְחֲזְרוּ
וְיִטְמְאוּ אֶת הַיָּדִים¹⁰²; וְאַחֲרוֹנִים - צָרִיךְ שִׁישְׁפִּיל
יְדָיו לַמָּטָה, כְּדִי שֶׁיֵּצֵא כָּל כַּח הַמַּלְח מֵעַל יְדָיו¹⁰³.
מִים רִאשׁוֹנִים נְטִילִים, בֵּין עַל-גַּבִּי כְּלִי בֵּין עַל-גַּבִּי
קֶרֶקֶע, וְאַחֲרוֹנִים אֵינָן נְטִילִין אֲלָא עַל-גַּבִּי כְּלִי¹⁰⁴.
מִים רִאשׁוֹנִים נְטִילִין, בֵּין בְּחָמֵי הָאוּר¹⁰⁵ בֵּין בְּצוֹנָן,
וְאַחֲרוֹנִים אֵינָן נְטִילִין בְּחָמִין. וְהוּא, שֶׁיְהִי חָמִים
שֶׁהֵי סוֹלֶדֶת¹⁰⁶ בָּהֶן, מִפְּנֵי שֶׁאֵין מַעֲבִירִין אֶת
הַזְהָמָא¹⁰⁷, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁפְּשֵׁף בָּהֶן¹⁰⁸. אֲבָל הֵיוּ
פּוֹשְׁרִין, נְטִילִין מֵהֶן בְּאַחֲרוֹנָה¹⁰⁹.

(99) מסוף נטילתן עד שיגבן. (100) רמז לדבר: ויטלם וינשאם (ישעיה סג, ט). (101) שהיו בתחילה לפני הפרק, ויצאו אח"כ חוץ לפרק (חיבור היד והזרוע). (102) שהרי נטמאו בעודם תוך הפרק כשנגעו בידיו הטמאות, ואפילו ישפוך עליהם מים שניים לא יטהרום, שכלל הוא: אין המים השניים מטהרים את הראשונים אלא בעודם תוך הפרק (סוטה ד: ידים פ"ב, מ"ג). ומובן שאם היה זהיר והשפיל ידיו מתחילת הנטילה ועד סופה, באופן שבכלל לא הגיעו המים מתוך הפרק חוצה לו, אין צורך להגביהן כלל. וכאן ידובר בסתם נוטלי ידים השופכים מים בשפע והם מתפורים חוץ לפרק שאז עליו להגביהן כדי שלא יחזור וכו' (ב"י או"ח סי' קסב). (103) סוטה ד, ע"ב. (104) מתחתיהם לקבלם, משום רוח רעה השורה עליהם (חולין קה:), ובכת"י התימנים, הנוסח כאן: "ואחרונים אינם ניטלים על גבי קרקע", ולפי זה אינם צריכים כלי, ואם נטלם על גבי קסמים שעל הקרקע - מותר, כלשון הראשונה שבש"ס חולין שם. (105) שהוחמו באש, פרט למי טבריה, כמבואר לעיל הלכה ט. (106) נכזית. (107) חולין, שם. (108) ובתלמוד שם, אמרו: "מפני שחמים מפעפעים את הידים" מרככים את הידים ומבליעים בהן את זוהמת התבשיל (רש"י שם). (109) אפילו לכתחילה.

יז. נוטל אדם יְדָיו שְׁחִירִית¹¹⁰, וּמִתְנֶה עֲלֵיהֶן¹¹¹ כָּל הַיּוֹם, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְטַל אֶת יְדָיו לְכָל אֲכִילָה וְאֲכִילָה¹¹²; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן¹¹³. אֲבָל אִם הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן, צָרִיךְ לְטַל יְדָיו בְּכָל עֵת שֶׁצָּרִיךְ נְטִילָה¹¹⁴.

(110) כשנוטלן שלא לצורך אכילה, כגון תפילה וכדומה. (111) שנטילת ידים צריכה כוונה, וכשמתנה הרי הוא מכזין 'מגן אברהם' סי' קסד, ס"ק ב'. (112) חולין ק, ע"ב. (113) שיהיה מלטנפן ומלטמאן (רש"י שם). (114) כגון לקריאת שמע או לתפילה או לאכילה, כמבואר לעיל ה"א ובביאורנו. והנפנה לצרכיו ורוצה לסעוד, נטילה אחת עולה לו לכאן ולכאן, ומברך "אשר יצר" ואחריה "על נטילת ידים" וסועד, ואין ברכת "אשר יצר" נקראת הפסק בין

(78) כגון כלי חרס שניקב "ככנס משקה" (שאם מושיבו על המשקין נכנסים לתוכו דרך הנקב) שנטהר מידי טומאתו (חולין קז). ושאר הכלים כל אחד לפי שיעורו המפורש בהלכות כלים פרק יט. ואין הדברים אמורים אלא שניקב הכלי בשוליו או בדפניו למטה, שאינו מקבל רביעית מים. אבל אם לא ניקב אלא באמצע הדופן ומקבל רביעית מים למטה מן הנקב, מותר ליטול ידיו דרך הנקב אבל לא דרך פיו, שלמעלה מן הנקב אינו חשוב כלי (שו"ע או"ח סי' קנט, פ"ב). (79) וכשם שבטלו מתורת כלים לענין קבלת טומאה, כך אינם נקראים כלים לענין נטילת ידים.

יב. בְּכָל הַכֵּלִים נְטִילִים לַיָּדִים, וְאַפְלוּ כְּלִי גָלִילִים⁸⁰ וְכִלִּי אֲדָמָה⁸¹; וְהוּא שֶׁיְהִי שְׁלָמִים. כְּלִי שֶׁאֵינוֹ מְחִזֵּק רְבִיעִית⁸² או אֵין בּוֹ רְבִיעִית, אֵין נֹתֵנִין מִמֶּנּוּ לַיָּדִים⁸³.

(80) עשויים מגללי בקר. (81) כלי חרס שלא הוסקו בכבשן, אע"פ שאינם חשובים כלים לענין קבלת טומאה, ראויים הם לנטילת ידים הואיל ושלמים הם (ידים פ"א, מ"ב). (82) אע"פ שמחזיק רביעית. (83) חולין קז, ע"א.

יג. הַכֵּל פְּשָׁרִים לִתֵּן לַיָּדִים, אֲפְלוּ חֲרָשִׁי⁸⁴, שְׁוֹטָה וְקָטָן⁸⁵. אִם אֵין שָׁם אַחֵר - מְנִיחַ הַכֵּל בֵּין בְּרַכְיוֹ⁸⁶ וְצָק עַל יְדָיו, או יִשֶּׁה הַחֲבִית עַל יְדָיו וְיִטֹּל⁸⁷, או נוטל יָדוֹ אַחַת וְצָק בָּזוֹ עַל זוֹ, וְחוֹזֵר וְצָק⁸⁸ בְּרִאשׁוֹנָה עַל הַשְּׁנֵיָה. וְהַקּוֹף נוטל לַיָּדִים⁸⁹.

(84) שאינו שומע ואינו מדבר. (85) אף-על-פי שאינם בני דעת. (86) וברכיו מסייעות ביציקה (ידים פ"א, מ"ה. וכפירוש הרע"ב). (87) והרי הם "באים מכח נותן" (לעיל ה"ו) הואיל והמים נשפכים מכח הטייתו. (88) בכלי שביד. (89) מס' ידים, שם. כי אין אנו מצריכים "כח אדם" אל "כח נותן" ואפילו קוף.

יד. הַשְּׁקֵת⁹⁰, שְׁדוּלָה אָדָם בְּיָדוֹ או בְּגִלְגֵּל וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ⁹¹, וְהַמִּים נִמְשְׁכִין מִמֶּנָּה⁹² בְּאֲמָה⁹³ וְהוֹלְכִין וּמִשְׁקִין הַיָּרְקוֹת או הַבְּהֵמָה, וְהַנִּיחַ יְדָיו בַּשְּׁקֵת, וְעָבְרוּ הַמִּים וְשָׁטְפוּ עַל יְדָיו - לֹא עֲלָתָה לּוֹ נְטִילָה, שֶׁהֵרִי אֵין פֶּאֶן נֹתֵן עַל יְדָיו⁹⁴. וְאִם הֵיוּ יְדָיו קְרוּבוֹת לַשְּׁפִיכַת הַדָּלִי, עַד שֶׁנִּמְצְאוּ הַמִּים שָׁטְפוּ עַל יְדָיו מִפְּנֵי נְתִינַת הָאָדָם - עֲלָתָה לּוֹ נְטִילָה.

(90) אבן חלולה שעל שפת המעיין או הבאר. (91) בדלי מן הבאר. (92) דרך חור שבדפנה. (93) בתעלה. (94) חולין קז, ע"א. שכבר פסק מהם כח הדולה והם נמשכים מאליהם.

טו. מִים שֶׁנִּסְתַּפְּקוּ לּוֹ אִם נִעְשָׂה מֵהֶן מְלֶאכָה או לֹא נִעְשָׂה, אִם יֵשׁ בָּהֶן פְּשַׁעוֹר⁹⁵ או שֶׁאֵין בָּהֶן, אִם הֵן טְהוֹרִין או טְמֵאִין⁹⁶; סָפֵק נֹטֵל יְדָיו, סָפֵק לֹא נֹטֵל יְדָיו - סָפֵקוֹ טְהוֹר⁹⁷, שֶׁכָּל סָפֵק שֶׁבְּטָהֳרַת יָדִים טְהוֹר⁹⁸.

(95) שנטל ידיו, ומסופק אם היה בהם כשיעור ('מגן אברהם')

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ז' אלול - ספר אהבה - הלכות ברכות קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ורב חסדא אמר (שבת סב:): "אני נטלתי מלא חפני מים, ונתנו לי (מן השמים) מלא חפנים טובה".

- כ. צריך אדם לנגב את ידיו, ואחר-כך יאכל. וכל האוכל בלא נגוב ידים, כאוכל לחם טמא¹²⁵. וכל הנוטל ידיו באחרונה, מנגב ואחר-כך מברך. ותכף לנטילת ידים - ברכת המזון. לא יפסיק ביניהם בדרך אחר. אפלו לשנות מים אחר שנוטל ידיו באחרונה אסור, עד שיברך ברכת המזון¹²⁶.

(125) סוטה ד, ע"ב. שנאמר (יחזקאל ד, יג): ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא - "לחמם טמא" בגימטריא "בלא נגוב ידים". ויש מפרשים: "לחמם" - לח - מים וכו' (טור) "או"ח ס' קנח. (126) ברכות מב, ע"א: "תיכף לנטילת ידים ברכה", שנאמר (תהלים קלד, ב): שאו ידיכם קדש וברכו את ה' (מדרש תהלים שם: ירושלמי ברכות פ"א, ה"א). וכן הדין אם אמרו: "בואו ונברך ברכת המזון", אע"פ שלא נטלו ידיהם, כמבואר לעיל (פ"ד, ה"ח).

יום ש"ק ז' אלול ה'תשע"ט

פרק שביעי

(1) מנהגות שנהגו חכמי ישראל בסעודה; דין הבוצע על הפת בשבתות ובימים טובים; שאין מפסיקים את האכלים דרך ביזוי ובעיטה.

- א. מנהגות רבות נהגו חכמי ישראל בסעודה, וכלן דרך ארץ². ואלו הן: פשנכנסין לסעודה - הגדול שבכלן נוטל את ידיו תחלה. ואחר-כך נכנסין³ ויושבין מסבין⁴. וגדול מסב בראש⁵, ושני לו - למטה הימנו⁶. היו שלשה מטות - גדול מסב בראש, ושני לו - למעלה הימנו⁷, ושלשי לו - למטה הימנו⁸.

(2) מנהג העולם ונימוסי החברה. (3) למקום אכילתם. (4) רגילים היו לאכול בהסיבה על צידו השמאלי מוטה ורגליו לארץ איש איש על מטה אחת (ברכות דף מו עמוד ב ורש"י שם). (5) תחילה. (6) מיטתו לצד מרגלותיו של גדול שאם ירצה הגדול לספר עימו לא יצטרך לזקוף ממיטתו. (7) מיטתו לצד מראשותיו של גדול. (8) ואם בא לספר יספר עם השלישי לו, וכשירצה לספר עם השני מוטב שיוקף ואל ישפיל את השני לו לפני השלישי הקטן ממנו, שיהא הוא למטה והקטן ממנו למעלה (שם, וברש"י).

- ב. בעל הבית מברך "המוציא", ומשלים הברכה ואחר-כך בוצע⁹. והאורח מברך ברכת המזון¹⁰, כדי שיברך לבעל הבית¹¹. ואם היו כלן בעלי הבית - הגדול שבהן בוצע, והוא מברך ברכת המזון¹².

(9) פורס הפרוסה מהפת השלימה, כדי שתכלה הברכה בעוד הפת שלימה (שם, דף לט עמוד ב). (10) ואומר תחילה ברשות מורי ורבותי, ואם יש שם כהן נוטל ממנו רשות, ואומר: ברשות כהן (מגן אברהם אורח חיים סימן

נטילה לאכילה, כיון שגם היא באה לטהרת ידים, והרי זה דומה למי שבירך על הפת וקודם שיאכל אמר תנו מאכל לבהמה, שאין זה הפסק (לעיל פ"א, ה"ח), הואיל ומצרכי הסעודה היא (הגהות מיימוניות; וראה אור"ח ס' קסה).

- יח. לט¹¹⁵ אדם את ידיו במפה ואוכל בהן פת או דבר שטבולו במשקה, אף-על-פי שלא נוטל ידיו¹¹⁶. המאכל לאחרים אינו צריך נטילת ידים¹¹⁷; והאוכל צריך נטילת ידים, אף-על-פי שאחר נותן לתוף פיו, ואינו נוגע במאכל¹¹⁸. והוא הדין לאוכל במגרפה¹¹⁹, שצריך נטילת ידים¹²⁰.

(115) עוטף. וכן לשון המקרא (שמואל-א כא, י): והנה היא לוטה בשמלה. (116) ואין חוששים שמה יגע בידיו (חולין קז:; והשווה דברי רבינו בהל' אבות הטומאה פ"ח, ה"ט). ולדעת הכסף-משנה בדברי רבינו אין זה אלא במי שאין לו מים. אבל כל שאפשר לו למצוא מים, לא יאכל בלא נטילה, כמבואר בסמוך הלכה יט ובביאורנו. (117) שלא תיקנו נטילה אלא לאוכל עצמו (חולין שם). (118) שם. (119) כלי שיש לו שיניים כעין מזלג (רמ"א לאור"ח ס' קסג, ס"ב) ונזכר במשנה תמיד פ"ב, א ועוד. את המזלגות ואת היעים (במדבר ד, יד) מתרגם אונקלוס: ית צנוריתא וית מגרופיתא. (120) כי כך היתה תקנת חז"ל לא לאכול בלי נטילה.

- יט. אסור להאכיל מי שלא נוטל ידיו¹²¹, ואף-על-פי שהוא נותן לתוף פיו. ואסור לזלזל בנטילת ידים¹²². וצוויים הרבה צווי חכמים והזהירו על הדבר¹²³. אפלו אין לו מים אלא כדי שתיה, נוטל ידיו במקצתן, ואחר-כך אוכל ושותה מקצתן¹²⁴.

(121) חולין קח, ע"ב משום "ולפני עור לא תתן מכשול" (רבינו יונה ברכות פ"ח). (122) עדיות פ"ה, מ"ו: "את מי נידו? (את) אלעזר בן חנוך שפקפק (זלזל) בנטילת ידים". וראה סוטה ד: (123) שאמרו (שבת סב:): שלשה דברים מביאים את האדם לידי עניות, ואלו הם... והמזלזל בנטילת ידים, וכן אמרו (יומא פג:): "מים ראשונים האכילו בשר חזיר". (פונדק ישראל היה מוכר לישראל דברים המותרים ומאכילם, ומוכר לנכרים בשר חזיר מבושל, בא ישראל לפונדק וראהו שלא נוטל ידיו כשהסב לאכול, נתן לפניו בשר חזיר. רש"י שם). (124) "מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים, והיה ר' יהושע הגרסי משרתו, בכל יום ויום היו מכניסים לו מים במדה. יום אחד מצאו שומר בית האסורים, אמר לו: היום מימך מרובים, שמה לחתור בית האסורים אתה צריך? שפך חציים ונתן לו (חציים, כשבא אצל רבי עקיבא, אמר לו: יהושע! אין אתה יודע שזקן אני וחיי תלויים בחייך (שאין לי אלא מה שאתה נותן לי)? סח לו כל אותו המאורע, אמר לו: תן לי מים שאטול ידי, אמר לו: לשנות אין מגיעים, ליטול ידיך מגיעים? אמר לו: מה אעשה שחייבים עליהם מיתה. מוטב אמות מיתת עצמי, ולא אעבור על דעת חברי, אמרו: לא טעם כלום עד שהביא לו מים ונטל ידיו" (עירובין כא:).

וְהָאֲחֵר נוֹטֵל בְּיָדוֹ. וְאֵין הַבּוֹצֵעַ נוֹתֵן בְּיָד הָאוֹכֵל,¹⁵
אֶל־אִם־כֵּן הִיָּה אָבִל²⁷. וְהַבּוֹצֵעַ, הוּא פּוֹשֵׁט יָדוֹ²⁸
תְּחִלָּה וְאוֹכֵל. וְאֵין הַמְּסַבֵּין רִשְׁאִין לְטַעַם עַד¹⁷
שֵׁיטָעַם הַמְּכַרֵּף. וְאֵין הַבּוֹצֵעַ רִשְׁאִי לְטַעַם, עַד¹⁸
שֵׁיטָלָה אֶמְךָ²⁹ מִפִּי רַב הַמְּסַבֵּין. וְאִם רָצָה הַבּוֹצֵעַ³⁰
לְחַלֵּק כְּבוֹד לְרֵבּוֹ אוֹ לְמִי שֶׁהוּא גְדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֻמָּה,²⁰
וַיִּנְיָחֶנּוּ לְפָשֵׁט יָדוֹ קֹדֶם לּוֹ - הִרְשׁוּת בְּיָדוֹ.²¹

(26) (ירושלמי ברכות פרק ו, הלכה א.) (27) הרשב"א
בתשובותיו חלק א סימן רעח כתב שהיה לו מקור לזה
בדברי חז"ל ושכחו, ונמצא בילקוט שמעוני (משלי י רמז
תתקמ"ז) "בבית האבל, בחול - פורס מנחם ונותן לאבל
(בידו ממש), שנאמר: פרשה ציון בדיה אין מנחם לה.
ואילו היה לה מנחם - פרס מנחם" (הגהות הרד"ל למדרש
איכה פרשה ד). וכתבו הגאונים שבשבת פרס כדרכו, שאין
אבלות בשבת (וגם זה בילקוט הנ"ל). (28) לקחת הפרוסה
לפיו. (29) שאחרי ברכת המוציא. (30) אחרי שבצע
תחילה (ברכות דף מז עמוד א וכפירוש הכסף משנה).

ו. שְׁנַיִם מִמֵּיתִינִין זֶה לָזֶה בִּקְעָרָה³¹; שְׁלֹשָׁה אֵין
מִמֵּיתִינִין. גְּמֵרוֹ³² מִהֵן שְׁנַיִם - הַשְּׁלִישִׁי מִפְּסִיק³³
עִמָּהֶן. גְּמֵר אֶחָד מֵהֵן - הַשְּׁנַיִם אֵין מִפְּסִיקִין לּוֹ³⁴,
אֶל־אִם אוֹכְלִין וְהוֹלְכִין עַד שֶׁגִּמְרִין. אֵין מְשִׁיחִין²⁵
בְּסֻעֻדָּה, כִּדִּי שְׁלֹא יָבֹא לְיָדִי סִפְנָה³⁵. וּמִפְּנֵי זֶה,
אִם בָּא לָהֶם יֵין בְּתוֹף הַמְּזוֹן, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְכַרֵּף²⁷
לְעַצְמוֹ; שְׁאִם בָּרַךְ אֶחָד, וְעוֹנָה הַעוֹנָה אִמֵּן בְּשִׁעַת²⁸
הַבְּלִיעָה, יָבֹא לְיָדִי סִפְנָה³⁶. וְאֵין מִסְתַּפְּלִין בְּפָנֵי²⁹
הָאוֹכֵל וְלֹא לְמִנְתּוֹ, שְׁלֹא לְבִישׁוֹ³⁷.

(31) כשאחד מסלק ידו מן הקערה כדי לשתות או לחתוך
לחם - חבירו מפסיק מלאכול עד שיגמור השתייה (רבינו
יונה). (32) הפסיקו. (33) מפני הנימוס. (34) שאינו בדין
שיהיו שניים מפסיקים לאחד (ברכות שם). (35) "שמא
יקדים קנה לוושט", שייכנס המאכל שצריך להיכנס לתוך
הוושט לפי הקנה ויסתכן (תענית דף ה עמוד ב וברש"י
שם). (36) (ברכות דף מג עמוד א; ירושלמי שם).
(37) כעין זה בירושלמי (ערלה פרק א הלכה ג) "האוכל משל
חבירו בהית (מתבייש) להסתכל בפניו".

ז. הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁעוֹמֵד לְפָנֵי הַמְּסַבֵּין, אֵינוֹ אוֹכֵל עִמָּהֶן³⁸.
וְדֶרֶךְ רַחֲמָנוּת הוּא לִתֵּן לְתוֹף פִּיּוֹ מִכָּל תַּבְשִׁיל
וְתַבְשִׁיל, כִּדִּי לִישֹׁב דַּעְתּוֹ³⁹. וְאִם נִתְּנוּ לוֹ יֵין, מְכַרֵּף³³
עַל כָּל פּוֹס וְכוּס שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ, מִפְּנֵי שְׁאִין שְׁתִּיתוֹ³⁴
תְּלוּיָה בְּרִצּוֹנוֹ אֶל־אִם בְּרִצּוֹנָם⁴⁰.

(38) אלא אחרי שיקומו המסובים. (39) (כתובות דף סא
עמוד א) "הכול משהין לפני השמש חוץ מבשר ויין
(שמתאוה להם ומצטער). שני חכמים היו: אחד האכיל את
שמשו מכל מין ומין, ואחד האכילו ממין אחד, הראשון -
דיבר עימו אליהו (הנביא), השני - לא דיבר עימו אליהו".
והשווה דברי רבינו הלכות עבדים פרק ט, הלכה ח.

קסז, סעיף קטן לג.) (11) הברכה הנזכרת לעיל פרק ב,
הלכה ז. אבל לעניין הבציעה, בעל הבית עדיף, כדי שיבצע
בעין יפה (שם, דף מו עמוד א.) (12) (שם, דף מז עמוד
א וכרעת התוספות שם דף מו עמוד א).

ג. אֵין הַבּוֹצֵעַ רִשְׁאִי לְבַצֵּעַ עַד שֶׁיָּבִיאוּ מֶלַח אוֹ
לְפִתָּן¹³ לְפָנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד¹⁴; אֶל־אִם־כֵּן נִתְּפוֹנוּ
לְאָכֵל פֶּת חֲרֻכָּה¹⁵. וְאֵינוֹ בּוֹצֵעַ, לֹא פְרוּסָה קִטְנָה,
מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִרְאָה כְּצִיר־עֵין¹⁶, וְלֹא פְרוּסָה גְדוֹלָה
יּוֹתֵר מִכְּפִיצָה, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאָה כְּרַעֲבָתָן¹⁷. וּבְשִׁבְתָּהּ יֵשׁ
לוֹ לְבַצֵּעַ פְּרוּסָה גְדוֹלָה¹⁸. וְאֵינוֹ בּוֹצֵעַ אֶל־אִם מִמָּקוֹם
שֶׁנִּתְּבַשֵּׁל¹⁹ יָפָה יָפָה²⁰.

(13) כל דבר הנאכל עם הפת נקרא בלשון המשנה לפתן
("הערוך" ערך בשש). (14) (ברכות דף מ עמוד א) כדי
שלא יצטרכו להפסיק בין הברכה לאכילה הואיל ואין פיתם
נאכלת בלי מלח וליפתן. (15) כגון שהיא פת נקייה מקמח
לבן ואינה צריכה ליפתן (ברכות דף מ עמוד א וברש"י).
ומכל מקום מצוה להביא על כל שולחן מלח קודם שיבצע,
כי השולחן דומה למזבח (שם, דף נה עמוד א) והאכילה
לקרבן, ונאמר (ויקרא פרק ב, פסוק יג): על כל קרבנך
תקריב מלח (שולחן ערוך אורח חיים סימן קסז סעיף ה על
פי הגאונים), וגם מגין הוא מן הפורענות כמבואר במדרש
(מובא בתוספות ברכות דף מ עמוד א) וכתבו המקובלים
שנכון לטבול פרוסת הבציעה במלח (מגן אברהם סימן קסז
סעיף קטן טו). (16) רע עין, קמצץ. והרי אמרו (ברכות דף
מו עמוד א): "בעל הבית בוצע כדי שיבצע בעין יפה".
(17) (מסכת דרך ארץ פרק ו). (18) שתספיק לו לכל
הסעודה, ומכיון שאינו עושה כן בחול אינו נראה כרעבתן
(ברכות דף לט עמוד ב). (19) נאפה. (20) (סנהדרין דף
קב עמוד ב).

ד. מִצְוָה מִן הַמְּבַחֵר לְבַצֵּעַ כְּפֶר שְׁלֵמָה²¹. אִם הִיתָה
שֵׁם שְׁלֵמָה שֶׁל שְׁעוּרִים וּפְרוּסָה שֶׁל חֲטִים - מִנִּיחַ
שְׁלֵמָה בְּתוֹף פְּרוּסָה²² וּבּוֹצֵעַ מִשְׁתִּיחֶן, כִּדִּי שִׁיבְצֵעַ
מִחֲטִים וּמִשְׁלֵמָה²³. בְּשִׁבְתּוֹת וּבִיָּמִים טוֹבִים חַיֵּב
לְבַצֵּעַ עַל שְׁתֵּי כְּפֻרוֹת²⁴ - נוֹטֵל שְׁתֵּייהֶן בְּיָדוֹ וּבּוֹצֵעַ
אֶחָת מֵהֶן²⁵.

(21) ואפילו אם השלימה קטנה והפרוסה גדולה (ברכות ד
לט עמוד ב). (22) בנוסח כתב יד התימנים: "מניח פרוסה
בתוך שלימה" - תחת השלימה, כלשון רש"י שם.
(23) וחז"ל בברכות שם אמרו: "וירא שמים יוצא ידי
שניהם". (24) (שבת דף קיז עמוד ב) שנאמר (שמות פרק
טז, פסוק כב): לקטו לחם משנה, ומכיוון שבשבת עצמה
לא נתחייבו ישראל לבצוע על שתי כיכרות אלא משום המן
שלא ירד בשבת (הוזהרו ללקוט בערב שבת לחם משנה),
גם ביום טוב כיוון שלא ירד בו המן - חייב בלחם משנה
(רב נטרונאי גאון הובא ב"אוצר הגאונים" ברכות דף לט
עמוד ב). (25) (שבת דף קיז עמוד ב) שלא כתוב אלא
לקטו לחם משנה, שמשמעה אחיזה בעלמא.

ה. הַבּוֹצֵעַ נוֹתֵן פְּרוּסָה לְפָנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד²⁶,

אָדָם לְחַבְרוּ חֲבִית יַיִן וְשָׁמֶן צָף עַל פִּיהָ⁶¹, שָׁמָּה
יִשְׁלַח לוֹ אָדָם⁶² חֲבִית שְׂפֵלָה יַיִן, וְיִדְמָה שֶׁהוּא שָׁל
שָׁמֶן⁶³, וְשָׁמֶן הוּא שֶׁעַל פִּנֵּיהּ בְּלָבָד, וַיִּזְמַן אוֹרְחִים⁶⁴
וַיִּתְפַּשֵּׁשׁ⁶⁵. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּדַבְרִים אֵלּוּ, הַמְכִּיּאִים
לְיָדֵי בּוֹשֶׁה לְבַעַל הַסְּעוּדָה, אֲסוּרִין⁶⁶.

59) והאורחים חושבים שיש לו להביא עוד ונותנים מה שלפניהם. (60) (חולין דף צד עמוד א). (61) אף על פי שיודיעו שהוא יין. (62) אחר. (63) הואיל ולא הודיעו שהוא יין. (64) שדרכם היה לטבול פיתם בשמן וזה היה רוב מאכלם. (65) (שם, וכפירוש הרב"ז ב"לשונות הרמב"ם" חלק א אות נח). (66) ובטור אורח חיים סימן קע מביא עוד דברים הנוהגים בסעודה והם משום דרך ארץ, וכדאי לציין אחד מהם: "נקיי הדעת שבירושלים לא היו מסובין בסעודה אלא אם כן יודעים מי מיסב עימם". מקורו בסנהדרין דף כג עמוד א וכפירוש רש"י שם, שגנאי הוא לתלמידי חכמים לישב אצל עם הארץ בסעודה. ומעניין שרבינו מביא את זה בהלכות סנהדרין פרק כ"ב, הלכה י.

יא. גָּמְרוּ מִלֵּאכֶל - מִסְּלָקִין אֶת הַשְּׁלֶחֶן, וּמִכַּבְּדִין
אֶת הַמָּקוֹם שֶׁאָכְלוּ בוֹ⁶⁷, וְאַחֲרֵיכֵן נוֹטְלִין אֶת
יְדֵיהֶם⁶⁸; שָׁמָּה יִשְׁרִי שֵׁם פְּרוּרִין שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן פְּזִית,
שֶׁאֲסוּר לְהֵלֵךְ בָּהֶן וּלְרַחֵץ עֲלֵיהֶן⁶⁹. אָבֵל פְּרוּרִין
שֶׁאֵין בָּהֶן פְּזִית, מִתֵּר לֵאבְדֵן בִּידֵי⁷⁰.

67) (ברכות דף נב עמוד ב), וכתוב ב"הגהות מיימוניות": שאין זה אלא בימיהם שהיה לכל אחד מהמסובים שולחן קטן, ומסירים מלפני כולם חוץ משולחן המברך, אבל בימינו שכולנו מסובים אל שולחן אחד אין לסלק המפה והלחם עד אחר ברכת המזון. ובסנהדרין דף צב עמוד א אמרו: כל שאינו משמר פת על שולחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם. וראה אורח חיים סימן קפ. (68) מים אחרונים. (69) משום הפסד אוכלין (ברכות שם). (70) (שם). והעירו התוספות שם, שבכל זאת יש להזהר גם בהם ואסור לדרוך עליהם שקשים לעניות, כמבואר בש"ס (חולין דף קה עמוד ב).

יב. הִבִּיאוּ לָהֶם מִיָּם לְנוֹטְלָהָ⁷¹ - כָּל שֶׁמֶכְרֵךְ בְּרִפְתַּ
הַמְּזוֹן הוּא נוֹטֵל יָדָיו תַּחֲלָה, פְּדֵי שְׁלֹא יֵשֵׁב הַגְּדוֹל⁷²
וְיָדָיו מְזֻהָמוֹת עַד שְׁיִטֵּל אַחֵר; וְשֶׁאֵר הַסּוֹעֲדִין
נוֹטְלִין יָדָן בַּסּוּף, זֶה אַחֵר זֶה. וְאֵין מִכַּבְּדִין בְּדַבָּר
זֶה⁷³, שֶׁאֵין מִכַּבְּדִין בְּיָדֵים מְזֻהָמוֹת, וְלֹא בְּגָשְׁרִים,
וְלֹא בְּדַרְכֵים⁷⁴, אֲלָא בַּפֶּתַח הָרְאוּי לְמִזוּזָה⁷⁵, וּבִשְׁעָת
כְּנִסָּה⁷⁶.

71) למים אחרונים. (72) שהוא המברך, כמבואר לעיל הלכה ב. ואפילו כשנתן רשות לקטן ממנו לברך, המברך במקום גדול עומד (ברכות דף מז עמוד ב; דף מג עמוד א). (73) להקדים אחד את חבריו הגדול ממנו. (74) לומר לגדול ממנו לך לפני. (75) ואפילו שאינו חייב במזוזה, כגון: בית כנסת ובית מדרש (ברכות דף מז עמוד א). (76) פרט לשעת יציאה, כמו שאמרו במסכת דרך ארץ זוטא: "לכניסה

(40) ואינו יודע אם יתנו לו עוד כוס, לפיכך הסיח דעתו מן השתייה (חולין דף קז עמוד ב).

ח. יֵצֵא אַחֵד מִן הַמְּסַבִּין לְהַשְׁתִּין מִיָּם - נוֹטֵל יָדוֹ
אֶחָת⁴¹ וְנִכְנָס⁴². דָּבָר עִם חֲבֵרוֹ וְהַפְּלִיג⁴³ - נוֹטֵל שְׁתֵּי
יָדָיו וְנִכְנָס⁴⁴. אִם הָיוּ מְסַבִּין לְשִׁתָּה - נִכְנָס וַיּוֹשֵׁב
בְּמִקְוָמוֹ וְנוֹטֵל יָדָיו⁴⁵, וְאַחֲרֵיכֵן מַחְזִיר פָּנָיו
לְאוֹרְחֵי⁴⁶. וְלָמָּה נוֹטֵל בְּמִקְוָמוֹ? שָׁמָּה יֵאמְרוּ לֹא
נָטַל יָדָיו, מִפְּנֵי שֶׁאֵין שָׁם אֲכִילָה⁴⁷.

41) אותה ששיפשה בה ניצוצות. (42) למקום המסיבה. (43) שהה. (44) שהסיח דעתו מסעודתו ולא נזכר לשמור את ידיו והן עסקניות (יומא דף ל עמוד א וברש"י שם). (45) דרכם הייתה בשעת שתייה לאכול מעט כדי שיוכלו לשותות ולפיכך צריך ליטול ידיו (רבינו יונה לברכות סוף פרק ח). (46) שכשנטל ידיו החזיר פניו מהם הואיל ואין דרך ארץ לרחוץ ידיים על השולחן (כסף משנה). (47) אבל אם הם מסובים לאכול, הכול יודעים שנטל ידיו בחוץ, כי אין אדם חשוד לאכול בלי נטילת ידיים מפני אנינות הדעת (יומא שם).

ט. אֵין מְנִיחִין בִּשְׁר חֵי⁴⁸ עַל הַפֶּתַח⁴⁹, וְאֵין מַעֲבִירִין
כּוֹס מֵלֹא עַל הַפֶּתַח⁵⁰, וְאֵין סוֹמְכִין אֶת הַקְּעָרָה
בַּפֶּתַח⁵¹, וְאֵין זוֹרְקִין אֶת הַפֶּתַח⁵², וְלֹא אֶת הַחֲתִיכוֹת
וְלֹא אֶת הָאֲכָלִין שֶׁאֵין לָהֶן קָלְפִין, כְּגוֹן תּוֹתִים⁵³
וְעִנְבִים וְתֹאנִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִמְאָסִין⁵⁴. וּמִתֵּר לְמַשֵּׁךְ
אֶת הַיַּיִן בַּצְּנוּרוֹת בְּכַתִּי חֲתָנִים⁵⁵, וְזוֹרְקִין לַפְּנִיָּה
קָלָיוֹת וְאֲגוּזִים בַּיָּמּוֹת הַחֲמִיָּה⁵⁶, אָבֵל לֹא בַּיָּמּוֹת
הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁנִּמְאָסִין. וְאֵין נוֹטְלִין יְדֵיהֶן בֵּין -
בֵּין חֵי, בֵּין מְזוּזָה⁵⁷. וְכֵן אֵין מִפְּסִידִין שְׁאָר אֲכָלִין
וּמִשְׁקִין דֶּרֶךְ בִּזְיוֹ וּבְעִטָּה⁵⁸.

48) בלתי מבושל. (49) שלא תימאס. (50) שמא יישפך מהכוס עליה ותימאס. (51) שמא יישפך המרק עליה. (52) משום ביזיון אוכלין, ואפילו לא תימאס הפת על ידי הזריקה (ברכות דף נ עמוד ב ובתוספות שם). (53) פרי עץ ש"עליו" נתונים למאכל תולעי המשי, ונזכר במשנה (מעשרות פרק א משנה ב). (54) הואיל והם רכים (ברכות שם). (55) משום סימן טוב, ואין כאן משום הפסד וביזיון, לפי שמקבלים אותו בראש פי הצינור בכלי (שם, וברש"י). (56) שאין טיט בדרכים. (57) (ברכות שם). (58) כמו שאמרו (תענית דף כ עמוד ב): "מאכל אדם אין מאכלין אותו לבהמה", משום ביזיון אוכלין, ונראה כבועט בטובה שהשפיע הקדוש-ברוך-הוא בעולם (רש"י שם), ולצורך רפואה - מותר, כמו שאמרו (שבת דף קח עמוד ב): "שוֹנֶה אדם פיתו ביין ונותנה על גב העין" (מגן אברהם אורח חיים סימן קעא סעיף קטן א).

י. אֲסוּר לְאוֹרְחִים לְטַל כְּלוּם מִמָּה שֶׁלִּפְנֵיהֶם וְלִתֵּן
בְּיָד בְּנוֹ אוֹ בְּתוֹ שֶׁל בַּעַל הַבֵּית, שָׁמָּה יִתְבַּשֵּׁשׁ בַּעַל
הַסְּעוּדָה, שֶׁהָיָה אֵין לוֹ אֲלָא מָה שֶׁהִבִּיא לַפְּנִיָּה⁵⁹,
וְנִמְצְאוּ הַקְּטָנִים נוֹטְלִים אוֹתָם וְהוֹלְכִים⁶⁰. לֹא יִשְׁלַח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(89) (ברכות שם, וכגירסת הרי"ף שם). (90) להראות בזה שבת ארץ ישראל שיין שלה חזק וצריך למזוג במים (רבינו יונה). (91) מכוס של ברכה.

פרק שמיני

(1) פירות האילן ברכתם תחילה וסוף; מי שנסתפק לו אם בירך או לא בירך מה דינו; דין קדימה בברכת שבעת המינים; ברכת "מעין שלוש" שעל הפירות ונוסחתה.

א. כל פירות האילן מברכין עליהן בתחלה "בורא פרי העץ"² ולבסוף "בורא נפשות רבות"³, חוץ מחמשת המינים הנתיבין בתורה⁴, והם: ענבים ורמונים ותאנים וזיתים ותמרים, שהוא מברך עליהן בסוף ברכה אחת מעין שלוש⁵. ועל פירות הארץ והירקות, מברכין עליהן בתחלה "בורא פרי האדמה"⁶ ולבסוף "בורא נפשות רבות"⁷. דברים שאין גדולין מן הארץ, כגון פטר וגיבנה ודגים וביצים ומים וחלב ויבש⁸ וכיוצא בהן - בתחלה מברך "שהפלו"⁹ ולבסוף "בורא נפשות רבות". והשותה מים שלא לרבות צמא¹⁰, אינו טעון ברכה, לא לפניו ולא לאחריו.

(2) ברכות לה, ע"א. (3) שם, מד, ע"א. ונוסחו המלא, מובא בפירוש המשנה לרבינו (שם, פ"ו, מ"ח) ברוך אתה ה'... "בורא נפשות רבות וחסרונן (כמו לחם ומים שאי אפשר להתקיים בלעדן) על כל מה שברא (שאפילו אם לא בראם אפשר להתקיים בלעדן כמו תפוחים וכיוצא בהם שהם לתענוג בעלמא. (תוספות' ברכות לז.) ברוך אל חי העולמים. (4) דברים ח, ח. (5) תמצית של שלש ברכות שבברכת המזון (ברכות מד.) ונוסחה מובא לעיל פ"ג, ה"ג. ולקמן ה"ד. ופירות הללו הואיל והם חשובים ובהם נשתבחה ארץ ישראל - קובעים ברכה מיוחדת לעצמם. (6) ברכות לה, ע"א. (7) שם, מד, ע"ב. (8) דבש דבורים. (9) שם, מ, ע"ב. (10) ששותה לבלוע מאכל או עצם שנתחב בגרונו (שם, מה.) וכן אם שותה מים לרפואה. אבל בשאר משקין אפילו כששותם לרפואה, הואיל ונהנה מהם - מברך. כמבואר בסמוך ('מעשה רוקח').

ב. הסוחר פירות והוציא מהן משקין - מברך עליהן בתחלה "שהפלו"¹¹ ולבסוף "בורא נפשות"; חוץ מן הענבים והזיתים, שעל היין הוא מברך "בורא פרי הגפן"¹², ולבסוף ברכה אחת מעין שלוש¹³, ועל השמן, בתחלה הוא מברך "בורא פרי העץ"¹⁴. במה דברים אמורים? שהיה חושש בגרונו¹⁵, ושתה מן השמן עם מי השלקות¹⁶ וכיוצא בהן, שהרי נהנה בשתייתו; אבל אם שתה השמן לבדו¹⁷, או שלא היה חושש בגרונו¹⁸ - מברך עליו "שהפלו", שהרי לא נהנה בטעם השמן¹⁹.

(11) ברכות לה, ע"א: "דבש תמרים מברך עליו שהכל - זיעה בעלמא הוא" וכדעת התוספות' (ברכות לח.). (12) שם, לה, ע"ב. הואיל וסועד ומשמה, חשוב הוא לקבוע

הגדול קודם, ליציאה הקטן קודם". והגאון רבי שאול קצנלבוגן ז"ל מוילנה אמר, שזה מרומז בספר יחזקאל (פרק מו, פסוק י): והנשיא, בתוכם בבואם יבוא ובצאתם יצאו - לומר: שבכניסה - הנשיא קודם, ובשעת יציאה - העם לפניו (הגהותיו לברכות דפוס וילנה).

יג. גמרו לטל ידיהן, ונגבו ידיהן, וברכו ברכת המזון, והביאו את המגמר⁷⁷ - מי שברך ברכת המזון, הוא מברך על המגמר⁷⁸, וכלן עונין אמן.

(77) היו רגילים להביא לפניהם אחר האכילה אבקת ורכלים על גחלי-אש במחתות לריח טוב (ברכות דף מב עמוד ב וברש"י). ועל שם הגחלים נקרא מוגמר. גחלי אש (ויקרא פרק טז, פסוק יב) מתרגם אונקלוס: גומרין דאשא. מקטרת מור ולבונה (שיר השירים פרק ג, פסוק ו) מתורגם: מתגמרא מן קטורת בוסמין (הערוך, ערך גמר). (78) הואיל והתחיל בברכות אחרונות - יגמרן (ברכות שם, וברש"י). ונוסח ברכתו מבואר לקמן פרק ט, הלכה ב.

יד. אם היה שם יין⁷⁹, מביאין פוס מחזיק רביעית או יתר על רביעית, ומביאין בשמים⁸⁰, ואוחז את היין בימינו⁸¹ ואת הבשמים בשמאלו, ומברך ברכת המזון. ואחר-כך מברך על היין⁸², ואחר-כך מברך על הבשמים⁸³. אם היו הבשמים שמן ערב וכיוצא בו - טחו בראש השמש⁸⁴; ואם היה השמש תלמיד חכם, טחו בפתל, כדי שלא יצא מבשם לשוק⁸⁵.

(79) אבל אם אין לו אינו צריך לחזר אחריו כי ברכת המזון אינה טעונה כוס, כמבואר בסמוך הלכה ט"ו. (80) רמז לזה דברי התלמוד (יומא דף עז עמוד ב): "חמרא וריחני פקחין" (היין והריח של בושם עשאוני פיקח). ויש בזה הידור מצוה לכוס של ברכה (מרכבת המשנה). (81) שכל דבר מצוה רצוי לאחזו בשעת ברכה בימין. (82) ששותה אחרי ברכת המזון. (83) ואוחזם בימינו בשעת הברכה. (84) כדי שלא יצא ידיים מבושמות לשוק שגנאי הוא לתלמיד חכם מפני החשד. והשווה הלכות דעות פרק ה, הלכה ט. (85) כל הלכה זו מקורה בברכות דף מג עמוד ב.

טו. אף-על-פי שאין ברכת המזון צריכה יין⁸⁶ - אם ברך על היין במנהג שאמרנו, צריך שידים פוס של ברכה מבפנים ולשטף אותו מבחוץ⁸⁷. וימלאנו יין חי⁸⁸, וכיון שהגיע לברכת הארץ, נותן לתוכו מעט מים⁸⁹, כדי שיהא ערב לשתייה⁹⁰. ואין משיחין על פוס של ברכת המזון, אלא הפל שותקים עד שתכלה ברכת המזון וברכת היין, וישתו⁹¹.

(86) כמבואר בפסחים דף קיז עמוד ב, ודעת התוספות (שם, דף קה עמוד ב) שכשמברכים בזימון שלושה - טעונה כוס, וכן דעת ה"בית יוסף" אורח חיים סימן קפב על פי ה"זוהר" למגילת רות. (87) (ברכות דף נא עמוד א) ודווקא כשאין הכוס נקיה שיש בה "שירי כוסות", אבל אם היא נקיה אינו צריך (הגהות מיימוניות). (88) בלתי מזוג במים.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ז' אלול - ספר אהבה - הלכות ברכות קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומקצתם אמרו - "בזאת פרי העץ"³¹; וכן אמרו³²,
 שהמוציא אותם קנים, מברך "בזאת פרי האדמה".
 ואני אומר, שאין זה פרי, ואין מברכין עליו אלא
 "שהכל", שלא יהיה דבש אלו הקנים³³, שנשתנה
 על-ידי³⁴ אור, גדול מדבש תמרים, שלא נשתנה
 על-ידי האור, ומברכין עליו "שהכל".³⁵

(30) הכוונה לשופר שלנו. (31) דעת 'בעל הלכות גדולות'
 הובאה ברא"ש שם. וזהו "יערת הדבש" הנזכר בשמואל-א
 יד, כז וכפירוש רש"י שם, שבערבית קוראים לדבש זה
 סוקריא. (32) הגאונים סוברים שהקנים פרי אדמה הם.
 (33) כלומר: אפילו אם נניח שהוא פרי העץ, והמוצאם מברך
 "בזאת פרי העץ", עכ"פ הסוכר היוצא ממנו ברכתו שהכל.
 (34) ע"י הבישול באש. וב"טור" או"ח סי' ר"ב משיג על דברי
 רבינו, שאין לדמות דין הסוכר לדין דבש הזב מתמרים,
 שהתמרים הן בעצמן פרי ועיקר נטיעתן על מנת לאכלן כמו
 שהן, ולפיכך כשנשתנו נשתנית ברכתן כדין כל המשקין
 הנסחטים מן הפירות, אבל הקנים האלו אינם ראויים
 לאכילה כמו שהם, ועיקר נטיעתם על דעת דבשם הוא וזהו
 פריים, לפיכך מברכים עליו "בזאת פרי העץ". והכסף-משנה
 משיב, שאילו היו הקנים בארצו של ה"טור" לא היה טוען
 כך, שבמקום שנמצאים מוכרים מהם לאלפים ולרבות
 למצאם כמו שהם, ולכן דין מימיהם כשאר מי פירות
 שברכתם "שהכל".

ו. הקור, והוא ראש הדקל³⁵, שהוא כמו עץ לבן³⁶
 - מברך עליו בתחלה "שהכל"³⁷. קפרס של צלה³⁸,
 מברך עליו "בזאת פרי האדמה", מפני שאינו
 פרי³⁹. והאבינונות⁴⁰ של צלה, הן הפרי, שהן פצורות
 תמרים דקים קטנים - מברך עליהן "בזאת פרי
 העץ"⁴¹.

(35) עץ התומר. (36) והוא רך ומתוק לחיך. (37) ברכות
 לו, ע"א. שסופו להקשות כעץ, ומתחילה לא נטעו את הדקל
 על דעת אכילת הקור. (38) אילן קטן-קומה (קפרסטרוך),
 ובערבית - אל-קפאר. ונזכר במשנה (מעשרות פרק ד,
 מ"ו). והקפרס - הם העלים שלו ואינם יוצאים מן העץ
 עצמו אלא מן האדמה (הערוך). (39) אלא שומר הפרי.
 (40) גרגירים קטנים והם עיקר פרי. (41) ברכות לו, ע"א.
 ז. הפלפלין והזנגביל⁴² - בזמן שהן רטבין⁴³, מברך
 עליהן "בזאת פרי האדמה"⁴⁴, אבל יבשין, אין
 טעונין ברכה, לא לפניהם ולא לאחריהם, מפני
 שהן תבלין⁴⁵ ואינו אכל. וכן אכלין שאין ראויין
 לאכילה ומשקין שאינן ראויין לשתיה, אינן טעונין
 ברכה, לא לפניהן ולא לאחריהן.⁴¹

(42) מין קנמון, ששרשו היבש ניתן כבשמים לתוך מאכלים
 שונים. (43) וראויים לאכילה. (44) ואע"פ שהפלפלין
 גדלים על העץ, מכיון שאין דרך בני אדם לנטעו על דעת
 לאכלם כמו שהם אלא ע"י תערובת בתבשיל, ראוי לשנות
 ברכתם במקצת (כסף-משנה). (45) עשויים לתבל בהם את
 התבשיל, ואינם נאכלים בפני עצמם (ברכות לו:).

לו ברכה לעצמו. (13) שמחמשת המינים הוא. (14) שם.
 (15) כואב בגרונו, ושתית השמן מרככתו ומרפאתו.
 (16) שעירבו עם מי ירקות שלוקים [מבושלים] שיש הנאה
 בשתייתו. (17) שאין בו שום טעם והנאה. (18) שאז
 אפילו אם עירבו עם מי השלקות, אין השמן חשוב עיקר
 ובטל לגבי המים. (19) שם, לו, ע"א. ולדעת הרי"ף שם,
 אינו מברך כלל על שתיית השמן לבדו, כי אין זה נהנה אלא
 מזיק את גופו ואין זה בכלל "ואכלת..." וברכת" (שם), לא;
 שו"ע או"ח סי' רב, סעיף ד).

ג. פירות או ירקות שדרפן להאכל חיים - אם בשלן
 או שלקן²⁰, מברך עליהן בתחלה "שהכל"²¹ ולבסוף
 "בזאת נפשות". וירקות שדרפן להאכל שלוקין,
 כגון פרום ולפת²² - אם אכלן חיי, מברך עליהן
 בתחלה "שהכל"²³ ולבסוף "בזאת נפשות רבות".
 ואם בשלן או שלקן - מברך עליהן "בזאת פרי
 האדמה"²⁴ ולבסוף "בזאת נפשות רבות". דברים
 שדרפן להאכל חיי ומבשלין - אכלן, בין חיי בין
 מבשלין - מברך עליהן בתחלה ברכה הראויה להן:
 אם היו פירות עץ, מברך "בזאת פרי העץ", ואם היו
 פירות האדמה או ירקות, מברך "בזאת פרי
 האדמה"²⁵.

(20) בישראל הרבה עד שנימוחו. שלוק - יותר ממבושל,
 כמבואר בחולין קיא. וכן ב'תוספות' פסחים לט: אולם
 בירושלמי תרומות פ"י, ה"ו אמרו, ששלוק הוא פחות
 מבישול. (21) שהורידם מחשיבותם הקודמת, הואיל ואין
 דרכם להאכל מבושלים (ברכות לח:). (22) מין ירק גנים
 (ריב"ע). (23) שאין זה דרך אכילתם. (24) שזהו דרך
 אכילתם, והוא עיקר פריים (שם, ברש"י). (25) שם:
 "שלוקות מברך עליהם פרי האדמה" ואין שינויים (ע"י
 הבישול) מורידם מברכתם הראויה להם.

ד. ירקות שדרפן להשלק - שלקן, מברך על
 מי-שלק שלקן "בזאת פרי האדמה"²⁶; והוא
 ששלקן לשתות מימיהן, שמימי השלקות בשלקות²⁷
 במקום שדרפן לשתותן. דבש תמרים - מברכין עליו
 תחלה "שהכל"²⁸; אבל תמרים שמעכן פיד והוציא
 גרעינין שלקן ועשאן כמו עסה - מברך עליהן
 תחלה "בזאת פרי העץ"²⁹ ולבסוף ברכה אחת מעין
 שלש.²⁰

(26) ברכות לט, ע"א. ודוקא שלא בישראל עם בשר, אבל אם
 בישראל עם הבשר - טעם הבשר שבמרק חשוב עיקר ומברך
 עליו שהכל (הרא"ש שם). (27) ואין זה דומה למשקין
 הנסחטים מפירות שמברך עליהם שהכל, לעיל ה"ב,
 שהמשקה אין לו טעם הפרי, ומרק השלקות יש לו טעם
 הירק (הרא"ש שם). (28) ברכות לה, ע"א. (29) שם.

ה. הקנים המתוקים, שסוחטין אותן ומבשלין
 מימיהן עד שיקפא וידמה למלח³⁰ - כל הגאונים
 אומרים, שמברכין עליו "בזאת פרי האדמה",²³

1 ח. הפת שעפשה⁴⁶, והיין שהקרים⁴⁷, ותבשיל
2 שעברה צורתו⁴⁸, והנובלות, שהן פגין⁴⁹, והשכרי⁵⁰,
3 והחמץ, והגובא⁵¹, והמלח, והכמהין⁵², והפטירות
4 - על פלן מברך תחלה "שהכל"⁵³. וכל המברכין
5 לפניו "שהכל", לאחרונה מברך "בורא נפשות"⁵⁴.
6 וכל הטעון ברכה לאחריו, טעון ברכה לפניו⁵⁵.

65 בשם ומלכות. 66 שיברך שנית כהלכה. 67 שם
יא, ע"א. וגירסא אחרת היתה לרבינו באותה סוגיא, והיא:
נקט כסא דשיכרא בידו, פתח וברך אדעתא דשיכרא, וסיים
בדחמרא (יין) וכו' (כסף-משנה הל' קריאת שמע פ"א,
ה"ח).

יב. כל הברכות האלו⁶⁸, אם נסתפק לו בהם אם
ברך או לא ברך - אינו חוזר ומברך, לא בתחלה
ולא בסוף, מפני שהן מדברי סופרים⁶⁹. שכת
והכניס אכלין לתוך פיו בלא ברכה - אם היו
משקין⁷⁰, בולעין⁷¹, ומברך עליהן בסוף⁷². ואם היו
פרות, שאם זרקן⁷³ ימאסו, כגון תותים וענבים -
מסלקן לצד אחד⁷⁴ ומברך, ואחר-כך בולען. ואם
אינן נמאסין, כגון פולים ואפונים - פולטן מפיו,
עד שיברך ופיו פנוי⁷⁵, ואחר-כך אוכל.

68 המנויות בפרק זה שהן מדברי סופרים, פרט לברכת
המזון שהיא מן התורה, שחוזר עליה מספק כמבואר לעיל
פ"ב, הלכה יד. 69 וספק דבריהם - להקל (שבת לד.
וראה ברכות כא.). 70 שאם יפלטם מפיו יופסדו, וכן
א"א לסלקם לאחד מלוגמיו. 71 בלא ברכה. 72 ברכה
אחרונה. 73 מפיו. 74 שבפיו. 75 משום שנאמר
(תהלים עא, ח): ימלא פי תהלתך, כל הפה צריך להיות פנוי
בשעת ברכה (ברכות נא.) וכפירוש רבינו חננאל' שם.

יג. היו לפניו מינין הרבה - אם היו ברכותיהן
שוות⁷⁶, מברך על אחת מהן ופוטר את השאר; ואם
אין ברכותיהם שוות - מברך על כל אחת מהן ברכה
הראויה לו, ואיזה מהם שירצה להקדים⁷⁷.
מקדים⁷⁸. ואם אינו רוצה בזה יותר מזה - אם יש
ביניהם אחד משבעת המינים, עליו הוא מברך
תחלה. וכל הקודם בפסוק - קודם בברכה.
והשביעה, הן האמורים בפסוק זה: ארץ חטה
ושערה וגפן ותאנה ורמון, ארץ זית שמן ודבש.
ודבש זה הוא דבש תמרים⁷⁹. והתמרים⁸⁰ קודמין
לענבים, שהתמרים שני ל"ארץ"⁸¹, והענבים שלישי
ל"ארץ"⁸².

76 כגון תפוח וזית. 77 שחביב עליו יותר. 78 ואפילו
כשהמין השני הוא משבעת המינים המיוחדים בתורה.
79 שלא לטעות בדבש דבורים. 80 אע"פ שנכתבו
באחרונה. 81 שניה הנזכרת בסוף הפסוק. 82 הנזכרת
בראש הפסוק.

46 שהעלתה טבח ורקבון, מלשון: עבשו פרדות (יואל א,
יז), שהבי"ת נחלפת בפ"א (הערוך). 47 שהעלה קרום על
פניו מחמת חימוצו, ובכת"י התימנים כתוב: והקריס,
ופירושו: החמץ, שכן ברומית נקרא חומץ - אקריס, וכן
הוא בנוסח הש"ס כת"י פריז (ברכות מ:). שהקריס (הערוך,
ערך קריס). 48 שנתקלקל. 49 פירות שהשירתם הרוח
קודם שנתבשלו. 50 שעושים מתמרים או משעורים (ב"ב
צו:). 51 מין חגבים טהורים. 52 מין ממניי הפטריות
הגדל באדמה רטובה, אלא שהפטירות גדלות על האדמה,
והכמהין גדלים בתוך האדמה ואחר חפירתה נראים
(הערוך). 53 ברכות מ, ע"ב. וכמהין ופטירות אף-על-פי
שגדלים מן האדמה, מברכים עליהם "שהכל", הואיל ועיקר
יניקתם מן האויר הוא (שם). 54 שם, מד, ע"ב.
55 שם. ויש שטעון ברכה לפניו ולא לאחריו, כגון ריח של
בורש.

ט. שמרים⁵⁶, שנתן עליהם שלשה⁵⁷ והוציא מהן
ארבעה⁵⁸ - מברך עליהן "בורא פרי העץ", שזה
יין מזוג הוא⁵⁹. הוציא פחות מארבעה - אף-על-פי
שיש בהם טעם יין, מברך עליהן "שהכל"⁶⁰.
56 שמרי יין. 57 שלש מדות מים. 58 שנמזג יין
השמרים עם המים. 59 שלשה חלקים מים ואחד יין.
60 בבא-בטרא צו, ע"ב.

י. ברך על פרות האילן "בורא פרי האדמה" -
יצא⁶¹; ועל פרות האדמה "בורא פרי העץ" - לא
יצא⁶². ועל כלם אם ברך "שהכל"⁶³ - יצא, ואפלו
על הפת ועל היין⁶⁴.

61 שגם האילן יונק מן האדמה, ובכלל פירות האדמה הוא
(ברכות פ"ו, מ"ב. וכפירוש רבינו יונה שם). 62 שאין
פירות האדמה בכלל פירות האילן (שם). וחז"ל נתנו סימן
לידע בו איזהו פרי עץ ואיזהו פרי אדמה: כל פרי שאתה
קוטפו, והענף של העץ נשאר ומוציא פרי לשנה הבאה -
זהו פרי העץ. וכל שאתה נוטל את הפרי, ואין הענף נשאר
לחזור ולהוציא פירות לשנה הבאה - פרי האדמה הוא
(ברכות מ:). 63 שם, פ"ו, מ"ב. ולפיכך כל דבר שמסופק
בו מה לברך עליו, יברך "שהכל" ויצא ידי חובתו (הגהות
מיימוניות). 64 ברכות מ, ע"ב.

יא. לקח כוס של שכר בידו, והתחיל הברכה⁶⁵
על-מנת לומר "שהכל", וטעה ואמר "בורא פרי
הגפן" - אין מחזירין אותו⁶⁶. וכן אם היו לפניו
פרות הארץ, והתחיל הברכה על-מנת לומר "בורא
פרי האדמה", וטעה ואמר "בורא פרי העץ" - אין

1 יד. בִּרְכָה אַחַת שֶׁהִיא מְעִין שְׁלֹשׁ, שֶׁל חֲמִשָּׁת
2 הַמִּינִין שֶׁל פְּרוֹת, וְשֶׁל יֵינ, הִיא שֶׁל מִינֵי הַדָּגָן⁸³;
3 אֲלֹא שֶׁעַל הַפְּרוֹת הוּא אוֹמֵר: עַל הָעֵץ וְעַל פְּרֵי הָעֵץ
4 וְעַל תְּנוּכַת הַשָּׂדֶה וְעַל אֶרֶץ חֲמֻדָּה⁸⁴ וְכו', וְעַל הַיֵּין
5 הוּא אוֹמֵר: עַל הַגָּפֶן וְעַל פְּרֵי הַגָּפֶן, וְחוֹתֵם
6 בְּשִׁתִּיהֶן: עַל הָאֶרֶץ וְעַל הַפְּרוֹת⁸⁵. וְאִם הָיָה בְּאֶרֶץ
7 יִשְׂרָאֵל - חוֹתֵם: עַל הָאֶרֶץ וְעַל פְּרוֹתֶיהָ⁸⁶. וְיֵשׁ מִי
8 שְׂמוֹסִיף בְּבִרְכָה שְׁמַעִין שְׁלֹשׁ, קֹדֶם חֲתִימָה: "כִּי אֵל
9 טוֹב וּמְטִיב אֶתָּה", שֶׁהוּא מְעִין בְּרִכָּה רְבִיעִית⁸⁷. וְיֵשׁ
10 מִי שֶׁאֵמֵר, שֶׁלֹּא תִקְנוּ בְּרִכָּה רְבִיעִית אֲלֹא בְּכִרְפַּת
11 הַמִּזוֹן בְּלִבָּד.

(83) המפורשת לעיל פרק ג, הלכה יג. (84) ברכות מד, ע"א. (85) והראב"ד סובר שחותם על היין: "על הארץ ועל פרי הגפן". וכן אנו נוהגים. (86) של ארץ ישראל, להדגיש שבח הארץ. (87) שבברכת המזון ('רבינו אלפס' למסכת ברכות פ"ו).

(2) ובכת"י התימנים: "להריח". (3) ברכות מג, ע"ב. שנאמר (תהלים קג, ו): כל הנשמה תהלל יה - איזה דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו, הוי אומר: זה הריח. (4) ברכות, שם. (5) "הוא הדם הצרור בחיה שבהודו, הידוע לכל שמתבשמים בו בני אדם בכל מקום" (לשון רבינו הל' כלי המקדש פ"א, ה"ב). ויש מפרשים: חיה ידועה היא שיש לה חטוטרת בצוארה ומתקבץ שם תחילה כמין דם, ואחר כך מתייבש ונעשה ממנו המור (ברא"ש לברכות פ"ו, וכן ב'טור' אור"ח סי' רטז), ונקרא בלשון אשכנז: "פיז", ובלשון התלמוד (ברכות מג.): מושק. (6) שם. (7) כשבא להריח בהם. אבל בא לאכול מהם, אינו מברך עליהם אלא ברכת האכילה בלבד (שם, וב'תוספות'). (8) שברכה זו כוללת היא בבשמים, כברכת "שהכל" במיני מזון (לעיל פ"ח, ה"י) וכן מצינו (ברכת גג.) שהנכנס לחנות של בושם שיש בה מינים הרבה, מברך: "בורא מיני בשמים", כמבואר בסמוך ה"ה (הגר"א אור"ח סי' רטז).

ב. אין מברכין על המגמר עד שתעלה תמרתו¹⁰. וכיצד מברכין עליו? אם היה זה הנשרף, שנתן ריח, מעץ - מברכין "בורא עצי בשמים"¹¹; ואם היה עשב - "עשבי בשמים"; ואם היה ממין חיה וכיוצא בה - מברך עליו "בורא מיני בשמים".

(9) מפורש לעיל (פ"ז, ה"ג). (10) קיטור העשן המתמר ועולה, שאז הוא מתחיל לתת ריחו ואע"פ שעדיין לא הגיע אליו, אבל לפני שעלתה תמרתו אין מברכין, מפני שכל הברכות צריכות להיות סמוכות לעשייתן (ברכות מג.; 'מגן אברהם' אור"ח סי' רטז). (11) ברכות, שם. וכגירסת 'בעל הלכות גדולות' הובאה ב'תוספות' שם.

ג. שמן של אפרסמון¹² וכיוצא בו, מברך עליו "בורא שמן ערב"¹³. אבל שמן זית שפכו או שטחנו עד שתזר ריחו נודף - מברך עליו "בורא עצי בשמים"¹⁴. שמן שבשמים¹⁵ פועץ שמן המשקה¹⁶ - מברך עליו¹⁷ "בורא מיני בשמים"¹⁸. הביאו לפניו שמן¹⁹ והדס - מברך על ההדס ופוטר את השמן, מפני שברכה אחת לשתייה, והוא "עצי בשמים"²⁰.

(12) הוא הצרי הנוסף מעצי הקטף ("הערור"). והוא עץ בלז"ם בלע"ז. (13) ברכות, שם. מפני שהוא גדל בארץ ישראל והוא חשוב, קבעו לו ברכה לעצמו, וזהו "עצי שמן" האמור במלכים-א, ו, כג (רבינו יונה). ויש מפרשים: שזהו "הפג" האמור ביחזקאל (כו, יז): "יהודה וארץ ישראל... בחטי מנית ופג" (רש"י שם). (14) ברכות, שם. (15) שעירב בו מיני בשמים שונים מעץ ומעשב. (16) שמשחו בו את הכהנים וכלי המקדש, וגם הוא היה מעורב מבשמים שונים מעשה רוקח (שמות ל, כג-כה). (17) ואפילו סיננו ולא נשאר בו מעיקרי הבשמים כלום - מברך עליו, כמו שיתבאר בסמוך ה"ח. (18) ברכות, שם.

טו. שתה יין, ואכל תמרים, ואכל תבשיל של חמשת מיני דגן - מברך באחרונה: ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, על המחיה ועל הפלגלה, ועל הגפן ועל פרי הגפן, ועל העץ ועל פרי העץ, ועל תנוכת השדה ועל ארץ חמדה וכו', וחותם: ברוך אתה ה', על הארץ ועל המחיה ועל הפרות⁸⁸.

(88) הארץ המוציאה את המחיה והפירות. ואינו חותם חתימה מיוחדת ליין, שבכלל הפירות הוא. וכן דעת 'רבינו חננאל' הובאה ב'תוספות' (ברכות מד.).

טז. אכל אם אכל בשר ושתה יין - מברך בסוף על זה בפני עצמו⁸⁹ ועל זה בפני עצמו⁹⁰. אכל תאנים או ענבים, ותפוחים ואגסים וכיוצא בהן - מברך בסוף ברכה אחת מעין שלש, והיא כוללת הכל, מפני שכלן פרות העץ, וכן כל פיוצא בהן⁹¹.

(89) מעין שלש. (90) בורא נפשות. (91) כגון ששתה יין ואכל עמו תפוחים, שברכה אחרונה שעל היין פוטרת את הפירות, הואיל וחותם בה: "על הארץ ועל הפירות" (דעת הרשב"א בדברי רבינו, הובאה ב'בית יוסף' סי' רח).

פרק תשיעי

(1) שמברכים על ריח טוב; שלושה מיני ריח טוב מברכים עליהם.

א. כשם שאסור לאדם להנות במאכל או במשקה קדם ברכה, כך אסור לו להנות בריח טוב קדם ברכה³. וכיצד מברך על ריח טוב? אם היה זה שיש להריח עץ או מין עץ, מברך "בורא עצי בשמים"; ואם היה עשב או מין עשב, מברך "בורא עשבי בשמים"⁴; ואם לא היה מן העץ ולא מן האדמה, כגון המור⁵, שהוא מן החיה - מברך "בורא מיני בשמים"⁶. ואם היה פרי הראוי לאכילה, כגון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 הוֹרֵד, וְיָמִי הַיּוֹרֵד³⁴, וְהַלְבוֹנָה³⁵, וְהַמְסַטֵּפִי³⁶ וְכִיּוֹצֵא³⁷
19 בְּהֵן - "בּוֹרֵא עֲצֵי³⁷ בְּשָׁמִים".

31 צמחים הגדלים ע"י הנהר. ובכת"י התימנים, הנוסח:
"וחלפי הים", כלשון התלמוד (ברכות מג:). ולדעת רש"י
שם, הם "שבולת נרד" ועשויים כגבעולי פשתן (ספיקא נרדי
בלע"ז). ויש אומרים שזה רוזמרי"ן ('הערוך').
32 חבצלת השרון. "אני חבצלת השרון" (שיר השירים ב,
א) מתרגם יונתן: אני מתילא לנרקיס. וכן בברכות שם,
כתוב: נרקוס. והוא מין פרח לבן ויש לו ריח טוב ('הערוך').
33 ברכות מג, ע"ב. מפני שאינו נעבד, אין עצו מתקיים,
ומתייבש ונופל, אבל של גינה נעבד ומשקים אותו, עצו
מתקיים, לפיכך מברך עליו בורא עצי בשמים (ב"י או"ח
סי' רטז בשם הרשב"א). 34 היוצאים מפרחי הורד.
35 מין שרף עץ מוצק ריחני, ווייראך בלע"ז. 36 שרף
של עץ שקוראים שף שעושים ממנו זפת, וריחו דומה לריח
לבונה (רש"י לביצה לג:). ונקרא מאסטיק בלע"ז, ובתוספתא
(שבת פרק יג) אין לוועסין מוסטכי בשבת. "נכאת ולוט"
פירשו במדרש רבה (סוף פרשה צא) לוט - זה מצטכא
(הערוך השלם). 37 שכל אלה מיני עץ הם, וכל
שתחילת ברייתו מוציא עץ (לא עלים) - אילן הוא.
ומברכים עליו "בורא עצי בשמים" ('הערוך' ערך חלף;
רשב"א לברכות מג: בשם רב האי גאון).

20 ז. שְׁלֹשָׁה מִיְּמֵי רֵיחַ טוֹב אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, וְאַלּוֹ
21 הֵן: רֵיחַ טוֹב שְׁאֵסוֹר לְהָרִיחַ בּוֹ, וְרֵיחַ טוֹב שֶׁעָשׂוּ
22 לְהַעֲבִיר רֵיחַ רָע, וְרֵיחַ טוֹב, שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה לְהָרִיחַ
23 בַּעֲצָמוֹ שֶׁל רֵיחַ זֶה³⁸.

38 אלא בדבר המתבשם ממנו, כמבואר בסמוך.

24 ח. בַּיֵּצֵד? בְּשָׁמִים שֶׁל עֵצִים וּבְשָׁמִים שֶׁל עֲרֻה³⁹
25 מִן הָעֲרִיּוֹת, אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, לְפִי שְׁאֵסוֹר לְהָרִיחַ
26 בְּהֵן⁴⁰. בְּשָׁמִים שֶׁל מֵתִים, וּבְשָׁמִים שֶׁל בֵּית-הַפֶּסֶא⁴¹,
27 וְשָׁמֵן הָעָשׂוּי לְהַעֲבִיר אֶת הַזֶּהָמָא⁴² - אֵין מְבָרְכִין
28 עֲלֵיהֶן, לְפִי שֶׁנַּעֲשֶׂה לְהַעֲבִיר רֵיחַ רָע. מְגֻמָּר,
29 שֶׁמְגֻמָּרִין בּוֹ אֶת הַפִּלִּים וְאֶת הַבְּגָדִים - אֵין מְבָרְכִין
30 עֲלֵיהֶן, לְפִי שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה לְהָרִיחַ בַּעֲצָמוֹ שֶׁל מְגֻמָּר⁴³.
31 וְכֵן הַמְרִיחַ בְּבָגְדִים שֶׁהֵן מְגֻמָּרִים, אֵינוֹ מְבָרֵךְ, לְפִי
32 שֶׁאֵין שָׁם עֶקֶר בְּשָׁם, אֶלֶּא רֵיחַ בְּלֹא עֶקֶר⁴⁴.

39 אשה האסורה לו, כגון קרובתו וכיוצא בה, מלשון
הכתוב (ויקרא יח, ו). 40 כגון שאוחזת בידה קופה של
בשמים ואסור להריח בהם, שמא יבואו לידי הרגל עבירה
(כסף-משנה בשם ה'אבודרהם'). 41 שאדם אסטניס
מוליך עמו לבית הכסא להעביר ממנו ריח רע (ברכות נג.
וברש"י שם). 42 הבא בסוף הסעודה לסוך בו ידים
מזוהמות, ושמן זה מבושם בבשמים (שם). 43 שם:
"המהלך בערבי שבתות בטבריה, ובמוצאי שבתות בציפורי,
והריח ריח - אינו מברך, מפני שחזקתו אינו עשוי אלא
לגמר בו את הכלים". 44 ואע"פ שהוא נהנה, הואיל וריח
אין בו צורך הגוף כל כך - כשארין לו עיקר - לא תיקנו
לברך (כסף-משנה). ואין זה דומה ל"שמן שבשמו" שמברך

וגורס רבינו שם: "בורא מיני בשמים", בעוד שהגירסא
שלפנינו היא: "בורא עצי בשמים" (כסף-משנה).
19 להריח בו, כגון שמן זית שטחנו עד שחזר ריחו נודף.
20 ברכות מג, ע"ב וכגירסת הרי"ף שם). ומקדים את ההדס
לברכה, מפני שהוא עומד להריח בו, בעוד שהשמן מיוחד
בעיקר לסיכה, להעביר הזוהמה, ואין מברכים על הסיכה
כמבואר בסמוך ה"ח. וכן היו מביאים את ההדס במוצאי
שבת לבשמים להבדלה ('טור' או"ח סי' רצז) ובערבי
שבתות להריח בשבת (שבת לג:). וברכתו תדירה יותר,
ותדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם ('אור שמח').

1 ד. הָיוּ לְפָנָיו בְּשָׁם שֶׁהוּא עֵץ וּבְשָׁם שֶׁהוּא עֶשֶׂב -
2 אֵין בְּרִכָּה אַחַת מֵהֵן פּוֹטֶרֶת אֶת חֲבֵרוֹ, אֶלֶּא מְבָרֵךְ
3 עַל זֶה לַעֲצָמוֹ וְעַל זֶה לַעֲצָמוֹ. הַבִּיאוּ לְפָנָיו יֵינן
4 וְשָׁמֵן²¹ - אוֹחֵז יֵינן בִּימִינֵינוּ²² וְשָׁמֵן בְּשִׁמְאָלוֹ, וּמְבָרֵךְ
5 עַל הַיֵּינן וְשִׁתְּהוֹ, וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ עַל הַשָּׁמֵן²³ וּמְרִיחַ
6 בּוֹ, וְטָחוֹ בְּרֹאשׁ הַשָּׁמֶשׁ²⁴. וְאִם הָיָה הַשָּׁמֶשׁ תִּלְמִיד
7 חָכָם²⁵, טָחוֹ בַּכֶּתֶל²⁶.

21 להריח. 22 שהוא חשוב יותר, וכן הוא גורס ברכה
לעצמו, שבכמה מקומות הוא בא ומברכים עליו אף-על-פי
שאין צריכים לשתייתו, כגון ב"קידוש" וב"ברכת אירוסין"
(ברכות מב. וברש"י שם). 23 ואוחזו בימינו, "שכל דבר
שמברך עליו לאכלו או להריח בו, צריך לאחזו בימינו
בשעת ברכה" ('טור' או"ח סי' רז). 24 כדי שלא יצא
בידים מבושמות לשוק. 25 בכתב-יד התימנים, וכן ברוב
הדפוסים העתיקים, הנוסח: "תלמיד חכמים", וכן בכל
מקום שנזכר שם זה. 26 שגנאי הוא לתלמיד חכם לצאת
לשוק כשהוא מבושם (ברכות מג:). דין זה ביארו כבר רבינו
לעיל פ"ז, הלכה יד, אלא ששם ידובר בין הבא לברכת
המזון, שהוא יין מצוה, וכאן מדובר ביין רשות שאף הוא
קודם לשמן לענין ברכה.

8 ה. דָּבָר שֶׁהוּא סֶפֶק אִם מִן הָעֵץ אִם מִן הָאֶדְמָה -
9 מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִיְּמֵי בְּשָׁמִים"²⁷. בְּשָׁם שֶׁעָרְבוּ
10 הָרוֹכֵל²⁸ מִמִּינֵין הַרְבֵּה - מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִיְּמֵי
11 בְּשָׁמִים". נִכְנָס לְחִנּוּתוֹ שֶׁל בּוֹשֶׂם, שֵׁשׁ בָּה מִיְּמֵין
12 הַרְבֵּה - מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִיְּמֵי בְּשָׁמִים"²⁹. אִם יֵשֵׁב
13 שָׁם כָּל הַיּוֹם כָּלּוּ, אֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלֶּא אַחַת. נִכְנָס
14 וְיָצָא, נִכְנָס וְיָצָא - מְבָרֵךְ עַל כָּל פַּעַם וּפַעַם³⁰.

27 וכן דעת הרב משה מקוצי ('תוספות' לברכות מג.).
28 מוכר בשמים ותמרוקי נשים, מלשון: אבקת רוכל (שיר
השירים ג, ו). 29 שנכנס ונתכוין להריח, אבל אם לא
נתכוין, אלא שהריח בא לו ממילא - אינו מברך (ט"ז לאו"ח
סי' ריז ס"ק א). 30 ברכות נג, ע"א. כשלא היה בדעתו
לחזור מיד, אבל אם דעתו לחזור מיד אינו מברך שנית,
מפני שלא הסיח דעתו.

15 ו. הַשּׁוֹשֶׁנָּה וְחִלְפֵי הַמֵּים³¹ - מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן "בּוֹרֵא
16 עֲצֵי בְּשָׁמִים". נִרְגָּסִים³² שֶׁל גִּנָּה - "בּוֹרֵא עֲצֵי
17 בְּשָׁמִים", וְשֶׁל שָׂדֶה - "בּוֹרֵא עֲשָׂבֵי בְּשָׁמִים"³³.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון א' אלול – ספר טהרה – הלכות כלים קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

של ע"ז - אין הולכים בו אחר הרוב, שהרי ע"ז אינה בטלה אפילו באלף (ע"ז עד). ואפילו להריח - אסור, כל-שכן לברך, וזה שהדגיש רבינו: בריח שאין מברכין עליו, כלומר: ריח הפטור מברכה כגון כלים מגומרים וכיוצא בהם, אבל ריח "שאסור להריח בו" אינו בטל ברוב ('מעשה ורוקח'). עם גמר פרק זה נגמרו כל הברכות ממין "ברכת הנאה" (ראה לעיל פ"א, ה"ד). ויש להעיר שישנם עוד דברים שנהנים מהם ואין מברכים עליהם, כגון מאור ושמיעת קול ערב. והטעם, מפני שאין בהם ממש ('מטה משה') וכן אין מברכים על הרחיצה מפני שאינה נכנסת לגוף ('מגן אברהם' סי' רטז ס"ק א). ועדיין יש לעיין מה דינו של עישון טבק ששואבים העשן לתוך הפה וחוזרים ופולטים אותו, אם הוא דומה ל"טועם ופולט" שאינו צריך ברכה ('אורח סי' רי ס"ו), או דינו כריח טוב שמברכים עליו, כל-שכן עישון שגם הגוף נהנה ממנו, שהרבה אנשים שבעים ממנו כאילו אכלו ושתו, וצריך עיון ('מגן אברהם' סי' רי ס"ק ט). וב'מעשה ורוקח' השיב, "שאינו זה דומה לדין המריח ריח טוב, שהנאתו דרך האף שהוא חוש הריח, כחוש הפה - לאכול, אבל בעישון אין כאן הנאת הפה, שאין זו אכילה, ואין כאן הנאת האף שאינו שואף דרך האף, סוף דבר: כל הלכה הרופפת בידך, צא וראה מה מנהג העולם, ומעולם לא ראינו ולא שמענו מי שיברך על העישון".

עליו אפילו כשסיננו (לעיל ה"ג ובביאורנו), כי שם הכניסו את עיקרי הבושם לתוך השמן, וקלט הריח מעיקר הבושם, ואע"פ שסיננו חשוב כאילו העיקר נשאר בתוכו, שכן ב"שמן המשחה" הסירו גם כן הבשמים מהשמן ולא נשאר בו אלא ריחם (ראה כריתות ה.). אבל בכלים המוגמרים, מעולם לא נכנס בהם עיקר הבושם, אלא הריח מתמרות עשן הבושם הנשרף הוא לבדו בישמם (ב"ח ל'טור' אור"ח סי' רטז).

ט. בְּשָׂמִים שֶׁל מִסְפָּה⁴⁵ שֶׁל עֶפְרוֹם, אֵין מְבָרְכִין
עֲלֵיהֶם, שֶׁשֶּׁתָּם מִסְבֵּת עֶפְרוֹם לְעִבּוּדַת כּוֹכָבִים
וּמְזֻלוֹת⁴⁶. הֵיךְ מְהֵלֵךְ חוּץ לְבֵרֶךְ וְהֵרִיחַ רִיחַ טוֹב -
אִם רֵב הָעִיר עֶפְרוֹם, אֵינוֹ מְבָרְךְ⁴⁷, וְאִם רֵב יִשְׂרָאֵל,
מְבָרְךְ. נִתְעַרַב רִיחַ שְׂמֵמֵיכֶן עֲלֵיו בְּרִיחַ שְׂאִין
מְבָרְכִין עֲלֵיו⁴⁸ - הוֹלְכִין אַחֲרֵי הָרֵב⁴⁹.

(45) סעודה (ברכות נב: וברש"י). (46) שם. והרי הם כבשמים של ע"ז שאסורים בהנאה, משום: ולא ידבק בידך מאומה מן החרם (דברים יג, יח) לשון רבינו בפירושו לברכות פ"ח, מ"ו. (47) שמה ממסיבתם הוא (ברכות נג.). (48) כגון בשמים של מתים או של בגדים מגומרים. (49) מקורו מהדין הקודם, שהולכים בריח אחרי רוב בני העיר, ואם נתערב ריח של בשמים המותרים בריח בשמים

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – א' אלול תשע"ט

(6) תוספתא, כלים בבא-קמא פ"ג ה"א. (7) ואף-על-פי שהוא מתכוון לשמור על הכלי שלא ייבקע. (8) גם בלי הטיפול הנוסף לא ייבקע. (9) מחמת זפת בכלי חרס על מנת לזפת כלים רבים. (10) הזפת קולט הרבה חום, וכלי תלוש עלול להיפקע מחומם.

ג. חֲבִיתִי¹¹ שֶׁנִּקְבְּהָ וְעִשְׂאָהּ בִּזְפָּת, בְּכַעַץ וּגְפָרִית,
בְּסִיד וּבְגַפְסִיס - אֵינֶן חֲבוּרִים¹²; וְשָׂאֵר כָּל הַדְּבָרִים -
חֲבוּרִים.

(11) תוספתא שם ה"ה. (12) לקמן (אות כ) יתבאר פירושה של הלכה זו.

ד. דְּבָרִים¹³ הַלְחִין הַמְּשׁוּכִין¹⁴ שֶׁטּוֹפְלִין בָּהֶן
הַפְּטָסִין¹⁵ שֶׁל מִים כְּדִי שֶׁלֹּא יִדְלַף הַכֵּלִי - הֵרִי הֵן
כְּגֹפּוֹ שֶׁל כֵּלִי; שֶׁאִפְלוּ נִטְמָא הַכֵּלִי מֵאוֹרֵרוֹ¹⁶ -
אֲכָלִין וּמִשְׁקִין הַנּוֹגְעִין בְּטַפְלָהּ טְמֵאִין¹⁷. וְכֵן טַפְלוֹ
שֶׁל תַּנּוּר¹⁸ - הֵרִי הוּא כְּחֶרֶס הַתַּנּוּר. וְהוּא שִׁיחִיָּה
בְּעֵבִי הַטַּפְלָה עַד טַפַּח¹⁹, שֶׁהוּא צִרְפוֹ שֶׁל תַּנּוּר;
אֲבָל יָתֵר עַל טַפַּח - אֵינוֹ מִצֶּרֶף הַתַּנּוּר, וְהַנּוֹגְעִין
בְּיָתֵר עַל טַפַּח מְעַבְּיוֹ - טְהוּרִים. טַפְלַת הַפִּירָה²⁰ -
עֲבִיו שֶׁלֹּשׁ אֶצְבָּעוֹת.

(13) שם מ"ד. (14) סמיכים מאוד ואינם ניגרים. (15) כלי

יום ראשון א' אלול ה'תשע"ט

הלכות כלים

פרק עשרים

(1) יבאר הטופל כלי חרס הבריא או הרעוע ונטמא הכלי. כל חיבורי הכלים שחשובים ככלי עצמו לטומאה.

א. כָּכֵר בְּאַרְנוֹת², שֶׁכָּל יַד הַכֵּלִים שֶׁהִכִּיל צִרְיָף לָהּ
בְּשִׁעַת תְּשֻׁמִּישׁוֹ - הֵרִי הִיא חֲשׂוּבָה כְּגֹוף הַכֵּלִי
לְהִתְטַמֵּא וּלְטַמֵּא. לְפִיכָךְ, הַטּוֹפֵל³ כְּלִי חֶרֶס הַבְּרִיא,
אִם נִטְמָא הַכֵּלִי - הֵרִי אֲכָלִין וּמִשְׁקִין הַנּוֹגְעִין
בְּטַפְלָהּ טְהוּרִין, שֶׁאֵין הַכֵּלִי צִרְיָף לְטַפְלָהּ זוֹ; אֲבָל
הַטּוֹפֵל אֶת כְּלִי חֶרֶס הָרַעוּעַ⁴ - הֵרִי הַטַּפְלָה חֲשׂוּבָה
כְּגֹוף הַכֵּלִי. וְכֵן מְהֵדֵק אֶת הַקְּרוּיָה⁵ שֶׁל חֶרֶס
הַדּוֹלִין בָּהּ הַמִּים, אִם חָפָה אוֹתָהּ בְּעוֹר אוּ בְּקֶלֶף
וְכִיּוּצָא בָּהֶן, אִם הִיתָה רְעוּעָה - הֵרִי הֵן כְּגֹפָהּ.

(2) למעלה פ"ז ה"א. (3) כלים פ"ג מ"ה. (4) הווצק לחיזוק, כדי שלא יתפרק. (5) כלי חרס ששואבים בו מים מן הבאר.

ב. הַטּוֹפֵל⁶ כְּלִי חֶרֶס לְהִיּוֹת מְבֻשָּׁל בּוֹ⁷ - אֵינוֹ
חֲבוּר⁸. טַפֵּל כֵּלִים לְהִיּוֹת זֹפֶת בָּהֶן⁹ - חֲבוּר¹⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

39) שהרי הכלי צריך לו. רבינו בפירושו מבאר, שאם היה הכלי אב הטומאה, ונגעו אדם או כלי בזפת – נטמאו, מפני שגם הזפת היא אב הטומאה.

- ט. בַּצֵּק⁴⁰ שֶׁבִּסְדָּקִי הָעֵרְכָה שֶׁנֶּגַע בּוֹ שָׁרֵץ: אִם בִּפְסָח, הוֹאִיל וְאִסּוּרוֹ חֲשׂוֹב⁴¹ - חוּצִין⁴², וְלֹא נִטְמָאת הָעֵרְכָה⁴³; וְאִם בְּשָׂאֵר יָמוֹת הַשָּׁנָה: אִם הִיָּה מִקְפִּיד עָלָיו⁴⁴ - הָעֵרְכָה טְהוֹרָה⁴⁵, וְאִם רוּצָה בְּקִיּוּמוֹ⁴⁶ - הִרִי הוּא פְּעֻרָה וְנִטְמָאת הָעֵרְכָה.⁴⁷

40) פסחים מו, א. במסקנתו של רב פפא. 41) האיסור מטיל עליו חשיבות. 42) הבצק אינו בטל לגבי עריבה אלא הוא כעומד בפני עצמו, וחוצץ בין קרשי העריבה. 43) אפילו אם יש בבצק כביצה - אינו מטמא את העריבה, שכלי אינו מתטמא אלא מאב הטומאה. 44) רוצה להסיר את הבצק. 45) הבצק נידון כנפרד מן העריבה. 46) שהבצק יתקיים בסדרי העריבה.

- י. הַמְּשִׁיחוֹת⁴⁷ וְהַרְצוּעוֹת שֶׁבִּמְטַפְחוֹת הַסְּפָרִים וְשֶׁבִּמְטַפְחוֹת הַתִּינוּקוֹת: תְּפוּרוֹת - חֲבוּר, וְקְשׁוּרוֹת - אֵינָן חֲבוּר⁴⁸. וְכֵן רְצוּעוֹת שֶׁבִּמְעֵדֵר וְשֶׁבִּשְׂשֻׁק וְשֶׁבִּקְפָה⁴⁹. אֲבָל שְׂבָאֲזִי כְּלִי חָרָס, אֲפִלּוּ תְּפוּרוֹת⁵⁰ - אֵינָן חֲבוּר, שְׂאִין חֲבוּרִין לְכָלִי חָרָס.⁵¹

47) תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"ט ה"ב. משיחה = חבל דק. 48) מפני שאפשר להתיר את הקשר בנקל. 49) סל קלוע מענפים דקים. 50) לא נתברר לי כיצד אפשר לתפור חרס. ואולי הכוונה כגון שתפר יחד את שני קצוות המשיחה שהכניסה לאוזן הכלים או שעשה נקבים דקים באוזן הכלי והכניס חוטי התפירה.

- יא. יֵד קָרְדָם הַיּוֹצֵא מֵאַחֲרָיו⁵²: שֶׁלֹּשׁ אֶצְבָּעוֹת - חֲבוּר⁵³, וְהַיֵּתֶר עַל שְׁלֹשׁ - הַנוֹגֵעַ בּוֹ טְהוֹר. יֵד קָרְדָם מִלְּפָנָיו⁵⁴: טַפַּח⁵⁵ הַסִּמּוּף לְבִרְזוֹל - חֲבוּר, יֵתֶר עַל כֵּן - הַנוֹגֵעַ בּוֹ טְהוֹר⁵⁶.

51) משנה, כלים פכ"ט, מ"ד. 52) המשתמש בקורדום אינו אוזח בסוף הקת (היד) אלא מניח חלק מסויים ממנו מחוץ לידו, וחלק זה נקרא "היוצא מאחוריו". 53) ואם נטמא הקורדום נטמאו עמו שלוש אצבעות מהקת הקרובות ליד האדם. 54) החלק שבין יד האדם לברזל. 55) שם מ"ה. 56) הנוגע בקת במקום המרוחק מן הברזל יותר מטפח – לא נטמא. מרחק של טפח בין ידו של אדם המשתמש בקורדום לבין הברזל, מספיק למלאכה הרגילה.

- יב. שְׁיָרֵי הַפְּרָגָל⁵⁷ - טַפַּח⁵⁸; וְיֵד מִקְבֶּת⁵⁹ שֶׁל מִפְתָּחִי אֲבָנִים⁶¹ - טַפַּח. יֵד קָרְנָס שֶׁל זֵהָבִים⁶² - טַפַּחִים, וְשֶׁל חֲרָשִׁים⁶³ - שְׁלֹשָׁה⁶⁴. שְׁיָרֵי מִלְּמַד הַבִּקְרָה⁶⁵ - אֲרָבַעַת טַפַּחִים סִמּוּף לְדִרְבָּן⁶⁶. יֵד קָרְדָם שְׁחוּפְרִין בּוֹ בִּירִירִין שֶׁל מִים⁶⁷ - אֲרָבַעַת טַפַּחִים; וְיֵד קָרְדָם שֶׁל נְפוּשׁ⁶⁸ - חֲמֵשֶׁה. וְיֵד כֵּן פְּטִישׁ⁶⁹ - חֲמֵשֶׁה; וְשֶׁל פְּטִישׁ - שְׁשֶׁה. וְכֵן יֵד קָרְדָם שֶׁל בְּקוּעָה⁷⁰ וְשֶׁל עֲדִיר⁷¹ - שְׁשֶׁה. יֵד מִקְבֶּת שֶׁל סִתְתִּין⁷²

חרס גדולים מאוד. 16) וכל-שכן אם נטמא במגע בתוכו. 17) בפרקים הקודמים נתבאר כמה ענינים בחיבורי כלי חרס שמטמאים במגע ולא באוויר, ולפיכך מדגיש כאן רבינו, שמטמא גם מאוויר, מפני שהטפילה היא כגופו של הפיטם ממש ולא כיד שאינו מיטמא מאווירו. 18) מדובר כשהתנור צריך לאותה טפילה, כגון שדפנותיו דקים או רעועים (ראה ה"א). 19) תוספתא, שם פ"ד ה"א. 20) שם.

- ה. חֲבִית²¹ שֶׁנִּקְבָּה וְסִתְמָה בְּזַפֹּת יוֹתֵר מִצָּרְפָה - הַנוֹגֵעַ בְּצָרְפָה²² טָמֵא²³, וְיֵתֶר מִצָּרְפָה טְהוֹר. זַפֹּת²⁴ שֶׁנִּטְמָה עַל חֲבִית²⁵ - הַנוֹגֵעַ בָּהּ טְהוֹר²⁶.

21) משנה, שם פ"ג מ"ח. 22) החלק הסותם את הנקב. ואם הסתימה עבה מדאי, מגדיר רבינו בפירושו למשנה את החלק המיותר כיותר מצרכה. 23) לכאורה זה מנוגד למה שפסק בה"ג שזפת אינו חיבור. עמדו על סתירה זו גדולי האחרונים. ותיירץ בעל 'מרכבת המשנה' שבה"ג הכוונה ליתר מצרכה. נ' בסדרי טהרות' מבאר, שהסתימה אמנם מועילה לחבית שתקבל טומאה אבל אינה כחיבור ממש, ואם נגעה טומאה בזפת לא נטמאה החבית. אבל כשנגעה טומאה בחבית - נטמאה גם הזפת, שמקבלת טומאה אגב החבית שהיא עיקר הכלי. ושני התירוצים דחוקים מאוד, וגם מנוגדים לביאורינו לפט"ו ה"ד. ונראה שכאן מדובר בנקב קטן שאינו מטהר את החבית, ובנקב קטן שכזה מועילה הסתימה לחזק את הכלי, ולכן הנוגע בצורכה מיטמא. 24) שם. 25) שלימה. 26) שהרי אינה לצורך הכלי.

- ו. מִחֶם²⁷ שֶׁשְׁפָּלוּ בְּחֶמֶר²⁸ וּבְחֶרְסִית²⁹ וְנִטְמָא - הַנוֹגֵעַ בְּחֶמֶר טָמֵא, וְהַנוֹגֵעַ בְּחֶרְסִית טְהוֹר; שְׂאִין הַחֶרְסִית מִתְחַבֵּר לְכָלִי³⁰.

27) שם מ"ז. 28) טיט סמיך מאוד. 29) במשנה כלים פ"י מ"ב, פירש רבינו חרס כתוש שנילוש במים. ובמשנתנו כתב: "דק כחרס" ולא נתבאר מה זה, ולכן יש להעדיף פירושו הברור שבפ"י. וגם רש"י חולקין פח, א - מפרש כן. 30) אלא הולך ונפרך.

- ז. מְגוּפַת הַחֲבִית³¹ שֶׁטָּפַל בָּטִיט עָלֶיהָ וְעַל הַחֲבִית - אֵינָה חֲבוּר לָהּ³², וְאִם נִגְעוּ מִשְׁקִין טָמְאִין בְּחֲבִית³³ - לֹא נִטְמָאת הַמְּגוּפָה, וְאִם נִגְעוּ בַּמְּגוּפָה - לֹא נִטְמָאוּ אַחֲרֵי הַחֲבִית³⁴.

31) שם מ"ו. 32) משום שהמגופה עומדת להינטל, וכל-שכן כשלא טפלה בטיט. 33) דעת רבינו, שכלי חרס מיטמא מגבו כשנגע במשקין טמאים (הל' אבות הטומאות פ"ז ה"ג). 34) ותוכו אינו מיטמא אפילו נגעה טומאה בחבית עצמה (ראה הל' אבות הטומאות, שם).

- ח. כָּלִי נְחוּשֶׁת³⁵ שֶׁזָּפַתָּן³⁶ - אֵין הַזַּפֹּת חֲבוּר³⁷. וְאִם לִיָּין³⁸ - הִרִי זֶה כְּגוֹף הַכָּלִי³⁹.

35) שם. 36) מרח זפת בפנים הכלי. 37) שהכלי אינו צריך לזפת. 38) היין משתמר יפה בכלי מזופת.

בקורדוס, מפני שעומד להוציא משם. (83 שם. 84) דיו = שניים ביוונית, סטר = צד בארמית (מוצאים אנו במשנה כמה פעמים, מילים מורכבות משתי שפות אלו שהשתמשו בהן בארץ ישראל בתקופתם). דיוסטר הוא כלי עץ מורכב משני חלקים נקובים, ומסמר של ברזל ארוך מחברם, ועל המסמר לופפים את חוטי השתי או הערב (רבינו בפירוש). (85 מלשון המקרא (שופטים טז, יד): "המסכת". (86) אבל שלא בשעת מלאכה אינו חיבור, מפני שדרכם להוציא את המסמר אחר גמר המלאכה. (87) הדיוסטר מקבל טומאה ואינו בטל לגבי הקורה. (88) אם נגעה טומאה בקורה, לא נטמא הדיוסטר. ומובן שגם הקורה לא נטמאה, שהרי היא מפשוטי כלי עץ. (89) הקורה עצמה היא חלק מן הדיוסטר. (90) אלא החלק המשמש את הדיוסטר.

יד. עגלה⁹¹ שנטמאת: הנוגע בעל⁹² ובקטריב ובצעץ⁹³ ובבעבות⁹⁴, אפלו בשעת מלאכה - טהורה⁹⁵; והנוגע בקטריב⁹⁶ ובפרך⁹⁷ ובכצול⁹⁸ ובצעץ של מתכת⁹⁹ ובחלזים¹⁰⁰ ובעיראין¹⁰¹ - טמא. וכן¹⁰² מגרה¹⁰³ שנטמאת: הנוגע בידה מפאן ומפאן¹⁰⁴ - טמא¹⁰⁵; והנוגע בחוט ובמשיחה¹⁰⁶ ובאמה¹⁰⁷ ובסניפין¹⁰⁸ שלה - טהור, שאין אלו חבור לה¹⁰⁹. אבל הנוגע במלפפן¹¹⁰ של מפר הגדול - טמא.

(91) פכ"א מ"ב. (92) נתבאר למעלה בפ"ד ה"ב. (93) במשנה: "בעץ", ופירש רבינו: "הטבעת אשר תיעשה מהבגד הנכנס בצוואר הבהמה, כדי שלא תתנגע בקצות הקטריב". הסגנון קצת בלתי בהיר, אבל הכוונה ברורה. וכן פירש גם הר"ש. ונראה להגיה גם כאן ולכתוב "ובצעץ". (94) קורה, שראשה אחד מחובר לעגלת המחרשה, והשני למרדע. (95) פירוש, החלקים שלא נגעו בטומאה לא נטמאו מפני שאינם חיבור זה לזה. (96) העץ שאוחז בו החורש בשעת חרישה. (97) העץ המעוקם שמרכיכים בו את המחרשה. (98) בית יד של מרכב המחרשה, ובה יטה האדם את המחרשה לכיוון הרצוי לו. (99) טבעת המחוברת למחרשה. (100) שני עצים התחובים בנקב שבעול ('ערוך'). (101) עצים שבצידי המחרשה השוכרים את גושי העפר. (102) שם מ"ג. (103) משור. למשורים גדולים עושים יד מכאן ויד מכאן, ושני אנשים מנסרים בהם קורות עבות, זה מושך לכאן וזה לכאן. (104) ביד זו או בשניה. (105) מפני שהידות קבועות, ואין מסירים אותן שלא בשעת מלאכה. (106) חוט הוא חבל עגול, ומשיחה – רחבה (באידיש – באנד). שתי ידות המגירה קשורות זו לזו למעלה בחוט או משיחה. (107) עץ התקוע בשתי הידות לכל אורך המגירה. (108) עץ קטן הנתון בתוך החבל ומונח על האמה, והוא מותח את ברזל המגירה. ויש נותנים שני סניפים או יותר. (109) מפני שמפרקים אותם שלא בשעת מלאכה, אבל בתי היד קבועים תמיד בברזל המגירה, והם כלי עץ משמשי מתכת. (110) מסגרת עץ גדולה ומרובעת, ובאמצעה נתון ברזל המגירה הגדולה שגוזרים בה קורות עבות המונחות על עמודים. כדי לנסר במגירה זו, עומד אדם אחד למעלה על גבי הקורה או

1 - ששה. שירי המרדע הסמוך לחרחור של מתכת
2 שבראש המרדע⁷³ - שבעה טפחים. יד המגרפה⁷⁴
3 של בעלי בתים - שמונה טפחים, ושל סדין⁷⁵ -
4 עשרה. וכל היתר על זה, אם רצה לקימו - טמא.
5 יד כל משמשי האור⁷⁶, כגון השפודין
6 והאסכלאות⁷⁷, אפלו ארפין כל שהן⁷⁸ - טמאין⁷⁹.

(57) שם. (58) מחוגה. יד הפרגל הוא שוק המחוגה. (59) אם נשאר טפח מהשוק, אפשר להשתמש במחוגה. ואם נשאר פחות מטפח, אינו ראוי למלאכתו ואינו מקבל טומאה. [יש לציין, שבדין זה מוסר רבינו את השיעור המינימאלי, שלמטה ממנו אין טומאה, ובכלל הדינים האחרים מסר את השיעור הגבוה ביותר, שלמעלה ממנו אינו מטמא]. (60) פטיש. (61) אמנים החותרים תמונות או אותיות באבנים. (62) פטיש קטן שידו ארוכה, וצורפי זהב משתמשים בו. הצורף מכה על זהב חם מאור, וצריך להרחיק את ידו שני טפחים מן הזהב כדי שלא יכווה. (63) חרשי ברזל. (64) החרש מטפל בברזל מלובן, ומכה עליו בשתי ידיו ומרחיק שלושה טפחים מן הברזל. (65) אם נשבר. (66) הברזל שבקצה המלמד. השיעור ארבעה טפחים הוא הנמוך ביותר, ופחות מזה אינו מטמא, מפני שאינו ראוי למלאכתו (ראה הערתנו בדין שירי הפרגל). (67) קורדוס שחופרים בו סביב האילנות, כדי שיתקבצו שם מים (במשנה, הגירסא: בדידן). (68) ששוכרים בו אבנים (רבינו בפירושו. כנראה הכוונה לאבנים לא גדולות המפריעות את החרישה). (69) קטן מפטיש. (70) שמבקעים בו עצים. (71) חופרים בו את האדמה כדי להכשירה לזריעה. (72) מסתני אבנים גדולות. (73) בקצה שכנגד הדרבן. (74) כעין כף גדולה "אשר יניעו בו המאכל" (רבינו בפירושו. הכוונה לתרווד שבוחשים בו את התבשיל). (75) שמערבבין בה את הסיד. (76) ידות הכלים שתשימשם הוא להכניסם באש. (77) כלי ברזל שצולים עליו בשר על האש. (78) כל אורך שהוא, אפילו גדול הרבה. (79) מפני שיד ארוכה מגינה על האדם המשתמש בכלים אלה.

7 יג. מקל⁸⁰ שעשאהו יד⁸¹ לקרדם - הרי הוא חבור
8 לטמאה בשעת מלאכה, ואם נגעה טמאה במקל
9 פשהוא חורש או מבקע בו - נטמא לקרדם, ואם
10 נגעה בקרדם - נטמא המקל⁸². וכן הדיוסטר⁸³, שהן
11 פשוני גלים⁸⁴ והמסמר מחברין להיות מסף⁸⁵ עליהן
12 - הרי הן חבור בשעת מלאכה⁸⁶. קבעו בקורה - הרי
13 זה מקבל טמאה⁸⁷, ואין הקורה חבור לה⁸⁸. עשה
14 קצת הקורה דיוסטר⁸⁹: כל שהוא מן הקורה לצרף
15 הדיוסטר - חבור לדיוסטר; והנוגע בשאר הקורה -
16 טהור, שאין כל הקורה חבור⁹⁰.

(80) שם פ"כ מ"ג. (81) מדובר במקל שאינו משמש בית יד קבוע לקורדוס, והשתמש בו ארעית. (82) בשעה שהוא משתמש בקורדוס יש על המקל דין יד, אבל כשגמר את המלאכה - אין דין המקל כיד, אף-על-פי שעודנו תקוע

העמוד, והשני עומד על הארץ, ומושכים את המלבן שהברזל מחובר בו בזקיפה.

טו. מכבש¹¹¹ של חרש¹¹² שנטמא הרמח¹¹³ שבו, הנוגע במכבש - טהור. מגרה¹¹⁴ שנטמא, הנוגע בקשטנית שהיא לפופה עליו - טהור, שאינה חבור. קשת שהיתה מתוחה והחץ מושך עמה¹¹⁵ ונטמא החץ, הנוגע ביהר ובקשת - טהור, ואפלו פשהיה מתוחה. וכן מצודת האישות¹¹⁶ שנטמא החץ שלה - לא נטמאת המצודה, אפלו פשהיה מתוחה. וכן¹¹⁷ מסכת¹¹⁸ נסוכה¹¹⁹ שנטמאת פשעת האריג: הנוגע בפכד העליון והתחתון¹²⁰, ובגירים¹²¹ ובקירוס¹²², ובחוט שהעבירו על גבי ארגמן¹²³, ובעירה¹²⁴ שאינו עתיד להחזירה¹²⁵ - טהור, שכל אלו אינן חבור לפגד; אבל הנוגע בפש המסכת¹²⁶, ובשתי העומד¹²⁷, ובפפול¹²⁸ שהעבירו על גבי ארגמן, ובעירה שהיא עתיד להחזירה¹²⁹ - טמא, שכל אלו חבורין לפגד.

יז. החוט¹³⁸ שהשילו¹³⁹ למחט, אפלו קשור משני צדדין¹⁴⁰ - אינו חבור¹⁴¹. הכניסו לפגד - החוט חבור לפגד, ואין המחט חבור לפגד¹⁴². ואין החוט פלו חבור לפגד, אלא פל שהוא לצרף התפירה - חבור¹⁴³; שאינו לצרף התפירה - אינו חבור. החוט שפרש מן הפגד¹⁴⁴, אפלו מאה אמה - פלו חבור¹⁴⁵. חבל שקשור בחרס¹⁴⁶, אפלו מאה אמה - פלו חבור¹⁴⁷. קשר בו¹⁴⁸ חבל אחד - מן הקשר ולקנים¹⁴⁹ חבור, מן הקשר ולחוצץ אינו חבור¹⁵⁰. החבל שהוא קשור בקפה - אינו חבור¹⁵¹, אלא אם פן תפר¹⁵².

(111) שם. נגר. הנגר נותן במכבש את הנסרים העקומים כדי ליישרם. (113) הברזל המהדק את שני חלקי המכבש. (114) במשנתנו "קשתנית", ומפרש רבינו שם: "קשת המקבת שאוחז ידו עליו בעת שנוקב". ונראה שיש להגיה שם ולגרס: "המנקבת" במקום "המקבת". וגם כאן רצוי לגרס "מנקבת" במקום "מגירה". (115) החץ נתון על היתר (החבל המחבר את שתי קצות הקשת) וקצהו התחתון מונח על עץ הקשת באופן המעכבו מלעזוב מקומו. (116) מין עכבר עיוור, והוא מכרסם שרשי ירקות ותבואה, וצדים אותו במלכודת מיוחדת שיש בה חץ ההורג את האישות. (117) שם פכ"א מ"א. (118) כלי האריגה. (119) שכרוכים עליה החוטים העומדים לאריגה. (120) כלי האריגה ("נול" בשפה המקובלת כיום) מורכב משתי קורות עגולות, שעל העליון כרוכים חוטי השתי המחברים אותו עם התחתון, מפני שהן כבדות נקראות "כובד". (121) החוטים הארוגים על הקנים. (122) מסרק שבו מכים על חוטי הערב כדי להרקם. (123) דרך אורגי ארגמן לתת עליהם (ויש אומרים - ביניהם) חוטי צמר שפוטם, כדי להגן על הארגמן היקר, וכשגומרים את האריגה (או את הריקום) מעבירים אותם. (124) החוטים היוצאים משפת הבגד. (125) שאין בדעתו של האורג לארוג אותם בבגד. (126) חוטי הערב, שהוכנסו כבר לשתי, אבל לא הידקם עדיין לאריג. (127) חוטי השתי הנמצאים בין הכובד העליון והתחתון. (128) חוט כפול על גבי ארגמן. החוט הכפול מחובר ליריעה שבה ירקמו חוטי ארגמן. (129) חוטים היוצאים משפת הבגד שהאורג יארגם בבגד.

טז. הנוגע¹³⁰ בצמר שעל האימה¹³¹ ובאשוייה¹³² - טהור. הנוגע בפפה¹³³: עד שלא פרעה¹³⁴ - טמא¹³⁵; משפרעה¹³⁶ - טהור¹³⁷.

(130) שם. (131) מקל שהצמר הבלתי טווי כרוך עליו, וממנו טווים חוטים. (132) הכוש אשר עליו המטווה

טז. הנוגע¹³⁰ בצמר שעל האימה¹³¹ ובאשוייה¹³² - טהור. הנוגע בפפה¹³³: עד שלא פרעה¹³⁴ - טמא¹³⁵; משפרעה¹³⁶ - טהור¹³⁷.

א. החוטין² היוצאין מן האריג³ ושבתחלת היריעה ושפסופה, והן הנקראין נימין, פמה שעורין? של סדין ושל סודרין⁵ ושל צעיף⁶ ושל פליון של ראש⁷

יום שני ב' אלול ה'תשע"ט

פרק אחד ועשרים

יבאר כמה שיעור הנימים של כל הדברים והיותר על אלו השיעורים. ודין החבל שמסרגים המיטות מאימתי הוא חיבור לטומאה. ודין מיטה שהיא טמאה מדרס ומזון יוצא ממנה עד עשרה טפחים וכו'. כרע שהיתה טמאה מידרס וחיברה למיטה וכו'.

א. החוטין² היוצאין מן האריג³ ושבתחלת היריעה ושפסופה, והן הנקראין נימין, פמה שעורין? של סדין ושל סודרין⁵ ושל צעיף⁶ ושל פליון של ראש⁷

21 שוֹקְלֵי אֲרָגְמָן טוֹב, שְׂאוּחֻז הַשּׁוֹקֵל בּוֹ וְתוֹלָה
22 הַמֵּאֲזִינִים מִיָּדוֹ - שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת³¹. קֹנֶה שְׁלֹה³²
23 וְחוּטִיָּה³³ - כָּל שֶׁהֵן. חוּטִי מֵאֲזִינִים שֶׁל מוֹכְרֵי
24 עֲשָׂשִׁיּוֹת שֶׁל מִתְכוֹת וְכִיּוֹצֵא בִּהְיוֹן³⁴ - שְׁלֹשָׁה
25 טַפָּחִים. קֹנֶה שְׁלֹה וְחוּטִיָּה - שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי טַפָּחִים.
26 חוּט מֵאֲזִינִים שֶׁל חֲנֻנִים וְשֶׁל בְּעָלֵי בָתִּים - טַפַּח.
27 קֹנֶה הַמֵּאֲזִינִים וְחוּטִיָּה - שְׁשֵׁה טַפָּחִים. חוּט מֵאֲזִינִים
28 שֶׁל צִמְרִים³⁵ וְשֶׁל שׁוֹקְלֵי זְכוּכִית - טַפָּחִים. קֹנֶה
29 מֵאֲזִינִים וְחוּטִיָּה - תְּשַׁעַה טַפָּחִים. וְהִתְחַר עַל
30 הַשְּׁעוּרִין אֱלוֹ - אֵינָן חֲבוּר.

28 מאזני יד מורכבים מקנה של עץ או מתכת ושתי כפות קשורות בחוטים בקצות הקנה ובאמצעו מחוברת הלשון המתנועעת במסגרת, והשוקל אחוז בחוט הקשור בראש המסגרת. (29 מוכרי זהב. (30 מין בד משובח המיוצר בעיר פלוסא שבמצרים (ביומא לד, ב: בשחר היה (הכהן הגדול) לובש פלוסין של יב מנה). (31 בחוט קצר אפשר יותר לדייק במשקל מאשר בארוך, ולפיכך רגילים להשתמש בחוט קצר כששוקלים דברים יקרים. (32 שכפות המאזניים קשורות בו. (33 המחברים את הכפות לקנה. (34 דברים זולים שאין מדקדקים כל כך לשקול עין בעין. (35 מוכרי צמר.

31 ו. הַחֶבֶל שֶׁמְסַרְגִּין הַמְטוֹת³⁶ מֵאִמְתִּי הוּא חֲבוּר
32 לְטִמְאָה? מְשִׁיֶּסְרָג בּוֹ שְׁלֹשָׁה בָתִּים³⁷. וְהַנּוֹגֵעַ בְּחֶבֶל
33 מִן הַקָּשֶׁר³⁸ וְלִפְנֵים³⁹ - טִמְאָה. מִן הַקָּשֶׁר וְלַחוּץ: עַד
34 שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת⁴⁰ - טִמְאָה. מִפְּנֵי שֶׁהֵן צָרְכֵי שֶׁל קָשֶׁר
35 הָרִי הֵן מְכַלֵּל הַמְטָה; וְחוּץ לְשֹׁלֶשׁ אֲצָבָעוֹת -
36 טָהוֹר, שְׂאִינוֹ לְצִרְף הַפְּלִי, שְׂאִפְלוֹ פֶּסְקוֹ⁴¹ אֵין
37 הַקָּשֶׁר נִתְּרָה⁴².

36 קושרים היו חבלים בארבעת קירות המיטה וקולעים אותם בתבנית סורג (שבכה), עם ריווח גדול בין החבלים כעין חלונות. (37 כל ריבוע של הקליעה נקרא "בית". כל זמן שלא סרג שלושה בתים אין קשר בין המיטה לחבלים. (38 קשר הסריגה (הר"ש מפרש שהכוונה אם קשר חבל אחר לחבל הסורג, אבל רבינו מפרש כאמור לעיל). (39 לצד שנסרג. (40 בפחות משיעור זה יינתק הקשר מכובד השוכב על המיטה. (41 אם חתך חלק זה. (42 והסריגה תתקיים.

38 ז. חֶבֶל הַיּוֹצֵא מִן הַמְטָה⁴³ שֶׁהִיא טִמְאָה: עַד סוֹף
39 אֲרָבָעָה טַפָּחִים⁴⁴ - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר, שְׂאִינוֹ מִצְרָכֵי
40 הַמְטָה, לְפִי שְׂאִינוֹ רֵאוּי לְכַלּוֹם⁴⁵; מִתְחַלֵּת חֲמִשָּׁה
41 וְעַד סוֹף עֲשָׂרָה - טִמְאָה⁴⁶, מִפְּנֵי שֶׁתּוֹלִין בּוֹ אֶת
42 הַמְטוֹת; מִעֲשָׂרָה וְלַחוּץ - טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהִיא יָתֵר
43 עַל צִרְף הַמְטָה.

43 (44 במשנה: "עד ה' טפחים טהור", אולם בתוספתא בבא מציעא פרק ט הלכה א אמרו "חמישה כלמעלה" ומפרש רבינו "חמישה" היינו הטפח החמישי, וכולו דינו כיותר מחמישה ומשום זה כתב כאן

1 - שֹׁשׁ אֲצָבָעוֹת⁴⁸; וְשֶׁל חֲלוּק שֶׁהוּא קְרוּעַ⁴⁹ מִתְחַלֵּתוֹ
2 וְעַד סוֹפוֹ וְאַחֵר שְׁלֹבְשִׁין אוֹתוֹ מְקַבְּצִין אוֹתוֹ
3 בְּלוּלָאוֹת - שְׁעוֹר חוּטִיו עֶשְׂרֵי אֲצָבָעוֹת¹⁰. הַסְּגוּס¹¹
4 וְהַרְדִּיד¹² וְהַטְּלִית¹³ - שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת. וְכָל הַיָּתֵר עַל
5 הַשְּׁעוּרִין הָאֵלוֹ - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר, אֵף עַל פִּי שֶׁהַבְּגָד
6 טִמְאָה בְּמִדְרָס¹⁴ אוֹ בְּשֹׂאֵר טִמְאוֹת. וְאֵין צָרִיף לּוֹמַר,
7 שְׂאֵם נִגְעָה טִמְאָה בִּיתֵר - שֶׁהַבְּגָד טָהוֹר.

(2 כלים פרק כ"ט, משנה א. (3 מצירי האריג יוצאות שאריות חוטים שלא נארגו. (4 שיהיו נידונים כחיבור לאריג. (5 מטפחת גדולה לעטיפת הראש והכתפיים. (6 מטפחת דקה וקטנה. (7 מין כובע מחודד בראשו. (8 הן חיבור עם הבגד ואם נגעה טומאה בבגד נטמא, וכן להיפך. אבל חלק הנימין למעלה משיעור זה אינו חיבור. (9 פתוח מאחוריו. (10 מפני שעשויים לקשירה הם יותר ארוכים. (11 במשנה כתוב "נימי סגוס", ורצוי להגיה כך גם בדברי רבינו. סגוס הוא בגד עב מאוד, שלובשים אותו בימות הגשמים וציציות קצרות בולטות על כל פניו. (12 צעיף דק. (13 בגד עליון רגיל. (14 זב והדומים לו מטמאים את הכלים ששכב, ישב או דרס עליהם ועושה אותם אב הטומאה. טומאה זו נקראת טומאת מדרס ודיניה נתבארו בהלכות מטמאי משכב ומושב.

8 ב. נִימֵי הַכֶּפֶה שֶׁל רֹאשׁ¹⁵, וְהַמְסָה שֶׁמִּנְחִין
9 הָעֲרֻבִים¹⁶ עַל פְּגִיָּה, וְהַקְּלָלִי¹⁷ הַשְּׁזוּרִין מִן
10 הַשְּׁעָר, וְהַפּוֹנְדָה¹⁸ שְׁלֹבֵשׁ הָאָדָם עַל בְּשָׂרוֹ,
11 וְהַשְּׂמָלָה וְהַפְּרָגוֹד¹⁹ שֶׁמִּנְחִין עַל הַפֶּתָחִים כְּמוֹ
12 פֶּרֶכֶת - נִימִיָּהן כָּל שֶׁהֵן²⁰.

(15 כובע שהנשים חובשות. במשנה: כיפה של זקינה. (16 נראה שהכוונה לערביות. (17 חגורה של צמר. במשנה: והקולקין. (18 כעין גופייה שבזמננו. (19 מסך הפתח. (20 כל אורך שהוא - חיבור.

13 ג. מִשְׁקַלֵּת²¹ שְׁנַטְמָתָה - הָרִי שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי טַפָּחִים²² מִן
14 הַחוּט שְׁלֹה חֲבוּר לָהּ; וְכָל הַנּוֹגֵעַ בְּחוּץ לְשְׁנַיִם עֶשְׂרֵי
15 טַפַּח - טָהוֹר. וּמִשְׁקַלֵּת שֶׁל חֲרָשִׁים²³ - שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵי
16 טַפָּח; וְשֶׁל בְּנֵאִין²⁴ - חֲמִשִּׁים אָמָה. וְהִתְחַר עַל מְדוֹת
17 אֱלוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא רוֹצֵה בְּקִיּוּמוֹ²⁵ - טָהוֹר.

(21 שם משנה ג. חוט ארוך ובסופו קשורה חתיכת עופרת ומשתמשים בו לבדוק אם נדבכי החומה מונחים ישר זה על גבי זה. (22 שיעור זה נקבע לבנאים שעיסוקם בניינים קטנים. (23 נגרים שבונים בתי עץ. (24 בוני מגדלים גבוהים. (25 דעתו לקיים את החוט כמו שהוא ולא לגזור את המיותר.

18 ד. מִשְׁקוּלוֹת שֶׁל סִידִין וְשֶׁל צִירִין, אֲפִלּוֹ אֲרָבִין כָּל
19 שֶׁהֵן²⁶ - טִמְאִין²⁷.

(26 ללא הגבלת ארכם. (27 אם נגעה טומאה במשקולת - נטמא כל החוט.

20 ה. חוּט מֵאֲזִינִים²⁸ שֶׁל זֶהָבִים²⁹, שֶׁל פֶּלֶס³⁰, וְשֶׁל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טומאת משכב ומושב, שמדרס הזב מטמא אפילו מאה סדינים המונחים זה על גבי זה, והוא דורס על העליון. (60) תוספתא שם בבא מציעא פרק ט הלכה ג. נימוק ההבדל בין מדרס לשאר טומאות נתבאר בתוספתא עצמה: המזון כשהוא לעצמו אינו ראוי למדרס ומיטמא רק כחלק מן המיטה, ומחוץ לעשרה טפחים אינו מצרכי המיטה, אבל בשאר טומאות גם המזון כשהוא לעצמו ראוי לקבל טומאה ולפיכך כולו חיבור. (61) משמיענו רבותא, שאפילו בטומאת משקין שהיא גזירת חכמים - כולו חיבור.

- י. מִטָּה הַטְּמֵאָה מְדֻרָּס וְכָרֵךְ לָהּ מְזוֹרָן⁶² - הַפֶּל טָמֵא¹⁹
מְדֻרָּס⁶³. הַפְּרִישׁוֹ⁶⁴ - הַמִּטָּה מְדֻרָּס כְּשֶׁהִיָּתָה, וְהַמְזוֹרָן²⁰
מִגַּע מְדֻרָּס⁶⁵. הִיָּתָה טְמֵאָה טְמֵאָת שְׁבָעָה⁶⁶ וְכָרֵךְ לָהּ²¹
מְזוֹרָן - פֶּלֶה טְמֵאָה טְמֵאָת שְׁבָעָה⁶⁷. הַפְּרִישׁוֹ - הִיא²²
טְמֵאָה כְּשֶׁהִיָּתָה, וְהַמְזוֹרָן טָמֵא טְמֵאָת עָרֵב⁶⁸. הִיָּתָה²³
טְמֵאָה טְמֵאָת עָרֵב וְכָרֵךְ לָהּ מְזוֹרָן - הַפֶּל טָמֵא²⁴
טְמֵאָת עָרֵב⁶⁹. הַפְּרִישׁוֹ - הִיא טְמֵאָה טְמֵאָת עָרֵב,²⁵
וְהַמְזוֹרָן טְהוֹרָה⁷⁰.²⁶

(62) אחר שנטמאה במדרס הזב. (63) גם המזון, מפני שהוא טפל למיטה ונעשה כחלק ממנה. (64) אחר שכרכו ונטמא מדרס. (65) יום אחד. מכיוון שלא היה כרוך על המיטה בשעה שדרס עליה הזב, וטומאתו באה לו אחר כך בעקיפין מפני שנטפל למדרס - נתבטלה זיקתו למיטה ובטלה טומאתו, אבל טומאת מגע מדרס, שבאה לו מכוח עצמו על ידי נגיעתו במיטה - לא בטלה. (66) במגע או באוהל המת שהם מטמאים שבעה ימים. [גם טומאת מדרס היא טומאת שבעה, אבל יש בה גם חומרות יתירות על טומאות מת. וסתם "טומאת שבעה" מגדירה טומאת מת]. כל דבר שהוא טמא שבעה ימים הוא אב הטומאה ומטמא אדם וכלים. (67) כמו בטומאת מדרס. (68) יום אחד ככל נוגע באב הטומאה. (69) כמו בטומאת שבעה. (70) ולא נטמא בנגיעה במיטה, מפני שוולד הטומאה אינו מטמא כלים.

- יא. מִטָּה שֶׁכָּרֵךְ עָלֶיהָ מְזוֹרָן וְנָגַע בָּהֶן הֵמָּת - הַפֶּל²⁷
טָמֵא טְמֵאָת שְׁבָעָה. פְּרִישׁוֹ - טָמֵא טְמֵאָת שְׁבָעָה. נָגַע²⁸
בָּהּ שָׂרֵץ וְכִיּוּצָא בָּהֶן - טָמֵאִין טְמֵאָת עָרֵב. פְּרִישׁוֹ -²⁹
טָמֵאִין טְמֵאָת עָרֵב.³⁰

- יב. פָּרַע⁷¹ שֶׁהִיָּתָה טְמֵאָה מְדֻרָּס⁷² וְחִבְרָה לַמִּטָּה⁷³ -
הַמִּטָּה פֶּלֶה מְדֻרָּס⁷⁴. פְּרִישָׁה - הַפְּרַע טְמֵאָה מְדֻרָּס³²
כְּשֶׁהִיָּתָה, וְהַמִּטָּה מִגַּע מְדֻרָּס. וְכֵן אִם הִיָּתָה הַפְּרַע³³
טְמֵאָה טְמֵאָת שְׁבָעָה וְחִבְרָה לַמִּטָּה - הַמִּטָּה פֶּלֶה³⁴
טְמֵאָה שְׁבָעָה, כָּאֵלּוּ נָגַע הֵמָּת בְּפָרַע שְׁלֵה⁷⁵. וְאִם³⁵
הָיָה עַל הַמִּטָּה⁷⁶ - טְהוֹרָה וְהַפְּרַע בְּכָלֵלָהּ⁷⁷. וְאִם³⁶
פְּרִישָׁה קִדְּם הַיָּדָה - הַפְּרַע טְמֵאָה טְמֵאָת שְׁבָעָה³⁷
כְּשֶׁהִיָּתָה, וְהַמִּטָּה טְמֵאָה טְמֵאָת עָרֵב⁷⁸. הִיָּתָה הַפְּרַע³⁸
טְמֵאָה טְמֵאָת עָרֵב וְחִבְרָה לַמִּטָּה - הַפֶּל טָמֵא טְמֵאָת³⁹
עָרֵב. פְּרִישָׁה - הִיא טְמֵאָה טְמֵאָת עָרֵב, וְהַמִּטָּה⁴⁰
טְהוֹרָה. שְׂאִין הַטָּמֵא טְמֵאָת עָרֵב מִן הֵמָּת מְטָמֵא⁴¹
לֹא אָדָם וְלֹא פְּלִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וְלֹד, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ.⁴²

"עד סוף ארבעה טפחים - טהור". דעתו, שהתוספתא אינה חולקת על משנתנו אלא מפרשת כוונתה, ולכן פסק כמותה. (45) כשגומרים את הסריגה קושרים את החבלים קשר מהודק וחזק ולפיכך אין צורך להשאיר שלוש אצבעות. [ואולי הכוונה כאן לחבל שמחוץ לשלוש אצבעות, אבל שלוש אצבעות הראשונות הן חיבור ומטמאות]. בהדינים הקודמים הקצר מקבל טומאה והארוך לא, ובנידון כאן - להפך. (46) כל החבל אפילו החלק שלמטה מארבעה טפחים.

- ח. אֲכַנְט שֶׁל אָרִיג שֶׁמְקִיפִין⁴⁷ אוֹתוֹ עַל הַמִּטָּה כְּדִי¹
לְקַבֵּץ אִיבָרֶיהָ⁴⁸, וְהוּא הַנִּקְרָא מְזוֹרָן, שֶׁמְקַצְתוֹ יוֹצֵאָה²
מִן הַמִּטָּה: עַד עֶשְׂרֵה טְפָחִים - הָרִי הוּא מְצָרְכִי³
הַמִּטָּה; יֹתֵר עַל כֵּן - אֵינּוּ מְצָרְכִי הַמִּטָּה. וּמְזוֹרָן⁴
שְׁבָלָה, אִם נִשְׁאָר מִמֶּנּוּ שְׁבָעָה טְפָחִים כְּדִי לַעֲשׂוֹת⁵
מִמֶּנּוּ חֶבֶק לַחֲמוּר⁴⁹ - הָרִי זֶה מְקַבֵּל טְמֵאָה.⁶

(47) כורכים סביב המיטה וקושרים קשר מהודק. (48) לחבר ולהדק את חלקי המיטה שלא יתפרקו. (49) להניחו על המרדעת של החמור (רבינו בפירושו. ולא ביאר לשם מה מניחים אותו, ואולי צריך להיות "תחת המרדעת" ומניחים אותו על החמור כדי להגן על עורו).

- ט. מִטָּה שֶׁהִיָּתָה טְמֵאָה מְדֻרָּס⁵⁰ וּמְזוֹרָן יוֹצֵא⁷
מִמֶּנָּה⁵¹: עַד עֶשְׂרֵה טְפָחִים - הָרִי הוּא אֵב טְמֵאָה⁵²
כְּמִטָּה עֲצֻמָּה וְהַפֶּל מְדֻרָּס; מַעֲשָׂרָה וְלַחוּץ - הָרִי⁹
הוּא כְּמַגַּע מְדֻרָּס⁵³. דָּרַס⁵⁴ הָזָב עַל הַמְזוֹרָן הַיּוֹצֵא⁵⁵:
מַעֲשָׂרָה וְלַפְּנִים⁵⁶ - הָרִי הַמִּטָּה פֶּלֶה מְדֻרָּס⁵⁷;
מַעֲשָׂרָה וְלַחוּץ⁵⁸ - טְהוֹרָה⁵⁹. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?¹²
לַמְדֻרָּס⁶⁰; אֲבָל לִשְׂאָר טְמֵאֹת, אֲפִלּוּ מֵאָה אָמָה -
כָּלּוּ חִבּוּר. כִּיצַד? מְזוֹרָן שֶׁהוּא כְּרוּךְ עַל הַמִּטָּה¹⁴
וְהַכְּנִים קָצְתוֹ לֵאמֹל הֵמָּת אוֹ שְׁנָגַע שָׂרֵץ בְּקַצְתּוֹ אוֹ¹⁵
שֶׁנִּפְּלוּ מִשְׁקִין טָמֵאִין עַל מְקַצְתּוֹ⁶¹ - נְטִמָּאת הַמִּטָּה,
וְאִפִּלּוּ הָיָה הַקָּצָה שְׁנִגְטָמָא יוֹצֵא מִן הַמִּטָּה מֵאָה¹⁷
אָמָה.¹⁸

(50) ששכב או ישב עליה זב והדומים לו. (51) כששכב הזב על המיטה היה חלק המזון כרוך עליה. (52) ומטמא אדם וכלים הנוגעים בו. (53) חלק זה אינו צורך המיטה ולפיכך לא נטמא עימה, אבל נטמא מפני נגיעתו בחלק שהוא אב הטומאה ונעשה ראשון לטומאה. (54) נתבאר כבר שהמונח "דרס" כולל שכיבה, ישיבה, רכיבה וכו'. (55) החלק היוצא מן המיטה. (56) אם דרס על המזון בעשרה טפחים הראשונים היוצאים מן המיטה. (57) כל המיטה וגם עשרת הטפחים הקרובים דינם כמדרס הזב. ואף על פי שהמזון, כשהוא לעצמו אינו ראוי למדרס - כשהוא מחובר למיטה דינו כמיטה. (58) אם דרס על המזון במקום המרוחק מן המיטה יותר מעשרה טפחים. (59) הכל טהור מטומאת מדרס מפני שהמזון אינו ראוי למדרס. מובן שאם נגע הזב במזון נטמא טומאת מגע הזב ונעשה ראשון לטומאה, אבל כשדרס עליו ולא נגע בו, כגון שהיה איזה דבר מפסיק בין הזב ובין המזון - הרי הוא טהור לגמרי. [נתבאר בהלכות

ב. הבגדים העבים¹¹ ביותר, כגון הלבידין והנמטין¹² הקשין, או הבגדים הרפין ביותר, כגון בגדי פשתן של מצרים שהפשו נראה מתחתן¹³ - אינן מקבלין טמאה עד שיהיה בקרע שלשה על שלשה טפחים, בין למדרס בין לשאר טמאות¹⁴.

(11) כלים פכ"ח מ"ח. (12) סדינים עבים ושמכות. (13) מפני דקותם, הם שקופים. (14) מטליות קטנות מבר גס ביותר או דק ביותר, אינו ראוי לכלום.

ג. כל¹⁵ הקליעות¹⁶ מקבלות טמאה כבגדים, אחד הקולע חוטים ועשאן פיף¹⁷ או האורגן ועשאן אבנט¹⁸ וכיוצא בו; חוץ מקליעה שעושין הצמרים לקשר בה הצמר¹⁹, שהיא טהורה²⁰. הקלע²¹ שביית קבול אכן שפכה²² ארוג או עור - מקבלת טמאה. נפסק בית אצבע שלשה²³ - טהורה²⁴. נפסק [בית] הפקיע²⁵ שלשה בלבד - עדין היא בטמאתה²⁶. המקמורות והרשתות²⁷ - מקבלין טמאה²⁸. והחרם²⁹ - מקבל טמאה מפני זוטו³⁰, מפני שעיני אותה השוככה דקין ביותר וחרי היא כבגד. העושה בגד³¹ מן החרם - טהור; מן זוטו - מתטמא.

(15) עדיות פ"ג מ"ד. (16) דברים הקלועים כרשת. (17) חגורה צרה ודקה (כלאים פ"ט מ"ט). (18) חגורה רחבה. (19) חבילות צמר לא ארוג. (20) מפני שנקביה גסים. (21) עדיות שם מ"ה. נשק פרימיטיבי לזרוע אבנים על האויב. דוד השתמש בנשק זה במלחמתו עם גלית. (22) המקום שמניחים בו את האבן המוכנה לקליעה. (23) המקום שבו אוזו הקולע באצבעו בשעת זריקת האבן. כשנפסק מקום זה, אי אפשר לקלוע. (24) אינו מקבל טמאה. (25) מקום בקלע שאוחזים בו ביד שניה בשעת קליעה. (26) כלומר, עדיין היא ראויה לקבל טמאה. זה אינו מעכב את הקליעה. (27) כלים פכ"ג מ"ה. (28) ככל הקליעות. (29) רשת מיוחדת לצוד דגים, והיא עשויה מחוטים קשורים זה בזה ואינם ארוגים. (30) בשפת הרשת עושים כעין כיס, ופיו צר, ושמים שם אוכל פתיון לדגים. כיס זה נקרא "זוטו", ודינו כבגד. (31) שם פכ"ח מ"ט.

ד. עשה חלוק³² מן המשמרת³³, אם יש בו שלשה על שלשה - מקבל טמאה³⁴.

(32) תוספתא כלים, בבא בתרא פרק ה"ג. (33) מסנת של משקין. (34) אף-על-פי שביטלה בידים ממלאכתה הראשונה, היא מקבלת טמאה כדין חלוק.

ה. משמרת³⁵ של יין שבלתה: אם משמשת מעין מלאכה ראשונה³⁶ - טמאה, ואם לאו - טהורה.

(35) תוספתא שם. (36) לסני יין.

ו. מטפחות³⁷ ספרים המצירות³⁸ - אין מקבלין טמאה, מפני שאינן משמשין אדם³⁹; שהרי ציורן מעיד עליהן שבשכיל ספר נעשו. ושאין מצירות - מתטמאות בשאר טמאות⁴⁰ חוץ מטמאת מדרס⁴¹,

וכן הדין בשן של מעדר⁷⁹ שנטמא במת ואחר כך חפרו למעדר.

(71) רגל של מיטה. (72) שדרס עליה הזב כשהייתה מופרשת מן המיטה (רבינו בפירושו למשנה). (73) טהורה. (74) מכיוון שהכרע מעמיד את המיטה, הרי כולה זקוקה לכרע הטמא ולפיכך היא מתטמאה כמחובר לטמא. ואין זה דומה למזון שאין המיטה צריכה לו כל כך ויכולה להתקיים ולהשתמש בה זמן רב בלי המזון. (75) המחובר לה כשנטמאה. (76) מי אפר פרה כדי לטהרה מטומאת מת. (77) אף על פי שמי ההזאה לא נפלו על הכרע שהוא הגורם לטומאת המיטה. (78) ואינה צריכה הזייה. (79) כלי שמשמשים בו לפורר את האדמה ולהכשירה לזריעה. כללו של דבר: אם מחברים לאיזה כלי שהוא חלק טמא שהכלי צריך לו - עוברת הטומאה על כל הכלי כל זמן שהם מחוברים, ואם הפרידם פקעה טומאה זו מהכלי, אולם, נטמא מפני נגיעתו באותו החלק שהיה טמא מחמת עצמו, ונעשה ראשון. ואם הכלי הטמא היה רק ראשון לטומאה וחיברו לו כלי טהור - מתפשטת גם כן טומאתו על כל הכלי, אבל כשפירש נטהר הכלי המחובר לו לגמרי, שהרי כלי אינו מתטמא במגע בראשון לטומאה.

יום שלישי ג' אלול ה'תשע"ט

פרק שנים ועשרים

(1) יבאר כמה שיעור הבגד להתטמא למידרס ולטומאת מת ולשאר טמאות. ודין בגד הראוי לקבל טומאה. ואם נטמא החלוק מאימתי הוא טהור.

א. כמה² שיעור הבגד להתטמא? שלשה טפחים על שלשה טפחים - למדרס³; ושלש אצבעות על שלש אצבעות מכונות עם המלל⁴ - לטמאת המת או לשאר טמאות. כמה דברים אומרים⁵? כבגדי צמר ופשתים; אבל בגדים של שאר מינין - אין מקבלין טמאה מפל הטמאות אלא אם פן היה בהן שלשה טפחים על שלשה טפחים או יתר. שגאמר: או כבגד⁶. מפי השמועה למדו, שפא הכתוב⁷ לרבות שלשה טפחים על שלשה טפחים בשאר בגדים לטמאה. כמה דברים אומרים? בקרעים מן הבגדים; אבל האורג⁸ בגד בפני עצמו⁹ פל שהוא - הרי זה מקבל שאר טמאות, חוץ מטמאת מדרס¹⁰, שאין מקבל אותה אלא הראוי למדרס.

(2) כלים פכ"ז מ"ב. (3) לקבל טומאת מדרס הזב החמורה, שמתמאה טומאת שבעה, ואפילו בלי נגיעה ישירה. בגד שאין בו כשיעור הזה - אינו ראוי למדרס (שבת כו, ב). (4) השפה הכפולה, מצטרפת לשלוש על שלוש. כחכמים בכלים פכ"ח מ"ז. (5) שבת כז, א. כרבא אחר שחזר בו. (6) סתם בגד האמור בטהרה, מצמר או מפשתן. (7) המלה "או". (8) שם סג, ב. (9) אין דעתו לארוג יותר. ראה תוספות שם ד"ה מניין. נראה שדין זה נאמר בכל הבגדים ולא בצמר ופשתים בלבד. (10) שהרי אינו ראוי למדרס.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

- 1 **מִפְּנֵי שְׁאוּמְרִין לֹא⁴² : עָמַד וְנִעְשָׂה מְלֹאכְתָּנוּ⁴³, כָּמוֹ**
2 **שֶׁבְּאַרְנוּ בְּעֵינֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב⁴⁴.**
- 37) משנה שם פכ"ח, ד. (38) בריקמה או בצבעים. (39) ודברים העשויים לתכשיט כלים, אינם מקבלים טומאה. (40) כגון טומאת מת ושרץ. רבינו מפרש מה שאמרו בית הלל במשנתנו: "שאינן מצויירות טמאות", הכוונה לשאר טומאות, בהתאם לסתם משנה בפכ"ד מכלים, משנה יד. (41) הזב, וכשלא נגע בהן - טהורות לגמרי, ואם נגע בהן נטמאו טומאת יום אחד טומאת מגע ולא טומאת מדרס החמורה. (42) לזב. (43) פירוש, המטפחת אינה לשיביה או שכיבה אלא למלאכה אחרת, ואם ישב עליה הזב, עליו לעמוד, כדי להשתמש במטפחת למלאכתה המיוחדת לה. (44) בפ"ו מהלכות משכב ומושב הלכה א ובכמה מקומות.
- 3 **ז. כֶּסֶת⁴⁵ הַסִּבְלִים שְׁמִינִיחִין עַל כְּתֻפֵּיהֶן מִפְּנֵי**
4 **הַמוּט⁴⁶ - מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס⁴⁷; וּמִשְׁמֶרֶת שֶׁל יֵין -**
5 **אֵינָה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס⁴⁸.**
- (45) שם מ"ט. (46) שהמוט לא ילחץ על הכתף. (47) לפעמים הסבל יושב עליו. (48) מפני שהשמרים הדבוקים בה מלכלכים את הבגדים.
- 6 **ח. בְּגָד⁴⁹ שֶׁחָשַׁב עָלָיו לְצוּרוֹת⁵⁰ - אֵינוֹ מְקַבֵּל**
7 **טָמְאָה⁵¹. בָּטָל מִחֻשְׁבָּתוֹ⁵² - מְקַבֵּל טָמְאָה⁵³. בָּעַל**
8 **הַבֵּית⁵⁴ שֶׁעָשָׂה מְטַפְחוֹת לַחֲפּוֹת בֵּהֶן כְּתָלִים אוֹ**
9 **עַמּוּדִים - אֵינֶן מְקַבְּלוֹת טָמְאָה⁵⁵.**
- (49) זבחים צד, א. (50) דעתו לצייר על הבגד בצבעים או בריקמה. (51) מפני שלא נגמרה מלאכתו. (52) ורוצה להשתמש בבגד כמו שהוא, בלי ציור. (53) שם. (54) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ה ה"ז. (55) שאין זה תשמיש אדם. בכתלים יש עוד נימוק: מפני שביטלן לגבי מחובר לקרקע.
- 10 **ט. חֲלוּק⁵⁶ הָעָשׂוּי כִּסְבֵּכָה⁵⁷ כְּדִי לְשַׁחַק בּוֹ שׁוֹתֵי**
11 **שִׁכְר⁵⁸ - אֵינוֹ מְקַבֵּל טָמְאָה⁵⁹.**
- (56) משנה שם פכ"ח, ט. (57) כרשת, ובשר הלובשו נראה מתוך נקיבה. (58) במסבאות מעסיקים ליצינים שישחקו בפני שותי השכר, ודרכם של הליצינים ללבוש חלוק כזה (ראה משנתנו. רבינו נוקט לשון נקיבה). (59) מפני שרוב האנשים אינם לובשים חלוק כזה - בטלה דעתו של הליצן.
- 12 **י. כִּפָּה⁶⁰ שֶׁנִּתְּנוֹ עַל הַסִּפָּה⁶¹ - טָהוֹר מִלְּקַבֵּל טָמְאָת**
13 **מִדְרָס⁶², אָבֵל מִתְטַמֵּא בָּמֶת וּבִשְׂאֵר טָמְאוֹת⁶³.**
- (60) שם מ"ה. מצנפת שהנשים חובשות, ומיטמאה מדרס מפני שלפעמים יושבת עליה. (61) כיסה בה את הספר או כרכו (ראה סנהדרין מח, א). (62) מפני שחלה עליה קדושה, אינה ראויה יותר לתשמישה הקודם, ואומרים לו לזב היושב עליה: עמוד ונעשה מלאכתנו (ראה רבינו בהלכות תפילין פ"ד, ט). (63) שאין אומרים בהם "עמוד ונעשה מלאכתנו". ואין זה סותר למה שאמרנו למעלה בה"ו, שמטפחות ספרים אינן מקבלות טומאה, מפני שדבר
- המקבל טומאה אינו יוצא מתורת טומאה אלא על-ידי שינוי מעשה (ראה למעלה פ"ח ה"י).
- 14 **י. הָעוֹשֶׂה⁶⁴ אֶסְפָּלָנִית⁶⁵ בֵּין עַל הָעוֹר⁶⁶ בֵּין עַל**
15 **הַבָּגָד, אֵף עַל פִּי שֵׁשׁ בֶּהֱן⁶⁷ שְׁעוֹר⁶⁸ - טָהוֹרִין⁶⁹.**
16 **עָשָׂה עֲלֵיהֶן מְלִוּגָמָא⁷⁰: עַל הַבָּגָד - אֵינוֹ מְקַבֵּל**
17 **טָמְאָה, שֶׁהָרִי נִתְּלַלֵּךְ וְאֵינוֹ רָאוּי; וְעַל הָעוֹר -**
18 **מְקַבֵּל טָמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְקַנֵּחַ וְרָאוּי לְמוֹשָׁב⁷¹.**
- (64) שם מ"ג. (65) רטייה (תחבושת) שנעשית מדברים שמנים מעורבים בשעווה. (66) מרח את המשחה על חתיכת עור. (67) בעור ובבגד. (68) השיעור הקבוע להם לקבלת טומאה: בגד - שלושה על שלושה, ועור - חמישה על חמישה. (69) הבגד והעור נמאסים מן המשחה ואינם ראויים לכלום. (70) עשויה מתאנים לעושות ומקמח. רטייה זו אינה מלכלכת כל כך. (71) ולכן מיטמא גם טומאת מדרס.
- 19 **יב. מֵאֵימָתִי יִקַּבֵּל הַבָּגָד טָמְאָה⁷² מִשְׂיָאָרָג בּוֹ שֶׁלֹּשׁ**
20 **אַצְבָּעוֹת עַל שְׁלֹשׁ אַצְבָּעוֹת. וְכָל הַכִּלִּים הַנֶּאֱרָגִין**
21 **בְּמַחַט, כְּגוֹן הַכִּסִּים וְאֶנְפִּלָא⁷³ - אֵין מְקַבְּלִין טָמְאָה**
22 **עַד שֶׁתִּגְמַר מְלֹאכְתָּן.**
- (72) המדובר באורג בדים ארוכים להשתמש בהם לפי הצורך. אבל האורג בגד שלם, אמרנו למעלה בהלכה א שאפילו כל שהוא מקבל טומאה. ומשמע מלשונו, שבכל הבגדים הדין כך, ולא בצמר ופשתים בלבד, ומה שאמרו בשאר מינים שלושה טפחים, הכוונה לקרעים, ולא לאריג חדש (ראה למעלה ה"א וה"ב). (73) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ו, ה"ב. נעליים המכסות רק חלק מן הרגל והן עשויות מאריג.
- 23 **יג. כָּל הַכִּלִּים⁷⁴ הַנֶּעֱשִׂין עַל גִּבִּי מַחַט⁷⁵, כְּגוֹן**
24 **מְצוּדָה - כֵּינֹן שֶׁנִּעְשָׂה בֵּהֶן בֵּית קְבוּל מְלֹאכְתָּן**
25 **מְקַבְּלִין טָמְאָה.**
- (74) שם. (75) הגר"א בהגהותיו לתוספתא מפרש, כמו אריגת הפוזמקאות שמתפרקת כולה אם אין עושים שפה בסוף האריגה, ו"הנארגים במחט" פירושו שתוחבים את חוט הערב באוזן המחט, ומכניסים לתוך השתי.
- 26 **יד. סִבְכָה⁷⁶ שְׁמִינִיחוֹת הַכְּנוֹת בְּרָאשֵׁיהֶן: אִם הִתְחִיל**
27 **לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ מִפִּיהָ⁷⁷ - אֵינָה מְקַבְּלַת טָמְאָה עַד**
28 **שִׁיגְמַר קְרָקְעִיתָהּ⁷⁸; וְאִם הִתְחִילָה מִקְרָקְעִיתָהּ -**
29 **אֵינָה מְקַבְּלַת טָמְאָה עַד שִׁיגְמַר אֶת פִּיהָ. וּשְׁבִיטָה⁷⁹**
30 **מְקַבְּלַת טָמְאָה בְּפָנֶי עֲצָמָה⁸⁰. וְחוּטִיָּה⁸¹ חֲבוּרָה לָהּ⁸²**
31 **לְטָמָא⁸³ וְלִהְיוֹת טָמָא⁸⁴.**
- (76) כלים פכ"ז, מ"י. (77) משפתה. (78) סוף השבכה המגיע לאמצע הראש. (79) בד מצוייר או מוזהב התפור על הסבכה לנוי. (80) אפילו אינה מחוברת לסבכה. (81) החוטים שקושרים בה את הסבכה לראש. (82) כשהם מחוברים לסבכה, דינם כחלק ממנה. (83) אם נגעה טומאה בהם - נטמאת גם הסבכה. (84) כשנגעה טומאה בסבכה.

קַיִמּוֹת, אָף עַל פִּי שְׁאִין בָּהּ שְׁלֹשׁ¹⁰⁶ עַל שְׁלֹשׁ¹⁹
בְּרִיא¹⁰⁷ - הָרִי זֶה מְקַבֵּלֶת טִמְאָה; אֵין שְׁפֹתֶיהָ²⁰
קַיִמּוֹת: אִם יֵשׁ בָּהּ שְׁלֹשׁ עַל שְׁלֹשׁ חֶזֶק וּבְרִיא -²¹
מְקַבֵּלֶת טִמְאָה, וְאִם לֹא - אֵינָה מְקַבֵּלֶת טִמְאָה. וְכֵן²²
שְׁאָר בְּגָדֵי עֲנִיִּים¹⁰⁸.²³

(105) שם פ"ה ה"א. (106) שלוש אצבעות. (107) שלא בלו. (108) עניים משתמשים גם בשיירי בגדים שכאלה (ראה משנה כלים פכ"ח, ח).

כא. מְטָלִיּוֹת¹⁰⁹ שְׁאִין בָּהֶן שְׁלֹשָׁה¹¹⁰ עַל שְׁלֹשָׁה -²⁴
אֵין מְקַבֵּלֶת טִמְאָה¹¹¹. וְאִם חָשַׁב עָלֶיהֶן וְהִכִּינָן¹¹²²⁵
- מְקַבֵּלֶת טִמְאָה עַד שֶׁיְהִיּוּ פָחוֹת מִשְׁלֹשׁ עַל שְׁלֹשׁ;²⁶
שֶׁכֵּל פָּחוֹת מִשְׁלֹשׁ עַל שְׁלֹשׁ אֵינוֹ מְקַבֵּל טִמְאָה כָּלָל²⁷
וְאֵף עַל פִּי שֶׁהִכִּינָן¹¹³.²⁸

(109) זבחים צד, א. חתיכות קרועות מבגד. (110) טפחים. (111) נראה שהמדובר בשאר מיני בגדים, אבל צמר ופשתים מתטמאים בשלוש על שלוש, אפילו לא הכינם. וזה הוא ההבדל בין שאר מינים לצמר ופשתים, שכתב רבינו למעלה בהלכה א. (112) הכין אותן להשתמש בהן. (113) כל זה נאמר במטלית, היינו חתיכה קרועה מבגד גדול, אבל אם ארגו מלכתחילה לשם בגד קטן - מיטמא אפילו בשאר מינים, כנאמר למעלה בהלכה א.

כב. פָּחוֹת¹¹⁴ מִשְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה שֶׁהִתְקִינוּ לַפֶּקֶק²⁹
בּוֹ אֶת הַמְּרִחָץ¹¹⁵ וְלִנְעֹר בּוֹ אֶת הַקְּדֵרָה¹¹⁶ וְלִקְנֹחַ בּוֹ³⁰
אֶת הָרִחִים¹¹⁷ וְכִינִיָּא בְּאֵלּוּ: אִם הִשְׁלִיכוּ בְּאִשָּׁפָה -³¹
אֵינוֹ מְקַבֵּל טִמְאָה¹¹⁸; תֵּלֵא בְּמַגּוּד אוֹ הִנִּיחוֹ אַחֲרָי³²
הַדֶּלֶת - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁהִנִּיחוֹ בְּתוֹךְ בְּגָדָיו, וְעִדִּין³³
הוא חָשׁוּב אֲצֵלּוֹ, וּמְקַבֵּל שְׁאָר טִמְאוֹת חוּץ מִטְּמֵאֵת³⁴
מְדָרְס, שֶׁהָרִי הוא פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה טְפָחִים.³⁵

(114) משנה כלים פכ"ח ב. (115) לסתום את החור שבכותל בית המרחץ, כדי שלא יצא חומו. (116) לטלטל את הקדירה החמה. (117) לנקותו מן האבק והקמח. (118) במשנה אמרו: בין מוכן בין שאינו מוכן - טמא, דברי ר' אליעזר. ר' יהושע אומר: בין מן המוכן בין שאינו מן המוכן - טהור. ר' עקיבא אומר: מן המוכן - טמא, שלא מן המוכן - טהור. ופירש עולא בשבת כט, ב: "זרקו לאשפה - דברי הכל טהור; הניחו בקופסא - דבר הכל טמא; לא נחלקו אלא שתלאו במגוד (כיתד) או שהניחו לאחורי הדלת וכו'". ר' אליעזר מטמא בשניהם, ור' יהושע מטהר, ור' עקיבא מטמא בתלאו ביתד, ומטהר באחורי הדלת. ובכסף-משנה מתפלא מאוד שרבינו פסק כר' אליעזר נגד דעת ר' יהושע ור' עקיבא. וגדולה הפליאה, שהרי בפירושו למשנה כתב בפירוש: ואין הלכה כר' אליעזר, ולא מצאתי יישוב לתמיהה זו.

כג. שְׁלֹשָׁה¹¹⁹ עַל שְׁלֹשָׁה שֶׁהָיָה מְשַׁלֵּךְ בְּאִשָּׁפָה: אִם³⁶
הָיָה בְּרִיא¹²⁰ כְּדִי לַצֵּר בּוֹ רִבְעַ הַקֶּבֶץ מִלֶּחַ גָּס¹²¹ וְלֹא³⁷
יִקְרַע - הָרִי זֶה מְחַטֵּמָא בְּמְדָרְס¹²², וְאִם לֹא - אֵינוֹ³⁸
מְחַטֵּמָא. אֲכֵל אִם הָיָה בְּבֵית, אִם הָיָה בְּרִיא אָף עַל³⁹

טו. סִבְכָּה⁸⁵ שְׁנִקְרָעָה, אִם אֵינָה מְקַבֵּלֶת רֹב שְׁעָר¹
הָרֹאשׁ - טְהוֹרָה.²

(85) שם.

טז. חֲלוּק⁸⁶ שֶׁל בְּגָד אוֹ שֶׁל לְבָד⁸⁷ אוֹ שֶׁל נִיר⁸⁸ -³
מְאִימָתִי הוא גִּמְר מְלֹאכְתּוֹ? מְשִׁיפְתָּהוּ אֶת פִּי⁸⁹.⁴
הַגְּדוֹל לְפִי גְדִלּוֹ וְהַקָּטָן לְפִי קָטְנוֹ. וְאִם נִטְמָא⁵
הַחֲלוּק - מְאִימָתִי הוא טְהוֹרָתוֹ? מְשִׁיבָלָה וְאֵינוֹ⁶
מְשַׁמֵּשׁ מַעֲיִן מְלֹאכְתּוֹ רִאשׁוֹנָה⁹⁰. נִשְׁתַּיֵּר בּוֹ רֹבּוֹ⁷
מִלְמַעְלָה - עִדִּין הוא בְּטִמְאָתוֹ⁹¹; רֹבּוֹ מִלְמַטָּה -⁸
טְהוֹר. וְאִם נִקְרַע מִבֵּית פִּי - טְהוֹר⁹².⁹

(86) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"ה ה"א. (87) צמר שנתחבר על-ידי דפיקות חזקות. (88) יש גורסים בתוספתא "עור", נייר רגיל עשוי מעשבים או מעלים. (89) בית הצואר, המקום שמכניסים בו את הראש. דרכם היה לארוג את כל אורך החלוק, ואחר-כך פתחו ותיקנו את בית הצואר. (90) שאינו ראוי ללבושו, ואף-על-פי שהוא ראוי לשימוש אחר. (91) מפני שראוי ללבישה. (92) אין אדם לובש חלוק קרוע במקום זה.

יז. הַעוֹשֶׂה⁹³ חֲגוּר מִצְוָאר⁹⁴ שֶׁל בְּגָד⁹⁵ וּמִצְדוֹ⁹⁶ שֶׁל¹⁰
סָדִין - אֵינוֹ מְקַבֵּל טִמְאָה עַד שֶׁיִּמְלִל⁹⁷ שְׁפֹתָיו.¹¹
עֲשָׂאָהוּ מְאִמָּצֶע הַבְּגָד וּמְאִמָּצֶע הַסָּדִין⁹⁸ - אֵינוֹ¹²
מְקַבֵּל טִמְאָה עַד שֶׁיִּמְלִל מִצֵּד הַשְּׁנִי⁹⁹.¹³

(93) שם ה"ב. (94) צ"ל מצידו (כך היא הגירסא בתוספתא). (95) חתך מן הבגד פס רחב, שמצידו האחד יש לו שפה. (96) פירוש, או מצידו. (97) יתפור ויעשה שפה. (98) ושני צידי החגור בלי שפה. (99) פירוש, גם את הצד השני. [ה'חזון איש' מגיה וגורס: "ומצידו של סדין ... עד שימלול מצד השני. עשאהו מאמצע הבגד ומאמצע הסדין, אינו מקבל טומאה עד שימלול שפתותיו", ופירוש גירסא מתוקנת זו ברור: מצידו, יש שפה אחת ואינו מקבל טומאה עד שימלול גם את הצד השני שאין לו שפה, ואם עשה מאמצע הבגד, הרי שני צידי האבנט הם בלי שפה - צריך למלול שני הצדדים, ולכן דייק רבינו וכתב "שפתותיו" בלשון רבים. תיקון זה מתקבל מאוד על הדעת].

יח. חֲגוּר¹⁰⁰ שֶׁבִּלּוֹ צִדָּיו¹⁰¹ וְאִמָּצְעִיתוֹ קִיָּמָת -¹⁴
טִמְאָה¹⁰².¹⁵

(100) שם. (101) השפות. (102) בתוספתא שם משום ר' שמעון בן גמליאל "טמא משום שירי חגור". פירוש, בתחילתו אינו חשוב בגד עד שימלול שפתותיו, אבל כשמלל וירדה עליו תורת קבלת טומאה - אין זו נפקעת כל זמן שאפשר להשתמש בשייריה.

יט. שֶׁפָּה¹⁰³ שֶׁפָּרְשָׁה מִן הַבְּגָד וְהִתְקִינָה לַחֲגוּר בָּהּ¹⁶
אֶת מִתְנֵיוֹ - מְקַבֵּלֶת טִמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא פֶּאֱבֻנְטָה¹⁰⁴.¹⁷

(103) שם. (104) חגורה לא רחבה.

כ. טָלִית¹⁰⁵ שֶׁל עֲנִי שֶׁבִּלְתָּהּ: אִם הָיוּ רֹב שְׁפֹתֶיהָ¹⁸

הכדור. (135) אם ישב על הכדור (רבינו בפירושו למשנה). במשנה כתוב סתם: "טמא", ורבינו מפרש שהכוונה גם לטומאת מדרס. [הראב"ד השיג עליו, ודעתו שטומאת מדרס אין כאן, מפני שכדור אינו ראוי לשיבה. ומה שאמרו "טמא" הכוונה לשאר טומאות]. (136) במשנתנו: "טהור", ורבינו שפירש בבבא הקודמת "טמא" היינו טומאת מדרס, מפרש גם בבא זו בטומאת מדרס. אבל בשאר טומאות, שטומאות בשלוש על שלוש - מיתמא [והראב"ד לשיטתו מפרש טהור מכל טומאה שהיא]. (137) ופחות משיעור זה, אינו ראוי למדרס. והמדובר בשלושה על שלושה מצומצם, אבל אם נשאר שלושה טפחים מחוץ לתפר - מטמא מדרס.

יום רביעי ד' אלול ה'תשע"ט

פרק שלשה ועשרים:

(1) יבאר שהמפץ מתטמא במידרס ובשאר טומאות. שיעור השק והעור והמפץ לקבל טומאה. המשלים שיעורו בחמור או בקל ממנו. ודין הנמדדין כפולין. בגד שארג בו שלוש ונטמא במידרס וניטל חוט אחד מתחילתו. מטלית שהיא מידרס וטלאה על הקופה או על העור או על בגד או על שק וכו'. ודין סדין שטמא מידרס ועשאוהו פרוכת או הטבילה וקרעה קודם שיעריב שמשא.

- א. המפץ² הוא המחצלת שאורגין אותה מן
- החבלים ומן הסוף³ ומן הגמא⁴ וכיוצא בהן. ואין
- המפץ בכלל פלים האמורים בתורה⁵, ואף על פי כן
- מתטמא הוא במדרס דין תורה, שהרי רבה הפתוב⁶
- כל המושב, וזה ראוי למשכב ועשוי לו. וכן
- מתטמא במת⁷ ובשאר טמאות מדבריהן⁸, ככל
- פשוטי כלי עץ, כמו שבארנו⁹. וזה כלל גדול¹⁰:
- שכל המתטמא במדרס - מתטמא בשאר טמאות.

(2) כלים פכ"ד מ"י. (3) קנים הגדלים על שפת הנהרות. (4) מין עשב חזק. (5) בספר ויקרא טו, לא ורלב, וכן בספר במדבר לא, כ - נמנו מיני כלים שונים לענין טומאה, ומפץ לא נמנה. (6) שבת פד, ב. (7) שם. (8) למדו שם מקל-יחומר. נתבאר כבר כמה פעמים, שדברים הנלמדים במידות שהתורה נדרשת בהן, מוגדרים לפעמים בפי רבינו "מדבריהם" או "מדברי סופרים". (9) למעלה פ"א ה"י וי"ג. (10) משנה, נדה מט, א: "כל המטמא מידרס, מטמא טמא מת".

- ב. כפר בארנו¹¹, שהפגד מתטמא בשלש על שלש
- כמו שבארנו בשאר טמאות, ובשלשה טפחים על
- שלשה טפחים למדרס.

(11) פכ"ב ה"א. הלכה זו משמשת מעין הקדמה להלכות הבאות, להודיענו, שהדינים שייאמרו שם נמשכים גם לשיעורי הבגד.

- ג. השק¹² - שעורו ארבעה טפחים¹³ על ארבעה
- טפחים; העור - חמשה על חמשה; המפץ - ששה

- 1 פי שאינו יכול לצרר בו מלח, או שהיה צורך בו
- 2 מלח ולא היה בריא - הרי זה טמא מדרס.

(119) כלים פכ"ז מ"א. (120) לא בלה. (121) כחכמים במשנה. (122) אין דרכו של אדם לוותר לגמרי על מטלית גדולה ובריאה שזכו. [לשון המשנה: "באשפות - בריא וצורך מלח, בבית - או בריא או צורך מלח", משמע, ששני תנאים נאמרו במושך באשפה: א. בריא; ב. יכול לצרור בו וכו' וכאן כורך אותם רבינו ביחד, כאילו תנאי אחד לפנינו: בריא עד שיכול לצרור בו וכו'. אולם בבבא השניה "אם היה בבית" מחלקם לשניים. ונראה שרבינו התכוון בבבא הראשונה במונח "בריא", גם לא בלה וגם חזק].

- 3 כד. שלשה¹²³ על שלשה שנקרע ולא הבדלו
- 4 הקרעים: אם נותנו על הפסא וכשישב עליו יגע
- 5 בשורו בפסא - הרי זה טהור¹²⁴, ואם לאו - הרי זה
- 6 מתטמא במדרס.

(123) שם מ"ב. (124) כאילו נחלק לגמרי, ונפרדו חלקיו זה מזה.

- 7 כה. שלש¹²⁵ על שלש שנתמה¹²⁶ ממנה אפילו חוט
- 8 אחד, או שנמצא בה קשר או שני חוטין
- 9 מתאימין¹²⁷ - הרי זה טהור.

(125) שם. (126) במשנה, "שנמהה" פירוש שנתדקדק ונחלש. (127) באריגה נכונה, נכנס חוט ערב אחד תחת חוט השתי, והשני על גביו, ואם היו שני חוטי ערב יחד, אין זו אריגה טובה, ורואים חוט אחד כאילו אינו. [הר"ש והברטנורא בשם רבותיו, מפרשים שהפסקא "שני חוטים" נמשכת גם לקשר, כי קשר בחוט אחד אינו מטהר אלא שני קשרים סמוכים זה לזה בשני חוטים, אבל על קשר אחד אין האורג מקפיד כמו שנאמרו בשבת עד].

- 10 כו. שלש¹²⁸ על שלש שהשליכה באשפה -
- 11 טהורה¹²⁹; החזירה - מקבלת טמאה¹³⁰. לעולם
- 12 השליכתה מטהרתה והחזירה מטמאה, חוץ משל
- 13 ארגמן ושל זהורית טובה, שאפילו היתה על
- 14 האשפה - מקבלת טמאה, מפני שהיא חשובה.

(128) שם. (129) אפילו אם היתה טמאה נטהרה, מפני שביטלה מתורת בגד. (130) מכאן ולהבא, אבל הטומאה הקודמת אינה חוזרת (תפארת ישראל).

- 15 כז. שלש¹³¹ על שלש שנתנה בכדור¹³² או שעשאה
- 16 כדור בפני עצמה - טהורה¹³³. אבל שלשה טפחים
- 17 על שלשה טפחים שנתנו בכדור - הרי הוא כמות
- 18 שהיה¹³⁴ ומתטמא במדרס¹³⁵. עשהו כדור בפני
- 19 עצמו - אינו מתטמא במדרס¹³⁶, שהרי התפר
- 20 ממעטו משלשה על שלשה¹³⁷.

(131) שם פכ"ח מ"א. (132) קיפל את המטלית, וכרך סביבה בגד ועשה כדור. (133) מפני שביטלה מתורת בגד. (134) חתיכה גדולה כזו אינו מבטל, ועומד להוציאה מן

להיפך. [כתב הר"ש וכן הברטנורא, שהמצטרפים רק בסדר השנוי במשנה, היינו – בגד עם שק, שק עם עור ועור עם מפץ, אבל לא בגד עם עור או שק עם מפץ, וכן דעת ה'תוספות' שבת עו, א ד"ה הואיל, וסוכה יז, ב ד"ה ותני, וכן משמע במשנה מעילה יח, א. וגם מלשונו של רבינו בפירושו שם, וכאן לא גילה דעתו. והר"ש מנמק, מפני שאין דרכם של אנשים לחבר כך, ובטלה דעתו אצל כל אדם (ראה משנה-למלך כאן)]. (25) בשק עור ומפץ, אין כל הבדל בשיעורם בין טומאת מידרס לטומאות אחרות (למעלה ה"ג). ומה שכתב כאן "טהור מן המידרס", הכוונה לשניים מן הבגד ואחד מן העור, שטמא בטומאות אחרות בשלוש אצבעות, ואינו צריך להשלמה מן השק. (26) שהרי הטפח מן הבגד יותר מקרב את הטומאה מטפח החסר מן השק. (27) דבר ששיעורו קטן – נקרא חמור, וזה ששיעורו יותר גדול – הוא קל.

ה. בלוי²⁸ נפה ויכבד²⁹ שיהתקין³⁰ לשייבה - 21
טהורין, ואין מקבלין טמאה עד שיקצצם³¹ ואחר 22
כך יהיו כמפץ³². 23

(28) כלים פכ"ז מ"ה. (29) הכוונה לרשת שלהן. כך משמע מלשונו של רבינו בפירושו למשנתנו (ויש מפרשים שהכוונה לדפנות). (30) עשה תיקון קל להקל את הישיבה. (31) יפדין מן הדפנות. (32) מדובר ברשת עשויה מגמי או מעץ, ואם היא משיער – דינה כשק (רבינו בפירושו). ולמה אין המחשבה עצמה מועילה להוריד לה טומאה, כמו ששינוי בפ"ה ממס' כלים מ"ט: "כל הכלים יורדין לידי טומאתן במחשבה" (ראה למעלה פ"ח ה"ו), מפני שלא אמרו מחשבה מועילה, אלא בדבר שאינו מחוסר מעשה, כדי שתהיינה ראויות לשייבה. וכאן מחוסר מעשה, שאי אפשר לשבת עליה בלי קציצה ('תוספות יום-טוב' כלים פ"ב מ"ז). וב'תפארת ישראל' פ"כ מ"ד מוסיף ביאור ואומר, מכיוון שהנפה והכברה היו מיוחדות לתשיש אחר ובטלו מתורת אותו תשיש, אין מחשבה מספיקה אלא צריך מעשה ממש המכשירן לתשיש אחר.

ו. חלוק³³ של קטן - אינו מתטמא במדרס עד 24
שהיה בו בשעור, שלשה טפחים על שלשה 25
טפחים³⁴. ונמדד פפול³⁵, כבירת³⁶. ואלי³⁷ נמדדין 26
פפולין: בגדים שפלישין אותן על הרגלים ועל 27
השוקים ואת הראש והמכנסים והפופע והפיס של 28
פונדא³⁸. ומטלית שתלאה על השפה³⁹, אם פשוטה 29
- נמדדת פשוטה, ואם פפולה - נמדדת פפולה. 30

(33) שם. (34) ואע"פ שהוא בגד שלם, אינו מתטמא בפחות משיעורו. (35) כמו שהוא כשהוא תפור, ואם תחתון אותו לאורכו יהיה בו ששה על שלושה. (36) כשהוא שלם וראוי לתשישו. (37) שם מ"ו. (38) אזור רחב מאוד שלובשים על הגוף ממש ויש בו כיסים. (39) שפת הבגד. יש תופרים מטלית על שפת הבגדים, כדי לשמור עליהם שלא ייקרעו.

ז. הבגד⁴⁰ שארג שלשה על שלשה⁴¹ ונטמא 31

על ששה. בין למדרס בין לשאר הטמאות. ופחות 1
מן השעורין האלו - טהורין מכלום. במה דברים 2
אמורים?⁴² בקרע אחד מהן שנקרע בלא פונה; אבל 3
הקוצץ בכונה⁴³ וקצץ אפילו טפח על טפח למושב 4
או שלשה טפחים על שלשה טפחים למשכב⁴⁴ - 5
הרי זה מתטמא במדרס⁴⁵, בין שהיה הטפח על 6
טפח שקצץ או השלשה בגד או שק או עור או 7
מפץ. וכן המקצע מאחד מהן לאחיזה⁴⁶ כדי שיהיה 8
בו פידו, פדרף שעושין קוצצי תאנים שלא יזקו 9
אצבעותיהן - הרי זה טמא בכל שהוא⁴⁷. והוא שלא 10
יהיה פחות משלש על שלש⁴⁸, שכל פחות משלש 11
אצבעות טהור מכלום. 12

(12) כלים פכ"ז מ"ב. (13) השק ארוג משיער, והוא קשה ואינו ראוי למלאכתו בפחות משיעור זה. (14) ברייתא, מעילה יח, א (ראה משנה, כלים פכ"ז מ"ד). (15) כדי להשתמש במטלית שקצץ לצורך רצוי לו. (16) משמע, שאם קוצץ פחות משלושה טפחים וחישב עליו למשכב או פחות מטפח למושב – אינו מקבל טומאה, מפני שאינו ראוי לכך אפילו בדוחק. (17) סתם מידרס בין משכב ובין מושב, אינו פחות מהשיעורים שנאמרו למעלה, אבל כשהאדם מייחד חתיכה יותר קטנה למידרס - הרי היא כמידרס. (18) שם. (19) פירוש, בפחות מהשיעורים שנאמרו למעלה. (20) בברייתא כתוב סתם "בכל שהוא", ורבינו הוסיף מדעת עצמו שלא יהיה פחות משלוש על שלוש. [לזכור: שם המספר שנאמר בלשון נקיבה – פירושו אצבעות (לפעמים אמות), והנאמר בלשון זכר – פירושו טפחים].

ד. המתבדר⁴⁹ שני טפחים מן הבגד⁵⁰ ומן השק⁵¹ 13
טפח, שלשה מן השק ואחד מן העור, ארבעה מן 14
העור ואחד מן המפץ - הרי זה טהור⁵² מן 15
המדרס⁵³. אבל אם חבר חמשה טפחים מן המפץ 16
ואחד מן העור, ארבעה מן העור ואחד מן השק, 17
שלשה מן השק ואחד מן הבגד - הרי זה טמא 18
מדרס⁵⁴. זה הפלל: כל שהשלים שעורו בחמור 19
ממנו⁵⁵ - טמא; מן הקל - טהור. 20

(21) משנה, כלים פכ"ז, מ"ג. (22) המתטמא מידרס בשלושה טפחים. (23) המתטמא בארבעה, וביחד יש שלושה טפחים. (24) שהרי אין בו שיעור מלא. דוגמא: שניים מן הבגד עושים שני שלישים משיעור הבגד לטומאה וחסר שליש אחד, וכשאתה מצרף טפח אחד מן השק – הוספת רק רביעית השיעור. וכן ביניים האחרים. מכאן, שאם צירף טפח ושליש מן השק לשניים מן הבגד – מקבל טומאה. וכן בכל הצירופים האמורים בהלכה זו (תפארת ישראל). מלשון "זה הכלל" שבסוף הלכה זו, יש לכאורה מקום לדייק, שהקל אינו משלים כלל את החמור ממנו, אבל אי-אפשר לפרש כך, שהרי יש להפוך ולומר שהבגד משלים את השק, ויש כאן השלמה בחמור ממנו. ודוחק גדול לומר שחתיכה גדולה אינה משלימה את הקטנה ממנה אלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

25 אַחַת⁶⁸ אוּ מִשְׁתֵּי רוּחוֹת פְּמִין גָּאם⁶⁹ - אֵינּוּ חֲבוּר, וְלֹא
26 נַעֲשֶׂה הַכֹּל אֲב, אֲלֵא מִגַּע מְדָרְס בְּלִבָּד. תַּפְרָה מִשְׁתֵּי
27 רוּחוֹת זֹו בְּצֵד זֹו⁷⁰ - הֲרִי הִיא חֲבוּר, וְנַעֲשֶׂה הַכֹּל
28 אֲב⁷¹.

(57) שם פכ"ח ה"ו. (58) סל. (59) המטלית בטלה לגבי הקופה, ויצאה מתורת כלי הראוי למושב, שהרי הקופה אינה ראויה לכך, ולפיכך פקעה ממנה טומאת מידרס ונשאר עליה ועל המחובר לה טומאת מגע מידרס כמו בניטל חוט בהלכה הקודמת. (60) הפרידה מן הקופה או מן העור. (61) האדם ביטלה בידיים מתורת מושב, ופרחה טומאתה. ואין זה דומה לבגד שניטל חוט אחד מתחילתו ואחר-כך השלימו, שאמרנו בהלכה הקודמת שהכול טמא טומאת מגע, מפני שהמטלית מתבטלת לגמרי לגבי דבר שאינו מינה, וכשהפרידה הרי נפסדה לגמרי ואין עליה תורת כלי (רבינו בפירוש). וברור, שאם חישב על המטלית למושב, מקבלת טומאת מידרס מכאן ולהבא (ר"ש). (62) שם. (63) בגד ושק הם מעין המטלית, מפני שהם ארוגים כמותה, ולפיכך לא בטלה המטלית לגביהם. פסק כרבי יוסי ששק נידון כמינו של מטלית צמר או פשתים אף-על-פי שהוא עשוי משיער עזים. (64) כמו בהשלים עליו כל הבגד שבה"ז. (65) טומאת מידרס, שנתפשטה עליו על ידי חיבורו במטלית – פקעה כשהפרישה, אבל טומאת מגע מידרס באה לו מצד עצמו משום שנגע במידרס ואינה נפקעת עם ההפרשה. (66) שהוא מינה. (67) שם מ"ז. (68) של המטלית. (69) גימל יוונית כזה ונשארו שני רוחות בלתי תפורים. (70) פירוש, בשני צדדים מקבילים, כגון מזרח ומערב או דרום וצפון. (71) מטלית תפורה בצורת גאם אינה מחוברת יפה לבגד, אבל כששני צדדים מקבילים תפורים, המטלית מונחת על הבגד כאילו היא דבוקה בה.

29 ט. שְׁלִשָּׁה⁷² עַל שְׁלִשָּׁה⁷³ שְׁנֵטְמָא בְּמִדְרָס וְאַחַר כֵּן
30 נִחְלַק - טָהַר מִן הַמִּדְרָס⁷⁴, וְאֵין בְּקִרְעִים אֵלוֹ טִמְאָה
31 כָּלִל⁷⁵, וְהֵנָּם כְּשִׁבְרֵי כָּלִי שְׁנֵטְמָא. אֲבָל⁷⁶ בְּגָד⁷⁷
32 שְׁנֵטְמָא בְּמִדְרָס וְקִרַּע מִמֶּנּוּ שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת עַל שְׁלֹשׁ
33 אֲצָבָעוֹת⁷⁸ - אוֹתוֹ הִקְרַע טָהַר מִן הַמִּדְרָס, אֲבָל טִמְא
34 מִגַּע מְדָרְס; שִׁבְעַת פְּרִישָׁתוֹ מִן הַבְּגָד הַגָּדוֹל נִטְמָא
35 בְּמִגַּע⁷⁹.

(72) שם פכ"ז מ"י. (73) מכוונים. (74) מפני שפחות משלושה טפחים אינו ראוי למידרס, כמו שכבר נתבאר כמה פעמים. (75) אפילו טומאת מגע מידרס אין בהם. ואף-על-פי שלטומאת מגע מספיק שיעור של שלוש אצבעות. והטעם, מפני שהקרעים לא נגעו בשלושה על שלושה. פסק כרבי יוסי נגד דעת תנא-קמא. [ונראה שרבינו מסתמך על הגירסא שמצא בחולין עב, ב' דרבי רבי מאיר], והכריע כפי הכלל שרבי מאיר ורבי יוסי, הלכה כרבי יוסי]. ומדובר, כשהובא לא נגע בבגד, כגון שהיה דבר שאינו מקבל טומאה חוצץ בינו ובין הבגד, אבל אם נגע הרי קיבל הבגד שתי טומאות – מידרס ומגע מידרס, וכשפקעה הראשונה נשארה השנייה (רש"י שם ד"ה אלא). (76) מימרא של עולא,

1 בְּמִדְרָס⁴² וְאַחַר כֵּן הַשְּׁלִים אֶת כָּל הַבְּגָד - כָּלוּ
2 מְדָרְס⁴³. נִטַּל חוּט אֶחָד מִתַּחֲלָתוֹ⁴⁴ - טָהַר מִן
3 הַמְדָרְס⁴⁵, אֲבָל טִמְא מִגַּע מְדָרְס⁴⁶, וְהֲרִי הוּא רֹאשׁוֹן
4 כְּכָלִי שְׁנֵנֵג בְּמִדְרָס. נִטַּל חוּט אֶחָד מִתַּחֲלָתוֹ⁴⁷ וְאַחַר
5 כֵּן הַשְּׁלִים אֶת כָּל הַבְּגָד - כָּל הַבְּגָד טִמְא מִגַּע
6 מְדָרְס⁴⁸. וְכֵן בְּגֵד⁴⁹ שְׁנֵאֲרָג בּוֹ שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת עַל
7 שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת וְנִטְמָא בְּמִתָּה⁵⁰ וְאַחַר כֵּן הַשְּׁלִים עָלָיו
8 אֶת כָּל הַבְּגָד - הַבְּגָד כָּלוּ טִמְא מִתָּה⁵¹. נִטַּל חוּט אֶחָד
9 מִתַּחֲלָתוֹ - טָהַר מִשְׁטָמָא מִתָּה. אֲבָל טִמְא מִגַּע טִמְא
10 מִתָּה⁵². נִטַּל חוּט אֶחָד מִתַּחֲלָתוֹ וְאַחַר כֵּן הַשְּׁלִים אֶת
11 כָּל הַבְּגָד - הַכֹּל טָהוֹר. וְלִמָּה יִהְיֶה הַכֹּל טָהוֹר?⁵³
12 מִפְּנֵי שְׁאֵמְרוּ: שְׁלֹשׁ עַל שְׁלֹשׁ שְׁנֵתִמְעֻטָה - טָהוֹרָה
13 מִכָּלִים⁵⁴; אֲבָל שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה שְׁנֵתִמְעֻטָה⁵⁵, אִף
14 עַל פִּי שְׁטִיחָה מִן הַמְדָרְס - הֲרִי הִיא טִמְאָה בְּכָל
15 הַטִּמְאוֹת⁵⁶.

(40) שם מ"ז. (41) מכוונים בדיוק מלא. (42) פירוש, נטמא טומאת מידרס. האות "בית" מיותרת. (43) ראה למעלה פכ"א ה"י דין דומה במזון, ושם נתבאר כל פרטי הלכה זו. (44) אחר שנטמא הבגד והשלימו, הוציא חוט אחד מתחילת האריגה, ובזה נתמעטו שלושה על שלושה הראשונים שנטמאו מכוח עצמם לפני ההשלמה. (45) שהרי שלושה על שלושה הראשונים שנטמאו מחמת עצמם – נתמעטו, ומה שהוסיף אחר שנטמא אינו משלים, משום שטומאתו באה מכוח השלושה הראשונים שאינם קיימים עכשיו. (46) מפני שכולו נגע במידרס, ומגע מטמא בשלוש אצבעות. (47) אחר שנטמא טומאת מידרס ופקעה טומאת מידרס. (48) אחר שנטל את החוט נשאר על הבגד טומאת מגע מידרס, וההוספה דינה כבגד הראשון. (49) שם מ"ח. (50) ונעשה אב הטומאה, ששיעור הבגד לטומאת מת הוא שלוש על שלוש אצבעות. (51) ההוספה נידונית כבגד העיקרי, כמו בטומאת מידרס. (52) התוספת נטמאה ממגע טמא מת מחמת עצמה, שהרי נגעה בבגד הטמא לפני נטילת החוט, ולפיכך לא פקעה הטומאה ממנה כשניטל החוט ונתמעט הבגד שהיה אב הטומאה. ומובן שגם שלוש הראשונות טמאות, שהרי נגעו באב הטומאה ביחד עם התוספת. (53) הלא במידרס אמרנו שהכול טמא מגע? (54) וכאן הרי נתמעט הבגד משלוש על שלוש לפני שהשלימו – ונטהר לגמרי. (55) ונשאר שלוש על שלוש. (56) גם טומאת מגע מידרס.

16 ח. מְטִלִית⁵⁷ שֶׁהִיא מְדָרְס וְטִלְאָה עַל הַקֶּפֶה⁵⁸ אוּ עַל
17 הָעוֹר - נַעֲשֶׂה הַכֹּל רֹאשׁוֹן לְטִמְאָה⁵⁹. הַפְּרִישׁ אֶת
18 הַמְטִלִית⁶⁰ - הֲרִי הַקֶּפֶה אוּ הָעוֹר רֹאשׁוֹן, מִפְּנֵי שְׁנֵנֵגוֹ
19 בְּמִדְרָס, וְהַמְטִלִית טָהוֹרָה, שִׁבְיֹון שְׁטִלְאָה וְהַפְּרִישָׁה
20 בְּטִלְאָה⁶¹. טִלְאָה עַל הַבְּגָד⁶² אוּ עַל הַשֶּׁק⁶³ - נַעֲשֶׂה
21 הַכֹּל מְדָרְס⁶⁴, וְהֲרִי הַכֹּל אֲב טִמְאָה. הַפְּרִישָׁה - הֲרִי
22 הַבְּגָד אוּ הַשֶּׁק רֹאשׁוֹן⁶⁵, שֶׁהֲרִי נִגַּע בְּמִדְרָס,
23 וְהַמְטִלִית אֲב טִמְאָה כְּשֶׁהִיתָה, שְׁאִינָה בְּטִלְאָה עַל
24 הָאֲרִיגָה⁶⁶. תַּפְרִי⁶⁷ הַמְטִלִית עַל הַבְּגָד כְּשֶׁטִּלְאָה מְרוּחַ

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי ה' אלול - ספר טהרה - הלכות כלים קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לטהרה, וטרם שקעה השמש, ונשארה עליה טומאה קלה, שדיניה מבוארים בהל' אבות הטומאות. (91) שהמים מקלקלים את הטלית. (92) ואין אנו חוששים שמא לא יגמור. בספרי התלמוד שבדינו כתוב "וקרע לה רובה". ונראה שגירסת רבינו היתה: "וקרע לה כולה".

יום חמישי ה' אלול ה'תשע"ט

פרק ארבעה ועשרים

(1) יבאר העורות שמתטמאים במידרס ואותם שאינם מתטמאים. ודין עור הראוי להתטמא במידרס אם המחשבה מטמאתם. ודין אם אדם מטמא במידרס משכב או מרכב שאינו שלו. ודין כלי עור שנטמא במידרס הזב ושינהו לכלי אחר. ודין כלים שעיקר עשייתם לקבלה ולמשכב כאחד או לקבלה בלבד ונפחתו.

- א. אלו עורות² מתטמאין במדרס: עור שחשב עליו לשטיחה³. ועור שמניחין על המטות מלמעלה⁴ לישן עליו. ועור שמניחין על החמור תחת המשאוי⁵. ועור שמניחין בערס תחת הקטן. ועור הפר ועור הכסת. ועור שמניחין תחת השלחן בעת האכילה כדי שיפלו עליו הפרורין, מפני שהוא נשען עליו⁶ ברגלו. ועור שחוגר נופץ הפשתן⁷ עליו בעת שנופץ, ועור שחוגר החמר עליו, ועור שמניח הספל על כתפו בעת שסובל, ועור שמניח הרופא על ברקיו בעת שמפיס השחינין⁸; מפני שכל העורות האלו יושב עליהן. ועור הלב של קטן שרירי יורד עליו כדי שלא יפסדו בגדיו, ועור שעשאהו לנתנו על לבו בשעת הקציר מפני השרב, ועור שלופפיין¹⁰ הכסות בו, ועור התפור בתכה שמניחין בו הבגדים; שכל אלו מתהפכין עליהן¹¹ ונשענין עליהן.

- (2) כלים פרק כ"ו משנה ה. (3) לשטוח אותו על הארץ ולשבת עליו. (4) על החבלים המחברים את דפנות המיטה. (5) להגן על עור החמור. ומטמא מידרס, מפני שלפעמים רוכב האדם עליו. (6) ואם כן הוא עשוי גם לתשמש אדם. (7) החובט על הפשתן כדי להפיל את שייירי עצי הקנים הדבוקים בו. (8) פותח את המכות שהעלו מורסא. (9) יתלכלכו ויתקלקלו. (10) כורכים. (11) פירוש, אמנם אין יושבים עליהם מפני שהם מלוכלכים, ויש מהם שהם נקיים ונמנעים מלשבת עליהם כדי שלא יתלכלכו אבל לפעמים מהפכים אותם ויושבים על צידם השני.

- ב. כל העורות המתטמאין במדרס - אינן מתטמאין עד שיהיה בהן פשעור, חמשה טפחים על חמשה טפחים. ואלו עורות שאין מתטמאין במדרס: עור שחוגר סורק הצמר בעת שסורק, ועור שלופף בו הצמר הסרוק¹², ועור שלופף בו הארגמן¹³, ועור התופר שמניחין בו הארגמן. וכלן מתטמאין בשאר טמאות¹⁴.

חולין עב, ב. (77) גדול. (78) ונשאר בבגד שלושה טפחים, והרי הוא אב הטומאה כמו שהיה. (79) רש"י שם מפרש, שאי אפשר שלא יגעו זה בזה במשהו בשעת קריעה, אבל הנגיעה במקום החתך לפני שנחתך אינה מטמאה, מפני שהיא נגיעת בית הסתרים (במקום שאינו מגולה). ה'כסף משנה' כותב, שלרבינו פירוש אחר מפירוש רש"י. וראה 'משנה למלך' שמתפלא על דבריו.

1. י. סדין⁸⁰ שנטמא במדרס ואחר כך עשאהו פרקת -
2. טהר מן המדרס⁸¹. ומאימתי⁸² הוא טהרתו מן
3. המדרס? משיקשר בו הלולאות⁸³ שהוא נתלה בהן
4. כשאר הפרוכות.

(80) שם מ"ט. (81) מפני שפרוכת אינה עשויה לשכיבה וישיבה. רבינו סתם ולא פירש אם נשאר עליה טומאת מגע מידרס, ובמשנתנו נחלקו תנאים בזה, תנא קמא מטמא ורבי יוסי מטהר. ומלשונו כאן משמע שפסק כרבי יוסי, שהרי לא סיים "אבל מטמא מגע מדרס" כמו סיים בהלכה הקודמת. וכן מפרש ה'תוספות יום טוב' כאן את דעת רבינו. אולם במשנתנו כותב רבינו בפירוש "ואין הלכה כרבי יוסי". ונראה שחזר בו כאן. ראה פירושו במס' כלים פ"כ ה"ו, אבל מטמא בשאר טומאות מפני שהשמש מתעטף בשוליו ומתחמם בו, דינו כבגד ולא כמחיצה שהוא חלק מן הבנין ואינה מקבלת טומאה (ביצה יד, ב). (82) כלים פכ"ו מ"ו. (83) כבית הלל.

5. יא. טלית⁸⁴ שהיא מדרס והטבילה, וקדם שיעריב
6. שמשה התחיל לקרע ממנה קרע - בין שנקרע בה
7. רבה שוב אינה חבויר וטהרה פלה⁸⁵, אף על פי⁸⁶
8. שעדיין נשתיר בה כדי מעפרת⁸⁷ שלא נקרע, שהרי
9. הוא קורע והולך⁸⁸. במה דברים אמורים?⁸⁹ בטבולת
10. יום⁹⁰; שפיון שלא חס עליה להטבילה⁹¹, כך לא
11. יחוס לקרע את פלה⁹², ולפיכך טהרה פלה.

(84) כלים פכ"ח מ"ח. (85) במשנתנו כתוב: "אינה חיבור", ורבינו בפירושו שם כתב: "אבל טהור זה הקצה". פירוש, החתיכה שקרע טהורה, אבל הטלית נשארה בטומאתה, שסתם טלית היא גדולה, ושיריה הם יותר משלושה על שלושה. ומה שאמר כאן "כולה" בעל-כרחנו נפרש שהכוונה לכל הקרע אפילו החלק שטרם נקרע אלא עומד להיקרע. [רש"י בחולין קכג, א - מפרש שכל הטלית טהורה, מפני שאינה ראויה למלאכתה הראשונה (להתעטף בה)]. בדוחק אפשר לפרש, שמדובר בטלית קטנה שלא נשאר בה שלושה טפחים על שלושה טפחים. ואולי חזר בו כאן מפירושו במשנתנו. ראה להלן הערה פז. (86) לשון אחרון בחולין קכד, א. (87) סודר קטן. (88) וסופו לקרוע את כולו, ולפיכך נידון כאילו נקרע כולו [ב'משנה למלך' מפרש שקריעת כולו תנאי הוא לטהרתו אחרי קריעת רובו, אבל אם הניחו כך ולא גמר את הקריעה - לא נטהר. ב'תוספות' שם ד"ה טלית, כתבו בשם רבינו-חם חידוש יותר מפליא. לדעתו כשקרע רובה נטהרה למפרע משעה שהתחיל לקרעה, ואם נגעה אז בטהרות לא נטמאין. (89) כרב נחמן, שם קכג, א. (90) שהוטבלה בו ביום כדי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(22) פירוש, הראוי להשתמש בו כמידרס, כגון עור מעובד.
(23) אם חישב עליו לתשמש מידרס הרי הוא מקבל טומאת מידרס, ואף על פי שלא עשה בו כל מעשה מיוחד המכשירו לכך. (24) שאין בני אדם משתמשים בעור כזה למידרס לפני גמר המלאכה הזו. (25) מכסים בו את המרכבה. (26) חסר עוד הקצעה סביב סביב כדרכם של מוכרי עורות. והטעם, מפני שהרבה בני אדם משתמשים לחיפוי המרכב בעור שאינו מהוקצע. (27) שאין דרכו להקפיד כל כך על שיפור העורות. (28) מעבד עורות למכירה. (29) מפני שאין דרכו של אומן להוציא למכירה דברים שאינם מתוקנים כל צרכם.

ז. אִין אָדָם מְטַמֵּא בַּמִּדְרָס מִשְׁכָּב אוּ מִרְכָּב שְׂאִינָן שְׁלוֹ; שְׂנֵאָמָר: וְהַנּוֹגֵעַ בַּמִּשְׁכָּב³⁰. גִּזַּל מִשְׁכָּב וְדִרְס עָלָיו בְּלֹא נִגְיעָה³¹ - טְהוֹר; וְאִם נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים³² - טָמֵא. גִּנְבַּ מִשְׁכָּב וְיָשָׁב עָלָיו - טָמֵא; שְׁחִזְקָתוֹ שְׁנִיתִיָּאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, שְׂאִינָן יוֹדְעִים מִי גִנְבוּ³³. וְאִם נִודַע שְׁעִדָּן לֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים - טְהוֹר. לְפִיכָךְ, גִּנְבַּ שְׁגָנֵב עוֹר וְחָשַׁב עָלָיו לְשִׁכְיָה - מִחֻשְׁבָּה מוֹעֵלֶת לוֹ וּמִתְטַמֵּא בַּמִּדְרָס; אֲבָל הַגִּזְלָן - אִין מִחֻשְׁבָּתוֹ מוֹעֵלֶת אֵלָא אִם בֶּן נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים.

(30) בתורה כתוב ואיש אשר יגע במשכבו. (31) כגון שמפסיק בינו ובין המידרס דבר שאינו מקבל טומאה כלל. מכאן שלדעת רבינו, נגיעת הזב מטמאה אפילו דבר שאינו שלו. (32) כשידוע לנו שנתייאשו ועל ידי זה קנה הגזלן את הגזילה והיא "משכבו", אבל כשלא שמענו מפי הבעלים דברי ייאוש - אנו מניחים שלא נתייאשו, מתוך תקווה שיוציאו את הגזילה מיד הגזלן שהוא מכיר אותו. (33) ולכן אין סיכויים להוציא מידו את הגניבה.

ח. עוֹר שְׁנֵטְמָא בַּמִּדְרָס וְהִתְחִיל לְקָרְעוֹ רְצוּעוֹת - הֲרִי הוּא בְּטִמְאָתוֹ עַד שְׂמִיעָטָנוּ פְּחוֹת פְּחוֹת מִחֻמְשָׁה טַפָּחִים.

ט. כָּל כְּלִי עוֹר שְׁנֵטְמָא בַּמִּדְרָס הַזֶּב וְשִׁנְהוּ לְכָלִי אַחֵר: אִם שִׁנְהוּ מִפְּשׁוּט³⁴ לְפָשׁוּט - הֲרִי הוּא בְּטִמְאָתוֹ³⁵; שִׁנְהוּ מִפְּשׁוּט לְמִקְבֵּל³⁶ וּמִמִּקְבֵּל לְפָשׁוּט - טְהוֹר³⁷. וּבִבְגָד - הַפֶּל טָמֵא³⁸. כִּיצַד? חֲמֶת³⁹ שְׁעֵשְׂאָה שְׁטִיחַ⁴⁰ וְשְׁטִיחַ שְׁעֵשְׂאָהוּ חֲמֶת - טְהוֹר⁴¹; אֲבָל חֲמֶת שְׁנֵטְמָא מִדְרָס וְעֵשְׂאָה תוֹרְמִיל⁴² אוֹ תוֹרְמִיל שְׁעֵשְׂאָהוּ חֲמֶת - הֲרִי הֵן מִדְרָס כְּשֶׁהִיָּן⁴³.

(34) מדבר שאין לו בית קיבול. (35) והוא הדין אם שינה ממקבל למקבל, כמו שיכתבאר בסוף הלכה זו. (36) לדבר שיש לו בית קיבול. (37) שהכלי הראשון נפסד וכלי חדש נולד, שלא נטמא. (38) שכל תשישי בגד דומים זה לזה. (39) נוד גדול. (40) קרעו והניחו על הקרקע לשבת עליו. (41) מפני ששינה מדבר המקבל לדבר שאינו מקבל. (42) ילקוט הרועים. (43) שהרי שניהם - החמת והתורמיל - עשויים לקבלה.

(12) פירווי הצמר נדבקים בשני צידי הסינור והאורג נמנע מלשבת עליו, כדי שלא יעלו הפירוים על בגדיו וקשה להסירם. (13) אין יושבים על העור הזה, כדי שלא יעלה אבק וילכלך את הארגמן היקר. (14) ככל הכלים המיטמאים בין אם משתמשים בהם לשיבה ושכיבה ובין אין משתמשים.

ג. עוֹר שְׁעֵשְׂאָה חֲפּוּי לְכָלִים - טְהוֹר מִכָּלִים¹⁵.
עֵשְׂאָה חֲפּוּי לְמִשְׁקָלֶת - מִקְבֵּל שְׂאֵר טָמְאוֹת, שְׂהֲרִי נַעֲשֶׂה לְקַבְּלָה¹⁶, וְאִינוּ מִתְטַמֵּא בַּמִּדְרָס¹⁷.

(15) בתורת כהנים פרשת שמיני פרק ח הלכה ז דרשו מהכתוב שחפויי כלים אינם מטמאים (ראה למעלה פרק ד הלכה ד). (16) לקבל את המשקולת. בבבא הקודמת המדובר בעור שעשאו חיפוי קבוע לכלי, ועור לחיפוי משקולת עשוי לשמור על המשקולת, ומורידים אותו כשמשתמשים במשקולת. (17) אפילו יש בו חמישה טפחים.

ד. עוֹר שְׁעֵשְׂאָהוּ לַעֲקָבוֹ וּלְפִרְסָתוֹ¹⁸: אִם חוּפָה אֶת רֵב הָרֶגֶל - מִתְטַמֵּא¹⁹, וְאִם לֹא - טְהוֹר.

(18) החלק התחתון של הרגל. (19) גם בטומאת מידרס ככל נעל.

ה. מְנַעַל שְׁעַל הָאֵמוֹם²⁰, אֵף עַל פִּי שְׁעִדָּן לֹא לְבָשׁוּ אָדָם - הֲרִי זֶה מִתְטַמֵּא בַּמִּדְרָס, שְׁכָכְר נִגְמָרָה מְלֹאכְתוֹ²¹.

(20) הדפוס שהנעל מתוחה עליו בשעת מלאכה. (21) נימוק זה מלמדנו, שאפילו לא הוסרה עדיין מן האימום מיטמאה. [בתוספתא שם הלכה ב: אמר רבי שמעון שזורי: "לא נחלקו רבי אליעזר וחכמים על מנעל שעל האימום שהוא טהור, על מה נחלקו? על שניטל מן האימום, שרבי אליעזר מטהר וחכמים מטמאין, מפני שאשה ננעלת בו ומחזירתו לאימום". פירוש, מחלוקתם היא כשניטלה מן האימום כדי לבחון את מידתה. חכמים מטמאים שהרי כבר נשמטה מן האימום ונגמרה כל מלאכתה ורבי אליעזר מטהר, מפני שהאשה נוטלת אותה מן האימום ומתכוונת להחזירה למקומה (נימוק זה נאמר לשיטת רבי אליעזר - מנחת ביכורים). וסובר רבינו שרבי שמעון שזורי חולק על התנא קמא ופסק כחכמים לפי דעת תנא קמא].

ו. כָּל עוֹר הָרָאִי לְהִתְטַמֵּא בַּמִּדְרָס²² וְאִינוּ חָסֵר מְלֹאכָה - הַמְּחֻשְׁבָּה מִטְּמֵאוֹת²³, וְאִם חָשַׁב עָלָיו לְהִיּוֹת עוֹר שְׁלֶחָן וְכִיּוּצָא בּוֹ - הֲרִי זֶה מִתְטַמֵּא בַּמִּדְרָס. וְאִם חָסֵר מְלֹאכָה²⁴ - אִין הַמְּחֻשְׁבָּה מוֹעֵלֶת בּוֹ עַד שֶׁתִּגְמַר מְלֹאכְתוֹ. חוּץ מִן הָעוֹר שְׁמִחְפִּין בּוֹ הַמְּרָקֵב²⁵ מִפְּנֵי הָאֲבָק, שֶׁהַמְּחֻשְׁבָּה מוֹעֵלֶת בּוֹ אֵף עַל פִּי שְׁלֹא נִגְמָרָה מְלֹאכְתוֹ²⁶. בְּמָה דְּבָרִים אֲמִוּרִים? בְּעוֹרוֹת פֶּעַל הַבֵּית²⁷; אֲבָל עוֹרוֹת הָעֶבֶד²⁸, שְׁסִתְמָן לְמַכְרֶיהָ - אִין הַמְּחֻשְׁבָּה מִטְּמֵאוֹת עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה פֶּהָן מַעֲשֶׂה וְיִכְיֶנָם לְמִדְרָס²⁹.

- 1 י. בַּר שֶׁל בְּגָד⁴⁴ שֶׁנִּטְמָא בַּמִּדְרָס וְעִשָּׂאָהוּ סְדִין⁴⁵ או
2 סְדִין שֶׁעִשָּׂאָהוּ בַּר או כֶּסֶת, בְּגָד שֶׁעִשָּׂאָהוּ מִטְפַּחַת
3 או מִטְפַּחַת שֶׁעִשָּׂאָהוּ כֶּסֶת - הֲרִי הֵן מִדְרָס כְּשֶׁהָיוּ⁴⁶.

(44) פירוש, של בד. מפני שיש כרים עשויים מעור, פירש רבינו שהמדובר בכר של בגד. (45) פרם את התפרים ומשתמש בו כסדין. (46) משום שתשמישם דומים.

- 4 יא. כִּלִּים שֶׁעָקַר עֲשִׂיתָן לְקַבְּלָהּ וּלְמַשְׁכָּב כְּאֶחָד,
5 כְּגוֹן הַכְּרִים וְהַכֶּסֶתוֹת⁴⁷ וְהַשָּׂקִין וְהַמְרָצִיפִין⁴⁸, אִם
6 נִפְתְּחוּ⁴⁹, אָף עַל פִּי שֶׁטְהָרוּ מִלְּהַתְטַמֵּא בְּמַת וּבִשְׁאָר
7 טִמְאוֹת מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן יְכוּלִין לְקַבֵּל - הֲרִי הֵן
8 מִתְטַמְּאִין בַּמִּדְרָס⁵⁰, שֶׁעֲדִין הֵן רְאוּיִין לְמִדְרָס. אֲבָל
9 כִּלִּים שֶׁעָקַר עֲשִׂיתָן לְקַבְּלָהּ בִּלְבָד, כְּגוֹן הַחֲמַת
10 וְהַתּוֹרְמִיל⁵¹, אִם הָיוּ גְדוֹלִים כְּדִי שִׁיְהִיו רְאוּיִין
11 לִישֵׁב עֲלֵיהֶן, הוֹאִיל וְיִושְׁבֵינָן עֲלֵיהֶן מִפְּנֵי גְדֻלָּתָן -
12 הֲרִי הֵן מִתְטַמְּאִין בַּמִּדְרָס כָּל זְמַן שֶׁהֵן שְׁלָמִין.
13 נִפְתְּחוּ, אָף עַל פִּי שֶׁאֲפָשָׁר עֲדִין לִישֵׁב עֲלֵיהֶן - אֵין
14 מִתְטַמְּאִין בַּמִּדְרָס; שֶׁעָקַר עֲשִׂיתָן לְקַבְּלָהּ בִּלְבָד,
15 וְהוֹאִיל וּכְטָלוּ מִלְּקַבְּלָהּ⁵² - טְהָרוּ מִלְּהַתְטַמֵּא, לֹא
16 בַּמִּדְרָס וְלֹא בִשְׁאָר טִמְאוֹת⁵³. וְכַמָּה הוּא שְׁעוֹרָן
17 וְהָיוּ רְאוּיִין לְמִדְרָס? הַחֲמַת - שִׁבְעָה קִבּוּיִין⁵⁴.

18 וְהַיִּלְקוּט - חֲמִשָּׁה. וְהַקְּלָסְתָּ⁵⁵ שְׁתּוּלִין בּוֹ הַשְּׁעוֹרִים
19 בְּרֹאשׁ הַבְּהֵמָה⁵⁶ - אֶרְבָּעָה. וְהַפְּרִיטִית⁵⁷ שֶׁמְעָרִין בָּהּ
20 הַמֵּים - סָאָה. פָּחוֹת מִשְּׁעוֹרִין אֵלּוּ - אֵינָן רְאוּיִין
21 לְמִדְרָס, וְאֵין דֶּרֶךְ הָעַם לִישֵׁב עֲלֵיהֶן. נִפְתְּחוּ וְצָרָה⁵⁸
22 מְקוֹם הַפֶּתַח⁵⁹ - הֲרִי הֵן טְהוֹרִין, וְכֹאֲלוּ לֹא קָשָׁר
23 מְקוֹם הַפֶּתַח. וְכָל הַחֲמַתוֹת שֶׁנִּפְתְּחוּ וְצָרָרָן -
24 טְהוֹרוֹת⁶⁰, חוּץ מִשָּׁל עֲרֻבִים, מִפְּנֵי שֶׁכָּף הוּא דֶּרֶךְן
25 תְּמִיד לְצָרָרָן. וְחֲמַת חֲלִילִין⁶¹ - אֵין מִתְטַמֵּא בַּמִּדְרָס,
26 שֶׁהֲרִי אֵינָהּ רְאוּיָה לְמִדְרָס.

- ג. כֶּסֶא שֶׁל בְּרוֹזֵל¹² שֶׁעוֹשִׂין בְּבֵית הַכֶּסֶא¹³ וְהָעוֹר
נִתּוֹן עָלָיו¹⁴ - הֲרִי הוּא מִתְטַמֵּא בַּמִּדְרָס¹⁵ וּבִשְׁאָר
טִמְאוֹת. הַפְּרִישׁ עוֹר הַמִּחְפָּה עַל הַבְּרוֹזֵל - הָעוֹר
מִתְטַמֵּא בַּמִּדְרָס¹⁶, וְהַבְּרוֹזֵל מִתְטַמֵּא בִשְׁאָר טִמְאוֹת¹⁷
אֲבָל לֹא בַּמִּדְרָס¹⁸.

(12) משנה שם פכ"ב, י. (13) לשבת עליו בשעת הצורך. כסא זה יש לו ארבע רגליים, ומחוברות למעלה במסגרת של ברזל צרה. (14) והאדם יושב על העור. ומובן שהעור מנוקב באמצעו. (15) העור והברזל, שהרי הם כלי אחד העשוי לשיבה. (16) מפני שהוא ראוי לשיבה גם כשהוא מופרש מן הברזל. (17) ככל פשוטי כלי מתכות. (18) אין אדם יושב על כלי כזה בלי חיפוי עור. ואפילו אם נטמא במדרס לפני שהפריש העור, פקעה טומאתו.

- ד. טִרְסָקָל¹⁹ שֶׁל גָּמִי וְכִיּוּצָא בּוֹ²⁰ הַמִּחְפָּה בְּעוֹר²¹ -
מִתְטַמֵּא בַּמִּדְרָס²² וּבִשְׁאָר טִמְאוֹת. הַפְּרִישׁ הָעוֹר
מֵעָלָיו - הָעוֹר מִתְטַמֵּא בַּמִּדְרָס, אֲבָל הַטִּרְסָקָל טְהוֹר
מִכָּלֹם, שֶׁהֲרִי נִעְשָׂה כְּשֶׁבִרִי כִּלִּים²³.

(19) סל קטן. (20) והדומה לו. הכוונה לדברים שפשוטיהם

(47) ממולאים צמר או דברים רכים אחרים. (48) שקים גדולים שאורזים בהם סחורות, המדובר בכלים של עור שפשוטיהם אינם מקבלים טומאה. (49) ואינם ראויים לקבל. (50) ומתוך כך מיטמאים גם בשאר טומאות מדבריהם, כמבואר למעלה פרק כ"ג הלכה א. (51) אמנם לפעמים יושבים עליהם ולכן מטמאים במידרס, אבל בעיקרם נעשו לקבלה בלבד. (52) ואינם ראויים לתשמיש שלשמו נעשו. (53) מפני שבטלו לגמרי מתורת כלי. (54) אם היא יכולה לקבל שבעה קבים. הסאה שישה קבים והקב ארבעה לוגים. (55) שק קטן. (56) והיא אוכלת מתוכו. (57) שק של עור. (58) קשר. (59) וראויים לקבלה. (60) אין דרכם של בני אדם להשתמש בהם לקבלה. (61) כלי זמר עשוי מעור בתבנית נוד.

יום שישי ו' אלול ה'תשע"ט

פרק חמשה ועשרים

(1) יבאר פשוטי כלי עץ וכל הכלים המתממאים במידרס.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- (28) שם. (29) חתיכות זעירות של צמר וכדומה. (30) מפני שהמוכין נופלים. ואע"פ שהוא חשב עליהם לשיבה - בטלה דעתו אצל כל אדם. (31) ארג כעין סבכה על פיהם, ואין המוכים נופלים.
- ח. קורת³² בית הבר³³ שְׁעֵשָׂה רֹאשָׁה הָאֶחָד פֶּסֶא³⁴
 - אֵינוֹ מִתְטָמָא בְּמִדְרָס, מִפְּנֵי שְׂאוּמְרִין לוֹ: עֲמֹד
 וְנִעְשָׂה מְלֹאכְתָּנוּ³⁵. אָבָל אִם קָבַע אֶת הַפֶּסֶא בְּקוֹרֶת
 בֵּית הַבֵּר - הַפֶּסֶא מִתְטָמָא בְּמִדְרָס³⁷, וְאִם דָּרַס הָזָב
 עַל הַקּוֹרֶה - לֹא נִטְמָא הַפֶּסֶא. וְכֵן אִם קָבַע הַפֶּסֶא
 בְּקוֹרֶה גְדוֹלָה³⁸ אוֹ עָשָׂה רֹאשׁ הַקּוֹרֶה הַגְּדוֹלָה
 פֶּסֶא³⁹ - אֵין טָמֵא אֲלֵא מְקוֹם הַפֶּסֶא בְּלִבָּד⁴⁰, וְשָׂאָר
 הַקּוֹרֶה טָהוֹר. וְכֵן הִדִּין⁴¹ בְּכֶסֶא שְׂקָבְעוּ בַּעֲרֵבָה,
 שֶׁהוּא טָהוֹר⁴².

- (32) שם פ"כ מ"ג. (33) המקום שסוחטים בו זיתים להוציא שמנם - נקרא "בית הבר". ו"קורת בית הבר" היא הקורה שמשתמשים בה לסחיטה. (34) חקק בקורה מקום ישיבה. (35) מלאכתה העיקרית של הקורה היא סחיטת הזיתים, ובשעה שהיא עושה מלאכתה זו, מוכרח האדם לעזוב את מקום הישיבה, וכאילו מצווים עליו לעמוד ממקומו כדי לעשות את המלאכה בקורה, ולכן אינה מיוחדת לישיבה (בכל מקום שאתה מוצא את המשפט "עמוד ונעשה מלאכתנו", תפרשו ככה). (36) לקח כסא המיטלטל וקבע אותו בראש הקורה. (37) אם ישב הזב על הכסא. הכסא היה מיוחד לישיבה לפני שקבעו בקורה, ולא ירדה ממנו תורת מדרס על-ידי קביעתו. (38) במשנה: "כלונס". (39) שחקק בה מקום ישיבה. (40) מלמדנו כאן שני דינים: א, שבקורה גדולה, מקום הישיבה טמא בניגוד לקורת בית הבר. והטעם, מפני שהקורה אינה מיוחדת למלאכה המונעת את הישיבה עליה; ב, רק מקום הישיבה בלבד מתטמא במדרס, אבל השאר טהור. (41) שם פרק כב, מ"ד. (42) פירוש, אינו חיבור לטומאה, ואם נגעה טומאה בעריבה - לא נטמא הכסא (כסף-משנה. ראה השלמות).

- ט. קֶצֶת הַקּוֹרֶה⁴³ שְׂמַתָּן הַמְּסַתֶּת אֶת הָאֶבֶן לִישָׁב
 עָלָיו⁴⁴ - הֲרִי מְקוֹם יְשִׁיבָתוֹ מִתְטָמָא בְּמִדְרָס. וּמְקוֹם
 יְשִׁיבָה⁴⁵ שְׂאֲחוּרֵי הַקּוֹרֶן⁴⁶ - טָהוֹר, שְׂאִינָה אֲלֵא
 יְשִׁיבַת צַעֲרָה⁴⁷.

- (43) שם מ"ח. (44) דרכם של סתתים לחוק מקום ישיבה בקצה הקורה שעליה הוא מסתת את האבנים, ויושב שם בשעת עבודתו. (45) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"א ה"ד. (46) במרכבות של אנשים חשובים, יש מקום ישיבה קטן מאחורי הקרון, ולפעמים מושיבים עליו עבד או משרת. (47) הנסיעה מצערת את היושב במקום זה.

- י. רֹאשֵׁי⁴⁸ פְּלוֹנְסוֹת⁴⁹ שְׂיוֹשְׁבֵין עָלֶיהָ הָאֶמְנִין וְשִׁפִּין
 אֶת הָאֶבְנִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - טָהוֹרִין. וְכֵן פֶּתֶת⁵⁰ שֶׁל
 תַּמְרָה⁵¹ שֶׁהוּא יוֹשֵׁב עָלָיו, אֲפִלּוּ גְבוּהַ טַפַּח⁵² -
 טָהוֹר, שְׂאִין זֶה פְּלִי. וְכֵן בּוֹלֵל⁵³ שֶׁל עֵץ, אֵף עַל פִּי
 שְׁפָרְקוֹ⁵⁴ וְכִרְכָּמוֹ⁵⁵ וְנִעְשָׂהוּ פָּנִים⁵⁶ לְשַׁעֲרָה⁵⁷ וְכִיּוֹצֵא
 בוֹ - אֵינוֹ פְּלִי וְלֹא מְקַבֵּל טָמְאָה עַד שְׂחִיחַ בּוֹ.

אינם מקבלים טומאה. (21) המדובר בסל ששוליו הם גמי, וקנים זקופים מחוברים לו בארבע זוויותיו, ועור מכסה את השוליים וגם מקיף את הקנים - ונוצר בית קיבול. (22) ראוי לשבת עליו כשמהפכים השוליים למעלה. (23) במצב כזה אינו ראוי לא לישיבה ולא לקבלה. [רבינו בפירושו למשנה כותב שאינו ראוי לישיבה מפני קטנותו. ולא ירדתי לעומק כוונתו. הלא אם הטרסקל קטן מחמשה טפחים, אינו מתטמא במדרס אפילו לפני שהפריש העור, משום שעור אינו מטמא בפחות משיעור זה? ובתפארת ישראל מפרש, כשהשוליים מכוסים עור, ראוי הסל לישיבה שהעור מחזקו, אבל כשהסיר את העור אי-אפשר לשבת עליו מפני חולשתו. ואולי גם רבינו התכוון לכך, והמתרגם מ'ערבית' לא דייק יפה, ובמקום "חולשתו" כתב "קטנותו"].

- ה. סִפְסָלִין²⁴ שְׂבִמְרַחֲץ²⁵ שְׂשֵׁתִי רִגְלָיו שֶׁל עֵץ -
 מִתְטָמָא בְּמִדְרָס. הֵיתָה אַחַת שֶׁל עֵץ וְאַחַת שֶׁל שִׁישׁ
 - אֵינוֹ מְקַבֵּל טָמְאָה.

(24) שם. (25) לשון המשנה: "ספסלין שבמרחץ, ושתי רגליו של עץ - טמא; אחת של עץ ואחת של אבן - טהור". ופירש רבינו שם, שדפי הספסלים עשויים משיש שאינו מקבל טומאה כלל. ומה שאמרו טמא, הכוונה לרגליים; ואם רגל אחת היא של שיש - טהורה גם השנייה "מפני שזה ספסל של שיש". התכוון לומר, שאפשר לשבת גם על ספסל שיש לו רק רגל אחת, ולכן יש כאן ספסל שלם בלי הרגל של עץ, שהיא רק מביאה יותר נוחיות ודינה כמשמשת, דבר שאינו מקבל טומאה. וזה מתאים לשיטתו לקמן פכ"ה ה"ג בניטל אחד מראשיו, ראה שם. ומזה יוצא, שספסל שכולו עץ ורגל אחת של אבן, טמא הספסל והרגל של עץ, שהרי יש כאן ספסל שלם של עץ, אולם למעלה בפ"ה ה"ב כתב בפירוש בספסל שכולו עץ מספיקה רגל אחת של אבן כדי לטהר את כולו, וגם כאן סתם ולא פירש שהכוונה לספסל של שיש, ומשמע שהכוונה לסתם ספסל העשוי מעץ. ברור איפוא, שרבינו חזר בו בחיבורו הגדול, כאן ובפ"ה, מפירושו במשנה.

- ו. נִסְרִים²⁶ שְׂבִמְרַחֲץ שְׂשִׁגְמֹן²⁷ - אֵינוֹ מְקַבֵּלִין
 טָמְאָה; שְׂאִינֹן עֲשׂוּיִין לִישִׁיבָה, אֲלֵא פְּדִי שְׂיִהְלֹכוֹ
 הַמִּים תַּחְתֵּיהֶן.

(26) שם. (27) רבינו מפרש במשנה, שיגמן כמו שיעמם (מלשון שעם) "ונמשכו עד ששבו לוח אחד". וקשה להבין כוונתו. והר"ש מפרש שהחליקם, והם ראויים לישיבה. ולפעמים עומדים או יושבים עליהם כדי שלא יתלכלכו במי הרחיצה. [מתקבל על הדעת ביאורו של בעל 'סדרי טהרות', שמי הרחיצה המלוכלכים נשפכים לחוץ דרך חריץ שבריצפה, והבלנים מכסים את החריץ בנסרים ועומדים עליהם, והמים עוברים תחת הנסרים].

- ז. הַפְּלִפְלָה²⁸ וְהַסֵּל שֶׁמְלֹאֵן תָּבֵן אוֹ מוֹכִין²⁹, אֵף עַל
 פִּי שֶׁהִתְקִינֹן לִישִׁיבָה - אֵינוֹ מְקַבֵּלִין טָמְאָה מִדְרָס,
 שְׂאִינֹן רֹאוּיִין לִישִׁיבָה³⁰. וְאִם סִרְגָּן³¹ בְּגָמִי אוֹ
 בְּמִשְׁיחָה עַל פִּיהֶן - מִתְטָמָאִין בְּמִדְרָס.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי ו' אלול - ספר טהרה - הלכות כלים קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 טהורה. עשה לה קנים לרחבה, אם אין בין קנה
20 לחברו ארבעה טפחים - טהורה.⁸² נחלקה לרחבה⁸³
21 - עדן מקבלת טמאה⁸⁴; לרחבה: נשתירו בה
22 שלשה מעדנים⁸⁵ של ששה טפחים⁸⁶ - עדן היא
23 ראוייה למדרס ומתטמאה; פחות מכאן - טהורה.
24 וכן אם התיר ראשי מעדנים - טהורה⁸⁷. ואף טמאת
25 מדרס⁸⁸ לא תקבל המחצלת עד שתגמר מלאכתה⁸⁹
26 ותתקנב⁹⁰, כמ"ל שבארנו⁹¹.

77 שם פ"כ מ"ז. (78) שקשה לשכב עליהם.
79 מחצלת רגילה - רחבה כקומת איש, וארכה יותר
משיעור זה, ודרך אורגי מחצלאות להכניס קנים לרוחב
המחצלאות כדי לחזקן, ומרחיקים ארבעה טפחים בין קנה
לקנה, ואפשר לו לאדם לשכב בין שני קנים. ואם נתן קנים
לאורך המחצלת, נחלקו תנא-קמא וחכמים במשנתנו, תנא-
קמא מטהר וחכמים מטמאים, ופסק רבינו כרבים.
80 מפני שאפשר לשכב לארכה של המחצלת (תפארת
ישראל). (81) אות יונית. רבו הפירושים בתמונת אות זו.
ומתקבל על הדעת פירושו של בעל 'תפארת ישראל'
שהכוונה לאות "כ" (כ רפוייה) מאותיות היווניות הגדולות
(באלפא ביתא היוונית יש שני סוגי אותיות - גדולות
וקטנות - ותמונתן שונה) שתמונה כאות X הרומאית.
במשנה אמרו, שכמין 'כי' הכל מודים שהיא טהורה, שהרי
הקנים פוגעים בכל ארכו ורחבו של השוכב. (82) מקום
שכיבה הוא ארבעה טפחים, ואם אין שיעור כזה בין קנה
לקנה, מונח גוף השוכב על הקנה הקשה. (83) נשברו
הקנים. (84) מפני שאפשר לשכב עליה בין הקנים
המרוחקים זה מזה כשיעור שכיבה ושייבה. במשנה אמרו:
'ר' יהודה מטהר', ומזה דייק רבינו שחכמים חולקים עליו.
[ראה תוספתא כלים, בבא מציעא פ"א ה"ה, ויש בה
גירסאות שונות, ואין זה מן הנמנע שרבינו גורס שם
'לרחבה - טמאה'. עיין שם בהגהות הגר"א].
85 קשרים. [רבינו בפירושו למשנה אומר, שכן יש לפרש
גם את הכתוב בשמואל-א טו, לב: וילך אליו אגג
מעדנות]. אורגי מחצלאות שזורים בתחילה את העשבים,
ועושים כעין חבלים ארוכים, וסוגרים אחר-כך את
המחצלאות מאותם החבלים. כשגומרים את הסריגה -
קושרים את ראשי החבלים זה בזה בראש ארכה של
המחצלת ובסופה, ומרחיקים שני טפחים בין קשר לקשר.
86 כאורך גופו של אדם בינוני, בלי הראש והרגליים.
87 מפני שכל הסריגה תתפרק. (88) כאן מתחיל דין חדש.
89 הכוונה עד שיקשור את המעדנים. [דין זה מבואר
בתוספתא המובאת למעלה בקשר עם דיני שבירת המחצלת,
ולכן מביאו רבינו כאן]. (90) צ"ל ותתקנב. פירוש,
שיחתוך את הקצוות הבולטות מן הסריגה. (91) למעלה
פ"ה ה"א.

27 טו. תכח⁹² שפתחה למעלה - טהורה מן המדרס,
28 שאינה ראוייה לישב עליה, ומקבלת שאר טמאות⁹³.
29 פתחה מצדה - טמאה במדרס ובשאר טמאות.

(92) שם פ"ט, ט"ט. מ"ט. (93) מפני שיש לה בית קיבול.

(48) שם פ"ב ה"א. (49) קורות גדולות. (50) חתיכת עץ
עבה. (51) הוא-הדין לעץ מאילנות אחרים, אלא
שבתוספתא הביאו מעשה שהיה בכופת של תמרה, ורבינו
דרכו להשתמש בלשון המקור. (52) פחות מגובה טפח,
אינו מטמא כלל במדרס (לקמן פכ"ו ה"ב). (53) משנה שם
פכ"ב, ט. (54) עשה בו ציורים (ויש מפרשים צבעו אדום).
(55) רגילים היו לצבוע את העצים בצבע דומה לגוון
הכרום. (56) חזית. (57) לקובעו בשער לנוי.

1 יא. ראשי פלונסות⁵⁸ החקוקין⁵⁹, אם חקקן לדעת
2 - מקבלין טמאה. מצאן חקוקין, אם חשב עליהן⁶⁰
3 - מקבלין טמאה מכאן ולהבא⁶². ואם חשב עליהן
4 חרש שוטף וקטן או אדם שאינן שלו - טהורין.
5 וכן כל פיוצא בהן מדברים שאינן מקבלין טמאה
6 אלא במחשבה; שאין לה מחשבה מועלת אלא
7 מחשבת בעלים⁶³ שהן בני דעה.

(58) תוספתא שם ה"ב. (59) חקוק בהם מקום ישיבה.
(60) בכוונה לשבת עליהם. (61) להשתמש בהם לשיבה.
(62) אם ישב עליהם הזב אחר שחישב. (63) ראה השלמות
למעלה פכ"ד.

8 יב. העושה⁶⁴ פפה⁶⁵ מן השאור ויבשה ויחדה
9 לשיבה - הרי בטלה מתורת אכל ומתטמאה
10 במדרס, שהרי משמשת תשמישי העץ⁶⁶.

(64) פסחים מה, ב. (65) גוש גבוה. (66) ולפיכך, אף-על-
פי שהיא ראוייה עדיין לחמץ בה עיסה, אינה נידונה כאוכל
- מפני שקבע לה תשמיש של כלי עץ. [בחולין קכט, א
אמרו כששימש "מעשה עץ שימש", ומזה למדו ב'תוספות'
פסחים שם ד"ה כופת, שהמדובר בראוי עדיין לאכילה].

11 יג. מחצלת⁶⁷ הקש⁶⁸ - מתטמאה במדרס⁶⁹; ושל
12 קנים⁷⁰ ושל חלף⁷¹ - טהורה⁷², מפני שאינה ראוייה
13 למדרס. ושאר המחצלאות⁷³: אם עשאה לשיבה -
14 מקבלת טמאה; עשאה לספוף⁷⁴ - טהורה. עשאה
15 סתם⁷⁵: גדולה - סתמה לספוף, קטנה - סתמה
16 לשיבה⁷⁶.

(67) כלים פ"ז מ"ז. (68) הקנה הארוך של תבואה.
(69) אף-על-פי שאינה בת קיום לזמן ארוך. פסק כר' עקיבא,
שהלכה כמותו נגד יחיד החולק עליו. וטעמו, מפני שהיא
ראוייה לשיבה במשך זמן מסוים. (70) הגדלים על שפת
הנהרות. (71) מין עשב. (72) בפירושו למשנה, אומר
רבינו שטהורים מטומאת שרץ והדומה לו, אבל מיטמאה
במדרס. וכאן חזר בו ומטהר אף ממדרס, שהרי הוא מסיים:
"מפני שאינה ראוייה למדרס", כנראה מפני שהקנים דוקרים
אי-אפשר לשכב עליהם. (73) העשויות מעשבים רחבים
ורכים. (74) להניחה על גבי סוכה של מצוה או של
שומרים. (75) לא קבע לה אופן שימושה. (76) סוכה יט,
ב, כמסקנת רב פפא (שם כא, א) לפי דעת תנא-קמא.

17 יד. מחצלת⁷⁷ שעשה לה קנים⁷⁸ לרחבה⁷⁹ - טמאה
18 מדרס, שעדיין ראוייה לשיבה⁸⁰. עשאה כמין פ"י⁸¹ -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וקשה להשתלט עליו ועושים לו אוכף חזק. [רבינו מפרש מה שאמרו במשנה: "אוכף של נאקה טמא" - פירוש, טמא מושב - הוא המשך דברי ר' יוסי, אבל חכמים חולקים עליו]. (111) של עץ. (112) ולפעמים יושב עליו הנוהג בחמור. (113) מפני שעיקרם בשביל החמור להקל עליו, אינם מקבלים טומאה כלל.

יום ש"ק ז' אלול ה'תשע"ט

פרק נשעה ועשרים

(1) יבאר כלי עץ הראוי למידרס וקבעו בכותל בתוך הבנין. ודין ספסל שנטל אחד מראשיו ושידה שנטל העליון שלה. ודין תיבה שנפחתה מצידה ועריבה של עץ שמגבלים בה טיט הבנין או לשים בה בצק. ודין אם מחשבה מועילה בעריבה גדולה שנפחתה. ודין מיטה שהיתה טמאה מידרס וניטלה קצרה ושתי כרעיים וכו'.

א. כלי עץ² הראוי למדרס שקבעו בכתל³ בתוך¹⁷ הבנין: קבעו בכתל ולא בנה על גביו⁴ או בנה על גביו ולא קבעו - עדין מתטמא במדרס⁵ כשהיה⁶; קבעו במסמרים ובנה עליו - טהור⁷. וכן מפץ שננתנו על גבי הקורות⁸: קבעו ולא נתן עליו את המעזיבה או שנתן עליו את המעזיבה ולא קבעו - מתטמא במדרס; קבעו ונתן עליו את המעזיבה - טהור²⁴.

(2) כלים פ"כ מ"ה. (3) במסמרים. (4) לא נתן עליו לבנים וסיד או טיט. (5) הכלי לא נעשה חלק מהבנין אם לא עשה שני הדברים האלה: קביעה במסמרים ובנין על גביו. (6) ואם ישב הזב על גבי הלבנים והטיט שעל הכלי שלא נקבע במסמרים הרי הוא טמא מידרס, אף-על-פי שהבנין מפסיק בינו ובין הכלי. (7) שהמחבר לקרקע אינו מקבל טומאה. (8) הבנאים מניחים קורות מכותל לכותל, ובין קורה לקורה מניחים קרשים ומפצים ונותנים עליהם טיט ואבנים. שטח זה שבין הקורות נקרא "מעזיבה".

ב. ספסל⁹ שנטל אחד מראשיו¹⁰ - עדין הוא ראוי למדרס. נטל השני - טהור. ואם יש בו גבה טפח²⁵ - מתטמא במדרס²⁶.²⁷

(9) שם פכ"ב מ"ג. (10) הספסל הוא קרש ארוך, ושני קרשים קטנים קבועים בשני צדדיו, קרש מזה וקרש מזה והם רגלי הספסל, ואם ניטל אחד משני הרגליים האלה, ראוי הוא עדיין לשבת עליו, ולפיכך הוא מתטמא במידרס הזב (ראה למעלה פכ"ה ה"ה). [במשנתנו הגירסא: "טהור", וברור שלרבינו גירסא אחרת]. (11) קרש שגובהו טפח, ראוי לשיבה.

ג. פסא¹² של פלה¹³ שננטלו חפוייו¹⁴ - טהור. ואם לא היו¹⁵ חפוייו יוצאים¹⁶ ונטלו - עדין הוא ראוי למדרס, שכן דרבו¹⁷ להיות מטהו על צדו¹⁸ ויושב עליו.

(12) שם מ"ד. (13) כסא מיוחד להושיב עליו את הכלה

1 טז. עגלה⁹⁴ של קטן⁹⁵ - מתטמא במדרס, שהרי נשען עליה⁹⁶.

(94) משנה ביצה כג, ב. (95) שמשחק בו ילד קטן, או שמתלמד בו ללכת (תוספות שם ד"ה עגלה). (96) ונשען מטמא כיושב, כמבואר בהלכות מטמאי משכב ומושב פ"ז ה"א.

3 יז. מקל⁹⁷ של זקנים - טהור מקלום, שאינו אלא לסייע⁹⁸.

(97) שבת סו, א. (98) וסיוע אינו שעינה ממש.

5 יח. סנדל⁹⁹ של סדין¹⁰⁰, והוא סנדל של עץ - מתטמא במדרס¹⁰¹, מפני שהסיד פעמים מטיל בו עד שמגיע לביתו.

(99) עדיות פ"ג מ"ח. (100) מוכרי סיד. נועלים סנדלי עץ כשהם מטפלים בסיד השורף את העור. (101) אף-על-פי שאין נועלים אותו להליכה. פסק כר' עקיבא, שגם ר' מאיר (גמרא שבת שם) סובר כמותו.

8 יט. קב¹⁰² של קטע¹⁰³ שיש בו בית קבול¹⁰⁴ תיתין¹⁰⁵ - מתטמא בשאר טמאות מפני בית קבול¹⁰⁵; ומתטמא במדרס, שהרי נשען עליו¹⁰⁶.

(102) משנה שם. (103) שנקטע חלק מרגלו, עושים תבנית רגל מעץ, וקושרים אותה לגופו, והוא משעין עליה את חלק הרגל שנשאר. (104) חלקי בשר הרגל (רבינו בפירושו למשנה שם. ורש"י מפרש שנותנים מוכין רכים בבית הקיבול, כדי שלא תיזק הרגל מהעץ הקשה). (105) ואין לו דין פשוטי כלי עץ. (106) כל כובד גופו נשען עליו, ואינו דומה למקל.

11 כ. ואלו¹⁰⁷ טמאין משום מרפב¹⁰⁸:

(107) כלים פכ"ג מ"ב. (108) טומאת מרכב, קלה מטומאת משכב ומושב: הנושא את המשכב (או המושב), וכן הנוגע בו מטמא אדם וכלים כל זמן שלא פירש הטומאה, אבל המרכב הנוגע בו אינו מטמא אדם וכלים אלא הנושא בלבד (רבינו בהלכות מטמאי משכב ומושב פרק ו הלכה ב). ומונה רבינו כאן כמה דברים שמטמאים טומאת מרכב בלבד.

12 מרדעת של חמור, וטפיטן של סוס¹⁰⁹, וכו' הגמל, ואף של נאקה¹¹⁰, וכל פיוצא בהן. הלוחות¹¹¹ שמניחין על גבי החמור ואחר כך נותנין עליו המשאו¹¹² - טהורות¹¹³; ואם היתה ראויה למרפב - טמאה.

(109) שהרוכב משעין עליו את רגליו. הוצרך להשיענו דין זה, שלכאורה הוא פשוט מאוד, מפני שבמשנה חולק ר' יוסי ואומר, שטפיטן של סוס דינו כמושב, מפני שהנאבקים במשחק מלחמתי, דרכם לעמוד עליהם בזמן המאבק, וכל דבר שעומדים עליו שלא בצורת רכיבה - דינו כמושב. ורבינו פסק כחכמים. (110) גמל לכן שהוא מטבעו תקיף,

ביום חופתה. לכיסא זה ריפורד מיוחד במקום המושב או טבלא של שיש, וריפורד זה נקרא במשנה "חיפוי". (14) מפני שאינו ראוי למלאכתו, ואין דרכם של בני אדם - חוץ לכלה - לשבת עליו והרי הוא כאילו נשבר. (15) דין זה נאמר במשנה ה בכיסא רגיל ולא בשל כלה (ראה פירוש רבינו שם), ונראה שגם בדברי רבינו כאן מדובר בכיסא פשוט. ופירוש הדברים: ארבע רגלי הכיסא מחוברות זו לזו בארבע קרשים קטנים, ועליהם מונח מושב מורכב משלושה קרשים והם נקראים "חיפויים". (16) קרשי המושב אינם בולטים, מחוץ למסגרת, שעליה הם נשענים. (17) רגיל הוא לעשות כך אפילו כשהחיפויים קיימים. (18) מניח את הכיסא על אחד מקרשי המסגרת. דקדק רבינו וכתב "שכן דרכו" (וכן כתוב גם במשנה), כי אלמלא דרכו בכך כשהכיסא שלם, הרי זה שניטל חיפוייו היה כלי שבור, שאינו ראוי למלאכתו ולא היה מיטמא במידרס [נראה שכל דין זה מקומו הנכון בסוף הלכה ד, ונשתרוב לכאן בטעות].

ד. כְּסֵא 19 שְׁנִטְלוּ חִפּוּיָיו 20 וְעָדִין הוּא רְאוּי לִישִׁיבָה 21 - מִתְּמָא. נִטְלוּ שְׁנֵים מִחִפּוּיָיו זֶה בְּצַד זֶה - טְהוֹרָה. 22

(19) שם מ"ו. (20) מדובר בחיפויים יוצאים מחוץ למסגרת, ואי אפשר לשבת על הכיסא כשהוא מוטא. (21) כגון שניטל הקרש האמצעי של המושב או השניים החיצוניים. (22) כחכמים במשנה, שם.

ה. שְׂדֵה 23 שְׁנִטְלוּ הָעֵלְיוֹן 24 שְׁלָה - טְמֵאָה מִפְּנֵי הַתַּחְתּוֹן, שְׁהוּא רְאוּי לְמִדְרָס; נִטְלָה הַתַּחְתּוֹן - טְמֵאָה מִפְּנֵי הָעֵלְיוֹן; נִטְלוּ שְׁתֵּי הֶן - הֵרִי הַדִּפּוּן 25 טְהוֹרִין. 26

(23) שם מ"ח. ברור שרבינו כאן מפרש ששדה היא מרכבה כפירוש רש"י (שבת מד, ב ובקהלת ב, ח), ויש בה שני מקומות ישיבה זה תחת זה. [בפירושו למשנה כתב ששדה היא ארון, שיש לו בית קיבול בעליונה ובית קיבול בתחתונה (לפי תרגום דיהרנבורג), אולם כאן אי אפשר לפרש כך, שהרי כתב מתמאה במידרס, וארון אין לו דין מידרס]. (24) הכיסא העליון. (25) כותלי השדה (ראה השלמות).

ו. תֵּבָה 26 שְׁנִפְתְּתָה מִצְדָּה 27 - מִתְּמָאָה בְּמִדְרָס וּבִשְׁאָר טְמֵאוֹת 28, מִפְּנֵי שְׁרָאוּיָהּ אֶף לִישִׁיבָה 29 וְהִפֵּל יוֹשְׁבֵין עָלֶיהָ. נִפְתְּתָה מִלְּמַעְלָה 30 - טְהוֹרָה מִן הַמִּדְרָס, שְׁהִי אֵינָה רְאוּיָה לִישִׁיבָה, וּמִתְּמָאָה בִּשְׁאָר טְמֵאוֹת, שְׁעָדִין הִיא מְקַבֵּלָת. נִפְתְּתָה מִלְּמַטָּה 31 - טְהוֹרָה מִפֶּל טְמֵאוֹת 32, אֶף עַל פִּי שְׁאִפְשָׁר לִישֵׁב עָלֶיהָ כְּכֵסֵּא; מִפְּנֵי שְׁעָקָר מַעֲשִׂיָה לְקַבְּלָהּ 33, וּכְכֵר בֶּטֶל הָעֵקָר. וְהַמְגוֹרוֹת 34 שְׁלָה - מִתְּמָאוֹת 35 וְאֵינָן חֲבוּרִי לָהּ 36. וְכֵן 37 מִשְׁפֵּלָת 38 שְׁנִפְתְּתָה 39 מִלְּקַבֵּל רְמוּנִים 40, אֶף עַל פִּי שְׁרָאוּיָה לְמִדְרָס 41 - הֵרִי הִיא טְהוֹרָה מִפְּלֹם; מִפְּנֵי שְׁעָקָר מַעֲשִׂיָה לְקַבְּלָהּ, וְהוֹאִיל וּבִטֵּל הָעֵקָר - בִּטְלָה הַטְּפִלָּה 42. 19

(26) שם פ"ט מ"ט. (27) נשבר אחד מדפנותיה הצדדיים. (28) שהרי היא ראוייה עדיין לקבלה. (29) נימוק לטומאת מידרס. (30) הדופן העליון נשבר. (31) שוליה נשברו, ואינה ראוייה לקבל. (32) אפילו מטומאת מידרס שנוגתה גם בדברים שאין להם בית קיבול. (33) תשמישה העיקרי היא לקבל חפצים ופירות, ולצורך זה עשו אותה, ובית קיבולה עושה אותה כלי ראוי לקבל טומאת מת ושרץ, ומפני שלפעמים יושבים עליה - מיטמאה גם במידרס, אבל כשאינה ראוייה לקבל, יצאה לגמרי מתורת כלי ובטלה הכשרתה לקבל טומאת מת ושרץ, ומתוך כך בטלה גם הכשרתה לטומאת מידרס שבאה לה כטפילה. פסק כחכמים במשנה, שם. (34) אם היו מגירות בתיבה, שאפשר להוציאן (ראה למעלה פ"ג ה"ו). (35) אף-על-פי שהתיבה נפחתה מלמטה. והטעם, מפני שיש להן בית קיבול משלהן - נידונות ככלים בפני עצמם. (36) אפילו לא נפחתה התיבה כלל, והיא מקבלת טומאה - אין המגירות מתטמאות כשנגע אב הטומאה בתיבה, ואם נגע טומאה כזו במגירה לא נטמאה התיבה. (37) שם מ"ו. (38) סל גדול עשוי להוליך בו זבל, ויש לו מקום ישיבה בשביל הנהגה. [יש מפרשים שפיתחה מן הצד]. (39) נשברו שוליה. (40) כשיעורה לטהרה (ראה למעלה פ"ו ה"ב). (41) יותר מתיבה שנפחתה מלמטה, שהרי נשאר בה מקום נוח לישיבה. (42) כדעת חכמים במשנה, שאפילו אם נשאר מקום לישיבה בטלה טומאת מידרס, מפני שהמשפלת נעשתה להולכת זבל ולא לישיבה. [ונראה, שאם ייחדה לישיבה אחר שנפחתה, מקבלת טומאת מידרס מכאן ולהבא ככל פשוטי כלי עץ].

ז. עֲרֵכָה 43 שֶׁל עֵץ שְׁמַגְבִּלִין 44 בָּהּ הַבְּנִין 45 אוֹ אֶת הַגִּפְסִיס, אֶף עַל פִּי שְׁמַקְבֵּלָת שְׁאָר טְמֵאוֹת - אֵינָה מִתְּמָאָה בְּמִדְרָס 46. וְשִׁלְשִׁין בָּהּ אֶת הַבִּצָּק, שְׁמַחֲזִקָת מִשְׁנֵי לֶגֶן 47 וְעַד תְּשַׁעָה קַבִּין 48, שְׁנִסְדָּקָה עַד שְׁאִינוֹ יָכוֹל לְרַחֵץ בָּהּ רִגְלוֹ אַחַת מִפְּנֵי הַסֵּדֶק 49 - הֵרִי זֶה מִתְּמָאָה בְּמִדְרָס; שְׁסִתְמָה 50 שְׁפּוֹפְתָה 51 וְיוֹשֵׁב עָלֶיהָ לְפִי גְדֻלָּה וְסִדֵּק שְׁלָה. הַנִּיחָה בְּגִשְׁמִים 52 עַד שְׁנִפְתְּתָה וְנִסְתָּם הַסֵּדֶק - אֵינָה מִתְּמָאָה בְּמִדְרָס, שְׁהִי הִיא רְאוּיָה לְלוֹשׁ בָּהּ וּתְחִלַּת מַעֲשִׂיָה לְלוֹשׁ בָּהּ 53, וּמְקַבֵּלָת שְׁאָר טְמֵאוֹת. חֲזֹר וְהַנִּיחָה בְּקָרִים 54 וְנִפְתַּח הַסֵּדֶק - חֲזֹרָה לְקַבֵּל טְמֵאוֹת מִדְרָס 55, וְטְהוֹרָה מִשְׁאָר טְמֵאוֹת. 31

(43) שם פ"כ מ"ב. (44) מערבים. (45) הטיט והחול לצורך הבניין. (46) אין דרכם של בני אדם לשבת או לעמוד בעריבה כזו, מפני הלכלוך. (47) תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"א ה"א. (48) הקב מחזיק ששה לוגין. (49) שהמים יוצאים מהר דרך הסדק, ומדובר, כשהיא עדיין מקבלת רימונים ומטמאה בשאר טומאות. (50) כלומר, מתחילה היא עומדת לכך, שאם תיסדק ישתמשו בה לישיבה. תיבה נוספת זו נאמרה, כדי לתרץ תמיהת האחרונים, למה לא אמרו בזה "בטל העיקר בטלה הטפילה" כמו בהלכה הקודמת (ראה 'תוספות חדשים' למשנתנו). (51) הופכה על פיה. ואם אינה מחזיקה שני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מידרס מפני שמיטה רגילה להיטמא טומאת מידרס על-ידי ישיבת אשה נדה. (74) הדופן שמצד הראש או מצד הרגליים. (75) שתי כרעי המיטה שמשני צידיה. (76) ואפשר לשכב עליה, אמנם באופן לא נוח כל-כך. (77) שמצידיה. (78) אי-אפשר לשכב על מיטה משופעת לכל אורכה (ראה הי"ג). ואם החזיר למקומם את החלקים שניטלו – חזרה הטומאה (תפארת ישראל').

- יא. קצץ⁷⁹ שתי לשונות⁸⁰ של מטה באלכסון⁸¹, או שִׁקְצָץ שתי כרעים טפח על טפח⁸² באלכסון, או שִׁמְעָטֶן⁸³ פחות מטפח⁸⁴ - הרי זו נשברה וטהורה. נשברה ארפה⁸⁵ ותקנה - עדן היא אב טמאה כשהיתה⁸⁶; נשברה הארפה השניה ותקנה⁸⁷ - טהורה מן המדרס⁸⁸. אבל טמאה מגע מדרס⁸⁹. לא הספיק לתקן את הראשונה עד שנשברה השניה - טהורה⁹⁰.

(79) שם. (80) העצים שבארבע זוויות המיטה שראשי הארוכות והקצרות תחובים בחריצים שבהם. (81) הארוכות והקצרות מחוברות בצורת מרובע, וקצץ את שתי הלשונות שבראשי אלכסון המרובע, כגון מזרחית-דרומית ומערבית-צפונית, ומתוך כך נתפרקה המיטה לשני חלקים ובכל חלק ארוכה וקצרה. (82) הגר"א בהגהותיו למשנה, מוחק את המלים "טפח על טפח", ומסתבר שגם בדבריו רבינו כאן יש למוחקן לפי דעתו. וכן הוא גורס בתוספתא, כלים בבא-מציעא פ"ה ה"ב. [במשניות שנדפסו בששה סדרי משנה, הכניסו: "טפח על טפח", ובמשנה שנספחה למסכת נדה, הוצאו מילים אלו]. (83) את כל ארבעת הכרעיים. (84) קצץ חלק מן הכרעיים והשאר פחות מטפח בגובהן, והמיטה מונחת פחות מטפח מעל גבי הקרקע. רבינו בפירושו למשנה מבאר, שהמילים "פחות מטפח" נמשכות גם לדין קצץ שתי כרעיים באלכסון. ולמה צריך להשמיענו שקצץ ארבע כרעיים טהורה, אחר שהודיע כבר שקצץ שתיים – טהורה? מפני שאפשר לומר שאם כל הרגליים שוות – המיטה אינה מתגודדת וראייה יותר לשכיבה ממיטה ששתי רגליה באלכסון אחד קצרות יותר מאלו שבאלכסון השני. (85) שם, מ"ו. (86) אפשר להשעין המיטה לכותל. (87) מדובר במיטה טמאה מידרס. (88) ואע"פ שהשנייה נשברה אחר תיקון הראשונה. והטעם, מפני ששכירת שתי הארוכות מבטלת את המיטה שנטמאה, וזו המתקנת פנים חדשות היא, ומיטה זו לא נטמאה טומאת מידרס (ראה שבת קיב, ב). (89) ככל דבר הנוגע במידרס שנעשה ראשון לטומאה. וטעמו של דבר: הארוכה המתקנת הראשונה נגעה במיטה הטמאה מידרס, וקיבלה טומאת מגע שלא פקעה ממנה כשנשברה ארוכה שנייה, מפני שטומאה זו באה לה מחמת עצמה, וטומאתה זו מתפשטת על כל המיטה המחוברת לה (דינים דומים תמצא למעלה, בפ"ז הי"ב, ובפכ"א הלכות ט"י). (90) לגמרי, ואין עליה טומאת מגע מידרס אפילו אחר שתקנה, שאין התיקון מועיל להחזירה לטומאתה, מפני שמיטה חדשה באה לכאן, כמו שביארנו למעלה.

יב. מטה⁹¹ שהיתה טמאה מדרס או בשאר טמאות, ונקט

לוגין - דינה ככל כלי בית, שטהרתם במוציא זיתים, מפני שאין משתמשים בה לרחיצת רגליים. (52) משנה, שם. (53) ואם אדם יושב על עריבה ראוייה ללישה, אומרים לו: "עמוד ונעשה מלאכתנו". (54) צ"ל "בקדים", וכן הגירסא במשנה. ופירש רבינו שם שהניחה ברוח מזרחית וייבשה את העריבה, ומתוך כך נתת הסדק. (55) בתוספתא שם, אמר רבי יוסי: מטמאת ומיטהרת אפילו עשר פעמים ביום.

- ח. ערבה⁵⁶ גדולה⁵⁷ שהיא יתר על תשעה קבין שנפחתה מלקבל רמונים⁵⁸ והכינה⁵⁹ לשיבה - הרי זו טהורה אף מטמאת מדרס עד שיקציע⁶⁰; שאין המחשבה מועלת בערבה גדולה שנפחתה עד שיעשה בה מעשה⁶¹. עשאה⁶² אבוס לבהמה⁶³, אף על פי שקבעה בכהל - טמאה⁶⁴ בכל הטמאות⁶⁵.

(56) שם מ"ד. (57) למעלה מתשעה קבים. (58) ויצאה מתורת כלי מפני שאינה ראויה לקבל. (59) במחשבה או בדבור. (60) יחתוך את הקצוות, כדי שתהיה נוחה לשיבה. (61) דעת חכמים במשנתנו. (62) לעריבה גדולה שנפחתה (תפארת ישראל' במשנתנו). (63) והתקינה לכך על-ידי מעשה. (64) אבוס משמש להניח בו חבילות קש ועשבים, ולפיכך חזרה לקבל טומאה אף-על-פי שניקבה במוציא רימון. (65) פירוש, בכל שאר הטומאות אבל לא במידרס, שהרי איבוס הקבוע בכותל אינו ראוי לשיבה או לשכיבה. ולמה אינו נידון כמחובר לקרקע שאינו מקבל טומאה? מפני שלא נעשה מתחילתו לקביעה בקרקע וגם אינו משמש את הקרקע, שהרי אינו חלק של הבנין ואפשר להשתמש באבוס שאינו מחובר לכותל (ברטנורא' ותפארת ישראל' שם).

- ט. מטה⁶⁶ שנטלו⁶⁷ שתי ארפות⁶⁸ שלה אחר שננטמאת ועשה לה ארפות חדשות ולא שנה את הנקבים⁶⁹ ונשברו החדשות⁷⁰ - עדן היא בטמאתה⁷¹; נשברו הישנות - טהורה, שהפל הולך אחר הישנות.

(66) שם פ"ט מ"ו. (67) ולא נשברו. (68) שני הדפנות הארוכים הנמשכים ממראשתי המיטה עד למרגלותיה. (69) חריצי לשונות המיטה שהארוכות תחובות בהם (ראה למעלה פ"ד ה"ב תיאור מלא של תבנית המיטה). (70) פירוש, אפילו נשברו. (71) מפני שהישנות קיימות, ואפשר להחזירן בנקל למקומן הראשון ללא כל שינוי – לא פקעה טומאתה של המיטה. והוא-הדין כשלא עשה לה חדשות, תורת מיטה עליה, ונקט "עשה חדשות" לרבותא, שלא תחשוב שעשיית החדשות מוכיחה שאין בדעתו כלל להחזיר את הישנות למקומן (סדרי טהרות').

- י. מטה⁷² שהיתה טמאה מדרס⁷³ ונטלה קצרה⁷⁴ ושתי כרעים⁷⁵ - עדן היא בטמאתה, שעדין צורת המטה עומדת⁷⁶; ונטלה ארפה ושתי כרעים⁷⁷ - טהורה⁷⁸.

(72) שם פ"ח מ"ה. (73) הוא-הדין בטומאות אחרות, ונקט

נשברה ארוכה ושתי כרעיים נטהרה, מפני שאין לה צורת מיטה, ואם יסמכה בכותל תהיה מיטה חדשה, וכאן אנו דנים על קבלת טומאה מכאן ולהבא, ומיטה חדשה זו מקבלת טומאה לדעת חכמים במשנתנו, ופסק כמותם. ונראה שמדובר בחישוב עליה לסומכה בכותל] (ראה ראב"ד וכסף-משנה)

יד. מטה¹⁰¹ שנטמאת פלה¹⁰², אם הטבילה איברים¹⁰ איברים¹⁰³ - טהורה¹⁰⁴.

(101) כלים, שם. (102) כשהיא שלימה. (103) פירקה והטביל כל חלק בפני עצמו. (104) הטבילה מועילה. רבינו מפרש מחלוקתם של רבי אליעזר וחכמים במשנתנו, בטבילת איברי מיטה טמאה שנתפרקה, ופסק כחכמים. אולם במשנה עצמה פירש אחרת (ראה ר"ש שם, ו'תוספות' סוכה טז, א ד"ה מיטה). ומדובר כשנשארו ארוכה או קצרה ושתי כרעיים מחוברות, אבל כשלא נשארו - פרוחה טומאתה ואינה צריכה טבילה.

טו. המפרק¹⁰⁵ את המטה להטבילה - הנוגע¹² בחבלים¹⁰⁶ שלה טהורה¹⁰⁷.

(105) שם פי"ט מ"א. (106) המסורגים בין דפנות המיטה. (107) לפני הפריקה דין החבלים כדין המיטה מפני שהם מחוברים לה, וכשפרקה נפסק החיבור, וחבלים בלתי ארוגים אינם מקבלים טומאה כלל בפני עצמם ומשום כך נטהרו.

1 ונגנב חציה או אבד חציה או שחלקיה אחיץ⁹² או שתפין - הרי זו טהורה⁹³, שהרי זו ככלי שגשפר⁹⁴.
3 החזירה - מקבלת טמאה מכאן ולהבא⁹⁵. הרי זה דומה למי שעשה כלי אחד משברי פלים שנטמא,
5 שהוא טהור⁹⁶ ומקבל טמאה להבא.

(91) שם מ"ט. (92) שנפלה להם בירושה. (93) אפילו אם נשארו ארוכה ושתי כרעיים, פקעה טומאתה הישנה. (94) ואין זה דומה לדין שבה"ט, כי במקרים שאנו דנים בהם כאן אין הדבר מתקבל על הדעת שיוחזרו החלקים החסרים למקומם. (95) טומאה ראשונה פקעה כשנחלקה המיטה, ואחר שחזר והשלימה נידונית כמיטה חדשה שלא נטמאה מעולם. ואין זה דומה לניטלו שבהלכה י, מפני שכאן לא העלה על דעתו שיוחזרו, ולפיכך בטלה מתורת כלי. ולזה נתכוון רבינו באמרו: "שהרי זו ככלי שבור". (96) חוץ לכלי מתכות (ראה למעלה פ"ב ה"א).

6 יג. מטה⁹⁷ שגפרקו איבריה, אם נשברה⁹⁸ ארפה ושתים פרעים או קצרה ושתים פרעים - הרי אלו מתטמאין⁹⁹, מפני שראויין לסמכן בפתל ולישן¹⁰⁰ עליהן.

(97) שם. (98) ה'חזון איש' גורס: נשארה. (99) החלקים השלמים שנשארו, שהם קצרה ושתי כרעיים או ארוכה ושתי כרעיים - מקבלים טומאה. (100) סוכה טז, א. [למעלה בהלכה י מדובר במיטה טמאה. ואמרנו, שאם

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – א'ז' אלול תשע"ט

פ'לדיגי שתי המצוות האלה בפרק ד' ממנחות (לא):
30 ואילך).

יום שני ב' אלול ה'תשע"ט מצות עשה טו. יח.

המצוה ה"טו — הצווי שנגצטינו במעשה מזוזה, והוא אמרו 'תעלה': ויכתבתם על-מזוזות ביתך ובשעריך" (דברים ו, ט). וכבר נכפל הצווי בענין זה (שם יא, ב); ודיני מצוה זו פלם נתבאר בפרק ג' ממנחות (דף לא ואילך).

המצוה ה"יח — הצווי שנגצטינו שיהא לכל-זכר ממנו ספר תורה לעצמו. ואם יכתבו בידו — הרי זה משבח מאד והוא עדיף, כמו שאמרו (מנחות ל): "כתבו, מעלה עליו הכתוב כאלו קבלו מהר סיני". ואם אי אפשר לו לכתבו בידו — חייב הוא לקנותו או בקש שיקתבו בשבילו, והוא אמרו 'תעלה': "כתבו לכם

יום ראשון א' אלול ה'תשע"ט

מצות עשה יג.

14 המצוה ה"יג — הצווי שנגצטינו במעשה תפלין של יד, והוא אמרו 'תעלה': ויקשרתם לאות על ידך" (שם);
15 וגם הצווי במצוה זו נכפל ארבע פעמים. והקצרה שתפלין של ראש ושל יד שתי מצות — הוא אמרם בגמרא מנחות (מד). על דרך התמה על מי שסובר, שתפלין של ראש ושל יד לא תונח אחת מהן בלי
20 האחרת, אלא כשיהיו שתייהן בגמץא, וזה לשונם: "מאן דלית לה שתי מצות, חדא מצוה לא לעבד?" כלומר:
22 מי שאי אפשר לו לעשות שתי מצות לא יעשה [לפחות] אחת? ! לא, אלא יעשה את-המצוה שבידו, ולפיכך יניח
24 איזו מהן שבגמץא. הנה נתבאר לך, שקראו לתפלין של יד ושל ראש שתי מצות. ושתי מצות אלו אין הנשים
26 תכבות בהן, שהרי אמר 'תעלה בטעם חיוכן': "למען תהיה תורת ה' בפיך" (שמות יג, ט) — ונשים אינן תכבות
28 בתלמוד תורה, וכך בארו במכלתא. וכבר נתבאר

29 "התכלת אינה מעפכת את-הלכן והלכן אינו מעפכ את-
30 התכלת", שכן אמרו בספרי (פרשת שלח שם): "כול שכן
31 שתי מצות: מצות תכלת ומצות לבן? תלמוד לומר: והיה
32 לכם לציצת — מצוה אחת היא ואינה שתי מצות". וזו
33 אין הנשים חייבות בה, כמו שנתבאר בתחלת גמרא
34 קדושין (ג). וכבר נתבאר כל-דיני מצוה זו בפסק ד'
35 ממנחות (לח. ואילך).

יום חמישי ה' אלול ה'תשע"ט

מצות עשה יט.

36 המצוה הי"ט — הצווי שנגצטינו להודות לו יתעלה
37 אחר כל-אכילה, והוא אמרו יתעלה: "ואכלת ושבעת
38 וברכת את-ה' אלהיך וגו'" (דברים ח, י). ולשון התוספתא
39 (ברכות ריש פרק ו): "ברכת המזון מן-התורה, שנגמר:
40 ואכלת ושבעת וברכת את-ה'". וכבר נתבאר דיני מצוה
41 זו בכמה מקומות במסכת ברכות.

יום שישי ו' אלול ה'תשע"ט

מצות עשה יט.

42 המצוה הי"ט — הצווי שנגצטינו להודות לו יתעלה
43 אחר כל-אכילה, והוא אמרו יתעלה: "ואכלת ושבעת
44 וברכת את-ה' אלהיך וגו'" (דברים ח, י). ולשון התוספתא
45 (ברכות ריש פרק ו): "ברכת המזון מן-התורה, שנגמר:
46 ואכלת ושבעת וברכת את-ה'". וכבר נתבאר דיני מצוה
47 זו בכמה מקומות במסכת ברכות.

יום ש"ק ז' אלול ה'תשע"ט

מצות עשה יט.

48 המצוה הי"ט — הצווי שנגצטינו להודות לו יתעלה
49 אחר כל-אכילה, והוא אמרו יתעלה: "ואכלת ושבעת
50 וברכת את-ה' אלהיך וגו'" (דברים ח, י). ולשון התוספתא
51 (ברכות ריש פרק ו): "ברכת המזון מן-התורה, שנגמר:
52 ואכלת ושבעת וברכת את-ה'". וכבר נתבאר דיני מצוה
53 זו בכמה מקומות במסכת ברכות.

1 את-השירה (שירת האזינו) הזאת" (שם לא, יט) ומתוך
2 הצווי על כתיבת פרשת השירה נלמד על חיוב כתיבת כל
3 התורה, לפי שאינו מתר לכתב את-התורה פרשיות
4 פרשיות (ובעל-כרחי חייב בכתיבת התורה כולה). ואכן
5 רצונו באמרו "את-השירה הזאת" — כל-התורה
6 הכוללת את-השירה הזאת. ולשון גמרא סנהדרין (כא):
7 "אמר רבא: אף-על-פי שהניחו לו לאדם אבותיו ספר
8 תורה — מצוה לכתב משלו, שנגמר: 'ועתה כתבו לכם
9 את השירה הזאת'. איתבה (הקשה על דבריו) אביי: (נאמר
10 במשנה שמלך) כותב לו ספר תורה לשמו, כדי שלא
11 יתגאה בשל אבותיו — (מכאן ש)מלך אין (כו), הדיט
12 לא?!" ובאה התשובה: "התם לא נצרכה (שם לא בא
13 הפסוק ללמד) אלא לשתי תורות, דתנא: 'וכתב לו
14 את-משנה התורה' — שתי תורות"; כלומר, שהחלוק
15 בין מלך להדיט הוא, שכל-אדם חייב לכתב ספר תורה
16 אחר, והמלך שני ספרי תורות, כמו שנתבאר בפסק ב'
17 מסנהדרין. וכבר נתבאר דיני כתיבת ספר תורה ונתנאו
18 בפסק ג' ממנחות (ל ואילך) ובריש (בבא בתרא יגיד).
19 ושבת (קלג).

יום שלישי ג' אלול ה'תשע"ט

מצות עשה יז.

20 המצוה הי"ז — הצווי שנגצטינו שכל-מלך היושב
21 אצלנו על פסא המלכות יכתב ספר תורה לעצמו ולא
22 פחד ממנו, והוא אמרו יתעלה: "והיה כשכתו על פסא
23 ממלכתו וכתב לו את-משנה התורה הזאת" (שם יז, יח).
24 וכבר נתבאר כל-דיני מצוה זו בפסק ב' מסנהדרין (כא).

יום רביעי ד' אלול ה'תשע"ט

מצות עשה יד.

25 המצוה הי"ד — הצווי שנגצטינו במעשה ציצית,
26 והוא אמרו יתעלה: "ועשו להם ציצת וגו' ונתנו על-ציצת
27 הפנף פתיל תכלת" (במדבר טו, לח). אף אינה נמנית כשתי
28 מצות, אף-על-פי שהפילל הוא אצלנו (מנחות לח).

המשך ביאור למס' כריתות ליום שבת קודש עמ' ב

9 מה הנפקא מינה בין הטעם שרבה אמר לטעם של רבי זירא.
10 משיבה הגמרא: איכא ביניהו — יש הבדל בין השיטות באופן שהיו
11 לפניו רק ביות ופחצה, ואכל כוית, לרבא לרבא לרבא — לא היו
12 כאן שתי חתיכות שראויות לחיוב, שהרי כפחות מכזית אין חיוב
13 אשם כלל, והרי הוא כמי שאינו, והרי זה בספק של חתיכה אחת
14 ופסול מאשם תלוי, ואילו לרבי ירמיה חייב באשם תלוי, שהרי
15 נשאר חצי זית, ואפשר לברר איסורו.

1 כיון שאשם תלוי בא רק כדי להגן מהיסורים עד שיוודע לו שחטא,
2 ויביא חטאת, לכך יש צורך שיהא החטא יכול להתברר, ובאופן
3 שהיו לפניו שתי חתיכות ואכל אחת מהם, אפשר לברר איסורו על
4 ידי אדם בקי שיכיר אם החתיכה הנותרת היא שומן או חלב,
5 ויתברר מה היתה החתיכה האחרת שאכל. אבל בספק של חתיכה
6 אחת, לאחר שאכל אותה אי אפשר לברר איסורו, ולכן אינו מביא
7 אשם תלוי.
8 מבררת הגמרא: מאי איכא בין טעמא דרבא לטעמא דרבי ירמיה —

ירמיה פרק כ ייח

י כִּי שָׁמַעְתִּי דְּבַת רַבִּים מְגֹר מִסְבִּיבֵי הַגִּידוֹ וְנִגִּידָנוּ כָּל אֲנֹשׁ שְׁלוֹמִי שְׁמִרִי צִלְעִי אוֹלִי יִפְתָּה וְנוֹכְלָה לֹא וְנִקְחָה נִקְמַתְנוּ מִמֶּנּוּ: יא וַיְהִיָּה אוֹתִי כַּגִּבּוֹר עָרִיץ עַל־כֵּן רִדְפִי וַיִּשְׁלֹוּ וְלֹא יָכֻלוּ בָּשׂוּ מְאֹד כִּי־לֹא הִשְׁפִּילוּ בְּלִמַּת עוֹלָם לֹא תִשְׁכַּח: יב וַיְהִיָּה צְבָאוֹת בְּחֵן צִדִּיק רָאָה כְּלִיּוֹת וְלֹב אָרָאָה נִקְמַתְךָ מֵהֶם כִּי אֵלֶיךָ גִּלְתִּי אֶת־רִיבִי: יג שִׁירוּ לַיהוָה חֲלָלוּ אֶת־יְהוָה כִּי הִצִּיל אֶת־נַפְשׁ אֲבִיוֹן מִיַּד מְרַעִים: יד אַרְוֹר הַיּוֹם אֲשֶׁר יִלְדְתִי בּוֹ יוֹם אֲשֶׁר־יִלְדְתִנִּי אִמִּי אֶל־יְהִי בְרוּךְ: טו אַרְוֹר הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּשָׂר אֶת־אֲבִי לֵאמֹר יִלְד־לֶךְ בֶּן זָכָר שְׂמִי שְׁמַחְהוּ: טז וְהָיָה הָאִישׁ הַהוּא כְּעָרִים אֲשֶׁר־הִפְךָ יְהוָה וְלֹא נָחַם וְשָׁמַע וְעָקָה בְּפֶקֶד וּתְרוּעָה בָּעֵת צָהָרִים: יז אֲשֶׁר לֹא־מוֹתַתִּנִּי מִרְחֶם וּתְהִי־לִי אִמִּי קִבְרִי וּרְחֻמָּה הֲרַת עוֹלָם: יח לָמָּה זֶה מִרְחֶם יִצְאֲתִי לִרְאוֹת עֵמָל וַיִּגֹן וַיִּכְלֹ בְּבִשֶׁת יָמַי:

רש"י

אחרינו: (יא) כי לא השכילו. לא הצליחו בעצתם: (יד) ארור היום אשר ילדתי בו. פוא"י איניינר"ט בלעז היא שעת הריון ועל ידי אונס שימש חלקיהו אביו מיטתו ביום שהיה בורח מפני מנשה שהיה הורג את הנביאים ושימש מיטתו וברח: (טו) שמת. מ"ם דגושה שהוא ל' תשמח אחרים ששמח את אביו בבשורתו: (טז) כערים אשר הפך. סדום ועמורה: ולא נחם. משגור עליהם חורבן לא חשב מחשבה אחרת לבטל גזרתו: (יז) אשר לא מותתני. מלאך המות מרחם והרי זה מן המקראות קצרי דיבור: הרת עולם. הריון של עולמית: (יח) עמל ויגון. חורבן בית המקדש:

מצודת ציון

(י) דבת. ענין אמירה ועל פי רוב יאמר על האמיר' הרע' כמו דבת הארץ (במדבר יג): מגור. ענין אסיפה: שומרי. ענין תקוה וצפוי כמו ואביו שמר את הדבר (בראשית לו): צלעי. ענין חגור ופסח, ויאמר על המכשול והתקלה וכן ובצלעי שמחו (תהלים לה): יפותה. מל' פיתוי והסתה: ונוכלה. מל' יכולת: (יא) אותי. עמי וכן ואדבר אותך (יהוה אל ב): עריץ. חזק כמו אל נערץ (תהלים פט): השכילו. ענין הצלחה על כי המצליח נדמה בעיני הבריות שעושה מעשיו בהשכל וכן ויהי דוד לכל דרכיו משכיל (ש"א יח): (יב) בוחן. מלשון הבחנה: (יג) מרעים. רשעים: (טז) נחם. ענין היפוך מחשבה: ותרועה. ענין זעקת יללה כמו נפשו ירעה לו (ישעיה טו): (יז) מרחם. הוא מקום הולד: הרת. מל' הריון: (יח) עמל. ענין יגיעה: ויכלו. מל' כליון:

מצודת דוד

(י) כי שמעתי. אע"פ ששמעתי דברי רבים אסיפת אויבים מסביב שאומרים אלו לאלו הגידו עליו עדות שקר ונגיד הדבר ההוא לפני המלך: כל אנשו. כל איש ואיש אשר חשבתים שהם אוהבי וחפצי שלומי המה מצפים על תקלתי להיות צולע ופוסח והוא ענין מליצה: אולי יפותה. באמרם אולי יפותה לדברינו ונוכלה לו שידבר דבר שיהיה בעבורו חייב מיתה ואז נקחה את נקמתנו ממנו: (יא) וה' אותי. הנה עכ"ז היה ה' עמי לעזרה כגבור חזק על כן כשלו רודפי ולא יוכלו לי לעשות עמי רעה: בושו מאד. נתביישו מאד כי לא הצליחו בעצתם וכלימת עולם תהיה זאת להם ולא תשכח: (יב) וה' צבאות. ואתה ה' צבאות הבוחן את הצדיק לדעת מעשיו ורואה מחשבות כליות ולב בטוח אני אשר בעיני אראה נקמתך מהם: כי אליך. לבד אליך אני מגלה הריב שיש להם עמדי ולא גיליתי למי לבקש ממנו עזר: (יג) שירו לה'.

ומעתה אתם אנשי הצדק שירו לה' והללו אותו אשר הציל מיד המרעים את נפש האביון, ועל נפש עצמו אמר: (יד) ארור היום. ממרירות לב על כי רבים קמו עליו קלל ירמיה מולדתו כפי המורגל בפי קשי המזל: יולדתי בו. הוא יום ההריון המיוחס גם לאב וכמ"ש לאביך זה ילדך (משלי כג): אשר ילדתי אמי. זה יום הלידה המיוחס לבד לאם: (טו) ארור האיש וכו'. הואיל ולמפרע לא היתה הבשורה טובה בודאי לא היה המבשר איש טוב כי דרך איש טוב לבשר טובה כמ"ש איש טוב זה ועל בשורה טובה יבוא (ש"א יח): שמח שמחה. אמר בתמיה וכי למפרע היתה שמחה: (טז) והיה האיש ההוא. זה המבשר: כערים וכו'. הם סדום וחברותיה: ולא נחם. משגור עליהם הפיכה לא חשב מחשבה אחרת לבטל הגזירה: ושמע. המבשר הזה ישמע מאוהביו זעקת צרה ותורעת יללה: (יז) אשר לא מותתני מרחם. ר"ל לזה אני מקלל יום הלידה והמבשר כי למה מי שבידו להמית לא המית אותי עודי ברחם והיה לי אם כן אמי לקבר לפי שעה ורחמה היה לי הריון עד עולם עד המיתה: (יח) למה זה מרחם יצאתי. ר"ל למה יצאתי מעצמי כדרך הנולד חי: לראות עמל ויגון. התולדה הזאת היתה לרעתי לראות עמל ויגון והנה ימי כלים בבושת כי כל הימים מביישים אותי הקמים עלי:

קהלת פרק ז כז-כט

כז רֵאָה זֶה מִצָּאתִי אִמְרָה קֹהֶלֶת אַחַת לְאַחַת לְמִצָּא חֲשֹׁבוֹן: כח אֲשֶׁר עוֹד־בְּקֶשֶׁה נַפְשִׁי וְלֹא מִצָּאתִי
אֲדָם אֶחָד מֵאֵלַי מִצָּאתִי וְאִשָּׁה בְּכָל־אֵלֶּה לֹא מִצָּאתִי: כט לְבָד רֵאָה־זֶה מִצָּאתִי אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים
אֶת־הָאָדָם יֵשֶׁר וְהִמָּה בְקֶשֶׁוֹ חֲשֹׁבוֹת רַבִּים:

רש"י

אלה האמורים למעלה שבקשתים ולא מצאתים בקשה עוד נפשי כשרה בנשים ולא מצאתי כי כולן דעתן קלה עליהן: אדם אחד מאלף מצאתי. בנוהג שבעולם אלף נכנסים למקרא, אין יוצאים מהם להצליח שראויים למשנה אלא מאה ואותם מאה שנכנסו למשנה אין יוצאים מהם לגמרא אלא עשרה ואותן עשרה שנכנסין לגמרא אין מצליח מהם אלא אחד להוראה הרי אחד מאלף: ואשה בכל אלה. אפילו באלף לכך אתה צריך להזהר בה: (כט) לְבָד רֵאָה זֶה מִצָּאתִי. שבאה לעולם תקלה על ידה: אשר עָשָׂה. הקב"ה את האדם הראשון ישר: והמה. משנודווגה לו חוה אשתו ונעשו שנים ונקראו המה: בקשו חשבונות רבים. מזימות ומחשבות של חטא כך נדרש במדרש:

(כז) ראה זה מצאתי אמרה קהלת אחת לאחת למצא חשבון. כל המצוות שהצדיקים עושים והעבירות שהרשעים עוברים נמנים לפני הקב"ה אחת על אחת עד שמצטרפות לחשבון גדול כך פירשו רבותינו במסכת סוטה: אמרה קהלת. אמרה קבוצת החכמה ואמרה נפשו המשכלת המקבצת החכמה: קהלת. לשון נקבה הוא וכשהוא אמרו בלשון זכר מוסב על הקובצה והוא שלמה, ובמדרש מצינו אמר רבי ירמיה בן אלעזר רוח הקדש פעמים משיחה בלשון זכר ופעמים משיחה בלשון נקבה. כתוב אחד אומר (תהלים ע) עזרי ומפלט לי וכתוב אחד אומר (שם מ) כי אתה עזרתי, כתוב אחד אומר (נחום ב) קול מבשר וכתוב אחד אומר (ישעיה ח) קול מבשר ציון: (כח) אשר עוד בקשה נפשי. לְבָד

מצודת ציון

(כז) אמרה קהלת. תחסר מלת נפש, ולזה אמר בלשון נקבה שעל הנפש ידבר וכאילו אמר נפש קהלת. וכן ותכל דוד (ש"א יג לט): חשבון. מחשבת בינה: (כח) עוד. ענינו הרבה יותר מן הנהוג והרגיל. כמו ויבך על צואריו עוד (בראשית מו כט):

(כח) אשר עוד בקשה נפשי. אשר הרבה בקשה נפשי יותר מן הרגיל למצוא דבר מבלי העריכו אל הפכו ולא יכולתי למצוא: אדם וגו'. מבין אלף אנשים מצאתי אדם אחד ישר והגון אף מבלי העריכו מול הפכו, כי מפאת עצמו היה ניכר שאדם ישר הוא: ואשה בכל אלה. אבל אשה ישרה והגונה מבלי העריכה מול הפכה לא מצאתי בכל אלה הנשים המיוחדות לי שהיו במספר אלף, שרות שבע מאות ופילגשים שלש מאות, כמו שנתבאר במקום אחר. וכאומר מאד קשה למצוא דבר מבלי העריכו מול הפכו, כי אף בין אנשים לא מצאתי מבלי העריכות לְבָד אחד מבין אלף, ובין הנשים לא מצאתי אף אחת מאלף מבלי העריכות מול הפכה: (כט) לְבָד רֵאָה זֶה מִצָּאתִי. והראוי ראה זה לְבָד מצאתי, רוצה לומר התבונן מה שזה לְבָד מצאתי דהיינו אדם ישר, אותו לְבָד מצאתי שישיר הוא מבלי העריכו מול הפכו: אשר עָשָׂה הָאֱלֹהִים. הוא בעבור כי ידעתי אשר האלהים ברא את האדם להיות ישר, רוצה לומר ללכת בדרך הממוצע בענין המדות בכעס ותוהו וחמלה והדומים, מבלי נטות אל הקצה מן הקצוות, ואיש אשר אלה לו ניכר הוא מפאת עצמו. (אבל אשה כזאת לא נמצאה ואינה ניכרת מפאת עצמה כִּי־אם בהעריכה מול הפכה אז נראה בה שהיא ישרה והגונה למולה). והמה. בני אדם הם הם המבקשים מחשבות רבות לנטות פעם אל הקצה האחד, וזהו כשרואה שנטה לבבו אל הקצה האחד אשר חכמים יגידו שאז מהראוי לו לנטות אל הקצה האחר למען יבא על האמצע, כי זהו דרך הישר ובעליו ניכר מפאת עצמו מבלי העריכו מול הפכו:

מצודת דוד

(כז) ראה זה. האמור בסוף המקרא: אמרה קהלת. אמרה נפש של המקבץ הדעות המנגדות. (ואמר כאחר המדבר, וכן דרך המקרא בהרבה מקומות): אחת לאחת למצוא חשבון. אין למצוא מחשבת בינה כִּי־אם להעריך אחת אל אחת, רוצה לומר להעריך דבר אל הפכו, כי אז יבין וישיכיל איזה יכשר:

(כח) אשר עוד בקשה נפשי. אשר הרבה בקשה נפשי יותר מן הרגיל למצוא דבר מבלי העריכו אל הפכו ולא יכולתי למצוא: אדם וגו'. מבין אלף אנשים מצאתי אדם אחד ישר והגון אף מבלי העריכו מול הפכו, כי מפאת עצמו היה ניכר שאדם ישר הוא: ואשה בכל אלה. אבל אשה ישרה והגונה מבלי העריכה מול הפכה לא מצאתי בכל אלה הנשים המיוחדות לי שהיו במספר אלף, שרות שבע מאות ופילגשים שלש מאות, כמו שנתבאר במקום אחר. וכאומר מאד קשה למצוא דבר מבלי העריכו מול הפכו, כי אף בין אנשים לא מצאתי מבלי העריכות לְבָד אחד מבין אלף, ובין הנשים לא מצאתי אף אחת מאלף מבלי העריכות מול הפכה: (כט) לְבָד רֵאָה זֶה מִצָּאתִי. והראוי ראה זה לְבָד מצאתי, רוצה לומר התבונן מה שזה לְבָד מצאתי דהיינו אדם ישר, אותו לְבָד מצאתי שישיר הוא מבלי העריכו מול הפכו: אשר עָשָׂה הָאֱלֹהִים. הוא בעבור כי ידעתי אשר האלהים ברא את האדם להיות ישר, רוצה לומר ללכת בדרך הממוצע בענין המדות בכעס ותוהו וחמלה והדומים, מבלי נטות אל הקצה מן הקצוות, ואיש אשר אלה לו ניכר הוא מפאת עצמו. (אבל אשה כזאת לא נמצאה ואינה ניכרת מפאת עצמה כִּי־אם בהעריכה מול הפכה אז נראה בה שהיא ישרה והגונה למולה). והמה. בני אדם הם הם המבקשים מחשבות רבות לנטות פעם אל הקצה האחד, וזהו כשרואה שנטה לבבו אל הקצה האחד אשר חכמים יגידו שאז מהראוי לו לנטות אל הקצה האחר למען יבא על האמצע, כי זהו דרך הישר ובעליו ניכר מפאת עצמו מבלי העריכו מול הפכו:

יהודי צריך... שיהיה אצלו הרגש ש"אתה בחרתנו מכל העמים", ועלידי'זה נעשה גם אצל הגוי הרגש של כבוד, ועד להרגש של יראה – אם יש צורך בכך.

משיחת שבת פרשת שופטים, ה'תשכ"ט

יב רבי יוסי אומר: יהי מִמּוֹן חֲבֵרָךְ חָבִיב עָלֶיךָ בְּשָׁלָךְ; וְהִתְקַן עֲצֻמְךָ לְלִמּוּד תּוֹרָה, שְׂאִינָה יִרְשָׁה לָךְ; וְכָל מַעֲשִׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם.

יג רבי שמעון אומר: הָיוּ זֵהִיר בְּקִרְיַת שְׁמַע וּבִתְפִּלָּה; וּכְשָׂאתָהּ מִתְפַּלֵּל, אַל תַּעַשׂ תְּפִלָּתְךָ קָבַע, אֱלֹא רַחֲמִים וְתַחֲנוּנִים לִפְנֵי הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא, שְׁנֶאֱמַר (ויאל ב, יג): "כִּי (אֵל) חֲנוּן וְרַחוּם הוּא אֲרָךְ אַפִּים וְרַב־חֶסֶד וְנָחֵם עַל־הִרְעָה"; וְאַל תְּהִי רָשָׁע בְּפִנִּי עֲצֻמְךָ.

יד רבי אלעזר אומר: הָיוּ שְׁקוֹד לְלִמּוּד תּוֹרָה; וְדַע מַה שֶּׁתִּשָּׁב לְאַפִּיקוֹרוֹס; וְדַע לִפְנֵי מִי אֵתָה עֹמֵל, וְנֶאֱמַן הוּא בַּעַל מְלָאכְתְּךָ, שִׁישְׁלֵם לָךְ שָׂכָר פְּעֻלָּתְךָ.

פירוש ברטנורא

יב התקן עצמך ללמוד תורה. שלא תאמר הואיל ואבי חכם ואבי חכם, תורה חוזרת על עצמה שלא ואני צריך לבקש אחריה: וכל מעשיך יהיו לשם שמים. אף בשעה שאתה עוסק באכילה ושתיה ודרך ארץ לא תתכוין להנהיג גופך, אלא שתהיה בריא לעשות רצון קונך:

יג הוי זהיר בקריאת שמע. לקרותו בעונתו. וכן תפלה, להתפלל כל תפלה ותפלה בעונתה: קבע. כאדם שיש עליו חובה דבר קבוע ואומר אימתי אפרוק מעלי חוב זה. אי נמי, קבע, כאדם שקבע לו לקרוא פרק אחד פרשה אחת, שאומר אותה בקריאה בעלמא, ואינו אומרה בלשון תחנונים כאדם שמבקש רחמים: כי אל חנון ורחום הוא. רוצה בתחנונים, ועל ידי התחנונים הוא מרחם מיד: ואל תהי רשע בפני עצמך. אל תעשה דבר שהיום ולמחר תרשיע אתה לעצמך בו. ורמב"ם פירש, אל תהי רשע בעיניך כלומר לא תחזיק עצמך כרשע, שמתוך כך אתה יוצא לתרבות רעה לגמרי. ואני שמעתי, אל תהי רשע בדבר זה שתפרוש מן הצבור ותעמוד בפני עצמך:

יד לאפיקורוס. לשון הפקר, שמבזה את התורה ומחשיבה כאלו היא הפקר. אי נמי, משיב עצמו כהפקר ואינו חס על נפשו לחוש שמא תבוא עליו רעה על שמבזה את התורה או לומדיה: ודע לפני מי אתה עמל. בתשובה זו שאתה משיב לאפיקורוס. שלא יפתה לך לנאות לדעתו:

משניות מבוארות – קהתי

— שלושה סוגי תפלות ישנם, וכולם כלולים בפסוק זה: א. שציליהו הקב"ה מצוות, ואף שחטא יאריך אפו. ולא יענישנו; ב. שייטיב לו וימלא משאלות לבו, ואף שלפי מעשיו אינו ראוי לכך, הקב"ה ירבה חסדו עמו; ג. שימחול לו הקב"ה על חטאיו, וינחם על הרעה שראוי לו. אבל כל שלשת מיני התפלות לא ישיג אדם אלא על ידי זה שהקב"ה הוא חנון ורחום, דהיינו כשיתפלל אליו בדרך רחמים ותחנונים (תפארת ישראל). וְאַל תְּהִי רָשָׁע בְּפִנִּי עֲצֻמְךָ — אל תהא רשע אפילו בעיני עצמך, שלא תעשה דבר שהיום או מחר תרשיע את עצמך, ותאמר: למה עשיתי רשע זה? ויש מפרשים: אל תהי רשע בפני עצמך — אל תהא רשע בדבר זה שתפרוש מן הצבור ותעמוד בפני עצמך, אלא תהא דעתך מעורבת עם הבריות. ורמב"ם מפרש: אל תהי רשע בפני עצמך — אל תחשוב את עצמך רשע, שמתוך כך תצא לתרבות רעה לגמרי.

יוס שני

באור משנה יד

רבי אלעזר בן ערך דורש שקידה יתירה והתמדה רבה בלימוד התורה, כדי לרכוש ידיעה עמוקה ומקיפה בכל ענייניה; ושתי מטרות מציינן רבי אלעזר ללומד: א. שידע להוכיח אמתותה של תורה ולהגן עליה בפני דעות כוזבות. ב. שיבוא לידי הכרת הבורא, מציאותו ואחדותו, גדולתו ותבונתו, חסדו ונפלאותיו, כדי לחזק את אמונתו בה' ויעבדוהו מיראה ומאהבה.

רבי אלעזר אומר: הָיוּ שְׁקוֹד לְלִמּוּד תּוֹרָה — עוסק בתורה מתוך שקידה, שאין התורה נקנית אלא על ידי יגיעה והתמדה בלימודה. **וְדַע מַה שֶּׁתִּשָּׁב לְאַפִּיקוֹרוֹס** — העמק להבין את דברי התורה ורכוש לך בהם ידיעה יסודית והבחנה ברורה, כדי שתדע לסתור טענותיהם של האפיקורסים, ולהכזיב את ראיותיהם; "אפיקורוס" — זה הכופר במציאות ה' ואחדותו, וכן הכופר בתורה שבעל פה, והעושה עבירות להכעיס ובפרהסיא על דרך כפירה. הרמב"ם מפרש, ש"אפיקורוס" הוא מלשון "הפקר", שמפקיר ומבזה את התורה. ויש מבארים, שזה על שם הפילוסוף היווני אפיקור (400 שנה לפני חורבן בית שני), שהפיק רעיונות כפירה, והורה את הבריות, שתכלית החיים היא ללכת אחר תענוגות הגוף, וכינו בשם זה לכל מי שמבזה את התורה (עיין באורנו למשנה סנהדרין י, א). **וְדַע לִפְנֵי מִי אֵתָה עֹמֵל** — עמול בתורה והתעמק בנגלה ובנסתר שבה, כדי שתכיר את בוראך, ותדע לפני מי אתה עמל, ותתחזק בלבך אמונה ה', לעבדו בלב שלם, ונֶאֱמַן הוּא בַּעַל מְלָאכְתְּךָ — הקב"ה שצויה עליך לעשות את

יוס ראשון

באור משנה יב

רבי יוסי הכהן מציינ — במאמרו שבמשנתנו — שלושה דברים לתיקונו של האדם: א. כלפי חברו; ב. כלפי עצמו; ג. כלפי שמים.

רבי יוסי אומר: יהי מִמּוֹן חֲבֵרָךְ חָבִיב עָלֶיךָ בְּשָׁלָךְ — כשם שאתה שומר על ממונך שלא לאברו, כך היה שומר על ממון חברך; ואם ממון חברך בסכנה, כגון שספינתו מטורפת בים או טובעת בנהר, או שנפלה דליקה בחצירו, ויש באפשרותך להציל, עליך לטרוח בהצלח ממונו כשם שהיית טורח, אילו ממונך היה בסכנה; ובאבות דרבי נתן אמרו: "כשם שאדם רואה את ממונו, כך יחא רואה את ממון חברו; וכמו שאדם רוצה שלא יצא שם רע על ממון שלו, כך יחא רוצה שלא יצא שם רע על ממון חברו". **וְהִתְקַן עֲצֻמְךָ לְלִמּוּד תּוֹרָה** — הכשר את עצמך, בשביל לזכות בקנייני תורה, על ידי תיקון מידותך ותוך עמל רב בלימוד התורה; ואל תאמר: הואיל ואבי חכם ואבי חכם, התורה חוזרת על אכסניה שלה, ואני צריך לחזור אחריה ולעמול בה, שְׂאִינָה יִרְשָׁה לָךְ — שאין התורה עוברת בירושה מאב לבן, ואין אדם זוכה בה אלא מתוך יגיעה רבה. **וְכָל מַעֲשִׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם** — בכל מה שאתה עושה, ואפילו כשאתה עוסק בצרכים הגשמיים שלך, לא תהא כוונתך אלא לשם שמים, לעשות רצון הבורא; וכן אמרו (ברכות טג, א): אִיזוּהִי פִרְשָׁה קִטְנָה, שכל גופי תורה תלויים בה? "בכל דרכיך דעהו" (משלי ג, ו), ואפילו לדבר עבירה. וזה שאמרו (ברכות נד, א): "ואהבת את ה' אֱלֹהֶיךָ בכל לבבך" — בשני יצריך, ביצר הטוב וביצר הרע, כלומר שאפילו בשעה שתעסוק בפעולת היצר, תהא כוונתך לתכלית הטוב (המאיר).

באור משנה יג

רבי שמעון בן תנאל בא להזהיר בענין התפילה, שתהא בזמנה ומתוך כוונה. **רבי שמעון אומר:** הָיוּ זֵהִיר בְּקִרְיַת שְׁמַע — לקרותה בעונתה, וּבִתְפִּלָּה — להתפלל כל תפילה ותפילה בזמנה, שכן "חביבה מצוה בשעתה" (פסחים סח, ב). **וּכְשָׂאתָהּ מִתְפַּלֵּל, אַל תַּעַשׂ תְּפִלָּתְךָ קָבַע** — חובה קבועה, שאין אדם עושה אותה אלא כדי למלא את חובתו, כמי שמעיקה עליו איזו מעמסה, וברצונו להיפטר ממנה מהר, אֱלֹא תהא תפלתך רַחֲמִים וְתַחֲנוּנִים לִפְנֵי הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא — שתתפלל אותה בכוונה בלשון תחנונים ובקשת רחמים, שְׁנֶאֱמַר: "כִּי־חֲנוּן וְרַחוּם הוּא אֲרָךְ אַפִּים וְרַב־חֶסֶד וְנָחֵם עַל־הִרְעָה"

זו רבי טרפון אומר: היום קצר, והמלאכה מרבה, והפועלים עצלים, והשכר הרבה, ובעל הבית דוחק. זו הוא היה אומר: לא עליך המלאכה לגמור, ולא אתה בן חרין לבטל ממנה; אם למדת תורה הרבה, נותנים לך שכר הרבה; ונאמן הוא בעל מלאכתך, שישלם לך שכר פעלתך; ודע: מתן שכרך של צדיקים לעתיד לבא.

פרק שלישי

א עקביא בן מהללאל אומר: הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עברה: דע מאין באת, ולאן אתה

פירוש ברטנורא

טו היום קצר. חיי העולם הזה קצרים הם: והמלאכה מרובה. התורה ארוכה מארץ מדה: ובעל הבית דוחק. שנאמר (יהושע א) והגית בו יומם ולילה: **טז** לא עליך המלאכה לגמור. לא שכרך הקב"ה לגמור את כולה כדי שתפסיד שכרך אם לא תגמרה. ושנאמר תאמר איני לומד ואיני נוטל שכר, לא אתה בן חרין ליבטל. על כרחך העול מוטל עליך לעבוד: לעתיד לבוא. לעולם הבא: **ג א** עקביא. מטפה מרובה. טפת שכבת זרע. ואע"פ שבשעת העבור אינה סרוחה, שאינה מסרחת ברחם האשה עד לאחר שלשה ימים וכשתסריח

משניות מבוארות – קהתי

הוא – רבי טרפון – היה אומר: לא עליך המלאכה לגמור – אמנם המלאכה מרובה, אבל לא שכרך הקב"ה לגמור את כולה, שאם לא תגמרה תפסיד את שכרך (ברטנורא), אלא מצווה אתה לעשות בה כפי יכולתך; וכן דרשו על הכתוב (דברים יא, ג): "אשר אנכי מצוה אתכם היום" – שלא תאמר: איני יכול לשמוע את כל התורה ולשמור את כל המצוות, שכתוב "ארוכה מארץ מדה" (איוב יא, ט); משל למלך שהיה לו בור עמוק לאין סוף, אמר לבן ביתו: שכור פועלים ומלא את הבור. שכר פועלים: מי שהיה טיפש, היה הולך ומביט בבור, ואמר: אימתי אני ממלא אותו? ומי שהיה פיקח אומר: מה אכפת לי? שכיר יום אני, שמח אני שמצאתי לי מלאכה. כך הקב"ה אומר לו: מה איכפת לך? שכיר יום אתה, עשה יומך... (ילקוט עקב). ואמר (שיר השירים רבה): נמשלה תורה כמים: מה מים יורדים טפין טפין ונעשים נחלים, כך התורה – אדם לומד שתי הלכות היום ושתי הלכות למחר, עד שנעשה כנחל נובע. ולא אתה בן חרין לבטל ממנה – שמתאמר: כבר קרית ושנית, שוב איני צריך ללמוד, שהרי לא עלי המלאכה לגמור – דע לך, שעול התורה מוטל עליך כל ימי חייך, ואין אתה בן חרין להיבטל ממנה. וכן אמרו: מפני מה משולים דברי תורה במים ובלחם? ללמדך, שכשם שאי אפשר לו לאדם לחיות בלא לחם ובלא מים אפילו יום אחד, כך אי אפשר לו לאדם לחיות בלא תורה אפילו שעה אחת, שנאמר (יהושע א, ח): "לא ימוש ספר התורה הזה מפיו"... והלא הדברים קל וחומר: ומה יהושע בן נון שהיה עוסק בתורה מקטנותו ועד זקנתו, אף על פי כן כתוב בו: "לא ימוש ספר התורה הזה מפיו", שאר בני אדם – על אחת כמה וכמה (תנא דבי אליהו זוטא יג). אם למדת תורה הרבה – יותר מכפי יכולתך, נותנים לך שכר הרבה – יותר מכפי שמגיע לך; ונאמן הוא בעל מלאכתך – מי שהטיל עליך את המלאכה הזאת, שישלם לך שכר פעלתך – כפי רוב עמלך בתורה, ודע – אם ראית אדם עוסק בתורה ובמצוות, וחיייו חיי סבל ועוני, אל תתמה על כך, שכן דע לך: מתן שכרך של צדיקים לעתיד לבא – לעולם הבא (ברטנורא), שכן אמרו חכמים: "אשר אנכי מצוך היום לעשותם" (דברים ז, יא) – היום לעשותם, ומחר לקבל שכרם (קידושין לט, א). וכן אמרו (חולין קמב): "למען יאריכון ימין" (דברים ה, טז) – בעולם שכולו ארוך, "ולמען ייטב לך" (שם) – לעולם שכולו טוב.

באור משנה א

עקביא בן מהללאל חי בימי הלל הזקן, ואמר עלי, שאין עזרה נענלת בפני כל אדם מישראל בחכמה ובידאת חסא כעקביא בן מהללאל (פירוש הדברים): כשנעננה התורה בערב פסח ודחתה מלאה מישראל שבאו לשמוע פסחיהם והיו נכנסים בשלש תחנות לעזרה: לא היה נמצא בכל העזרה אדם שהוא גדול בחכמה ובידאת חסא כעקביא – עיין עזרות ה, ו-ו, במאמרו שבמשנתנו מונה עקביא בן מהללאל שלושה דברים שצריכים להיות תמיד לנגד עיניו של האדם, כדי שלא יבוא לידי עבירה.

המלאכה הזאת, שישלם לך שכר פעלתך – בנוסח אחר חסרה הפסיקה "שישלם לך...", והגירסה היא: "ודע לפני מי אתה עומד ומי הוא בעל מלאכתך". הרמב"ם מפרש: ודע מה שתשיב לאפיקורוס – מלבד לימוד התורה עליך ללמוד גם חכמות חיצוניות, כדי שתדע להשיב לאפיקורוס, ודע לפני מי אתה עומד – "אף על פי שתלמד דעות האומות, לדעת איך להשיב עליהן, הישמר שלא יעלה בלבך דבר מן הדעות ההן, ודע שמי שאתה עובד לפניו יודע צפון לבך, ועליך לכוון (ולחזק) לבך באמונת השם יתברך".

באור משנה טו

עד כאן נישנו האמירות של ראשי חכמי התורה לפי סדר הזמנים: שמעון הצדיק, אחרי – חכמי הזוגות; וכשהגיע להלל ושמאי, סודרו אימרות הנשיאים מבית הלל לפי סדר השתלשלותם עד רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא; וכשהושלם סדר זה, הובא שוב כמה מאמרים של הלל הזקן, כדי לקשור בהם אימרות רבן יוחנן בן זכאי שקיבל תורה מהלל, ואחריו מאמרי ראשי תלמידיו של רבן יוחנן בן זכאי. מכאן ואילך אין המאמרים סדורים לפי זמנים של אומריהם. ואף לא לפי סדר דבריהם. – אמנם במשנתנו ובמשנה הבאה מובאים מאמרי רבי טרפון, לפי שהם קרובים – מבחינת הענין והנושא – לדברי רבי אלעזר בן ערך שבמשנה הקודמת, שכן מדברים בלימוד תורה ושכור; ועוד, שגם רבי טרפון אמר כלשונו של רבי אלעזר: "ונאמן הוא בעל מלאכתך" (להלן משנה טז). – רבי טרפון היה אף הוא מתלמידי רבן יוחנן בן זכאי. בבית מדרשם של חכמי יבנה היה נחשב לאחד החכמים המובהקים ומראשי המדברים שבבור; ואמר עלי, שהוא דומה לגל של אגוזים – "מה גל של אגוזים, כיון שנוטל אדם אחד מהם, כולם מתקשקשים ובאים זה על זה, כך היה רבי טרפון דומה, שבשעה שתלמיד חכם נכנס אצלו, ואמר לו: שנה לי! מביא לו מקרא ומשנה מדרש הלכות ואגדות; כיון שיצא מלפניו היה יוצא מלא ברכה וטוב" (גיטין 30, א אבות דרבי נתן י"ח). מושבו הקבוע היה בעיר לוד. בפתגמו הקצר שבמשנתנו מתאר רבי טרפון את יחס האדם לבוורא כיחס הפועל לבעליו.

רבי טרפון אומר: היום קצר – ימי חייו של אדם קצרים הם, והמלאכה מרבה – מלאכת הלימוד בתורה רבה היא, כמו שכתוב (איוב יא, ט): "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים", **והפועלים עצלים –** שדרכם של בני אדם לבלות זמנם בתענוגים חולפים ודברים בטלים, **והשכר הרבה –** ואמנם שכר רב מובטח ללומדי התורה, כמו שכתוב (משלי ח, יא): "טובה חכמה מפנינים, וכל חפצים לא ישוו בה", וראוי להם לבני אדם לשקוד במלאכתם זו, ובעל הבית דוחק – הקב"ה מצווה ומזמור ומזהיר את בני האדם, שיעסקו בתורה, כמו שכתוב (דברים ו, ז): "ודברת בם, בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך". וכן אמרו (תנחומא ראה): כל מי שמתבטל מן התורה כאילו כופר בהקב"ה, שלא נתן תורה לישראל אלא כדי שיעסקו בה יומם ולילה, שנאמר (יהושע א, ח): "והגית בו יומם ולילה".

יוסף שלישי

באור משנה טז

משנתנו היא המשך דברי רבי טרפון שבמשנה הקודמת בענין לימוד התורה ושכור.

הולך, ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון? מאין באת? מטפה סרוחה. ולאן אתה הולך? למקום עפר, רמה ותולעה. ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון? לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא.

ב רבי חנינא סגן הכהנים אומר: הוי מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלא מוראה, איש את רעהו חיים בלעו. רבי חנניה בן תרדיון אומר: שנים שיושבין ואין ביניהן דברי תורה – הרי זה מושב לצים, שנאמר (תהלים א, א): "ובמושב לצים לא ישב"; אבל שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה – שכינה ביניהם, שנאמר (מלאכי ג, טו): "אז נדברו יראי ה' איש אל-רעהו, ויקשב ה' וישמע, ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחשבי שמו". אין לי אלא שנים; מנין שאפלו אחד שיושב ועוסק בתורה, שהקדוש ברוך הוא קובע לו שכר? שנאמר (איכה ג, כח): "ישב בדרך וידם כי נטל עליו".

ג רבי שמעון אומר: שלשה שאכלו על שלחן אחד, ולא אמרו עליו דברי תורה – באלו אכלו מזבחי מתים,

פירוש ברטנורא

אינה ראויה להוריע, מכל מקום קרי לה טפה סרוחה מפני שהיא קרובה להסירה מיד כשהיא חוץ למעי האשה. והמסתכל שבא מטפה סרוחה, ניצול מן הגאווה. והמסתכל שעתיד לילך למקום עפר רמה ותולעה, ניצול מן התאוה וההמדה אל הממון. והמסתכל שעתיד ליתן דין וחשבון, פורש מן החטא ואינו נכשל בעברה:

ב בשלומה של מלכות. ואפילו של אומות העולם: חיים בלעו. דכתיב (חבקוק א, יד): "ותעשה אדם כדגי הים, מה דגים שבים כל הגדול מחבירו בולע את חבירו, אף בני אדם אלמלא מוראה של מלכות כל הגדול מחבירו בולע את חבירו (עבודה זרה דף ע"א): יראי ה' איש אל רעהו. הרי כאן שנים: וידום. לשון קול דממה דקה, כדרך השונה יחידו שהוא שונה בלחש: כי נטל עליו. כאילו נתינת כל התורה כולה היתה בעבורו בלבד: ולא אמרו עליו דברי תורה. ובברכת המזון שמברכים על השלחן, יוצאין ידי חובתן, וחשוב כאילו אמרו עליו דברי תורה. כך שמעתי: מזבחי מתים.

משניות מבוארות – קהתי

מבואר: בשלומה של מלכות – הוא המלך עם שריו ויועציו המנהיגים מלכותו ועושים משפט בארץ; ולפיכך לא אמר "בשלום המלך". שאלמלא מוראה – של מלכות, איש את רעהו חיים בלעו – כמו שאמרו (עבודה זרה ד, א): למה נמשלו בני אדם לדגי הים, שכתוב (חבקוק א, יד): "ותעשה אדם כדגי הים"? מה דגים שבים, כל הגדול מחבירו בולע את חבירו, אף בני אדם – אלמלא מוראה של מלכות, כל הגדול מחבירו בולע את חבירו. רבי חנניה בן תרדיון אומר: שנים שיושבין ואין ביניהן דברי תורה – שאינם מדברים ביניהם בדברי תורה, הרי זה מושב לצים – ואפילו כשאינם מתלוצצים, והאיל וישיבה של בטלה היא (המאירי). שנאמר: "ובמושב לצים לא ישב" – וכתוב אחריו: "כי אם בתורת ה' חפצו", ומכאן – כל שאין שם דברי תורה, מושב לצים הוא (רמב"ם; המאירי). ויש מדייקים: שניים שיושבין ואין ביניהן דברי תורה – שאף על פי שעוסקים הם בתורה כל אחד ואחד לבדו, אבל אין ביניהם דברי תורה, שאינם מתחברים יחד ללמוד בחברה, הרי זה מושב לצים. שאין זה אלא משום שכל אחד מהם מתלוצץ בקרבו מידיעת חברו ולימודו (מדע שמאל). אבל שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה, שכינה ביניהם – כלומר שמתוך דברי תורתם משיגים הם מכבוד בוראם (המאירי). שנאמר: "אז נדברו יראי ה' איש אל-רעהו, ויקשב ה' וישמע, ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחשבי שמו" – והרי "איש אל רעהו" שניים משמע, ונאמר בהם: "ויקשב ה' וישמע"; מכאן, שהשכינה ביניהם. אין לי אלא שנים – שגדול שכם כשהם עוסקים יחד בדברי תורה. מנין שאפלו אחד שיושב ועוסק בתורה, שהקדוש ברוך הוא קובע לו שכר? שנאמר: "ישב בדרך וידם" – ויהגה בתורה בינו לבין עצמו ("וידום" מענין "קול דממה") "כי נטל עליו" – כלומר נטל שכר עליו.

באור משנה ג

רבי שמעון סתם הוא התנא המפורסם רבי שמעון בן יוחאי, מגדולי תלמידיו של רבי עקיבא.

רבי שמעון אומר: שלשה שאכלו על שלחן אחד – נקט "שלושה", לפי שסתם שולחן יש בו שלושה לזמון (ושבים); ואמר "שאלו" ולא "שאוכלים" כמו ששינוי במשנה הקודמת: "שנים שיושבין" – שכן בשעת האכילה אסור לדבר, שמא יקדים קנה לוושט

עקביא בן מהללאל אומר: הסתפל בשלשה דברים – דלקמן, ואי אתה בא לידי עברה – שאם תשים לבך לשלשת הדברים הללו לא תיכשל בעברה: דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון – בירושלמי (סוטה ב, ה) מובא: שלשתן (שלושה דברים אלה) דרש עקביא מפסוק אחד (קהלת יב, א): "זכור את בוראך" – בארך, בורך, בוראך; בארך – ממקום שבאת; בורך – למקום שאתה הולך; בוראך – לפני מי שאתה עתיד ליתן דין וחשבון. מאין באת? מטפה סרוחה – והרי אם תזכור דבר זה, תימנע מן הגאווה; ולאן אתה הולך? למקום עפר, רמה ותולעה – כמו שכתוב (בראשית ג, יס): "כי עפר אתה ואל עפר תשוב"; ואם זה יהיה לנגד עיניך, תינצל מן התאוה וההמדה את הממון; ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון? לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא – שאפילו העומד לדין לפני מלך בשר ודם הוא מתיירא, קל וחומר לפני מלך מלכי המלכים, שאין לפניו לא שכחה ולא משוא פנים (בדכות כו, ב). ואם מחשבה זו תלווה אותך תמיד, תהא פורש מן החטא ולא תבוא לידי עבירה. – יש מבארים, שלפיכך אמר התנא "ולאן אתה הולך" בלשון הווה, שכן מיום שנולד האדם, הולך הוא לבית עולמו ומתקרב אל המיתה (מדע שמאל). וענין "דין וחשבון" מפרש הגר"א (רבי אליהו, הגאון מוילנא): דין על העבירות שעשה, וחשבון על המצוות שהיה יכול לעשות בעת שעשה את העבירות.

יוסרביעי

באור משנה ב

רבי חנינא טגן הכותש שימש סגן לאחרוני הכהנים הגדולים בסוף ימי הבית השני, והוא ראה בעיניו את החורבן, שנגרם בגלל שנאת חינוס ומלחמת האחים. לפיכך הזהיר מאד על השלום ואמר: "גדול השלום שקול כנגד כל מעשה בראשית" (ספרי במדבר). ואף במאמרו שבמשנתנו מדבר הוא על השלום.

רבי חנניה בן תרדיון – תנא בדורו של רבי עקיבא, מעשרה הורגי מלכות. בתו בורירה היתה אשתו של רבי מאיר. הוא מסר את נפשו על לימוד התורה, ולמרות גזירת המלכות שלא לעסוק בתורה, היה מקהיל קהלות ברבים ודורש לפניהם עד שנחפס, והוציאו את דינו לשריפה כשהוא כרוך בגייל ספר תורה.

רבי חנינא סגן הכהנים אומר: הוי מתפלל בשלומה של מלכות – ואפילו של אומות העולם (ברטנורא), כמו שנאמר (ירמיה כט, ז): "ודרשו את שלום העיר אשר הגלית אתכם שמה והתפללו בעדה אל ה', כי בשלומה יהיה לכם שלום." ב"תוספות יום טוב"

שְׁנָאֹמֶר (ישעיה כח, ח): **"כִּי כִלְיֵי־שִׁלְחָנוֹת מָלְאוּ קִיָּא צָאָה, בְּלִי מְקוֹם"**; **אָכַל שְׁלִשָּׁה שְׁאֲכָלוּ עַל שִׁלְחָן אֶחָד, וְאָמְרוּ עָלָיו דְּבָרֵי תוֹרָה – כָּאֵלוּ אָכְלוּ מִשִּׁלְחָנֵנוּ שֶׁל הַמְּקוֹם בְּרוּךְ הוּא, שְׁנָאֹמֶר** (יהוֹקָאֵל מָא, כב): **"וַיִּדְבֹּר אֵלַי, זֶה הַשִּׁלְחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' "**.

ד רבי חנניא בן חכניאי אומר: הַנְּעוֹר בְּלִילָה, וְהַמְהַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ יְחִידִי, וְהַמְפַנֶּה לְבוֹ לְבַטְלָה – הָרִי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ.

ה רבי נחוניא בן הקנה אומר: כָּל הַמְקַבֵּל עָלָיו עַל תּוֹרָה – מַעֲבִירִין מִמֶּנּוּ עַל מַלְכוּת וְעַל דֶּרֶךְ אֶרֶץ; וְכָל הַפּוֹרֵק מִמֶּנּוּ עַל תּוֹרָה – נוֹתֵנִין עָלָיו עַל מַלְכוּת וְעַל דֶּרֶךְ אֶרֶץ.

פירוש ברטנורה

תקורות עבודה זרה. דכתיב (תהלים ק"ו) ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים: **מלאו קיָּא צָאָה**, ועבודה זרה קרויה צואה, דכתיב (ישעיה ל') צא תאמר לו: **בלי מקום**. בשביל שלא הוכיר שמו של מקום ברוך הוא על השלחן: **שנאמר וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'.** מיד כשדיבר בדברי תורה נקרא שלחן אשר לפני ה'. ויש אומרים מראשו של מקרא הוא יוצא, דכתיב והמזבח עץ שלש אמות, אל תקרי אמות אלא אמות, כמו יש אם למקרא. שלש כנגד תורה נביאים וכתובים, ואמרי לה מקרא משנה ותלמוד. שצריך אדם לדבר בהן על השלחן, ואז קרוי שלחן אשר לפני ה'. כך פירש רש"י:

ד הנעור בלילה והמהלך בדרך יחידיו, ומחשב בלבו דברי הבאי: **הרי זה מתחייב בנפשו**. לפי שיליה הוא זמן למוזיקים, והמהלך בדרך יחידיו הוא בסכנה מפני הליסטים וכמה פגעים רעים, ואם היה מחשב בדברי תורה היתה תורתו משמרתו:

ה על מלכות. משא מלך ושרים: דרך ארץ. עמל וטורה הפרנסה, לפי שמלאכתו מתברכת: **הפורק ממנו עול תורה**. האומר קשה עולה של תורה ואינו יכול לסובלה:

משניות מבוארות – קהתי

יונה). וכן כותב הרמב"ם (הל' תלמוד תורה ג, ג): "אף על פי שמצוה ללמוד ביום ובלילה, אין אדם לומד רוב חכמתו אלא בלילה. לפיכך מי שרוצה לזכות בכתר התורה, ייזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפילו אחד מהן בשינה, באכילה ובשתייה ובשיחה וכיוצא בהן, אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה". ברם, יש גורסים "והמפנה לבו לבטלה" ולפי גירסה זו דבר בפני עצמו הוא, ושלושה דברים מונה רבי חנניא: א. הניעור בלילה – כלומר שהוא ער כל הלילה, והרי זה מוזק לבריאותו; ב. המהלך בדרך יחידיו – שמסכן את עצמו מפני הליסטים והשודדים המצויים בדרכים; ג. המפנה לבו לבטלה – כשאינו עוסק בשום דבר, לא בתורה ולא בדרך ארץ, שעל ידי זה הוא בא לידי תמהון לבב והשתוממות המחשבה; בכל אחד מהדברים הללו הרי זה מתחייב בנפשו – שגורם רעה לנפשו; ובא רבי חנניא להזהיר את האדם, שעם כל אמונתו בהשגחת הכורא על כל ענייני האדם שלם לכל אחד כמעשהו, אם לגמול אם לעונש, מכל מקום ראוי לו לאדם שלא לפשוט בעצמו, ולהיזהר מן הדברים שההיזק מצוי בהם (המאירי).

באור משנה ה

רבי נחוניא בן הקנה היה בן דורו של רבן יוחנן בן זכאי ורבו של רבי ישמעאל. הוא זכה לאריכות ימים; וכששאלוהו תלמידיו, במה זכה לכך? אמר להם: "מימי לא נתכבדתי בקלון חברי, ולא עלתה על מטתי קללת חברי, וותרן בממוני הייתי" (מגילה כח, א). במסכת ברכות שנינו (פרק ד משנה ג): "רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפילה קצרה. אמרו לו: מה מקום לתפילה זו? אמר להם: בכניסתי אני מתפלל, שלא תארו תקלה על ידי; וביציאתי אני נותן הודיה על חלקי" (ששם חלקי מיושבי בית-המדרש).

רבי נחוניא בן הקנה אומר: **כָּל הַמְקַבֵּל עָלָיו עַל תּוֹרָה –** לשקוד על התורה ולהתמיד בלימודה, **מַעֲבִירִין מִמֶּנּוּ עַל מַלְכוּת** – עול תשלום מסים וחובות אחרים שמטילים על הציבור לצרכי המדינה, **וְעַל דֶּרֶךְ אֶרֶץ** – עול פרנסה, שאינו צריך לעמול הרבה, לפי שמלאכתו מתברכת; כלומר שכזכות עול התורה שקיבל עליו, הרי הוא ניצל מכל עול אחר ומכל סידרות החיים. וְכָל הַפּוֹרֵק מִמֶּנּוּ עַל תּוֹרָה – קשה עולה של תורה ואינו יכול לסבילה (ברטנורה); ויש מפרשים, שמאבד זמנו בעסקי העולם ואינו נותן לבו להתבונן בתורה ובמצוותיה (המאירי), **נוֹתֵנִין עָלָיו עַל מַלְכוּת וְעַל דֶּרֶךְ אֶרֶץ** – שכתוב (איוב ה, ז): "אדם לעמל יולד", ואם אינו עמל בתורה, מעמיסים עליו עול מלכות ועול דרך ארץ. – וכן אמרו (ברכות לה, ב): "בזמן שישראל עושים רצונו של מקום, מלאכתם

(תענית ה, ב), ורק לאחר שאכלו חייבים לעסוק בדברי תורה (תפארת ישראל); ואם שלושה אכלו על שולחן אחד, וְלֹא אָמְרוּ עָלָיו דְּבָרֵי תּוֹרָה, כָּאֵלוּ אָכְלוּ מִזִּבְחֵי מַתִּים – כלומר תקורות עבודה זרה, שכתוב עליה (תהלים קו, כח): "ויצמדו לבעל פעור, ויאכלו זבחי מתים". **שְׁנָאֹמֶר:** **"כִּי כִלְיֵי־שִׁלְחָנוֹת מָלְאוּ קִיָּא צָאָה"** – ישעיהו הנביא קרא לתקורות עבודה זרה "קיא צואה"; ואמר, שכאילו כל השולחנות מלאים תועבה זו, **"בְּלִי מְקוֹם"** – מפני שאוכלים ושותים ואין מזכירים שמו של המקום ברוך הוא, כלומר שאין מדברים דברי תורה. **אָכַל שְׁלִשָּׁה שְׁאֲכָלוּ עַל שִׁלְחָן אֶחָד, וְאָמְרוּ עָלָיו דְּבָרֵי תוֹרָה, כָּאֵלוּ אָכְלוּ מִשִּׁלְחָנֵנוּ שֶׁל הַמְּקוֹם בְּרוּךְ הוּא –** שמעלה עליהם כאילו השולחן הוא מזבח, והקריבו עליו קרבנות, והאוכלים הם ככהנים הזוכים משולחן גבוה, **שְׁנָאֹמֶר:** **"וַיִּדְבֹּר אֵלַי, זֶה הַשִּׁלְחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' "** – פסוק זה מדובר במזבח וקראו שולחן, מכאן למדים שיש שולחן שהוא כמו מזבח, שהוא שולחנו של מקום, ואיזהו? זה שולחן שאמרו עליו דברי תורה (המאירי). וכן אמרו חכמים (ברכות נח, א): "בזמן שביט המקדש קיים, מזבח מכפר על ישראל; ועכשיו – שולחנו של אדם מכפר עליו".

יוס ח מיש י

באור משנה ד

רבי חנניא בן חכניאי היה אחד מתלמידיו המובהקים של רבי עקיבא, שמלבד תורת הגנלה למד ממנו גם תורת הסוד: מעשה בראשית ומעשה מרכבה (תגיגה יד, ב). במדרש "אלה אזכרה" מובא, שהיה מעשרה הרוגי מלכות, והיה או בן השנים וחמש שנים.

רבי חנניא בן חכניאי אומר: **הַנְּעוֹר בְּלִילָה, וְהַמְהַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ יְחִידִי, וְהַמְפַנֶּה לְבוֹ לְבַטְלָה** – נוסח אחר: ומפנה לבו לבטלה, כלומר שאם אדם הוא ער בלילה או שהוא מהלך בדרך יחידיו, ומפנה אז לבו לדברים בטלים ואינו עוסק בתורה, **הָרִי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ** – לפי שיליה הוא זמן למוזיקים, והמהלך בדרך יחידיו, הריהו בסכנה מפני הליסטים וכמה פגעים רעים, ואילו היה עוסק בדברי תורה, היתה תורתו משמרתו (רש"י; ברטנורה) ויש מפרשים, לפי שאלו הן שעות רצויות, ואין לחשוב בהן אלא בדברים שהם רצויים לפני המקום, דהיינו בדברי תורה, שכן אותן השעות חשובות וראויות למחשבת התורה, כי אז אין לו מלאכה לעשות, ואינו שומע קולות בני אדם, וכשהוא מפנה לבו לבטלה, הריהו מתחייב בנפשו, שמפסיד זמן שבו יכולה להיות לו מחשבה ברורה ונכונה בדברי תורה (רבנו

ו רבי חלפתא איש כפר חנניה אומר: עשרה שיישבין ועוסקין בתורה, שכינה שרויה ביניהם, שנאמר (תהלים פב, א): "אלהים נצב בעדתיאל". ומניין אפילו חמשה? שנאמר (עמוס ט, ו): "ואגדתו על-ארץ יסדה". ומנין אפילו שלשה? שנאמר (תהלים פב, א): "בקרב אלהים ישפט". ומנין אפילו שנים? שנאמר (מלאכי ג, טו): "אז נדברו יראי ה' איש אל-רעהו, ויקשב ה' וישמע" וגו'. ומנין אפילו אחד? שנאמר (שמות כ, כ): "בכל-המקום אשר אזכיר את-שמי אבוא אליך וברכתיך".

ז רבי אלעזר איש ברתא אומר: תן לו משלו, שאתה ושלך שלו; וכן בדרך הוא אומר (דברי הימים א' כט, יד):

פירוש ברטנורא

ו עשרה שהיו יושבים בדיון. גרסינן: בעדת אל. ואין עדה פחותה מעשרה, שנאמר במרגלים (במדבר י"ד) עד מתי לעדה הרעה הזאת, יצאו יהושע וכלב, הרי עשרה: ומנין אפילו חמשה שנאמר בקרב אלהים ישפט. שלשה דיינים ושני בעלי דינים: ומנין אפילו שלשה שנאמר ואגדתו על ארץ יסדה. האש והאיר והמים שהם שלשה, על ארץ יסדה, על יסוד הארץ הם מקיפים. הרי לך שלשה קרוין אגודה. אי נמי, מצינו שלשה קרוין אגודה, אגודת אוהב שהם שלשה קלחים. ויש ספרים שכתוב בהן ומנין אפילו חמשה שנאמר ואגדתו על ארץ יסדה, שאדם אגוד בידו אחת שיש בה חמש אצבעות, וכלל אצבעות שביד קרוין אגודה. ובראש המקרא הוא אומר, הבונה בשמים מעלותיו, כלומר השכינה שהיא בשמים יורדת למטה לארץ כשיש שם אגודה עוסקים בתורה. ומנין אפילו שלשה שנאמר בקרב אלהים ישפט, שהדיינים הם שלשה: כי נמל עליו. לשון סכך. תרגום וסכות, וחמל, כלומר שהשכינה סוככת עליו:

ז תן לו משלו. לא תמנע מלחתעסק בחפצי שמים בין בגופך בין בממונך, שאיך נותן משלך, לא מנופק ולא מממונך, שאתה וממונך שלו: מה נאח אילן

משניות מבוארות – קהתי

נעשית על ידי אחרים, שנאמר (ישעיה טא, ה): "ועמדו זרים ורעו צאנכם, ובני נכר אכירכם וכדורמיכם. ואתם כהני ה' תקראו..." ובזמן שאין ישראל עושים רצונו של מקום, מלאכתם נעשית על ידי עצמם... ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן, שנאמר (דברים כח, ח-ט): "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב, מרב כל. ועבדת את אויבך" – ועוד אמרו (תנא דבי אליהו רבא יג): "הרוצה לעמול בדרך ארץ, נותנים לו שיעמול בדרך ארץ. ועליו הכתוב אומר: "כי אדם לעמל יולד"; למה הדבר דומה? לגוד שנתמלא מים, ונשפך והלך לו; לאחר שעה אין בנוד כלום. והרוצה לעמול בדברי תורה, נותנים לו שיעמול בדברי תורה, ועליו הכתוב אומר (משלי טו, כו): "נפש עמל עמלה לו, כי אכף עליו פיהו" (כשפיהו כפוחו ותובע לו מאכל, אז עמלו עומד לו. שיאכל מה שעמל כבר – רש"י); למה הדבר דומה? לאסקופה התחתונה שהכל דשין בה (כך הלומד תורה ומלמדה לאחרים). שהכל נהנים מאור תורתו. ולקורה שהכל עוברים עליה, וכאילן שהכל יושבים בצלו, וכנר שעושה מאור עינים לרבים".

יו ט ש ו

באור משנה ו

רבי חלפתא שבמשנתנו היה, כנראה, תלמידו של רבי מאיר (עיין בבא מציעא דד. א – שם מובאת הלכה שאמרה רבי חלפתא ששמו של רבי מאיר). מקום, כפר חנניה, הוא בגבול שבין הגליל העליון והגליל התחתון.

רבי חלפתא איש כפר חנניה אומר: עשרה שיישבין ועוסקין בתורה, שכינה שרויה ביניהם – כלומר שיוודת עליהם השפעה אלהית להאיר עיניהם בחכמה (תפארת ישראל; ועיי' באורנו למעלה, משנה ב). שנאמר: "אלהים נצב בעדתיאל" – ואין "עדה" פחותה מעשרה (עיין משנה סנהדרין א. ו). ומנין אפילו חמשה? – שיושבים ועוסקים בתורה, ששכינה שרויה ביניהם? שנאמר: "ואגדתו על-ארץ יסדה" – וראשו של הפסוק הוא: "הבונה בשמים מעלותיו", כלומר השכינה שהיא בשמים יורדת למטה לארץ כשיש שם "אגודה", דהיינו חמישה שיושבים ועוסקים בתורה, שכן "אגודה" משמעה מה שאגוד אדם בידו אחת, שהיא בת חמש אצבעות (ברטנורא ורמ"ם). ומנין אפילו שלשה? – שעוסקים בתורה, ששכינה ביניהם? שנאמר: "בקרב אלהים ישפט" – "אלהים" היינו בית דין של שלשה דיינים (עיין שמוח

כב, ז-ח), ואומר הכתוב, שהקב"ה משתתף עמהם, בשעה שיושבים בדיון. ויש גורסים: ומניין אפילו חמשה? שנאמר: "בקרב אלהים ישפט" – והם: שלושה דיינים ושני בעלי הדין; ומניין אפילו שלושה? שנאמר "ואגדתו על ארץ יסדה" – וסתם "אגודה" היא של שלושה, שכן מצינו

באור משנה ז

רבי אלעזר איש ברתא הוא רבי אלעזר בן יהודה (עיין עולה א. ד). תלמידו של רבי יהושע בן חנניה, וחברו של רבי עקיבא (עיין טבול יוס ג. ד). במאמרו שבמשנתנו בא הוא להעיר לאדם, שלא תהא עינו צרה בנתינת צדקה ובכל מה שהוא מוציא, תורם או מקדיש, לכבוד שמים, אלא יתן ויתרום ביד נדיבה. ואמנם רבי אלעזר היה נאה מקיים, שכן מסופר עליו בגמרא (תענית כד, א), שכל פעם שהיו גבאי הצדקה רואים אותו, היו מתחמקים ובורחים מפניו, כי דרכו היה לתת להם כל מה שהיה בידו. יום אחד יצא לשוק לקנות דגוניה (צורי חותנה) לבתו. וראוהו גבאי צדקה והחלו מתחמקים מפניו. מיד רץ אחריהם ואמר להם: הריני משביעכם שנתגיד לי כמה אתם עוסקים? אמרו לו: ביתום ויתומה (החשיאם). אמר: שבעני אני, שהם קודמים לבתי; לקח כל מה שהיה בידו נתן להם.

"כִּי־מִמֶּנּוּ הֵכֵל וּמִיָּדָה נִתְּנוּ לָךְ". רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: הַמְּחַלֵּף בְּדֶרֶךְ וְשׁוֹנֶה וּמַפְסִיק מִמִּשְׁנָתוֹ, וְאָמַר: מַה נָּאֵה אֵילָן זֶה! וּמַה נָּאֵה נִיר זֶה! – מַעֲלָה עָלָיו הַפְּתוּב כְּאֵלּוּ מִתְּחִיב בְּנִפְשׁוֹ.
ח רַבִּי דֹּסְתַאי בְּרַבִּי יֵנְאי מְשׁוּם רַבִּי מֵאִיר אָמַר: כָּל הַשּׁוֹכֵחַ דָּבָר אֶחָד מִמִּשְׁנָתוֹ – מַעֲלָה עָלָיו הַפְּתוּב כְּאֵלּוּ מִתְּחִיב בְּנִפְשׁוֹ, שְׁנָאֵמַר (דברים ד, ט): "רַק הַשְׁמֹר לָךְ וְשֹׁמֵר נֶפֶשְׁךָ מָאֹד, פִּן־תִּשְׁכַּח אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ". יָכוֹל אֲפֹל תִּקְפָּה עָלָיו מִשְׁנָתוֹ? תִּלְמֹד לֹמַר (שם): "וּפְנִי־סוּרוּ מִלְּבַבְךָ כָּל יָמֵי חַיֶּיךָ" – הָאֵינוּ מִתְּחִיב בְּנִפְשׁוֹ עַד שְׁיָשֵׁב וְיִסְרֹם מִלְּבֹ.
ז רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דֹּסָא אָמַר: כָּל שִׁירָאת חֲטָא קוֹדֶמֶת לְחֻכְמָתוֹ – חֻכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת; וְכָל שְׁחֻכְמָתוֹ קוֹדֶמֶת פִּירוּשׁ בִּרְטִנּוּרָא

זה מה נאה ניר זה. הוא הדין לכל שיחה בטלה, אלא שדיבר בחוזה שדרך חולכי דרכים לדבר כמה שרואים בעיניהם. ויש אומרים, ראשמעין רבותא דאע"ג דעל ידי כן הוא מכרך ברוך שככה לו בעולמו, אעפ"כ מעלין עליו כאילו מתחייב בנפשו, מפני שהפסיק ממשנתו: ניר. חלם המחרישה, כמו נירו לכם ניר (ירמיה ד):

ח כל השוכח דבר אחד ממשנתו. בשביל שלא חזר עליה, מעלין עליו כאילו מתחייב בנפשו. שמתוך שכחתו הוא בא להתיר את האסור ונמצאת תקלה באה על ידו, ושגגתו עולה דווקא. אי נמי כאילו מתחייב בנפשו, לפי שאותה משנה היתה משמרתו ועכשיו ששכחה אינה משמרתו: תקפה עליו משנתו. שזאתה קשה עליו ומתוך הקושי שבה שכחה:

ט כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו. אני שמעתי, שמקדים במחשבתו יראת חטאו לחכמתו, שהוא חושב בלבו אלמוד בשביל שאהיה ירא חטא. וזה

משניות מבוארות – קהתי

רַבִּי אֱלֶעָזָר אִישׁ בְּרִיתוֹתָא – מַכְפֵּר בִּרְתוּתָא – אָמַר: תָּן לוֹ מְשָׁלוּ – תָּן לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִמָּה שֶׁנֶּתַן לָךְ, כְּלוּמַר שֶׁתָּן צִדְקָה, או תוֹצֵא מִמּוֹנֶךָ לְדַבֵּר מִצְוָה, מִתּוֹךְ הַכְרָה, שֶׁכָּל מַה שֶׁאַתָּה נוֹתֵן, לֹא מִשְׁלָךְ אַתָּה נוֹתֵן, אֲלֹא מִשֶּׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁאַתָּה וְשִׁלָּךְ שָׁלוּ – שֶׁכָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לָךְ, קִבַּלְתָּ מִמֶּנּוּ; בְּרִצּוֹנוֹ אַתָּה חַי וּמֵתִפְרִנֶּס, וְהוּא שֶׁנֶּתַן לָךְ הַכֹּל. וְכֵן דִּרְשׁוּ אֶת הַכְּתוּב (איוב מא, ג): "מִי הַקְדִּימִנִי וְאֶשְׁלֹם" – כְּלוּם עֲשִׂית מִזּוּזָה עַד שֶׁנֶּתַתִּי לָךְ בֵּית? מַעֲקָה – עַד שֶׁנֶּתַתִּי לָךְ גִּגִּי? צִיצִית – עַד שֶׁנֶּתַתִּי לָךְ טְלִית? (ויקרא דבה כו, ב). וְיֵשׁ מִפְרָשִׁים, שֶׁרַבִּי אֱלֶעָזָר אִינוֹ מְדַבֵּר לְעֵינֵי מִמוֹנוֹ שֶׁל הָאֵדָם בְּלִבּוֹ, אֲלֹא גַם לְעֵינֵי גּוֹפּוֹ; וְהוּא אָמַר, שֶׁלֹּא יִמְנַע אָדָם אֶת עֲצֻמוֹ וְאֶת מִמוֹנוֹ מִחֲפָצֵי שָׁמַיִם, מִפְּנֵי שֶׁאִינוֹ נוֹתֵן מִשְׁלוֹ; וּמִמוֹנוֹ שֶׁל אָדָם אִינוֹ אֲלֹא פִּיקְדוֹן בִּידוֹ מִשֶּׁל הַקִּבְיָ"ה (רבנו יונה). וְכֵן בְּדוֹד הוּא אָמַר – כֹּאשֶׁר גִּיִּס אֶת הָעַם לְהִתְנַבֵּל לְבִנּוֹן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אָמַר: "כִּי מִי אֲנִי וּמִי עָמִי כִּי נַעֲצוֹר כַּח לְהִתְנַבֵּל כֹּזֵאת, כִּי־מִמֶּנּוּ הֵכֵל וּמִיָּדָה נִתְּנוּ לָךְ" – כָּל מַה שֶּׁאֵינוֹ נוֹתֵנִים אִינוֹ אֲלֹא מִכּוּחַ יָדְךָ. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר – וְיֵשׁ גּוֹרִסִים כֹּאֵן: רַבִּי יַעֲקֹב אֱמֹר. וְהוּא רַבִּי יַעֲקֹב קוֹרְשָׁא אוּ בֶן קוֹרְשִׁי (עֵינֵי הוֹדִיּוֹת יג, ב), רַבּוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא (ירושלמי שבת י, ה); וְאִמְנֵם הַגִּירָסָה הַזֹּאת מִקּוֹבֵלֶת הִיא בְּרִיב הַנוֹסְחָא. הַמְּחַלֵּף בְּדֶרֶךְ וְשׁוֹנֶה – שֶׁמַּהֲרָה בְּדַבְרֵי תוֹרָה, וּמַפְסִיק מִמִּשְׁנָתוֹ – בְּרֹאוּתוֹ אֵילָן נָאֵה או נִיר נָאֵה (שדה חרוש): וְאָמַר: מַה נָּאֵה אֵילָן זֶה! וּמַה נָּאֵה נִיר זֶה! – וְהוּא הִדִּין לְכָל שִׁיחָה הַגּוֹרֵמֶת לִידֵי הַפְּסָקָה מִשְׁנָתוֹ, אֲלֹא שֶׁנֶּקֶט הַתָּנָא דּוֹגְמָה מִצִּוְיָה, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הוֹלְכֵי דְרָכִים לְדַבֵּר בְּמַה שֶׁרֹּאִים בְּעֵינֵיהֶם (ברסנוורא); כִּיֹּן שֶׁהוּא מַפְסִיק מִמִּשְׁנָתוֹ עַל יְדֵי שִׁיחָה זֹה, מַעֲלָה עָלָיו הַפְּתוּב – הַמּוֹבָא לְהֵלֵן בְּמִשְׁנָה הַבָּאָה: "רַק הַשְׁמֹר לָךְ וְשֹׁמֵר נֶפֶשְׁךָ מָאֹד פִּן־תִּשְׁכַּח אֶת־הַדְּבָרִים..." (דברים ד, ט), כְּאֵלּוּ מִתְּחִיב בְּנִפְשׁוֹ – כְּלוּמַר כִּאִילוֹ אִינוֹ עוֹסֵק בְּתוֹרָה כָּלֵל, שֶׁהוּא הַמִּתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ מִמֶּשׁ, וְהַטַּעַם: שֶׁטַּבְּעוֹ שֶׁל אָדָם נִמְשָׁךְ אַחֵר הַהִבְלִים וְהַשִּׁיחוֹת הַבְּטוּלוֹת, וְיִמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ בִּזָּה עַד שִׁפְרוֹק עוֹל תוֹרָה לְגַמְרִי (חמאירי). וְיֵשׁ מוֹסִיפִים, שֶׁהַמַּפְסִיק מִמִּשְׁנָתוֹ לְשִׁיחָה בְּטִלָּה, יֵשׁ בִּזָּה מְשׁוּם חִלּוּל כְּבוֹד הַתּוֹרָה (הרשב"א). וְאִמְנֵם הַתּוֹרָה הִיא חַיִּים לְעוֹסְקִים בָּהּ, וְהַמַּפְסִיק מִלִּמּוּדָה הִיא הוּא כְּפֹרֶשׁ מִן הַחַיִּים וּמִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ.

באור משנה ט

רבי חנינא בן דוסא היה תלמידו של רבן יוחנן בן זכאי. הוא היה מפורסם בחסידותו ובצדקתו, והיה עושה נפלאות בכוח תפילתו. בגמרא מובא (ברכות לד, ב): "מעשה ברבי חנינא בן דוסא שהלך ללמוד תורה אצל רבן יוחנן בן זכאי, וחלה בנו של רבן יוחנן בן זכאי, אמר לו: חנינא בני, בקש עליו רחמים ויחיה! הניח ראשו בין ברכיו וביקש עליו רחמים, ויחיה. אמר רבן יוחנן בן זכאי: אלמלי הטיח בן זכאי את ראשו בין ברכיו כל היום כולו, לא היו משגיחים עליו. אמרה לו אשתו: וכי

שבת קודש

באור משנה ח

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת בענין המפסיק ממשנתו, באה משנתנו ללמד, שחייב אדם לחזור על לימודו, כדי שיישמרו הדברים היטב בזכרונו, שכל השוכח דבר אחד מלימודו, הרי הוא כמי שמתחייב בנפשו. – רבי דוסתאי היה, כנראה, תלמידו של רבי מאיר.

לִירָאת חֲטָאוֹ – אֵין חֲכָמְתוֹ מִתְקַיֶּמֶת. הוּא הִיָּה אוֹמֵר: כָּל שְׁמַעְשָׁיו מִרְבִּין מִחֲכָמְתוֹ – חֲכָמְתוֹ מִתְקַיֶּמֶת; וְכָל שְׁחֲכָמְתוֹ מִרְבָּה מִמַּעְשָׁיו – אֵין חֲכָמְתוֹ מִתְקַיֶּמֶת.

פירוש ברטנורא

על דרך שאמרו תחלת המחשבה היא סוף המעשה: חכמתו מתקיימת. שהחכמה מבארת למה שלבו הפך והוא נהנה בה; וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו. שאינו לומד על מנת לעשות, הואיל ואין לבבו פונה להיות ירא חטא: אין חכמתו מתקיימת. שמתוך שהיא מונעת אותו מללכת אחרי שרירות לבו הוא קץ בה ומואסה ומנחה: כל שמעשיו מרובים מחכמתו. הכא מיירי שזרי במצות עשה, ולעיל בכל שיראת חטאו קודמת לחכמתו איירי שנוהר במצות לא תעשה:

משניות מבוארות – קהתי

”בנוהג שבעולם, אדם אומר לחברו: עשיר אני, ויש לי חטים הרבה, ושמך ויין הרבה. אמרו לו חבריו: הרי הכל יש בידך; היש לך אוצר היכן ליתנם? אם אין לך אוצר, אין בידך כלום; – כך מי שהוא עשיר וחכם ובן דעת, ואין בידי יראת חטא, אין בידי כלום, שנאמר (קהלת יב, יג): ”סוף דבר הכל נשמע, את האלהים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם”. הוא – רבי חנינא – הִיָּה אוֹמֵר: כָּל שְׁמַעְשָׁיו מִרְבִּין מִחֲכָמְתוֹ – שנותן הוא בעיקר את דעתו להרבות במעשים טובים, חֲכָמְתוֹ מִתְקַיֶּמֶת – שמתגשמת היא במעשיו, כפי שבארנו לעיל; ומבואר בברטנורא, שבמאמר הקודם מדבר רבי חנינא על הזהירות במצוות לא תעשה, וכאן הוא מדבר על הזהירות במצוות עשה. וְכָל שְׁחֲכָמְתוֹ מִרְבָּה מִמַּעְשָׁיו – שהוא לומד ואינו מקיים, אֵין חֲכָמְתוֹ מִתְקַיֶּמֶת – שהואיל ואינו מקיימה במעשים, סופו שזונחה ומאבדה, ויש מפרשים: כל שמעשיו מרובין מחכמתו – מי שמחנך את העם במעשיו יותר מאשר בדיבורו, חכמתו מתקיימת – כלומר שמתקיימת באחרים, שכן דבריו נשמעים ונכנסים ללבם של השומעים. אבל כל שחכמתו מרובה ממעשיו – שהוא נאה דורש ואינו נאה מקיים, אין חכמתו מתקיימת – שדבריו אינם מתקבלים (מנחת שבת).

חנינא גדול ממך? אמר לה: לאו, אלא הוא דומה כעבר לפני המלך (שהוא יצא) ונכנס אצלו כבן בית, והוא מבקש ונענה מיד, ואני דומה כשר לפני המלך (שאני רגיל לבוא לפניו), וכן שנינו (ברכות ה, ה): ”אמרו עליו על רבי חנינא בן דוסא שהיה מתפלל על החולים ואומר: זה חי וזה מת. אמרו לו: מניין אתה יודע? אמר להם: אם שגורה תפילתי כפי, יודע אני שהוא מקובל; ואם לאו, ידוע אני שהוא מטורף.” – וישרו של רבי חנינא ובטחונו בה' היו למופת, עד שאמרו (מכילתא יתרו): ”אנשי אמת” (שמות יח, כא) – זה חנינא בן דוסא. ובברייתא בגמרא מובא (ברכות לג, א): ”מעשה במקום אחד שהיה ערוד, והיה מוֹזֵק את הבריות. באו והודיעו לו לרבי חנינא בן דוסא. אמר להן: הראו לי את חרורי! הראוהו את חרורי; נתן עקבו על פי חרורי; יצא ונשכו, ומת אותו ערוד. נטלו על כתפו והביאו לבית המדרש. אמר להם: בני, אין ערוד מומית אלא החטא מומית. באותה שעה אמרו: אי לו לאדם שפגע בו ערוד, ואי לו לערוד שפגע בו רבי חנינא בן דוסא.”

רְבִי חֲנִינָא בֶן דּוּסָא אוֹמֵר: כָּל שִׁירָאת חֲטָאוֹ קוֹדֶמֶת לְחֲכָמְתוֹ – שרואה ביראת החטא את תכלית לימודו, חֲכָמְתוֹ מִתְקַיֶּמֶת – שכן החכמה שרכש לו על ידי לימוד התורה מתגלמת במדותיו ובמעשיו, כמו שכתוב (תהלים קא, י): ”ראשית חכמה יראת ה'” וְכָל שְׁחֲכָמְתוֹ קוֹדֶמֶת לִירָאת חֲטָאוֹ – שאינו לומד על מנת לעשות, אלא בעיקר לשם השגת דעת וחכמה, אֵין חֲכָמְתוֹ מִתְקַיֶּמֶת – שהואיל ואין בו יראת חטא, הרי חכמתו מטפחת על פניו, מאחר שמתכחש לה במעשיו, ומתוך כך סופו להניחה ולנוטשה. וכן אמרו:

המשך ביאור למס' כריתות ליום שלישי עמ' ב

1 תלמוד. אמרת הברייטא: יָבֹלֹהִי לומר שאף הַשְׁמָנָה בכלל זה, 2 שאין ללומדה לאחר שתיית יין, תלמוד לומר – לכך נאמר 3 'וְלִהְיוֹת', שרק דבר שיש בו הוראה נאסר, ואילו מתוך לימוד 4 משנה אי אפשר להורות הלכה למעשה. רְבִי יוֹסִי בְרֵי רַבִּי יְהוֹדָה 5 אוֹמֵר, יָבֹלֹהִי לומר שאף תלמוד – גמרא, אסור ללמוד, תלמוד 6 לומר 'וְלִהְיוֹת', וכיון שאין מורים הלכה למעשה מתוך הגמרא, 7 מותר ללומדה, אף שיבין מתוך כך הלכות. 8 מבררת הגמרא: כְּמָאן אָזְלָא הָא דְתִנְיָא – כדעת מי נשנתה ברייתא 9 זו, שכן שנינו בה, יָצָא מכלל ההוראות האסורות לשתוי יין 10 הוראה זו, שֶׁשֶׁרֶץ טָמֵא וְצִפְרִדִּים טָהוֹר, שֶׁאֵפִילוּ שְׁתוּי יֵין מוֹרִין בָּהֶן 11 הוֹרָאָה, כיון שדבר פשוט הוא שאינו צריך עיון כלל, יָצָא – שמא 12 תאמר שבדעת רבי יוֹסִי בְרֵי רַבִּי יְהוֹדָה הִיא, המתיר ללמוד גמרא, אף 13 שבדאי מתוך כך יבין את ההלכות, ויורה על פי זה, וְלֹא כדעת 14 רַבֵּנָן, האוסרים ללמוד גמרא. דוחה הגמרא: אֵפִילוּ תִימָא רַבָּנָן – 15 אפילו אם תאמר שברייטא זו סותרת בחכמים, שאין ללמוד גמרא, 16 וְשֶׁאֵין יָצָא – ושונה הדבר בהלכות המובאות בברייטא זו, וְיָזִיל 17 קָרִי בִּי רַב הוּא – שדינים פשוטים מאד הם, וכל מי שלמד מקרא 18 אצל רבו יודע הלכות אלו. 19 הגמרא פוסקת את ההלכה במחלוקת שבברייטא: אָמַר רַב, הִלְכָּה 20 בְּרֵי יוֹסִי בְרֵי רַבִּי יְהוֹדָה, שמותר לשתוי יין ללמוד גמרא, כיון שאין 21 מורים על פיה הלכה למעשה. 22 מנחה הגמרא: וְהָא רַב לֹא מוֹקִים אֲמֹרָא מִיּוֹמָא טָמָא לְחִבְרָה – 23 והרי רב עצמו לא היה דורש ברבים ביום טוב לאחר הסעודה, 24 מִשּׁוּם שְׂכָרוֹת, והרי כיון שמותר ללמוד גמרא, כל שכן שמותר 25 לומר מדרשים. מתרצת הגמרא: שֶׁאֵין רַב – שונה הוא דינו של רב,

26 דְאֲוִרִי מוֹרִי – שהיה מורה הוראות בדרשותיו. 27 שואלת הגמרא: וְיָנִיק דְלֹא לֹזִי – ויעמיד רב אמורא לדרוש 28 בציבור, ולא יורה הוראות בדרשתו. משיבה הגמרא: כָּל חֵיקָא 29 דִּיתִיב רַב לֹא כְּנִי לִיה בְּלֵא הוֹרָאָה – בכל מקום שהיה רב יושב 30 ודורש, לא היה יכול להמנע מלהורות, כיון שאנשים רבים היו 31 באים לשואלו בעניני איסור והיתר.

משנה

32 במשנה לעיל (א) התבאר שיש אפשרות שאדם האוכל כמה מיני 33 איסורים בהעלם אחד יתחייב על כל אחד ואחד. משנתנו מבארת 34 שאפילו באכילה אחת ניתן להתחייב כמה קרבנות. יש אדם 35 האוכל אכילה אחת, וְחֵיקָא עֲלֵיהּ אֲרֻבָּה חֲטָאוֹת וְאִשֶּׁם אֶחָד, מבארת 36 המשנה באיזה אופן שייך דבר זה, אדם טָמֵא שֶׁאֵכַל חֶלֶב, וְהָיָה 37 אותו חלב נוֹתֵר מִן הַמּוֹקֵדֶשִׁין, ואכלו בַּיּוֹם הַכְּפוּרִים בשוגג, נמצא 38 שעבר באיסור אכילת קדש בטומאה, ובאכילת חלב, ובאכילת 39 נותר, ומשום אכילה ביום הכפורים, וכיון שהיה זה בשר קדש חייב 40 גם אשם מעילות. 41 רְבִי מֵאִיר מוֹסִיף וְאוֹמֵר שיש אפשרות להתחייב בחטאות נוספות, 42 אם הִיָּה שֶׁבֶת, וְהוֹצִיאָהוּ [בְּפִי] מִרְשׁוֹת לִרְשׁוֹת, חֵיקָא שְׁתֵּי חֲטָאוֹת 43 נוספות, משום מלאכה בשבת וביום הכפורים. אָמַר לוֹ חֲכָמִים, אף 44 שאכן יש חיובי חטאות אלו, מכל מקום אֵינוּ מִן הַשָּׁם – אין איסור 45 זה שייך לאיסורי אכילה, ולכן אין למנותו בכלל החיובים שיש על 46 אכילה אחת. 47

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

וּפְרָסוּמִי נִסָּא – אף על פי שאין יודעין מזה ששומעין, שואלין את השומעין ואומרין מה היא הקרייה הוּ, ואיך היה הנס, ומודיעין להן. **לא הוּ ידעי רבנן** – תלמידי רבינו הקדוש. **חלוגלות** – מין ירק הוא, ושנוי בכמה מקומות במשנה ובברייתא. **פרפחיני** = פיקקל"י בלעז. **מסלסל בשערך** – למדנו שהסלסול לשון חיפוש והיפוך. **טאטיתא** = אישקופ"א בלעז. **סירוסין** – למפרע. כמו "סרס את המקרא ודרשהו" וכן "יצא מחותך או מסורס" (נדה כח, א).

דף יח ע"א: שואלת הגמרא: וְלִמְדוּ בְּקִיצוֹר הֶלְכָּה בְּרַבְּנָן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. מתרצת הגמרא: **אי אמרי הלכה ברבנן שמעון בן גמליאל, הוה אמינא, הני מילי** – שהכשיר רבן שמעון בן גמליאל לשון יוונית לכל, רק **בשאר ספרים, אבל מגילה דבתיב בה** (אסתר ט כז) **'בכתבתם'** והיינו בלשון הקודש, **אימא לא** – שבלשון יוונית לא יצא, **קא משמע לן** שלשון יוונית לא נתמעטה מפסוק זה כיון שדינה כלשון אשורית.

שנינו במשנה: וְחִלּוּעֵי שְׁשֻׁמְעֵי אֲשׁוּרִית יֵצֵא וכו'.

מקשה הגמרא: וְהָאֵל הַלּוּעֵז לֹא יָדַע מֵאֵי קְאָמְרִי, וכיצד יצא. משיבה הגמרא: מִיָּדִי דְהוּהוּ אַנְשִׁים וְעַמִּי הָאָרֶץ שִׁיּוּצָאִים בְּשִׁמְעִית לִשׁוֹן הַקּוּדֶשׁ אֶף שְׁאִינִם מִבֵּינֵים אֵת פִּירוּשָׁה.

תמיהה על קושיית הגמרא: מִתְקִיף לָהּ רַבִּינָא, מה הקושיא, אִמָּו אפילו אֲנִן תלמידי החכמים הבקיאים בפירוש רוב פסוקי המגילה, הָאֲחֻשְׁתָּרְנִים בְּנֵי הַרְמְכִים מִי יָדְעִינָן פִּירוּשׁוֹ. אֵלָּא ודאי הטעם שאנו יוצאים בקריאתן אף שאין אנו מבינים, משום שיש בכך **מצות קריאה ופרסומי ניסא**, דהיינו שמתוך שאנו מבינים את הענינים שבמגילה, יש בכך פירסום לנס, **הָכָא נִמְי'** באלו שאינם מבינים כלל את פירוש המגילה, יש **מצות קריאה ופרסומי ניסא** על ידי שישאלו את השומעים ויגידו להם את ענין הנס.

שנינו במשנה: קְרָאָה סִירוּגִין יֵצֵא וכו'. מספרת הגמרא: **לא הוּ ידעי רבנן** תלמידי רבינו הקדוש, **מאי 'סירוגין'**, עד שְׁשֻׁמְעֵיהָ לְאִמְתָּא [-שפחה] **דְּבִי רַבִּי, דְּקָאמְרָה לְהוּ לְרַבְּנָן דְּהוּי עֵיילִי פִסְקִי פִסְקִי לְבִי רַבִּי** – שהיו נכנסים בהפסקות בין חבורה לחבורה לבית רבי ולא כולם יחד, **'עַד מְתִי אֲתָם נִכְנְסִין סִירוּגִין סִירוּגִין'**, והבינו מדבריה ש'סירוגין' היינו חלקים. וכוונת המשנה 'קראה סירוגין', שקרא חלק מן המגילה ושהה, ושוב קרא חלק נוסף ושהה.

הגמרא מספרת כמה מעשים דומים: **לא הוּ ידעי רבנן מאי** – מהו הירק 'חלוגלות' השנוי במשנה ובברייתא בכמה מקומות, עד שְׁשֻׁמְעֵיהָ לְאִמְתָּא **דְּבִי רַבִּי, דְּאִמְרָה לִיה לְהֵהוּא גִבְרָא דְהוּהוּ קָא מְבַדֵּר פְּרַפְחִינִי** – שפירז ירקות ששם 'פרפחיני', **'עַד מְתִי אֲתָה מְפַדֵּר חִלּוּגְלוּגָד'**, והבינו שחלוגלות הם פרפחיני. וכן **לא הוּ ידעי רבנן מאי 'סלסלה ותרוממך'** (משלי ד ח), מהו 'סלסלה', עד שְׁשֻׁמְעֵיהָ לְאִמְתָּא **דְּבִי רַבִּי, דְּהוּוֹת אִמְרָה לְהֵהוּא גִבְרָא דְהוּהוּ מְהַפֵּךְ בְּמַזְיִיָּה** – שהיפך בשערו לייפות את עצמו, (אמרה ליה) **'עַד מְתִי אֲתָה מְסַלְסֵל בְּשַׁעְרֶךָ'**, והבינו שסלסול הוא חיפוש והיפוך, וכוונת הפסוק הוא שתחפש ותהפוך במטמוני התורה והיא תרוממך. ועוד **לא הוּ ידעי רבנן מאי 'השלה על ח' 'הבך'** (תהלים נה כג), דהיינו מהו 'הבך', ו**אמר רבה בר בר חנה, זימנא חדא הוה אזילנא בחדרי ההוא טייעא** – הלכתי בדרך עם סוחר ערבי, ו**קא דרינא טונא** – ונשאתי משא, ו**אמר לי, 'שקול יהבך ושדי אנמלא'** – טול משאך והשליכו על גמלי, והבנתי שפירוש 'הבך' הוא משאך, וכוונת דוד לומר 'השלך משאך על ח'. וכן **לא הוּ ידעי רבנן מאי 'טאטאיתיה במטאטא השמד'** (ישעיה יד כג), מהו 'מטאטא', עד שְׁשֻׁמְעֵיהָ לְאִמְתָּא **דְּבִי רַבִּי, דְּהוּוֹת אִמְרָה לְחִבְרָתָה 'שְׁקוּלִי טַאטִיתָא וטַאטִי בִיתָא'** – טלי מטאטא וכבדי את הבית, והבינו שמטאטא הוא כלי שמכבדים עמו את הבית מאבק ולכלוך, וכוונת הנביא להתנבא שבבל תהא נקיה מאנשיה ורכושה ומכל דבר.

הגמרא חוזרת לדברי המשנה שקראה סירוגין יצא, ומביאה ברייתא בדן זה: **תנו רבנן, קראה סירוגין יצא. קראה סירוסין** – למפרע **לא יצא. רבי מונא אומר משום רבי יהודה, אף בסירוגין אם שָׁחָה בהפסקתו כְּדִי לְגַמּוֹד אֶת פּוּלָהָ לֹא יצא, וחוזר לראש המגילה. אָמַר רב יוסף, הֶלְכָּה בְּרַבִּי מוֹנָא שְׁאֹמֵר מְשׁוּם רַבִּי יְהוּדָה.** השיעור של 'שהה כדי לגמור את כולה': **אָמַר לִיה אֲבִי לְרַב יוֹסֵף, הָאֵם 'כְּדִי לְגַמּוֹד אֶת פּוּלָהָ' שִׁיעוּרוֹ שֶׁשָּׁהָה כְּדִי קְרִיאַת הַמַּגִּילָה מִחֵבָא דְקָאִי** – מהמקום שעומד בו ועד לסיפא, או דְלָמָּא שִׁיעוּרוֹ הוּא שֶׁשָּׁהָה כְּדִי קְרִיאַתָּה מִרִּישָׁא לְסִיפָא, ואין חילוק היכן עומד בה. **אָמַר לִיה רַב יוֹסֵף, בּוּדָא הַשִּׁיעוּר הוּא מִרִּישָׁא לְסִיפָא, דָּאֵם בֶּן שֶׁהִשְׁעוּר מִשְׁתַּנָּה לְפִי הַמָּקוֹם שֶׁעוֹמֵד בּו, הֵרִי נִמְצָא שְׁנֵתָת דְּבִרְיָךְ לְשִׁיעוּרֶיךָ שֶׁל כָּל קוּרָא וקוּרָא, ואין זו דרכם של חכמים, שֶׁקִּבְעוּ בְּדִינֵיהֶם שִׁיעוּר קְבוּעַ.**

מחלוקת בפסק ההלכה בזה: **אָמַר רַבִּי אֲבָא אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה בַּר אֲבָא אָמַר רַב, הֶלְכָּה בְּרַבִּי מוֹנָא** שאם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש. ו**שְׁמוּאֵל אָמַר, אִין הֶלְכָּה בְּרַבִּי מוֹנָא. בְּסוּרָא מִתְּנֵו הָכִי, שְׂרָבִי אֲבָא בִּשְׁם רַבִּי יְרֵמְיָה בַּר אֲבָא הֵבִיא אֶת הַמַּחְלוקָת. אוֹלָם בְּפֻמְבִּדְיָתָא מִתְּנֵו הָכִי, אָמַר רַב כְּהֵנָּא אָמַר רַב, הֶלְכָּה בְּרַבִּי מוֹנָא. וְשְׁמוּאֵל אָמַר, אִין הֶלְכָּה בְּרַבִּי מוֹנָא. כְּלוּמַר שֶׁאֵת הַמַּחְלוקָת הֵבִיא רַב כְּהֵנָּא. רַב בִּיבִי מִתְּנִי אִיפְכָא, רַב אָמַר אִין הֶלְכָּה בְּרַבִּי מוֹנָא, וְשְׁמוּאֵל אָמַר הֶלְכָּה בְּרַבִּי מוֹנָא.**

לי בעוזריי, דמשמעותו הוא שישנם עוד עוזרים אחרים, שהם העוזרים העיקריים והקב"ה מצטרף אליהם?

וגם צריך להבין, מהו הבקשה "ואני אראה בשונאי" (שיראה נקמה בשונאיו³), דלכאורה הוי לי' לבקש שהאויבים והשונאים יהפכו לאוהבים? והגם דשנאתו של דוד היתה רק לשונאי הוי, כמ"ש⁴ "הלא משאניך הוי' אשנא ובתקוממך אתקוטט", מ"מ הרי כתיב⁵ "יתמו חטאים ולא חוטאים", והוה לי' לבקש שיעשו תשובה, ומהי הבקשה "ואני אראה בשונאי"?

ב. והביאור בזה, "עוזריי" – קאי על הניצוצות המתבררים, שהם העוזרים האמיתיים של האדם, ע"ד הידוע⁶ בענין "כי לא הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי הוי' יחי' האדם"⁷, שע"י בירור האדם את ניצוצות הקדושה בדומם צומח חי, נמשך לו תוספת כח בעבודתו, שניצוצות אלו עוזרים ומסייעים לו.

ו"הוי' לי בעוזריי" – הוא הבקשה שיומשך גילוי שם "הוי'" שלמעלה מהשתלשלות, בניצוצות קדושה שמתבררים ("עוזריי") מלמטה למעלה.

וחיבור ב' ענינים אלו הוא מהעומק של "הוי'", שהוא שם העצם⁸ (לא של האורות המתלבשים בכלים, אלא של) עצמותו ית⁹, שמציאותו מעצמותו¹⁰, שמהווה את מציאות העולם מאין ליש¹¹, שבכוחו לחבר את עבודת הברורים שמצד גדרי התחתון עם גילוי שלמעלה מהשתלשלות.

וזהו "ואני אראה בשונאי" – דגם אלו שהם שונאי דוד שהם שונאי הוי', אין צריך לדחותם לגמרי, כי אם לברר הניצוצות שבהם, וע"י שמוציאים הניצוצות מהם הנה הרע שבהם מתבטל. ועי"ז האדם המבררם בא לידי ראי' באלקות – "אראה בשונאי", ראיית אלקות במוחש גם בעניני העולם.

וכך אכן הי' אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר – בעל הגאולה די"ב י"ג תמוז, שלמרות שהמנגדים נשארו במציאותם, הוכרחו (מצד הניצוצות קדושה שבהם) לעשות כפי הכוונה, והי' גילוי אלקות (למעלה מהטבע) במוחש (בטבע).

וי"ל שע"ז נמשך הכח לכל ההולכים באורחותיו, שגם הם ימשיכו גילוי אלקות שלמעלה מהטבע בטבע, ועבודה זו נעשית הכנה קרובה להשלמת הכוונה העליונה, "להיות לו ית' דירה בתחתונים"¹², שהתחתונים מצד גדריהם יהיו דירה לו ית', לו לעצמותו¹³, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש¹⁴.

(3) ראה גם מצו"ד כאן.

(4) תהלים קלט, כא. וראה שבת קטז, א. תניא ספ"ב.

(5) תהלים קד, לה. ברכות י, רע"א.

(6) לקו"ת צו יג, ב-ג. ובכ"מ.

(7) עקב ח, ג.

(8) כסף משנה הל' עבודת כוכבים פ"ה ה"ז. פרדס שי"ט. מו"נ ח"א פס"א ואילך. עיקרים מאמר ב פכ"ח.

(9) ראה סה"מ תרס"ח ע' קצ. וראה גם המשך תרס"ו ע' תלא.

(10) אגה"ק ס"כ (קל, ב).

(11) רמב"ם ריש הל' יסוה"ת.

(12) תניא רפ"ו.

(13) ראה אוה"ת שה"ש כרך ב ע' תרעט ואילך. סה"מ תרס"ב ע' שלה. תרע"ח ע' קצג.

(14) מדה"ה הוי' לי בעוזריי ה'תשי"ז (סה"מ מלוקט ב ע' נה ואילך).

58 שהוא גדול ובר עונשים.
 59 מבררת הגמרא: מְנַלְן – מנן לנו כלל זה, שחיוב הקרבן של האיש
 60 תלוי בחיוב המלקות של האשה. מבארת הגמרא: אָמַר רַבָּא,
 61 דְּכִתְיִב בְּפִרְשֵׁת שְׁפַחַת חֲרוּפָה (ויקרא טו ב) 'וְאִישׁ כִּי יִשְׁכַּב אֶת אִשְׁהָ
 62 שְׁכֵבֶת וְרָע וְהָיָה שְׁפַחַת נִחְרַפְתָּ לְאִישׁ וְהִפְדָּה לֹא נִפְדְּתָה אוֹ חוּפְשָׁה
 63 לֹא נָתַן לָהּ, וְיֵשׁ לְבָאָר, מִכִּדּוּי עַד הֵכָא מֵאִישׁ קָא מְשַׁתְעִי קְרָא – הרי
 64 עד עתה עסק הפסוק באיש, ואם כן נכתוב – הרי ראוי שתכתוב
 65 התורה תחילה 'וְהָיָה אֶת אִשְׁמּוֹ לָהּ', שזה דינו של האיש, שחיוב
 66 באשם, וּלְכַפּוֹס לְכִתּוּב 'בְּקוֹרֶת תְּהִיָּה', שזה מלמד על חיוב מלקות
 67 באשה, אִמָּא רַבָּא רַחֲמֵנָא בְּרִישָׁא – ומדוע כתבה התורה בתחילה
 68 'בְּקוֹרֶת תְּהִיָּה' שזה מלמד על חיוב מלקות באשה ורק לְכַפּוֹס בְּתֵב
 69 'וְהָיָה אֶת אִשְׁמּוֹ לָהּ' שזה דינו של האיש, יש לדרוש מכך דְּהִי
 70 קָאָמַר – כך היא כוונת הפסוק, אִם בְּקוֹרֶת תְּהִיָּה הִיא – אם על
 71 האשה יהיה חיוב מלקות, אז נאמר הדין של האיש 'וְהָיָה אֶת
 72 אִשְׁמּוֹ לָהּ', וְאִם לֹא תְהִיָּה בְּקוֹרֶת – אך אם אין חיוב מלקות על
 73 האשה, לֹא יָבִיא הוּא אֶת אִשְׁמּוֹ, וכמבואר בברייתא שחיוב האשם
 74 על האיש הוא רק כשיש חיוב מלקות על האשה.
 75 הגמרא חוזרת לברר מנין שהאיש מביא אשם והאשה לוקה.
 76 שואלת הגמרא: אִמָּא – שמא נאמר, שהוא – האיש, מְעַבְיָה קְרָא
 77 – מיעט אותו הכתוב ממלקות בכך שנאמר 'בְּקוֹרֶת תְּהִיָּה' בלשון
 78 נקבה, אָבֵל הִיא, תִּלְכֵּן וְתִתִּי קֶרֶן – גם תלקה וגם תביא קרבן
 79 אשם. משיבה הגמרא: 'וְהָיָה אֶת אִשְׁמּוֹ לָהּ' בְּתֵיב בִּפְסוּק, ומכך
 80 שכתבה התורה לשון זכר, 'וְהָיָה', יש ללמוד שרק האיש חייב
 81 בקרבן, ולא האשה.
 82 הגמרא מביאה דין נוסף בשפחה חרופה: אָמַר רַבִּי יִצְחָק, לְעוֹלָם
 83 אֵינוֹ חַיִּיב אִשֵּׁם שְׁפַחַת חֲרוּפָה, אֵלֵּא עַל שְׁפַחַת בְּעוֹלָה בְּלִבֵּי, שְׁנֵאמַר
 84 (שם) 'וְהָיָה שְׁפַחַת נִחְרַפְתָּ לְאִישׁ, וְנִחְרַפְתָּ הֵינִי שְׁנִשְׁתַּנַּתָּ
 85 מִבְּרִיתָהּ, וְהֵינִי שֶׁהִבְעִילָה שִׁנְתָּה אוֹתָהּ מִכַּפִּי שֶׁנִּבְרָאָה.
 86 מבררת הגמרא: וְאֵי אִשְׁמֵם – ומהיכן יש ללמוד דבר זה, דְּהָא
 87 'חֲרַפְתָּ' לִישָׁנָא דְשִׁנּוּי הוּא – שנחפרת' הוא לשון שינוי מכפי
 88 שהיה. מבארת הגמרא: דְּכִתְיִב (שמואל ב' יז ט) 'וְתִשְׁפַח עָלָיו הָרִיפּוֹת',
 89 והיינו חִטִּים כתושות שהשתנו מבריותם על ידי הכתישה. מקור
 90 נוסף: וְאִנְעִית אִמָּא, שנאמר (משלי כו כב) 'אִם תִּכְתּוֹשׂ אֶת הָאֵוִיל
 91 בְּמִקְשָׁת בְּתוֹךְ הָרִיפּוֹת בְּעָלִי לֹא תִסּוֹר מִעָלָיו אֲוֵלָתוֹ, כלומר גם אם
 92 תכדו ותיטורנו יחד עם החִטִּים ב'עלי', שהוא הכלי שמכים בו את
 93 החִטִּים במכתשת כדי להסיר מהם את הקליפה, לא תסור מעליו
 94 איולתו. הרי ש'ריפות' הוא לשון שינוי, וכך גם 'נחפרת' הוא לשון
 95 שינוי.
 96 הגמרא דורשת פסוק בענין שפחה חרופה: לאחר שעלו ישראל
 97 מגלות בבל לבנות את בית המקדש השני, היו רבים מהם שנשאו
 98 נשים נכריות, ועזרא הסופר השביע אותם שיוציאו את הנשים,
 99 ונאמר בפסוק (עזרא יח-יט) 'וַיִּמְצָא מִבְּנֵי הַכֹּהֲנִים אִשָּׁר הִשִּׁיבוּ נָשִׁים
 100 נְכָרִיּוֹת מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶחָיו מְעַשִּׂיה וְאַלְעִזָּר וְיִרְיָב וְגַדְלִיָּה,
 101 וְיִתְנָו יָדָם לְהוֹצִיא נָשִׁיהֶם וְאִשְׁמִים אֵל צֹאן עַל אִשְׁמֵתָם, אָמַר רַב
 102 חֲסִדָּא, פֶּסוּק זֶה מְלַמֵּד שְׁבוּלָה – כל אותם המנויים בפסוק, שְׁפָחוֹת
 103 חֲרוּפּוֹת בְּעָלִי, ולכן היה מוטל עליהם להביא קרבן אשם. כאמור
 104 בפסוק.
 105 שנינו במשנה: אֵיזוֹתִי שְׁפַחַת (חרופה) ב'ו', כל שחציה שפחה וחציה
 106 בת חורין, שנאמר והפדה לא נפרתה. דברי רבי יהודה. רבי
 107 ישמעאל אומר, זו היא שפחה ודאית. רבי אליעזר בן יעקב אומר,
 108 כל עריות מפורשות ושורר אין לנו אלא חציה שפחה וחציה בת
 109 חורין.
 110 הגמרא מביאה ברייתא בענין מחלוקת תנאים זו: תִּנּוּ רַבֵּנָן, נאמר
 111 בפסוק (ויקרא טו ב) 'וְהִפְדָּה', ולפי לשון זו יָבֹל היית לומר שְׁבוּלָה
 112 פדויה ומשחררת, תְּלִמּוּד לִזְמַר – לכך נאמר בפסוק 'לֹא נִפְדְּתָה',
 113 יָבֹל – שמא תאמר שלא נִפְדְּתָה כלל, והיא שפחה גמורה, תְּלִמּוּד
 114 לִזְמַר 'וְהִפְדָּה', הָא בִּיצֵר – באיזה אופן נאמר הפסוק, בְּפִדּוּיָהּ וְאִנְיָהּ
 115 פְּדוּתָהּ, והיינו חֲצִיָּה שְׁפַחַת וְחֲצִיָּה בֵּת חוּרִין, וּמֵאֲדָרְסָתָה לְעֵבֶר עֲבִיר,
 116 שקידושו תופסים בין בשפחה כנענית ובין בבית חורין, וממילא

1 שֶׁבִּשְׁפַחַת חֲרוּפָה עָשָׂה בָּהּ אֶת הַמִּזְדִּיכָה, שְׁכֵן מִזִּיד וּבִין שׁוּגָה
 2 חַיִּיב הָאִישׁ בְּקָרְבָן אִשֵּׁם, מִה שֶׁאֵין כֵּן בְּשָׂאָר עֲרִיּוֹת שֶׁאֵינוֹ חַיִּיב
 3 קָרְבָן אֲלָא עַל הַשּׁוּגָה.
 4 הַמִּשְׁנָה מְבֹאֶרֶת עֵתָהּ מִה הִיא 'שְׁפַחַת חֲרוּפָה'. מְבֹרֶרֶת הַמִּשְׁנָה:
 5 אֵיזוֹ הִיא שְׁפַחַת חֲרוּפָה, כֹּל שְׁחֲצִיָּה שְׁפַחַת וְחֲצִיָּה בֵּת חוּרִין, כְּגוֹן
 6 שְׁדִּיחָה שְׁיִכַת לִשְׁנֵי בְנֵי אָדָם בְּשׁוֹתְפוֹת, וְאֶחָד מֵהֶם שֶׁחֲרָרָה,
 7 שְׁנֵאמַר (ויקרא טו ב) 'וְהִפְדָּה לֹא נִפְדְּתָה', וְהֵינִי שְׁדִּיחָה פְּדוּיָה בְּמִקְצֵת
 8 וְאֵינָה פְּדוּיָה בְּמִקְצֵת, וְדָבָר זֶה שִׁיךְ בְּמִי שֶׁחֲצִיָּה שְׁפַחַת וְחֲצִיָּה בֵּת
 9 חוּרִין, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֹמֵר, שְׁפַחַת חֲרוּפָה זֶה הִיא
 10 שְׁפַחַת וְדָאִית – שְׁפַחַת כְּנַעֲנִית גְּמוּרָה, שֶׁאֵינָה מְשׁוֹחֲרֶרֶת כֻּלָּל. רַבִּי
 11 אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אֹמֵר כִּדְעַת תִּנָּא קָמָא, כֹּל הָעֲרִיּוֹת מְפֹרְשׁוֹת
 12 בְּתוּרָה, שֶׁהֵן בְּנוֹת חוּרִין, וְשִׁיּוֹר – וְנִשְׁתִּירָה שְׁפַחַת זֶה הָאִמּוּרָה
 13 בְּתוּרָה, וְעַל כִּרְחֹק מִשּׁוּנָה הִיא מִשְׂאָר הָעֲרִיּוֹת, וְאֵין לָנוּ לִרְבוֹת
 14 אֵלֵּא זֶה שְׁדִּיחָה חֲצִיָּה שְׁפַחַת וְחֲצִיָּה בֵּת חוּרִין.

גמרא

15 שנינו במשנה: 'ובשפחה לא השוה את האיש לאשה במכות'.
 16 מבררת הגמרא: מְנַלְן – מנן לנו דְּהָא לָקִי וְהוּא לֹא לָקִי –
 17 שהשפחה החרופה לוקה והאיש אינו לוקה. מבארת הגמרא: דְּתִנּוּ
 18 רַבֵּנָן בְּבִרְיִיתָא, נאמר בפסוק (שם טו ב) 'בְּקוֹרֶת תְּהִיָּה', מְלַמֵּד שְׁהָיָה
 19 לִזְמַר, וכמו שיבאר להלן כיצד לומדים זאת מהפסוק, מְמַשִּׁיכָה
 20 הברייתא ואומרת, יָבֹל היית לומר שְׁדִּיחָה לִזְמַר, תְּלִמּוּד
 21 לִזְמַר 'תְּהִיָּה', בלשון נקבה ללמד שרק היא לִזְמַר, וְאֵילוּ הוּא אֵינוֹ
 22 לִזְמַר. לכאורה קשה, שהרי הברייתא פתחה ודרשה את לשון
 23 הפסוק 'בְּקוֹרֶת תְּהִיָּה', מכאן שהיא לוקה, והיינו כיון שנאמר
 24 הפסוק בלשון נקבה, ואם כן מה חזרה הברייתא והקשתה 'יכול
 25 שניהן לזקוק'. ועוד, מה חידשה הברייתא בתירוצה 'תלמוד לומר
 26 תְּהִיָּה', והרי כבר קודם לכן ידענו שנכתב הפסוק בלשון נקבה.
 27 וביאר בערוך לנר (ד"ה יבול), שבאמת בתחילה דרשה זאת הברייתא
 28 מכך שנאמר הדין בלשון נקבה, אך הוקשה לה, כיון שהוקשו איש
 29 ואשה זה לזה לכל העונשים שבתורה, שבכל העבירות נאמר
 30 העונש בלשון זכר ומכל מקום הוא נאמר גם לגבי אשה, אם כן גם
 31 כאן נאמר שאף שכתבה התורה את העונש בלשון נקבה הוא שייך
 32 גם בזכר. ועל זה תירצה הברייתא 'תלמוד לומר תְּהִיָּה', כלומר,
 33 כיון שאת כל העונשים כתבה התורה בלשון זכר, וכאן שינתה
 34 וכתבה זאת בלשון נקבה, ודאי באה התורה ללמדנו שרק היא
 35 לוקה ושאילו היו שניהם לוקים הייתה התורה כותבת לשון זכר,
 36 והיינו לומדים שאף האשה בכלל, כמו כל העונשים שבתורה.
 37 מבררת הגמרא: וּמִנֵּן דְּתִנּוּ – שתיבה זו של 'בְּקוֹרֶת' האמורה
 38 בפסוק, לִישָׁנָא דְּמִלְּקוֹת הוּא – היא לשון מלקות, ולמדה מכך
 39 הברייתא שרק השפחה לוקה. מבארת הגמרא: אָמַר רַבִּי יִצְחָק,
 40 מִשְׁמַעוֹת הַלֶּשֶׁן 'בְּקוֹרֶת' הִיא תֵּהָא בְּקָרָא – תהיה השפחה בכלל
 41 אלו שקוראים עליהם דברים, והיינו בְּדִרְגָּתָא בְּבִרְיִיתָא, בשעה
 42 שמלכים או המחזיקים מלקות, גְּדוֹל הֵינִינִן מִקְרָא את הפסוקים של
 43 התוכחה, שְׁנֵי בְּדִינִים מוֹנֵה את מנן המלקות שצריכים להלקותו,
 44 וְשְׁלִישִׁי שְׁבִדִּינִים אֹמֵר לְשַׁלִּיחַ בֵּית דִּין 'חֲבֹהוּ'.
 45 ביאור נוסף: רַב אִשִּׁי אֹמֵר, בְּבִקּוּר תְּהִיָּה – יש צורך לבקר ולחשוב
 46 כמה מלקות היא יכולה לקבל, דְּתִנּוּ במשנה (מכות כב) לגבי אדם
 47 שהתחייב מלקות ואינו יכול ללקות שלשים ותשע מלקות,
 48 כשאוֹמְרִים אוֹתוֹ כמה הוא יכול ללקות ולא ימות, אֵין אֹמְרִין אוֹתוֹ
 49 אֵלֵּא מִסְפַּר מִבֵּית הָרָאיוֹן לְהִשְׁתַּלֵּשׁ – להתחלק לשלש כגון שמונה
 50 עשרה או עשרים ואחת, כיון שצריכים להלקותו שני שלש
 51 מאחוריו ושליש לפניו, ולשון 'בְּקוֹרֶת' מרמז על כך שצריכים
 52 לבקר ולהבחין כמה מלקות היא יכולה לקבל.
 53 הגמרא מביאה ברייתא בענין שפחה חרופה: תִּנּוּ רַבֵּנָן בְּבִרְיִיתָא,
 54 מִזְּמַן שְׁהָאִשָּׁה – השפחה החרופה שנבעלה לזקנה, והיינו כשהיא
 55 גדולה ובת עונשין, הָאִישׁ – הַבּוֹעֵל מִבֵּיא קֶרֶן אִשֵּׁם, אבל אם אין
 56 הָאִשָּׁה לִזְמַר, והיינו כשהשפחה קטנה, אֵין הָאִישׁ מִבֵּיא קֶרֶן, אף

כריתות. פרק שני – ארבעה מחוסרי כפרה דף יא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) קעג רש"י

ובשפחה – אינו חייב אלא על גמר ביאה. ד"שכבת זרע" כתיב בה, שראיה להוריע. וכל העריות חייב על כל ביאה וביאה – ובשפחה אמרו לעיל בפירקין (כריתות טו, טז) שמביא קרבן אחד על ביאת הרבה. רבי ישמעאל אומר שפחה – גמורה. כל העריות מפורשות – שכן בנות חורין, ושיר אין לנו. וזו דאי משונה היא, חציה שפחה וחציה בת חורין. גמרא תהא בקריאה – שכן קורין

עליה "והפלה ה' את מכותה", שכן קורין על הלוקח במסכת מכות (כג,ב). בבכורות תהא – שאם אינה יכולה לקבל ארבעים, אומדין אותה בבקר ובמחשבה. מכות הראויות להשתלש – כגון משונה עשרה, או עשרים ואחת, או עשרים וארבע. שהיו מכין אותו שתי ידות (מלפניו ואחור מאחוריו) ומלאחריו ואחת מלפניו. ומקרא ילפין לה במסכת מכות (כג,א). כוון שהאשה לוקח – כגדולה היא ובת עונשין היא. אימא הוא מעטיה קרא – מהדר אמתניתין דקתני: לא השוה אשה לאיש לקרבן. אימא הוא מעטיה קרא ממלקות, דכתיב: "תהיה". אבל הוא – אימא תילקי ותייתי קרבן לישנא דשניתי הוא – שנשתינו במרייתה. הריפות – דבר שנשתינו על ידי כתישה. וכאן נמי, על ידי אבר שמש דש. ויתנו ידם להוציא – פסוק הוא בספר עזרא (י). פדויה (ואינה פדויה) – והפדה לא נפדתה" משמע פדויה ואינה פדויה. לרבי ישמעאל מאורסת לעבד עברי מנא ליה – בשלמא לרבי עקיבא דמוקי לה בחציה בת חורין – לא בעיא קרא. דאיכא למימר: מדדיה עלה דתרמנא – ודאי מאורסת היא מישראל, דהא תפסו לה קדושין. הילכך איכא למימר לעבד עברי נקדשה, שחור רבו מוסרה לו בעל כרזה, כדמפרש בקדושין (יד,ב). ולא לעבד כנעני – שהרי אסורה לו. אלא לרבי ישמעאל דאמר שפחה גמורה מאורסת לעבד עברי, מנא ליה? (דאמר לעבד עברי שהרי אסורה לו), דילמא לעבד כנעני, דהא לדידה שריא לגמרי טפי מעברי! אם אינו ענין לדירה – דהא כתיב ויקרא יט" "והפדה לא נפדתה". משנה כל העריות – אם האחד גדול, או האיש או האשה – האחד חייב והאחר פטור. ובשפחה אינו כן, ובגמרא מפרש לה. שונו בתפאת ומיד בהכרת – ובשפחה נמי דאם הוא מויד והיא שוגגת דפטורין, הואיל ואינה לוקח בדאמרין לעיל: "בכרת תהיה והביא את אשמו", ואי לא – פטורין. מיהו, אם הוא שוגג והיא מוידה – היא במלקות והוא באשם, כדאמרין בהאי פירקא דשונו ומיד שוין בבא על השפחה. והכא חייב – בתמיה, וכי קטן חייב בשפחה? דהא איתקוש להדי – כדאמרין לעיל: אם אין האשה לוקח – אין האיש מביא אשם. וכי ישן חייב – בתמיה. מערה לא מיתייב – ד"שכבת זרע" כתיב בה. וכי מביין מיתייב ואי לא לא מיתייב – ד"שכבת זרע" בעינן. שונו מתכוין, כגון נפל מן הגג ונתקע. אין ראוי להוריע, ואי בשאר עריות קתני איפכא מיבעי ליה – עשו מערה בעריות חייב

שעשה בה את המויד פשונו. איזו שפחה? כל שחציה שפחה וחציה בת חורין, שנאמר: "והפדה לא נפדתה", דברי רבי יהודה; רבי ישמעאל אומר: זו היא שפחה ודאית; רבי אלעזר בן עקיב אומר: כל עריות מפורשות, ושיר אין לנו אלא חציה שפחה וחציה בת חורין. גמרא מנלן דהיא לקי

והוא לא לקי? דתנו רבנן: "בכרת תהיה" – מלמד שהיא לוקח; וכול שניהן לוקין? תלמוד לומר: "תהיה" – היא לוקח והוא אינו לוקח. ומנלן דהדין "בכרת" לישנא דמלקות הוא? אמר רבי יצחק: "תהא פקרא", פדתני: גדול הדינין מקרא, שני מונה, שלישי אומר: "הכהו". רב אשי אומר: "בבכור תהיה", פדתני: אין אומדין אותו אלא מכות הראוין להשתלש. תנו רבנן: בזמן שהאשה לוקח – האיש מביא קרבן, אין האשה לוקח – אין האיש מביא קרבן. מנלן? אמר רבא, דכתיב: "ואיש פי ישפכ את אשה שכבת זרע והיא שפחה נחרפת לאיש והפדה לא נפדתה או חפשה לא נתן לה"; מכדי עד הכא באיש קא משתעי קרא, נכתוב: "והביא את אשמו לה" ולבסוף לכתוב: "בכרת תהיה", אמאי כתב רחמנא ברישא: "בכרת תהיה" ולבסוף כתב: "והביא את אשמו לה"? הכי קאמר: אם בקורת תהיה היא – והביא את אשמו לה, ואם לא תהיה בקורת – לא יביא הוא את אשמו. – אימא: הוא מעטיה קרא, אבל היא תילקי ותיתי קרבן! – "והביא את אשמו לה" כתיב. אמר רבי יצחק: לעולם אינו חייב אלא על שפחה בעולה בלבד, שנאמר: "והיא שפחה נחרפת לאיש". ומאי משמע דהאי "נחרפת" לישנא דשנוי הוא? דכתיב: "ותשטח עליו הרפות". ואי בעית אימא: "אם תכתוש האויל בפכתש בתוך הרפות בעל". "ויתנו ידם להוציא נשים ואשמים איל צאן על אשמתם", אמר רב חסדא: מלמד שפולין שפחות הרפות בעלו. "איווהי שפחה" כו'. תנו רבנן: "והפדה" – יכול פוליה? תלמוד לומר: "לא נפדתה"; יכול לא נפדתה? תלמוד לומר: "והפדה"; הא מיכד? פדויה ואינה פדויה, חציה שפחה וחציה בת חורין ומאורסת לעבד עברי, דברי רבי עקיבא. רבי ישמעאל אומר: בשפחה פגענית הכתוב מדבר, ומאורסת לעבד עברי. אם כן מה תלמוד לומר "והפדה לא נפדתה"? דברה תורה כלשון בני אדם. רבי אלעזר בן עזריה אומר: כל עריות מפורשות לנו, משייר לנו חציה שפחה וחציה בת חורין ומאורסת לעבד עברי. אחרים אומרים: "לא יומתו כי לא חפשה" – בשפחה פגענית הכתוב מדבר, ומאורסת לעבד פגעני. לרבי ישמעאל, בשלמא "והפדה לא נפדתה" – פדתני: דברה תורה כלשון בני אדם, אלא דקתני מאורסת לעבד עברי, מנלן? – דכתיב: "פי לא חפשה" – מכלל דהוא חופש. רבי אלעזר בן עזריה היינו רבי עקיבא! – לרבי ישמעאל קאמר: לדידך, בעלמא פויתך סבירא ליה דדברה תורה כלשון בני אדם, והכא שאני; מכדי כתיב ליה קרא "כי לא חפשה", "והפדה לא נפדתה" למה ליה? שמע מינה להכי אתא, לחציה שפחה וחציה בת חורין. לאחרים, בשלמא "והפדה לא נפדתה" – קסבר: דברה תורה כלשון בני אדם, אלא הא דעבד פגעני מנלן? – אמר קרא: "פי לא חפשה", אם אינו ענין לדירה, תנהו ענין לדירה. משנה כל עריות, אחד גדול ואחד קטן – קטן פטור, אחד ער ואחד ישן – ישן פטור, אחד שוגג ואחד מויד – שוגג בחפאת ומויד בהכרת. גמרא והכא חייב קטן? אמר רב יהודה, הכי קתני: כל עריות, אחד גדול ואחד קטן – קטן פטור, אחד פטור ואחד ישן – ישן פטור. וכאן ישן נמי חייב? אמר רב יהודה אמר רב, הכי קתני:

כל עריות, אחד גיעור ואחד ישן – ישן פטור וגיעור חייב, וכאן – אפילו גיעור פטור; מאי טעמא? דמקשיין אהדדי. תני תנא קמיה דרב ששת: עשו גומר כמעה, מתכוין פשוין, פדויה פשלא פדויה, גיעור פשוין. אמר ליה: מאי קאמר? אי בשפחה חרופה קתני, אמאי עשו גומר כמעה? גומר בשפחה חרופה מיתייב, מערה לא מיתייב! ותו, מתכוין פשוין אי בשפחה חרופה, אי לא – לא מיתייב! וכדברה פשלא פדויה נמי, פדויה בשפחה חרופה – מיתייב, ושלא פדויה – לא מיתייב, מאי טעמא? "שכבת זרע" כתיב: ומאי גיעור פשוין? ואי בשאר עריות קא תני, עשו גומר כמעה, איפכא

אין האשה לוקח – כגון שהיא שוגגת וקטנה – אין האיש מביא קרבן. והא דאמרין: לרבות שוגג כמודד – היינו שוגג דאיש כמודד, אבל האשה צריך שתהא מוידה. דהא מקשו להדי – הלשון אינו מכוין, דהאיש הוקשה לאשה ולא אשה לאיש, דהא כי האיש כמו האשה חייבת, כדאינא בתורת כהנים וקדושים פרשה ה: "ואיש" פריט לקטן. יכול שאני מוציא בן תשע שנים ויום אחד? תלמוד לומר: "ואיש" אם כן אשה לא איתקשה לאיש. באין מתכוין (וכדברה) פטור – פירש הקונטרס: משום ד"שכבת זרע" כתיב, ובאין מתכוין אינו ראוי להוריע, כגון נפל מן הגג ונתקע. וקשה: מאן לימא לן דאינו ראוי להוריע? אלא האי טעמא משום שאנוס הוא. הכי

הכי קתני עשו בו' - והכי פירוש דברייתא: עשו גומר כמעה ומתכוון כשאנו מתכוון, והאי דינא הוי כבדרכה ושלא כדרכה כדמפרש תלמודא. ומכל מקום קצת קשה: אמאי לא תנא ניעור כישן כדדידה, ותנא ליה כתריה כדרכה ושלא כדרכה? **נמצא** מתכוין בו' - קשה: אמאי האריך תלמודא בלישענה? דהאי לאו פירוש דברייתא הוא, דכבר אסיקנא ליה שפיר.

כשאין מתכוין דעירות - פירש הקונטרס: כגון שאנו ואחריו במטה, וכסבור לבא על אשתו ונמצא אחרת, דפטור ממלקות וחיוב חטאת, הואיל ונהנה דמתעסק הוא. וקשה: שהרי בשפחה נמי חיוב חטאת כבי דאי גזנא, שהרי מביאין על חודק שגונג, ואם כן מאי קאמר 'נמצא מתכוין בשפחה כשאין מתכוין לעריות?' כבהאי גזנא שוו תרווייהו! לכך יש לומר: כשאין מתכוין דעירות - כגון נפל מן הגג ונתקע, דפטור לגמרי, דאנוס הוא.

הדרן עלך ארבעה מחוסרי כפרה

אמרו לו, עד אמרו לו וצריך לדחות: לאן אבל בו' - צריך לומר דמיירי שהעידוהו שנים בבת אחת. דאי בזה אחר זה, הא כל מקום שהאמינה תורה עד אחד - הרי כאן שנים ויבמות פתב, וכיון שנתקבל עדותו - תו לא קפדינן בעדות השני שאומר לא אבל, וצריך לומר דמיירי שהאיש שנועדין בו שותק, דאי אמר 'איני יודע' - פטור. כדנפקא בגמרא 'או דורע אלירי בו', ומסיק דמיירי בעד אחד, שאינו יכול לחיבו קרבן, ועל כרחך מיירי שאותו שהעיד עליו אומר 'איני יודע', דאי אמר 'לא אבלתי' - פשיטא דעד אחד לא מהמין, כדכתיב (דברים יט): 'לא יקום עד אחד באיש', דנראה שאין עד אחד קם רק לשבעה.

ואשה אומרת לא אבל - מכאן משמע דאשה מהמינה טפי מנולן, שהרי גבי גזל משמע דלא אמרינן שתיקה כדוראה, כדאמרין (קדושין טו,א): אי מהמינה לך דלא גולנא הוא ויל אפקה, ואף על גב דשתיקה. אלמא לא אמרינן שתיקה כדוראה דמיא. ועבידא הוה ההוא ממיא דהוה מסדר מתנייתא קמי דרב ששת בו אתא חד גברא ואמר שאשתו ויתנה, וקא אמר: אי מהמינה לך דלא גולנא הוא ויל אפקה, והכא אי שתיק - מהמינה האשה. **עד** אומר אבל הוא אומר לא אבלתי פטור - והוא הדין אם אמר 'איני יודע', כמו שפירשתי. **שאם** אבל כחצי וית ודור ואכל כחצי וית ממין אחד חייב משני מינין פטור - ואם תאמר, והא אמרינן בפרק 'קדש מובח' (מעילה ז,א): הציגל והותרת אין מצטרפין, וקא אמר בגמרא: לא שנו אלא לטומאת ידים, אבל לאכילה מצטרפין! ויש לומר: דהתם לענין מלקות. אי נמי, לענין שאם יפלו לקדירה אחת מצטרפין לתת טעם, דהא שם אחד הוא. דליכא אלא חד לאו אתרווייהו. אבל הכא מיירי דלין חיוב קרבן. **אימא** מציעתא עד אומר אבל הוא אומר לא אבלתי בו' - והוא הדין דנמי מייחב מורשא: עד אומר 'אבל' ועד אומר 'לא אבל' ומביא אשם תלוי, טעמא דאמר עד אחד 'לא אבל', הא לאו הכי - חיוב חטאת, דשתיקה כדוראה דמיא. דעל כרחך מיירי דשתיק, דאי מכחיש ליה - פטור לגמרי, ואפילו אומר 'איני יודע' כמו שפירשתי.

אלא דקא מכחיש להו ומני רבי מאיר היא - דליכא למימר דמיירי כשאמר 'איני יודע'. דפשיטא דחיבי, ד'איני יודע' גבי תרי עדים הויא כשתיקה.

חייב - כגומר. שלא כדרכה חייב כבדרכה, ד'משכבי אשה' כתיב (ויקרא יט), **נמצא** מתכוין ומערה בשפחה - שהערה בה בכונה - פטור, דהעראה בשפחה פטור כשאנו מתכוין דעירות. העראה פלוגתא היא (בסנהדרין ב'ארבע מיתות') ויבמות ב'הבא על יבמתו' (נדה, א), איכא למאן דאמר: העראה זו נשיקה, ואיכא למאן דאמר: זו הכנסת עטרה.

הדרן עלך ארבעה מחוסרי כפרה

משנה אמרו לו - מפרש בגמרא. **אם** הביאוהו בו' - כגון אם העידו בו שהרג את הנפש. **אם ירצה לומר מזה הייתי** - אם היה רוצה לפטור עצמו בשקך - היה יכול לומר מזה היה, ומזה פטור. **גמרא** רבי מאיר **היא** - דאמר: אם הביאוהו שנים בו, **מאי** קמשמע לן הא מסיפא שמעינן לה - דקתני: שנים אומרים אבל בו. **הכי קאמר** - סיפא: דבר זה ששנינו למעלה, אמרו לו 'אבלת' בו מביא חטאת - לאו דברי הכל היא, אלא מחלוקת רבי מאיר וחכמים, שרבי מאיר אומר אם הביאוהו שנים בו, וחכמים אומרים בו, וסיפא מפרש לרישא. **איכא דאמרי** - הכי פריך התלמוד: 'אמר' משמע חד בו'. מותרת לחזור לו - לראשון, ועל פי עדים שאמרו לה שנים 'מת בעלך', ולפיכך מותרת לראשון, שהרי אנוסה היא, ששנים אמרו לה. דאנוס בישראל שרי. מכלל דרישא - דקתני: תצא מזה ומוח - שנשאת ברשות בית דין ועד אחד, דהוה לה למידק יפה אם מוח. דהאי דשרייה רבנן לאנסובי על פי עד אחד - משום דדייקא ומנסבא, דמתוך חומר שהחמרת עליה בסופה תצא מזה ומוח, הקלת עליה בתחלתה, כדאמר במסכת יבמות (פחא), ואמר להכי, נשאת על פי עד אחד, והיא גופה לא דייקא, ואישתבח דלא מת - תצא מזה ומוח. כדאמרין במסכת סוטה (כזב), ו'נטמאה' ו'נטמאה' שני פעמים - אחד לבעל ואחד לבעול. לעולם דלא מבחיש ליה - ומתניתין הכי קתני: אמרו לו וכו', במה דברים אמורים - בשותק, אבל מבחישו, כגון עד אמר 'אבל' והוא אומר לא אבלתי - פטור. הודע אליו - משמע: מעצמו, ולא שיועידוהו אחרים.

דמביא חטאת, על שתיקה דחד - לא. אימא מציעתא, עד אומר: אבל, והוא אומר: לא אבלתי, מעמא דמכחיש ליה, אבל שתיק - מיתייב, וכל שבין תרי! אלא דקמכחיש להו; מני - רבי מאיר היא, דאמר: הכחשה דבי תרי לאו הכחשה היא, אבל לרפנן פטור. - ומאי קמשמע לן? מסיפא שמעתי מיהו! - הא קמשמע לן, דכר זה מחלוקת רבי מאיר ורפנן, והוא דקמכחיש להו. איכא דאמרי: 'אמרו לו' נמי חד קרי ליה, דתנן: האשה שהלך בעלה למדינת הים, ובאו ואמרו לה: מת בעלך, ונישאת, ואחר כך בא בעלה - תצא מזה ומוח, דקיימא לן דאפילו בחד. ממיא? מדקתני סיפא: נישאת שלא ברשות - מותרת לחזור לו; מאי שלא ברשות? שלא ברשות בית דין ועד אחד - מכלל דרישא ברשות בית דין ובעד אחד, אלמא גבי עד אחד קתני 'אמרו', והכא נמי דקתני 'אמרו לו', משמע אפילו עד אחד. והוא מאי קאמר? אלימא דקא מכחיש ליה, מי מיתייב? והא קתני מציעתא: עד אחד אומר: אבל, והוא אומר: לא אבלתי - פטור! אלא דשתיק, ממציעתא שמע מיהו: עד אחד אומר בו, מעמא דקא מכחיש ליה, אבל שתיק מישתיק - חייב! - לעולם דלא מכחיש ליה, והכי קתני: אמרו לו: אבלת חלב - מביא חטאת; במה דברים אמורים - דשתיק, אבל מכחיש ליה - פטור. ומדאורייתא מכלל דלא מכחיש ליה חייב? דתנן רפנן: 'או הודע אליו חטאתו' - ולא שיועידוהו אחרים; וכול אפילו אין מכחישן תלמוד לומר: 'או הודע אליו', מכל מקום. במאי עסקינן? אלימא בתרין, תרין ואין מכחישן קרא בעי?

54 **אָבֶל** חֵלֶב. וְכֵן אִם אִשָּׁה אוֹמֶרֶת לְאָדָם שְׂאֵכֶל חֵלֶב וְאִשָּׁה אַחֶרֶת
 55 אוֹמֶרֶת שְׂלֵא אֵכֶל, הָרִי זֶה סֶפֶק, וּמִבֵּינָם אִשָּׁם תִּלְוִי, כִּדִּין אָדָם שְׂאִינוּ
 56 יוֹדֵעַ אִם חֹטֵא אוֹ לֹא.
 57 הַמִּשְׁנָה דִּנְה בְּאוֹפֵנִים שִׁישׁ הַכְּחָשָׁה בֵּין הָעֵדִים לְבֵין הָאָדָם עֲצֻמָּה:
 58 עַד אַחֵר אוֹמֶר לְאָדָם שְׂאֵכֶל חֵלֶב, וְהוּא עֲצֻמָּה אוֹמֶר לֹא אֵכֶלְתִּי,
 59 פְּטוּר, כִּיּוֹן שְׂאִין עַד אַחַד נֶאֱמָן לְחִיּוּבוֹ קֶרֶבֶן.
 60 אִם שְׁנַיִם אוֹמְרִים לוֹ שְׂאֵכֶל, וְהוּא עֲצֻמָּה אוֹמֶר לֹא אֵכֶלְתִּי, רִבִּי מֵאִיר
 61 מְחַיֵּיב חֹטְאָת, וְכךָ אִמֶּר רִבִּי מֵאִיר בְּבִיאור סִבְרָתוֹ, אִם הִתְבַּיְּחוּ שְׁנַיִם
 62 לִידֵי מִיתָה תְּמוּרָה, שְׂאֵם יַעֲיִידוּ עֲלָיו שְׂהֵרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ, יִהְרַגוּהוּ בֵּית
 63 דִּין עַל פִּיהֶם, וְאִףּ שְׂהוּא מִכְחִישֶׁם, וְכִי לֹא יִבְיֹאחוּ לִידֵי חִיּוּב קֶרֶבֶן
 64 תִּקָּל, וְהָרִי וְדֹאֵי יֵשׁ לְהִאֲמִינִם שְׂהוּא חֵיִיב בִּקְרָבֶן, אִףּ שְׂהוּא עֲצֻמָּה
 65 מִכְחִישֶׁם. אִמֶּר לוֹ חֲכָמִים, אִין זוֹ רֵאִיָּה, כִּי אִףּ אִם נֶאֱמָן לְדִבְרֵיהֶם
 66 שְׂהוּא אֵכֶל חֵלֶב אִין הִכְרַח שְׂהוּא חֵיִיב קֶרֶבֶן, שְׂהָרִי מָה יֵהֵא הָדִין
 67 אִם תִּרְצֶה לִּזְמֹר מִיּוֹד הָיִיתִי בְּאִכִּילָה זֶה, הָרִי יִהְיֶה פְּטוּר מִקְרָבֶן, כִּיּוֹן
 68 שֶׁקֶרֶבֶן חֹטְאָת בֹּא רַק עַל שְׂוֹגָה, וְאִינוּ צָרִיךְ כָּלֵל לְהַכְחִישׁ אֶת עֵיקַר
 69 עֲדוּתָם כִּדִּי לְהִיפְטֹר, וְכִיּוֹן שֶׁכךָ, אִףּ אִם אָמַר לֹא אֵכֶלְתִּי כָּלֵל,
 70 נֶאֱמָן.
 71 הַמִּשְׁנָה עוֹבֶרֶת לְדוֹן עֵתָה בְּדִינוֹ שֶׁל אָדָם שְׂחֹטָא כַּמָּה פַּעֲמִים
 72 בְּחֹטֵא אַחַד, אוֹ בְּחֹטָאִים שְׁנִיִּם: אָדָם שְׂאֵכֶל חֵלֶב וְחֹלֶב – שְׁנֵי
 73 שִׁיעוּרֵי 'כּוּזִית' שֶׁל חֵלֶב, בְּהֶעֱלֵם אֶחָד – מַחֲמַת שְׁנַעֲלֵם מִמֶּנּוּ אִיסוּר
 74 חֵלֶב אוֹ שְׁנַעֲלֵם מִמֶּנּוּ שְׂדֵבֵר זֶה שְׂהוּא אוֹכֵל הֵינוּ חֵלֶב, וְהָיוּ שְׁתֵּי
 75 הָאִכִּילוֹת מַחֲמַת אוֹתָהּ 'הַעֲלֵמָה', כְּלוּמֹר, שְׂלֹא נוֹדַע לוֹ הַחֹטֵא בֵּין
 76 אִכִּילָה לְאִכִּילָה אִלָּא רַק לֵאחֶר שְׁתֵּי הָאִכִּילוֹת, אִינוּ חֵיִיב אֱלָא
 77 חֹטְאָת אֶחָת, לְפִי שְׂחִיּוּב הַקֶּרֶבֶן לֹחַר עֲלָיו בְּשַׁעַת יִדְעַת הַחֹטֵא,
 78 וְכֹאֵן נוֹדַע לוֹ בַּפַּעַם אֶחָת שְׂחֹטָא כַּבְּמָה חֹטָאִים, וּמִנְחֻמָּת יִדְעֶהּ זוֹ
 79 הוּא מִבֵּינֵי רַק חֹטְאָת אַחַת. אֲבָל אִם אֵכֶל הָאָדָם חֵלֶב, וְדָם, וְפִגְוִל
 80 וְנֹתֵר, שְׂהֵם אַרְבַּעַה מִיֵּנֵי אִיסוּרִים, בְּהֶעֱלֵם אֶחָד – שְׂלֹא נוֹדַע לוֹ
 81 חֹטְאוֹ בֵּין אִכִּילָה לְאִכִּילָה, חֵיִיב עַל כָּל אֶחָת וְאֶחָת. וְאוֹמֶרֶת
 82 הַמִּשְׁנָה: דִּין זֶה הוּא חוֹמֶר שִׁישׁ בְּאִכִּילַת מִיֵּינֵי תִרְבָּה – מִיֵּנֵי אִיסוּרִים
 83 רַבִּים, יוֹתֵר בְּאִכִּילַת מִיֵּין אֶחָד שֶׁל אִיסוּר, שְׂבִיאִיסוּרִים רַבִּים
 84 הַנֶּעֱשִׂים בְּהַעֲלֵם אַחַד, חֵיִיב חֹטְאָת עַל כָּל אַחַד וְאַחַד, וְאִילוּ
 85 בְּאִיסוּר אַחַד אִינוּ חֵיִיב אִלָּא חֹטְאָת.
 86 מִמְּשִׁיכָה הַמִּשְׁנָה וְאוֹמֶרֶת: יֵישׁ גַּם חוֹמֶר בְּאִכִּילַת מִיֵּין אִיסוּר אֶחָד
 87 יוֹתֵר מִבְּאִכִּילַת מִיֵּינֵי תִרְבָּה שֶׁל אִיסוּר, שְׂאֵם אֵכֶל בְּחֶצִי נֹתֵר, וְחֹדֶר
 88 וְאֵכֶל בְּחֶצִי יוֹתֵר אֶחָד, וְהָיוּ שְׁנֵיהֶם בְּהֶעֱלֵם אֶחָד, יֵהֵא הָדִין כֶּךָ, שְׂאֵם
 89 שְׁנֵי הַחֲצָאִים הָיוּ מִמֵּין אֶחָד שֶׁל אִיסוּר הָרִי הֵם מִצְטַרְפִּים לְשִׁיעוּר
 90 אִכִּילָה הַמַּחֲיִיב, וְחֵיִיב קֶרֶבֶן, וְאִם אֵכֶל שְׁנֵי חֲצָאֵי יוֹת מִשְׁנֵי מִיֵּינֵי שֶׁל
 91 אִיסוּר, אִינֵם מִצְטַרְפִּים, וּפְטוּר.

וקשה, **אִפְּסָא אִיבְעִי לִיה לְמִינֵי** – הרי היה לתנא לשנות לשון
 הפוכה, שעשו את המערה כגומר, שהרי בגומר ביאתו פשוט
 שחייב, והיחידוש הוא שחייב אף במערה.
אִמְר לִיה אותו 'תנא' לרב ששת, **אִסְפְּסִייה** – האם אסיר ברייתא זו
 מהברייתא – מחמת ששונה, מחמת שמשובשת היא. **אִמְר לִיה** רב
 ששת, – אין לך להסירה, אלא **הָכִי קָתְנָי** – כך יש לך לשנותה,
עֲשֹׂא את הגומר **שְׁלָא בְּדִרְכָּה בְּשַׁפְחָה חֲרוּפָה**, דלא מיחייב – שאינו
 מתחייב קרבן ומלקות על כך, **בְּמַעְרָה בְּדִרְכָּה** בשפחה חרופה,
 שאין בזה חיוב מלקות וקרבן, והטעם בשני הדברים הוא כיון
דְּשִׁבְכָת וְרַע' בְּתִיב בפסוק, והמערה כדרכה או הגומר שלא
 כדרכה אין זו ביאה הראויה להורעה. ממשיך רב ששת ומבאר את
 הברייתא: עשו **מִתְּכִינִין** בביאה **שְׁלָא בְּדִרְכָּה**, **בְּשַׁפְחָה** חרופה,
דְּפִטְוִינִין מקרבן ומלקות, **בְּאִינוּ מִתְּכִינִין** בביאה כדרכה של שפחה
 חרופה, ואף בזה הטעם הוא כיון **דְּשִׁבְכָת וְרַע' בְּתִיב**, וביאה שלא
 כדרכה או ביאה כדרכה ואינו מתכוין, אינה ראויה להוריע. וכן
 עשו את הניעור ובא **שְׁלָא בְּדִרְכָּה בְּשַׁפְחָה** חרופה, **דְּפִטְוִינִין**, **כִּישָׁן**,
 שפטור, ו**פִּאִי מַעְכָּא**, כיון **דְּשִׁבְכָת וְרַע' בְּתִיב**.
 הגמרא מסכמת את הדינים המבוארים בברייתא: **נִמְצָא** מכל
 הדינים האמורים בברייתא, שה**מִתְּכִינִין וְהַמַּעְרָה בְּשַׁפְחָה** חרופה,
 ולא גמר ביאתו, דינו **כְּמִי שְׁאִין מִתְּכִינִין בְּכָל עֲרִיזוֹת**, שפטור,
 וההרא' בשפחה חרופה אינה מתייבשת כיון שאינה ביאה הראויה
 להוריע, וכמו כן ביאה בכל העריות בלא כוונה אינה מחייבת,
 והיינו באופן שהוא אנוס. ודין **הִישָׁן** ובא על שפחה חרופה **בְּדִרְכָּה**,
 הוא בדין **הִישָׁן דְּעֲרִיזוֹת**, ששניהם פטורים. **נִמְצָא** שדין הניעור ובא
שְׁלָא בְּדִרְכָּה בְּשַׁפְחָה חרופה, דינו **כִּישָׁן דְּכָל עֲרִיזוֹת**, שפטור,
 ובניעור שלא כדרכה בשפחה חרופה טעם הפטור הוא כיון שאין
 בו ביאה הראויה להוריע, וישן דשאר עריות פטור כיון שאינו בן
 דעת.

הדרך עלך ארבעה מחוסרי כפרה

פרק שלישי - אמרו לו

בפרקים הקודמים התבאר סוגי קרבנות הבאים על חטאים שונים, ופרק זה ממשיך לבאר את חיובי הקרבנות השונים, ואופני התחייבותם.

לגבי חיוב קרבן חטאת של יחיד אמרה התורה (ויקרא ד כז-כח) 'וְאִם נָפַשׁ אֶחָת תִּחְטָא בְשִׁגָּגָה מֵעַם הָאָרֶץ, בְּעִשְׂתָּהּ אֶחָת מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ וְאָשָׁם. או הוֹדַע אֵלָיו חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא, וְהֵבִיא קֶרְבָּנוֹ שְׁעִירֹת עִזִּים תְּמִימָה נֶקֶבָה על חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא'. ומכך שנאמר 'או הוֹדַע אֵלָיו חֲטָאתוֹ' אנו לומדים שאין אדם מתחייב בקרבן חטאת אלא לאחר שנודע לו שחטא. אך אם יש לאדם ספק אם עבר עבירה או לא, כגון שהיו לפניו שומן וחלב ואכל אחד מהם, ואינו יודע אם אכל את השומן המותר או שאכל את החלב והתחייב חטאת, הרי הוא מביא 'אִשֶׁם תְּלוֹי', שנאמר (שם ה יז-יח) 'וְאִם נָפַשׁ כִּי תִחְטָא וְנִשְׁתָּהּ אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ, וְלֹא יָדַע וְאָשָׁם וְנִשָּׂא עֲוֹנוֹ. וְהֵבִיא אֵיל תְּמִים מִן הַצֹּאן בְּעִרְכָּהּ לְאִשֶׁם אֵל הַכֹּהֵן, וּכְפַר עָלָיו הַכֹּהֵן על שִׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר שָׁגָה וְהוּא לֹא יָדַע וְנִשְׁכָּח לֹא'. משנתנו מבארת מה הוא הבירור הנצרך כדי שיחשב הקרבן שנודע לו החטא, ומתחייב בחטאת, ומתי הוא נחשב כ'לֹא יָדַע', ומביא אִשֶׁם תְּלוֹי.

משנה

50 **אָמַר** לוֹ לֵאדָם **אֶכְלֶתְ חֶלֶב**, אֵף שְׁהוּא עֲצָמוֹ אֵינוֹ זֹכֵר בְּכֶּךָ, הֲרִי זֶה
51 נִחְשָׁב שְׂנוּדַע לֹו שְׁחָטָא, וּמִכֵּיָא קֶרֶבן חֲטָאִי, שְׁנֹאמַר (שׁ ס ד כו) 'אוֹ
52 הַדּוֹעַ אֵלָיו חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְהֵבִיא קֶרֶבְנִי', וְהֲרִי נִדַּע לֹו עַל יְדֵי
53 הַעֲרִיד שְׁחָטָא.
54 אַם עַד אַחֵר **אֹמַר** לֵאדָם שְׂאֵכֶל חֶלֶב, וְעַד אַחֵר **אֹמַר** שְׂאוּתוֹ אִדָּם

נשטא, לפי שאדם נאמן על עצמו יותר ממה איש, שמע מינה –
 ומוכח מכאן, שמעמייהו דרבנן הוא משום דאמר אדם נאמן על
 עצמו יותר ממה איש, ולפי זה בין בטומאה חדשה ובין בטומאה
 ישנה, יהא האדם נאמן לפטור את עצמו מקרבן נגד דברי העדים,
 ואף שבטומאה חדשה אינו יכול לתרץ את דבריו.
 הגמרא דוחה את הראיה מהברייתא: אמר רבי אמי, לעולם אין
 צריך לומר שהטעם הוא משום שנאמן על עצמו יותר מהעדים,
 אלא אפשר לומר דמקרא דרבנן הוא משום דאמרין מינו, ומדובר
 דווקא בטומאה ישנה, שמתוך שהיה יכול לומר שטבל נאמן גם
 לומר שלא נטמא, והכי קתני – וכך הוא פירוש הברייתא. שנתרץ
 דבריו מתוך שאם רצה לומר לא עמדתי בטומאתי אלא טבלתי,
 נאמן ופטור, הילכך – לכן, במקרה שיש לו מגו כזה, אדם נאמן על
 עצמו יותר ממה איש, אך באמת בטומאה חדשה, שאין לו מגו,
 אינו נאמן להכחישם, אלא חייב להביא קרבן על פי דבריהם.
 הגמרא מקשה על דחייתו של רבי אמי: אי הכי, שמחלוקתם לגבי
 טומאה היא מחמת טענת מגו, תינין חלב – הרי זו אותה מחלוקת
 עצמה שבה נחלקו במשנתנו לגבי נאמנות העדים לומר לאדם
 שאכל חלב, ומדוע הוצרכו לחלוק בה שנית בברייתא, לגבי
 טומאה. מתרצת הגמרא: אם היו נחלקים רק לגבי חלב, מהו
 דתיקא – היית סבור לומר, שרק לגבי אכלתי חלב קמריין דבזיה
 – יכול האדם ליישב את מה שאמר 'לא אכלתי' שכוונתו היתה
 לא אכלתי שונג אלא מיד, שהרי אינו צריך לשנות את דבריו
 הראשונים אלא רק להוסיף עליהם, אבל באמרו לו נטמאת, והוא
 אומר לא נטמאתי, איקא לא קמריין דבזיה – שמה נאמר שאינו
 יכול ליישב את מה שאמר 'לא נטמאתי', שהרי אם יאמר שנטמא
 וטבל הרי הוא סותר את דבריו הראשונים. קא משמע לן –
 השמיעה לנו הברייתא דקא נמי – שאף באופן כזה יכול הוא
 ליישב את דבריו, שמה שאמר 'לא נטמאתי' כוונתו היתה לא
 עמדתי בטומאתי, אבל טבלתי. וכיון שיישבה הגמרא את דברי רבי
 אמי, נדחתה הראיה מהברייתא, ועדיין יש להסתפק בביאור
 טעמים של חכמים.
 הגמרא מביאה ראייה לפשוט את הספק מברייתא אחרת: תא שמע,
 שנינו בברייתא, נאמר בפסוק לגבי חיוב קרבן עולה ויורד, הבא גם
 על טומאת מקדש וקדשיו (ויקרא ה' ה'), 'והיה אשך חטא עליה',
 ויש ללמוד מכך שרק אם הוא מודה בנדרים – בחטאים שחייבו
 קרבן, תיב, אבל אם אין מודה בנדרים, פטור. ממשיכה הברייתא:
 אמר רבי עד אחד נאמן בטומאת, והוא אומר לא נטמאתי, ונכנס למקדש,
 פטור. יכול הית לומר שאפילו אם שנים נטמאתו אותו ואומרים
 שנטמא, יהא פטור, אמר רבי מאיר, אין הדבר כן, אלא אם הביאנו
 שנים לידי מיתה חמורה, שהרי אם יעידו עליו שהרג את הנפש
 יהרגוהו בית דין על פיהם, לא יביאנו לידי חיוב קרבן חקל, ובודאי
 נאמנים לחיוב קרבן. רבי יהודה אומר, נאמן אדם על עצמו יותר
 ממה איש. מביאה הברייתא דעה שלישית: ומוזים חקמים לרבי
 יהודה, שאדם נאמן על עצמו אפילו נגד עדים, בחלפין – אם אמרו
 לו שנים אכלת חלב, והוא אומר לא אכלתי, ובביתא מקדש – אם
 אמרו לו שנכנס למקדש טמא, והוא אומר לא נכנסתי, כיון שיש
 לו טענת מגו, מתוך שהיה יכול לומר שלא עשה כן בשוגג אלא
 במזיד, ופטור מקרבן, אבל בטומאה לא מוזי ליה – אך אין חכמים
 סוברים כמותו באופן שהעדים מעידים שנכנס למקדש בטומאה.
 והוא אומר נכנסתי למקדש אבל לא נטמאתי כלל, כיון שאינו
 יכול לתרץ את דבריו, ואין לו טענת מגו. ועל כל פנים מוכח מכאן
 שטעמים של חכמים שהאדם נאמן הוא משום מגו, ולא משום
 שאדם נאמן על עצמו יותר מעדים.
 הגמרא מבררת באיזה אופן עוסקת הברייתא. שואלת הגמרא:
 במאי עסקינן – באיזה אופן של טומאה מדובר, שבו אין חכמים
 מודים לרבי יהודה כיון שלא שייך לומר מגו, אליקא – אם נאמר
 שמדובר

אלא לאו בחד – ודאי מדובר בעד אחד, וקתני בברייתא דבי אין
 מכחישינן – שאם אין האדם מכחישו, מתיבין – נאמן העד בעדותו.
 שמע מינה – אכן מוכח מכאן דין זה.
 שנינו במשנה: שנים אומרים אבל הוא אומר לא אכלתי, רבי
 מאיר מחייב, אמר רבי מאיר, קל וחומר בו' אם הביאנו שנים לידי
 מיתה חמורה, לא יביאנו לידי קרבן חקל. אמרו לו, מה אם ירצה
 לומר מזה הייתי, פטור.
 הגמרא מבארת את טעמים של חכמים: איבעיא להו – הסתפקו בני
 הישיבה, במאי מעמייהו דרבנן – מהו טעמים של חכמים, הסוברים
 שאם האדם מכחיש את העדים, הוא נפטור מקרבן. האם זהו משום
 דבעיניי כפרה אדם נאמן על עצמו יותר ממה איש, כיון שבודאי
 לא ימנע מלהביא קרבן לכפר על עצמו, אם אכן היה חייב בכך.
 או דלמא – או שמה טעמים הוא משום דאמרין – שאנו אומרים,
 מינו דאי בעי אמר מוזי תיית, ופטור – מתוך שאם היה רוצה
 להיפטר מקרבן ללא הכחשת העדים היה יכול לומר שהידי
 באכילת החלב, והיה נפטור מקרבן ומה שאמר 'לא אכלתי' יתרץ
 דבריו שכוונתו היתה שלא אכל בשוגג אלא במזיד, לכן כי אמר
 נמי – אף כשהוא אומר לא אכלתי כלל, מתיבין, ופטור מקרבן.
 מבררת הגמרא: ומאי נפקא מינה – איזה דין יוצא מהחילוק בין
 שני הטעמים בדעת חכמים. מבארת הגמרא: למיפשיט מינה
 לטומאה – יש חילוק בין הטעמים לאופן שעדים מעידים על אדם
 שנטמא ונכנס למקדש, והוא אומר לא נטמאתי, דאי אקרת
 מעמייהו דרבנן – שאם תאמר שטעמים של חכמים הוא משום דאדם
 נאמן על עצמו יותר ממה איש, לא שמה טומאה חדשה ולא שמה
 טומאה ישנה – אין חילוק בין אופן שהעדים מעידים שנכנס מיד
 לאחר שנטמא, ובודאי לא נטהר, לבין אופן שהם מעידים שנטמא
 אתמול ונכנס היום, שאינם יודעים אם טבל ונטהר או לא, שהרי
 אף אם העידו שנטמא היום ובודאי לא נטהר, מכל מקום הוא
 נאמן יותר מהעדים. ואי אקרת מעמייהו דרבנן משום דאמרין מינו
 הוא, שהיה יכול לתרץ את דבריו ולומר שכוונתו היתה שאינו
 טמא עכשיו כיון שטבל, אמנם פטרי ליה רבנן בטומאה ישנה –
 יאמיניהו חכמים להיפטר מקרבן, באופן שהעדים מעידים שנטמא
 אתמול, ויתכן שטבל בינתיים, אבל בטומאה חדשה, שנטמא היום,
 ואינו נטהר קודם הערב שמש, מתיב – יחייבוהו חכמים בקרבן.
 מבארת הגמרא: במאי טעמא – מה טעם החילוק בין טומאה ישנה
 לחדשה, טומאה ישנה – שנטמא אתמול או קודם לכן, מינו דאי
 בעי אמר טבלתי – מתוך שהיה יכול להודות לדברי העדים
 שאמנם שנטמא, אך יאמר שטבל ונטהר קודם שנכנס למקדש,
 ופטור מקרבן, כי אמר נמי – גם אם אומר לא נטמאתי, ומכחישם,
 פטור, דאיקא למיטרי – כיון שאנו יכולים לתרץ את דבריו, מאי לא
 נטמאתי דקאמר – מה כוונתו כשאמר 'לא נטמאתי', לא עמדתי
 ו–לא נטמאתי בטומאתי, אלא טבלתי, ופטור מקרבן. אבל טומאה
 חדשה, שנטמא היום, שאין אפשרות לתרץ דבריו שנטהר, מתיב
 – מתחייב הוא בקרבן על פי דבריהם. במאי טעמא, דכי אמר נמי
 טבלתי, מתיב – שהרי אף אם היה אומר בפירוש שטבל, היה חייב
 בקרבן, כיון דאמר ליה עדים, השתא נטמאת – היום נטמאת, ולא
 יתכן שנטהרת בינתיים, שהרי אף אם טבל אינו נטהר לגמרי עד
 הערב שמש. מאי – מה יהא הדין באופן זה. וכאמור, הדין תלוי
 בפירוש טעמים של חכמים, האם נאמנותו נגד העדים היא משום
 מגו, או משום שלגבי כפרה אדם נאמן על עצמו יותר מעדים.
 מנסה הגמרא לפשוט את הספק: תא שמע, שנינו בברייתא, אמר לו
 עד אחד נטמאת, והוא אומר לא נטמאתי, ונכנס למקדש, פטור.
 יכול הית לומר שאפילו אם שנים אומרים לו כן, והוא מכחישם,
 שיהא פטור, אמר רבי מאיר, יש ללמוד בקל וחומר שאין הדבר כן,
 שהרי אם הביאנו שנים למיתה חמורה, שאם יעידו עליו שהרג את
 הנפש יהרגוהו בית דין על פיהם, וכי לא יביאנו לידי חיוב קרבן
 חקל. וחקמים אומרים, אף כנגד שנים נאמן האדם לומר שלא

כריתות. פרק שלישי – אמרו לו דף יב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קצו רש"י תוספות

אלא לאו בחד וקתני כי אין מכחיש מהדין שמע מינה – אבל אי מכחיש לא מהדין.
ורוצה לומר על כרחך, שאמר "איני יודע". דאי אמר בהדיא "לא אכלתי" – פשיטא
דפטור, דעד אחד אינו קם רק לשבועה כדפרישית במתניתין. וא' דלמא טעמיהו דרבנן
משום מינו דאי בעי אמר מויד הייתי וכו' – משמע לפום ריהטא שהוא נאמן מטעם
מינו שיכול לומר "מויד (אני) הייתי". וקשה: שהרי

מינו במקום עדים הוא, דיש עדים שאכל והוא
אמר "לא אכלתי", ואם כן מהדימא ליה במקום
עדים מוכח מינו. ואמרינן בבבא מציעא (פא.ב):
מינו במקום עדים לא אמרינן, גבי ההיא ד'לא
תייל באורחא דנדר פקד, זיל באורחא דרש"י!
והו, אן זה מינו, דלא משוי איניש נפשיה רשעא,
כדאמרין (קדושין נא.) גבי ההיא "הבא מן החלוק"
והביא לו מן הדלוסקמא (והביא לו). אף על פי
שאמרו בעל הבית "לא היה כלבו מזה אלא מזה"
– בעל הבית כו', דרבדים שכלב אינו דברים, והתם
מוכח ליה. ופריך: דלמא למיפטר נפשיה מקרבן
קאמרו ומשני: דאם כן הוה אמר "מויד הייתי".
ופריך: והא לא משוי איניש נפשיה רשעא! וכך
יש לומר, דהא דנאמן הכא – דמתירין דיבוריה,
דאיכא למימרה: הא דאמר "לא אכלתי" רוצה לומר:
לא אכלתי שונג אלא מויד. והכי פירושא: מינו
דאי בעי אמר "מויד הייתי" פטור, השתא נמי
מה שאמר "לא אכלתי" – כך רצה לומר, והכי
מתרצין מילתיה דבבאי ויה דעתו. ואף על גב
דלא משוי איניש נפשיה רשעא, כדאמר (סנהדרין
ט.ב.) גבי "פלוגי רבעי" דאינו נאמן משום דאין אדם
משים עצמו רשע – היינו דליפסל נפשיה לא מהדימא
אבל אי אמר: מויד אכלתי חלב – מהדימא, דאמור
מתכוין לטובה, שאינו רוצה להביא חולין בעזרה.
ואם תאמר: ונישיליה אם היה דעתו לכך ויש
לומר, דאפילו הדר אמר הכי: לא אכלתי שונג אלא
מויד, כיון שלא אמר כך באותה שעה – מחייב
רבי מאיר. והכי איתא בתורת כהנים, אמור רבי
מאיר: אם בתחלה אמור "מויד הייתי" – שמועין
לו, אבל אם היה דין עמהם כל היום, שאמור "לא
אכלתי", ולא אמר יותר, ואפילו אמר אחר כך:
לא אכלתי שונג אלא מויד – חייב. ואם תאמר:
היאך מחייב רבי מאיר? והאמר לא אכלתי, ובעל
כרוז לא יביא חטאת, כדאמר בבא קמא (מא.א):
חייב חטאת אן ממשבנין אותן לו שומר: דהתם
מיידי כשאמר דלא נחית ליה בכפרה, אבל הא
ניחא ליה בכפרה, אלא שהוא סבור להיות פטור –
ממשכנין אותו.

נפקא מינה לטומאה – והכי נמי מינו למימור
נפקא מינה היבא שאמר: לא אכלתי לא
שונג ולא מויד. ו**מוידים** חכמים לרבי יהודה
בחלבין ובביאת מקדש אבל בטומאה לא יהודה
דפטור – רש"י פירש שתי לשונות. ורבינו יצחק
פירש שיטה אחרת: ומוידים חכמים לרבי יהודה
כו' אבל בטומאה לא מודו ליה, כמו "נטמאת"
והוא אמר "לא נטמאת", ומפרש תלמודא: במאי?
אילימא בטומאה ישנה – מאי שנא הכא ומאי
שנא הכא? דלא שמוע מינה בטומאה חדשה,
ומשום הכי לא מודו – דלא שייך מינו. וטעמיהו
דרבנן משום מינו, ודווקא בחלבין ובעריות מודו

משום דשייך מינו, אבל בטומאה לא מודו דלא שייך מינו. אבל לרבי יהודה, דטעמא משום
אדם נאמן על כו פטר הכא והכא. ומיפשט בעיא. דטעמיהו דרבנן דפליגי עליה דרבי מאיר
הוי מטעם מתירין דיבוריה כדמשמע הכא. ואי רבנן דרבי מאיר היינו רבי יהודה – טעמיה

משום דאדם נאמן על עצמו. ורודי רבינא: לעולם אימא לך בטומאה ישנה. כלומר, מהכא לא מוכח מיד, דמציעו למימור דאפילו רבי יהודה לא מוחימא רם מטעם מינו. והוא דפליגי הכא
– בטומאה ישנה, וקאמרי רבנן דרבי – כגון דקאמרי עדים: אכלת קדשים בטומאת הגוף, והוא אמר: לא נטמאת, דלא חשבי רבנן דמתירין דיבוריה בהא דמציעו רוצה לומר: לא נטמאת
בטומאת אלא טבלתי. דאי הוה אמר "לא אכלתי" מציעו למיתירין דיבוריה שרוצה לומר: לא עמדתי בטומאתי אלא טבלתי תחלה. אבל כשאמר "לא נטמאת" – כבר אייתכחש ליה מינו
קמא בטומאת מגע, שאמר "לא נטמאת", דמשמע לא שונג ולא מויד, כיון שלא השיב להם על האכילה כמו שאמרו לו. ודך סוגיא דהכא קשה להא דפרק קמא דבבא מציעא (ג.ב.) דקאמר:
לא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים מקל וחומר, וקאמר קל וחומר: ומה פיי כו'. ופריך: מה לפיי שכן מחייבו קרבן, תאמר בעדים שאין מחייבין אותו קרבן? ומאי פריך? הא דפיי מחייבו
קרבן

אדם נאמן על עצמו – בדברים שיש בהם כפרה לא מיימנע לאיתיי חטאת להתכפר נגד
קונו. מינו דאי בעי כו' – אם היה רוצה לשקר יכול לומר: מויד הייתי, ומה שאמרתי
לא אכלתי – לא אכלתי שונג אלא מויד. לטומאה – כגון אמרו לה: נטמאת ומיד באת
למקדש. **טומאה ישנה** – אתמול נטמאת והיום נכנסת. **טומאה חדשה** – ליכא משום

מינו ד"טבלתי" ליכא למימור, דהאמרו לה: בשעת
טומאה נכנסת. ואי נמי טבלת – לא העריב
משמר, וטבול יום הנכנס למקדש בשונג חייב
חטאת, כדאמר במנחות ב"הקומץ רבד" (כו.ב):
מתוסר כיפורים שנכנס למקדש – חייב חטאת,
ואין צריך לומר טבול יום. וליכא למימור נמי מויד,
דבעינן דליתירין דיבוריה, ואי הוה אמר להו "לא"
נכנסתי? הוה מתירין דיבוריה: לא נכנסתי שונג
אלא מויד. אבל כיון דאמר להו: לא נטמאתי,
כי אמר נמי: לא נטמאתי שונג אלא מויד –
לא מיפטר מקרבן דטומאה לא איכפת לן אי
שונג אי מויד הוה, דביאת מקדש הואי שונג.
נטמאת – ובאת למקדש. **פטור** – כדאמר לקמן:
והתורה – מודה דברר חייב, שאינו מודה דברר
פטור. לעולם טעמיהו דרבנן משום מינו –
ובטומאה ישנה הוא דפליגי, והכי קתני גרסינן.
אי הכי – גבי טומאה בהא פליגי, דרבי מאיר
לית ליה מינו ורבנן אית להו מינו – היינו חלב
דמתניתין, ותרתי למא לא אכלת חלב – אית
להו לרבנן מינו משום דמתירין דיבוריה כו', אבל
טומאה דליכא למימור לא נטמאתי שונג אלא
מויד – אימא לא מתירין דיבוריה. קא משמע לן
דמתירין בטומאה אחרית: לא עמדתי בטומאתי
והתורה – "אשר חטא עליה", גבי טומאת מקדש
כתיב ב"ויקרא" ופרק ה'. מוידים חכמים לרבי
יהודה – ופליגי ארדבי מאיר, בחלבין. כגון:
"אכלת חלב" והוא אמר "לא אכלתי", והביאת
מקדש, אמרו לו "נכנסת למקדש טמא" והוא
אומר "לא נכנסתי". אבל ב**טומאה** – כגון היכא
דאמר "לא נטמאת" – לא מודו ליה, ולא סבירא
להו דפטור. אלא טעמיהו דרבנן משום מינו
דמתירין דיבוריה, כגון: לא עשיתי שונג אלא
מויד. אבל גבי "לא נטמאתי", דליכא למימור
לא נטמאתי – לא מודו לרבי יהודה. ואיפשטי
בעיין דטעמא משום מינו, ותו לא מיד. ומכאן
שייך לעמוד בן וקפריך תלמודא: במאי בטומאה
עסקין דליכא מינו? אי ב**טומאה** ישנה –
האיכא מינו, ו**אמאי** לא מודו ליה בישנה?
אמר רבינא לעולם – איכא ישנה דלית בה
מינו. וכגון דאמרו לה: נטמאת אתמול ואכלת
היום קדשים, דהיינו טומאת הגוף, ומתחייבת
חטאת. והוא אמר: לא נטמאתי. ואכשיתנו בין
באכילה ובין בגניעה, דלא אבל וכל נגע קדשים
בטומאה. ואי הדר ואמר השתא "לא נטמאתי",
דקא אמינא לא עמדתי בטומאה – לא קמכוין
אלא למיפטר מקרבן (לא), ומאכילה דאית בה
קרבן מכחיש להו, מנגיעה לא מכחיש להו.
ואיתכחש דיבוריה קמא בטומאת מגע, לישנא
אחריתא: מוידים חכמים לרבי יהודה בחלבין
ובביאת מקדש דשייך בהו קרבן, אבל בטומאה
גרירתא בלא ביאת מקדש, דליכא קרבן – לא
מודו ליה. ב**טומאה** – ונגע בטוהרות. ו**במאי** עסקין? אי ב**טומאה** ישנה כו' – אלא
מדפסיק וחני דלא מודו ליה בשום טומאה – שמע מינה טעמא לאו משום מינו, דהא

בטומאה
משום דאדם נאמן על עצמו. ורודי רבינא: לעולם אימא לך בטומאה ישנה. כלומר, מהכא לא מוכח מיד, דמציעו למימור דאפילו רבי יהודה לא מוחימא רם מטעם מינו. והוא דפליגי הכא
– בטומאה ישנה, וקאמרי רבנן דרבי – כגון דקאמרי עדים: אכלת קדשים בטומאת הגוף, והוא אמר: לא נטמאת, דלא חשבי רבנן דמתירין דיבוריה בהא דמציעו רוצה לומר: לא נטמאת
בטומאת אלא טבלתי. דאי הוה אמר "לא אכלתי" מציעו למיתירין דיבוריה שרוצה לומר: לא עמדתי בטומאתי אלא טבלתי תחלה. אבל כשאמר "לא נטמאת" – כבר אייתכחש ליה מינו
קמא בטומאת מגע, שאמר "לא נטמאת", דמשמע לא שונג ולא מויד, כיון שלא השיב להם על האכילה כמו שאמרו לו. ודך סוגיא דהכא קשה להא דפרק קמא דבבא מציעא (ג.ב.) דקאמר:
לא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים מקל וחומר, וקאמר קל וחומר: ומה פיי כו'. ופריך: מה לפיי שכן מחייבו קרבן, תאמר בעדים שאין מחייבין אותו קרבן? ומאי פריך? הא דפיי מחייבו
קרבן

קרנן היינו כשאין עדים מכחישים, דאם אמר: אכלתי חלב בשוגג, והעדים מעידים שבאותו היום שאומר שאכל ובאותה שעה התרו בו, או שמעידין שהיה שומן – לא מחייב קרבן (מסותיה) (מפומיה), ובעדים שאין פיו מכחישן – חייב, דאפילו בעד אחד חייב כדמשמע הכאו ועוד: אדרבה, עדים תמיד טפי מפיו, שהרי עדים מחייבין אותו אפילו פיו מכחישן.

דעד כאן לא פטרי רבנן רק מטעם מינו, אבל אי מכחיש להו בהדיא חייב קרבן: ותו: מאי משני רבי? חייא רבי: מאיר סבירא ליה: אפילו כרבנן נמי, שהרי מחייבין היבא דלא מתרין דיבוריה! **מדיספא** מין אחד ושני תמחויין בו – אבל לעיל, דאיזק רישא במין אחד ושני תמחויין, לא ידוק: מכלל דסיפא משני מינין – שני מינין ממש, כגון חלב ודם. דאיכא למימר: לא רשא סיפא אנב רישא. אבל רישא אנב סיפא ולא תנא. **דאמר** אין ידיעה לחצי שיעור – והא דקרי ליה העלם אחד – לרבן גמליאל הוא, דלא מחשב ידיעה לחצי שיעור. ומכל מקום תני ליה לאשמועין דאפילו בהעלם אחד משני מינין פטור.

מתחלה ועד סוף כדי אכילת פרס – מהבא משמע דלתי גזוני מיירי שיעור פרס, חדא – לענין הפסקה, שאם הפסיק בין אכילה לאכילה כשיעור פרס אין מצטרף. וחדא – כדאמרין בעלמא (פסחים מדא), שאם נתן כזית תרומה בשיעור פרס דחולין ואכלן, שהוא חייב עליה.

אובלין טמאין בו – אית ספרים דגרסי: "שקצים", ובטמאין גזוני מיירי. ואם תאמר: תיפוק ליה מכי נגע בדו טמא! ויש לומר: דתחב לו חבירו בבית הבליעה. התיירו

בטומאה ישנה, מאי שנא חלבין וביאת מקדש דמורו ליה? דאם רצה יאמר: מזיד הייתי; טומאה ישנה נמי מתרין דיבוריה, דאם רצה יאמר: לא עמדת בטומאתי אלא טבלתי! אמר רבינא: לעולם בטומאה ישנה, וכגון דאמר ליה עדים: אכלת קדשים בטומאת הגוף, והוא אמר להון: לא נטמאתי. דהכא לא מתרין דיבוריה, דליכא למימר: לא עמדת בטומאה אכל טבלתי; מאי אמר להון? טבלתי ואכלתי, כי אמר להון הכי – איתבחדש ליה דיבוריה קמא מיהא בטומאת כעצו. אמר רב נחמן: הלכה כרבי יהודה. אמר רב יוסף: לא אקרה אלא בינו לבין עצמו ולעצמו. אמר ריש לקיש: מודה רבי מאיר לחכמים, שאם אמרו לו שנים: בעלת שפחה חרופה, והוא אומר: לא בעלתי – מהימן, דאי בעי אמר להון: לא גמרת ביאתי. אמר רב ששת: מודה רבי מאיר לחכמים, בגזיר קמא שאמרו לו שנים: נטמאת, והוא אומר: לא נטמאתי – פטור, דאי בעי אמר: נשאלתי על גזירי. אמר אבוי: מודה רבי מאיר לחכמים, שאם אמרו לו שנים: יודע אתה בעדות פלוני, והוא אומר: לא ידעתי – פטור, דאי בעי אמר: לא נתפונתי לעדות. "אכל חלב וחלב בהעלם אחת."

מתקוף לה רבי יוירא: אמאי אינו חייב אלא חטאת אחת? והא שני יתי חלב אכל! אמר ליה אבוי: העלמות מחולקות, והכא העלם אחד הוא דאיכא. איכא דמקשי ליה הכי: טעמא דהעלם אחת, הא בשתי העלמות – חייב שתיים, אמאי? שם חלב אחד הוא! אמר ליה אבוי: העלמות מחולקות. "אכל חלב ודם פיגול וגומר – חייב" כו'. ממיין אחד – חייב, פשיטא! אמר ריש לקיש משום בר תומיני: כגון שאכלו בשני תמחויין, ואליבא דרבי יהושע, דאמר: תמחויין מחולקין; מהו דתיקא: כי אמר רבי יהושע – לא שנא לקולא ולא שנא לחומרא, קא משמע לן דחייב, אלמא לחומרא אמר, לקולא לא אמר. איכא דאמר על סיפא: משני מינין – פטור, פשיטא! אמר ריש לקיש משום בר תומיני: כגון שאכלו בשני תמחויין, ואליבא דרבי יהושע, דאמר: תמחויין מחולקין; דמהו דתיקא: כי אמר רבי יהושע – לחומרא אמר, לקולא לא אמר, קא משמע לן: משני מינין – פטור, מאי משני מינין – ממיין אחד הוא, ואמאי קרי ליה שני מינים? משום דאכלו בשני תמחויין, וקתני: פטור, אלמא לא שנא לקולא ולא שנא לחומרא קאמר רבי יהושע. מדיספא מין אחד ושני תמחויין, רישא – מין אחד ותמחוי אחד, פשיטא! אמר רבינא: כגון שהיתה לו ידיעה בינתיים, ואליבא דרבן גמליאל, דאמר: אין ידיעה לחצי שיעור. דתנן: הכותב שתי אותיות בשתי העלמות, אחת שחרית ואחת ערבית – רבן גמליאל מחייב, וחכמים פוטרין; רבן גמליאל סבר: אין ידיעה לחצי שיעור, ורבנן סבירי: יש ידיעה לחצי שיעור. **משנה** כמה ישא באוכלין? באילו אוכל קליות, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: עד שישא מתחלה ועד סוף כדי אכילת פרס – חייב. אבל אוכלין טמאין ושתה משקין טמאין, שתה רביעית יין ונגנם למקדש ושתה כדי אכילת פרס – חייב. רבי אליעזר אומר: אם פסק בה, או אם נתן בו מים כל שהוא – פטור. **גמרא** איבעיא להו: רבי מאיר לחומרא קאמר, או לקולא קאמר? לחומרא קאמר, והכי קתני: באילו אוכל קליות – דאפילו פוליה יומא, ואף על גב דמתחלה ועד סוף יותר מכדי אכילת פרס, פוין דמשכיה אכילתיה – מחייב; ואמרו ליה רבנן: דעד שישא בכדי אכילת פרס הוא דחייב, יותר מכדי אכילת פרס – פטור. או דלמא לקולא קאמר, דהכי קתני: באילו אוכל קליות – והוא דלא איפסק בינו ובינו, אבל דאיפסק בינו ובינו, אף על גב דמתחלה ועד סוף בכדי אכילת פרס – פטור; ואמרו ליה רבנן: פוין דמתחלה ועד סוף בכדי אכילת פרס הוא – חייב; תא שמע, וחכמים אומרים: עד שישא בכדי אכילת פרס מתחלה ועד סוף

בטומאה ישנה איכא מינו. אלא טעמא – משום דאדם נאמן על עצמו. היכל, היבא דאיכא קרבן הכי, אבל בטומאה גרידא לא. **אמר רבינא** לעולם – טעמא משום מינו. בחלבין ובביאת מקדש איכא מינו ד"ל נכסתי שוגג אלא מודי". וגבי טומאה דלא מודי ליה – משום דליכא מינו, ואף על גב דשיירי כיה קרבן, ויאיכא טומאה ישנה דלית בה מינו, כגון אמרו לו: אכלת קדשים בו, **לא אמר** – רבי יהודה שהוא נאמן וטחור – אלא לאכול טהרות בינו ובין עצמו, אבל לפני אחרים – לא יאכל, דלמא אתי לזולתי בטהרות. **לעצמו** – נאמן לאכול טהרות שהוא נוגע, דאדם נאמן על עצמו, אבל לאחרים לא יאכילם. מודה רבי מאיר בו – אבל מינו דמתניתין לא אמר, דנח לו לשקר לומר "לא אכלתי" מעשות רשע ולומר מודי דהוי. נשאלתי **לחכם** על נדיר – ובהיור נטמאתי, ודכי קאמינא: לא נטמאתי בעודי בגדי. יודע אתה בעדות – והוא השביע, ולא הודה, וחייב אתה קרבן שבוטעת העדות. מינו דמינין למיפטר נפשיה בהיתורא, ולומר מאי "לא ידעתי" דקאמינא – לא נתכונתי לחיות עד. חלב וחלב – שני יתי חלב. הכי גרסינן: העלמות מחולקין. ממיין אחד חייב – אסיפא דמתניתין קאי, דקתני: שני חצאי יתים ממיין אחד חייב, פשיטא מהו דתיבא **כי אמר רבי יהושע** – לקמן בהאי פירקא (טו), שני חצאי יתים ממיין אחד חייב) תמחויין מחולקין. בין לקולא – כגון אבל שני חצאי יתים בשני תמחויין – לא מצטרפין. בין לחומרא – אבל שני חצאי יתים בשני תמחויין, קא משמע לן: ממיין אחד חייב אפילו בשני תמחויין, ולא פליג רבי יהושע, קא משמע לן – דלחומרא קאמר. הכי גרסינן: משני מינין **פטור פשיטא** – ומדיספא דאין מצטרפין מיירי במין אחד ושני תמחויין, מכלל דרישא דקתני ממיין אחד חייב דמצטרפין – מין אחד ותמחוי אחד קאמר, פשיטא! אין ידיעה לחצי שיעור – אבל חצי שיעור נודע – לא הוא ידיעה לחלק, דאם חוד ואכל חצי שיעור – מצטרפין. הוכח שתי אותיות – היא מלאכה בשבת. **משנה** כמה ישא האוכלן – שני חצאי יתים, דאמר מצטרפין. כאלו אוכל קליות – משרעין אותן כאלו תמפורו דחורין דקין בקליות ואוכלן אחת אחת, וכשיעור אותה שהיה מצטרפין. פרס – מפרש בעירובין (פב), כבר שהוא משלש לקב, חציה לבית המנוגע, חצי כבר הוא פרס, לשון פרוסה, והוא ארבע ביצים. אבל אוכלין פסאין – נפסל גופו מן התרומה אם אכל חצי פרס, כדאמרין בעירובין פרק "כיצד משתתפין" (שם) וחצי חציה לפסול את הגריה. נכנס למקדש – ארבעית יין מקהור. דמשום אוכלין טמאין לא מחייב אביאת מקדש. **אם הפסיק בה** – שלא שתה בבת אחת רביעית יין. **גמרא** לחומרא – כאלו אוכל קליות אחת אחת בסמוך זו לזו, בההוא משעריה, שאם אכל חצי ית והפסיק ולאחר אותה שעה אכל חצי ית אחר, אף אם שהה מתחלה ועד סוף יותר מכדי אכילת פרס בסמוך זו לזו – מצטרפין, ואפילו הוי האי שיעורא כולי יומא. **או דלמא** לקולא קאמר – דבהא סבירא ליה כרבנן, דבטפי מאכילת פרס לא מצטרף, ולהכי דמינין קליות, דאם לא הפסיק ביניהם אלא כאכילת קליות שדרכן לאוכלן זו סמוך לזו – מצטרף, ואם הפסיק – לא מצטרף אפילו בכדי אכילת פרס.

כריתות דף יב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קטע

בְּטוֹמָא יִשְׁנָה, שאין העדים יודעים שלא נטהר בינתיים, אם כן
קשה, מֵאֵי שָׁנָא – במה שונה הדין של חֲלָבִין וּבִיאַת מְקַדְשׁ, דְּמִדּוּ
לִיה – שמודים חכמים לרבי יהודה, שפטור מקרבן, הרי זה משום
דָּאם רָצָה יֹאמֵר מִיֵּיד הִיֵּיתִי, ובלשון 'לא אכלתי' התכוין שלא
אכלתי בשוגג אלא במזיד, ומה שאמר 'לא נכנסתי למקדש', היינו
שלא נכנס בשוגג אלא במזיד, אם כן לגבי טוֹמָא יִשְׁנָה נִמְיָ מִתְרַץ
דִּיבִּוּרִיָּה – גם כן יכול האדם ליישב את דבריו, דָּאם רָצָה יֹאמֵר
שבלשון 'לא נטמאתי' כוונתי היתה שלא עָמַדְתִּי בְּטוֹמָא, אֱלָא
מִבְּלִיתִי. אלא ודאי מדובר בטומאה חדשה, ובזה אין חכמים מודים
לרבי יהודה כיון שאינו יכול לתרץ את דבריו ולומר שטבל, ונמצא
שאינו לו מגו. ומוכח שטעמם של חכמים הוא משום מגו, ולא
משום שאדם נאמן בכל קרבן יותר ממאה עדים.
דוחה הגמרא: אִמֵּר רַבִּינָא, לְעוֹלָם כוונת הברייתא שחכמים
חולקים על רבי יהודה גם בְּטוֹמָא יִשְׁנָה, ומה שקשה מדוע אינו
נאמן, והרי יכול הוא ליישב את דבריו, יש לתרץ, וּבְגוּזוֹ – הברייתא
עוסקת באופן דְּאִמְרִי לִיה עֲדִים אֲכִילַת קֳדָשִׁים בְּטוֹמָא הַגּוֹף, והרי
הם מעידים שהיה טמא, וגם שנגע בקדשים, וְהוּא אִמֵּר לְהוֹן
וְ–לָהֶם, לעדים, לֹא נִטְמָאֲתִי. דְּהָקָא – שהרי כאן, באופן זה, לֹא
מִתְרַץ דִּיבִּוּרִיָּה – אי אפשר ליישב את דבריו באופן שלא יסתרו
כלל לדבריו העדים, דְּלִקְאָא לְמִימַר – שהרי אינו יכול לומר
שכוונתי היתה לֹא עָמַדְתִּי בְּטוֹמָא אֲבָל מִבְּלִיתִי, שהרי באופן זה
מֵאֵי אִמֵּר לְהוֹן – מה הוא טוען כנגד עדים, והרי אם היה אומר
מִבְּלִיתִי וְאֲכִילַתִּי, נמצא דְּבִי אִמֵּר לְהוֹן הִכִּי – שהיה אומר להם כן,
אִתְּבַחֵשׁ לִיה דִּיבִּוּרִיָּה קָמָא מִיָּהָא בְּטוֹמָא מַנְעוּ – הוכחש דיבורו
הראשון, שאמר לא נטמאתי, לכל הפחות לענין איסור טומאת
מגע, שהרי מלבד אכילת הקדשים יש גם איסור נגיעה בקדשים,
ובזה לא תירץ את דיבורו, ולכן אינו נאמן.
הגמרא מביאה את פסק ההלכה במחלוקת זו: אִמֵּר רַב נְחֻמִּי, הֲלָכָה
כְּרַבִּי יְהוּדָה, שאדם נאמן להכחיש את העדים ולומר שאינו חייב
קרבן, וכן נאמן לגבי טומאה לומר שלא נטמא.
אִמֵּר רַב יוֹסֵף, לֹא אִמְרָה – לא אמר רבי יהודה דין זה, אֱלָא בִּינו
לְבִין עֲצָמוֹ – לגבי הנהגת אותו אדם כשהוא לבדו, אבל בפני
אחרים אינו רשאי לאכול קדשים, כדי שלא יבואו בני אדם לזלזל
בטהרות, וְלַעֲצָמוֹ – ולגבי דברים השייכים לעצמו בלבד, כיון
שהוא נאמן לגבי עצמו, אך אינו רשאי להאכילם לאחרים, כיון
שאין הוא נאמן לגביהם.
הגמרא מביאה אופנים שבהם לא נחלקו רבי מאיר וחכמים: אִמֵּר
רִישׁ לְקִישׁ, מוֹדֵה רַבִּי מֵאִיר לְחֻכְמִים, שאדם נאמן על עצמו יותר
מעדות העדים, באופן זה, שָׂאֵם אִמְרוּ לוֹ שְׁנִים, בְּעִלְתָּ שִׁפְחָה
חֲרוּפָה, והרי אתה חייב אשם שפחה חרופה, וְהוּא אִמֵּר לֹא בְּעִלְתִּי,
מִתְרַץ – שהוא נאמן, ופטור מקרבן, והטעם לכך, דְּאֵי בְּעִי אִמֵּר
לְהוֹן – שהרי אם היה רוצה להיפטר מקרבן בלא להכחישם ובלא
להרשיע את עצמו, היה אומר לֹא נִמְרָתִי בִּיאַתִּי, ובדבר זה אינם
יכולים להכחישו.
אופן נוסף שלא נחלקו בו: אִמֵּר רַב שִׁשְׁתִּי, מוֹדֵה רַבִּי מֵאִיר לְחֻכְמִים
בְּנִזְוִר, שָׂאֵמְרוּ לוֹ שְׁנִים נִטְמָאֲתִי וְהוּא אִמֵּר לֹא נִטְמָאֲתִי,
דְּפִטְוִיר, והטעם לכך, כיון דְּאֵי בְּעִי – שאם ירצה להכחישם, אִמֵּר
וְ–יכול לומר, נִטְמָאֲתִי אֲצֵל חֹכֶם עַל נִזְוִר, ומה שאמרתי 'לא
נטמאתי' היינו שלא נטמאתי בעודי נזיר, ולא יוכלו להכחישו בזה.
אופן נוסף: אִמֵּר אַבְי, מוֹדֵה רַבִּי מֵאִיר לְחֻכְמִים, שָׂאֵם נִשְׁבַּע לַחֲבִירוֹ
שאינו יודע לו עדות, וְאִמְרוּ לוֹ שְׁנִים, יוֹדַע אִתָּה בְּעִדּוֹת פְּלוּנִי,
ונשבעת לשקר, והתחייבת בקרבן שבועת העדות, וְהוּא אִמֵּר לֹא
יָדַעְתִּי, והטעם לכך, דְּאֵי בְּעִי אִמֵּר, בשעה שראיתי את
המעשה לֹא נִתְבַּחוּנִי לְעִדּוֹת, וממילא לא יכולתי להעיד, ולכן
אמרתי 'לא ידעתי', ואינו חייב קרבן שבועה.
שנינו במשנה: אֲבָל חֲלָב וְחֵלֶב בְּהַעֲלֵם אֶחָד [כו'] אינו חייב אלא
אחת. מקשה הגמרא: מִתְרַץ לָהּ רַבִּי יוֹדָא, באופן שאכל שני
שיעורי כזית של חלב בהעלם אחד, שלא נודע לו חטאו בין
אכילה לאכילה, אִמֵּר – מדוע אינו חֲטָא אֱלָא חֲטָאֵת אֶחָת, וְהָא

שְׁנֵי זֵיתֵי חֲלָב אֲבָל, ועבר על שני איסורים המחייבים קרבן.
מתרצת הגמרא: אִמֵּר לִיה אַבְי, הַעֲלַמְתָּ מַחְלֻקָּת – חילוק חטאות
נעשה על ידי ההעלמה של החטא, שעל כל פעם שנתעלם
האיסור מהאדם, וחטא, יש חיוב קרבן בפני עצמו, וְהָקָא – ואילו
כאן, כשאכל שני זיתים חלב בהעלם אחד, הַעֲלַם אֶחָד הוּא דְּאִיבָא
– נעלמה ממנו רק פעם אחת ידיעת האיסור, ולכן אינו חייב אלא
חטאת אחת.
הגמרא מביאה לשון אחרת במשא ומתן זה: אִיבָא דְּמִקְשִׁי לִיה הִכִּי
– יש שהביאו כך את קושיית רבי זירא, משמע מלשון המשנה
דְּמִקְשָׁא דְּהַעֲלַם אֶחָת – שרק משום שנעלם ממנו החטא פעם אחת,
לכן חייב קרבן אחד, הָא בְּשְׁתֵּי הַעֲלָמוֹת – אבל אם נעלמה ממנו
ידיעת החטא שתי פעמים, חֲטָאִים שְׁתֵּים, ואִמֵּר – מדוע הוא חייב
שתים, הרי שֵׁם חֲלָב אֶחָד הוּא – הרי הוא עבר רק על איסור אחד
של אכילת חלב, וראוי לחייבו רק חטאת אחת. מתרצת הגמרא:
אִמֵּר לִיה אַבְי, הַעֲלַמְתָּ מַחְלֻקָּת – כל ההעלמה של החטא היא
סיבת חיוב בפני עצמה, וממילא אף אם אכל פעמיים חלב, אם
עשה כן בשתי העלמות, חייב שתיים.
שנינו במשנה: אֲבָל חֲלָב דָּם פִּיגוּל וְנוֹתֵר בְּהַעֲלֵם אֶחָד חֲטָא חֲטָא כְּחָצִי
כל אחת ואחת, והומר במין אחד ממניין הרבה, שאם אכל כחצי
זית וחזר ואכל כחצי זית אחר בהעלם אחד ממין אחד חייב, משני
מינין, פטור.
מקשה הגמרא: דִּין זה, שאם אכל שני חצאי כזית מִמִּין אֶחָד, חֲטָא, חֲטָא,
בְּשִׁשְׁמָא – פשוט הוא, שהרי סוף סוף אכל כזית איסור, ומה חירשה
בזה המשנה. מתרצת הגמרא: אִמֵּר רִישׁ לְקִישׁ מִשּׁוּם פֶּר תוֹמִינִי,
החידוש במשנתנו הוא בְּגוּזוֹ שָׂאֵבְלוּ בְּשְׁנֵי תַּמְחוּיִין – בשני מיני
מאכלים, ואף על פי כן חייב, וּמִשְׁנַתָּה הִיא אֱלִיבָא –(כשיטתו) דְּרַבִּי
יְהוֹשֻעַ, דְּאִמֵּר בַּמִּשְׁנָה לַחֲלֹן (טו) לגבי אדם שאכל בשר קדשים
קודם זריקת הדם, שחייב משום מעילה, תַּמְחוּיִין מַחְלֻקִין – אם
אכל חמשה מיני מאכלים של אותו איסור, אף שאכלם בהעלם
אחד, חייב חמשה. הָוֵה דְּתִיבָא – שמתאמר לולי משנתנו דְּבִי
אִמֵּר רַבִּי יְהוֹשֻעַ שתמחוויים מחלקים לֹא שָׂנָא לְקוּלָא, וְלֹא שָׂנָא
לְחוּמָא – אין הבדל בין חילוק התמחוויין לענין להחמיר עליו,
ולחייבו בחמשה קרבנות אם אכל מחמשה תמחוויין בהעלם אחד,
כמבואר במשנה להלן, לבין חילוקם להקל, שאם אכל מכל תמחווי
חצי כזית אינם מצטרפים לחייבו קרבן, קָא מְשַׁמְעֵ לָן – השמיעה
לנו המשנה דְּתִיבָא. מסיימת הגמרא: אֱלָמָא – מוכח מכך, שרק
לְחוּמָא אִמֵּר רַבִּי יְהוֹשֻעַ שתמחוויים מחלקים, לחייבו על כל תמחווי
קרבן בפני עצמו, אבל לְקוּלָא – להקל מעליו ולפטור מקרבן, לֹא
אִמֵּר, ולכן אם אכל שני חצאי זית בשני תמחוויין, אין התמחוויין
מחלקים, וחייב קרבן.
הגמרא מביאה לשון אחרת במימרא זו: אִיבָא דְּאִמְרִי עַל סִיפָא –
יש ששונים את דברי ריש לְקִישׁ לגבי הסיפא של משנתנו, שאם
אכל שני חצאי כזית מִשְׁנֵי מִינִין, פְּטוּר. ועל זה הקשתה הגמרא,
בְּשִׁשְׁמָא שאם לא אכל מאיסור אחד שיעור כזית שלם, אין שני
חצאים של שני איסורים שונים מצטרפים לחייבו, ומה באה
המשנה להשמיענו בכך.
מתרצת הגמרא: אִמֵּר רִישׁ לְקִישׁ מִשּׁוּם פֶּר תוֹמִינִי, באמת המשנה
עוסקת באופן שאכל מִין איסור אחד, ומדובר בְּגוּזוֹ שָׂאֵבְלוּ בְּשְׁנֵי
תַּמְחוּיִין, וּמִשְׁנַתָּה הִיא אֱלִיבָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻעַ, דְּאִמֵּר, תַּמְחוּיִין
מַחְלֻקִין, והאוכל מאיסור אחד בחמשה מיני מאכלים, חייב
חמשה, דְּהָוֵה דְּתִיבָא – שלולי משנתנו היית סבור לומר, דְּבִי אִמֵּר
רַבִּי יְהוֹשֻעַ שתמחוויים מחלקים, רק לְחוּמָא אִמֵּר, לחייבו על כל
תמחווי קרבן בפני עצמו, אבל לְקוּלָא לֹא אִמֵּר, ואם אכל שני חצאי
כזית של איסור אחד משני תמחוויין יהא חייב קרבן, קָא מְשַׁמְעֵ לָן
משנתנו שאם אכל שני חצאי זיתים מִשְׁנֵי מִינִין, פְּטוּר. ומבארת
הגמרא לפי זה, מֵאֵי מִשְׁנֵי מִינִין? שאמרה המשנה, באמת מִמִּין
איסור אֶחָד הוּא, וְאִמֵּר קָרִי לִיה – ומדוע מכנה זאת המשנה 'שְׁנֵי
מִינִים', מִשּׁוּם דְּאֲבָלוּ בְּשְׁנֵי תַּמְחוּיִין, והרי זה כמו אכילת שני מינים,
וְעַל אופן זה קִתְּנֵי בַּמִּשְׁנָה שִׁפְטוּר. מסיימת הגמרא: אֱלָמָא – מוכח

1 **אִי אִמְרַת בְּשִׁלְמָא רַבִּי מֵאִיר לְחֻמְרָא** – אַם תֹּאמַר שְׂרָבִי מֵאִיר הוּא
2 הַמְחִמֵּר, וּמַחֲבִיב אֶפִּילוּ אִם אֵכֹל בְּמִשְׁךְ כָּל הַיּוֹם, מִבֶּן הַדֶּבֶר, תִּינִי
3 דְּקָתְנִי – זֶה כּוּונַת חֲכָמִים בְּמָה שֶׁעָנוּ לְרַבִּי מֵאִיר עַד שִׂישְׁהָא,
4 שֶׁמִּלְשׁוֹן זֶה מִשְׁמַע שֶׁלְּדַעַת חֲכָמִים אֵינוֹ חַיִּיב אֲלָא עַד דְּשִׂישְׁהָא
5 דִּילָּיָה – עַד שֶׁתֵּהָא הַשְּׁהוּת שֶׁל הָאֲכִילָה כּוֹלָה בְּכִי אֲכִילַת פֶּרֶס,
6 וְשֵׁלָא כְּדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר הַמְחִיב אֶפִּילוּ שֶׁשֶׂכָּאֵל יוֹתֵר זְמַן. אֲמַלָּא אִי
7 אִמְרַת רַבִּי מֵאִיר לְקוּלָּא – אַךְ אִם תִּפְרֹשׁ שְׂרָבִי מֵאִיר בָּא לְהִקְלִי
8 וְלֹאמַר שֶׁאֶפִּילוּ בְּתוֹךְ כְּדִי אֲכִילַת פֶּרֶס, אִם הִפְסִיק בְּאַמְצַע אֲכִילָתוֹ,
9 פְּטוּר, וְחֻמְרִים אֲמִירִים אִם שִׁהָה מִיָּבֶעֱ לִיה – הִיָּה לֶחֶם לֹמֵר,
10 כְּלֹמֵר אֵף עַל פִּי שֶׁהִפְסִיק בְּאַמְצַע אֲכִילָתוֹ, אִם שִׁהָה בְּתוֹךְ כְּדִי
11 אֲכִילַת פֶּרֶס, חַיִּיב. אֲמַלָּא לֹא שִׁמְעָה מִיָּנָה – וְדָאִי יֵשׁ לְהוֹכִיחַ מִכָּךְ
12 שֶׁנִּקְטָה הַמְשָׁנָה לְשׁוֹן עַד שִׂישְׁהָא, שְׂרָבִי מֵאִיר אָמַר אֵת דְּבָרָיו
13 לְחֻמְרָא, שֶׁאֶפִּילוּ אִם אֵכֹל אֶת הַכּוֹזִית בְּמִשְׁךְ יוֹם שֶׁלֹּם, חַיִּיב.
14 מִסִּיקָא הַגְמָרָא: שִׁמְעָה מִיָּנָה – אֲבָן מוֹכֵחַ מִכָּאן דִּבֶּר זֶה.
15 הַגְמָרָא מְבִיאָה שִׁיעוּרֵי זְמַן נֹסְפִים שֶׁמְצַרְפִּים: אֲמַר רַבְנָאִי אֲמַר
16 שְׁמוּאֵל, בְּאֲכִילַת חֲלָבִים, וּבִנְבִילָה, אֵינוֹ חַיִּיב עַד שִׂישְׁהָא מִתְחִלָּה
17 וְעַד סוֹף שֶׁל אֲכִילַת שִׁיעוּר כּוֹזִית בְּכִי אֲכִילַת פֶּרֶס. וְאִם אֵכֹל
18 אֲוִלָּים מְטָאִים, שִׁשְׁעוּרֵם לְפִסּוּל אֶת הַגּוֹף מֵאֲכִילַת תְּרוּמָה הוּא
19 בּוֹחֲזִי פֶרֶס, וְהִינּוּ רַבְעַ עֶבֶר כֶּכֶר, שְׁהוּוּ שִׁיעוּר שְׁתֵּי בִיצִים, שְׁקָצִים
20 וְרִמְשִׁים, וְיִשְׁקֶן טִמְאִים, שֶׁהֵם פּוֹסְלִים אֶת הַגּוֹף בְּרִבְעִית הַלּוֹג
21 מֵאֲכִילַת תְּרוּמָה, אֲפִילוּ אִם אֵכֹל כָּל הַיּוֹם בְּכִי אֲכִילַת פֶּרֶס,
22 מְצַרְפִּין.

23 תְּמַדָּה הַגְמָרָא: מֵאִי קָאָמַר – מִהַ כּוּונַתוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל, בְּמָה שֶׁאֲמַר
24 'אֶפִּילוּ כָּל הַיּוֹם כּוֹלֵו בְּכִי אֲכִילַת פֶּרֶס', הָאֵם כּוּונַתוֹ שֶׁבְּכִי
25 לְפִסּוּל אֶת גּוֹפוֹ מֵאֲכִילַת תְּרוּמָה עָלָיו לֵאכּוֹל שִׁיעוּרִים אֵלּוּ בְּכִי
26 אֲכִילַת פֶּרֶס, אוֹ אֶפִּילוּ כָּל הַיּוֹם כּוֹלֵו. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: אֲמַר רַב
27 פִּשְׁאָה, הֵכִי קָאָמַר – כִּךְ הִיא כּוּונַת שְׁמוּאֵל, אֲפִילוּ אִם כָּל הַיּוֹם כּוֹלֵו
28 אֵכֹל מֵאֲכִילִים טִמְאִים אֵלּוּ אוֹ שֶׁתֵּה מִשְׁקָאוֹט טִמְאִים אֵלּוּ, בִּשְׁיעוּר
29 חֲצִי פֶרֶס שְׁפוֹסְלִים אֶת גּוֹפוֹ, וְיֵשׁ בְּחֲצִי פֶרֶס כְּמָה שִׁיעוּרֵי כּוֹזִית, וְכִי
30 גּוֹפּוֹ נִפְסַל מֵאֲכִילַת תְּרוּמָה, וְהוּא – וּבִתְנָא, שְׁאֲכָל כָּל כְּוִית רְכוּזִית
31 מִתּוֹךְ שִׁיעוּר הַחֲצִי פֶרֶס, בְּכִי אֲכִילַת פֶּרֶס, שֶׁעַל יָדִי כִן נִחְשַׁבַּת
32 אֲכִילָתוֹ לֵאכִילָה אַחַת, וְאִם אֵכֹל כְּמָה אֲכִילוֹת כֹּאֵלּוּ עַד שִׁיעוּר
33 חֲצִי פֶרֶס, הִרִי הֵן מְצַרְפּוֹת לְטִמְאָה אֶת גּוֹפוֹ וּלְפִסּוּל מֵאֲכִילַת
34 תְּרוּמָה.

35 הַגְמָרָא מְקַשָּׁה מִמְשָׁנָה עַל דְּבָרֵי שְׁמוּאֵל. מְקַשָּׁה הַגְמָרָא: מִיִּתִּיבִי,
36 שִׁנִּינוּ בְּמִשְׁנָה (מִקְאוֹת פ"ו מ"ו), כָּל הָאוֹבְלִין הַטִּמְאִים מְצַרְפִּין לְפִסּוּל
37 אֶת הַנְּהִיָּה מֵאֲכִילַת תְּרוּמָה, בְּחֲצִי פֶרֶס. מֵאִי לֹא – הָאֵם אֵין כּוּונַת
38 הַמְשָׁנָה דּוֹקָא לְאוֹפֵן דְּאֲכִילָה לְחֲצִי פֶרֶס בְּכִי אֲכִילַת פֶּרֶס, וּמוֹכַח
39 שֶׁאִם לֹא אֵכֹל אֶת כָּל הַשִּׁיעוּר שֶׁל חֲצִי פֶרֶס בְּכִי אֲכִילַת פֶּרֶס,
40 אֵינוֹ נִפְסַל מִתְּרוּמָה, וְשֵׁלָא כְּדִבְרֵי שְׁמוּאֵל הָאוֹמֵר שֶׁאֵף אִם אֵכֹל
41 שִׁיעוּר זֶה בְּמִשְׁךְ כָּל הַיּוֹם נִפְסַל מִתְּרוּמָה, אִם אֵכֹל כָּל כּוֹזִית וְכוֹזִית
42 בְּכִי אֲכִילַת פֶּרֶס. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: לֹא – אֵין זֶה כּוּונַת הַבְּרִייתָא,
43 אֲלָא מְדוּבָר בְּאוֹפֵן דְּאֲכָל כָּל כְּוִית וְכוֹזִית בְּכִי אֲכִילַת פֶּרֶס, וְאִילוּ
44 אֶת הַשִּׁיעוּר כּוֹלֵו יִכּוֹל לֵאכּוֹל אֶפִּילוּ בְּמִשְׁךְ כָּל הַיּוֹם כּוֹלֵו, וְכְּדִבְרֵי
45 שְׁמוּאֵל.

46 מִמְשִׁיבָה הַגְמָרָא וּמְקַשָּׁה מִבְּרִייתָא עַל דְּבָרֵי שְׁמוּאֵל: מִיִּתִּיבִי, שִׁנִּינוּ
47 בְּבְרִייתָא, כָּל הָאוֹבְלִין מְצַרְפִּין לְפִסּוּל אֶת הַנְּהִיָּה בְּשִׁיעוּר אֲכִילָה
48 שֶׁל פְּחֲצֵי פֶרֶס, אִם אֵכֹלֵו בְּשִׁיעוּר זְמַן שֶׁל כְּדִי אֲכִילַת פֶּרֶס,
49 וּמִבֹּאֶרֶת הַבְּרִייתָא. כִּיצֵר, אֲכָל וְשִׁהָה וְחֹזֵר וְאֲכָל, אִם יֵשׁ מִתְחִלָּתָה
50 אֲכִילָה רִאשׁוֹנָה וְעַד סוֹף אֲכִילָה אַחֲרוֹנָה בְּכִי אֲכִילַת פֶּרֶס, מְצַרְפִּין,
51 אֲבָל אִם שִׁהָה יוֹתֵר מִקָּאָן – מְכִדִי אֲכִילַת פֶּרֶס. אֵין מְצַרְפִּין.
52 מְבִיאָה הַגְמָרָא אֶת הַמִּשְׁךְ הַבְּרִייתָא: לֹא הִתִּירוּ לֵה (לֵאכּוֹל)
53 וְלֹאֲכָל פָּחוֹת מִכְּשִׁיעוּר שֶׁל אוֹכְלִים טִמְאִים לִיָּד וְלִמְבוֹל, שְׂרָבִי
54 אֵינוֹ צָרִיךְ טְבִילָה וְלִהְלֵךְ תְּבֵאר הַגְמָרָא מְדוּעַ אֲמָרוּ שֵׁלָא יִטְבּוֹל
55 אַחֲרֵי שֶׁאֵכֹל פָּחוֹת מִכְּשִׁיעוּרוֹ. וְאִם אַחֲרֵי שֶׁאֵכֹל פָּחוֹת מִכְּשִׁיעוּר
56 יָד וְכָפֵל, וְעָלָה מִטְבִּילָתוֹ וְהִשְׁלִימוּ – וְאֵכֹל שִׁיעוּר נֹסֵף הַמְשִׁלִּים
57 לְחֲצִי פֶרֶס הִפּוֹסְלוֹ לְתְּרוּמָה, מְצַרְפָּה מִהַ שֶׁאֵכֹל עֲתָה עִם מִהַ
58 שֶׁאֵכֹל לִפְנֵי הַטְבִּילָה, וְנִפְסַל. מִמְשִׁיבָה הַבְּרִייתָא: הִתִּירוּ לֵה
59 לְעוֹבְרָה – לֹאשֶׁה מְעוּבָרָתָה לְאֲכָל פָּחוֹת מִכְּשִׁיעוּר שֶׁל אוֹכְלִים

טִמְאִים, וְאֵין גּוֹפָה נִפְסַל מִלֵּאכּוֹל תְּרוּמָה, מִפְּנֵי הַפְּסָקָה, שֶׁלְּפַעֲמִים
60 אֵין לָהּ מִהַ לֵּאכּוֹל מִלְבַּד דְּבָרִים אֵלּוּ, וְאִם תֹּאסֵר בְּאֲכִילַת תְּרוּמָה,
61 תִּסְתַּכֵּן. דִּין נֹסֵף: כָּל הַמִּשְׁקִין הַטִּמְאִים מְצַרְפִּין לְפִסּוּל אֶת הַנְּהִיָּה
62 בְּרִבְעִית – רִבְעִית הַלּוֹג. בְּכִי אֲכִילַת פֶּרֶס, כְּלֹמֵר, שֶׁהִשְׁהוּתָה כְּמָה
63 מִיָּנִי מִשְׁקִים בִּשְׁיעוּר רִבְעִית, וּבִזְמַן שֶׁל כְּדִי אֲכִילַת פֶּרֶס, נִפְסַל
64 גּוֹפוֹ מֵאֲכִילַת תְּרוּמָה. מִבֹּאֶרֶת הַבְּרִייתָא: כִּיצֵר, שִׁהָה וְשִׁהָה וְחֹזֵר
65 וְשִׁהָה, אִם יֵשׁ מִתְחִלָּתָה שִׁהָה רִאשׁוֹנָה וְעַד סוֹף שִׁהָה אַחֲרוֹנָה בְּכִי
66 אֲכִילַת פֶּרֶס, וְלֹא יוֹתֵר, מְצַרְפִּין, אֲבָל אִם יֵשׁ זְמַן יוֹתֵר מִקָּאָן –
67 מְכִדִי אֲכִילַת פֶּרֶס, אֵין מְצַרְפִּין. מִסִּיקָא הַבְּרִייתָא: הִתִּירוּ לֵה
68 לֹאשֶׁה מִיָּנִקָּה שֶׁנִּטְמָאָה בְּמִנְעַ מְטָא מִת, לְהִנִּיק אֶת בְּנָה, וְכִנְהָ נִשְׂאָר
69 מְהוֹר.
70

71 מִסִּיקָא הַגְמָרָא אֶת קוּשִׁיתָהּ עַל דְּבָרֵי שְׁמוּאֵל: קָתְנִי מִיָּתָה – מִכָּל
72 מְקוֹם שִׁנִּינוּ בְּתַחֲלִיל הַבְּרִייתָא, שֶׁאִם יֵשׁ מִתְחִלָּתָה אֲכִילָה רִאשׁוֹנָה
73 וְעַד סוֹף אֲכִילָה אַחֲרוֹנָה בְּכִי אֲכִילַת פֶּרֶס, מְצַרְפָּה, וְתִיבְתָּא
74 דְּרַבְנָאִי – זֶה קוּשִׁיא עַל דְּבָרֵי רַבְנָאִי, בְּשֶׁם שְׁמוּאֵל, שֶׁשֶׁכָּאֵל יוֹתֵר אִם הִיָּה
75 אוֹכֵל כָּל הַיּוֹם כּוֹלֵו, אִם אֵכֹל כָּל כּוֹזִית בְּכִי אֲכִילַת פֶּרֶס,
76 מְצַרְפּוֹת הָאֲכִילוֹת לְשִׁיעוּר חֲצִי פֶרֶס לְפִסּוּל אֶת גּוֹפוֹ. מִסִּיקָה
77 הַגְמָרָא: תִּיבְתָּא – אֲבָן קוּשִׁיא הִיא, וְנִדְחוּ דְּבָרָיו.

78 הַגְמָרָא עוֹבֵרֶת עֲתָה לְבֹאֵר אֶת כָּל דְּבָרֵי הַבְּרִייתָא שֶׁהוֹבֵאוּ לְעִיל:
79 אֲמַר מִרְ בְּבְרִייתָא, לֹא הִתִּירוּ לוֹ (לֵאכּוֹל) [לְאֲכָל] פָּחוֹת מִכְּשִׁיעוּר
80 לִיָּד וְלִמְבוֹל. מִבְּרִיתָהּ הַגְמָרָא: מֵאִי קָאָמַר – מִהַ כּוּונַת הַבְּרִייתָא
81 בְּהַלְכָה זֶה, וּמְדוּעַ אֲמָרוּ שֶׁהוֹכֵחַ פָּחוֹת מִכְּשִׁיעוּר אֲסוּר לְטְבּוֹל,
82 וְכִי אֵיכִיפַת לָנוּ שִׁטְבוֹל.

83 מִבֹּאֶרֶת הַגְמָרָא: אֲמַר רַבִּי יְהוּדָה, הֵכִי קָאָמַר, אִם אֲכָל פָּחוֹת
84 מִכְּשִׁיעוּר – פָּחוֹת מִחֲצִי פֶרֶס, וְלֹא נִפְסַל גּוֹפוֹ לֵאכּוֹל בְּתְרוּמָה, לֹא
85 הִתִּירוּ לוֹ לִיָּד וְלִמְבוֹל, וְהִטְעַם לִכְךָ, כִּיִן שֶׁאֵם לֵאחֲרֵי שֶׁאֵכֹל פָּחוֹת
86 מִכְּשִׁיעוּר יָרֵד וְכָפֵל, וְעָלָה מִטְבִּילָתוֹ, וְהִשְׁלִימוּ – וְאֵכֹל שִׁיעוּר נֹסֵף
87 הַמְשִׁלִּים אֶת חֲצִי הַפֶּרֶס, וְהִיוּ שְׁתֵּי הָאֲכִילוֹת בִּזְמַן שֶׁל אֲכִילַת פֶּרֶס,
88 הִרִי הִדִּין הוּא שֶׁמְצַרְפָּה אוֹתוֹ שִׁיעוּר שֶׁאֵכֹל עֲתָה לְמָה שֶׁאֵכֹל
89 קוֹדֵם לִכְךָ, וְנִפְסַל לֵאכּוֹל בְּתְרוּמָה, אֲךָ הָאוֹכֵל עֲצָמָה לֹא יָדַע זֹאת,
90 וְאֵתִי לְמִיָּתָה – וְהוּא יִבּוֹא לֹמֵר, אֲהִנִּי לִי מְבִילָה קְמִייתָא – הוֹעִילָה
91 לִי טְבִילָתִי הָרִאשׁוֹנָה לְבַטֵּל אֶת מִהַ שֶׁאֵכֹלִתִּי לִפְנֵיהּ, וְאֵין הָאֲכִילָה
92 הַשְּׁנִיָּה מְצַרְפַּת לְרִאשׁוֹנָה, וְאֵין אוֹתוֹ אִדָּם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין מְבִילָה
93 מוֹעִילָה אֲמַלָּא בְּאַחֲרוֹנָה, לֵאחֲרֵי שֶׁאֵכֹל שִׁיעוּר שֶׁלֹּם שְׁפוֹסַל אֶת גּוֹפוֹ
94 מִתְּרוּמָה, אֲבָל קוֹדֵם לִכְךָ אֵין טְבִילָתוֹ מְבַטֵּלֶת אֶת מִהַ שֶׁאֵכֹל, וְכִדִּי
95 שֵׁלָא יִטְעָה בִּכְךָ, אֲמָרוּ חֲכָמִים שֵׁלָא יִטְבּוֹל כָּלֵל לֵאחֲרֵי שֶׁאֵכֹל
96 פָּחוֹת מִשִּׁיעוּר אֲסוּרוֹ.

97 מִמְשִׁיבָה הַגְמָרָא בְּבִיאוֹר הַבְּרִייתָא: קָתְנִי בְּבְרִייתָא, הִתִּירוּ לֵה
98 לְעוֹבְרָה לֵאכּוֹל פָּחוֹת מִכְּשִׁיעוּר, וְאֲמָרוּ שֶׁאֵין גּוֹפָה נִפְסַל בִּכְךָ
99 מֵאֲכִילַת תְּרוּמָה, מִפְּנֵי הַפְּסָקָה.

100 תְּמַדָּה הַגְמָרָא: אִם מִפְּנֵי הַפְּסָקָה, הִרִי אֲפִילוּ מוֹכָא גְמִי תִיכּוֹל –
101 מוֹתֵר לֵה לֵאכּוֹל אֶפִּילוּ יוֹתֵר מִכְּשִׁיעוּר, וּמְדוּעַ הִתִּירָה לֵה
102 הַבְּרִייתָא לֵאכּוֹל רַק פָּחוֹת מִכְּשִׁיעוּר. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: אֲמַר רַב
103 פִּשְׁאָה, הֵכִי קָתְנִי – כִּךְ יֵשׁ לְבֹאֵר אֶת הָאֲמוּר בְּבְרִייתָא, הִתִּירוּ לֵה
104 לְעוֹבְרָה לֵאכּוֹל פָּחוֹת מִכְּשִׁיעוּר אוֹכְלִים טִמְאִים, אֲפִילוּ מוֹכָא –
105 אֶפִּילוּ עַמְמִים רְבוּת, מִפְּנֵי הַפְּסָקָה, וְיֵשׁ מְצוּה לִשְׁנוֹת וּלְעִשׂוֹת כִּן
106 מֵאֲשֶׁר שֶׁתֵּאכֵל שִׁיעוּר אֶחָד בְּבֵת אַחַת.

107 עוֹד קָתְנִי בְּבְרִייתָא, הִתִּירוּ לְמִנְעַ – לֹאשֶׁה שֶׁנִּגְעָה בְּמְטָא מִת, וְהִיא
108 רִאשׁוֹנָה לְטוּמָאָה, לְהִנִּיק אֶת בְּנָה, וְכִנְהָ נִשְׂאָר מְהוֹר. מְקַשָּׁה
109 הַגְמָרָא: אֲמַר – מְדוּעַ בְּנֵה מְהוֹר, וְהִרִי אֵף שֶׁהָאֵם עֲצָמָה אֵינָה
110 מִטְמָאָה אוֹתוֹ לְפִי שֶׁהִיא רַק רִאשׁוֹנָה לְטוּמָאָה, וְאֵין אִדָּם נִטְמָא
111 אֲלָא מֵאֵב מִטְמָאָה, מִכָּל מְקוֹם כִּיִן דִּינִיק חֲלָב מֵאֲמוֹ, וְחִלְבֵּי זֶה
112 טֵמָא כִּיִן שֶׁהוּא מִשְׁקָה, וְנִטְמָא מֵאֲדָם, אִיפְּתִי לִיה – נִטְמָא הַתִּינוּק
113 מִחֲלָב, וְכִדִּין הָאוֹכֵל כְּחֲצִי פֶרֶס אוֹכֵל טֵמָא, שֶׁנִּפְסַל גּוֹפוֹ.

114 מִנְסָה הַגְמָרָא לְתַרְנִי וְכִי תִיָּמָא – וְאִם תִּרְצָה לֹמֵר שֶׁאֵין הַתִּינוּק
115 נִטְמָא מִהַחֲלָב כִּיִן דִּלֹּא אִיִּתְבְּשֵׁר – לֹא הוֹכֵשֶׁר לְקַבֵּל טוּמָאָה, וְאֵף
116 שֶׁסֶתֵם 'מִשְׁקָה' אֵינוֹ צָרִיךְ הַכְּשֵׁר כְּדִי לְקַבֵּל טוּמָאָה, הִרִי אֵין לְחַלֵּב
117 זֶה שֶׁם 'מִשְׁקָה', כִּיִן שֶׁהוּא מִיּוֹעַד לֵאכִילָה וְדִינוֹ כְּמֹאכֵל, וְאֵינוֹ
118 מְקַבֵּל טוּמָאָה עַד שִׁיבּוֹא עָלָיו מִשְׁקָה הַמְכִשִּׁירוֹ לְקַבֵּל טוּמָאָה.

כריתות. פרק שלישי – אמרו לו דף יג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קפא רש"י

אי אמרת בשלמא רבי מאיר לחומרא – דאפילו ביותר מכדי אכילת פרס מחזיב – היינו דקאמרי ליה רבנן: לעולם אינו חייב ביותר מכדי אכילת פרס, אלא עד שתהא שהיית אכילתן כשיעור פרס. אלא אי אמרת רבי מאיר לקולא קאמר – דאפילו בכדי אכילת פרס לא מצטרף אם הפסיק בניתנים, ורבנן בעו לאתמורי – מאי "עד שישאח"? הכי מביעי להו למיטרי: אם שהה כדי אכילת פרס חייב, ומשמע

אף על גב דהפסיק בחלבים ובנגילה – אכל שני חצאי זיתי חלב או נבלה. אובלין בטמאין – שיעורן לפסול את הגוף בחצי פרס. ומשקין בטמאין – פוסלין את הגוף ברביעית. אפילו כל היום כולו – שהה באכילת חצי פרס, ובלבד שיאכל כל זית זית שבו בכדי שהיית אכילת פרס. לא התירו – לאוכל פחות מכשיעור לירד ולטבול. הוואל מוכל ואינו צריך לטבילה. ודאכל בחצי מופרש מאי איכפת ליה. התירו כל בו – ומפרש לקמן. למנע טמא מת – לאשה שנגעה בטמא מת. תיובתא דרבנאי – דאמר: כל זית זית בו. אימתי מחלב – דבשלמא ממונע שנגע בה לא מיטמא בנה, שהיא שנגעה בטמא מת היא ראשונה, ואין אדם וכלים שטמאין אלא מאי הטמא. הוואל מוכל איטמי, והאוכל בחצי פרס אובלין טמאין נפסל גופו וכי תימא לא איתכשר – האי חלב, ולא טמא הוא. דחלב אין בו תורת משקה. דמשקה הבא לאוכל – באוכל דמי, במסכת שבת בפרק "חבית שנשרדה" (קמ"ב). הלכך בעי הכשר. הא איתכשר בטיפה המלוכלכת על פי הדר – כלומר, בטפה שפי הדר מלוכלק בו. דהדיא דואי מוכשר שפי החלב היוצא דרך שם, דהא לא קיימא לאכילת תינוק. שינק בתקיפה אחת – בבת. לפומיה דינוקא דמלא חלב – הלכך אי אפשר שלא תהא טיפה מלוכלכת על הדר. ועוד – חלב לאו תורת אוכל ואו משקוהו אית ליה, דאחד ממעייני האשה הוא כרוקה ומימי רגליה, דאמרין לקמן דמטמאין טומאה חמורה בכל שהוא, שהוא כאחד מאבריה. בין לרצון – של תינוק, בין שלא לרצון – שאינו רוצה לתינוק. וקתני מטמא, ואי הוה ליה תורת אוכל – אמאי מטמא שלא לרצון? הא לא איתכשר הכשר מעליא, דדומיא ד"כי יתן" בעינן, נתיחא ליה! גליה: אמר רבא שתי תשובות בדבר כי – כלומר, רויאן גבא שפעמים אין תינוק יונק בבת, ומניח טיפה מלוכלכת על פי הדר. ועוד פקום חלב מעיין הוא – והרי הוא כאחד מאבריה. ויטמא בלא הכשר, כרוקהו שלא לרצון – מאי היא – דלא ניחא ליה לתינוק. הרי לא יתכשר החלב בטיפה המלוכלכת על פי הדר, ודלא לרצון התינוק יצאת, דדומיא ד"כי יתן" בעינן. וקתני: מיטמא אף על גב דלא הוכשר, אלמא מעיין הוא, ואמאי בנה טהור? אלא אמר רבא בו' – אלא מקום חלב לאו מקום מעיין הוא. ועריך הכשר. אבל לא ניחא ליה – טהור, דהא לא איתכשר. ומשתהא יכול לתרוצי בלא בשלא לרצון, עד כאן הגליה. בשיעור – רביעית. ואם אוכל הוא – חצי פרס. ספק לא ינק כשיעור וטהור, דהאי חלב, אף על גב דמעין הוא – לא מטמא בכל שהוא, דהא היא גופה לא מטמא במגע, דראשונה היא, הלכך אין לחלבה אלא טומאת שאר משקין. האשה שנתפ חלבה בו' – כשהיא נדה ואי מעיין הוא – הא מיטמא בכל שהוא כאחד מאבריה. והכשר למע ליה וכי תימא בו' והתניא – בהדיא דלאו מעיין הוא. ליתא פרוחה – קייטורא בלעז.

אי אמרת בשלמא רבי מאיר לחומרא, היינו דקתני "עד שישאח" – עד דשהי דיליה כדי אכילת פרס. אלא אי אמרת רבי מאיר לקולא – "וחכמים אומרים: אם שהה" מביעי ליה! אלא לאו שמע מינה: רבי מאיר לחומרא, שמע מינה. אמר רבנאי אמר שמואל: בחלבים ובנגילה – עד שישאח מתחלה ועד סוף בכדי אכילת פרס; אוכלים טמאים, שנקצים ומישים, ומשקין – אפילו כל היום כולו בכדי אכילת פרס. מאי קאמר? אמר רב פפא, הכי קאמר: אפילו כל היום כולו, והוא שאכל כזית בכדי אכילת פרס. מיתבי: כל האוכלין מצטרפין לפסול הגוייה בכחצי פרס; מאי לאו דאכילה לחצי פרס בכדי אכילת פרס? – לא, דאכל כזית כזית בכדי אכילת פרס. מיתבי: כל האוכלין מצטרפין לפסול את הגוייה בכחצי פרס בכדי אכילת פרס, פיציד? אכל וחור ואכל, אם יש מתחלת אכילה ראשונה ועד סוף אכילה אחרונה כדי אכילת פרס – מצטרפין, יותר מפאן – אין מצטרפין. לא התירו לאכול פחות מכשיעור לירד ולטבול, ירד ומכל ועלה והשלימו – מצטרף. התירו לה לעופרה לאכול פחות מכשיעור, מפני הספקנה. כל המושקין מצטרפין לפסול את הגוייה ברביעית בכדי אכילת פרס, פיציד? שתה וחור ושתה, אם יש מתחלת שתיה ראשונה ועד סוף שתיה אחרונה כדי אכילת פרס – מצטרפין, יותר מפאן – אין מצטרפין. הותרו לה למנע טמא מת להניק בנה ובנה טהור. קתני מיהת: אם יש מתחלת אכילה ראשונה ועד סוף אכילה בכדי אכילת פרס – מצטרף, תיובתא דרבנאי תיובתא. אמר מר: לא התירו לו לאכול פחות מכשיעור לירד ולטבול. מאי קאמר? אמר רב

יהודה, הכי קאמר: אכל פחות מכשיעור – שאם ירד ומכל ועלה והשלימו – מצטרף, ואתי למימר: אהני לי טבילה קפיייתא, ואין יודע שאין טבילה אלא באחרונה. קתני: התירו לה לעופרה לאכול פחות מכשיעור מפני הספקנה. מפני הספקנה, אפילו טובא נמי תיכיל! אמר רב פפא, הכי קתני: הותרו לה לעופרה פחות מכשיעור אפילו טובא, מפני הספקנה. קתני: התירו למנע טמא מת להניק את בנה ובנה טהור. אמאי טהור? פין דיינק חלב איטמי ליה מחלב! וכי תימא לא איתכשר, נתפשר בטיפה מלוכלכת על פי הדר! אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: בתקיפה אחת, לא הניח טיפה מלוכלכת על פי תדר. אמר רבא, שתי תשובות בדבר: חדא, דקחוינא לפומיה דינוקא דמלא חלב! ועוד, מקום חלב מעיין הוא! דקתני: חלב אשה מטמא בין לרצון ובין שלא לרצון, בהמה – אינה מטמא אלא לרצון; מאי לאו שלא לרצון – דלא נתיחא ליה, וקתני: מטמא! אלא אמר רבא: היינו טעמא דבנה טהור – דספק ינק פשיעור וספק לא ינק, ואם תמצא לומר ינק – ספק ינקו באכילת פרס, ספק ינקו ביותר מכדי אכילת פרס. ולרבא, מקום חלב מעיין הוא ולא צריך הכשר? והתנן: האשה שנתפ חלב מדדיה ונפל לאויר תנור – תנור טמא; וקשיא לן: במאי איתכשר? ואמר רבי יוחנן: בטיפה מלוכלכת על פי תדר! וכי תימא, רבא לא סבר לה פרפי יוחנן – והתניא: נמצאת אתה אומר, תשעה משקין בזב: היועה וליחה סרוחה וריעי – טהורין מפולח, דמעת עינן ודם מנפתו

וחלב

התירו לעופרה לאכול פחות מכשיעור מפני הסכנה – ואם תאמר: אפילו בלא סכנה נמי, כדאמרין (טהרות פרק ב משנה ג), והשלישי יאכל בנויד הדמע. וכן פרק קמא דחולין (ב.ב.) קאמר: טמא בחולין מאי למימרא, ואף על גב שחולין טמאין ויש לומר: הבא מיירי לענין לאכול תרומה אחר כך, אבל בלא לאכול תרומה אפילו כשיעור נמי, ואם תאמר: מאי פריך "מפני הסכנה אפילו טובא נמי"? ריש לומר: דיימנין שאין כל כי אם תרומה. כיון דינק לה מחלב איטמי ליה מחלב בו' – הא איתכשרת בטיפה מלוכלכת על פי הדר, שאותה טיפה אין סופה שניקנה התינוק, והוא משקה. ואם תאמר: הוא אמר פרק "כל שעה" (פסחים לג.ב): מכי חטט לה בצר שיעוריה, ופירש הרב רבינו יצחק לענין הכשר, דפחות מכשיעור לא מקבל הכשר. והבא בפה התינוק אין חלב בביניה? ויש לומר: דמורבנן לא בעי בכייה, והדם היינו דאורייתא. בנה אמאי טהור – כיון דינק מחלב – איטמי ליה מחלב, ותפסל גופו מטומאת גוייה. אמר רבא שתי תשובות בדבר בו' ועוד מקום חלב מעיין הוא – וכיון שמעיין הוא ומטמא כרוקה – אין הדר שמושם שמיחור לתינוק ליהוי אוכל ויטל שם משקה מיניה, דאחי למימר דאינו מעיין ואינו מטמא בובה כרוקה. ואם כן למה צריך הכשר? והשתא טעי רבא וסבר, דכיון שהוא מעגל ויוצא ברוק חשיב מעיין, אף על גב דאינו חור ונבלע. ומנלן לרבא דמעין הוא? תנא: חלב האשה מטמא לרצון ושלא לרצון – אם כן משקה הוא מן התורה, ומעיין הוי כובה. דאי לאו מעיין הוא – לא הוה מטמא כי אם לרצון כמו חלב הבהמה. ואף על גב דתמור מחלב הבהמה לענין דם מגפתה, כדאימא בסיפא דהדיא משה, מכל מקום אי לאו מעיין הוא – לא הוה מטמא שלא לרצון. שיטת הרב רבינו יצחק. אבל רש"י פירש: מקום חלב מעיין הוא – ולא תורת אוכל אית ליה, דאחד ממעייני אשה הוא כרוקה ומימי רגליה, דאמר לקמן דמטמאין טומאה חמורה בכל שהוא כמו אחד מאבריה. וקשה: שהרי הבא מיירי בטמא מת ואין לו מעיעינא! ותו, מאי קאמר כאחד מאבריה? והלא נדה עצמה אינה מטמאה לאבריה! ותו, דרוקה ומימי רגליה צריכי קרא, ולא אתו מהאי סברא! לכן ראה כמו שפירשתי.

וחלב

יהודה, הכי קאמר: אכל פחות מכשיעור – שאם ירד ומכל ועלה והשלימו – מצטרף, ואתי למימר: אהני לי טבילה קפיייתא, ואין יודע שאין טבילה אלא באחרונה. קתני: התירו לה לעופרה לאכול פחות מכשיעור מפני הספקנה. מפני הספקנה, אפילו טובא נמי תיכיל! אמר רב פפא, הכי קתני: הותרו לה לעופרה פחות מכשיעור אפילו טובא, מפני הספקנה. קתני: התירו למנע טמא מת להניק את בנה ובנה טהור. אמאי טהור? פין דיינק חלב איטמי ליה מחלב! וכי תימא לא איתכשר, נתפשר בטיפה מלוכלכת על פי הדר! אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: בתקיפה אחת, לא הניח טיפה מלוכלכת על פי תדר. אמר רבא, שתי תשובות בדבר: חדא, דקחוינא לפומיה דינוקא דמלא חלב! ועוד, מקום חלב מעיין הוא! דקתני: חלב אשה מטמא בין לרצון ובין שלא לרצון, בהמה – אינה מטמא אלא לרצון; מאי לאו שלא לרצון – דלא נתיחא ליה, וקתני: מטמא! אלא אמר רבא: היינו טעמא דבנה טהור – דספק ינק פשיעור וספק לא ינק, ואם תמצא לומר ינק – ספק ינקו באכילת פרס, ספק ינקו ביותר מכדי אכילת פרס. ולרבא, מקום חלב מעיין הוא ולא צריך הכשר? והתנן: האשה שנתפ חלב מדדיה ונפל לאויר תנור – תנור טמא; וקשיא לן: במאי איתכשר? ואמר רבי יוחנן: בטיפה מלוכלכת על פי תדר! וכי תימא, רבא לא סבר לה פרפי יוחנן – והתניא: נמצאת אתה אומר, תשעה משקין בזב: היועה וליחה סרוחה וריעי – טהורין מפולח, דמעת עינן ודם מנפתו

וחלב

וחלב האשה מטמא טומאת משקין ברביעית – ואם תאמר: כיון דמשקה הוה מן התורה, כדמשמע בפרק "דם הנדה" (נדה נב,ג), דקאמר: דמעות עינו – דכתיב "ותשקמו כדמעות שליש" (תהלים פ), וחלב – דכתיב "ותפתח את נאד החלב ותשקהו" (שופטים ד), אם כן לטמא בכל שהוא כמו שאר משקין, כדמשמע פרק קמא דפסחים (יד,א), דקאמר: (אי) דאיכא משקה בהדי בשר, ואין רגילות שיחא

רביעית מים נדבק בבשר. וגם פרק קמא דהתם (יז,ב) קאמר: משקה דמטבחיא דכן – לא אמרן אלא ברביעית דחזי להטביל מחטין וצינורות, אבל בציר מרביעית לא. וגם בפרק "אלו דברים" (ברכות נב,א) קאמר: נטלין לידים ואחר כך מוחזין הכוס, שמא יטמאו המשקין שאחורי הכוס מחמת הידים ויחזרו ויטמאו הכוס. ואין רגילות שיחא נדבק רביעית בדופני הכוס לכך נראה לומר שאין אלו רק מדרבנן, ולכך בעי רביעית, וקרא דקמייתי – אסמכתא בעלמא.

ונכנס למקדש – פירשו: ועבר עבודה, אבל בכניסה בלא עבודה לא מחייב. והבי פירשו בתורת כהנים. **אמר** רב הלכה כרבי אליעזר – ואם תאמר, והא אמר רב (כתובות יב,א) אבל תמרים אל יורהו ויש לומר: דהתם מדרבנן, אבל מן התורה יין דוקא. **ארבע** חטאות ואשם אחד – ואם תאמר: אמאי לא חשיב חמש כגון נשבע שלא יאכלנו ואכלנו; ויש לומר: מידי דאיתיה בשאלה לא קתני. ומוקדשין דתני אף על גב דהוה בשאלה, מכל מקום השתא שנשחטו ונורקו דמן כדילכתא ליתא בשאלה. אבל ליכא למימר דאדירי בבכור, שהרי קאמר בגמרא: אקדשיה, מיגו דאיתוסף בה איסור וכו', ואי הוי מיירי בבכור – לא הוה אמר "אקדשיה", שהרי קדוש בפטר רחם.

אם

וחלב אשה – מטמאין טומאת משקין ברביעית, ורקו זובו וימימי רגליו – מטמאין טומאת חמורה בכל שהוא; ואי אמרת מקום חלב מעיין, חלב נמי נטמא טומאת חמורה בכל שהוא כזובו ורקו! אלא שמע מינה: מקום חלב אשה לאו מעיין הוא! – אי הכי, קשיא הא מתניתא, ואמר רבא: מטמא בין לרצון ובין שלא לרצון! – מי סברת "שלא לרצון" דאמר – דלא ניהא ליה? לא, מאי שלא לרצון דאמר – דדעתיה דתינוק קריבא לגבי חלב, אבל אמר לא ניהא ליה – טהור. "אכל אוכלין טמאין וכו'." למה לי שהיית, דקתני "וששה"? אמר רב יהודה, הכי קתני: אכל אוכלין טמאין ושתה משקין טמאין ושתה רביעית יין, ושתה באכילתן ובשתיתן כדי אכילת פרס, ונכנס למקדש – חייב. "רבי אליעזר אומר" כו'. תנו רבנן: "יין ושכר אל תשת" – יכול אפילו כל שהוא, אפילו מגתו? תלמוד לומר: "ושכר" – אין אסור אלא כדי לשכר, וכמה כדי לשכר? רביעית יין בן ארבעים יום; אם פן מה תלמוד לומר "יין"? לומר לך, שמוזהרין עליו כל שהוא, ומוזהרין עליו מגתו. רבי יהודה אומר: "יין" – אין לי אלא יין, שאר משכרין מצני? תלמוד לומר:

"ושכר", אם פן מה תלמוד לומר יין? על היין במיתה, ועל שאר משקין באוהרה. רבי אליעזר אומר: "יין אל תשת ושכר" – אל תשתהו בדרך שכרותו, הא אם הפסיק בו, או נתן לתוכו מים כל שהוא – פטור. במאי פליגי? תנא קמא סבר: גמרינן "שכר" "ושכר" מגזיר, ורבי יהודה: לא יליף "שכר" "ושכר" מגזיר, ורבי אליעזר סבר: מאי "שכר" – מידי דהוה משכר. כמאן אולא הא דתניא: אכל דבילה קעילית, ושתה דבש או חלב, ונכנס למקדש ושימש – לוקה, כמאן? ברבי יהודה. אמר רב יהודה בר אבוחאי: הלכה ברבי אליעזר, וקרי רב עליה דרבי אליעזר: טובינא דחפימי. רב אחא דהוציל תוה נידרא עליה

דביתיה, אתא לקמיה דרב אשי, אמר ליה: זיל האידנא ותא למחר, דרב לא מוקי אמורא עליה מימא טבא לחבריה משום שכרות. אמר ליה, והאמר רב: הלכה ברבי אליעזר, וימר הוא דקא רמי ביה מיא! אמר ליה, הא לא קשיא: הא ברביעית, הא ביותר מכדי רביעית. תנו רבנן: "ולתבדיל בין הקדש ובין החל" – אלו דמין וערכין, חרמין והקדשות, "בין הטמא ובין הטהור" – אלו טמאות וטהורות, "ולתורת" – זו הוראה, "את כל החקים" – אלו מדרשות, "אשר דבר ה'" – זו הלכה, "בד משה" – זה תלמוד, יכול אף המשנה? תלמוד לומר: "ולתורת". רבי יוסי ברבי יהודה אומר: יכול אף תלמוד? תלמוד לומר: "ולתורת". כמאן אולא הא דתניא: יצא שרץ טמא, וצפרדע טהור, ששתו יין מורין בהן הוראה; גימא רבי יוסי ברבי יהודה היא ולא רבנן? – אפילו תימא רבנן, ושאני הכא, דזיל קרי בי רב הוא. אמר רב: הלכה ברבי יוסי ברבי יהודה. – והא רב לא מוקים אמורא מימא טבא לחבריה משום שכרות! – שאני רב, דאורי מורי. – וניקם דלא לוריו! – כל היכא דיתבי רב לא סגי ליה בלא הוראה. משנה יש אוכל אכילה אחת ותיבין עליה ארבעה חטאות ואשם אחד: טמא שאכל חלב, והיה נותר, מן המוקדשין, ביום הכפורים. רבי מאיר אומר: אם היה שבת והוציאו – חייב. אמרו לו: אינו מן השם.

גמרא

כאשר הוא אינו רוצה לשמוע רע על חבריו, אזי פועל שכאשר רוצים לדבר עליו רע למעלה, אין שומעין מלכתחילה.

ממאמר שבת פרשת שופטים, ה'תשכ"ט

גמרא

וְחָלַב אֶשֶׁה, מְטַמְּאִין כְּדִין טוֹמֵאת מְשַׁקֵּן, וְשִׁיעוּרָם הוּא בְּרִבְעִית.
אבל דיוק, וזכו, וימימי בְּנֵלִין, מְטַמְּאִין טוֹמֵאת הַמּוֹקֶה, והיינו שאף
הנוגע בהם או מסיט אותם נטמא, ושיעורם כָּבֵל שְׁהוּא. מסיימת
הגמרא את קושייתה על רבא: וְאִי אִמְרַת – ואם אתה רוצה לומר
שְׁמִקוּם חָלַב דִּינוּ כְּמַעְיָן, אם כן חָלַב נִמְי נְטַמֵּא טוֹמֵאת הַמּוֹקֶה כְּבֵל
שְׁהוּא, כְּזוֹבו וְדִיקוֹ, שהם מעינות הגוף, ומדוע אמרה הברייתא
שחלב נטמא טוֹמֵאת מְשַׁקֵּן בְּרִבְעִית. אֵלֶּא וְדִאי שְׁמַע מֵינָה –
מוכח מברייתא זו, דְּמִקְלִים חָלַב אֶשֶׁה לֹא מַעְיָן הוּא, ושלא כדברי
רבא.
מקשה הגמרא: אִי הָיִי – אם כך, שאתה דוחה את דברי רבא,
כְּשֵׁיֶיךָ הָאֵל מְתִינֵתָ – תקשה הברייתא הקודמת, שהובאה לעיל
(ע"א), ובה מבואר (וְאִמְרַת רַבָּא) שחלב אשה מְטַמֵּא בִּין לְרִצְוֹן וּבִין
שְׁלֵאל לְרִצְוֹן, ואם טומאת החלב היא כדִין אוכל הצריך הכשר, הרי
אין אוכל מוכשר לקבל טומאה עד שינתן עליו משקה מרצון.
מתרצת הגמרא: מִי כְּבָרָת – וכי אתה סבור שִׁשְׁלֵאל לְרִצְוֹן דֹּאמֶר
התנא בברייתא היינו דִּלָּא נִיחָא לֵיה – שאין התינוק רוצה לאכול
את החלב, ואף על פי כן הוא מקבל טומאה, לֹא – אין זו כוונת
הברייתא, אלא מֵאִי שְׁלֵאל לְרִצְוֹן דֹּאמֶר, כוונתה היא לאופן שאינו
מראה שרצונו לאכול, ואף על פי כן יש על החלב שם אוכל, כיון
דְּרַעְיָתָהּ דְּתִינוּקָא כְּרִיבָא לְגַבִּי חָלַב – שדעתו של התינוק קרובה
להתרצות לאכילת החלב, ולכן אף בסתם אנו מחשיבים את החלב
כמאכל המוכשר לקבל טומאה, אֲכָל אִמֶּר לֹא נִיחָא לֵיה – אך אם
גילה התינוק בפירוש שאין רצונו לאכול את החלב, אינו מוכשר
לקבל טומאה, והחלב כְּהוּר.
שנינו במשנה: אֲכָל אוֹכְלִין מְטַמֵּא וכו', שנה רביעית יין ונכנס
למקדש, ושהה כדי אכילת פרס, חייב, והבינה עתה הגמרא
שכוונת המשנה לומר ששהה במקדש כדי אכילת פרס.
תמחה הגמרא: לָמָּה לִי שְׁהִיָּה – למה כדי להתחייב יש צורך
שישהה בבית המקדש כדי אכילת פרס, מדחמת כן קִתְּנִי במשנה
וְשִׁתָּהּ כְּדִי אֲכִילַת פֶּרֶס, והרי מרגע שנכנס למקדש כשהוא שותי
יין, ועד אפילו עבודה קטנה ביותר, חייב.
מתרצת הגמרא: אִמֶּר רַב יְהוּדָה, השהייה האמורה במשנה אינה
שייכת לכניסה למקדש, אלא לאכילה, וְהָיִי קִתְּנִי – כך יש לשנות
ולפרש את משנתנו, כאילו נאמר בה כך, אֲכָל אוֹכְלִין מְטַמֵּא וְשִׁתָּהּ
מְשַׁקֵּן מְטַמֵּא, וכן אם שְׁתָּה בְּרִבְעִית יוֹ, וְשִׁתָּה בְּאִכְלִיתָ וּבְשִׁתִּיתָ
כְּדִי אֲכִילַת פֶּרֶס, וְנִכְנָס לְמִקְדָּשׁ וְעַד אֲפִילוּ עֲבוּדָה קִטְנָה, חייב.
שנינו במשנה: רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר כִּי אִם פֶּסֶק בָּהּ, או אם נתן בה מים
כל שהוא, פטור.
הגמרא מביאה ברייתא בענין זה של השוטה יין מזוג במים: תָּנוּ
רַבֵּן בְּרִייתָא, נאמר בפסוק (ויקרא י ט) וְיָדְבַר ה' אֶל אֶהָרֹן לֵאמֹר,
יִין וְשִׁכָר אֵל תִּשֶׁת אֹתָהּ וּבְגִיף אֹתָהּ בְּבִאָכָם אֶל אֶהָל מוֹעֵד וְלֹא
תִּמְתְּנוּ, ואם היה כתוב רק יִין, יָבוֹל היית לפרש שאיסור זה הוא
אֲפִילוּ בשוטה כָּל שְׁהוּא, או אֲפִילוּ בשוטה יין מְגַת – יין חדש שבא
מהגת שדורכים בה את הענבים, שעדיין מתוק הוא ואינו משכר,
תְּלִמּוּד לִזְמִר וְשִׁכָר, ללמד שאין אִסּוּר אֵלֶּא בשוטה יין שיש בו כְּדִי
לְשִׁכָר, וְכִמְהָ הוּא שִׁיעוּרוֹ שֶׁל יִין שִׁישׁ בּו כְּדִי לְשִׁכָר, בְּרִבְעִית יוֹ,
וכן יש צורך שיהיה היין לפחות בֵּין אֲרֻעִים יוֹם, אך השוטה יין
פחות מרביעית, או יין מְגַת, פטור. דנה הברייתא: אִם בֵּין מֶה
תְּלִמּוּד לִזְמִר – מה מלמדנו הכתוב יוֹ, בא הפסוק לִזְמִר לָהּ,
שְׁאֵמָנָם אֵין חִיּוּב מִיתָה בִידֵי שָׁמַיִם בְּשִׁתָּהּ זו של פחות מרביעית
או יין מְגַת, אך מוֹתְרִין עָלֶיהּ – יש בכך אזהרה של לא תעשה אף
בשיעור כָּל שְׁהוּא, ומוֹתְרִין עָלֶיהּ אף בֵּין מְגַת.
הברייתא מביאה את דעת החולקים בדרשת פסוק זה: רַבִּי יְהוּדָה
אָמַר, נאמר בפסוק יוֹ, אֵין לִי אֵלֶּא יוֹ, שְׁאֵר דְּבָרִים הַמְשַׁכְּרִין מִזֵּין
שאסור לשתותם ולהכנס לעבוד במקדש, תְּלִמּוּד לִזְמִר וְשִׁכָר,
לרבות כל דבר המשכר, ואם בֵּין מֶה תְּלִמּוּד לִזְמִר יוֹ, ללמד שרק
עַל הַיֵּין עֲנוּשִׁים בְּמִיתָה, ואילו על שְׁאֵר מְשַׁקֵּן מְשַׁכְּרִין בְּאִזְהָרָה.
דעה נוספת: רַבִּי (אליעזר) אֶלְעָזָר אָמַר, הפסוק נדרש כאילו
נאמר יוֹ אֵל תִּשֶׁת, וְשִׁכָר אֵל תִּשֶׁת, כלומר, האזהרה בשתיית יין

ושכר היא אֵל תִּשֶׁתוּהוּ כְּרִבְעִית שְׁכָרוֹתוֹ – כדרך שהוא משכר, הֵא –
אבל אם הַפְסִיק בּוֹ – באמצע שתייתו, ולא שתאו בבת אחת, או
שָׁנְתָן לְתוֹכּוֹ מִים כָּל שְׁהוּא, פְּטוּר, כיון שבאופנים אלו אינו משכר.
הגמרא מבררת במה נחלקו התנאים שבברייתא. מבררת הגמרא:
בְּמֵאִי פְּלִגִי – במה נחלקו תנא קמא ורבי יהודה ורבי אלעזר.
מבארת הגמרא: תָּנָא קָמָא פְּכָר, וְרַבִּינֵן – אנו לומדים גזירה שוה
של הנמלים שְׁכָר וְשִׁכָר, מְזִין, שנאמר כאן יוֹ וְשִׁכָר אֵל תִּשֶׁת, ונאמר לגבי נזיר (במדבר א' א) מִזֵּין וְשִׁכָר יִמְרִי, וכמו ששכר של נזיר
הכוונה דווקא ליין, ואינו נאסר בשאר משקאות המשכרים, כך
לגבי כהנים לא נאמר איסור אלא ביין, ומלשון שְׁכָר דורשים
שיהא היין בשיעור הראוי לשכר. ואילו רבי יהודה, לֹא יִלִּיף – אינו
לומד גזירה שוה זו של שְׁכָר וְשִׁכָר, מְזִין, ולכן הוא סובר שיש
לרבות מלשון שְׁכָר שבביאת מקדש אף שאר משקאות
המשכרים. וְרַבִּי אֶלְעָזָר פְּכָר, מֵאִי – מה פירוש לשון שְׁכָר שבפסוק,
מִיִּי דְהוּא מְשַׁכֵּר – דבר שהוא משכר, וממילא ששכר בו מים אם
שלא שתאו בבת אחת, שאינו משכר, אין חייבים עליו.
מבררת הגמרא: בְּמֵאִי אֵלֶּא הָא דְתִנְיָא – כדעת מי מתנאים אלו
נשנתה ברייתא זו, אֲכָל דְּבִלְהָ קַעֲיִלִית – תאנים הבאות ממקום
ששמו קַעֲיִלָה, וכן אם שְׁתָּה דְּכֶשׁ או חָלַב, וְנִכְנָס לְמִקְדָּשׁ, וְשִׁימַשׁ
– ועבד עבודה, לִזְכָּרָה, בְּמֵאִי – כדעת מי סוברת הברייתא, ודאי
כְּרַבִּי יְהוּדָה, האומר שאף שאר דברים המשכרים בכלל האיסור,
וכגון דברים אלו המנויים בברייתא.
הגמרא פוסקת את ההלכה במחלוקת זו: אִמֶּר רַב יְהוּדָה בְּרַ
אֲחֻזַּתָּא, חָלַבָּה כְּרַבִּי (אליעזר) אֶלְעָזָר, שאין חייבים אלא אם
שתה באופן המשכר. וְרַבִּי רַב עֲלִיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר – וקרא רב על רבי
אלעזר ש'בִּינָא דְּחִיבִי' – טוב שבחכמים, והלכה כמותו.
הגמרא מביאה מעשה בענין זה: רַב אֶהָא דְּהוּצָל – מהעיר ה'הוצל',
הָיָה נִיזְרָא עָלָה דְּבִיתָהּ – היה לו נדר על אשתו, שנדר שלא
ליהנות ממנה, אֶתָּא לְקַמְיָה דְּרַב אִשִּׁי – ובא לפני רב אשי להתיר
את הנדר, והיה זה לאחר שרב אשי אכל ושתה, אִמֶּר לֵיה רב אשי,
וַיֵּל אֲדִינָא וְתָא לְמַחֵר – לך עתה, ותחזור מחר כדי שאתירנו לך,
והטעם שאיני מתיר לך עתה, כיון דְּרַב לֹא מוֹכֵן אֶמּוּרָא עָלָה
מִזְיָמָא מְכָא לְחִבְרָה – מנחנו של רב היה שלא להעמיד אמורא
ולדרוש ביום טוב לאחר הסעודה, עד למחרת, מְשֻׁם שְׁכָרוֹת
שמצויה בסעודה, ולכן אף אני איני רוצה להתיר נדרים, שזהו
דבר שנחשב 'הוראה', לאחר שאבכתי ושתיתי, וכמו שיבואר
בברייתא להלן שהשוותי יין אינו רשאי להורות.
אִמֶּר לֵיה רב אחא, וְהָאִמֶּר רַב, חָלַבָּה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, שאם שתה פחות
מרביעית, או שעירב מים ביין, פטור על ביאת מקדש, והוא הדין
שרשאי להורות, וְיָמַר הוּא דְקָא רַבִּי בִיה מֵאִי – והרי הטלת מים
ביינך. אִמֶּר לֵיה רב אשי, הֵא לֹא קִשְׁיָא – אין זו קושיא על דברי,
הֵא – מה שהטלת מים מועילה, היינו בְּרִבְעִית, וְהָא – ומה
שאמרתי שאסור להורות, ואף כשמעורב בו מים, היינו בְּיִתְרָה
מְכָרִי בְּרִבְעִית, שבכל זאת היין משכר, וכיון שאני שתיתי יותר
מרביעית, אף שמוגתי את היין במים, איני יכול להורות.
הגמרא מביאה את הברייתא שבה מבואר שהשוותה יין אינו רשאי
להורות הלכות: תָּנוּ רַבֵּן בְּרִייתָא, נאמר בפסוק (ויקרא י ט) וְיָדְבַר ה' אֶל אֶהָרֹן לֵאמֹר,
יִין וְשִׁכָר אֵל תִּשֶׁת אֹתָהּ וּבְגִיף אֹתָהּ בְּבִאָכָם אֶל אֶהָל מוֹעֵד וְלֹא
תִּמְתְּנוּ, ולא תִּמְתְּנוּ חֶסֶת עוֹלָם לְדִרְתִּיכֶם, וְלִהְיִי לָכֵן
בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר, וְלִהְיוֹת אֶת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל הַחֲקִים אֲשֶׁר דָּבַר ה' אֲלֵיהֶם בְּיַד מֹשֶׁה, דורשת
הברייתא את הפסוק, וְלִהְיִי לָכֵן הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל, אֵלֶּא דְמֵין –
האומר דמי עלי, וְעַכְשָׁן – האומר ערכי עלי, חֲרָמִין – החריג נבסתי,
לבדק הבית או לכהן, וְהַקֹּדֶשׁוֹת, בכל אלו צריכים לשום את שווי
הנכסים המוקדשים, או את האדם הנערך, ואין לעשות שומא זו
על ידי שתיי יין, שומא יטעו בשומא. בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר, אֵלֶּא
דיני טָמֵאוֹת וְטָהוֹרוֹת, וְלִהְיוֹת, זו הוֹרָאָה של הלכות איסור והיתר.
אֵת כָּל הַחֲקִים, אֵלֶּא מְדֻרָּשׁוֹת, כיון שבתוך הדרשות נאמרים דברי
הוראה. אֲשֶׁר דָּבַר ה', זו חָלַבָּה לְמִשְׁה מְסִינִי, בְּיַד מֹשֶׁה, וְהָ

גמרא

מבואר במשנה שרבי מאיר סובר שניתן לעבור באכילה אחת על כמה איסורים. מבררת הגמרא: **נִימָא** – שמו נאמר שמוכח ממשנתנו דאית ליה לרבי מאיר – שרבי מאיר סובר שאיסור חל על איסור, שהרי איסורים אלו המנויים במשנתנו לא חלו כולם בבת אחת, אלא בזה אחר זה, ואף על פי כן סובר רבי מאיר שהוא מתחייב בכלם.

דוחה הגמרא: **נְהִי** – אף על פי דאיסור חל על איסור לית ליה – אין רבי מאיר סובר שסתם איסור חל על איסור אחר, מכל מקום 'איסור בולל' 'איסור מוסיף' אית ליה – הוא סובר, והיינו שאם האיסור החדש כולל גם דברים שהיו מותרים לאדם קודם לכן, או שהוא מוסיף על החפץ עצמו חומרת איסור נוספת, חלים איסורים אלו. ובמשנתנו, שכל האיסורים הם איסור כולל או איסור מוסיף, חלים כולם. ומבארת הגמרא: **אדם טהור, מעיקרא** – מתחילה לא היה איסור אלא בחלב, ולא בשאר בשר הקרבן. לאחר מכן הנה ליה נעשה **מָמָא**, ומינו – ומתוך כך דעתה שנטמא אסור הוא בשאר חתיכות טהורות של הבשר שהיו מותרות לו עד עתה, איתוסף ביה **נְמִי איסורא עילוי חלב** – נוסף איסור טומאה וחל אף על החלב. וְחֵלֵב עצמו, **מעיקרא** – מתחילה, כשהיתה זאת בהמת חולין, לא היה אסור אלא באכילה, **אִתְקַשְׁיָה** – ולאחר שהקדישו, מינו דאיתוסף ביה **איסורא דהנאה** – מתוך כך שנוסף בו איסור הנאה, איתוסף ביה **לגבי חלב** – נוסף בו גם איסור אכילת קדש, אף לגבי החלב עצמו. **ואתני** – ועדיין, רק הדין הוא אסור, **אִתְלַבְּתָּ שרי** – מותר הוא להקטירה במקדש, הנה ליה – ובשעשעה נותר, מינו דאיתוסף **איסורא לגבי גבית** – מתוך כך שנוסף בו איסור להקטירו למזבח, איתוסף ביה **לגבי הדיש** – נוסף בו גם איסור לגבי הדיש, והוא איסור אכילת נותר. לאחר מכן חל עליה יום הכפורים, ומינו דאיתוסף ביה **איסור חולין** – ומתוך כך שהוסיף יום הכפורים לאסור על האדם כל אכילה, איתוסף ביה **לגבי גבית** – נוסף בו גם איסור לגבי בשר קרבנות, שיחול עליהם איסור אכילה ביום הכפורים.

הגמרא מבארת מדוע לא שנתה כאן המשנה איסור נוסף. מקשה הגמרא: **וְנִתְּנִי** – ומדוע לא שנה התנא שיש באכילה זו חיוב **חֶמֶשׁ חֲמָאוֹת, וְנוֹקְמָה** – ונעמיד לאכילה זו כגון דאִתְלַבְּתָּ פְּתִית של בשר פִּיגוּל, שיש בו חיוב נוסף של חטאת. מתרצת הגמרא: **בְּחֻדָּא בְּהִמָּה קָמִידִי** – משנתנו עוסקת באכילת בשר של בהמה אחת, אך בשתי בהמות לא קָמִידִי – אין המשנה עוסקת, וְנִתְּנִי ופִּיגוּל בְּחֻדָּא בְּהִמָּה לא מְשַׁבַּחַת לָהּ – אין אתה מוצא אופן שבבהמה אחת יהיו שני איסורים אלו, נותר ופיגול, שהרי מחשבת פיגול היא בעת עבודת הדם, והיינו שחיטה, קבלת הדם, הולכתו חריקתו, ואם באותה שעה חשב מחשבת פיגול, פסל את הקרבן ואינו ראוי לא לאכילת אדם ולא להקרבה על גבי המזבח, ושוב אין כל תוספת באיסור נותר שיחול על הקרבן, שהרי קודם לכן כבר היה אסור לגבוה.

ממשיכה הגמרא ומקשה: **אִלְמָה לֹא** – מדוע לא יתכן שבאותה בהמה יהיה גם איסור פיגול וגם איסור נותר, והרי מְשַׁבַּחַת לָהּ – ניתן למצוא אופן זה. כגון שְׁהַעֲלָה אֶבֶר פִּיגוּל לִנְפִי מִזֶּבֶחַ, דהדין הוא שבהעלאתו פקע פִּיגוּלֵיהּ מִיָּנִיה – פקע מאותו אבר דין פיגול, וְהָנָה לִיה נֹתֵר – ואם השאירוהו לאחר זמנו חל עליו איסור נותר, ואם אכל אבר זה, וכן אבר אחר של אותה בהמה שלא הועלה על גבי המזבח, עבר גם באיסור פיגול וגם באיסור נותר. ומבארת הגמרא מנין שעל ידי העלאת אבר על גבי המזבח, פקע ממנו איסור פיגול, ודין זה הוא כדאָמַר עוֹלָא, קוֹמִין של מנחת פִּיגוּל שְׁהַעֲלָה לִנְפִי מִזֶּבֶחַ, פקע פִּיגוּלוֹ מִמֶּנּוּ – מאותו קומץ, כיון שקדשו המזבח בעבודה זו, וְהָנָה לִיה נֹתֵר – ושייך בו דין נותר. מתרצת הגמרא: **בְּאֶבֶר אֶחָד קָא מִידִי, בְּשֵׁנִי אֲכָרִים לֹא קָמִידִי** – משנתנו עוסקת באדם האוכל בשר של אבר אחד, ולא באוכל שני אברים, וְנִתְּנִי ופִּיגוּל בְּחֻדָּא אֶבֶר לֹא מְשַׁבַּחַת לָהּ – ולא יתכן שיהיו באותו אבר איסורי נותר ופיגול.

ממשיכה הגמרא ומקשה: **אִלְמָה לֹא**, והרי מְשַׁבַּחַת לָהּ – ניתן

למצוא אופן שיהיו שני האיסורים באותו אבר, כגון שְׁהַעֲלָה אֶבֶר פִּיגוּל לִנְפִי מִזֶּבֶחַ, באופן דְּפִלְגִיָּה אֶחָתָה – שאת חציו הניח על גבי מִזֶּבֶחַ, ופִּלְגִיָּה מֵאֲכָרָא לְמִזֶּבֶחַ – וחציו נשאר תלוי מחוץ למזבח, דְּהִתּוּא – שאותו חלק דעלה על גבי מִזֶּבֶחַ, פָּקַע ממנו שם פִּיגוּל וְהָנָה לִיה נֹתֵר, וְכִדְאָמַר עוֹלָא, קוֹמִין פִּיגוּל שְׁהַעֲלָה על המִזֶּבֶחַ פָּקַע פִּיגוּלוֹ מִמֶּנּוּ, ולאחר שעבר זמנו הָנָה לִיה נֹתֵר, ואילו אותו חלק שהיה מחוץ למזבח, לא פקע ממנו איסור פיגול, וכשאכלו התחייב גם משום פיגול.

מתרצת הגמרא: **אֶבֶר לִיה, לֹא** – אי אפשר לומר כן, וממה נפשך, **אִי רִיבָא לְמִזֶּבֶחַ** – אם רוב האבר על גבי המזבח, שְׁדִיָּה לְמִזֶּבֶחַ – מטילים את כולו אחר המזבח, ואף אותו חלק שבחוץ יוצא מידי פיגול, ואם **רִיבָא דְּבָרָאִי** – רוב האבר מחוץ למזבח, שְׁדִיָּה לְבָרָאִי – מטילים את כולו אחר החלק שבחוץ, ואף אותו חלק שעל גבי המזבח אינו יוצא מכלל פיגול.

דוחה הגמרא: אם כן, תִּפְשׁוּשׁ מִכָּאן דְּכַעֲי – מה שהסתפק רמי בר **הִמָּא**, האם הִלְכוּ בְּאֲכָרִים אֶחָד הָרוֹב או לֹא, שהרי לדבריו מוכח מהמשנה שהולכים אחר הרוב.

מתרצת הגמרא: **אִלָּא, בְּפִתּוּת אֶחָד קָמִידִי, בְּשֵׁנִי וִיתִים לֹא קָא מִידִי** – משנתנו עוסקת באופן שאכל חלב בשיעור כזית אחד, ובו יש ארבע חטאות, ולא באופן שאכל שני כזיתים, ובשיעור כזית אחד לא יתכן שיהיה גם איסור נותר וגם איסור פיגול.

תמדה הגמרא: **וְלֹא** – וכי אין המשנה עוסקת במי שאכל שני כזיתים, וְהִקְטַנִּי במשנה שאחד החטאות הוא משום אכילה ביום הכפורים, וְהֵאוּכַל בְּיוֹם הַכְּפּוּרִים רק על שיעור פִּתּוּתָתּוֹ – [תמרו] הוא דְּמִתְחַיֵּב, וְ'בִפְתּוּתָתּוֹ' אִית בִּיה – יש בה שיעור של שְׁנֵי וִיתִים, ואם כן יכלה המשנה לומר שמדובר באופן שאכל כזית אחד של נותר וכזית אחד של פיגול. מתרצת הגמרא: **אֶבֶר רַבִּי וִירָא**, באמת מדובר במשנתנו שאכל רק כזית אחד של חלב, ומכל מקום חייב ביום הכפורים, וְכִגוּן שְׁאִכְל פִּיגוּלָא בְּחֵלְבָהּ – כליה עם החלב שעליה, ואותה כליה משלימה לשיעור כותבת, המחייבת ביום הכפורים.

תירוצו נוסף: **רַב פְּסָא אָמַר**, משנתנו עוסקת באוכל כזית חלב בלבד, ומה שהוקשה לך כיצד הוא מתחייב על אכילה ביום הכפורים, היינו כגון דְּמִלְגִּיָּה בְּתַמְרֵי – שמילא והשלים את השיעור בתמרים. הגמרא מביאה דעה שאכן משנתנו עוסקת גם באיסור פיגול: **רַב אָדָא בַר אֲחָא מְתֵנִי** – שנה במשנתנו 'חֶמֶשׁ חֲמָאוֹת, וְנוֹקְמָתָן לָהּ' – וביאר זאת, כגון דאִתְלַבְּתָּ פְּתִית במבהמה אחרת, **לֹא מְשַׁבַּחַת לָהּ** – שנינו דְּקָא מְשַׁבְּחִין – ואינו רוצה לתרץ באותו תירוצים שתירצנו לעיל, שמדובר דוקא בבהמה אחת ובאבר אחד ובכזית אחד, אלא באמת מדובר אף בשתי בהמות ובשני שיעורי כזית שונים, שאחד מהם היה פיגול והשני נותר.

מקשה הגמרא: אם כן, שמשנתנו עוסקת באכילה של יותר מכזית אחד, וְנִתְּנִי – ומדוע לא שנתה המשנה שֶׁשׁ חֲמָאוֹת, וְנוֹקְמָה – ונעמיד אופן זה כגון דאִתְלַבְּתָּ גַם פְּתִית דָּם, מלבד כזית חלב ופיגול. מתרצת הגמרא: **בְּחֻדָּא אֶכִּילָה קָא מִידִי, בְּשֵׁנִי אֲכִילוֹת לֹא קָא מִידִי** – משנתנו עוסקת באכילה אחת, ולא בשתי אכילות, וְנִתְּנִי ופִּיגוּל בְּחֻדָּא דְּאִין בִּית חֲבִלְיָהּ מְחֻיָּק יוֹתֵר מְשַׁבְּחִין וִיתִים בְּדֶרֶךְ אֶכִּילָה, וממילא לא שייך להעמיד אופן זה באכילת שיעור שלשה זיתים. שנינו במשנה: **רַבִּי מֵאִיר אָמַר** וכו' אם היה שבת והוציא רבי, חייב.

מקשה הגמרא: וְנִתְּנִי – מדוע לא אמר רבי מאיר רק **אִם הוֹצִיא, חֲזִיב**, שהרי משנתנו עוסקת ביום הכפורים, שאף בו שייכים איסורי המלאכה של שבת, וְכִמָּא מְעַמָּא קָתֵנִי – ומדוע הוצרך רבי מאיר להוסיף **אִם הָיְתָה שֶׁבֶת**, מתרצת הגמרא: **אֶבֶר דְּרָפָא, זֹאת אֲמַרְתָּ** – יש ללמוד מדברי רבי מאיר, שיש תקנת עֲרִיב וְאִיסוֹר הוֹצֵאָה לְשֶׁבֶת, כלומר, שאסור להוציא מרשות לרשות, וְאִין עֲרִיב וְהוֹצֵאָה לְיוֹם הַכְּפּוּרִים, ומותר להוציא מרשות לרשות, ולכן הוצרך רבי מאיר לומר שאם היתה זו שבת, חייב גם משום הוצאה.

כריתות. פרק שלישי – אמרו לו דף יד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קפה

1 ושייך לעמוד הקודם) אם היה שבת והוציאו – ואם תאמר: מה שייך זה לענין אבילה? 2 יש לומר, דהכי פירושה: והוציאו בפיו. דכיון שהניחו בפיו ברשות 3 היחיד והוציאה ברשות הרבים – מחייב משום הרצאה, דבליעתו היא הנחתו. דהא מוציא 4 שתי אותיות וכתבן כשהוא מחלך – חייב, דכתיבתו זו היא הנחתו.

5 **אמר** עולא קומץ פיגול בו – ואם תאמר:

6 אמאי לא פריך מאבר גופיה, דאמר פרק 7 "המבזה מדין" (ובחסין פ"א, ופ"ה). דחשיב 8 שחטו חוץ למזנו בו אם עלו לא ירדו, כך אם 9 ירדו לא יעלו. וקאמר עולא: לא שנא אלא שלא 10 משלה בו האור, אבל משלה בו האור – אפילו 11 ירדו יעלו. ואם כן שמע מינה דעושה לחמו של 12 מובח ופקע פיגולו ממנו? יש לומר: דמכל מקום 13 לא תנא ליה בדיאל כל כך דפקע, דפיגולו ממנו, 14 כמו בהדיא דקומץ.

15 **פקע** פיגולו ממנו – במנחות הקשה רש"י פרק 16 הקומץ (י"א). אמאי איצטרך קרא 17 למעט קומץ מפיגול? תיפוק לי דלא קרב המותר 18 במצותו ויתירך. דמיירי במשלה בו האור ברובו, 19 שהותרו השירים, כדאמרין: קומץ מאימתי מותר 20 השירים באבילה – משחוצת האור ברובו. 21 וקשה: דאם כן (לוקם) דפקע פיגולו ממנו, 22 כדמוכח הכא! ויש לומר: דמיירי שחציו העלה על 23 גבי המבח והציץ לא העלה, דלא פקע פיגולו מן 24 החצי שנשאר. ואם תאמר: ואפילו לכתחלה נמי 25 מעלין ליה, כדאמרין פרק "בית שמאי" (ובחסין 26 מג"ב). האי קומץ דפלגיה אגזיה אארעא, 27 אסיקנא ליה לכתחלה? ויש לומר: שאני התם, 28 שהיה כולו מתחלה על גבי המבח ואחר כך 29 הוריד חציו למטה. אבל הכא לא היה על המזבח, 30 ואם תאמר: מנחת נסכים ומנחת כהן משית שהם 31 כולן כלי, אמאי צריך קרא למעט אותם מפיגול? 32 והלא אינה מתרת שום דבר? ויש לומר: כיון 33 שקרשו בכלי כימו קרבו מתירין לוקעה 34 בפיגול, ולכן צריך קרא למעט. **תפשוט** דבעי 35 רמי בר חמא הלכו באברים אחר הרוב – פירש 36 בקונטרס: היינו בעיא דפרק "בהמה המקשה" 37 (חולין ע"א). ואינו נראה לרבינו תם, דמאי שייכא 38 ההיא בעיא לך? והאב? דהתם מיירי אם יצא 39 חציו ברוב אבר, אי היה כילוד או לאו לכך נראה 40 לפי: דהיינו בעיא דפרק "מזבח מקדש" (ובחסין 41 פ"א). דאיבעיא להו: אור מובח כמזבח או לא בו, 42 רוב לכבש – ככבש דמי, רוב למזבח – כמזבח 43 דמי. תפשוט דבעי רמי בר חמא יש חיבור בעולין 44 או לא.

45 **עירוב** והוצאה לשבת – פירוש: נתערבה 46 הוצאה עם שאר מלאכות לשבת, ולא 47 נתערבה הוצאה עם שאר מלאכות ביום 48 הכפורים. לשון מורי זכרנו לברכה. **אלא** 49 דפרס ברוחא דהא – ובפרק "שני שעירים" 50 (יומא ס"ב). איתנא נמי הא דרבא. ולא דחי: 51 דילמא שאני שעיר המשתלח בו כדדדו הכא. 52 אלא רגילות הוא. דברי תורה עניים במקומם 53 ועשירים במקום אחר.

נשאת

39 **מחזיק יותר משני יתים**. "רבי מאיר אומר" וכו'. ונתני: אם הוציאו – חייב! מאי טעמא 40 קתני "אם היתה שבת"? אמר רב, זאת אומרת: עירוב והוצאה לשבת, ואין עירוב והוצאה ליום הכפורים. – ממי? דלמא יש 41 עירוב והוצאה ליום הכפורים, והכי קתני: אם היתה שבת והוציאו – חייב אף משום שבת ויום הכפורים! אלא אי איתמר דרפרם 42 על הרא איתמר, דתניא: "ושלח ביד איש עתי", "איש" – להכשיר את הור, "עתי" – אפילו במומא ואפילו בשבת, "עתי" – 43 במוזמן; קתני: "עתי" – אפילו בשבת. אמר רב, זאת אומרת: עירוב והוצאה לשבת, ואין עירוב והוצאה ליום הכפורים. – 44 ממי? שאני שעיר המשתלח, דהכשירו ביום הכפורים בקד! אלא, דרפרם ברוחא היא. **משנה** יש פא ביאה אחת וחייב עליה 45 שש חטאות, כיצד? הקא על בתו – חייב עליה משום בתו, ואחותו, ואשת אחיו, ואשת אחי אביו, ואשת איש, ונדה. **גמרא**

והא

1 **גמרא** נהי דאיסור גירדא חל על איסור לית ליה – כגון האוכל נבלת בהמה טמאה 2 – אינו חייב משום נבלה. דהיינו איסור גירדא, דליכא לא כולל ולא מוסף. מנו דנאמר 3 בחתיכות (שהוריות) איתרם נמי בחלב – משום טומאה. והיינו כולל, דלא איתוסף 4 איסורא אחפצא, אלא אנברא איתוסף איסורא לגבי אחריני – כיוול נמי להאי באיסורא.

5 **איסור הנייה** – היינו מוסף, דאיתוסף איסורא 6 אחפצא. נותר – נמי איסור מוסף. יום הכפורים 7 **איסור כולל** – דאיתוסף איסורא אנברא אמירי 8 דמשתרי ליה עד השתא. בשתי בחמות לא 9 מיירי ונותר ופיגול נחמד בהמה ליכא – 10 דפיגול אינו אלא בארבע עבודות של דם. 11 הילכך, מדפגלה לא חזיא לא לאבילת אדם 12 ולא לאבילת מובה, הלכך לא חייל עליה נותר. 13 דפקע ממנו פיעולו – דקדשו מובח בעבודתו. 14 טעמיה דעולא מפרש בובחים (מג"א). אי יוכא 15 אמוכא שדיה לכולו אבר אמוכא – דהוי כוליה 16 נותר בו. הלכו באברים בו – האי בעיא בפרק 17 "בהמה המקשה" (חולין ע"א). כות אחד – 18 חלב דאיסור קמייירי, בשני ויתי חלב לא קמייירי. 19 כותבת אית בה שני ויתים – דרך בית הבליעה 20 מחזיק. כגון שאכל כוליה בחלב – דאבילת 21 חלב מחייב שלש חטאות ואשם, וגורם נמי 22 להשלמת אבילת כותבת, וזית של כוליה 23 משלים לכותבת. הילכך לא תנא פגול, דבשני 24 ויתי חלב לא קמייירי. ואי תימא: לוקם כגון 25 שהעלה זית של כוליה אמוכא, דהוא חלב 26 פיגול ולכוליא נותרו אם כן לא מנחי נותר אור. 27 דחלב, ואנ בעינן דליתיה חר אבולתו, דאבילת 28 קתני, דהיינו כזית. (גליון) אלא בכזית אחד 29 מיירי, ואי אגזיה לפלגיה דזית אמוכא – אן 30 הקטרה בפחות מכזית. כגון שאכל כוליה 31 בחלב – ואם נפשך לומר: ליתיה אבוליא 32 משום פיגול, ואחלבה משום נותר – לא מצי 33 למימר הכי, ד"טמא שאכל" קתני, דבחלב עצמו 34 בעי לאוקומי לכולהו איסורי. פירוש מורי, רב 35 **פפא אמר** – להכי לא תנא פיגול – דלא מיירי 36 בשני ויתי חלב. ודקא קשיא לך כותבת – כגון 37 דמלייה לחלב בתמרי והשלימו לככותבת. 38 ומתרין לה כגון דאכל כזית פיגול – מבהמה 39 ואחרת כהרה. וניתנא אם הוציאו – חייב – דהא 40 יום הכפורים הוא. כמזמן דהא – שיומנו 41 מנתמול להולין השעיר, וזאת אומרת – 42 מדקתני: אפילו בשבת – אן עירוב והוצאה 43 ליום הכפורים. דאם יש איסור הוצאה ליום 44 הכפורים, אמאי איצטרך לרבינו שבת? הא דחי 45 יום הכפורים, והוא דחין לשבת דילמא – מיום 46 הכפורים לא שמועין לשבת. דיום הכפורים 47 שאני, דהכשר מצותו בכך, דומיא דתמידין 48 שקריבין בשבת. **משנה** בתו ואחוזו – שבא 49 על אמו והזלידה. ואשת אחיו – שנשאת לו 50 קודם לכן, ולאחר מיתתו נשאה אחי אביו, ובא 51 זה אביה עליה בנדרתה. **גמרא**

והא

39 **מחזיק יותר משני יתים**. "רבי מאיר אומר" וכו'. ונתני: אם הוציאו – חייב! מאי טעמא 40 קתני "אם היתה שבת"? אמר רב, זאת אומרת: עירוב והוצאה לשבת, ואין עירוב והוצאה ליום הכפורים. – ממי? דלמא יש 41 עירוב והוצאה ליום הכפורים, והכי קתני: אם היתה שבת והוציאו – חייב אף משום שבת ויום הכפורים! אלא אי איתמר דרפרם 42 על הרא איתמר, דתניא: "ושלח ביד איש עתי", "איש" – להכשיר את הור, "עתי" – אפילו במומא ואפילו בשבת, "עתי" – 43 במוזמן; קתני: "עתי" – אפילו בשבת. אמר רב, זאת אומרת: עירוב והוצאה לשבת, ואין עירוב והוצאה ליום הכפורים. – 44 ממי? שאני שעיר המשתלח, דהכשירו ביום הכפורים בקד! אלא, דרפרם ברוחא היא. **משנה** יש פא ביאה אחת וחייב עליה 45 שש חטאות, כיצד? הקא על בתו – חייב עליה משום בתו, ואחותו, ואשת אחיו, ואשת אחי אביו, ואשת איש, ונדה. **גמרא**

והא

גמרא

מקשה הגמרא: והא לית ליה לבי מאיר – והרי רבי מאיר אינו
 סובר שאיפור חל על איפור, וכמו שהתבאר בסוגיא לעיל (ע"א),
 ואם כן כיצד חלים על אותו אדם איסורים רבים.
 מתרצת הגמרא: הנה דאיפור חל על איפור לית ליה – אף על פי
 שרבי מאיר סובר שאין איסור חל על איסור, מכל מקום איפור
 מוסף לאיפור בולל לית ליה – הוא סובר שחלים על איסור אחר,
 והיינו כשהאיסור הנוסף חל גם על איסור נוספים שהיו מותרים
 קודם לכן, או שעל אותה אשה חל איסור חמור יותר. ומבארת
 הגמרא את האופן האמור במשנתנו: כגון שפא אתו אדם על אמו,
 והוליד ממנה בת, דאיפור בתו ואחיותו בתהי תדרי אחי – חלו לגבי
 בבת אחת על אותה בת. לאחר מכן נשאת אותה בת לאחיו מאביו,
 ומינו דאיתוסף – ומתוך כך שנוסף בה איפור לגבי אחי – שאר
 האחים, מדין אשת אחיו, איתוסף איפורא לגבי דידה – נוסף איסור
 אשת אחיו גם לגבי אותו אדם שהוא כבר אביה ואחיה. ולאחר
 שמת בעלה הלכה ונשאת לאחי אביו, ומינו דאיתוסף איפורא –
 ומתוך כך שנוסף עתה איסור לגבי שאר אחי אביו, איתוסף לגבי
 דידה – נוסף אף לגבי איסור אשת אחי אביו, ובכך הנה ליה –
 נעשתה גם אשת איש, ומינו דאיתוסף איפור לגבי עלמא – מתוך
 כך שנאסרה עתה על כל בני העולם, איתוסף נמי לגבי דידה –
 נוסף איסור אשת איש אף לגביה, הנה ליה – וכאשר נעשית נדה,
 מינו דאיתוסף איפור לגבי בעלה, שהיא אסורה אף עליה, איתוסף
 נמי לגבי דידה – נוסף איסור נדה אף לגביה. והוה שאמרה משנתנו
 ששייך שאדם בא ביאה אחת ועובר עליה משום בתו, אחותו,
 אשת אחיו, אשת אחי אביו, אשת איש ונדה [וראה תרשים א]. וכיון
 שבכל אחד מאיסורים אלו נאמר עונש כרת במזיד, הרי בשוגג
 חייב קרבן חטאת, ולכן אמרה המשנה שחייב עליה שש חטאות.

משנה

משנתנו מביאה אופן נוסף של אדם החייב בביאה אחת כמה
 חטאות: יש אדם הקא על בת בתו, ותייב עליה כמה חטאות, משום
 בת בתו, ומשום בלית, שנישאה לבנו [שהוא אחי אמנו], ואשת
 אחיו – לאחר שמת בעלה, שהוא בנו, נישאה לאחיו של אבי
 אביו, ואשת אחי אביו – שלאחר שמת בעלה השני, שהוא אחיו,
 נשאה אחי אביו, [ואחות אשתו] – שהיה אותו אדם נשוי גם
 לאחותה מן האב, שאינה נכדתו, ואשת איש, ונדה. וכשבא עליה
 סקה, התחייב שבעה חטאות [וראה תרשים ב].
 רבי יוסי אומר, אם עבר זקן – אביו של אותו אדם, ונשאה, תייב
 עליה אותו אדם, אבי אביו, כשבא עליה אחר כך, גם משום אשת
 אב [וראה תרשים ב].
 וכן הקא על בת אשתו, יש אופנים שמתחייב כמו בבא על בתו,
 שהתבאר במשנה לעיל (ע"א) שחייב עליה שש חטאות [וראה
 תרשים ג]. וכן הבא על בת בתו, אשתו של אשתו, אם היה זה באופנים
 המוזכרים בתחילת המשנה, לגבי הבא על בת בתו, חייב משום כל
 אותם איסורים [וראה תרשים ד].

גמרא

הגמרא מבררת את דברי רבי יוסי. מקשה הגמרא: קתני במשנה
 בדברי רבי יוסי, שאם עבר זקן ונשאה, תייב עליה בנו גם משום
 אשת אב, וכיצד יתכן דבר זה, מי שרבי ליה – וכי היא מותרת
 לאביו, והלא כיון שאמרנו במשנה שבנו חייב עליה גם משום
 אשת אחי אביו, והיינו שנשאה אחי אביו, אם כן הרי היא אסורה
 על אביו מדין 'אשת אח', ואיסור זה שייך אף לאחר מיתת האב.
 ואין קידושיו תופסין בה כלל. מתרצת הגמרא: אמר רבי יוחנן,
 משנתנו עוסקת כגון שפלה לז' ליבום מאותו אח, שמת בלא בנים
 והוצרך הזקן לייבם את אשת אחיו.
 תמחה הגמרא: אי הכי, שנפלה לו ליבום, הרי יש לו מצוה לייבמה
 ולשאתה לאשה, ומאי – ומדוע נקט רבי יוסי לשון 'עבר זקן

ונשאה', שמשמע שעשה איסור. מתרצת הגמרא: אמר רבי יצחק,
 כוונת רבי יוסי היא שאותו זקן עבר עליה משום בלית בנו, כמבואר
 במשנה שבנו עובר עליה משום בלית, והיא 'שנייה לעריות',
 שאסורה מדברי סופרים, והיה לו לחלוץ ולא לייבם לה, וכתבתי
 בברייתא, בלית של האדם, הרי היא עקרה מן התורה וחייב עליה
 כרת. בלית בנו, שנייה לערוה, אסורה רק מדברי סופרים. וכן אמה
 מוצא בבת בנו, שהיא ערוה וחייב עליה כרת, ובכתב בן בנו עד סוף
 כל הדורות שהיא שניה לערוה ואסורה מדברי סופרים.
 הגמרא מבררת את שיטת רבי יוסי במשנתנו. מקשה הגמרא:
 כיצד אמר רבי יוסי במשנה שאם נשאה זקן עובר עליה בנו משום
 אשת אביו, ומי אית ליה לרבי יוסי – וכי רבי יוסי סובר שאיפור חל
 על איפור, והא תנן במשנה (סנהדרין פא), אדם שעבר עבירה שיש בה
 שתי חיובי מיתות שונים, כגון שבא על חמותו והיא גם אשת איש,
 שמשום 'חמותו' חייב שריפה ומשום 'אשת איש' חייב חנק, נידון
 בהמורה שבין שתי המיתות, והיינו בשריפה. רבי יוסי אומר, נידון
 ביוקת ראשונה שפא עליו – באיסור הראשון שחל עליו, ותניא
 בברייתא (שם), כיצד אמר רבי יוסי שאותו אדם נידון ביוקת
 ראשונה, אם תחילה היתה אסורה משום חמותו, שנשאה את בתה,
 ולאחר מכן נישאה בעצמה ונעשתה אשת איש, נידון משום איסור
 'חמותו', ודינו בשריפה, שהרי איסור זה חל עליו תחילה. היתה
 תחילה אשת איש ואחר כך נעשתה חמותו, נידון משום איסור 'אשת
 איש', בתנן, שהרי איסור זה חל עליו תחילה. ועל כל פנים מוכח
 שלדעת רבי יוסי שאין איסור חל על איסור, שהרי אם היה חל
 האיסור השני, היה נידון בחמורה, שלא ידא חוטא נשכר, וכיצד
 אמר במשנתנו שאם נשאה זקן, אביו של אותו אדם, לאחר שכבר
 היתה אסורה על אותו אדם מדין בת בתו, חל עליה לגבי אותו
 אדם גם איסור אשת אב.

מתרצת הגמרא: אמר רבי יצחק, מודה רבי יוסי ב'איפור מוסף',
 והיינו שנוסף איסור לגבי בני אדם נוספים, וכן כי אמה רבין –
 כשבא רבין מארץ ישראל אמר בשם רבי יוחנן, מודה רבי יוסי
 ב'איפור מוסף', ובחמותו ונעשית אשת איש כיון שבכך שנהייתה
 אשת איש נוסף בזה איסור על כל אנשי העולם, סובר רבי יוסי
 שחל איסור זה על איסור חמותו, ונידון בשריפה, כיון שהיא
 חמורה יותר. ובאשת איש ונעשית חמותו באמת לא חל איסור על
 איסור, כיון שאין איסור חמותו מוסף באיסורה יותר ממה שהיתה
 אסורה קודם לכן, שהרי כבר היתה אשת איש, ונידון בחנק כדן
 בא על אשת איש.
 מבררת הגמרא: מאי 'איפור מוסף' איכא הקא – איזה איסור נוסף
 כאן, במקרה שדיבר בו רבי יוסי. מבארת הגמרא: מדובר באופן
 דאיכא קרא לקמא – שיש בן נוסף לאותו זקן, ומינו דאיתוסף
 איפורא לגבי דידה – ומתוך כך שנוסף איסור אשת אב לגבי אותו
 בן, איתוסף איפורא לגבי דידה – חל איסור גם על אותו אדם
 שהוא סקה, אף שכבר היתה אסורה עליו.

משנה

משנתנו ממשיכה בהבאת אופנים שיש בביאה אחת כמה
 איסורים: יש אדם הקא על חמותו, ותייב עליה כמה חטאות, משום
 חמותו, מאחר שנשאה את בתה, ומשום בלית – שהיתה נשואה
 לבנו, ומשום אשת אחיו – שהיתה נשואה לאחיו, ומשום אשת אחי
 אביו, ומשום אחות אשתו, ואשת איש, ונדה [וראה תרשים ד]. וכן
 הדין באדם הקא על אב חמיו, שעובר משום כל השמות הללו
 [וראה תרשים ו]. וכן באדם הבא על אב חמיו, שהרי כשאסרה
 התורה אשה ובתה, אסרה גם את בת בתה ובת בת בתה, עד סוף
 כל הדורות [וראה תרשים ז].
 המשנה מביאה מחלוקת בענין חיובי 'אשה ובתה': רבי יוחנן בן
 נורי אומר, יש אדם הקא על חמותו ותייב עליה משום חמותו, ואם
 חמותו, ואם חמיו, אם התקיימו בה לגבי שלושה איסורים אלו
 [וראה תרשים ח]. אמרו לו חכמים, שלשון שם אחד הן, שהרי
 שלשת האיסורים הללו כלולים באיסור 'אשה ובתה', שנאמר

מבאר הגמרא: אלא הכי קתני – אלא כך הוא הספק במשנתנו,
 אדם הקא על [ואחותו שהיא] עצמה אחות אביו, ושהיא גם אחות
 אמו, האם תיב אחת על כולו, או שתיב על כל אחת ואחת, מהו –
 כיצד יש לרין עבירה זו, מי אמרינן – האם אנו אומרים, הרי שמות
 מוחלקין – יש כאן שלש עבירות שונות, ויש לחייבו שלש חטאות,
 או דלמא – או שמא נאמר, הרי אין גופין מוחלקין, אלא שלש
 האיסורים הם באותה אשה, וחייב רק חטאת אחת, ועל שאלה זו
 אמרו לו רבן גמליאל ורבי יהושע, לא שמענו בפירוש מה הדין
 בשאלה זו, אבל שמענו דבר כעין זה, והוא, הקא על חמש נשיו נדות
 בבת אחת – בהעלם אחד, שהוא שם איסור אחר, שתיב על כל
 אחת ואחת משום נדה, וראינו שהדברים קל וחומר, ומה הקא על
 חמש נשיו נדות בבת אחת, שהוא שם אחד של איסור נדה, ומכל
 מקום תיב על כל אחת ואחת, אחותו, שהיא אחות אביו ושהיא
 אחות אמו, שהן שלשה שמות של איסורים שונים, אינו דין שהיא
 תיב על כל אחת ואחת.
 מקשה הגמרא: אימא למיפרך – הרי יש להקשות ולדחות קל
 וחומר זה, שהרי מה לחמש נדות, שכן גופין מוחלקין – שבא על
 חמש נשים שונות, מה שאין כן כאן שבא פעם אחת על אשה
 אחת, ויתכן שבזה אינו חייב שלש חטאות.
 הגמרא מביאה לימוד אחר לדין זה: אלא, דין זה, שהבא על אשה
 שהיא אחותו ואחות אביו ואחות אמו חייב שלש חטאות נלמד
 מפסוק, דאמר רבא (יטקא כ"ז) ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו
 או בת אמו וגו' עקרת אחותו גלה ועזו יסא, ומכך שחזרה התורה
 ובתבה עקרת אחותו גלה יש לדרוש שבאה התורה לחייב על
 אחותו שהיא אחות אביו ושהיא אחות אמו, שלש חטאות.
 הגמרא מבאר באיה אופן יתכן הדבר, שתהיה אחותו שהיא גם
 אחות אביו ואמו: אמר רב אדא בר אבהו, משפחה לה – ניתן
 למצוא אופן זה, שתהיה אחותו גם אחות אביו וגם אחות אמו,
 ברישא בר רישא – ברשע בן רשע, שפא אביו על אמו, והוליד
 ממנה שתי בנות, עקרת ופא על אחת מהן והוליד ממנה בן, ופא בנו
 ו-הרשע השני על אחות אמו, שהיא גם אחותו, שהרי נולדו מאותו
 אב, שהיא גם אחות אביו, שהרי הוא בא על אמו ואותה בת נולדה
 מאמו והיא אחותו, דתהו ליה רישא בר רישא – והרי הוא רשע
 בן רשע.
 הגמרא מביאה ברייתא בענין אדם הבא כמה ביאות על ערוה: תנו
 רבנן בברייתא, פא עליה – על הערוה, ותור ופא עליה, ותור ופא
 עליה, וכל הביאות הללו היו בהעלם אחד, שלא נודע לו חטאו
 בינתיים, תיב חטאת על כל אחת ואחת מביאותיו, דברי רבי
 אליעזר. וחקמים אומרים, אינו חייב אלא אחת. ומזידים חקמים לרבי
 אליעזר באדם שבא על חמש נשיו נדות בבת אחת – בהעלם אחד,
 שהוא חייב על כל אחת ואחת, הואיל והוא גרם להן – לנשותיו,
 להתחייב כל אחת קרבן אחד, לכן אף הוא מביא קרבן חטאת על
 כל אחת ואחת.
 מקשה הגמרא: אמר רבא לרב נחמן, מי אמרינן – וכי אנו אומרים
 סברא זו של 'הואיל והוא גרם להן', וחתגיא בברייתא, אדם שבא
 על אחת מכל העריות חמש פעמים, והוא עבר על חמשתן כהעלם
 אחת, שלא נודע לו חטאו בינתיים, והיא עברה עליהם כהמשא
 העלמות, שנודע לה חטאה אחר כל ביאה, וחזר ונעלם ממנה
 האיסור, הוא אינו חייב אלא אחת, והיא תיב על כל אחת ואחת.
 ומוכח מהברייתא שאין אומרים שמחמת שהוא גרם לה להתחייב
 חמש חטאות, יתחייב גם הוא חמש חטאות, אלא כל אחד מתחייב
 לפי מה שעבר. ואם כן אף בבא על חמש נשותיו נדות בהעלם
 אחד, חייב רק קרבן אחד, אף שנשותיו מביאות כל אחת קרבן בפני
 עצמה.
 הגמרא מביאה טעם אחר לדברי חכמים. מתרצת הגמרא: אלא
 אימא – אלא כך תאמר לבאר את טעמם של חכמים, שהבא על
 חמש נשותיו נדות חייב חמש חטאות, הואיל וגופין מוחלקין, וכיון
 שעשה חמשה מעשי עבירה בחמש נשים שונות, חייב קרבן על כל
 אחת ואחת.

שקמה לבהמה, ואת בת בטה, ובכך לא עבר עדיין כל איסור, ואחר
 כך שקח את בטה, ובבת אחת עבר שני איסורים, שהרי אותה בת
 של הבהמה הזקנה, היא אמה של הבהמה הצעירה ביותר, שכבר
 שחטה, ובמעשה זה עבר שני איסורי 'אותו ואת בנו', סופג את
 הארבעים, ואף שעשה שני מעשי איסור, מכל מקום כיון ששניהם
 אסורים מכח אותו לאו, חייב רק חיוב מלקות אחד. סומכוס חולק
 ואומר משום רבי מאיר, סופג שמונים, על שני האיסורים של 'אותו
 ואת בנו', והיינו כדברי רבי יוחנן בן גורי, שיכול אדם להתחייב
 כמה פעמים משום לאו אחד.
 הגמרא מנסה לדחות את דברי רבי אלעזר בשם רבי הושעיא: אמר
 רבא, ודלמא לא היא – שמא אין הדבר כן, ואין שניהם הולכים
 בשיטה אחת, וטעם החילוק, דאפשר לומר שעד כאן לא קאמר רבי
 יוחנן בן גורי את דבריו הקא – כאן במשנתנו, אלא משום שמוט
 מוחלקין – שיש לכל איסור שם בפני עצמו, דאזתה אשה מיפרין
 – מכונה שם איסורה חמות, ומיפרין אם חמות, ומיפרין אם
 חמיו, וכיון שכך, יש להחשיב זאת כאילו עבר על איסורים שונים,
 אבל גבי 'אותו ואת בנו', דכולהו – שכולם 'אותו ואת בנו' מיפרין
 – הם מכונים, דאין שמות מוחלקין, לא – שמא יסבור רבי יוחנן בן
 גורי כתנא קמא במשנה החולק על סומכוס, שאינו לוקה אלא
 ארבעים.

הגמרא דוחה את דברי רבי הושעיא באופן שונה: אמר רב נחמן
 בר יצחק, דלמא עד כאן לא קאמר סומכוס שלוקה שמונים אלא
 גבי 'אותו ואת בנו', דגופין מוחלקין – שהאיסור הוא על ידי שחיטת
 שלש הבהמות, ולכן יש פעמיים חיוב מלקות, אבל הקא – כאן
 במשנתנו, דאין גופין מוחלקין, שהרי הנישואין הראשונים היו
 בהיתר, ורק הביאה האחרונה היתה באיסור, אף שנאסרה מחמת
 כמה נישואין, אימא – שמא נאמר שסומכוס קריב אבהו אמר רבי
 יוחנן קריבא ליה, דאמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן, נאמר בפסוק
 לגבי הבא על אשה ובתה (ויקרא י"ז) שאזתה תנה ומה היה, תהיה
 עשאו לבולן – לכל האסורות על האדם משום ערות אשה ובתה
 ומה אחת, לעבור על כולן בלאו אחד, ולכן יסבור סומכוס כחכמים
 במשנתנו שאינו חייב אלא קרבן אחד משום איסור אשה ובתה,
 אף שאותה אשה היא גם חמותו, גם אם חמותו וגם אם חמיו.

משנה

אמר רבי עקיבא, שאלתי את רבן גמליאל ואת רבי יהושע, באימלים
 – בשוק של העיר עומאום, שהלכו רבן גמליאל ורבי יהושע ליקח
 – לקנות בטה למשתה בנו של רבן גמליאל, וכך שאלתי אותם,
 הקא על אחותו, ועל אחות אביו, ועל אחות אמו, מהו – מה דינו,
 האם הוא חייב חטאת אחת על כולו, או תיב על כל אחת ואחת.
 אמרו לו, לא שמענו בפירוש מה הדין באופן זה שאתה שואל עליו,
 אבל שמענו דבר דומה לזה, שהקא על חמש נשיו כשהן נדות,
 כהעלם אחת – אף שלא נודע לו החטא בין ביאה לביאה, שהוא
 חייב קרבן חטאת על כל אחת ואחת מביאותיו, (ורואה אני) [ורואין
 אנו] שהדברים קל וחומר, שהרי בנדות זהו אותו איסור ממש של
 ביאת נדה, ואף על פי כן חייב חמש, וכל שכן כאן שאין זה אותו
 איסור ממש, אלא שכולם מאותו מין של איסור 'אחדה', שיתחייב
 על כל אחת.

גמרא

הגמרא מבאר באיה אופן היה ספיקו של רבי עקיבא. מבררת
 הגמרא: תיב דמי – באיה אופן הסתפק רבי עקיבא, אלימא
 בקתני – אם תאמר שספיקו היה כמשמעות לשון המשנה, באדם
 שבא על אחותו ובא על אחות אביו ובא על אחות אמו, מא תיבעי
 ליה – מה היה ספיקו, הרי שמות מוחלקין והרי גופין מוחלקין – הרי
 אלו שלשה איסורים שונים, ועבר עליהן עם שלש נשים שונות,
 ומדוע לא יתחייב שלש חטאות.

ובתה ובת בתה ובת בנה בביאה אחת כמתניתין אלא אחת, היינו חמות ואם חמות ואם חמיו. **משנה באיטלי** = שוק, **עמאים** = שם העיר. **הבא על אחותו כו'** — מפרש בגמרא. ומוחלקין. **דלא כדריב' אבהו** — אבל הבא, אף על גב דעל ידי בתה ובת בתה ובת בנה נאסרה חזקנה עליו שלשה איסורים, ואין גופין מוחלקין בה. **וזמ' אחת** — דאינו חייב על אשה ובתה ובת בתה ובת בנה נאסרה חזקנה עליו שלשה איסורים, ראשונה — אחותו ואת בנו, שלשית ושניה — בנו ואחורו ובנו ובתה — לא בעד איסורא. ואחר כך שחם את בתה — של ראשונה, עכשיו נמצא ששחט שני איסורים, ראשונה — אחותו ואת בנו, שלשית ושניה — בנו ואחורו ובנו

בְּהַעֲלֵם אֶחָת — בֵּין חֲמֵשׁ בִּיאֹת בַּחֲמֵשׁ עֵרִוּת, 10
בֵּין חֲמֵשׁ בִּיאֹת עַל כָּל אֶחָת. וְהֵן חֲמֵשׁ 11
הַעֲלֻמוֹת — שְׁנֹדַע לִכְל אֶחָת בֵּין כָּל בִּיאָה 12
וְבִיאָה מִבִּיאֹתָיו, — הוּא אֵינוֹ חַיִּיב אֲלֵא אֶחָת 13
עַל כָּל מִלָּה, וְהָיָה עַל כָּל אֶחָת וְאֶחָת אֵיבָת 14
חֲמֵשׁ, וְהָיָה עַל כָּל בִּיאָה אֶחָת, אֲלֹמָא, אֵיבָת 15
עַל גַּב דְּהוּא גֵרֵם לִכְל אֶחָת לְהִבְיָא חֲמֵשׁ 16
חֲטָאוֹת — לֹא בִּיעֵי הוּא לְמִיחֵי עַל כָּל חֲדָא 17
אֲלֵא אֶחָת. וְאִית סְפָרִים דְּרַבְנִי בְּהִ: "זוּרָא 18
בְּהַעֲלֵם אֶחָת וְהָיָא בַּחֲמֵשׁ הַעֲלֻמוֹת". וּבַעֲרֵוָה 19
אֶחָת מִיֵּמֶר, לְשׁוֹן נִקְיָה חוּץ וְהָיָה חֲדָא. קֶצֶר 20
כִּי, כְּגִרְוֹנֵרֵת בִּשְׁבַת, הוּא יוֹשֵׁעַ חוּץ וְקֶצֶר 21
בְּהַעֲלֵם אֶחָת, מַה לִּי אֲמַר רַבִּי אֲלֵיעֶזֶר? שְׁתִּי 22
בִּיאֹת אִי אֲפֹשֶׁר לַעֲרֵב — הִלְכָּךְ חֲשִׁיבִי. 23
וְאִבְלָן קֶצֶרֶת שְׁתִּי גִרְוֹנֵרֵת — אֲפֹשֶׁר לַעֲרֵב 24
וְלִקְצֹר בִּבְת אֶחָת. רַבִּי אֲלֵיעֶזֶר מַחֲיִיב עַל וְלִי 25
מִלֵּאמֹת — בְּמִקּוֹם אֲבוֹת מִלֵּאמֹת, שֶׁאֵם עֲשָׂה 26
אֵב אֶבְרָתָא בְּהַעֲלֵם אֶחָת — חַיִּיב שְׁתִּימֵי. וְהָיָה 27
— פֶּטוּר מִן אֶחָת. הֵכָא בְּמֵא עֲסָקִין? הָא 28
דְּקִתְנֵי רַבִּי אֲלֵיעֶזֶר כִּי דִּדְיִקֵּין מִינֵהּ: הָא אֵב 29
וְאֵב פֶּטוּר. בְּדִלִית — טִרְיָלִיא שֶׁל גִּפֵּן הָיָה. 30
הַמְדוּלִּילִית עַל גַּבִּי תַנְגָּה — וְתַנְגָּה בְּתַנְגָּה, 31
וְאִזְקִי עֲנִיִּים בְּגִפֵּן, וְהָיָה צִרִיךְ לְבַצֹּר בְּגִפֵּן 32
לְהַקְצֵם וְקֶצֶר בִּבְת אֶחָת פְּרִי הַתַּנְגָּה חֲמִשְׁתָּא 33
בְּגִפֵּן, דְּחַיִּיב שְׁתִּימֵי, חֲדָא אֲפִרִי דְּתַנְגָּה — 34
דִּהֵינֵי קֶצֶר, וְחֲדָא אֲזֻמְרָה — דְּתוֹלְדָה 35
דְּקֶצֶר, דְּקִימָא לִן שִׁבְתָּ (ע.ג.כ.) וְזֻמְרִי וְצִרִיךְ 36
לְעִלְעִים — תּוֹלְדָה דְּקֶצֶר הָיָה. מִשּׁוֹם הֵכָא חַיִּיב 37
שְׁתִּימֵי אֵף עַל גַּב דְּבִבְת אֶחָת, הוּאִיל שְׁמֹת 38
מִחוֹחֲלֵקִין — זֶה אֵב חוּץ תּוֹלְדָה, וְגִפֵּן מִחוֹחֲלֵקִין 39
דְּשִׁבְתִּי אֲלֵינוֹת וְהִי, דְּבוֹתֵיהּ יֵבִי קֶצֶר וְקֶצֶר — 40
דִּדְיִקֵּין: הָא אֵב וְאֵב פֶּטוּר, כְּגֵן שְׁקֶצֶר שְׁתִּי 41
גִּרְוֹנֵרֵת בִּבְת אֶחָת. דְּחֵשְׁתָּ לֹא תִרְתֵּן הוּא 42
דְּעֵבֶר, וּבִבְת אֶחָת עֲשָׂאן — גִּפֵּן שְׁמֹת 43
מִחוֹחֲלֵקִין נִמִּי לִיכָא. אֲבָל קֶצֶר וְחֹזֵר וְקֶצֶר, 44
דְּתִרְתֵּן מִלֵּאמֹת עֵבֶר בַּהֲעֵלֵם אֶחָת — מַחֲיִיב 45
רַבִּי אֲלֵיעֶזֶר. מִשְׁנָה אֲבָל הַמְדוּלִּילִית בְּחִבָּה 46
תִּלְשׁ וְזִבְה מוֹעֵדֵהּ בְּמִקְצֵת. מָחוּ — שְׁטֵמָא 47
מִשּׁוֹם אֲבָר מִן חֲחִי כִּאִילוֹ תִּלְשׁ לְגִמְרִי דְּקִימָא 48
לִן בִּ"הַעֲרֵר וְהִרְטוּב" (חוֹלִין ק.כ.ב.) דֹּאבֵר מִן חֲדִי 49
מִשְׁמַטָּא בְּכִלְהָ. אֲבָר — הַתִּלְשׁ מִן הָאֲדָם לְגִמְרִי 50
מִשְׁמַטָּא כְּמַת, בְּפִרְק "הַעֲרֵר וְהִרְטוּב" (שֵׁם ק.כ.ט.) 51
וְהַמְדוּלִּילִית, שְׂדֵבִיק קֶצֶת — טָהוּר. 52
מִכּוּרִי 53

מזכיר

המוחק את הכרישה — פירש בקונטרס: כותש הקפלוט. וקשה: דאם כן פירות ניהו, ומי פירות אינן מכשירין? ועוד קשה, דקאמר: הסוחט בשערו אינו "בבי יותן" והירצאן ממנו הרי הוא בבי יותן. ופירש הקונטרס: סחט בשערו אחר שיצא מבית המרחץ. ואם כן שבשערו אמאי אינו "בבי יותן"? והלא תתלתו לרצון יהיה, ואמרנין (מכשירין פ"א מ"א): כל

משקה שתחתלו לרצון, אף על פי שאין סופו לרצונו לכך פירש רבינו יצחק, דמיייר שירדו הגשמים עליהם, ולא היה להם צד שיצאו מהם. **והיוצאין** ממנו לאחר שיצאו הרי זה בבי יותן — אף על גב דשלא ילקה הבותל אינו "בבי יותן" — התם משום דלא ניהא ליה דאתה. והבא נמי, אף על גב דלא ניהא ליה מעיקרא, מכל מקום כיון שהוא עצמו דחוקן להוציא מהם המים — אחשבינן.

מצד העלין לצד התחתון טהורין — פירש בקונטרס: משום שסופה ליבול בבגד. וקשה, שהרי במסכת נדה פרק האשה (סבב), קאמר: חרסין שבלעו משקים טמאים ונפלו לאירי התנור, כי הוסק התנור — טמא מפני שהמשקן יוצאין, ואף על פי שלאחר היסק יחזרו ויבלעו החרסין! אלא יש לפירש: משום דהוי שלא לרצון כל זמן שהם על בגדיה, כמו במשקין שבכרישה. **ואת** המהנה כנהנה — והוא הדין דמצי למימר: דנהנה כאוכל, מה שאין כן בנותר. אלא אנב דנקט "מאכיל כאוכל" — קאמר "מהנה כנהנה".

אלא

מוכי שחין עושין בירושלים: הולך לו ערב פסח אצל הרופא וחותכו, עד שמינה בו כשערה, ותוחבו בסירא ונמשך ממנו, והלה עושה פסחו והרופא עושה פסחו; ורואה אני שהדברים קל וחומר. גמרא תנן היום: המוחק את הכרישה, והפוחט בשערו ובכסותו - מ'שקה שבתוכו אינם ב"כ יותן", והיוצאין ממנו הרי הן ב"כ יותן". אמר שמואל: וכרישה עצמה הוכשרה, מאי מעמא? בשעת פרישה ממנו הוכשרה. - והתנן: ערב פסח הולך לו אצל כו', ואי אמרת בשעת פרישתו הוכשר - הא איכא נמי ההוא אבר המודולל, בשעת פרישתו מאדם נטמא לאדם! - דקאמר רב יוסף: בניתוין בכל כהן, הקא נמי בניתוין בכל כהן. והיכא איתמר דרב יוסף? אהא: זב וטמא מת שהיו מהלכים וירדו עליהם גשמים, אף על פי שפוחטין זה את זה, משקין היורדין מצד העליון לצד התחתון - מהוררים, שאין מחשבינן אלא שיצאו מכולן; יצאו מכולן - הרי מכשירין, שאין נחשבינן אלא לאחר שיצאו מגופו! אמר רב יוסף: בניתוין בכל כהן. משנה ועוד שאלו רבי עקיבא: השוחט חמשה זבחים בחוץ בהעלם אחת, מהו? חייב על כל אחת ואחת, או אחת על פולין? אמרו לו: לא שמענו. אמר רבי יהושע: שמעתי, באוכל מזבח אחד מחמשה תמחוין בהעלם אחת, שהוא חייב על כל אחת ואחת משום מעילה, ורואה אני שהדברים קל וחומר. אמר רבי שמעון: לא קד שאלו רבי עקיבא, אלא באוכל נותר מחמשה זבחים בהעלם אחת, מהו? חייב אחת על פולין, או חייב על כל אחת ואחת? אמרו לו: לא שמענו. אמר רבי יהושע: שמעתי באוכל מזבח אחד בחמשה תמחוין בהעלם אחת, שהוא חייב על כל אחת ואחת משום מעילה, ורואה אני שהדברים קל וחומר. אמר רבי עקיבא: אם הלכה - נקבל, אם לדין - יש תשובה. אמר לו: השב. אמר: ולא, אם אמרת בפעילה - שעשה בה את המאכיל באוכל ואת המהנה כנהנה, צירף את הפעילה לזמן מרובה, תאמר בנותר שאין בו אחת מאלו? **גמרא מאי קשיא ליה לרבי שמעון? - הכי קא קשיא ליה: מה ראה לשוחט מאוכל? מה לאוכל שכן נהנה? אלא קד שאלו: האוכל נותר מחמשה זבחים בהעלם אחת, מהו? חייב בכל אחת ואחת, או אחת על פולין? אמרו לו: לא שמענו. אמר רבי יהושע: שמעתי, באוכל מזבח אחד מחמשה תמחוין בהעלם אחת, שחייב על כל אחת ואחת משום מעילה, ורואה אני שהדברים קל וחומר: מה מזבח אחד שאין גופין מוחלקין - חייב על כל אחת ואחת משום תמחוין מוחלקין, חמשה זבחים דגופין מוחלקין - לא כל שפן? "אמר רבי שמעון: לא קד שאלו, אלא באוכל מזבח אחד נותר מחמשה זבחים בהעלם אחת, מהו? חייב אחת על פולין, או חייב על כל אחת ואחת? אמרו לו: לא שמענו. רבי יהושע אומר: שמעתי באוכל מזבח אחד בחמשה תמחוין, שהוא חייב על כל אחת ואחת משום מעילה, ורואה אני שהדברים קל וחומר. אמר לו רבי עקיבא: אם הלכה נקבל" כו'. קיבלה רבי יהושע להא תשובה מרבי עקיבא או לא? תא שמע, דתניא: אבל חמש חתיכות נותר מזבח אחד בהעלם אחת בחמשה תמחוין - אינו מביא אלא חמטת אחת, ועל לא הודע שלחן - אינו מביא אשם תלוי אחת. מחמשה תמחוין בחמש העלמות - מביא חמטת על כל אחת ואחת, ועל לא הודע שלחן - מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת. מחמשה זבחים בהעלם אחת - חייב רבי יוסי ברי יהודה אומר: אפילו אבל חמש חתיכות מחמשה זבחים בהעלם אחת - אינו מביא אלא חמטת אחת, ועל ספיקן - אין מביא אלא אשם תלוי אחת. של דבר: כל שחלקין בחטאות - חלקין באשמות. אבל חמש חתיכות בחמשה תמחוין מזבח אחד לפני זריקת דמים, אפילו בהעלם אחת - חייב על כל אחת ואחת משום מעילה.**

ואילו

מוכי שחין — אבריהן נופלין. וחותבו — לא משום טהרה, שקדם לכן נמי טהור. אלא שלא ידא מאוס ברגל באבר המודולל. **שמינה כשערה** — ולא חותבו לגמרי, שלא יטמא אותו החותכו, שנוגע בו בשעת פרישה. **ותוחבו לאבר בסירא** — בקיץ, המחובר לקרקע או לכותל. והוא החולה נמשך, ונתלש האבר מאליו. קל וחומר — מפרש בגמרא: אדם שטמא מחיים, שמקבל טומאה מחיים ואפילו הכי לא מטמא אבר המודולל, קל וחומר בהמה שאינה מקבלת טומאה מחיים. **גמרא** המוחק את הכרישה — כותש את הקפלוט שקורין פורשי. הכותש מים שבשערו — כגון יוצא מבית המרחץ ומסתפג באלונטית. משקין שבתוכו — שבתוך הכרישה, אינן "בבי יותן", דלא חשיבי מדי, הואיל ובלועין הן. **והיוצאין היטבן הרי הן בבי יותן** — אם נפלו על הזרעים. וכרישה עצמה — לאחר שיצאו ממנו המשקין — הוכשרה, אף על פי שלא נגעה בהן אחר יציאתן. **(מא מעמא בוי')** נישמייה לאדם — למוכי שחין. בניתוין בכל כהן — שמשך עצמו בבח ונתלש בכח, וליכא נגיעה בשעת פרישה. אבל מי כרישה יוצאין בביתו, ולאחר שיצאו ממנו חשובין קו מיה, וקודם שיפלו לארץ נוגעין בה בשעת פרישה. **זב או טמא מת שהיו מהלכין בדרך וירדו גשמים על בניתוין אף על פי ששחטן** — הוב בעצמו החליק כסותו כלפי מטה שיפלו המים, אותן המשקין היורדין בגדו ממעלה למטה — טהורים, ואין מטמאים אדם הנוגע בהן. לפי שאין חשובין הואיל ועומדין ליבול בשפה התחתונה של בגד. **יצאו מכולן הרי אלו מכשירין** — אם נפלו על הזרעים. וטהורין, שאינן מטמאין את הזרעים אלא אם כן הוב נוגע בהן לאחר שיצאו מכולו. והא דכתיב בסיפא "אלא לאחר שיהיו מגופו" — לא גרסין לה. **משנה** חייב משום מעילה — על כל תמחוי, אם אבלן קודם זריקת דמים. קל וחומר — מפרש בגמרא. **אם הלכה** — שקבלת מרבך, שחייב על כל אחד מן הזבחים — נקבלתה ממך. ואם לדין — שאתה למד אותה מקל וחומר ממעלה — יש תשובה. **המאכיל כאוכל** — שאם נתן אוכל הקדש לחבירו - חייב כאילו אכלה הוא עצמו, דקימא לך: המציא הקדש לחולין הוא מעל, ולא מי שניתן לו. והמהנה כנהנה — במידי דלאו בר אכילה. **צירף את הפעילה לזמן מרובה** — שאם נהנה היום בחצי פרטה, ומאכא עד שלש שנים חצי פרטה — מצטרפות לקרבן. ולקמן בפרק (ספ"ק ע"ב ח"ב" (כריתות י"ח), מפיק לה מ"תמעול מעל" — ריבה. **גמרא** מאי קשיא ליה לרבי שמעון — מה ראייה לשוחט בחוץ מאוכל זבח לפני זריקה. לא הודע — שהיו חמש חתיכות נותר וחמש חתיכות כשרות לפניו, ואין ידוע איזו אבל, אם החמש של נותר אם החמש כשרות. בחמש העלמות — ומזבח אחד אבל נותר — חייב חמש משום נותר, דהעלמות מחלקין. מחמשה זבחים — אבל נותר בהעלם אחד — חייב חמש, הואיל וגופים מוחלקין. רבי יוסי ורבי אליעזר סבירא להו כרבי עקיבא דמתניתין דרבי שמעון. אבל אבל חמש חתיכות בוי' — אתאן לתנא קמא, דאריירי רישא בחמש חתיכות נותר מבזה אחד. דחבי קאמר: לגבי מעילה מודינא דתמחוין מחלקין. לפני זריקת דמים — שייכא מעילה. אבל נורק הדרס דהיתה לה שעת היתר לכבשים — שוב אין בו מעילה, וכן מפורש במנחות בפרק "התכלת" (מזב), ואילו

כריתות דף טו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) קצא

58 שְׂאִין מְחַשְׁבִּין אֵלָּא שְׂצִיאוֹ מְכֻוֹן – שאינם חשובים משקה אלא
59 כשיצאו לגמרי מכל הבגדים. ואם אכן כבר יצאו מְכֻוֹן, ונפלו על
60 מאכלים, הרי הם מְחַשְׁבִּין את המאכל לקבל טומאה, אך אינם
61 מטמאים אותו, כיון שבעודם על בגד הוב או טמא המת לא היה
62 להם שם משקה לקבל טומאה (שְׂאִין מְחַשְׁבִּין אֵלָּא לְאַחַר שְׂצִיאוֹ
63 מְכֻוֹן). ועל דבר זה אָמַר רַב יוֹסֵף, מתי משקים אלו אינם נטמאים
64 מהוב, בְּנִיתִין בְּכָל בֶּחֶן, שבשעת הפרישה הם נפדרים מיד מהבגד
65 הטמא, אבל אם הם נמשכים לאט על הבגד הרי נטמאו ממנו, ואם
66 נפלו על מאכל הרי הם מטמאים אותו.

משנה

67 משנתינו ממשיכה להביא את שאלותיו של רבי עקיבא: וְעוֹד שְׂאִין
68 רַבִּי עֲקִיבָא לַרְבֵּן גַּמְלִיאל וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, הַשּׁוֹחֵט בַּשּׁוּגָה תְּמַשְׁה וְזָכִים
69 בָּהֶן – מחוץ לעזרה בְּהֶעֱלֵם אֶחָת, שלא נודע לו חטאו בין שחיטה
70 לשחיטה, אלא רק לאחר כל חמשת השחיטות, מהו – מה דינו,
71 האם חייב קרבן חטאת על כָּל אֶחָת וְאֶחָת מהשחיטות, או שחייב
72 אֶחָת עַל כּוֹלָן.

73 אָמְרוּ לוֹ רַבֵּן גַּמְלִיאל וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, לֹא שְׂמַעְנוּ דְּבַר בַּדִּין זֶה. אֵךְ אָמַר
74 רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שְׂמַעְתִּי דִּין דּוֹמָה לזוה, בְּאוֹכֵל מִזֶּבֶח אֶחָד קוֹדֵם שְׁנוֹרֵק
75 דָּמוֹ, תְּמַשְׁה תְּמַחֲוִין, בְּהֶעֱלֵם אֶחָת, שְׁהוּא חַיִּיב קֶרְבֵּן עַל כָּל אֶחָת
76 ואֶחָת מִשּׁוֹם מַעֲוִיָּה, כִּיּוֹן הִתְחַלְקָה לַמַּיִן תְּבִשְׁלִים שׁוֹנִים
77 מחשיבה זאת כחמש עבירות חלוקות, וְרוּאָה אֵינִי שֶׁהִדְבַּרְסִי כָּל
78 וְחוֹמֵר, שאם התמחוין מחלקים לחייבו על כל תמחוי ותמחוי, קל
79 וחומר שהגופים מחלקים ואם שחט חמשה זבחים בחוץ, יתחייב
80 על כל אחת ואחת מהבהמות ששחט.

81 המשנה מביאה את דעת החולק, ולדבריו היה נוסח אחר במשא
82 ומתן זה: אָמַר רַבִּי שְׂמַעוֹן, לֹא כֹךְ שְׂאִין רַבִּי עֲקִיבָא, אֵלָּא שְׁאֵלָתוֹ
83 היתה בְּאוֹכֵל בַּשּׁוּגָה בשר נותר תְּמַשְׁה וְזָכִים בְּהֶעֱלֵם אֶחָת, מהו –
84 מה דינו, האם חייב חטאת אֶחָת עַל כּוֹלָן, או שחייב עַל כָּל אֶחָת
85 ואֶחָת. אָמְרוּ לוֹ רַבֵּן גַּמְלִיאל וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, לֹא שְׂמַעְנוּ דְּבַר בַּדִּין זֶה.
86 אֵךְ אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שְׂמַעְתִּי דִּין דּוֹמָה לזוה, בְּאוֹכֵל מִזֶּבֶח אֶחָד
87 תְּמַשְׁה תְּמַחֲוִין בְּהֶעֱלֵם אֶחָת, שְׁהוּא חַיִּיב עַל כָּל אֶחָת וְאֶחָת מִשּׁוֹם
88 מַעֲוִיָּה, וְרוּאָה אֵינִי שֶׁהִדְבַּרְסִי כָּל וְחוֹמֵר, שאם התמחוין מחלקים
89 לחייבו על כל תמחוי ותמחוי, כל שכן שהגופים מחלקים ואם אבל
90 מחמשה זבחים שונים יתחייב על כל אחד ואחד.

91 אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, אִם דְּבַר זֶה שְׁאֵתָה אֹמֵר הוּא הִלְכָּה שְׁקִיבֶלֶת
92 מִרְבָּךְ, שהאוכל נותר מחמשה זבחים חייב על כל אכילה ואכילה,
93 נִקְבֵּל את דבריך. אִם לָרִין – אך אם לא קיבלת כן, אלא אתה רוצה
94 ללמוד זאת בקל וחומר, יֵשׁ תְּשׁוּבָה לְדַבֵּר, לדחות קל וחומר זה.
95 אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, הֵשֵׁב את תשובתך לקל וחומר זה. אָמַר לוֹ רַבִּי
96 עֲקִיבָא, וְלֹא – אין הדברים דומים, אִם אֶמְרָתְךָ דִּין זֶה שֶׁתַּמְחִוִין
97 מחלקים בְּמַעֲוִיָּה, הרי זהו משום שמעילה חמורה, שְׁהָרִי עֲשֵׂה בָּהּ
98 הכתוב אֶת הַמַּאֲכִיל בְּאוֹכֵל – שאם נתן מאכל של הקדש לחבירו,
99 מעל הנותן, וְאֵת הַמִּהְנֶה בְּהֶנֶּה – וכן אם נתן לחבירו חפץ של
100 הקדש שאינו ראוי לאכילה כדי שיהנה ממנו, מעל הנותן, ואף
101 שבכל התורה אין שליחות לדבר עבירה, לגבי מעילה חייבה
102 התורה את השולח, ועוד שצִירָה אֶת הַמַּעֲוִיָּה לְזִמְן מְרֻבָּה, שאם
103 מעל היום בחצי פרוטה, ולאחר כמה שנים בחצי פרוטה, הרי הם
104 מצטרפים לחייבו אשם מעילות, ויתכן שמחמת כן החמירה בה
105 התורה גם לחייבו על כל תמחוי ותמחוי, האם תֹּאמַר דִּין זֶה אֵף
106 בְּאִסּוּר נֹתֵר, שְׂאִין בּוֹ אֵל אֶחָת וְאֶחָת מחמורות אֵלּוּ, והרי כשם שאף
107 החמירה התורה בנותר בכל אלה, יתכן שאף לא החמירה בו לחייב
108 על כל זבח וזבח בפני עצמו, או על כל תמחוי ותמחוי בפני עצמו.

גמרא

110 הגמרא מבררת במה נחלקו רבי שמעון ותנא קמא. שואלת
111 הגמרא: מָאי קָשְׁיָא לִיה – מה הוקשה לו לרבי שְׂמַעוֹן על דברי תנא

1 מוֹכִי שְׁחִין עוֹשִׂין בִּירוּשָׁלַם, שהיו אבריהם נושרים מחמת השחין,
2 ולא היו רוצים להיות מאוסים ברגל באברים מדולדלים, ולכן היה
3 מוכה השחין הולך לו עָרֵב פֶּסַח אֶצֶל הַרֹפֵא, וְחוֹתְבוֹ לאבר
4 המדולדל מגופו עַד שְׂמִינָה בּוֹ בַּשְּׁעָרָה – שנשאר מחובר לגופו
5 בשיעור קטן ביותר, כשערה, אך לא היה חותכו לגמרי כיון
6 שאחרי שנתלש האבר מגוף האדם הוא מטמא, וְתוֹחְבוֹ בְּסִירָא –
7 והיה המוכה שחין מחבר את האבר המדולדל לקוץ שמחובר
8 לקרקע או לבותל, וְנִמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ – והיה ממשך את גופו ומתוך כך
9 היה האבר נתלש מעצמו, וְחָלָה – אותו מוכה שחין עוֹשֶׂה פֶּסַח
10 בטהרה, וְהַרֹפֵא עוֹשֶׂה פֶּסַח בטהרה, שהרי שניהם לא נגעו באבר
11 לאחר שנתלש, ומוכח שבשנגעו בו בהיותו מדולדל אפילו בחיבור
12 של כשערה, לא נטמאו ממנו. וסיימו ואמרו (ורואה אני) [ורואין
13 אֲנִי] שֶׁהַדְּבָרִים קָל וְחוֹמֵר, שאף אבר המדולדל בבהמה אינו
14 מטמא, ומה אדם שמקבל טומאה בעודו חי, מכל מקום אבר
15 המדולדל שלו טהור, בהמה, שאינה מקבלת טומאה בודיה, קל
16 וחומר שלא יהא אבר מדולדל שבה טמא.

גמרא

17 הגמרא מבארת מדוע מוכה השחין שתלש את אברו המדולדל,
18 אינו נטמא מהאבר ברגע שפירש ממנו, ומביאה תחילה משנה
19 אחרת בענין דהאבר: תָּנִן הָתָּם – שנינו במסכת מכשירין (פ"א מ"ח),
20 לגבי הדין שאין אוכל מקבל טומאה עד שיבואו עליו מים לרצונו,
21 שנאמר (ויקרא יא לח) יָכִי יָתֵן מִים עַל יָרֵעַ וְנָפַל מִנְּבִלָתָם עָלָיו טָמֵא
22 הוּא לָכֶם, הַמּוֹחֵק אֶת הַכְּרִישָׁה – כותש ודוחק מין ירק מאכל
23 ששמו 'כרישה' [כרתין], ויוצאים ממנו המים שנבלעו בו, או טל
24 שירד עליו, וְהַשּׁוֹחֵט את המים ששִׁעְרוֹ וּבִכְסוּתוֹ, מִשְׁקֵן שֶׁתּוֹכּוֹ
25 – בתוך ה'כרישה' או בתוך השיער והבגד, אֵינִן בְּכִי יוֹתֵן – אין
26 להם שום חשיבות, ואינם מכשירים את המאכל לקבל טומאה,
27 ואילו המים היוצאין מִמֶּנּוּ, הֵרִי הֵן בְּכִי יוֹתֵן, ומכשירים לקבל
28 טומאה. ועל משנה זו אָמַר שְׁמוּאֵל, וְכִרְישָׁה עֲצֻמָּה הוֹכֵשָׁה לִקְבֵּל
29 טומאה מחמת אותם מים שיצאו ממנה, אף שלא נגעה בהן לאחר
30 יציאתם, מָאי טַעְמָא, הואיל וּבִשְׁעַת פְּרִישָׁתָן מִמֶּנּוּ – בשעה שפרשו
31 המים מהכרישה נגעו בה, הוֹכֵשָׁה לִקְבֵּל טומאה.

32 מקשה הגמרא על דברי שמואל: וְהָתֵּן במשנתינו, וכך היו מוכי
33 שחין שבירושלים עושים, עָרֵב פֶּסַח הוֹלֵךְ לוֹ אֶצֶל בּוֹ הַרֹפֵא
34 וְחוֹתְבוֹ עַד שְׂמִינָה בּוֹ כְּשֶׁעָרָה, ותוחבו כסירה ונמשך ממנו, והיה
35 עושה פסחו והרופא עושה פסחו, וְקִשָּׁה, אִי אֶמְרָת לִגְבִי הַמִּים
36 היוצאים מן הכרישה, שֶׁבִּשְׁעַת פְּרִישָׁתָן הוֹכֵשָׁה, ואתה מחשיב את
37 הנגיעה של רגע ההפרדה כנגיעה, אם כן כיצד אותו מוכה שחין
38 נשאר בטהרתו, וְהָאֵיכָא מָי הַהוּא אֶחָד הַמְדוּלְדֵּל בִּשְׁעַת פְּרִישָׁתוֹ
39 מֵאֶדָם – והרי יש כאן את אותו אבר המדולדל שפרש מגוף האדם,
40 ובשעת פרישתו הוא טמא, וכיון שאנו מחשיבים את האדם כנוגע
41 בו בעת פרישתו, נִטְמָא לְאָדָם – יטמא האבר את אותו מוכה
42 שחין, ואילו במשנה מבואר שהוא נשאר בטהרתו.

43 מתרצת הגמרא: דִּין זֶה הוּא בְּדִקְוֵת רַב יוֹסֵף לִגְבִי עֵנִין אַחַר
44 שמדובר בְּנִיתִין בְּכָל בֶּחֶן, וְהָכָא נָמִי – ואף כאן, לגבי אותו מוכה
45 שחין, צריך לומר שמדובר בְּנִיתִין בְּכָל בֶּחֶן – שמושך המוכה שחין
46 את גופו בכח ובבט אחת, ואינו נוגע כלל באבר בשעת פרישתו,
47 ואין זה דומה למים היוצאים מן הכרישה, שיוצאים בנחת
48 ונמשכים על גבי הכרישה בשעת פרישתו לאחר שיצאו ממנה,
49 וכבר חשובים הם מים להכשיר, ולכן הם מכשירים אותה לקבל
50 טומאה.

51 מבארת הגמרא לגבי מה נאמרו דברי רבי יוסף: וְהָכָא אֵיכָמֵר –
52 והכין נאמרו דבריו דְּרַב יוֹסֵף, אָהָא – על ברייתא זו, וְכִּטְמָא מֵת
53 שְׁחִי מְחַלְכִּים, וְיִרְדּוּ עֲלֵיהֶם גְּשָׁמִים, אֵף עַל פִּי שְׁהוּב או טמא המת
54 פוֹחֲמִין את בגדיהם כדי שירדו המים (זֶה אֵת זֶה מִשְׁקֵין הַיּוֹרְדִין)
55 מִצִּד הַעֲלִיּוֹן לְצִד הַתַּחְתּוֹן, המים מהורין, משום שאינם חשובים
56 משקה, כיון שהם עתידים להבלע בשפה התחתונה של הבגד,

הרי הן אכילות חלוקות המחייבות בחמש קרבנות. ריש לקיש אמר, 61
אפילו תיקא – יכול אתה לומר שמדובר באוכל אבר אחד, 62
ומשפחת לה – ותמצא אופן זה בכתב, שיש בה חמשה אברים 63
שונים, והיינו פרט חיד, והעצם התחוננה עד הברך, ושני עצמות 64
שמעל הארכובה, והכתף. רבי יצחק נחמא אמר, אפילו בבשר של 65
אותו אבר ניתן למצוא אופן כזה, והיינו כגון שאכל את הבשר 66
בחמשה מיני קדרה, כגון בתבשיל עם כרישין, עם בצלים, עם 67
כרוב, עם דלעת ועם לפת. וחילוק זה של אופן הבישול, מחלק 68
לכמה חיובי חטאות. רבי יוחנן אמר, אפילו אם בישל את הבשר 69
לבדו ניתן לחיבו חמש, כגון שאכל אותו בחמשה מעמים שונים, 70
כגון צלי, ומבושל במים, וכבוש, ושלוק, שהוא מבושל הרבה 71
מאר, ומבושל ללא מים. 72

משנה

משנתינו מביאה שאלה נוספת של רבי עקיבא בענין חילוק חטאות 73
בעושה כמה עבירות: אמר רבי עקיבא, שאילתי את רבי אליעזר, 74
בארם השוגג ועושה מיני מלאכות הרבה, וחזר ועשה אותן 75
בשבתות הרבה, וכל אותן מלאכות היו מעין מלאכה אחת – 76
תולדות של אב מלאכה אחד, או אב מלאכה ותולדותיו, ועשה 77
את כולן בהעלם אחת, שלא נודע לו חטאו בין מלאכה ומלאכה 78
או בין שבת לשבת, מהו – מה דינו לענין חיובי קרבן חטאת, האם 79
חייב חטאת אחת על כולן, או שחייב על כל אחת ואחת מהעבירות 80
חטאת בפני עצמה. 81
אמר לו רבי אליעזר, חייב חטאת על כל אחת ואחת, ויש ללמוד דין 82
זה מקל וחומר, ומה נדה, שאין בה תוצאות הרבה וחטאות הרבה – 83
אין בה מיני חיובים שונים, אלא רק חיוב אחד על ביאה, ומכל 84
מקום אם בא על אשה נדה כמה ביאות, חייב חטאת על כל אחת 85
ואחת. שבת, שיש בה תוצאות הרבה – חילוקי מלאכות רבים, 86
ומיתות הרבה – על כל מלאכה ומלאכה, אינו דין שיהא חייב 87
חטאת על כל אחת ואחת. 88
מביאה המשנה את המשך דברי רבי עקיבא: אמרתי לו לרבי 89
אליעזר, אין זו ראייה, שהרי אם אמרת דין זה בנדה, שחייב על כל 90
ביאה וביאה, הרי זה מפני חומרתה, שיש בה שתי אזהרות, שהוא 91
– האיש מזהר על הנדה, שלא לבוא עליה, והנדה מזהרת עליו, 92
שלא להבעל לו, וכי תאמר דין זה גם בשבת, שאין בה אלא אזהרה 93
אחת, שהאדם מזהר על שמירת השבת, ויתכן שמחמת כן לא יהיו 94
בה חילוקי חטאות. 95
אמר לי רבי אליעזר, הלא על אחת מן הנדות הקטנות יובית, שאין 96
בה אלא אזהרה אחת, שהוא מזהר עליה, אבל הקטנה אינה 97
מזהרת ואינה בתורת עונשים, ומכל מקום אם בא עליה כמה 98
פעמים, חייב על כל אחת ואחת מביאותיו. ואם כן יש ללמוד מכאן 99
אף לענין שבת, שאין בה אלא אזהרה אחת, שיתחייב על כל אחת 100
ואחת. 101
אמרתי לו לרבי אליעזר, אם אמרת דין זה בקטנות, היינו כיון שאין 102
על פי שאין בהן עקשיו אלא אזהרה אחת, מכל מקום יש בהן שתי 103
אזהרות לאחד זמן, לכשתגדלנה, ותהיינה אף הן מזהרות באיסור 104
זה, וכי תאמר כן גם בשבת שאין בה יותר מאזהרה אחת עקשיו ואין 105
לא לאחד זמן, אלא רק אזהרה על האדם עצמו. 106
אמר לי רבי אליעזר, הלא על תהקפה יובית, שלעולם לא תהיה בה 107
אלא אזהרה אחת שהוא מזהר עליה, ואף על פי כן אם בא עליה 108
כמה ביאות, חייב על כל ביאה וביאה. אמרתי לו, תהקפה בשבת, 109
ובגמרא יבואר מה היתה כוונתו בכך. 110
111

גמרא

הגמרא מבארת את לשונו של רבי עקיבא בספיקו. מקשה הגמרא: 112
מאי קבצי מיניה – מה היתה שאלתו של רבי עקיבא, אי שבתות 113
בגופין דמיין ואי לא בעי מיניה – אם נאמר ששאלתו היתה האם 114
כל שבת ושבת נחשבת כגוף איסור בפני עצמו לחייב עליה, כמו 115
116

מדייקת הגמרא: ואילו 'על ספיקן מביא אשם תלוי' לא קתני – לא 1
שנה כן התנא בסיפא, לגבי אופן של מעילה, אף על פי שאמר כן 2
ברישא לגבי איסור נותר, ומבואר שסוברת הברייתא שעל ספק 3
מעילה אין מביאים אשם תלוי. ויש לברר, מני הא – כדעת מי 4
נשנתה שיטה זו, אילימא – אם נאמר שכדעת רבי עקיבא היא, אם 5
כן ליתני נמי – היה לה לשנות גם בסיפא לגבי מעילה 'על ספיקן 6
מביא אשם תלוי', דהתנן במשנה לחלו (כב) 'רבי עקיבא מחייב על 7
ספק מעילה אשם תלוי'. אלא לאו – ודאי כדעת רבי יהושע היא, 8
הפוסט ספק מעילה מאשם תלוי, ואף על פי כן קתני תנא זה 9
ברישא לגבי נותר שבחמש העלמות מביא חמש חטאות, ומשמע 10
שדווקא העלמות מחלוקות ולא זבחים, כדעת רבי עקיבא, ושם 11
מינה – ומוכח מכאן שקיבלה מיניה – שקיבל רבי יהושע את 12
תשובתו של רבי עקיבא שאין ללמוד נותר ממעילה, ודווקא 13
במעילה תמחויין מחלקים אבל בנותר אף גופים אינם מחלקים. 14
דוחה הגמרא: אלא אדרבה – שמא נלמד מדברי תנא זה את 15
ההיפך, מסיפא – מסיום דבריו ברישא, דקתני שאם אכל נותר 16
בחמשה זבחים אפילו בהעלם אחת, חייב על כל אחת ואחת, 17
ומפורש בדבריו שהגופים מחלקים לענין נותר, שםע מינה – מוכח 18
מכאן שלא קיבלה מיניה רבי יהושע לדברי רבי עקיבא, שהרי 19
לדעת רבי עקיבא אינו חייב בנותר אלא אחת ואין הגופים 20
מחלקים, ונמצא שיש סתירה בדבריו של תנא זה מתחילתם 21
לסופם. 22

ממשיכה הגמרא: ואלא מאי אית לימיר – ואלא על כרחנו מה 23
נפרש דתנאי היא – שאמנם דברים אלו בברייתא דברי שני תנאים 24
הם, ונחלקו בדעת רבי יהושע, דאיכא תנא – שיש תנא הסובר 25
דקיבלה רבי יהושע לתשובת רבי עקיבא, והוא ששנה בתחילה, 26
שדווקא בחמש העלמות חייב חמש, ודעתו שבהעלם אחד חייב 27
אחת ואין גופים מחלקים. ואיכא תנא – ויש תנא הסובר דלא 28
קיבלה רבי יהושע, והוא ששנה שגם מחמשה זבחים בהעלם אחד 29
חייב על כל אחת ואחת מפני שגופים מחלקים. ואם כן נוכל 30
להוכיח מברייתא זו רק שנחלקו תנאים אם חזר בו רבי יהושע או 31
לא. דוחה הגמרא: אף דבר זה לא ניתן להוכיח מהברייתא, דאפילו 32
תיקא – יכול אתה אפילו לומר שהרישא של הברייתא, האומרת 33
שאין גופים מחלקים, כרבי עקיבא היא, האומר שהאוכל נותר 34
בחמשה זבחים בהעלם אחד חייב אחת, ורק הסיפא שמשמע 35
ממנה שהגופים מחלקים וחייב על כל אחת ואחת כדעת רבי 36
יהושע היא, ומכל מקום לא קשה כיצד סובר תנא זה שאין חיוב 37
אשם תלוי על מעילה, ושלא כדעת רבי עקיבא, כיון שאפשר 38
שאין הברייתא מדברי רבי עקיבא עצמו, אלא מדברי תנא הסובר 39
כמותו, והאי תנא – ותנא זה של הברייתא, כבר לה בותיה בחדא 40
– סובר כרבי עקיבא בדבר אחד, ופליגי עליה בחדא – וחולק עליו 41
בדבר אחר, ומבארת הגמרא. כבר לה בותיה בהעלמה, והיינו כמה 42
שאמר רבי עקיבא במשנתינו, שהאוכל מחמשה זבחים בהעלם 43
אחד חייב אחת, ופליגי עליה במעילות, וסובר שאין חיוב אשם תלוי 44
על ספק מעילה, ושלא כדברי רבי עקיבא. 45

הגמרא מבררת מה הם 'חמשה תמחויים'. מבררת הגמרא: חייב 46
דמי – באיזה אופן יתכן שיהיו חמש מעילות המחייבות בחמשה 47
קרבנות, על זבח אחד. כלומר, מה הם 'חמשה תמחויים' המחלקים 48
ומחייבים אותו בקרבן בפני עצמו על כל תמחוי ותמחוי של אותו 49
קרבן. 50

מבארת הגמרא: אמר שמואל, באותה משנה ששינינו לגבי המעלה 51
קדשים בחוץ, וכך שנינו בה 'חמשה תמחויים' (מעילה טו), חמשה דברים 52
מאגמין לכזית, לחייב את המקריבם בחוץ, הקשור והחלב 53
שבעולה, שדין שניהם להקריב על גבי המזבח, והיין שמנסכים עם 54
הקרבן, והסלת והשמן שבאים עמו ואף הם דינם להקריב, שאם 55
הקריב כזית מחמשה דברים אלו, חייב על הקרבת קדשים בחוץ. 56
ואף כאן כוונת המשנה שאם אכל מחמשה דברים אלו, חייב חמש 57
קרבנות. 58

הזקיקה אמר, אף בבשר הבהמה עצמה שייכים חמשה תמחויים, 59
כגון שאכל בחמשה אברים שונים, שכיון שכל אבר שונה בטעמו, 60

כריתות. פרק שלישי – אמרו לו דף טז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קצג

ואילו על הספקות בו לא קתני – בסיפא גבי מעילה. מני – כלומר, תנא קמא מני? רבי עקיבא מחייב על ספק מעילה בו – בפרק "דמ' שחית' (כריתות כבא). וקתני בחמש העלמות בו – העלמות הוא דמחלקין, אבל זבחים לא. ושמע מינה: הדר ביה רבי יהושע. אלא מאי אית לך למימר – מידא ברייתא הנאי היא? בתמיה כלומר, מאי בעית למשמע מוהך ברייתא תנאי היא, תנא קמא דקתני

העלמות, דמשמע העלמות מחלקין ולא זבחים – אית ליה דקבילה רבי יהושע והדר ביה. והאי דקתני: חמשה זבחים בהעלם אחד חייב על כל אחד ואחד – תנא אחריתא הוא, ואית ליה דלא קבילה אפילו הא לא פשטא מינה דתנאי היא, דאפילו תימא רבי עקיבא היא ותנא קמא אליבא דרבי עקיבא קאי, מדקתני העלמות, דמשמע: העלמות ולא זבחים. ודקא קשיא לך דלא תניא אשם תלוי אטסקי מעילות. האי תנא סבר לה בו – והאי דקתני: מחמשה זבחים בהעלם אחד חייב על כל אחד – תנא אחריתא הוא. ורבי יהושע היא. חמשה דברים בעולה מצטרפין – לענין כוית להעלות בחורין, שאם העלן חייב כרת. ולחכי נקט עולה, דבשאר זבחים לא מצטרף בהו, לפי שאינן כליל, כמותו ששנינו בו, הכי נמי שאכל מחמשה דברים הללו. בכתף – יש חמשה אברים: הפרסה, והעצם התחתון עד הארכובה, ושני עצמות לבד מן הכתף. חמשה מיני קידרה – כגון כרישין ובעלים וכוונת ודלת, ואבן כזה עצמו וכוונת עצמו. חמשה מיני מעמים – צלי, ומבושל, כבוש, שלוק, וצלי קדר. משנה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת – תולדות הרבה של אב אחד בשבתות הרבה, אותן שעשה בשבת זו עשה בשבתות אחרות, וכולן בהעלם אחת. ובגמרא פריך: מאי קמביעא ליה דנקט תרי מילי, שבתות הרבה ותולדות הרבה, ואמאי נקט תולדות ולא אבות תוצאות הרבה – עניינים הרבה, כגון שבת דאיכא אבות מלאכות ותולדותיהן. נדה אין בה תוצאות הרבה – דאין חיובה אלא ביאה, וחיוב על כל ביאה וביאה בהעלם אחת, כדאמר רבי אליעזר לעיל בגמרא: בא עליה וחזר ובא עליה כו'. והנהיג מוהרת עליו – דכתיב (ויקרא כב) "ונברתו שנינו מקרב עמם". על הקטנות – כמו על הקטנה. ומאי קטנות – דעלמא. כלומר, הבא על אחת מן הקטנות ביאות הרבה בנדחת יוכיה, שאינה מוזהרת עליו וחיוב על כל ביאה וביאה. הבא על התבהמה יוכי – שחייב על כל ביאה, כדאמרן לעיל טעמא, שאי אפשר לערב הביאות. דחבר הכיבא – פלוגתא היא בגמרא.

ואילו על ספקות בו לא קתני – בסיפא גבי מעילה. מני – כלומר, תנא קמא מני? רבי עקיבא מחייב על ספק מעילה בו – בפרק "דמ' שחית' (כריתות כבא). וקתני בחמש העלמות בו – העלמות הוא דמחלקין, אבל זבחים לא. ושמע מינה: הדר ביה רבי יהושע. אלא מאי אית לך למימר – מידא ברייתא הנאי היא? בתמיה כלומר, מאי בעית למשמע מוהך ברייתא תנאי היא, תנא קמא דקתני העלמות, דמשמע העלמות מחלקין ולא זבחים – אית ליה דקבילה רבי יהושע והדר ביה. והאי דקתני: חמשה זבחים בהעלם אחד חייב על כל אחד ואחד – תנא אחריתא הוא, ואית ליה דלא קבילה אפילו הא לא פשטא מינה דתנאי היא, דאפילו תימא רבי עקיבא היא ותנא קמא אליבא דרבי עקיבא קאי, מדקתני העלמות, דמשמע: העלמות ולא זבחים. ודקא קשיא לך דלא תניא אשם תלוי אטסקי מעילות. האי תנא סבר לה בו – והאי דקתני: מחמשה זבחים בהעלם אחד חייב על כל אחד – תנא אחריתא הוא. ורבי יהושע היא. חמשה דברים בעולה מצטרפין – לענין כוית להעלות בחורין, שאם העלן חייב כרת. ולחכי נקט עולה, דבשאר זבחים לא מצטרף בהו, לפי שאינן כליל, כמותו ששנינו בו, הכי נמי שאכל מחמשה דברים הללו. בכתף – יש חמשה אברים: הפרסה, והעצם התחתון עד הארכובה, ושני עצמות לבד מן הכתף. חמשה מיני קידרה – כגון כרישין ובעלים וכוונת ודלת, ואבן כזה עצמו וכוונת עצמו. חמשה מיני מעמים – צלי, ומבושל, כבוש, שלוק, וצלי קדר. משנה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת – תולדות הרבה של אב אחד בשבתות הרבה, אותן שעשה בשבת זו עשה בשבתות אחרות, וכולן בהעלם אחת. ובגמרא פריך: מאי קמביעא ליה דנקט תרי מילי, שבתות הרבה ותולדות הרבה, ואמאי נקט תולדות ולא אבות תוצאות הרבה – עניינים הרבה, כגון שבת דאיכא אבות מלאכות ותולדותיהן. נדה אין בה תוצאות הרבה – דאין חיובה אלא ביאה, וחיוב על כל ביאה וביאה בהעלם אחת, כדאמר רבי אליעזר לעיל בגמרא: בא עליה וחזר ובא עליה כו'. והנהיג מוהרת עליו – דכתיב (ויקרא כב) "ונברתו שנינו מקרב עמם". על הקטנות – כמו על הקטנה. ומאי קטנות – דעלמא. כלומר, הבא על אחת מן הקטנות ביאות הרבה בנדחת יוכיה, שאינה מוזהרת עליו וחיוב על כל ביאה וביאה. הבא על התבהמה יוכי – שחייב על כל ביאה, כדאמרן לעיל טעמא, שאי אפשר לערב הביאות. דחבר הכיבא – פלוגתא היא בגמרא.

איכא למאן דאמר קבל רבי עקיבא מרבי אליעזר, והכי קאמר ליה: אף בהמה מביעי לי כשבת. גמרא מאי קבעי מיניה – דנקט שבתות הרבה, ועושה בו אותה מלאכה שעשה בו, ונקט תולדות ולא אבות? אי קבעי מיניה שבתות כגופין דמיין לא – אי האי דעבר בכמה שבתות, אותן מלאכות שעשה בו עשה בו ובהעלם אחת, דלא הודע לו ביתתים, מאי אמרין: כיון דביתת שבתות עשאן – הויין נהי שבתות כשני גופי עבירות, כאילו קצר חורע בהעלם אחת, וחיוב על כל אחת. או לא, דאמרין דהוי כעושה מלאכה אחת כמה פעמים בהעלם אחת דחייב חדא. אי הא קמביעא ליה, אמאי נקט תולדות? ליבעי הכי: אעשה אב מלאכה אחת בשבתות הרבה מהו? אי בולדי מלאכות קבעי מיניה – אם עושה תולדות הרבה מאב אחד, אי חייב אחת על כל אחת ואחת, ולחכי נקט תולדות – אם כן אמאי נקט שבתות הרבה? ליבעי הכי: העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת בשבת אחת? תרתי כנא מיניה – ופשיטא תרתי: לחומר, מדקתני חייב על כל אחת ואחת. ואף על גב דמנדה לא מצי למיפשט ליה אלא חדא, דהא בנדה ליכא תולדות. ושבתות היכא – איזו מהן? כלומר, היכי דמי? דקעביד לה לאה (אב) מלאכה בכמה שבתות בשגגת שבתות וחדן מלאכות – פשיטא ליה לרבי עקיבא דחייב על כל אחת, דלא אמרין חדא שגגה, אלא אמרין: ימים שביעתיים הויין ידיעה לחלק, וחדן שבת ושגגת מלאכות הוא דבכעושה מלאכות, דסבור שכלמאכא זו מותרת – היא דבעי מיניה, דהא ליכא למימר ימים שביעתיים הויין ידיעה לחלק, דלחכי הויין ידיעה – לידע ששבת היתה, אבל לענין שגגת מלאכות ליכא ידיעה עד שילמוד. והכי קמביעא ליה האי דעבר חדא מלאכה בשתי שבתות, מי אמרין כיון דבשני ימים הם, אף על גב דהעלם אחד הוא לגבי מלאכות – הויין חנך שבתות כגופין של מלאכה שאינן דמיין זה לזה, כגון זרע וקצר בהעלם אחד בודון שבת ושגגת מלאכות, דחייב על כל אחת, כדאמרין שבת (ע.א.) "אחת שהיא הנה" – וחדן שבת ושגגת מלאכות. או לאו – כגופין דמיין, ודרי עשה בהעלם אחד מלאכה אחד עשר פעמים, שאינו חייב אלא אחת. או דלמא וידן שבת ושגגת מלאכות קמביעא ליה, דאפילו אמרין כגופין דמיין – לא מחייב אלא חדא. דהיינו "חדן שהיא אחת", שהעושה וחדן שבת חייב שתיים, דהיינו "אחת שהיא הנה". ובשגגת שבת וחדן מלאכות קמביעא ליה, דאפילו אמרין כגופין דמיין – לא מחייב אלא חדא. דהיינו "חדן שהיא אחת", שהעושה שני אבות בשגגת שבת וחדן מלאכות בהעלם אחד – אינו חייב אלא אחת, אלא אי איכא ידיעה ביתתים דשבת היא מהניא לחלק, דהעלמות מחלקין. והכי קמביעא ליה מי אמרין ימים שבתים הויין ידיעה, כמו שנודע לו ששבת היא, אי לא?

אמר רבה מסתברא בו – ופשט ליה דשבתו כי גופין דמיין בו. ואם תאמר: קשיא מיניה אדרבה, שהרי רבה קאמר לעיל (טו,א): לרבי אליעזר דקצר וקצר מחייב תרתי אפילו בשבת אחת, ואם כן למה צריך שבתות כגופין דמיין וכן בנדה. מאי נפקא ליה מיניה מגופין מוחלקין? הא רבי אליעזר מחייב על כל ביאה וביאה ויש לומר: דרבי אליעזר הוסיב לרבי עקיבא לפי דברי רבי עקיבא. **דתנן** כלל גדול

בו' אלא פשיטא רבי עקיבא דהא ושמע מינה ימים שבינתיים בו' – ואם תאמר: מאי פשיטא ליה להביא ראיה מדבריו? ויש לומר, דסבר רבה: כיון דמביעא ליה בולדי מלאכות, דהיינו העושה מלאכות דרבה מעין מלאכה אחת – מיבעיא ליה הסמוכה לה, דהיינו יודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה בו' דהיינו ודון שבת ורבה מלאכות, אי שבתות כגופין דמיין או לא. **וגם** חסדא אמר בו' ופשט ליה ימים שבינתיים הוין ידיעה לחלק בו' – כי קמיתין ראיה מיניה. אבל לא מקל וחומר, דהא אותיב רבי עקיבא על הקל וחומר. אלא מקבלה חייב על כל אחת ואחת.

אמר רב חסדא מנא אמינא לה דתניא הכותב בו' ומודה רבן גמליאל שאם כתב בו' פטור – מהך לבד לא היינו מייחתינ בשבתות כגופין מדחזינן דפטור, דאיכא למימר דמיירי בשגגת שבת ודון מלאכות, ולכך פטור – דימים שבינתיים הויא ידיעה לחלק. דאף על גב דרבי גמליאל קאמר אין ידיעה לחצי שיעור, דלמא ידיעה כי הויא מוחלקת, דאיכא לחלק בין ידיעה לימים שבינתיים, ובימים שבינתיים מודה דאיהו מעטרפת. לכך צריך להביא טעם אחר, שחזון שבת יש חשיבות לשבתות להיות כגופין משגגת שבת.

ותנאי אחריתי בו' – הא דתנאי פטור – בודון שבת ושגגת מלאכות. דכיון דשבתות כגופין דמיין גבי ודון שבת ושגגת מלאכות (דכיון דשבתות כגופין דמיין) הוה ליה כעושה שני חצאי מלאכות שאינן דמות זו לזו בהעלם אחת, שפטור מכולם.

רבן

מסתברא, שגגת שבת ודון מלאכות פשיטא ליה דימים שבינתיים הוין ידיעה לחלק, ודון שבת ושגגת מלאכות הוא דבדעי מיניה כגופין דמיין או לאו. ופשט ליה ודון שבת ושגגת מלאכות כגופין דמיין, ולא קביל מיניה; ופשט ליה דולדי מלאכות כמלאכות דמיין, ולא קביל מיניה. אמר רבה: מנא אמינא לה? דתנן, כלל גדול אמרו בשבת: כל השוכח עיקר שבת, ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה – אינו חייב אלא אחת. היודע עיקר שבת, ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה – חייב על כל שבת ושבת. היודע שהיא שבת, ועשה הרבה בשבתות הרבה – חייב על כל אב מלאכה ומלאכה; ואילו "חייב על כל אב מלאכה של כל שבת ושבת" לא קתני. מני הא? אילימא רבי אליעזר, אימא סיפא: העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת – אין חייב אלא אחת; ואי רבי אליעזר, חייב על כל ולדי מלאכות כמלאכות! אלא פשיטא רבי עקיבא היא, ושמע מיניה: שגגת שבת ודון מלאכות פשיטא ליה דימים שבינתיים הוין ידיעה לחלק, ודון שבת ושגגת מלאכות הוא דבדעי אי כגופין דמיין; ופשט ליה דכגופין דמיין, ולדי מלאכות כמלאכות דמיין, ותרוייהו לא קביל מיניה. אמר ליה אביי, לעולם אימא לך: ודון שבת ושגגת מלאכות פשיטא ליה לרבי עקיבא דשבתות לאו כגופין דמיין, ושגגת שבת ודון מלאכות הוא דבדעי מיניה דימים שבינתיים הוין ידיעה לחלק, ואי כגופין דמיין; ופשט ליה דבדעי מיניה, ולא קביל מיניה. רב חסדא אמר: ודון שבת ושגגת מלאכות – אפילו רבי עקיבא סבירא ליה דכגופין דמיין, וכי פעי מיניה – שגגת שבת ודון מלאכות הוא דבדעי מיניה דימים שבינתיים אי הוין ידיעה לחלק. ופשט ליה: ימים שבינתיים הוין ידיעה לחלק, וקביל מיניה; ופשט ליה דולדי מלאכות כמלאכות דמיין, ולא קביל מיניה. אמר רב חסדא: מנא אמינא לה? דתנאי: הכותב שתי אותיות בהעלם אחת – חייב, בשתי העלמות – רבן גמליאל מחייב, וחכמים פוטרין; ומודה רבן גמליאל, שאם כתב אות אחת בשבת זו ואות אחת בשבת אחרת – פטור. ותנאי אחריתי: הכותב שתי אותיות בשתי שבתות, אחד בשבת זו ואחד בשבת זו – רבן גמליאל מחייב, וחכמים פוטרין. קא סלקא דעתך דרבן גמליאל כרבי עקיבא סבירא ליה; בשלמא לדידי דאמינא: ודון שבת ושגגת מלאכות אפילו רבי עקיבא אומר דשבתות כגופין דמיין, הא דתנאי פטור – בודון שבת ושגגת מלאכות, דשבתות כגופין דמיין, והא

מסתברא – מהא מתניתין דאמרין לקמן. **השוכח עיקר שבת** – דסבר לא נכתבה שבת בתורה. דהיינו העלם זה וזה בידו, שגגת שבת ושגגת מלאכות. **חטאת אחת** – על כולל, ודוראן שגגה היא. והם ליכא למימר ימים שבינתיים הוין ידיעה – דהא לא ידע לעולם עיקר שבת עד שלמוד. **היודע עיקר שבת** – שידע שארבעים אבות מלאכות אסורות בשבת, אבל אינו יודע שהיום שבת – דהיינו שגגת שבת ודון מלאכות. ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה, ולא נודע לו שבינתיים שחטא. **חייב על כל שבת ושבת** – חטאת אחת, משום דימים שבינתיים הוין ידיעה לענין שגגת שבת. ואינו חייב על כל מלאכה ומלאכה של כל שבת ושבת – דהא שגגת שבת ודון מלאכות דהיינו "הנה שהיא אחת". אבל כגופין דמיין ליכא למימר (פשטו מינה) דנימא דמשום הכי חייב על כל שבת, דעל כרחיך מסיפא קריק ואזיל דלית ליה להאי תנא שבתות כגופין דמיין, ושעמא דרישא – משום דימים שבינתיים הוין ידיעה לחלק. **היודע שהיא שבת ועשה מלאכות [הרבה] בשבתות הרבה** – ואותן שעשה בו עשה שוב, ודגג במלאכות הרבה, כסבור מלאכה זו מותרת – חייב על כל מלאכה ומלאכה על שבת (ראשון), דהיינו "אחת שהיא הנה" – ודון שבת ושגגת מלאכות. ואילו חייב על כל מלאכה ומלאכה על כל שבת ושבת לא קתני – בהך סיפא גבי ודון שבת ושגגת מלאכות, דכיון דאותן עצמן שעשה בו עשה שוב ובהעלם אחד. אלמא שבתות לאו כגופין דמיין, וזהו ליה עושה מלאכה אחת כמה פעמים בהעלם אחד, ואינו חייב אלא אחת. מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא אחת – דכיון דאב אחד לכלול, ושפע מינה – ממציעתא: שגגת שבת ודון מלאכות פשיטא ליה לרבי עקיבא דימים שבינתיים הוין ידיעה, מרקתני: חייב על כל שבת ושבת, ותרוייהו לא קביל מיניה – מדלא קתני: חייב על כל אב מלאכה של כל שבת. וחלדי מלאכות נמי לא קביל מיניה, כדקתני סיפא: מלאכה אחת בו. אמר ליה אביי (בו') לאו כגופין דמיין – מדלא קתני על כל מלאכה של כל שבת. וקביל מיניה – מדתנאי מציעתא: חייב על כל שבת ושבת. והכי אמר סיפא מדמתניתין: בהמה כשבת, דהין עמך דודאי כזה כן זה, ולא קביל מיניה – מדתנאי סיפא: מעין מלאכה אחת בו'. בין אביי ורבה איכא פלוגתא אליבא דרבי אליעזר בודון שבת ושגגת מלאכות, דלרבה מחייב ליה רבי אליעזר תרתי, ולאביי אפילו רבי אליעזר לא מחייב אלא חדא. ועוד, דמאי דקאמר רבה דמביעא ליה לרבי עקיבא – קאמר אביי דפשיטא ליה. אבל תרוייהו מודה דלרבי עקיבא שבתות לאו כגופין דמיין, וגבי שגגת שבת אית ליה ימים שבינתיים הוין ידיעה לחלק. רב חסדא אמר ודון שבת ושגגת מלאכות אפילו רבי עקיבא סבירא ליה כגופין דמיין – והאי דקתני ביכיל גדול? גבי שגגת מלאכות: היודע שהוא שבת בו' – חייב על כל מלאכה ומלאכה של

כל שבת ושבת קאמר. אף על גב דאותה שעשה בזה עשה בזה, ובהעלם אחת – אפילו הכי חייב, דשבתות כגופין דמיין, משום הכי קתני "שבתות הרבה". וקביל מיניה – כדקתני (טעמא בו') מציעתא: היודע עיקר שבת בו', ולא קביל מיניה – כדקתני סיפא: מעין מלאכה אחת בו'. מנא לן – דאית ליה לרבי עקיבא שבתות כגופין דמיין רבן גמליאל מחייב – דאין ידיעה לחצי שיעור, ולא מהני ידיעה שבינתיים לחלק שלא יצטרפו. קא סלקא דעתך רבן גמליאל כרבי עקיבא סבירא ליה – כדמפרש לקמן. דליכא למימר דכרבי אליעזר סבירא ליה, מרקתני: ומודה. והא דתני פטור בודון שבת ושגגת מלאכות – דכיון דשבתות כגופין דמיין, גבי ודון שבת ושגגת מלאכות הוה ליה כעושה שני חצאי מלאכות שאינן דמות זו לזו בהעלם אחת, שפטור מכולם.

מסתברא – מסתבר לומר שבאופן של שנגת שבת וידון מלאכות
פשיטא ליה לרבי עקיבא דמיים שבינתיים הוין ידיעה לחלק בין
שבת לשבת, ובאופן של וידון שבת ושנגת מלאכות, שאין הימים
שבינתיים נחשבים כידעיה לחלק, הוא דקעי מיניה – בזה הסתפק
ושאל את רבי אליעזר, האם השבתות כגופין דמיין, וחייב על כל
שבת ושבת, או לא. ופשיטא ליה – ופשט לו רבי אליעזר, דבאופן
של וידון שבת ושנגת מלאכות, השבתות כגופין דמיין, ומחלקות,
ולא קביל מיניה – ולא קיבל רבי עקיבא את דבריו, ופשיט ליה –
ופשט רבי אליעזר גם את ספיקו השני ואמר לו דולדי מלאכות
כמלאכות דמיין – שתולדות מלאכות דינן כמלאכות חלוקות,
להתחייב על כל תולדה ותולדה, וגם תשובה זו לא קביל מיניה –
לא קיבל ממנו רבי עקיבא.

מבאר רבה מדוע מסתבר לומר כן: אמר רבה, מנא אמינא לה –
מנין למדתי לומר ביאור זה בדברי רבי עקיבא, דתנן במשנה (שבת
טז, ב) כל גידול אפרו בשבת, כל השוכות עיקר שבת, שאינו יודע לכל
שיש מצות שבת בתורה, והרי הוא שוגג גם בדיעת השבת עצמה
וגם בדיעת מלאכותיה, ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה, אינו
חייב אלא חטאת אחת, כיון שנעלם ממנו דבר אחד, ובאופן ששגג
בדבר אחד לא חייבה אותו התורה חטאות הרבה. אבל היודע
עיקר שבת – יודע שיש מצות שבת בתורה, ויש בה חילוקי אבות
מלאכות האסורות, אך אינו יודע שיום זה הוא שבת, ועשה
מלאכות הרבה בשבתות הרבה, חייב על כל שבת ושבת, כיון
שימות החול שבין שבת לשבת הוה ידיעה המחלקת. והיודע על
אותו היום שהוא שבת, אך לא ידע שמלאכות אלו אסורות, ועשה
מלאכות הרבה בשבתות הרבה, חייב על כל אב מלאכה ומלאכה,
כיון שכל מלאכה היא העלם בפני עצמו. ומדייק רבה, ואילו חייב
על כל אב מלאכה, של כל שבת ושבת לא קחני – לא שנינו
במשנה, ומוכח שאין אופן שחייב גם על כל מלאכה ומלאכה וגם
על כל שבת ושבת, ויש לברר, מני הא – כדעת מי שנויה משנה זו,
אלימא כדעת רבי אליעזר במשנתנו, אימא – אמור וזו
לפי זה את הסיפא של משנה זו, העושה מלאכות הרבה מעין
מלאכה אחת – תולדות של אב מלאכה אחד, אין חייב אלא אחת,
ואי משנה זו סוברת כרבי אליעזר, הרי הוא סובר שחייב על כל ולדי
מלאכות כמלאכות, והיה למשנה לחייב על כל תולדה בפני
עצמה. אלא פשיטא שמשנה זו כרבי עקיבא היא, ושמע מיניה –
ומוכח מכאן שני הדברים, שבשנגת שבת וידון מלאכות פשיטא ליה
לרבי עקיבא דמיים שבינתיים הוין ידיעה לחלק, וחייב על כל שבת
בפני עצמה, וכפי שהתבאר במשנה זו ביוכח שהוא שבת, ולכן
שבדון שבת ושנגת מלאכות הוא דקעי – בזה הסתפק רבי עקיבא,
אי השבתות כגופין דמיין, וחייב על כל שבת ושבת, או לא. ופשיט
ליה רבי אליעזר דגנופין דמיין, ומה שהסתפק עוד האם חייב על
כל תולדה ותולדה פשט לו רבי אליעזר שולדי מלאכות כמלאכות
דמיין לחייב על כל אחת ואחת, ותירוייהו לא קביל מיניה – ואת שני
הדברים לא קיבל ממנו רבי עקיבא, אלא הוא סובר שאין
השבתות מחלקות, וכפי שהתבאר במשנה זו ביודע שהוא שבת
ושגג במלאכות שחייב על כל אב מלאכה אבל לא על כל שבת
ושבת, וכן שאין חייב על כל תולדה בפני עצמה, כפי שהתבאר
שם בסיפא, שאם עשה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת, אינו
חייב אלא אחת.

אבי דוחא את ראייתו של רבה, ומוכיח שניתן לבאר באופן אחר
את ספיקו של רבי עקיבא: אמר ליה אבי לרבה, לעולם אימא לך –
באמת אומר לך שבדון שבת ושנגת מלאכות פשיטא ליה לרבי
עקיבא דשכחות לאו כגופין דמיין – אינם כגופים חלוקים, ולכן
חייב על כולן חטאת אחת, והיינו מה שנתבאר במשנה שהיודע
שהוא שבת חייב כנגד המלאכות אבל אינו חייב כנגד כל שבת
ושבת, ואופן של שנגת שבת וידון מלאכות הוא דקעי מיניה רבי
עקיבא מרבי אליעזר, דמיים שבינתיים, מי הוין – האם הם
נחשבים כידעיה לחלק, או לא. ופשיט ליה – ופשט לו רבי אליעזר
דמיים שבינתיים נחשבים כידעיה לחלק, ודבר זה קביל מיניה –

קיבל ממנו רבי עקיבא, והיינו מה שהתבאר במשנה שם שהיודע
עיקר שבת ואינו יודע שהיום שבת חייב על כל שבת ושבת. ומה
שהסתפק רבי עקיבא האם העושה כמה תולדות של מלאכה אחת
חייב על כל אחת ואחת או לא. פשיט ליה רבי אליעזר דולדי
מלאכות כמלאכות דמיין, וחייב על כל אחת ואחת, ולא קביל מיניה
– ולא קיבל ממנו רבי עקיבא דין זה, והיינו מה שנתבאר בסיפא
של המשנה שם, שאינו חייב אלא אחת על כל אב מלאכה ולא
על כל תולדה ותולדה.
הגמרא מביאה ביאור נוסף בדברי רבי עקיבא ורבי אליעזר: רב
חסדא אמר, בדון שבת ושנגת מלאכות אפילו רבי עקיבא כבידא
ליה דגנופין דמיין – שכל שבת ושבת נחשבת כאיסור בפני עצמו,
וחייב על כל שבת חטאת אחת, והמשנה שנתבאר בה שהיודע
שהוא שבת ושגג במלאכות חייב על כל מלאכה ומלאכה, אף היא
כוונתה שחייב על כל מלאכה ומלאכה וגם על כל שבת ושבת
והשאל כפי שהוכיח ממנה רבה, וכי קעי מיניה – ומה ששאל רבי
עקיבא את רבי אליעזר, בשנגת שבת וידון מלאכות, שאין לחייב
בה משום גופים מחלקים הוא דקעי מיניה, דמיים של חול
שבינתיים, בין שבת לשבת, אי הוין ידיעה לחלק, וחייב על כל שבת
ושבת, או לא. ופשיט ליה רבי אליעזר דמיים שבינתיים הוין –
נחשבים כידעיה לחלק, וחייב על כל שבת ושבת, וקביל מיניה –
וקיבל ממנו רבי עקיבא דבר זה, כמבואר במשנה שם שהיודע
עיקר שבת ואינו יודע שהיום שבת חייב על כל שבת ושבת. ומה
שהסתפק רבי עקיבא עוד האם העושה כמה תולדות של אב
מלאכה אחד חייב על כל אחת ואחת, פשיט ליה רבי אליעזר דולדי
מלאכות כמלאכות דמיין, וחייב על כל אחת, ולא קביל מיניה רבי
עקיבא דין זה, והיינו מה שנתבאר במשנה שם בסיפא שאינו חייב
אלא אחת על כל אב מלאכה, ולא על כל תולדה ותולדה.
הגמרא מבארת מנין למד רב חסדא את דבריו: אמר רב חסדא,
מנא אמינא לה – מנין למדתי דבר זה, שכן היא דעת רבי עקיבא,
שהשבתות נחשבות כגופים חלוקים, דתניא בברייתא. הויתב שתי
אותיות בשבט בשוגג כהעלם אחת, חייב חטאת, שזה הוא שיעור
מלאכת כותב לחייב עליה. ואם כתבן שתי העלמות, שנודע לו
ביתנים שחטא בכתיבת האות הראשונה ושוב שכח וכתב את
השניה, רבן גמליאל מחייב חטאת, כי לדעתו אין הידיעה שבינתיים
חשובה לחלק מפני שבשעה שנודע לו לא עשה עדיין שיעור
מלאכה שלם, ועל כל דינו כמי שכתב שתי אותיות בהעלם אחת,
ותקיים פוקדון, כי לדעתם ידעתו שבינתיים מחלקת אף שהיתה
רק על חצי שיעור, ועל כל דינו כמי שעשה שני חצאי שיעור שאין
ביניהם צירוף, ואינו חייב עליהם. ומודה רבן גמליאל לחכמים, שאם
כתב אות אחת בשבת זו ואות אחת בשבת אחרת, שאינן מצטרפות
והוא פטור. ותניא אחריתי – ואילו בברייתא אחרת שנינו, הויתב
שתי אותיות בשבת אחת בשבת זו ואחד בשבת זו, רבן
גמליאל מחייב חטאת ותקיים פוקדון, וברייתא זו שאמר בה רבן
גמליאל שאף בשתי שבתות מצטרפים שני חצאי מלאכה לחייב,
סותרת לכאורה את הראשונה. ומוסיפה הגמרא לבאר: קא שילקא
דעתך רבן גמליאל אין שני חצאי מלאכה בשתי שבתות
ליה – הוא סובר, וכפי שיתבאר בגמרא להלן שיש להוכיח כן
מדבריו, ולפי זה מסיים רב חסדא את ראייתו, בשילקא לדרי – לפי
דברי הבריות הללו מובנות, ואין סתירה ביניהן, דאמינא – שהרי
אמרתי שבאופן של וידון שבת ושנגת מלאכות אפילו רבי עקיבא
אומר שהשבתות מחלקות משום דשבתות כגופין דמיין, שלפי זה
נוכל ליישב דתא דתניא – שהברייתא ששנינו בה שפטר, וגם
לדעת רבן גמליאל אין שני חצאי מלאכה בשתי שבתות
מצטרפים, עוסקת בדון שבת ושנגת מלאכות, שהרי באופן זה
אמרנו דשבתות כגופין דמיין, וכשם שהן מחלקות לדעת רבי
עקיבא לחייב על כל שבת בפני עצמה, כך הן מחלקות בין שני
חצאי השיעור, ודינו של אדם זה כמי שעשה שני חצאי מלאכות
שונות וכגון שקצר כחצי גרוגרת וטחן כחצי גרוגרת, שאף שעשה
כן בהעלם אחד הוא פטור.

שרפן גמליאל כרבי אליעזר כבידא ליה, ואילו דעת רבי עקיבא
 שהשבתות אינן כגופים מחלקים וכמו שרצה רבה לומר, ונמצא
 שכשאמרה הברייתא 'ומודה רבן גמליאל' היינו שהוא מודה לרבי
 אליעזר, שהוא הסובר שבשגגת מלאכות ודון שבת חייב על כל
 שבת ושבת, כיון שלדעתו שבתות נחשבות כגופים חלוקים, ואילו
 רבי עקיבא אינו סובר כן, הלא יש לדייק מזה שדווקא בדין זה הוא
 מודה לו, ומקלל דפליגי – אמנם מלבד זה חולק רבן גמליאל על
 רבי אליעזר, ואם כן יש לברר, כמא – באיזה רבן נחלקו רבן
 גמליאל ורבי אליעזר, אי בשגגת שבת ודון מלאכות שאין לדון
 בהם משום שהשבתות מחלקות כגופים אלא משום שהימים
 שבינתיים נחשבים כידיעה לחלק, ודעת רבן גמליאל בזה לחייב
 מפני שאין ידיעה לחצי שיעור כפי שמפורש בדבריו בברייתא, הרי
 בזה אפילו רבי אליעזר כרפן גמליאל כבידא ליה, דאין ידיעה לחצי
 שיעור, ואם כן לא נחלקו בזה, דתניא בברייתא, הפותח שתי אותיות
 בשתי שבתות, אות אחת בשבת זו ואות אחת בשבת זו, רבי אליעזר
 מחייב, ובדאי מדובר באופן ששגג בשבת, והויד במלאכות ושהרי
 בשגג במלאכות והויד בשבת, דעתו שהשבתות נחשבות כגופים
 חלוקים, והוא פטור, ונמצא שהוא סובר שימות החול שבין
 השבתות אינם מחלקים בין שני חצאי שיעור. ממשכיה הגמרא
 ומקשה: ואלא אם תאמר שהאופן שבו נחלקו רבן גמליאל ורבי
 אליעזר אינו מוכרח בפירוש בברייתא, ומחלוקתם היא כמארג נימה
 (חוט) אחת על הקריג שהתחילו כבר באריגות קודם, וסובר רבן
 גמליאל שאף ששיעור מלאכת אורג הוא בשני חוטין, היינו במי
 שהתחיל עתה באריגת אריג חדש, אבל המוסף על אריג קיים די
 באריגת חוט אחד כדי לחייבו, ובוה נחלק עליו רבי אליעזר, ואמר
 בברייתא שאף שנחלקו בזה מודה רבן גמליאל לרבי אליעזר
 שבשתי שבתות אין לצרף שני חצאי שיעורים לחייב, הלא גם בזה
 לא נחלקו, שהרי רבי אליעזר חייב חייב – גם הוא מחייב באופן
 זה משום אורג. דתנן במשנה (שבת קד), רבי אליעזר אומר האורג
 שלשה חוטין פתחה – בתחילה עשיתי בהגד, וכן אם ארר רק שני
 אחד, אך עשה כן על הקריג שכבר היה קיים, חייב, שזה הוא שיעור
 מלאכת אריגה לדעתו, שלשה חוטין באריג חדש או תוספת חוט
 אחד על אריג שכבר ישנו, וחוט זה מצטרף לשאר, הרי שאף הוא
 מודה בזה שחוט אחד מצטרף לחייב באריג קיים, וקשה אם כן
 לדעת רבה במה נחלקו.
 רבה חוזר ומתיר את דבריו, שהאמור בברייתא 'ומודה רבן
 גמליאל' היינו לרבי אליעזר: אמר (רבה) [רבה], באמת דעתו של
 רבן גמליאל במה שאמר שהשבתות כגופים לחלק היא כרבי
 אליעזר, אבל אין רבי עקיבא סובר כן, ונמצא שהודה רבן גמליאל
 לרבי אליעזר, ואכן כפי שדייקו מלשון הברייתא, מקלל דפליגי
 כבידא – בדבר אחר הוא חולק עליו, ודבר זה הוא כמבואר
 בברייתא, דתניא, הוציא בשבת בשוגג בשיעור חצי גרוגרת אוכלים
 מרשות לרשות, וחוץ והוציא כשיעור חצי גרוגרת, ושתי ההוצאות
 היו כהעלם אחת, חייב חטאת, כיון שההוצאות מצטרפות לשיעור
 הוצאת אוכלים שהוא כגרוגרת, אך אם עשה כן בשתי העלמות,
 שנודע לו בינתיים שחטא בהוצאת חצי השיעור הראשון ושוב
 שגג והוציא את השני, אין שני חצאי השיעור מצטרפים, ופטור
 מפני שיש ידיעה לחצי שיעור לחלק, אמנם אין תנא קמא מחלק
 בין אם היו הוצאות שני חצאי השיעור לרשות הרבים אחת או
 שהיו לשתי רשויות הרבים החלוקות ביניהן. רבי יוסי אומר,
 כהעלם אחד לרשות אחד – אם הוציא את שני חצאי השיעורים
 לרשות הרבים אחת, חייב, שמתאחד שהוציא לרשות זו שיעור
 שלם הרי הוא מצטרף לחייבו, אך אם הוציא בהעלם אחד לשתי
 רשויות, שהוציא לשתי רשויות הרבים שהם חלוקות ביניהן ואין
 רשות אחת, כחצי גרוגרת לרשות זו וכחצי לרשות זו, הרשויות
 מחלקות, ופטור. ובוה נחלקו גם רבן גמליאל ורבי אליעזר, דרפן
 גמליאל סובר כתנא קמא, שאין רשויות מחלקות וחייב, ורבי
 אליעזר סובר כרבי יוסי, שהרשויות מחלקות ופטור, ולגבי מחלוקת
 זו אמרה הברייתא, שמכל מקום מודה רבן גמליאל לרבי אליעזר,

ואילו הא דתניא שחייב, היינו בשגגת שבת ודון מלאכות שאין
 לדון בה לפטור משום חילוק הגופים, ואף שבאופן זה נחשבים
 ימות החול שבין השבתות כידיעה לחלק, מכל מקום מחייב רבן
 גמליאל, כיון (דשבתות כגופים דפליגי) דקסבר שאין ידיעה לחצי
 שיעור, ומאחר שכחב בשבת הראשונה רק אות אחת אין הידיעה
 שבינתיים מחלקת, ומצטרפות שתי האותיות בשבתי השבתות
 לחייבו חטאת. ומבאר רב חסדא שיישוב זה בין הברייתות הוא רק
 לפי שיטתו בדעת רבי עקיבא, אלא (לרבה) [לרבה], דאמר דכבידא
 ליה לרבי עקיבא דשבתות כגופים אחד הן, והעושה מלאכה בכמה
 שבתות אינו חייב על כל שבת ושבת, כשלקט הא דתניא – אמנם
 מובנת הברייתא ששנינו בה שחייב בשני חצאי מלאכה בשתי
 שבתות, דמשפחת לה – שנוכל למצוא דין זה בין בידון שבת ושגגת
 מלאכות שאין לדון בה שייחשבו הימים שבינתיים כידיעה לחלק,
 ואף אין השבתות נחשבות כשני גופים לחלק שהרי דעתו דשבתות
 כגופים אחד הן, ולכן גם שני חצאי מלאכות בשתי שבתות מצטרפים
 לחייבו קרבן, ובין בשגגת שבת ודון מלאכות שאף שבכך יש לדון
 שיחלקו הימים שבינתיים שהם כידיעה, מכל מקום דעת רבן
 גמליאל שאין לחלק בשני חצאים משום כך, דקסבר שאין ידיעה
 לחצי שיעור. ואלא דתניא בברייתא הראשונה, דפטור, ושני חצאי
 מלאכה שבשתי שבתות אינם מצטרפים אף לדעת רבן גמליאל,
 כמא מקמת לה – באיזה אופן תעמיד ותבאר את הברייתא, והרי
 לא כבידא ולא כבידא – אי חילוק להעמידה בשגגת מלאכות ודון
 שבת ואינם מצטרפים משום חילוק הגופים, שהרי לרבי רבן
 סובר רבי עקיבא שאין השבתות נחשבות כגופים מחולקים. וכן אי
 אפשר להעמידה בידון מלאכות ושגגת שבת ומשום שהימים
 שבינתיים הם כידיעה לחלק, שהרי התבאר בברייתא זו שרבן
 גמליאל סובר שאין ידיעה בין שני חצאי שיעור מחלקת, ואם כן
 קשה, באיזה אופן אמרה הברייתא בשם רבן גמליאל שפטור.
 מתרצת הגמרא: אמר לך (רבה) [רבה] – יוכל רבה להשיב לך ולרב
 חסדא, אין זה כפי שאתה סובר שדעת רבן גמליאל כרבי עקיבא,
 אלא רבן גמליאל כבידא ליה כרבי אליעזר שבמשנתנו, דאמר
 שבתות כגופים דפליגי, והעושה מלאכה בכמה שבתות בידון שבת
 ושגגת מלאכות, חייב על כל שבת ושבת, ותתפרש גם הברייתא
 באופן זה, וכשם שהשבתות מחלקות להתחייב על כל שבת, כך
 הם מחלקות בין שני חצאי השיעור, שלא יצטרפו לחייבו חטאת.
 הגמרא מנסה לדחות תירוצו זה ולהוכיח שלא יתכן שרבן גמליאל
 בברייתא סובר כרבי אליעזר. תמחה הגמרא: והא דפליגי – והרי
 מוכר ששנינו בברייתא לשון זו, 'ומודה רבן גמליאל שאם כתב אות
 אחת בשבת זו ואות אחת בשבת אחרת, פטור, מקלל דפליגי
 אההדריגתא – מוכח שבאופנים אחרים חולק רבן גמליאל על תנא
 קמא, ואי אמרת כשלקט – ומוכן דבר זה אם נאמר שרבן גמליאל
 כרבי עקיבא כבידא ליה, כלומר, שאף רבי עקיבא סובר כרבן
 גמליאל ששבתות הן כגופים מחולקים, וכפי שפירש רב חסדא, כי
 לפי זה היינו דפליגי – זו כוונת הברייתא, שנפרש שתנא קמא
 בברייתא הוא רבי עקיבא, הסובר שאין ידיעה לחצי שיעור,
 ונחלקו הוא ורבי גמליאל בכחב שתי אותיות בשתי העלמות
 בשגגת שבת ודון מלאכות – שלא ידע ששבת היום אך ידע
 שמלאכה זו אסורה בשבת, דרפן גמליאל כרבי אליעזר מחלקת
 לחצי שיעור, והרי זה כאילו כתב את שתי האותיות בהעלם אחד,
 וחייב, ואילו רבי עקיבא סבר שידיעה מחלקת לחצי שיעור, וכיון
 שכתב כל אות בהעלם אחר, פטור. ועל זה אמרה הברייתא, 'ומודה
 רבן גמליאל לרבי עקיבא בידון שבת ושגגת מלאכות – שידע שהיום
 שבת ולא ידע שמלאכה זו אסורה, וכחב אות אחת בשבת זו ואת
 נוספת בשבת אחרת, שהוא פטור, אלא שבתות כגופים דפליגי –
 ומוכח שאף רבי עקיבא סובר שהשבתות נחשבות כגופים
 מחולקים, וכשם שחייב על כל שבת ושבת, כך מחלקות השבתות
 בין שתי האותיות שכתב, ואין זה ככותב שתי אותיות בהעלם אחד
 אלא ככותב שתי אותיות בשתי העלמות, ופטור.
 ומסיימת הגמרא את קושיתיה: אלא אי אמרת – אך אם תאמר

רש"י
פרק שלישי – אמרו לו דף יז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"
תוספות
קצו

והא דתניא חייב בשגגת שבת וזוהן מלאכות — דאי נמי סבירא לן ימים שבתנים ידיעה הן —
הבא ליבא למימר ומהני חילוק שבתות חילוק שלא יצטרפו, דקסבר אין ידיעה לחצי
שיעור. לא בחדא ולא בחדא — בשגגת מלאכות לא מוקמת לה — דהא אמר לעיל לרבי
עקיבא לאו כגופין דמיקין, ומצטרפין. ובשגגת שבת נמי לא, דאי נמי אמרינן ימים שבתנים
זוהין ידיעה חייב, לא ששנוניא לרבי.

[illegible]

הדרן עלך אמרו לו
ספק אבל כו' ומימי בשעה שאכל היה
סבור שהוא שומן. דאי יודע שהוא ספק
חלב, היכי מייתי קרבן? הא לא שם מדיעתו.
מרדכיאל

וְהָא דְּהִנְיָא חֵיב - בְּשֵׁ
(דְּשִׁבְתוֹת כְּגוּפִין דְּמִיין),
שִׁיעוּר. אֱלָא לִרְבָּא דְּאִמְרוּ
דְּשִׁבְתוֹת כְּגוּפִין אֶחָד הֵן,

בשגגת שבת וזדון מלאכות - דקסבר: אין ידעה לחצי שיעור, וזקמית לה? לא בחדא ולא בחדא? - אמר לך רבא: רבן גמליאל אמר: שבתות כגופין דמיין. - והא מדקתני: ומודה רבן גמליאל - וי אמרת בשלמא כרבי עקיבא סבירא ליה - היינו דפליגי בשגגת לילאל סבר: אין ידעה לחצי שיעור, ומודה רבן גמליאל בזדון שבת אלמא שבתות כגופין דמיין. אלא אי אמרת רבן גמליאל כרבי פלוגי, במאי? אי בשגגת שבת וזדון מלאכות - אפילו רבי אליעזר אין ידעה לחצי שיעור, דתניא: הכותב שתי אותיות בשתי שבתות, כבשבת זו - רבי אליעזר מחייב; ואלא באחת על הארני - חייב מיר: האורג שלשה חוטין בתחלה, ואחר על הארני - חייב; אמר תניא: הוציא חצי גרוגרת וחזר והוציא חצי גרוגרת, בהעלם אחת; ורבי יוסי אומר: בהעלם אחד ברשות אחד - חייב, בשתי שבתות; ורבי אליעזר כרבי יוסי. תא שמע, אמר לו: חייב על זדון ומודה רבא: רבן גמליאל הרבה; בשלמא לרב חסדא דאמר: עמי מיניה, דימים שבינתיים מי הוין ידעה לחלק או לא - היינו אלא לרבא דאמר: זדון ושגגת מלאכות הוא דבעי מיניה, אי לא, ליתני: "גדות"! - אמר לך רבא: תני "גדות". שמואל תני "גדות" - רב גה בר אשעיא אמר: תני "גדות". ולרב חסדא מלאכות הוא דבעי מיניה דימים שבינתיים מי הוין ידעה לחלק ואי הוין ידעה לחלק אית בה? אמר רבא: כגון שפא עליה וטבלה, לה, וחזר ובא עליה, דטבילות הוין ימים שבינתיים. תא שמע: שלמא לרבא - היינו דקתני "קטנות", אלא לרב חסדא מאי מתניתין דלא כהרין תנא; דתניא, אמר רבי שמעון בן אלעזר: לא אלעזר, אלא כך שאלו: הא על אשתו גדה וחזר ובא על אשתו כב אחת על פולן, או חייב על כל אחת ואחת? אמר ליה: חייב על זדון ושגגת שבת ששן בה אלא אזהרה אחת, שהוא מוזהר על השבת חייב על כל אחת ואחת, גדה שיש בה שתי אזהרות, שהוא מוזהר על אחת ואחת, או חייב על כל אחת ואחת? אמר לו: לא, אם לאו הרבה לחטאות הרבה, תאמר בגדה שאין בה תוצאות הרבה, הא על הקטנות יוכיח, שאין בה תוצאות הרבה לחטאות הרבה וזדון לו: לא, אם אמרת בקטנות ששן גופין מוחלקין! אמר לו: הא אין מוחלקין וחייב על כל אחת ואחת. אמרו לו: הבחמח כגדה.

בשבת זו בשגת שבת ודון מלאכות, דרבן
גמליאל מחייב באריך ברייתא דאין ידיעת ימים
שבתנים מועלת לחצי שיעור, ורבי עקיבא היינו
חכמים דפטר, סבר רבי ידיעה. **אלא אימרת**
כרבי אליעזר מביט ליה — בשגגת מלאכות ודון
שבת, דהאי דקתני ומודה — לרבי אליעזר קאמר,
על כרחיך מכלל דפליגי במקצת. **רבי אליעזר**
מחייב — דהאי בשגגת שבת קאמר. ומשום הכי
קתני דאין ידיעה לחצי שיעור. דאי בשגגת שבת
ודון מלאכות — הא כולי עמיה מודו דלרבי
אליעזר שבתות כגופין דמיינין. ופסור. **אלא תא**
על הארצי — פליגי רבן גמליאל ורבי אליעזר, והכי
קאמר: מודו רבן גמליאל לרבי אליעזר בכוח
אות אחת כו' ודון שבת ושגגת מלאכה שהוא
פטור, דשבתות כגופין דמיינין. ואף על גב דפליגי
עליה באחת על הארצי, דהתם מחייבין רבן גמליאל
על גב דאם לאו דכותב חצי שיעור בשבת
שני ומשלם לשיעור הארצי, ואורג נמי חצי
שיעור על הארצי — אפילו הכי מחייב רבן
גמליאל. דהכא היינו טעמא, דשבתות כגופין
דמיינין ולא מנטרפיקן. דמי בחורש חצי שיעור
חוּרע חצי שיעור. אבל באורג, דמעיקרא חוט
אחא בגד אריג שיעור דרבה — חשיב איהו חוט
שאר ארז אבג כל בדגנא. ואף על גב דהנא קמא
דרבן גמליאל דפליגי עליה באין ידיעה לחצי
שיעור לאו רבי אליעזר הוא — אפילו הכי האי
"מודה" דקתני אדריבי אליעזר קאי, ואפלוטא
דאחת על הארצי. והא דקתני ליה הכא גבי
העלמות — אידידארייב בכוחם לחציאם, והא רבי
אליעזר נמי חייב מחייב. **אמר רבא** — לעולם
"מודה" דקתני — לרבי אליעזר מודה, ואחך
פלוטא קאי, דפליגי בהדא. **בשתי העלמות פטור**
— ורש ידיעה לחצי שיעור. **לשתי רשויות** —
ושתיהן רשות הרבים — פטור. דרשויות מחלקות.
ברייתא דלעיל מודו רבן גמליאל לרבי אליעזר
דשבתות כגופין דמיינין, ומחלקת בלתיב שתי
אותיות מוצרץ. אבל בהא פליגי עליה, דרשויות
לא מחלקות. היינו דקאמר ליה ומה נדה — נדה
איה בה ידיעת ימים שבתנים, כדמפרש לקמן.
אלא רבא — דאמר דגופין כותב מניח — מאי
הכי? ורש ידיעה לחצי שיעור. ורש ידיעה לחצי שיעור.

הדרן עלך אמרו לו

לֹא אָכַל, וְאָפִילוּ אֹכֵל - סָפַק יֵשׁ בּוֹ פְּשִׁיעוֹר וְסָפַק
אֵין

כֹּה, דְּגוּפִין נִינְהוּ. שְׁבָתוֹת לֹא כָל שָׁכֵן שָׂדֵן גּוֹפִין 38
שְׁמוּאֵל תְּנִי נְדָה — דְּסְבִירָא לִיה כְּרַב חֲסָדָא.

אחת ואחת — אם עשה חמש אבות מלאכות בהעלם אחד. על ההבטחה — ביאות הרבה על ציץ ליה כנדה.

הרבה בנדות. לא כי האי תנא — דהאי תנא סבר נדה מיבעיא ליה, ושבת פשיטא ליה. חייב עי
אחת. במקום —

כל — כגון שסבור שזמן הוא, ואחר כך נודע לו שהוא אבל חלב, אבל ספק יש בו כזית בו.

ספק אכל חלב — מפרש בגמרא, מר אמר: חתיכה אחת, ומר אמר: שתי חתיכות. ואפ"ל ספק

מדסיפא

מִדְרָשׁ בשתי חתיכות רישא נמי בשתי חתיכות — והדיא נמי אפילו אבל ספק יב כשיעור בו' — כמו כן צריך לומר דמיייר שיש שתי חתיכות לפניו ובשתיקה כשיעור. וכך צריך לומר על כרחין, שהרי אמרין לקמן: איבא בנייהו כותי ומחצה, דלמאן דאמור איקבע איסורא — ליבא, אם כן שמע מינה דיש שתי חתיכות, ומכל מקום האי זית

אבל, ואפילו אבל מן האיסור — מסופק הוא אם
אבל כותב, ואשמוענין דאפילו בספק ספקא מייחי
אשם תלוי, וגבי שתי דיוח חול נמי מצינו למשבח
שתי תחיבות — כגון שאל מלאכה בבין
השמשות, ודפסע וזא חלילה, וגם איקבע
איסורא — שעשה מלאכה בבין השמשות
למוצאי שבת, דאיקבע איסורא כל היום, וגם
אפשר לברר איסורא — שיוכל לראות לפי ענין
המלאכה שפעל בשבת לפי מה שיש במה עבר מן
הלילה, ולא עבר ממנה רק מעט ופעל מלאכה
רבה, אם כן פעל קצת מן היום. **אמר** רבי יהודה
אמר רב כו' תחיבה אחת פטור בו' — וגם תנים
אמר דאמרינן פרק שבתובות (כבב.) דאם חסרי
אמורים הם ושנים אמורים לא מת כו' ופרין
עלה: הבא עליה באשם תלוי קאי! ומאי פריך? הא
בעינן "מעוות" י' ש' לומר: דהתם פריך למאן דאמר
הבא דלא בעינן תחיבה משתי תחיבות. אבל
קשה דרב אדרב, שהרי קאמר הבא רב יהודה
אמר רב, ובפרק "האשה רבה" (בבמות פתא)
קאמר: אמר רבא אמר, רבא לא שנו אלא שנשאת
בעד אמר כו', ופרין תתלמודי: הבא עליה באשם
תלוי קאי! ומאי פריך? ויתריך דהבי פריך: הבא
עליה באיסור אשם תלוי קאי. ועוד יש לומר:
דפרין התם לרב נחמן, ומותרין הבא עטמא דרב
משום איקבע איסורא. והיכא דאבל גי הראשונה
— משום השנה: חייב משום דאיקבע איסורא.
וניחא חתם, דפרין שפיר, שהרי כבר איקבע
איסורא שדחתה איש.

[illegible]

חלב, אכל אחת מהן ואינו יודע איזו מהן אכל - חייב; חת
ספק של שומן ואכלה - פטור. אמר רבא: מאי מעמא דרב?
מכל מצות ה' בשגגה" - עד שישגג בשתים, "מצות" פתיב
אב"י, רבי אליעזר אומר: כיון, חייבין עליו אשם תלוי! אמר לו,
למסורת, "מצות" פתיב. איתבייה: ספק בן תשעה לראשון או
והולד כשר, וחיוב באשם תלוי - הא מני? רבי אליעזר היא
- טמאין וחיבין בקרבן, על שלה אתוים - טמאין וחיבין בקרבן
זמן - טמאין מספק ופטורין מן הקרבן; ותני עלה: חייב משונו
רבי אליעזר היא. אמר רבי חייא אמר רב: הוי לפניו שתי חתי
של שומן, ואכל אחת מהן ואינו יודע איזה מהן אכל - חייב
ספק של חלב, ואכלה - פטור. אמר רבי יורא: מאי מעמא דר

אֶפְשָׁר לְבָרֵךְ אִישׁוֹר, חֲתִיכָה אַחַת - אִי אֶפְשָׁר לְבָרֵךְ אִישׁוֹר. כ.
לְמַעֲמָא דְרַבִּי זִירָא? אִיכָא בִּנְיֵיהוּ בֵּית וּמַחֲצָה, לְרַבָּא - לִיכָא
יִרְמְיָה לְרַבִּי זִירָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: כּוֹי, חֲיִיבִין עַל חֻלְבּוֹ אִי

1 **אבל אחד מהן** – וכסבור שומן הוא, ואחר כך נודע שהאחד היה חלב, וזה לא ידע איזו
2 אבל – מביא אשם תלוי. אבל אם בשעת אכילה היתה לו ספק, הוידו ואכלה מספק –
3 מויד הוא, ופטור. **שנן בראת מהן** – כסבור זו היא אשתו, ואחר כך נסתפק איזו היתה
4 – מביא אשם תלוי. ואם נודע לו שאחותו היתה – מביא חטאת. **כך על לא הורע שלחן**

1 — כִּנּוּן אֲבֶל שְׁתֵּי חֲתִיבוֹת, כִּסְבוֹר שׁוֹמֵן הָן.
 2 וְאַחֵר כִּךְ נִדְעָה שְׁתֵּן סֶפֶק — אֵינִי מֵבִיא אֶלֶּא
 3 אֲשֶׁם תִּלּוּי אֶחָד הֶזְאִיל וְלֹא נִדְעָה בֵּין אֲבִילָה
 4 לֶאֱבִילָה שֶׁסֶּפֶק חֲלֵב אֲבֶל. וְאִם הִיְתָה יָדִיעָה
 5 בִּינְתָּם — יָדִיעַת סֶפֶק, כֵּשֶׁם שְׂרָוֹת מֵבִיא חֲמַתָּה
 6 עַל כָּל אַחַת — אִם הִיְתָה יָדִיעָה וְדָאִי בִּינְתָּם.
 7 כִּךְ — בִּיְדִיעַת סֶפֶק מֵבִיא שְׁנֵי אֲשַׁמּוֹת תִּלּוּיִן.
 8 **נִמְרָא** חֲתִיבָה אַחַת שְׁנֵי — אֲבֶל חֲתִיבָה
 9 אַחַת, כִּסְבוֹר שׁוֹמֵן הוּא, וְאַחֵר כִּךְ נִדְעָה לוֹ
 10 סֶפֶק הוּא — הִיְתָה דַּקְתָּנִי מִתְּנִיתִין; סֶפֶק
 11 אֲבֶל חֲלֵב וְכו', חֲתִיבָה מִשְׁתֵּי חֲתִיבוֹת —
 12 כִּדְמַרְפֵּשׁ אֲפִסָּה: חֲלֵב וְשׁוֹמֵן לִפְנֵי כֵן, אֲבֶל
 13 חֲתִיבָה אַחַת — פְּטוֹר. מִצּוֹת כֹּתִיב — בּוֹקֵרָא
 14 (וְהוּא) גְּבִי אֲשֶׁם תִּלּוּי: "וְעִשְׂתָּה אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת
 15 הַ' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ לֹא יָדַע וְאֲשֶׁם נִשְׂא עֵינֵי
 16 הָאִיּוֹב אֶת אֲשַׁמּוֹר וְגו', מִצּוֹת קִרְיָן — דְּמַשְׁמַע
 17 חֲבִיבָה מִתּוֹךְ שְׁתֵּים. שְׁתֵּי חֲתִיבוֹת מִיִּבְעִיעָה
 18 בְּדַשְׁלָמָא אֲפִסָּה אַחַת אֵיבֵב לִפְלוּגֵי מִשּׁוּם
 19 טַעְמָא דְלִקְנָם, דְּאִי אֲפִשֵׁר לִבְרֵר אִיסּוּרוֹ, אוֹ
 20 דְּלֹא אִיקְבַּע אִיסּוּרוֹ. אֲבֶל שְׁתֵּי חֲתִיבוֹת לִיבֵא
 21 לִמְיֹר הַכִּי. כּוּי — סֶפֶק בְּהִמָּה סֶפֶק חִידָה. **אֲשֶׁם**
 22 תִּלּוּי — אָף עַל גַּב דְּלִיבֵא חֲתִיבָה אַחַת מִשְׁתֵּי
 23 חֲתִיבוֹת, אִם אֲבֶל חֲלָבוּ בִּשְׁוֹגָה, כִּסְבוֹר חִידָה הוּא.
 24 סֶפֶק כִּי תַעֲשִׂינָהּ כּוּי — הִדְבַּחְתָּה שְׁנֵי חֲתִיבוֹת
 25 שְׁלֵשֶׁת חֲתִיבוֹת. וְהִיְיָבִים בְּאֲשֶׁם תִּלּוּי — שִׁמָּא
 26 הֶרְאִשׁוּן הוּא, וְנִמְצָא שֶׁבֶא עַל אֶשֶׁת אַח שִׁישׁ
 27 לֶה בְּנִים, שְׂהוּא בִּכְרָת. וְהָא אֲשֶׁה דּוּמִיא
 28 דְּחֲתִיבָה אַחַת הִיא, נִמְצָא עַל שְׁלֹ — בְּמִסְכַּת
 29 נִדָּה בְּפִרְק "כֹּל הַדֵּ" (ד'א), דֶּרֶךְ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל
 30 מִשְׁמֹשׁוֹת בִּשְׁנֵי עֵדִים, שְׁנֵי סְדִינִים לִקְנָת, אֶחָד
 31 לוֹ וְאֶחָד לָהּ. נִמְצָא עַל שְׁלֹ — וְדָאִי בִּשְׁעַת
 32 תַּשְׁמִישׁ הָדָה, וְכוּעַל נִדָּה בִּשְׁוֹת הָדָה, וְהִיְיָבִים
 33 שְׁתֵּי חֲטָאוֹת. אֲתִיּוֹם — לִשּׁוֹן יוֹנִי הוּא, כְּלֹמֶר:
 34 לֵאחֵר תַּשְׁמִישׁ. לֵאחֵר זָמֵן — הֵתֵם מִפְּרֵשׁ
 35 שִׁיעּוּרָא. וְהִיְיָבִים בְּאֲשֶׁם תִּלּוּי — וְאִמְנָאִי הָא
 36 לִיבֵא שְׁתֵּי מִצּוֹת! אֲפִשֵׁר לִבְרֵר אִיסּוּרוֹ —
 37 דֹּאֲשֶׁם תִּלּוּי אֵינִי בֹא אֶלֶּא לְהַגִּין מִיִּסְתִּירֻן עַד
 38 שִׁירֹד עַל רִיבֵא חֲטָאֵת, כִּדְמַרְפֵּשׁ בְּפִרְק בְּתָרָא
 39 (בְּרִיתוֹת כֹּהֲנָה), הִלְכִּיךְ, שְׁתֵּי חֲתִיבוֹת וְאֲבֶל
 40 אַחַת וְנִשְׂאָרָה הָאֶחָת, אֲפִשֵׁר שִׁיבּוּא לֵאחֵר זָמֵן
 41 בְּקִי שִׁיכִיר אִם זוֹ הִנּוּתֶרֶת שׁוֹמֵן — וְדָאִי חֲלֵב
 42 אֲבֶל רִיבֵא חֲטָאֵת. אֲבֶל חֲתִיבָה אַחַת וְאֲבִילָה —
 43 אִי אֲפִשֵׁר לִבְרִידָה. מָאִי אֵיבֵב בֵּין רֵבֵא — דֹּאֲמֹר
 44 לְעִיל: טַעְמִיחָה דְּרֵב מִשּׁוּם יֵשׁ אִם לִמְקָרָא. רֵבִי
 45 יוֹזִי — דֹּאֲפִשֵׁר טַעְמִיחָה דְּרֵב לִבְרֵר אִיסּוּרוֹ. חֲבִי
 46 גִרְסִינִי: דֹּאֲפִשֵׁר בִּינְיִיחוֹ בֵּית וּמִצְחָה — כּוּי שְׁתֵּי
 47 חֲתִיבוֹת, בּוּז בְּכִוִּית וְכוּז בְּחִצִּי וְכוּ. וְאֲבֶל אֶת שֶׁל
 48 בְּכִוִּית, וְאִין יָדוּעַ אִם הוּא חֲלֵב אוֹ שׁוֹמֵן. לִרְבֵּא
 49 לִיבֵא מִצּוֹת — לִיבֵא שְׁנֵי יוֹזִימִים, וּפְחוֹת מִכּוֹזִית
 50 כְּמֹאֵן דְּלִיטָה. לִרְבֵּא יוֹזִי אֲפִשֵׁר לִבְרֵר הָאִיסּוּר
 51 — בְּחִצִּי וְכוּ. וְהִנּוּת גִּנְשָׁאֵר. כּוּי חִיּוּבִים כּוּי — וְהָא
 52 אִי אֲפִשֵׁר לִבְרֵר אִיסּוּרוֹ.

קסבר: שְׁמִי חֲתִיבוֹת - לְרִבִּי
אִיכָא בִּין טַעמָא דְרַבָּא
עֲזוּת" וּפְטוּר, לְרִבִּי זְרִיא - אֶפְשָׁר לְבַרְר אִיסוּרוֹ. אִיתִיבִיה רַבִּי
תַּלְוִי! אָמַר לִיה: רַבִּי אֲלֵיעֶזֶר סָבַר לֹא בְּעִינֵי לְבַרְר אִיסוּרוֹ.
אִיתִיבִיה:

התנא לשנות פעמיים את אותו הדין. משיבה הגמרא: פְּרוּשִׁי קָא
מְפָרֵשׁ – התנא מפרש בסיפא את דבריו ברישא, וכונתו היא כך,
סָפֵק אֶכֶל [חֵלֶב] סָפֵק לֹא אֶכֶל (חלב), מִכֵּי אֲשֶׁם תְּלוּי, בִּיצֵר, בְּגוֹן
שְׁתֵּיהֶם חֵלֶב וְשׁוֹמֵן לִפְנֵי, שְׂכִינן שאכל חתיכה משתי חתיכות, חייב
אשם תלוי.
הגמרא מביאה כמה טעמים מדוע אין חיוב אשם תלוי בספק
חתיכה אחת: אֲמַר רַב יְהוּדָה, אֲמַר רַב, הֵיוּ לִפְנֵי שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת אַחַת
שֶׁל שׁוֹמֵן וְאַחַת שֶׁל חֵלֶב, אֶכֶל אַחַת מֵהֶן וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִיזוֹ מֵהֶן אֶכֶל,
חֵיִיב. אֲךָ אִם הִיתָה לִפְנֵי חֲתִיכָה אַחַת, סָפֵק שֶׁל חֵלֶב סָפֵק שֶׁל שׁוֹמֵן,
וְאֶכֶלָּהּ, פְּטוּר. אֲמַר רַבָּא, מֵאֵי טַעְמָא דְרַבִּי, מִשּׁוּם דְאֲמַר רַבָּא (ויקרא
ד כג) 'וְעִשָּׂה אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' בְּשִׁנְיָהּ, וּמִלִּשׁוֹן 'מִצְוֹת ה' יֵשׁ
ללמוד שאינו חייב באשם תלוי עַד שִׁיִּשְׁנֹג בְּשִׁתֵּים. שואלת
הגמרא: וְהֲלֹא מִצְוֹת כְּתִיב – בתורה נכתב 'מִצְוֹת', בלשון יחיד.
מתרצת הגמרא: מִצְוֹת קְרִינָה, בלשון רבים, ללמד שאינו חייב
אלא בשתי חתיכות.
אִיִּתִּיכָה אֲפִי – הקשה אביי על רב, שנינו בברייתא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
אֲמַר, 'בּוֹ' – בעל חיים שהוא ספק חיה ספק בהמה, חֲתִיבִין עָלָיו
אֲשֶׁם תְּלוּי – האוכל מחֵלְבוֹ חייב אשם תלוי, כיון שלא ידוע אם
הוא חיה, וחלבו מותר, או שהוא בהמה וחלבו אסור. הרי שאף
בספק של חתיכה אחת חייבים אשם תלוי, וקשה על שיטת רב.
מתרצת הגמרא: אֲמַר לֹו רַבָּא לֵאבִי, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כִּכְּרִי יֵשׁ אִם
לְמִסְכֶּרֶת – העיקר הוא כמו שכתב משה במסר תורה
לְיִשְׂרָאֵל, וְכִינן ש'מִצְוֹת' כְּתִיב, בלשון יחיד, יש ללמוד שאף
בחתיכה אחת חייב אשם תלוי, ולכן בחלב של כוי יש חיוב אשם
תלוי.
ממשיכה הגמרא להקשות: אִיִּתִּיכָה, שנינו במשנה (יבמות לה),
יבמה שהחתימה בתוך שלשה חרשים למיתת בעלה וגולד להם
בן, ובן זה הוא סָפֵק, האם גולד בן תִּשְׁעָה חרשים לבעלה הֲרָאִשׁוֹן
שמת, או שגולד בן שְׁבַע־חַרְשִׁים לבעלה הֲאֲחִירֹון שבימה, והרי אם
בן זה גולד מהראשון, לא היתה זקוקה ליבום, והיא אסורה על
יבמה כדן אשת אח שלא במקום מצוה. יוֹצֵא את יבמתו מספק,
שמה אינה זקוקה ליבום, וְהוֹלֵךְ בְּשָׂר מִמָּה נִפְשָׁךְ, אם הוא בנו של
ראשון הרי הוא כשר ואלא שהיתה אמו פטורה מיבום, ואסורה
על יבמה, ואם הוא בנו של שני הרי הוברר שמת הראשון בלא
בנים, והיתה אמו חייבת ביבום, והוא כשר, וְחֲתִיבִין בְּאֲשֶׁם תְּלוּי,
שמה בא על אשת אח שלא במקום מצוה. ומוכח שאף שאין כאן
שתי חתיכות אלא אשה אחת מסופקת, חייב באשם תלוי. מתרצת
הגמרא: הָא מִנִּי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא – אף משנה זו סוברת כרבי
אליעזר, המחייב אף בספק חתיכה אחת.
ממשיכה הגמרא ומקשה על שיטת רב: אִיִּתִּיכָה, שנינו במשנה (נדה
יג). דרך בנות ישראל להכין קודם תשמיש שני עדים כדי לקנח
אחר תשמיש ולבדוק אם ראתה דם בשעת תשמיש או לא. עד
אחד לבעל ועד שני לאשה, אם נִמְצָא דם עַל הַעֵד שֶׁלֹו, מִמָּאִין,
משום שודאי בשעת תשמיש היה דם, וְחֲתִיבִין בְּקִרְבָּן, כיון שבעל
נדה בשוגג ומביא חטאת. וכן אם נמצא דם עַל עַד הַבְּדִיקָה שֶׁלָּהּ
כשבדקה את עצמה אֲתִיבִים – מיד לאחר תשמיש, גם כן מִמָּאִין
ודאי וְחֲתִיבִין בְּקִרְבָּן חטאת. אבל אם נִמְצָא דם עַל הַעֵד שֶׁלָּהּ
כשבדקה לִאֲחֵר וְזֶן, מִמָּאִין מִסָּפֵק, שהרי יתכן שבא הדם לאחר
התשמיש, וכיון שיתכן שלא בעל נדה פְּטוּרִין מִן הַקִּרְבָּן, וְהֵי עָלָה
– ושנינו בברייתא שהוסיפה על דברי המשנה, שחֲתִיבִין מִשּׁוּם אֲשֶׁם
תְּלוּי, לכפר על ספק ביאת נדה. הרי שאף בספק חתיכה אחת צריך
להביא אשם תלוי. מתרצת הגמרא: הָא מִנִּי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא – אף
משנה זו כרבי אליעזר היא, שיש חיוב אשם תלוי אף בספק חתיכה
אחת.
הגמרא מביאה טעם נוסף לפטור מאשם בספק חתיכה אחת: אֲמַר
רַבִּי תִּיָא אֲמַר רַב, הֵיוּ לִפְנֵי שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת, אַחַת שֶׁל חֵלֶב וְאַחַת שֶׁל
שׁוֹמֵן, וְאֶכֶל אַחַת מֵהֶן, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִיזוֹ מֵהֶן אֶכֶל, חֵיִיב, אֲךָ אִם יֵשׁ
לפניו חתיכה אחת, סָפֵק שֶׁל שׁוֹמֵן סָפֵק שֶׁל חֵלֶב, וְאֶכֶלָּהּ, פְּטוּר.
מבארת הגמרא: אֲמַר רַבִּי יוֹדָא, מֵאֵי טַעְמָא דְרַבִּי, מִשּׁוּם דִּקְסָבֵר רַב,

אֵין בּוֹ כּוֹזִית, בשני אופנים אלו, מביא אשם תלוי. וכן אדם ששׁוֹמֵן
וְחֵלֶב לִפְנֵי, וְאֶכֶל אַחַד מֵהֶן וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִיזוֹ מֵהֶן אֶכֶל, וכן מי
שֶׁאֲשַׁתּוֹ וְאַחֲתוֹ עִמּוֹ בְּבֵית, וְשָׁנֵג בְּאַחַת מֵהֶן, שסבור היה שזו אשתו
ובא עליה, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאִיזוֹ מֵהֶן שָׁנֵג – שספק לו אם בא על אשתו
או על אחותו, מביא אשם תלוי. וכן שְׂכֵת יוֹם חוֹל הסמוכים זה
לזה, וְעִשָּׂה מִלֵּאכָה בְּאַחַד מֵהֶן, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאִיזוֹ מֵהֶן עִשָּׂה מִלֵּאכָה,
מביא אשם תלוי.
המשנה ממשיכה לבאר את דיני אשם תלוי: בְּשֶׁם שֶׁאֵם אֶכֶל חֵלֶב
וְחֵלֶב בְּהֶעֱלֵם אַחַת – שלא נודע לו בין אכילה ראשונה לשניה
שאכל חלב, וְאֵינוֹ חֵיִיב אֲלָא חֲטָאת אַחַת, כמו בן על לא הודע שֶׁלָּהּ
– על עבירה של ספק חלב שלא נודע לו בין אכילה לאכילה, וְאֵינוֹ
מִכֵּי אֲלָא אֲשֶׁם תְּלוּי אַחַד. אֲךָ אִם הִיתָה יְדִיעָה בִּנְתִיבִים – בין
אכילה לאכילה, בְּשֶׁם שְׂבִידִיעָה ודאית שאכל ודאי חלב הרי הוא
מִכֵּי חֲטָאת עַל כָּל אַחַת וְאַחַת מֵהֵאכִילוֹת, כִּךְ בִּידִיעַת סֵפֶק,
שנודע לו בין אכילה לאכילה שיש ספק אם אכל חלב, מִכֵּי אֲשֶׁם
תְּלוּי עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. וּבְשֶׁם שֶׁאֵם אֶכֶל חֵלֶב וְדָם וּפִיגוּל וְנוֹתֵר
בְּהֶעֱלֵם אַחַת, אף שלא נודע לו שאכל איסור בינתיים, חֵיִיב עַל כָּל
אַחַת וְאַחַת, כיון שהם איסורים חלוקים, כִּךְ עַל לֹא הוֹדַע שֶׁלָּהּ –
שלאחר שאכל ארבע אכילות שונות נודע לו שיש בהם ספק
איסורי חלב ודם ופיגול ונותר, מִכֵּי אֲשֶׁם תְּלוּי עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת בבאור משנתנו: אִיִּתִּיכָה, רַב אִסִּי אֲמַר,
מה ששנינו במשנה שיש חיוב אשם תלוי בספק אכילת חלב,
חֲתִיכָה אַחַת שְׁנֵינֵנו – מדובר שהיתה לפניו חתיכה אחת שהיה סבור
שהיא שומן ואכלה, ואחר כך נודע לו שהיא סָפֵק שֶׁל חֵלֶב סָפֵק
שֶׁל שׁוֹמֵן. תִּיָא בַר רַב אֲמַר, חֲתִיכָה מִשְׁתֵּי חֲתִיכוֹת שְׁנֵינֵנו – מדובר
שהיו לפניו חתיכת חלב וחתיכת שומן, ואכל אחת מהם, וְאֵינוֹ
יודע איזו אכל. אבל אם היתה לפניו רק חתיכה אחת, אינו מביא
אשם תלוי.
מבארת הגמרא: בְּמֵאֵי קָא מִפְּלִגִי – מה טעם מחלוקתם של רב אסי
וחייא בר רב. מבארת הגמרא: נאמר בתורה (ויקרא ה יז) 'וְעִשְׂתָּהּ
אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת ה'', ובפסוק נכתב 'מִצְוֹת' ונקרא מִצְוֹת, רַב אִסִּי
כִּכְרִי, יֵשׁ אִם לְמִסְכֶּרֶת – העיקר הוא כמו שכתב משה ומסר
לְיִשְׂרָאֵל, וְ'מִצְוֹת' כְּתִיב, בלשון יחיד, ולכן די בספק של חתיכה
אחת כדי להתחייב אשם תלוי. וְחֲתִיבִין בְּרַב אֲמַר, יֵשׁ אִם לְמִסְכֶּרֶת
– העיקר הוא כדרך הקריאה, וְ'מִצְוֹת' קְרִינָה, בלשון רבים, והיינו
שהיה הספק על שתי חתיכות, שאכל מתוכם חתיכה אחת.
מקשה הגמרא על רב אסי: אִיִּתִּיכָה רַב הוּא לְרַב אִסִּי, וְאֲמַרִּי לָהּ
– ויש אומרים שהקשה בן תִּיָא בַר רַב לְרַב אִסִּי, שנינו בסיפא, חֵלֶב
וְשׁוֹמֵן לִפְנֵי וְאֶכֶל אַחַת מֵהֶן, חֵיִיב אֲשֶׁם תְּלוּי, מֵאֵי לֹא – האם לא
נאמר, מִכָּר דְּסִיפָא עוֹסֶקֶת בְּשְׁתֵּי חֲתִיכוֹת, רִישָׁא נָמִי עוֹסֶקֶת בְּשְׁתֵּי
חֲתִיכוֹת, אבל בחתיכה אחת אינו חייב אשם תלוי. מתרצת הגמרא:
אֲמַר לָהּ רַב, לֹא תִּיָּלוּ בְּתֵר אִיפְכָא – לא תקשו ממשנה הנהפכת
לשני צדדים, שיוכל המתיר לתרץ אותה כדבריו, משום דְּיִכּוֹל
לְשַׁנּוּי לָבוּ – שרב אסי יכול לתרץ לכם, שבסִיפָא מדובר בְּשְׁתֵּי
חֲתִיכוֹת, אבל בְּרִישָׁא מדובר בְּחֲתִיכָה אַחַת, שאף בחתיכה אחת
חייב להביא אשם תלוי.
מקשה הגמרא: אִי הָיִי – אם כך קשה, יֵשׁ לֹאִר – אכן הוצרך
התנא לומר שבחֲתִיכָה אַחַת מִשְׁתֵּי, כיון שהיתה סברא לפוטרו,
ובטעמים שיבוארו להלן, אֲךָ בְּשְׁתֵּי חֲתִיכוֹת צְרִיכָא לְמִימַר – וכי
הוצרך התנא להשמיענו בשבטני חתיכות חייב, והרי הדבר פשוט.
מתרצת הגמרא: משנתנו נשנתה בדרך זו וְאֵין צְרִיךְ לְמִימַר זֶה,
כלומר, נקטה המשנה ברישא את החידוש שבחתיכה אחת יש
חיוב אשם תלוי, ונקטה בסיפא את האופן הפשוט, שאין צריך
לאומרו, שבשתי חתיכות יש חיוב אשם תלוי.
שואלת הגמרא: וְלִחְתִּיבָה בַר רַב דְּאֲמַר מִדְּסִיפָא בְּשְׁתֵּי חֲתִיכוֹת רִישָׁא
נָמִי בְּשְׁתֵּי חֲתִיכוֹת, קשה, מִיִּתְנָא תִּרְתִּי לָמָּה לִי – מדוע הוצרך

מלאכות בכמה שבתות, שהן כגופים חלוקים, חייב על כל אחת ואחת. **אָלָא לְרֵב חֲסָדָא**, שהנידון הוא בשגגת שבת וזדון מלאכות, האם הימים שבינתיים נחשבים כידיעה המחלקת. **מָא' קְטָנוֹת'** – מדוע נקט רבי אליעזר 'קטנות', בלשון רבים, והרי הראיה היא מאדם שבא על קטנה נדה אחת כמה ביאות, שימי הטהרה שבינתיים נחשבים כידיעה לחלק בין הביאות ולחייבו על כל ביאה וביאה.

מתרצת הגמרא: אמנם אין כוונת רבי אליעזר להוכיח מן הבא על כמה קטנות, אלא כוונתו לקטנות **דְּעֵלְמָא**, כלומר אדם הבא על אחת מן הנדות הקטנות שבעולם כמה ביאות, שהוא חייב על כל ביאה וביאה כאשר הפסיקו ביניהן ימי טהרה.

במשנתנו הובאה שאלת רבי עקיבא לגבי העושה מלאכות בכמה שבתות, וראייתו של רבי אליעזר מנדה. הגמרא מביאה עתה נוסח אחר בשאלת רבי עקיבא ותשובת רבי אליעזר. אומרת הגמרא: **מִתְּנִיתִי, דְּלֵא בְּהִדְּנָא – מִשְׁנֵיתִי אֵינָה סוֹבֵרֶת כְּשִׁית תָּנָא זֶה שֶׁבְּרִיתָא, דְּתִנָּא, אֲמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר, לֹא כִּךְ שְׂאֵלֵי רַבִּי עֲקִיבָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אֲלָא כִּךְ שְׂאֵלֵי, הֵבֵא עַל אִשְׁתּוֹ נְדָה בְּשׁוּגָה, וְחֹזֵר וְכֹא עַל אִשְׁתּוֹ נְדָה, וְהִיוּ הַבִּיאוֹת בְּהֶעֱלָם אַחֶת, שֶׁלֹּא נֹדַע לּוֹ חֲטָאוֹ בִּינְתֵימִים, מִהֵּן, הָאֵם תֵּיבִי חֲטָאֵת אַחֶת עַל כּוֹפֵל, אִי שְׁחִיב עַל כָּל אַחֶת וְאַחֶת מִן הַבִּיאוֹת. וְעַל סֵפֶק זֶה אֲמַר לִיה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, חֵיב עַל כָּל אַחֶת וְאַחֶת, וְיֵשׁ לַלְמוּד זֹאת מִקֵּץ וְחוֹמֶר, וְכֵּה שְׁכָת, שְׂאִין כֵּה אֲלָא אֲזִהְרָה אַחֶת, שֶׁרָק הוּא מוֹזְהֵר עַל שְׁמִירַת הַשְּׁכָת וְאֵילֹל הַשְּׁכָת אֵינָה מוֹזְהֶרֶת עָלֶיָּה, מִכֵּל מְקוֹם אִם עֲשָׂה כְּמָה אֲבוֹת מִלְּאכּוֹת חֵיב עַל כָּל אַחֶת וְאַחֶת, נְדָה, שֶׁשֶּׁ כֵּה שְׁתֵּי אֲזִהְרֹת, שְׁהִירִי הוּא מוֹזְהֵר עַל הַנְּדָה שֶׁלֹּא לְבוֹא עֲלֶיהָ וְגַם הַנְּדָה מוֹזְהֶרֶת עָלֶיהָ שֶׁלֹּא לְהַבֵּעַ לּוֹ בְּנִדּוּתָהּ, אֵינִי דִין שְׁהוּא חֵיב עַל כָּל אַחֶת וְאַחֶת מִבִּיאוֹתֶיהָ.**

מביאה הברייתא את המשך הדברים: (אמרו) **(אָמַר)** לֹא רַבִּי עֲקִיבָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, לֹא – אֵין הַדֵּבֵר דּוּמָה, אִם אֲמַרְתָּ אֵת דִּינָךְ בְּשִׁכָּת, הִרִי זֶהוּ מִשּׁוֹם שֶׁשֶּׁ כֵּה תוֹצְאוֹת הִרְבָּה לְחֲטָאוֹת הִרְבָּה, שְׁהִירִי שֶׁ בָּה אֲבוֹת מִלְּאכּוֹת רַבִּים, הַמְחִיבִים חֲטָאוֹת, וְלִכֵּן חֵיב עַל כָּל אַחֶת וְאַחֶת, הָאֵם תֹּאמַר כֵּן גַּם בְּנְדָה, שְׂאִין כֵּה תוֹצְאוֹת הִרְבָּה לְחֲטָאוֹת הִרְבָּה.

(אמרו) **(אָמַר)** לֹא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הֵבֵא עַל הַקְּטָנוֹת הַנְּדוֹת יוֹכִיֵת, שְׂאִין כֵּה תוֹצְאוֹת הִרְבָּה לְחֲטָאוֹת הִרְבָּה, שְׁהִירִי אוֹתוֹ אִיסוּר שׁוֹה בְּכוֹלֵךְ, וְאֵף עַל פִּי כֵן חֵיב עַל כָּל אַחֶת וְאַחֶת, וְהוּא הָדִין בְּבֹא עַל אִשְׁתּוֹ נְדָה כְּמָה פַּעַמִּים, שְׁחִיב עַל כָּל בִּיאוֹה וְבִיאוֹה. (אמרו) **(אָמַר)** לֹא רַבִּי עֲקִיבָא, לֹא – אֵין הַנִּידוּנִים דּוּמִים, אִם אֲמַרְתָּ דִין זֶה בְּקְטָנוֹת, הִרִי שֶׁם הִטַּעַם הוּא שְׁכָן גּוֹשִׁין מוֹחֲלָקִין, מִה שְׂאִין כֵּן בְּאִשְׁתּוֹ נְדָה.

(אמרו) **(אָמַר)** לֹא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הֵבֵא עַל הַתְּהֵבָה יוֹכִיֵת, שְׂאִין גּוֹשִׁין מוֹחֲלָקִין, וְחֵיב עַל כָּל אַחֶת וְאַחֶת, וְאֵף בְּבֹא עַל אִשְׁתּוֹ נְדָה הִיִּה, הָדִין כֵּן. (אמרו) **(אָמַר)** לֹא רַבִּי עֲקִיבָא, הַתְּהֵבָה בְּנְדָה – אֵף בְּבֹא עַל הַבְּהֵמָה אֵין מִסְתַּפֵּק, כְּמוֹ בְּבֹא עַל אִשְׁתּוֹ נְדָה, הָאֵם חֵיב עַל כָּל בִּיאוֹה וְבִיאוֹה אוֹ לֹא.

הדרן עלך אמרו לו

פרק רביעי – ספק אבל

נאמר בתורה (ויקרא ה-ז-ח) **וְאִם נָפֵשׁ בִּי תִּחְטָא וְעִשְׂתָּהּ אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה', אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ וְלֹא יָדַע וְאִשֶּׁם וְנָשָׂא עֹנוֹ, וּפִירְשׁוּ חֻכְמִים פֶּרֶשְׁתָּ אִשֶּׁם וְנִאמְרָה בְּאִדָּם שֶׁחֲסַתְפָּק אִם עֲבַר עֲבִירָה, שֶׁמִּבֵּיא עַל זֶה 'אִשֶּׁם תְּלוּ'. וְאִמְרוּ בְּמִשְׁנָה (לעיל ב.) 'שִׂיאֵם תְּלוּ' מִבֵּיאִים עַל סֵפֶק אִיסוּר שֶׁאֵם עֲשָׂאוּ בְּשׁוּגָה מִבֵּיא חֲטָאֵת וְאֵם עֲשָׂאוּ בְּמִיד עֹנָשׁוֹ כִּרְת. מִשְׁנֵיתִי דְנָה בְּאוֹפְנֵי חִיּוֹב הַבֵּאת אִשֶּׁם תְּלוּ'.**

משנה

אדם שאכל חתיכת בשר, ואינו יודע מה אכל, **סָפֵק אָכַל חֵלֶב וְסָפֵק לֹא אָכַל חֵלֶב**, אלא שומן, וְאִפְּלוֹ אִם נֹדַע לוֹ שֶׁאָכַל חֵלֶב, אלא שֶׁסָּפֵק אִם יֵשׁ בּוֹ בְּשִׁיעוֹר אִיסוּר, וְסָפֵק

ואף שדעתו שהרשויות אינן מחלקות, מודה הוא שהשבתות נחשבות כגופין מחולקים, ואם כתב אות אחת בשבת זו ואות אחת בשבת אחרת, פטור.

הגמרא מנסה לסייע לדברי רב חסדא, ולהקשות על דברי רבה: **תָּא שְׁמַע – בָּא וְשַׁמַּע רַאִיה מִמִּשְׁנֵיתִי לְדַבְרֵי רַב חֲסָדָא, שְׁהִירִי כִךְ שִׁנִּינּוּ בֵּה, אָמַר לּוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְרַבִּי עֲקִיבָא, הָעוֹשֶׂה מִלְּאכּוֹת הִרְבָּה בְּשַׁבָּתוֹת רַבִּים מְעִין מִלְּאכּוֹה אַחֶת, תֵּיב עַל כָּל אַחֶת וְאַחֶת, וְיֵשׁ לַלְמוּד זֹאת מִקֵּץ וְחוֹמֶר, וְכֵּה נְדָה, שְׂאִין כֵּה תוֹצְאוֹת הִרְבָּה [כּו'] וְחֲטָאוֹת הִרְבָּה, חֵיב עַל כָּל אַחֶת וְאַחֶת, שֶׁבֶת שִׁישׁ בָּה תוֹצְאוֹת הִרְבָּה וּמִיתוֹת הִרְבָּה אֵינִי דִין שִׁהֵא חֵיב עַל כָּל אַחֶת וְאַחֶת. וּבְשֵׁלְמָא – וּמוֹבִינִים דַּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְשִׁית רַב חֲסָדָא, דְּאֲמַר שְׁרִבִּי עֲקִיבָא שְׁנֵת שְׁכָת וְזֹדוֹן מִלְּאכּוֹת בְּעֵי מִינָה – שֶׁאֵל אֵת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּהֵלֵא לִפִּי זֶה הִיִּה הַסֵּפֶק לְגַבִּי יָמִים שְׁבִינְתִּים, מִי תִיִין יִדְעָה לְחֵלֶק – הָאֵם הֵם נִחְשָׁבִים כִּידִיעָה הַמְחַלֶּקֶת בֵּין הַשַּׁבָּתוֹת, אִי לֹא, וְנִמְצָא דְהִינּוּ דְקָאֲמַר לִיה – מִה שֶׁחֵשִׁב לּוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, 'וְכֵה נְדָה' וְכו', כְּלוֹמֵר שֶׁמִּנְדָּה אַחַת שָׁבָא עֲלֶיהָ כְּמָה פַּעַמִּים יֵשׁ לַלְמוּד, שְׁהִירִי זֶה דּוּמָה לְעוֹשֶׂה מִלְּאכּוֹה בְּכְמָה שַׁבָּתוֹת בְּשַׁגָּת שַׁבָּת וְזֹדוֹן מִלְּאכּוֹת, שֶׁאֵף שְׂאִין לִדּוֹן בִּכֵךְ לְחֵלֶק מִחֲמַת הַשַּׁבָּתוֹת שְׁהֵן כְּגוֹפִים חֲלוּקִים, מִכֵּל מְקוֹם יֵשׁ לְחֵלֶק מִחֲמַת יְמֵי הַחוֹל שְׁבִינְתִּים שֶׁהֵם נִחְשָׁבִים כִּידִיעָה בֵּין הַשַּׁבָּתוֹת, וְכֵן הוּא גַם בְּנִדָּה שִׁישׁ בָּה חֵלּוּק מִחֲמַת יָמִים שְׁבִינְתִּים, וְכְמוֹ שִׁבּוּרָא לְהֵלֵךְ. אֲלָא (לְרַבָּה) [לְרַבָּה], דְּאֲמַר שֶׁבְּאוֹפֵן שֶׁל דִּין שְׁכָת מִלְּאכּוֹת הוּא דְּבְעֵי מִינָה – וְהוּא הַסֵּפֶק שֶׁשֶּׁאֵל רַבִּי עֲקִיבָא אֵת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְנִמְצָא לִפִּי זֶה דְּסִפִּיקוֹ הִיִּה לְגַבִּי הַשְּׁכָתוֹת, אִי בְּגוֹשִׁין דְּמִיִין – הָאֵם הֵם נִחְשָׁבִים כְּגוֹפִים חֲלוּקִים וְאִי לֹא, הִרִי קֶשֶׁה, מִהוּ שֶׁאִמְרוּ לּוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שִׁישׁ לַלְמוּד זֹאת מִנְדָּה, שֶׁמִּשְׁמַע שֶׁלִּמְדוֹ הוּא מֵאִשָּׁה נְדָה אַחַת שָׁבָא עֲלֶיהָ כְּמָה בִּיאוֹת, הֵלֵא לְכַאוּרָה אֵין לַלְמוּד מִמֶּנָּה שְׁהִירִי אֵין בָּה גּוֹפִים מְחוּלָקִים, וְאִם כֵּן לִיתֵנִי – הִיִּה לּוֹ לֹמֵר לִשּׁוֹן 'נִדּוֹת', וְלַהּוֹכִיחַ מְדוּנָה שֶׁל הָבָא עַל כְּמָה נָשִׁים נְדוֹת, שִׁישׁ שֶׁם גּוֹפִים חֲלוּקִים, וְחֵיב עַל כָּל אַחֶת.**

מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ (רַבָּה) [רַבָּה], תֵּנִי – אִכֵּן יֵשׁ לִשְׁנוֹת בְּמִשְׁנָה לִשּׁוֹן 'נְדוֹת', וְהִיתָה רֵאִיתוֹ מִהָבָא עַל כְּמָה נָשִׁים נְדוֹת בְּהֶעֱלָם אַחֵד, שְׁהוּא חֵיב עַל כָּל אַחֶת וְאַחֶת, וְכֵן הָעוֹשֶׂה כְּמָה מִלְּאכּוֹת בְּכְמָה שַׁבָּתוֹת בּוֹדוֹן שַׁבָּת וּשְׁגָת מִלְּאכּוֹת חֵיב עַל כָּל אַחֶת וְאַחֶת.**

הגמרא מביאה דעות של אמוראים נוספים בענין זה: **שְׁמַוְאֵל תֵּנִי נְדָה, וְכֵן רַב אִדָּא בְּרַ אֲהֶבָה תֵּנִי נְדָה, כִּיִן שֶׁהֵם סוֹבְרִים בְּבִיאוֹר הַמִּשְׁנָה כִּרַב חֲסָדָא, וְאֵילוֹ רַב נֶתָן בְּרַ אִוְשַׁעִיָא אֲמַר, תֵּנִי 'נְדוֹת', וְכַדְבְּרֵי רַבָּה.**

מקשה הגמרא: וְלָרַב חֲסָדָא, דְּאֲמַר שְׁנֵת שְׁכָת וְזֹדוֹן מִלְּאכּוֹת הוּא דְּבְעֵי מִינָה – וְהוּא שֶׁשֶּׁאֵלֵהוּ רַבִּי עֲקִיבָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דִּימִים שְׁבִינְתִּים מִי תִיִין יִדְעָה לְחֵלֶק, וְאִי לֹא – שֶׁהַסֵּפֶק הוּא הָאֵם יְמֵי הַחוֹל שִׁבִין שַׁבָּת לְשַׁבָּת נִחְשָׁבִים כִּידִיעָה הַמְחַלֶּקֶת בֵּין שַׁבָּת לְשַׁבָּת, כִּיצַד פֶּשֶׁט לּוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֵת סִפִּיקוֹ מִנְדָּה, וְהִרִי נְדָה, מָא' יָמִים שְׁבִינְתִּים תִּיִין יִדְעָה לְחֵלֶק אֵת כֵּה – אִיזָה יְמֵי הִיתֵר יֵשׁ בָּה שִׁיכּוּלִים לְחֵלֶק בֵּין בִּיאוֹה לְבִיאוֹה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבָּא, בְּגוֹן שְׁכָא עֲלֶיהָ בְּנִדּוּתָהּ, וּבְכָלָהּ, וְרַאֲתָה שׁוֹב דָּם וְנִטְמָא, וְחֹזֵר וְכֹא עֲלֶיהָ בְּנִדּוּתָהּ, וּבְכָלָהּ, וְרַאֲתָה וְחֹזֵר וְכֹא עֲלֶיהָ, דְּמִכִּילוֹת – הַיָּמִים שֶׁלֹּאֲחֵר הַטְּבִילָה, שְׁהִיא טְהוּרָה בָּהֶם, תִּיִין יָמִים שְׁבִינְתִּים – הִרִי הֵם דּוּמִים לִימּוֹת הַחוֹל שִׁבִין שַׁבָּת לְשַׁבָּת, וְאוֹתוֹם יְמֵי טְהוּרָה מְחַלֶּקִים בֵּין בִּיאוֹה לְבִיאוֹה, וְכְמוֹ כֵּן לְגַבִּי שַׁבָּת, יְמֵי הַחוֹל שְׁבִינְתִּים מְחַלֶּקִים בֵּין הַשַּׁבָּתוֹת, לְחִיּוּבוֹ עַל כָּל שַׁבָּת וְשַׁבָּת.**

הגמרא מביאה ראייה ממשנתנו לדברי רבה: **תָּא שְׁמַע, בּוֹא וְשַׁמַּע רַאִיה, שִׁנִּינּוּ בְּמִשְׁנֵיתִי שֶׁאִמְרוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, 'הֵבֵא עַל הַקְּטָנוֹת יוֹכִיֵת' שְׂאִין בָּה אֲלָא אֲזִהְרָה אַחַת וְחֵיב עַל כָּל אַחֶת וְאַחֶת' וְהוּא הָדִין לְעוֹשֶׂה מִלְּאכּוֹה בְּכְמָה שַׁבָּתוֹת, וּבְשֵׁלְמָא – מוֹבִינִים דַּבְרֵי רַבִּי לְשִׁית (רַבָּה) [רַבָּה], שְׁהִירִי לְדַעְתּוֹ שֶׁהִיתָה הַהוֹכָחָה שֶׁהַשַּׁבָּתוֹת כְּגוֹפִים מְחוּלָקִים בּוֹדוֹן שַׁבָּת וּשְׁגָת מִלְּאכּוֹת, תֵּינִי דְקָתֵנִי – זֶהוּ שֶׁאִמְרוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לִשּׁוֹן 'קְטָנוֹת', שְׁהִירִי רֵאִיתוֹ הִיא מִהָבָא עַל כְּמָה נָשִׁים כְּטָנוֹת שְׁגוּפִים מְחַלֶּקִים לְחִיּוּבוֹ עַל כָּל אַחֶת, וְכְמוֹ כֵּה הָעוֹשֶׂה**

48 השוּג בַּחֲמָא, וְיִזְדֵּי בְּהֶכְרֵת, וְאֵילֹו בִּשְׁפַחַה חֲרוּפָה אֵין הִדִּינִים כֵּן,
49 ובגמרא יבואר מה הדין בשפחה חרופה.

גמרא

50 שנינו במשנה: 'כל עריות, אחד גדול ואחד קטן, קטן פטור'. תמזה
51 הגמרא: וְהָאֵם – וכאן, בשפחה חרופה, מה הדין, משמע הרי שחייב
52 קטן, ולא יתכן לומר כן, שהרי קטן אינו בתורת עונשים כלל.
53 מתרצת הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה, הֵכִי קִתְּנִי – כך כוונת המשנה, כֵּל
54 עֲרִיּוֹת, אִם הִיָּה אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, קָטָן פְּטוּר וְגָדוֹל חַיִּיב, וְאֵילֹו
55 הָאֵם – כאן, בשפחה חרופה, אִם הִיָּה אֶחָד מֵהֶם קָטָן, גָּדוֹל נָמִי –
56 גַּם כֵּן פְּטוּר. וְמֵאֵי טַעְמָא – מה הטעם בדין זה, כִּיּוֹן דְּהָא מִקְשִׁין
57 אֶחָדֵי – שהרי הוקשו האיש והאשה זה לזה, כְּמוֹ שֶׁהִתְבָּאֵר לְעִיל
58 שְׁדוּרָשִׁים מֵהַפְסוּקִים שְׁחִיב הִקְרָבֵן שֶׁל הָאִישׁ תְּלוֹי בַּחֲבוּב
59 הַמִּלְקוֹת שֶׁל הָאִשָּׁה.

60 הגמרא ממשיכה בביאור המשנה. שנינו במשנה: כֵּל עֲרִיּוֹת אֶחָד
61 נִיעוֹר וְאֶחָד יֵשֵׁן, יֵשֵׁן פְּטוּר. שואלת הגמרא: וְכָאֵן, בִּשְׁפַחַה חֲרוּפָה,
62 הֲאִם כּוּוֹנֶת הַמִּשְׁנָה לֹוֹמֵר שִׁשְׁן נָמִי – גַּם כֵּן חַיִּיב, וְהִרִי יֵשֵׁן אֵינוֹ בֵּן
63 דַּעַת וְאִי אִפְשָׁר לְחַיְיבוֹ עַל כֵּךְ. משיבה הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה,
64 אָמַר רַב, הֵכִי קִתְּנִי – כך היא כוונת המשנה, כֵּל עֲרִיּוֹת, אִם הִיָּה
65 אֶחָד נִיעוֹר וְאֶחָד יֵשֵׁן, הַיֵּשֵׁן פְּטוּר וְנִיעוֹר חַיִּיב, וְאֵילֹו כָאֵן, בִּשְׁפַחַה
66 חֲרוּפָה, אִם הִיָּה אֶחָד עַר וְאֶחָד יֵשֵׁן, אִפְּטִילוֹ אוֹתוֹ שֶׁהִיָּה נִיעוֹר פְּטוּר,
67 מֵאֵי טַעְמָא – ומה הטעם בדין זה, כִּיּוֹן דְּמִקְשִׁין אֶחָדֵי – שֶׁהוֹקְשׁוּ
68 הָאִישׁ וְהָאִשָּׁה זֶה לְזוֹה, כְּמוֹ שֶׁהִתְבָּאֵר לְעִיל, וְאִם הָאִשָּׁה אֵינָה
69 לֹוֹקֶה הָאִישׁ אֵינוֹ חַיִּיב קֶרֶבֶן.

70 הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תַּנִּי תַנָּא קַמֵּיה דְּרַב שְׁשֵׁת – שְׁנָה
71 ה'תנא', אִדָּם שְׁוֹנָה מִשְׁנִיּוֹת וּבִרְיִיתוֹת, בְּרִיתָא זֹו לְפָנֵי רַב שֶׁשֶׁת,
72 עָשׂוּ גִוְמַר בִּיאָתוֹ בְּמַעֲרָה (מתחיל את ביאתו), וְעָשׂוּ מִתְּכַבִּין בְּשִׁאֵין
73 מִתְּכַבִּין, וּבִיאָה בְּדִרְבָּה בְּבִיאָה שְׁלֵא בְּדִרְבָּה, וְנִיעוֹר בְּיֵשֵׁן. אָמַר לִיה
74 רַב שֶׁשֶׁת, מֵאֵי קְאָמְרִית – לגבי איזו אשה אתה שונה דינים אלו, אִי
75 בִּשְׁפַחַה חֲרוּפָה קִתְּנִי – אם ברייתא זו עוסקת בשפחה חרופה, אִם
76 כֵּן קֵשָׁה, אִמָּאִי – מדוע אמרה הברייתא שְׁעָשׂוּ בַּה גִּוְמַר בְּמַעֲרָה,
77 וְהִרִי דוֹקָא גִּוְמַר בִּיאָתוֹ בִּשְׁפַחַה חֲרוּפָה מִיחִיב, כִּיּוֹן שְׁדוּרָשִׁים
78 מֵהַפְסוּק שְׁחִיבָה הַתּוֹרָה רַק עַל בִּיאָה הָרְאוּיָה לְהוֹרַעָה, וְאֵילֹו
79 מַעֲרָה לֹא מִיחִיב. וְתוֹ – ועוד קשה על כך, מִדּוּעַ אִמְרָה הַבְּרִיתָא
80 שְׁעָשׂוּ בַּה מִתְּכַבִּין בְּשִׁאֵין מִתְּכַבִּין, וְהִרִי רַק אִי מִכּוּוֹנָה – אִם הַתְּכּוּוֹנָה
81 לְבִיאָת אִיסוּר מִיחִיבָא – יש לחייבם מלקות וקרבן, אֲבָל אִי לֹא
82 הַתְּכּוּוֹנָה, כְּגוֹן שֶׁנִּפְלַח מִן הַגָּו וְנִתְקַע בַּה, לֹא מִיחִיבָא, שֶׁהִרִי אֵין זֹו
83 בִּיאָה הָרְאוּיָה לְהוֹרַעָה, וּפְטוּרִים עֲלֶיהָ. וְלִשּׁוֹן 'בְּדִרְבָּה בְּשִׁאֵין
84 בְּדִרְבָּה' שֶׁאִמְרָה הַבְּרִיתָא, נָמִי – גַּם כֵּן קֵשָׁה, אִם נִעְמִיד אֵת
85 הַבְּרִיתָא בִּשְׁפַחַה חֲרוּפָה, שֶׁהִרִי רַק עַל בִּיאָה בְּדִרְבָּה בִּשְׁפַחַה
86 חֲרוּפָה מִיחִיב, וְאֵילֹו עַל בִּיאָה שְׁלֵא בְּדִרְבָּה לֹא מִיחִיב, וְמֵאֵי טַעְמָא
87 – מֵה טַעַם שֶׁאֵין חַיּוּב עַל בִּיאָתוֹ אִלּוּ, כִּיּוֹן שֶׁלִּשּׁוֹן 'שְׁכַבְתָּ וְרַע'
88 בְּתִיב בִּפְסוּק (ויקרא יט ב), וּבִיאָתוֹ אִלּוּ אֵינֶן רְאוּיָה לְהוֹרַעָה. וְעוֹד קֵשָׁה,
89 מֵאֵי – מֵה כּוּוֹנֶת הַבְּרִיתָא בְּמֵה שֶׁאִמְרָה שְׁדִין הַנִּיעוֹר בְּדִין הַיֵּשֵׁן,
90 וְהִרִי יֵשֵׁן אֵינוֹ חַיִּיב בַּעֲוֹנָשִׁין, וּמִדּוּעַ יִפְטֹר גַּם הַנִּיעוֹר. מִמִּשְׁיָךְ רַב
91 שֶׁשֶׁת אֵת שְׁאֵלָתוֹ: וְאִי מְדוּבַר בְּבִרְיָאָה בְּשִׁאֵין עֲרִיּוֹת, אִם כֵּן קֵשָׁה,
92 קָא תַנִּי – שֶׁהִרִי אִמְרָה הַבְּרִיתָא שְׁעָשׂוּ אֵת הַגִּוְמַר בְּמַעֲרָה, וּמִשְׁמַע
93 שֶׁבְּמַעֲרָה פְּשׁוּט שְׁחִיב, וְהַחֲדוּשׁ הוּא שְׁדִין הַגִּוְמַר הוּא כְּדִינוֹ,

1 יכול הוא לארס אשה זו, שחציה שפחה וחציה בת חורין, דְּכִרִי רַבִּי
2 עֲקִיבָא. רַבִּי יִשְׁמַעֲאֵל אָמַר, בִּשְׁפַחַה בְּנַעֲנִית שֶׁלֹא נִפְדְּתָה כֻּלָּל
3 הַתְּכּוּב מְדוּבַר, וּמֵאוּרֶסֶת – מִיּוֹחֶדֶת לְעֶבֶד עֲקִיבָא, שֶׁהִיא מוֹתֶרֶת בּוֹ,
4 וְהַמִּשְׁיָךְ רַבִּי יִשְׁמַעֲאֵל וְאִמַר אִם כֵּן, מֵה תִּלְמוּד לֹוֹמֵר – מֵה בִּאָה
5 הַתּוֹרָה לְלַמְדִּינוּ בְּכֵךְ שֶׁכְּתִבָה לִשּׁוֹן זֹו שֶׁל 'וְהַפְדָּה לֹא נִפְדְּתָה',
6 מִשִּׁיב רַבִּי יִשְׁמַעֲאֵל, בִּאֲמַת אֵין חֲדוּשׁ בִּלְשׁוֹן זֹו, אֲלֵא שְׁדִבְרָה
7 תּוֹרָה בְּלִשּׁוֹן בְּנֵי אָדָם, וְלִכֵּן לֹא אִמְרָה רַק 'וְלֹא נִפְדְּתָה', אֲלֵא
8 'וְהַפְדָּה לֹא נִפְדְּתָה'. רַבִּי אֱלֵעָזָר בֵּן עֲזַרְיָה אָמַר, כֵּל עֲרִיּוֹת מִפְּוֹרְשׁוֹת
9 לְגוֹ שְׁדוֹן בְּנוֹת חוּרִין, מְשׁוּיָר לְגוֹ חֲצִיָּה שְׁפַחַה וְחֲצִיָּה בֵּת חוּרִין
10 וּמֵאוּרֶסֶת לְעֶבֶד עֲקִיבָא, וְכַדַּעַת רַבִּי עֲקִיבָא. אַחֲרִים אָמְרִים, נִאֲמַר
11 בַּפְּסוּק (sw) 'לֹא יוֹמְתוּ כִי לֹא חוֹפְשָׁה', בִּשְׁפַחַה בְּנַעֲנִית הַתְּכּוּב
12 מְדוּבַר, וּמֵאוּרֶסֶת – מִיּוֹחֶדֶת לְעֶבֶד בְּנַעֲנִי.

13 שואלת הגמרא: לְרַבִּי יִשְׁמַעֲאֵל, הֲאִמַר שֶׁמְדוּבַר בִּשְׁפַחַה בְּנַעֲנִית,
14 בְּשִׁלְמָא – מוֹבִנָת לִשּׁוֹן הַתּוֹרָה 'וְהַפְדָּה לֹא נִפְדְּתָה', בְּדִקְתָנִי
15 בְּבִרְיָאָה שְׁדִבְרָה תּוֹרָה בְּלִשּׁוֹן בְּנֵי אָדָם, אִלָּא דְּקִתְּנִי – מֵה שֶׁשֵּׁנִי
16 בְּבִרְיָאָה שֶׁמְדוּבַר בְּמֵאוּרֶסֶת לְעֶבֶד עֲקִיבָא, מְנִין לְגוֹ, שֶׁמֵּה
17 מְדוּבַר בְּמֵאוּרֶסֶת לְעֶבֶד בְּנַעֲנִי, וְכַדַּעַת אַחֲרִים שֶׁבְּבִרְיָאָה. מְשִׁיבָה
18 הַגְּמָרָא דְּקִתְּנִי (sw) 'כִּי לֹא חוֹפְשָׁה', מְכַלֵּל – וּמִשְׁמַע מִלְשׁוֹן זֹו
19 שְׁדוֹקָא הִיא לֹא חוֹפְשִׁית אֲבָל דְּהוּא חוֹפֵשׁ – שֶׁהָאִישׁ שָׁבָא עֲלֶיהָ
20 יֵצֵא לְחוּפְשָׁה, וְאֵינוֹ עֶבֶד בְּנַעֲנִי.

21 הַגְּמָרָא מְבַרֶרֶת אֵת דַּעַת רַבִּי אֱלֵעָזָר בֵּן עֲזַרְיָה. שואלת הגמרא:
22 רַבִּי אֱלֵעָזָר בֵּן עֲזַרְיָה הֵינִי רַבִּי עֲקִיבָא, שֶׁהִרִי אֵף לְדַעַתוֹ מְדוּבַר
23 בַּחֲצִיָּה שְׁפַחַה וְחֲצִיָּה בֵּת חוּרִין הַמֵּאוּרֶסֶת לְעֶבֶד עֲבָרִי. מְשִׁיבָה
24 הַגְּמָרָא: אִמְנַם רַבִּי אֱלֵעָזָר בֵּן עֲזַרְיָה סוֹבֵר כְּרַבִּי עֲקִיבָא, אֵךְ לְרַבִּי
25 יִשְׁמַעֲאֵל קָאָמַר – אִמַר אֵת דְּרַבִּי כְּתוּבָה לְדְּבָרֵי רַבִּי יִשְׁמַעֲאֵל,
26 וְכֵן אִמַר לוֹ, לְדִידִי בְּעִלְמָא כְּוֹנֵתִיד כְּבִידָא לִיה – אִנִּי סוֹבֵר בְּכֵל
27 מְקוֹם כְּשִׁיטְתִּךְ, דְּדִבְרָה תּוֹרָה בְּלִשּׁוֹן בְּנֵי אָדָם, וְהָאֵם שְׁאֵנִי – וְכָאֵן,
28 לְגַבִּי שְׁפַחַה חֲרוּפָה, שׁוֹנָה הַדְּבַר, וְהַטַּעַם לְכֵךְ, מְכַדִּי בְּתִיב לִיה קְרָא
29 – מֵאֲחַר שֶׁכֵּבֵר נִאֲמַר בַּפְּסוּק 'כִּי לֹא חוֹפְשָׁה', אִם כֵּן הַפְּסוּק 'וְהַפְדָּה
30 לֹא נִפְדְּתָה' לְמַה לִּי – מֵה הוּא בֹא לְלַמְדִּינוּ. וְכִיּוֹן שֶׁכֵּל הַפְּסוּק
31 מִיּוֹתֵר, שְׁמַע מִיָּה לְחֵכֵי אִתָּא – יֵשׁ לְלַמּוֹד שְׁלַעֲנִין זֶה הוּא נִכְתָּב,
32 לְלַמְדִּינוּ שֶׁמְדוּבַר בַּחֲצִיָּה שְׁפַחַה וְחֲצִיָּה בֵּת חוּרִין.

33 הַגְּמָרָא מְבַאֶרֶת אֵת דַּעַת 'אַחֲרִים' שֶׁבְּבִרְיָאָה, שֶׁמְדוּבַר בִּשְׁפַחַה
34 בְּנַעֲנִית הַמֵּאוּרֶסֶת לְעֶבֶד בְּנַעֲנִי. שואלת הגמרא: לְדַעַת אַחֲרִים,
35 בְּשִׁלְמָא – מוֹבֵן כִּיצַד הוּא יִבָּאֵר אֵת הַפְּסוּק 'וְהַפְדָּה לֹא נִפְדְּתָה',
36 קֶסֶר – הוּא סוֹבֵר שְׁדִבְרָה תּוֹרָה בְּלִשּׁוֹן בְּנֵי אָדָם, וְכוּוֹנֶת הַתּוֹרָה
37 לְשְׁפַחַה בְּנַעֲנִית שֶׁלֹא הַשְׁתַּחֲרַחָה כֻּלָּל. אִלָּא הָאֵ – דְּבַר זֶה, דְּמְדוּבַר
38 שֶׁהִתְאַרְסָה לְעֶבֶד בְּנַעֲנִי, מְנִין. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר קְרָא לְגַבִּי
39 שְׁפַחַה זֹו 'כִּי לֹא חוֹפְשָׁה', אִם אֵינוֹ עֲנִין לְדִידָה – אִם אֵין הַפְּסוּק
40 נִצְרָךְ לְגַבִּי הַשְׁפַּחַה עֲצֻמָּה, שֶׁהִרִי כְּבֵר נִאֲמַר 'וְהַפְדָּה לֹא נִפְדְּתָה',
41 תַּנְהוּ עֲנִין לְדִידָה – יֵשׁ לְלַמּוֹד מִמֶּנּוּ אֵת עֲנִינוֹ שֶׁל הַבּוֹעֵל, שֶׁמְדוּבַר
42 בְּעֶבֶד בְּנַעֲנִי שֶׁלֹא שׁוֹחֵר.

משנה

43 מִשְׁנֵתִינוּ מִמִּשְׁכִּיכָה לְבִאֵר אֵת הַחִילּוּקִים שֶׁבֵּין שְׁפַחַה חֲרוּפָה לְבֵין
44 כֵּל הָעֲרִיּוֹת: כֵּל עֲרִיּוֹת, אִם הִיָּה אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, הַגְּדוֹל חַיִּיב
45 בַּעֲוֹנָשׁ שֶׁאִמְרָה הַתּוֹרָה, וְהַקָּטָן פְּטוּר. וְכֵן אִם הִיָּה אֶחָד עַר וְאֶחָד
46 יֵשֵׁן, הָעַר חַיִּיב וְהַיֵּשֵׁן פְּטוּר. וְכֵן אִם הִיָּה אֶחָד שׁוֹגֵג וְאֶחָד מְזִיד,

נמי - גם כאן, במשנתנו, דקתני לשון 'אמר לו, יש לפרש שמשמע
אפילו עד אחד.
מבררת הגמרא לפי תירוץ זה באיזה אופן עוסקת המשנה. שואלת
הגמרא: והוא עצמו, מאי קאמר - מה הוא משיב לאותו עד אחד
האומר לו שאכל חלב. אילימא - אם נאמר שמדובר באופן דקא
מכחיש ליה - שהוא מכחיש את דבריו ואומר שלא אכל, מי מיידי
- וכי באופן כזה עליו להביא קרבן, והא קתני מציצתא - והרי
שנינו בבבא האמצעית שבמשנתנו, שאם עד אחד אומר לאדם
שהוא אכל חלב, והוא אומר לא אכלתי, פטור מקרבן. אלא ודאי
מדובר באופן דשתיק, ולא הכחיש את העד, ולכן אמרה המשנה
שהוא חייב קרבן. אך עדיין קשה, מציצתא שמיצעת מינה - שהרי
דין זה נלמד מאותה בבא אמצעית של משנתנו, שהרי שם שנינו
שאם עד אחד אומר בו' לו אכלת חלב, והוא אומר לא אכלתי,
פטור, ויש לדייק, טעמא דקא מכחיש ליה - הטעם שפטור מקרבן
הוא מחמת הכחשתו לדברי העד, אבל שתק מישתק - אך אם הוא
שותק, חייב, ואם כן קשה, מה החידוש ברישא.
מתרצת הגמרא: לעולם מדובר ברישא באופן דלא מכחיש ליה,
והכי קתני - וכך הוא ביאור המשנה, אמר לו - אמר לו עד אחד
אכלת חלב, מכא חטאת. ועל זה המשיכה המשנה וביארה בבבא
האמצעית, כשה דקריין אמורים שחייב קרבן, באופן דשתיק, אבל
אם הוא מכחיש ליה, פטור מקרבן.
הגמרא מבררת עתה מניין למדים שיש חיוב חטאת כשהאדם אינו
מכחיש את דברי העד. מבררת הגמרא: ודאדורייתא, מנלן דלא
מכחיש ליה חייב - מניין לומדים דין זה, שאם עד אחד מעיד לאדם
שהוא אכל חלב, והאדם אינו מכחישו, שחייב קרבן. מבארת
הגמרא: דתנו רבנן בברייתא, נאמר בפסוק לענין חיוב קרבן חטאת
(ויקרא ד כח) 'או הודע אליו חטאתו', ויש לדרוש שרק אם הוא עצמו
יודע את חטאו, חייב בקרבן חטאת, ולא שיודיעוהו אחרים שחטא,
ובאופן כזה פטור האדם מקרבן. דנה הברייתא: יכול היית לומר
שאפילו אם אין האדם מכחישו, אלא שותק, יהא פטור, אף שעתה
נודע לו מדברי העד שחטא, תלמוד לומר 'או הודע אליו' מכל
מקום, ללמד שבכל אופן שנודע לו הדבר, חייב קרבן, ואף אם על
ידי עדות של אחרים.
הגמרא מבארת מניין שהברייתא עוסקת בעד אחד. מבררת
הגמרא: כמא עסקינן - באיזה אופן עוסקת הברייתא, שעליו
אמרה שאם אינו מכחיש את העדות חייב, אילימא בתרין - אם
תאמר שמדובר באופן ששני עדים מעידים שאכל חלב, יש
לדחות, תרין ואין מכחישו, קרא בעי - וכי יש צורך בפסוק ללמד
שבאופן ששנים מעידים שאכל חלב והוא שותק, שחייב קרבן,
והרי פשוט הדבר שעדים נאמנים כשאנו מכחישם, ואפילו אם
אמר 'איני יודע'.

באופן דקמכחיש להו - שהאדם עצמו מכחיש את שני העדים
ואומר שלא אכל חלב, ובזה אמרה המשנה שהוא חייב בקרבן, אם
כן מני - כדעת מי סוברת הרישא, כרבי מאיר היא, דאמר בסיפא
של משנתנו, דהכחשה דבי תרי לאו הכחשה היא - שאדם המכחיש
שני עדים המעידים שאכל חלב, אין בהכחשתו כלום, והעדים
נאמנים, אבל לרבנן, יהא הדין שפטור, ואם כן עדיין קשה, מאי
קמשמע לן - מה באה המשנה ללמדינו ברישא, מסיפא שמיצעת
מינה - הרי בסיפא כבר מבואר בפירוש שבזה נחלקו רבי מאיר
וחכמים.
מתרצת הגמרא: באמת הרישא עוסקת באופן שהעידו שני עדים
שאכל חלב, והוא מכחישם, והא קמשמע לן - ובאה המשנה
להשמיענו בסיפא, שדבר זה, שהוזכר ברישא, אינו מוסכם על
הכל, אלא מחלוקת רבי מאיר ורבנן היא, שלפי רבי מאיר חייב
קרבן על פיהם, וחכמים פוטרים, והוא דקמכחיש להו - ובאופן
שהוא מכחיש את עדותם, אך אם הוא שותק, לדברי הכל חייב
קרבן, והסיפא מפרשת את תחילת המשנה.
הגמרא מביאה תירוץ נוסף בביאור הרישא: איכא דאמרי - יש
אומרים שבאמת מדובר ברישא בעד אחד, ואמרו לו' נמי תד קרי
ליה - ואף על עד אחד אומרת המשנה לשון 'אמר', והתחדש
ברישא שאם עד אחד אומר לו שאכל חלב, והוא שותק, חייב
קרבן.
מוכיחה הגמרא שלשון 'אמר' יכולה להתפרש על עד אחד. דתנו
במשנה ביבמות (פס), האשה - אשת איש שהלך בעלה למדינת הים,
וכאן ואמרו לה מת בעליה, ונישאת, ואחר כך בא בעלה, והתברר
שנישאת לשני כשהיא אשת איש, תצא מזה ומזה - עליה
להתגרש מבעלה הראשון, וכן אינה רשאית להשאר תחת השני
ולהנשא לו. דקיימא לן - שהרי מקובל בידינו דאפילו בעדות של
חד - עד אחד עוסקת המשנה. ומכא - מנין לנו שמדובר אף בעד
אחד, מדקתני בסיפא של אותה משנה, אם נישאת שלא ברשות,
ובא בעלה, מותרת לחזור לו, ויש לברר, מאי - מה הם אותם
נישואים 'שלא ברשות', שאינם אוסרים אותה על בעלה, וזה באופן
שנישאת שלא ברשות בית דין (ועד אחד) [ועל פי שני עדים],
כלומר, שהותרה להנשא מעיקר הדין מחמת עדותם של שני
העדים, ולא היה זה היתר מיוחד שנתנו לה בית דין מחמת קולא
שהקילו בעגונה, וכיון שהיתה מותרת בכך מעיקר הדין דינה
כאנוסה, ואינה נאסרת על בעלה. ומכך שהסיפא עוסקת באופן
שהיו שני עדים שמת בעלה, מכלל - משמע דרישא עוסקת באופן
שנשאת ברשות בית דין - על פי היתר מיוחד של בית דין, והיינו
בעד אחד, שמעיקר הדין אינו נאמן להתירה, אלא שסמכו על כך
שהיא עצמה תבדוק היטב ותברר שאכן בעלה מת, וכיון שלא
עשתה כן, שהרי התברר שהוא חי, נאסרת על שניהם. אילמא -
מוכח ממשנה זו, שלפני עד אחד קתני לשון 'אמר', ואם כן הקא

אגרות קודש

ב"ה, ו' אלול, תשכ"ב

ברוקלין.

מר גרשון שיי

שלום וברכה!

במענה למכתבו מה' אלול, שאלתו סדר בלימוד פנימיות התורה שבדורנו נתגלתה בתורת

החסידות.

המשך בעמוד הבא

39 המשנה מביאה דינים נוספים השייכים לזמן אכילת פרס: **אָבֵל אדם**
 40 **אֶלְלִין מִמָּאִין**, וכן אם שָׁתָה מִשְׁקֵין מִמָּאִין, בשיעור שמחמתם נפסל
 41 גופו מלאכול בתרומה, הרי הוא אסור באכילת תרומה. שָׁתָה אדם
 42 רביעית וזו, שנאסר עליו להכנס למקדש, ונכנס למקדש, וְשָׁתָה כְּדִי
 43 אֲכִילַת פֶּרֶס, ולא יותר, חָיִב משום כניסה למקדש כשהוא שותו
 44 יין.
 45 מביאה המשנה תנא החולק בתנאי החיוב של שתיי יין: **רַבִּי אֶלְעָזָר**
 46 **אָמַר, אִם פָּסַק בָּהּ** – אם הפסיק באמצע שתיית הרביעית, שלא
 47 שתאה בבת אחת, **אִי אֵם נָתַן בּוֹ מִים** אפילו כָּל שְׁהוּא, ונכנס
 48 למקדש, פְּטוּר.

גמרא

49 שנינו במשנה: כמה ישא באוכליו, כאילו אוכל קליות, דברי רבי
 50 מאיר.
 51 הגמרא מבררת את דעת רבי מאיר: **אִיבָנָא** להו – הסתפקו בני
 52 הישיבה, **רַבִּי מֵאִיר**, האומר שהשיעור הוא באכילת קליות,
 53 **לְחֻמְרָא קָאָמַר אִי לְקוּלָא קָאָמַר** – כוונתו בזה להחמיר יותר מדברי
 54 חכמים, האומרים שהשיעור הוא בכדי אכילת פרס, או שכוונתו
 55 להקל יותר. ומבאר הגמרא את צדדי הספק: אפשר לומר
 56 דְלְחֻמְרָא קָאָמַר, וְהָכִי קָתַנִּי – וכך יש לפרש את דבריו במשנתנו,
 57 רואים אותו כְּאִילוֹ הוּא אֹכֵל קְלִיּוֹת, שהדרך לאוכלן לאט, אחת
 58 אחת, וכוונתו היא דְאֶפִּילוּ בִּלְוִיָּה יוֹמָא – שאף אם אכל את אותו
 59 כזית במשך כל היום גם כן מצטרפים, וְאֵף עַל גַּב דְּמִתְחַלָּה וְעַד סוּף
 60 יֵשׁ יוֹתֵר מִכְּדִי אֲכִילַת פֶּרֶס, מכל מקום בִּיּוֹן דְּמִשְׁכִּיָּה אֲכִילַתִּיהּ –
 61 מאחר ונמשכה אכילתו כל אותו הזמן הראוי לאכילת קליות אחת
 62 אחת, מְחִיב. ולפי צד זה, **אָמְרוּ לִיה רַבֵּנָן** – השיבו לו חכמים
 63 במשנתנו, דְּעַד שִׁישְׁהָא בְּכַדִּי אֲכִילַת פֶּרֶס הוּא דְּחִיב, אבל אם
 64 נמשכה אכילתו יוֹתֵר מִכְּדִי אֲכִילַת פֶּרֶס, אף שאכלם בשיעור של
 65 אכילת קליות, פְּטוּר. **אִי דְלָמָא** – או שמא נאמר שרבי מאיר לְקוּלָא
 66 קָאָמַר, דְּהָכִי קָתַנִּי – וכך יש לפרש את דבריו, רואים אותו כְּאִילוֹ
 67 אֹכֵל קְלִיּוֹת, שדרך לאוכלן ללא הפסקה, וְהוּא דְלֵא אִיפְסִיק בִּינִי
 68 וּבִינִי – והוא מחייב בתנאי שלא יפסיק בין אכילה לאכילה כלל,
 69 **אָבֵל דְּאִיפְסִיק בִּינִי וּבִינִי** – אבל אם הפסיק באמצע לא מצטרף, וְאֵף
 70 עַל גַּב דְּמִתְחַלָּה וְעַד סוּף הִיא בִּתּוּךְ זִמְנָא שֶׁל בְּכַדִּי אֲכִילַת פֶּרֶס, פְּטוּר.
 71 וְעַל זֶה אָמְרוּ לִיה רַבֵּנָן, בִּיּוֹן דְּמִתְחַלָּה וְעַד סוּף שִׁיעוֹר זִמְנָא שֶׁל בְּכַדִּי
 72 אֲכִילַת פֶּרֶס הוּא, ולא יותר, חָיִב.
 73 הגמרא מביאה ראייה לפשוט ספק זה ממשנתנו: **הָא שְׁמַע, שְׁנִינוּ**
 74 במשנה, וְחֻכְמִים אָמְרִים, עַד שִׁישְׁהָא בְּכַדִּי אֲכִילַת פֶּרֶס מִתְחַלָּה
 75 וְעַד סוּף,

1 מכאן, **דְלֵא שְׁנֵא לְקוּלָא וְלֵא שְׁנֵא לְחֻמְרָא** – בין להקל ובין להחמיר
 2 קָאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ שֶׁתַּמְחוּיִין מִחֻלְקִים.
 3 מקשה הגמרא על הלשון השני: מָכַר שאתה מפרש דְסִיפָא
 4 האומרת 'שני מינין' כוונתה לִמֵּין אֶחָד וְשֵׁנִי תַּמְחוּיִין, מוכח דְרִישָׁא
 5 שאמרה 'מִין אֶחָד', כוונתה לִמֵּין אֶחָד וְתַמְחוּיִין אֶחָד, שהאוכל ממנו
 6 שני חצאי כזית, חָיִב קרבן, ואם כן קשה, פְּשִׁטָא שהאוכל שני
 7 חצאי איסור אחד ובתבשיל אחד, שמצטרפים לחייבו קרבן.
 8 מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּינָא**, החידוש במשנתנו הוא בִּגְזוּן שְׁחִיחָה
 9 לִי דִיעָה בִּינִיתִים – בין אכילת חצי אחד לאכילת החצי השני, ושוב
 10 נעלם ממנו האיסור, וּמִשְׁנַתְנו שְׁנִיָּה אֶלְפָא דְרַבֵּנָא, דְאָמַר
 11 אִין דִּיעָה מִחֻלְקַת לְחֻצִי שִׁיעוֹר, ואם אכל שני חצאי שיעור בשתי
 12 העלמות, חָיִב חטאת. וזה החידוש במשנתנו, שאם אכל שני חצאי
 13 איסור מאותו תמחוי בשתי העלמות, חָיִב קרבן, ואין אומרים
 14 שהדיעה שבינתיים מחלקת בין שני חצאי האיסור.
 15 ומבאר הגמרא היכן שנינו כן בדברי רבן גמליאל: דְתֵנָן בַּמִּסְכָּה
 16 שֶׁבֶת (קה) לגבי הכותב בשבת, שאינו חָיִב עד שיכתוב שתי
 17 אותיות, **הַכּוֹתֵב שְׁתֵּי אוֹתוֹת בְּשַׁבָּת, שְׁנִידוּעַ לוֹ חֹטֵא בִּין**
 18 **אוֹת לאות, אַחַת כֶּתֵב בְּשַׁחֲרִית וְאַחַת כֶּתֵב בְּעֶרְבִית, רַבֵּן גְּמִלְיָאֵל**
 19 **מְחִיב בִּקְרָבָן, וְחֻכְמִים פּוֹמְרִין**. וביאור מחלוקתם הוא, דְרַבֵּן גְּמִלְיָאֵל
 20 קָבַר, אִין דִּיעָה מִחֻלְקַת לְחֻצִי שִׁיעוֹר, ואף שנודע לו חטאו בִּין
 21 כתיבה לכתיבה יש לצרף את שתי הכתיבות לחיוב אחד. וְרַבֵּנָן
 22 סְבָרִי, יֵשׁ דִּיעָה לְחֻצִי שִׁיעוֹר, וכיון שהיתה ידיעה בִּין שני חצאי
 23 השיעור ולא נעשתה כל המלאכה בהעלם אחד, אינו חָיִב קרבן.

משנה

24 לאחר שהתבאר במשנה הקודמת אלו איסורי אכילה מצטרפים
 25 לכזית, מבאר המשנה מה הוא שיעור הזמן המצרף את
 26 האכילות להחשיבן כאכילה אחת, המחייבת. מבררת המשנה:
 27 באותם שני חצאי זיתים שהתבאר במשנה לעיל (א) שהם
 28 מצטרפים לחייבו, כְּמָה זִמְנָא וְשִׁהָא בְּאֶבְלָאִין – בזמן שהוא אוכל את
 29 שני החצאים, כדי שנחשיב זאת כאכילה אחת.
 30 המשנה מביאה מחלוקת בדִּין זה. אומרת המשנה: שיעור הזמן
 31 הוא כְּאִילוֹ אֹכֵל קְלִיּוֹת, כלומר, משערים כמה זמן היה צריך אדם
 32 לאכול כזית זה אם היה מפורר לפירורים קטנים כקליות וְגֵרְעִינִי
 33 חטה, ואוכל אחד אחד, ואם אכל את שני החצאים בזמן זה, חָיִב,
 34 דְכַדִּי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמִים אָמְרִים, אִין אכילותיו מצטרפות, עַד
 35 שִׁישְׁהָא מִתְחַלָּה וְעַד סוּף כְּדִי אֲכִילַת פֶּרֶס – שיעור זמן של אכילת
 36 חצי ככר העשוי ממכות של שמונה ביצים, והיינו שיעור של
 37 ארבע ביצים, ואם אכל את כל הכזית בזמן זה, חָיִב.

המשך מעמוד הקודם

באם אפשר מהנכון ביותר שידבר בזה פא"פ עם המלמדים ומשפיעים לימוד זה בישיבת תומכי
 תמימים אשר בברוקלין, ועד דאז בנדון ידידי יתאים הסדר להתחיל בחלק שלישי של ספר התניא
 לרבנו הזקן, ולאחרי זה קונטרס ומעין מבית ה', ולאחרי זה שער היחוד והאמונה חלק שני מספר
 התניא ולאחרי זה בספר המצות לאדמו"ר הצמח צדק, ובאלו המאמרים שם שלבו חפץ יותר כפי
 המפתח הנדפס שם, והעיקר שיהי' הלימוד כמו בשאר חלקי תורתנו הק' בהקדמת נעשה לנשמע, נעשה
 בלימוד עצמו היינו שמחליט שעליו להצליח בלימוד מבלי להתרשם מזה שכמאמר חז"ל כל התחלות
 קשות, ואמרו חז"ל לא יגעתי ומצאת אל תאמין, יגעתי ולא מצאת אל תאמין.

והרי נמצאים אנו בימי רצון חדש אלול, חדש הרחמים

בברכה לבשו"ט בכל האמור ולכתיבה וחתימה טובה.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 **כא** ...וַיֵּשׁ מִחֲמִירֵין שְׁלֹא יְהֵא רַבּוּי מִיָּם עַל יְדֵיו, אֲלֵא יִנְגַּבְן בְּכַח זֶה בּוֹז לְהַסִּיר מֵהֶם הַמִּיָּם כְּפִי יִכְלֹתוּ
- 2 קֶדֶם שִׁיקְנָחוּ בְּמַפָּה ^[197]. וְטוֹב לְחוּשׁ לְדַבְרֵיהֶם בְּדָבָר שְׁאִין בּוֹ הַפֶּסֶד כָּלָל ^[198]. אֲבָל הַמַּנְהֵג לְחַקֵּל. וְכֵן
- 3 עָקָר.
- 4 וְלִכְן מִתֵּר לְנִגַּב יְדֵיו ^[199] בְּבִגְד שֶׁהִטִּיל עָלָיו תִּינוּק מִי רַגְלִים פְּדִי לְבָטָל אֶת מִי רַגְלִים בְּהַמִּיָּם שֶׁיָּבִאוּ עָלֵיהֶם
- 5 מְנוּגֵב יְדֵיו, עַל־דֶּרֶךְ שְׁנֵת־בָּאָר בְּסִמָּן ע"ז ^[200], וְאִין בּוֹה מִשּׁוּם כְּבוֹם, פִּינן שֶׁהוּא דֶּרֶךְ לְכַלּוֹךְ עַל יְדֵי נִגּוּב יְדֵיו
- 6 וְלֹא דֶּרֶךְ נְקִיּוֹן.
- 7 אֲבָל אֲסוּר לְטוֹל יְדֵיו בְּמִיָּם עַל הַמִּי רַגְלִים פְּדִי לְבָטָלָם, שְׁאֵף שֶׁהַמִּיָּם הַיּוֹרְדִים מִיְּדֵיו נִקְרָאִים שׁוֹפְכִים ^[201]
- 8 - אִין זֶה נִקְרָא דֶּרֶךְ לְכַלּוֹךְ, פִּינן שֶׁהֵם צְלוּלִים וְרֵאוּיִים לְכַבוֹם ^[202], וְשִׁרְיָתָם זֶהוּ בְּבוֹסָם ^[203], לְפִי סְבָרָא
- 9 הָאֲחֵרוֹנָה שְׁנֵת־בָּאָר לְמַעַלָּה, שְׁאוּמְרִים שְׂרִית בְּגָד זֶהוּ בְּבוֹסוֹ אֵף כְּשֶׁאִין עָלָיו שׁוֹם לְכַלּוֹךְ וְטִינוּף ^[204].

ביאורי הלכה

- קפב** שיקנחו במפה - לדעתם שריית בגד זה כיבוסו גם כשהוא נקי, וגם כשהוא בדרך לכלוך, אלא אם כן הוא במעט מים ^[257].
- קפג** הפסד כלל - גם למתירים שרייה בדרך לכלוך יש לחוש שניגוב ריבוי מים שעל ידיו אינו נחשב כדרך לכלוך, שמים רבים לא מתכלכים בידים ^[258], אבל במעט מים הוא דרך לכלוך.
- אמנם, לא חששו להסרת המים שעל הגוף קודם הניגוב ^[259].
- קפד** לנגב ידיו - שלא בחזק כדי שלא יסחוט מי רגלים.
- קפה** וראויים לכיבוס - ולכך יש להזהר שלא להרטיב את קצות השרוול במים בשעת נטילת ידיים או שטיפת כלים ^[262].
- אך אין צריך להזהר שלא לטפטף על שטיח המיועד לניגוב, וכן על סחבות וסמרטוטים המיועדים לכך.
- קפו** זהו כיבוסם - וכל-שכן שאין ליתן עליו מים ממש, אבל מותר ליתן מים צבועים אשר מלכלכים הבגד ^[263].
- קפז** לכלוך וטינוף - אבל לדיעה המקילה בשריית בגד נקי - מותר אף ליטול ידיו על המי רגלים, ואפילו בכוונה להעבירם ^[264].

ציונים והוספות

- (257) דעת הרא"ם המבוארת בקו"א ס"ק א (סד"ה ומ"ש).
- (258) גם אם ידיו מלוכלכות (ע"פ קו"א ס"ק א, וראה שם באופן אחר שהחשש הוא בעיקר כשידיו נקיות קודם הרחיצה).
- (259) כיון שניגוב הגוף הוא מרחיצת הזיעה, ולעולם הוא "דרך לכלוך".
- (ראה שו"ת מגדנות אליהו (ח"ב סי' קו) שלאחר המקוה בשבת קודש מוטב להתנגב במגבת שהיא דבר המיוחד לכך ומותר לכו"ע, מאשר ללבוש את בגדיו כשהוא רטוב, אף שהעיקר הוא שמותר ללבושם כך שהוא דרך לכלוך).
- (260) סעיף ב: שאסור לקרות כנגד בגד שנבלעה בו רביעית מי רגלים ועדיין הוא טופח על מנת להטפית, ואם חוזר ומטפיתו במים דיו ובשבת מנגב בו ידיו.
- (261) כדלעיל סי' קס ס"ה שפסולים לנטילת ידיים.
- (262) ואם נרטב במהלך השטיפה או הנטילה אין לחוש לכך, שהוא מעט מים ודבר שאינו מתכוין, ובקצות השלחן סי' קטז הערה מ הביא דברי המנחת שבת סי' פ שטוב ליזהר להעמיד כלי רחב תחת הכוסות שעל השלחן שלא יזוב המשקה על המפה, והעיר שלפי הנראה אין לזה בית מיחוש משום דרוב המשקים שעל השולחן אינם מלבנים, וגם אלו שמלבנים עכ"פ לא היו אלא מים
- מועטים ואינו מתכוין לליבון כלל, והרי זה דומה ממש לשתיית מים במפה דמותר, וכאן עדיף משתיית מים במפה, דשם הוא פס"ר שישירה, אבל כאן אינו פס"ר, ואם הוא פס"ר הוא פס"ר שלא נחא ליה, וסיים שהנח להם לישראל שאין נזהרים בזה.
- (263) אלא אם כן יש עליו לכלוך וטינוף ממש (ראה בדי השלחן סי' קטז ס"ק מא).
- (264) מי רגלים אינם נחשבים כטינוף ולכלוך (כן משמע קצת (אף שאינו מוכרח) מהלשון "שאיין עליו שום לכלוך וטינוף" (ראה תהל"ד ס"ק י, וי"ב, ובדעה"ש שם ס"ק מב שמי רגלים דומים לשחרות הבגד שאינה נחשבת כללך), ובתהל"ד הקשה שמהתוס' משמע שההיתר לנגב בבגד שיש בו מי רגלים הוא משום שהוא דרך לכלוך, ואם כן להתירין הראשון יהיה אסור לנגב בו משום שהוא לכלוך, ויש שהקשו עוד שאם רוק נחשב כללך כל-שכן מי רגלים (מכון לשבתך ביאור ח, וראה שם תירוצו שמי רגלים נחשבים אמנם לכללך, ולא התירו אלא כשאין דעתו להעבירם, ולא משמע כך ממשט שזע"ר), וכן הקשו שמסיום הסעיף משמע שהם לכלוך ולכך העברה לגמרי של מי רגלים אסורה.
- ואולי יש לומר שאה"נ לדעת המחמירים בשריה בבגד נקי

- 1 ואם יש על בגדו צואה ושאר דבר מטמא - אסור להעבירו אפילו על ידי נגוב הידים אף שהוא דרך
2 לכלוך קטן, בין שמעביר בזה לכלוך יותר גדול קטן, מה שאין בן במו רגלים שאינו מעבירם מהבגד על ידי
3 הנגוב, אלא שמבטלם ומטהרם צד פדי שיוכל להתפלל.
4 ולכתחלה טוב לזהר שלא לקח תינוק בחיקו בשבת אם לא על פר:

הלכות שבת, חלק ב סימן שב, דיני ניקוי וקיפול הבגדים בשבת, המשך סעיף כא:

ביאורי הלכה

קפח] דרך לבלוך - אף אם מסיר תחלה המים מידי. קפח] יותר גדול - ואין זו דרך לכלוך, אלא דרך ניקיון.²⁶⁵
קצ] שמבטלם ומטהרם - גם אם ייתן הרבה מים, לא

ציונים והוספות

מי רגלים נחשבים כלכלוך (שהרי אפילו הצהלת הליכון נחשבת כבעלת תועלת ויש בה משום "מלבן", ואם כן כל דבר קל ייחשב לכלוך, והחילוק היחיד בין סוגי הכלכלוך הוא האם השרייה מסירה לכלוך זה (כרוק ודם סמיכים שעל הבגד) או שמבטלת בלבד (בלכלוך הבלוע בבגד שצריך לכסוס וסחיטה כדי להעבירו), אמנם לדיעה הראשונה ששחרות הבגד אינה נחשבת לכלוך, גם מי רגלים אינם לכלוך, והחילוק בין סוגי הכלכלוך הוא האם העברתם חשובה (כלכלוך ממשי שעל הבגד) עד כדי שייחשב כ"מלבן".
(265) ולדיעה הראשונה אסור משום שצואה נחשבת כלכלוך, וראה לעיל ס"כ שאפילו ע"י יין ושאר משקים

שאינן מלבנים אסור. ובקצוה"ש סי' קט"ז הערה מ"ב שירא שמים יקח לשבת מגבת מכובסת ונקיה לנגב הידים, ומגבת אחרת לקינוח ידי ופיו בשעת הסעודה.
(266) יש שביארו שברביבי מים וכשכוונתו להעבירם אסור אפילו לדיעה הראשונה (מכון לשבת ה"נל, אך לא מוכח מפשט שו"ע).
וראה שו"ת שבט הקהתי (ח"ו סי' קע"א) שדין ש"ז הבלועה בבגד כדין מי רגלים, ומותר לטפח ידי הרטובים על הבגד כדי לבטלן, ואם יש בו ממשות על הבגד, יקנח במטלית או נייר קודם לכן, ולא בחוזק כדי שלא יבוא לידי סחיטת הבלוע בבגד.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות קריאת שמע - לפי לוח "רב יומי"

- 1 א היה קורא קריאת שמע והתחילו מי רגליו שותתין על
2 ברכיו פוסק עד שיכלו לשתות וחוזר לקרות אפילו נפלו
3 על בגדיו ויש בהם טופח על מנת להטפח כיון שהם
4 מכוסין בבגד העליון ואם שהה כדי לגמור את כולה חוזר
5 לראש כמ"ש בסי' ס"ה:
6 ב ואם נפלו מי רגלים בארץ מרחיק מהם ד' אמות ואם
7 הוא מקום שיכולין ליבלע בקרקע במהרה יכול להמתין
8 עד שיבלעו ואין חוששין שמא ישהה בהמתנה זו כדי לגמור
9 את כולה ויצטרך לחזור לראש לפי שאף אם יהיה כן אין
10 כאן איסור במה שקורא קריאת שמע ב' פעמים מפני שהוא
11 כקורא בתורה (ומכל מקום לתתחלה אין לשהות כל כך
12 כמ"ש בסי' פ"ה) אבל אם אירע כן כשעומד בתפלה לא
13 ימתין עד שיבלעו כי שמא ישהה כדי לגמור את כולה
14 ויצטרך לחזור לראש ויגרום ברכה שאינה צריכה אלא
15 ירחיק ד' אמות או יצא לחדר אחר ויגמור שם תפלתו:
16 ג במה דברים אמורים כשבגדו העליון נקי ומכסה על מי
17 רגלים שנפלו על בגדים התחתונים אבל אם לכלוך מי
18 רגלים שבבגדיו הוא מגולה שאף אם ירחק ד' אמות לא

חלק א' סימן עח מי שנצטרך להטיל מים בשעת קריאה:

בזה כיון שאין צואה בבית:

ז חצר קטנה שנפרצה במילואה לגדולה ובגדולה יש
גיפופים העודפים על הפרצה מכאן ומכאן הקטנה אינה
חשובה כבית בפני עצמה אלא הוא כקרן זווית של הגדולה
הואיל ונפרצה לה במילואה והגדולה היא כבית בפני עצמה
הואיל ונשתתיו בה גיפופים מכאן ומכאן לפיכך אם צואה
בגדולה אסור לקרות בקטנה (עד שירחיק כשיעור) אבל אם
צואה בקטנה מותר לקרות בגדולה בלא הרחקה כיון שהוא
כבית בפני עצמו רק שלא יהיה ריחה מגיע אליו וגם שלא
יראנה לדברי האוסרים לעיל סעיף ה' (במה דברים אמורים
כשכותלי אורך הקטנה נכנסים לתוך הגדולה ומופלגים שם
ג' טפחים מכותלי אורך הגדולה שאל"כ אף הקטנה היא
כבית בפני עצמה על ידי גיפופי הגדולה משום נראה מבחוץ
ושוה מבפנים כמו שיתבאר בס' ש"ס):

* * *

ח צואת כלב או חזיר אם נתן בהם עורות מרחיק מהם
כמו מצואת אדם ואם לאו דינן כמו צואת שאר בהמה
חיה ועוף שא"צ להתרחק מהם כלל אם אין בהם ריח ואם
יש בהם ריח אין צריך להרחיק אלא עד שיכלה הריח ולא
יותר חוץ מצואה רכה של חמור הבא מן הדרך ומצואת
חתול ונמיה שהן כצואת אדם לפי שסתמן ריחן רע ולכן
אפילו יודמן פעם אחת שאין להם ריח אסרו כצואת אדם
ואם יש להם ריח צריך להרחיק ד' אמות ממקום שיכלה
הריח וכן הדין בנבלה מסרחת ומכל מקום ההולך בדרך
אע"פ שרואה צואת בהמה כנגדו אם אין הריח בא לו אינו
חושש למיעוט לתלותה בשל חמור אבל בסמוך לעיר יש
אומרים שיש לחוש לפי שרוב בהמות המצוים שם הם
חמורים במקומות שהחמורים מצוים:

ט יש אוסרין לקרות כנגד מי רגלי חמור הבא מן הדרך
וכנגד צואת תרנגולים אדומים (שקורין ענגלי"שן הא"ן
בל"א או אינדי"ק) שתרנגולין אלו צואתן מסרחת מאד
(ולכן היא כצואת אדם שאע"פ שיודמן שאין לה ריח רע
אסור ואם יש לה ריח צריך להרחיק ד' אמות ממקום שכלה
הריח כמו בצואת אדם ולא כצואת שאר עופות שיש להן
ריח) אבל צואת שאר תרנגולים ההולכים בבית דינו כדין
צואת שאר עופות אבל הלול שלהם יש בו סרחון לרוב ולכן
דינו כצואת אדם:

י אסור לקרות קריאת שמע כנגד אשפה שריחה רע (אפילו
אין הריח מצואה מגולה שעליה אלא מהטמונה ומכוסה)
או מצואה שחלפה ועברה ונשאר ריחה שם (והוא שהריח
מגיע אליו):

יא ריח רע שאין לו עיקר כגון שיצא ממנו רוח מלמטה
גזרו עליו חכמים משום ריח רע שיש לו עיקר ואסור
בדברי תורה עד שיכלה הריח ואין צריך להרחיק כלום ואם
יצא מחבירו מותר בדברי תורה מפני שהוא דבר שאי אפשר
ליזהר ממנו שהתלמידים שבבית המדרש קצתם גורסים

א היתה צואת אדם מאחרי אפילו אין לה ריח צריך
להרחיק ממנה ד' אמות שנאמר והיה מחניך קדוש
ומחנהו של אדם דהיינו חנייתו היינו ד' אמות לכל רוח
(שזהו מקומו של אדם כשישכוב ויפשוט ידיו ורגליו כמ"ש
ס' שמ"ט) חוץ מכנגד פניו ששם עיקר חנייתו וצריך להיות
מחנהו קדוש כמלא עיניו ואפילו בלילה שאינו רואה אותה
או שהוא סומא צריך להרחיק עד מקום שהפיקח לא יוכל
לראותה ביום וצדדים שלפניו הרי הם כלפניו ושל אחוריו
כלאחוריו (וצדדין ממש יתבאר בסימן פ"א):

ב ואם יש לה ריח צריך שלא יהיה ריחה בתוך ד' אמות
של אחוריו וצדדין שאל"כ אין מחנהו קדוש לפיכך צריך
להרחיק ד' אמות ממקום שכלה הריח ואפילו אם יש לו
חולי שאינו מריח צריך להרחיק ד' אמות ממקום שכלה
הריח למי שמריח (אבל מלפניו א"צ להרחיק מלא עיניו
ממקום שכלה הריח אלא כיון שאינו יכול לראותה הרי
מחנהו קדוש):

ג ש"ץ המתפלל וצואה בבית הכנסת או באיזה בית
שמתפלל שם אפילו הוא לאחריו בכל הבית צריך הוא
לשתוק עד שיוציאוהו מאחר שמוציא רבים ידי חובתן ואי
אפשר שלא יהיה אחד מן הקהל בתוך ד' אמות ממקום
שכלה הריח ואי אפשר לו לכוין ולשמוע מהש"ץ ואין
הש"ץ מוציא ידי חובתו אלא א"כ שומע ממנו ואם הוא
בפסוקי דזמרה שאינו מוציא אחרים ידי חובתן מותר לש"ץ
לומר כדרכו אם הוא חוץ לד' אמות ובמי רגלים שאין להם
ריח יכולים כל הקהל להרחיק ד' אמות ויכול הש"ץ לומר
כדרכו בכל ענין:

ד היתה במקום גבוה י' טפחים או נמוך י' טפחים ה"ז
רשות לעצמו ונקרא מחנהו קדוש אע"פ שיושב בצדה
ורואה אותה וקורא והוא שאין ריחה מגיע אליו ויש אומרים
שצריך שיהיה רוחב מקום ההוא ד' טפחים על ד' טפחים
ואז הוא מקום חשוב לחלוק רשות לעצמו כמו ברשויות של
שבת ויש לחוש לדבריהם להחמיר בשל תורה:

* * *

ה וכן אם היתה בחדר אחד והוא קורא בחדר אחר אפילו
הפתח פתוח ביניהם והוא יושב אצל הפתח בסמוך לה
ורואה אותה מותר אם אין ריחה מגיע אליו לפי שהפתח
היא כסתום כיון שיש לה גיפופים מכאן ומכאן המבדילים
בין חדר לחדר ויש מי שאוסר מי שרואה אותה אע"פ שהיא
ברשות אחרת והעיקר כסברא הראשונה שכיון שהיא ברשות
אחרת אע"פ שרואה אותה ה"ז כצואה בעששית שאין איסור
כלל בראייתה ואע"כ טוב לחוש לדבריו ואם מעצים עיניו
או בלילה מותר בזה לדברי הכל כיון שהיא ברשות אחרת
וגם אינו רואה אותה:

ו אם העבירו צואה בבית ונשאר עדיין ריח רע בבית יש
להחמיר שלא לקרות בו עד שיכלה הריח אע"פ שהצואה
כבר חלפה ועברה ומכל מקום מי שאינו מריח מותר לקרות

יכול לאכול א"צ להרחיק מצואתו וממי רגליו אפילו הוא
בן ג' וד' שנים (והוא שעדיין לא היה יכול לאכול מימיו
כזית דגן בכדי אכילת פרס) אבל אם היה יכול לאכול פעם
אחת ואח"כ נחלש ואינו יכול דינו כגדול שצריך להרחיק
מצואתו וממי רגליו (ואפילו אינו יכול) ואפילו לא אכל דגן
מימים רבים ואפילו לא אכל מעולם שאף שצואה זו אינה
מדגן מכל מקום (כל שהיה יכול לאכול כזית דגן בכדי
אכילת פרס) בני מעיים מסריחים כל מיני מאכל שיאכל וכל
זה מן הדין אבל טוב וישר לקרות ולהתפלל במקום שהוא
נקי לגמרי אפילו מצואת תינוק בן יומו (אם אפשר בקל
אע"פ שאין איסור בדבר):

* * *

אם היה עומד בתפלה וראה צואה כנגדו ברחוק ד' אמות
(ואינו יכול לחזור פניו ממנה מפני שצריך להחזיר פניו
כנגד בית קדשי קדשים) ילך לפניו כדי שיורקנה מאחוריו ד'
אמות ואם אי אפשר כגון שיש לפניו נהר או דבר אחר
המעכב ילך בכדי שיניחנה לצדדים ד' אמות וכן בקריאת
שמע אם אי אפשר לו ואינו צריך לחזור אלא למקום שפסק
ולא לראש התפלה או הקריאת שמע אע"פ שהתפלל וקרא
כנגד הצואה לפי שאין זה זבח רשעים תועבה כיון שלא
היתה ד' אמות סביבו שבהן לבדם הוא שמחויב לבדוק
שלא תהא בהם צואה אם הוא מקום שראוי להסתפק בצואה
ואם לא בדק בהן פושע הוא ותפלתו תועבה אבל לא
הטריחו לבדוק לפניו כמלא עיניו אע"פ שהוא במקום
הראוי להסתפק בו בצואה:

חלק א' סימן פא דין צואת קטן:

א צואה אפילו יבשה כחרס ואין בה ריח כלל אסור לקרות
כנגדה מן התורה ואפילו יבשה כל כך שאם יורקנה
נפרכת יש להסתפק ולאסור שספק של תורה להחמיר עד
שיתפרך על ידי גלילה שיותר בקל נפרכת על ידי זריקה
מעל ידי גלילה אבל כשהיא נפרכת על ידי גלילה אזי היא
כעפר ומותר לקרות כנגדה אף על פי שלא נתפרכה עדיין
אבל אם תשבר לשנים על ידי גלילה אין זה מועיל ובזמן
הקור שהצואה נקשרת הרבה כאבן יש להסתפק אם מועיל
לקרות כנגדה כי שמא אף ע"פ שנקרשת עדיין שם צואה
עליה ואסור מן התורה כמו בית הכסא שאין בו צואה
שאסור מפני שעדיין שמו עליו כמ"ש בסי' פ"ג וכ"ש זו
שיכולה לחזור לקדמותה על ידי חוס וספק של תורה
להחמיר:

ב מי רגלים שנבלעו בקרקע אם הם מרטיבין היד שנוגעת
בהן אסור לקרות כנגדן ויש אומרים שאינו אסור אלא
בטופח על מנת להטפיה כגון שאם מניח ידו עליהם תעלה
בה ליחות שאם יניחנה על דבר אחר יקבל ממנה ליחות ואם
אין ליחות כל כך מותר ויש לסמוך על דבריהם להקל
בדברי סופרים:

חלק א' סימן פב דין צואה יבשה:

כלילה וקצתם ישנים ומפיחים בתוך השינה לפיכך לא גזרו
על של חבירו לדברי תורה ולכן אפילו אם לומד ביחיד
ואפשר לו לצאת למקום אחר אינו צריך לצאת כיון שלא
גזרו על זה כלל לדברי תורה אבל לקרות קריאת שמע (או
להתפלל) גזרו אפילו על של חבירו עד שיכלה הריח כיון
שלעולם אפשר לו לילך למקום אחר לקרות או להתפלל
שם:

חלק א' סימן עט מי שנזדמן לו צואה בשעת קריאה:

* * *

א מי שמתילד לו רוח בבטנו ומוציא רוחות בבקר וברי
לו שאינו יכול לעמוד על עצמו מלהפית עד שיגמור כל
תפלת י"ח מוטב שיעבור זמן התפלה ממה שיתפלל בלא
גוף נקי שהתפלה יש לה תשלומין שאם נאנס ולא התפלל
שחרית מתפלל מנחה שתים וזה ג"כ אנוס הוא שאי אפשר
לו להתפלל י"ח בלא גוף נקי שגנאי גדול הוא להפית
כשעומד לפני המלך ומדבר עמו וכדי בזיון וקצף שהרי
הצריכו להרחיק ד' אמות כשמבקש להפית בתפלה ואי
אפשר לו לעמוד על עצמו כמו שיתבאר בסימן ק"ג:

ב וכיון שאינו מתפלל תפלת י"ח של שחרית לא יאמר ג"כ
פסוקי דזמרה אלא א"כ יאמר בלא ברכותיה כקורא
בתורה שהם נתקנו בברכה כדי לסדר שבחיו של הקב"ה
קודם התפלה כמ"ש בסימן נ"א נ"ב:

ג אבל קריאת שמע וברכותיה צריך לומר בזמנן אפילו
בלא גוף נקי שאינו נקרא מדבר עם המלך אלא כשעומד
לפניו בתפלת י"ח כמ"ש בסימן ע"ד ואף שיקרא קריאת
שמע בלא תפילין שהתפילין צריכין גוף נקי לא ימתין
ויעבור זמן קריאת שמע כדי לקרותה בתפילין כמ"ש בסי'
ס"ו ואם יראה לו שיוכל לעמוד על עצמו בשעת קריאת
שמע יניח תפילין בין אהבה לקריאת שמע ויברך עליהן
ואח"כ יחלצם מיד אבל הטלית יכול ללבוש ולברך קודם
שיתחיל הברכות שא"צ גוף נקי לציצית:

חלק א' סימן פ ט מי שאינו יכול להשמר מהפית:

* * *

א קטן שיכול לאכול כזית דגן שהם ה' מיני תבואה
שצואת מינים אלו מסרחת אפילו אינו יכול לאכול אלא
על ידי בישול כגון דייסא וכיוצא בה אם אין צריך לשהות
מתחלת כזית זה עד סופו יותר ממה שגדול בינוני שוהה
באכילת פרס ממאכל זה צריך להרחיק מצואתו וממי רגליו
כמו משל גדול אבל אם צריך לשהות יותר מכאן הרי זה
כאוכל עכשיו חצי זית ולמחר חצי זית שכן הלכה למשה
מסיני שאין אכילה מצטרפת לשהייה ארוכה כזו ושיעור
כזית יתבאר בסימן תפ"ו ושיעור פרס בסי' תרי"ב:

ב ואם הקטן הוא חלש ואינו יכול לאכול כזית בכדי
אכילת פרס אף על פי שהגיע לשנים שאחר כיוצא בו

'לקוטי תורה' שיר השירים – הפרשה החסידית

לְרִיחַ שְׁמֵנֶיךָ¹

25 "ומבשרי אחזה אלוה" (איוב יט, כו) – למעלה באור
 26 אינסוף ברוך־הוא, מהותו ועצמותו, הוא רק מחשבה
 27 אחת, "צופה ומביט עד סוף כל הדורות"⁸; "במאמר אחד
 28 יכול להבראות"⁹ – "בראשית נמי מאמר הוא"¹⁰; יוד –
 29 צמצום, הארה אחת; "כל ימי חיי עולם־הבא" – לשון
 30 רבים, שיש כמה; גן־עדן תחתון, וגן־עדן עליון, וימות
 31 המשיח, "גבוה מעל גבוה" (קהלת ה, ז), בכל חמשים אלף
 32 יובלות¹¹; כי כל שיתא אלפי שנים הם רק שמיטה אחת,
 33 ויש בהם גן־עדן תחתון, וגן־עדן עליון, וימות המשיח כו.
 34 ואם כן, "כל חיי העולם־הבא" הוא רק זיו והארה אחת
 35 מאור אינסוף ברוך־הוא, מהותו ועצמותו, ו"לית
 36 מחשבה תפיסא ביה כלל"¹² במהותו ועצמותו. :

37 ב. וזהו "ירידה צורך עליה" – על ידי תשובה, לעלות
 38 לעליון זה להכלל במהותו ועצמותו, ו"יפה שעה אחת
 39 כו" דייקא, בגלות וירידה בגוף גשמי, על ידי תשובה
 40 מעומקא דליבא באתערותא־דלתתא, מהתבוננות
 41 ירידתו ממקום גבוה מאד נעלה:
 42 "דע מאין באת"¹³ – מלמעלה מהחכמה, ו"החכמה
 43 מאין תמצא" (איוב כה, יב) הוא ראשית הגילוי. "ולאן
 44 אתה הולך" – להתלבש בעולם־הזה. אף שלא חטא,
 45 אף על פי כן הוא נתגשם ונפרד ממהותו ועצמותו
 46 בתכלית הריחוק, וצריך להיות מ"מארי דחושבנא"¹⁴,
 47 לידע אינש בנפשו כו, ולעזר רחמנות על ירידתו כו,

1 "לְרִיחַ שְׁמֵנֶיךָ טובים, שֶׁמֶן תורק שֶׁמֶךְ על בֶּן עֲלָמוֹת
 2 אֶהְבֹּךְ" (שיר השירים א, ג);
 3 הנה נשמות שאינן בגוף בעולם־הזה נקראו "עלמות";
 4 "אל תקרי עלמות אלא עולמות"². וְהִנֵּה כְּתִיב (ישעיה נה,
 5 ה): "כִּי בִּעְלִיךְ עֲשִׂיךְ כִּי", הם נשמות שהם בעולם־הזה.
 6 וְהִנֵּה יְרִידַת הַנְּשָׁמָה בְּעוֹלָם־הַזֶּה הוּא יְרִידַת גְּדוּלָּה;
 7 אֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּזֶמֶן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, אֲלֵא אִם
 8 קוּדֵם זְמַן הַגָּלוּת, הוּא גָלוּת וִירִידַת גְּדוּלָּה לְנִשְׁמוֹת
 9 לַהֲתַלְבֵּשׁ וּלְהַתְגַּשֵּׁם בְּגוֹף בְּעוֹלָם־הַזֶּה. דְּהִנֵּה הַנְּשָׁמָה
 10 קוּדֵם בּוֹאָה לְעוֹלָם־הַזֶּה הִיטָה נִהְנֶה מְזִיו הַשְׂכִּינָה.
 11 וְאִיתָא: "מוֹטֵב דְּלִדְיָנָא, וְלִיתִי לְעֵלְמָא דְּאִתִּי" – שְׂכָדָאִי
 12 כָּל יְסוּרֵי גֵיהֶנֶם – לְבֵא אַחֵר כִּף לַתְּעֻנּוּג גִּן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן
 13 אֲפִילוּ. וְיֵשׁ גִּן־עֵדֶן תַּחְתּוֹן וְגִן־עֵדֶן עֲלִיוֹן. וְכִשְׁהַנְּשָׁמָה
 14 צָרִיכָה לְעֵלוֹת לְגִן־עֵדֶן עֲלִיוֹן, יֵשׁ עוֹד גֵּיהֶנֶם מִקּוּדֵם
 15 הַנִּקְרָא "נְהַר דִּינּוּר"⁵ ד'נגיד ונפיק" (דניאל ז, י), ואם כן מה
 16 צוּרָה, וְלָמָּה יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְעוֹלָם־הַזֶּה – יְרִידַת גְּדוּלָּה
 17 בְּזוֹ?
 18 אִם יְרִידַת זוֹ – צוּרָה עֲלֶיהָ. וּמַה עֲלֶיהָ יוֹתֵר כִּנ"ל?
 19 הִנֵּה אִיתָא: "יִפָּה שְׁעָה אַחַת בְּתִשְׁבָּה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים
 20 בְּעוֹלָם־הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם־הַבָּא". דְּהִנֵּה, כָּל חַיֵּי
 21 עוֹלָם־הַבָּא – גִּן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן וְיִמּוֹת הַמְּשִׁיחַ וְכו' – הוּא
 22 רַק זִיו הַשְׂכִּינָה, הָאָרֶה אַחַת; "בִּיּוֹד נִבְרָא עוֹלָם־הַבָּא"⁷
 23 – יוֹד צִמְצוּם גְּדוֹל וּמַחְשָׁבָה אַחַת, כְּמוֹ לְמַשֵּׁל אוֹת אַחַת
 24 לְגַבֵּי עֲצָמוֹת מַהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ.

7. (מנחות כט, ב).

8. (נוסח ברכת זכרונות. וראה לקמן יז, ד. כא, ב ובכמה מקומות).

9. (אבות ה, א).

10. (ראש השנה לב, א).

11. (חמשים אלף יובלות. . שיתא אלפי שנים הם רק שמיטה אחת; ו"יפה שעה אחת כו" דייקא, בגלות וירידה בגוף גשמי, על ידי תשובה מעומקא דליבא באתערותא־דלתתא, מהתבוננות ירידתו ממקום גבוה מאד נעלה:
 התורה על הפסוק (בדבר כה, ג): "שש שנים תורע שָׁדֶךְ – שית אלפי שנים, שש שנים תזמר כרָמְךָ – רמז על שיתא אלפי שמישין, ואספת את תבואתה – תבואת ה', שאחר שיתא אלפי שמישיות יהיו בני העולם הבא, שתפעול הבינה שהם חמשים אלף יובלות שכולם מנוחה".

נזכר גם לעיל נשא כ, ד. ואתחנן ז, ג. וראה גם ספר המאמרים תס"ב עמוד רכו, ונעם הגזרות באור התורה קרח עמוד תרסח. מאמרי אדמו"ר האמצעי נ"ך עמוד רד. וְהִל אור עמוד תקנח).

12. (תקוני זמר בהקדמה יז, א).

13. (אבות ג, א; דע, מאין באת ולאן אתה הולך".

14. (ראה זמר קרח קעה, א. תניא פ"ק כט).

1. (נאמר כליל שבת פרשת תצא תס"ג בעיר בודאב. הנהת כבוד קדושת אדמו"ר האמצעי נדפסה במאמרי אדמו"ר הזקן כתובים חלק ב עמוד יח, ונעם הגזרות אחרות – באור התורה שיר השירים עמודים מד, נ. מאמר אדמו"ר האמצעי המיוסד על מאמר זה נדפס במאמרי אדמו"ר האמצעי נ"ך עמוד רב).
 2. (תקוני זמר בהקדמה יז, ב. וראה גם על פסוק (שיר השירים א, ג) "עלמות אהבוך" – זמר חלק ג עא, ב. עבודה זרה לה, ב).

3. ונעין מזה ברבות, בא, סוף פרשה ט"ו. ונשם פסקא לא: "העולם הזה ארוסין יהיו, שנאמר (הושע ב, כא): וארשתוך לי לעולם. . אבל לימות המשיח יהיו נשואין, שנאמר: כי בעליך עשיר".

זמר חלק ג', תצא (דף רע"ז, א'). ונשם: "לא יוכל שלחה – בגלותא – כל ימיו" (תצא כב, יט). בגין ד'לו תהיה לאשה" (שם). כמה דאתמר "וארשתוך לי לעולם", וקרא אחרינא, "כי בועליך עושיך יי' צבאות שמו". . דאף על גב דשכינתא אידיה בגלותא, קודשא בריך הוא לא זן מנה".

4. (תניגה טו, ב).

5. (בתורת חיים וישראל קצו, ב; "נהר דינו" – שטובלים בו הנשמות שיבוררו וילובנו מאש זרה (ולא בגיהנם שהוא אש ששורף ומכלה)).

6. (אבות ד, יז).

כָּלִי ו"מְכוֹן לְשִׁבְתָּךְ פְּעֻלַּת ה' כו" (בשלה טו, יז), "יָאֵר ה' פָּנָיו
אֵלַיךְ" (נשא ה, כה), שְׁעַל יְדֵי זֶה כַּמִּים הַפָּנִים כו" (משלי כו,
יט), יִחְזוּר פָּנָיו גַּם בֵּן בְּתִשׁוּבָה.

וְזֶהוּ גַם בֵּן עֲשֶׂרֶת יָמֵי תִשׁוּבָה, הוּא חֲזָרָת "פָּנִים
בְּפָנִים";

כִּי כָל הַשָּׁנָה, אֵף שְׁעוֹבָדִים אֶת ה' כו' – הוּא בְּחִינַת
עוֹרָף, "כִּי פָנוּ אֵלַי עוֹרָף וְלֹא פָנִים" (ירמיה ב, כו), כִּי כָל
עֵקֶר חַיִּית הָאָדָם, וְכָל הַחוּשִׁים – רֹאֵיהֶם וְשִׁמְעֵהֶם, דִּיבּוּר,
רִיחַ הוּא בְּפָנִים, וּבְעוֹרָף הוּא רַק עֵצֶם כו', כְּמוֹ בֶּן צָרִיר
לְהַחֲזִיר כָּל עֵקֶר נְקוּדָת לִבּוֹ וּרְצוֹנוֹ, וּמַחֲשָׁבָה דִּיבּוּר
וּמַעֲשָׂה – רַק לֵה' לְבָדּוֹ, וּכְאֲמָרוֹ (תהלים עג, כה): "מִי לִי
בְשִׁמְיָם? כו" 20 – גִּן-עֵדֶן תַּחְתּוֹן וְגִן-עֵדֶן עֲלִיוֹן כו', שֶׁהוּא
רַק זֵיו וְהָאָרֶז אַחַת כִּנ"ל.

וְקוֹדֶם עֲשֶׂרֶת יָמֵי תִשׁוּבָה – כָּל חוֹדֶשׁ אֱלוּל – מְעוֹרֵר
י"ג מִדּוֹת הֶרְחָמִים, שְׁעַל יְדֵי זֶה יִהְיוּ עֲשֶׂרֶת יָמֵי תִשׁוּבָה
"פָּנִים בְּפָנִים", "אֶחָד בְּאֶחָד" (איוב מא, ח), "בְּכָל נַפְשֶׁךָ וְגו'"
(ואתחנן ה, ח), לְהַכְלִיל וּלְהַבְטִיל בְּמַהוּתוֹ וְעֲצֻמּוּתוֹ, רַחֲמִים
רַבִּים, "וְרַב חֶסֶד":

ד. וְהִנֵּה כָּל זֶה הוּא בְּנִשְׁמוֹת שֶׁהֵם בְּעוֹלָם-הָהָא, בְּגִלּוֹת
וִירִידָה גְדוֹלָה כו', אֵף הוּא עַל יְדֵי תִשׁוּבָה כִּנ"ל, ו"בְּמִקּוֹם
שֶׁבַע תִּשׁוּבָה עוֹמֵד כו" 21, אֲבָל הַנִּשְׁמוֹת שֶׁבְּגִן-עֵדֶן,
שֶׁהֵם בְּחִינּוֹת צִדִּיקִים גְּמוּרִים, שִׁמְשִׁיגִים מִזֵּיו הַשְּׂכִינָה
כִּנ"ל, וְאֵם בֵּן, עַל יְדֵי מֶה הוּא עֲלִייתָם לְהַכְלִיל כו' –
שְׂאִינוּ שִׁיךְ אֶצְלָם לֵב נִשְׁבֵּר מְעוֹמֵקָא דְּלִיבָא כו'?

וְזֶהוּ "לְרִיחַ שְׁמִנִּיף טוֹבִים כו', עַל בֵּן עֲלָמוֹת אֶהְבּוֹךְ".
וּפִירִשׁוּ: שְׁעַל יְדֵי הַתּוֹרָה שֶׁעֲסָקוּ בָּהּ בְּחִינּוֹת בְּעוֹלָם-
הָהָא מְלוֹבָשִׁים בְּגוֹפִים, שֶׁהַתּוֹרָה נִתְלַבֶּשֶׁה גַּם בֵּן בְּדָבָרִים
גִּשְׁמִיִּים.

וְזֶהוּ "שִׁמְן תוֹרַת שְׁמֶךְ": "כָּל הַתּוֹרָה שְׁמוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ-הוּא" 22 – הוֹרֵק מִכְּלִי אֶל כְּלִי בְּהַשְׁתַּלְשָׁלוֹת
לְהַתְלַבֵּשׁ בְּעוֹלָם-הָהָא בְּדָבָרִים גִּשְׁמִיִּים, וְכָל מֶה שֶׁהוֹרֵק
לְמַטָּה כו' רִיחוֹ נוֹדֵף יוֹתֵר. כְּמוֹ שְׂאֵנוּ רוֹאִים בְּשִׁמְן גִּשְׁמִי,
שְׂמָה שְׁהִיָּה לְמַעַלָּה – בְּשֶׁהוֹרֵק מִכְּלִי אֶל כְּלִי נַעֲשֶׂה

בְּלֵב נִשְׁבֵּר עַל חִי' דְּנִשְׁמָתָא. וּמִמִּילָא הוּא נִמְשָׁךְ
בְּהַשְׁתַּלְשָׁלוֹת רַחֲמִים עַל בְּנֵי, חִי', וּמְזוּנֵי – "זְכַרְנוּ לְחַיִּים
כו" 15.

וְזֶהוּ "בְּרַחֲמִים גְּדוֹלִים אֶקְבֹּצֶךָ" (ישעיה נד, ז): עַל יְדֵי
תִשׁוּבָה מְעוֹמֵקָא דְּלִיבָא, בְּהַתְּבוֹנְנוֹתוֹ כִּי "רִגַע קָטָן
עֲזֹבְתִיךָ" (ישעיה נד, ז) – שֶׁהָעֲזִיבָה הוּא רַק "רִגַע קָטָן" –
מַחֲשָׁבָה אַחַת – כָּל שִׁתָּא אֶלְפֵי שְׁנִין, וְגִן-עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן,
וְגִן-עֵדֶן הָעֲלִיוֹן, וַיְמוֹת הַמְּשִׁיחַ, וְהַתְּחִיית הַמֵּתִים, וְכָל
הַחֲמִשִּׁים אֶלֶף יוֹבְלוֹת 16.

וְאִי לְזֹאת, יִרִידָתוֹ לְעוֹלָם-הָהָא הִיא יִרִידָה גְדוֹלָה, עַל
יְדֵי זֶה מְעוֹרֵר תִּשׁוּבָה מְעוֹמֵקָא דְּלִיבָא, רַחֲמִים רַבִּים
מִמַּהוּתוֹ וְעֲצֻמּוּתוֹ, לְהַמְשִׁיךְ י"ג מִדּוֹת הֶרְחָמִים, שֶׁלֹּא
יִכּוֹל לְהַתְמַשֵּׁךְ בְּכָלִי אַחָד רַק בִּי"ג מִדּוֹת: "ה' ה' אֵל
רַחוּם וְגו'" (תשא לד, ו), ה' – הַמְּשַׁכָּה מִמַּהוּתוֹ וְעֲצֻמּוּתוֹ,
שִׁיחִיָּה ה' – י"ג מִדּוֹת כו'.

ג. וְזֶהוּ "כִּי בּוֹעֲלִיךָ עוֹשִׁיךָ וְגו'". וְאִיךָ שִׁיךְ אֶצְלוֹ יִתְבַּרְךָ
שִׁי"אֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוֹף 17 – לְגַבִּי נִשְׁמוֹת רוּחָנִיּוֹת לְשׁוֹן זֶה?
וּכְתִיב (ישעיה סב, ה): "כִּי יַבְעַל בַּחוּר בְּתוֹלָה וְגו'!"

אֵף הִנֵּה אֵיתָא עַל זֶה (סנהדרין דף כ"ב, ב'): "אֵין אִשָּׁה
בּוֹרֶתָת בְּרִית כו" 18. דְּהִנֵּה, עַל יְדֵי יִרִידָתָהּ בְּעוֹלָם-הָהָא
בְּגִלּוֹת, נִתְגַּשְׁמָה וְנִטְמָטֵם לְבוֹ וְהִיא לְאָבֵן – אֵף שְׂאִינוּ
נִפְשׁ הַחוּטָאָת בְּאִיסוֹר חֲסִי-וְשִׁלּוּם, גַּם עַל יְדֵי הִיתֵר
בְּשְׂאִינוּ מְקֻדָּשׁ עֲצָמוֹ כו', וְעַל יְדֵי הַתְּעוֹרְרוֹת רַחֲמִים
רַבִּים – אֲתַעְרוּתָא-דְּלַעֲלִיא בִי"ג מִדּוֹת הֶרְחָמִים – נִפְתַּח
לְבוֹ, שִׁישׁ פֶּחַ בְּמִדָּה זֹו לְפִתּוּחַ מִי שְׁלֹבוֹ אֵטוּם כְּבִתּוּלָה 19.
כְּמוֹ שְׂאֵנוּ רוֹאִים בְּאָדָם אֲכֹזֵר – שְׁלֹבוֹ אֵטוּם,
וּכְשֶׁמְעוֹרְרִים לוֹ אֵיזָה רַחֲמָנוּת – נִפְתַּח לְבוֹ.

וְזֶהוּ "כִּי בּוֹעֲלִיךָ עוֹשִׁיךָ": עַל יְדֵי תִשׁוּבָה מְעוֹמֵקָא
דְּלִיבָא, בְּהַתְּבוֹנְנוֹת כִּי "ה' צָבָאוֹת" – הֵם כָּל חִי'
עוֹלָם-הָבָא כו' – הוּא רַק "שְׁמוֹ"; "הוֹדוּ עַל אֶרֶץ וְשָׁמַיִם"
(תהלים קמח, יג), זֵיו הַשְּׂכִינָה וּמְקוֹר נִשְׁמָתוֹ הוּא גְבוּהָ מְאֹד
נַעֲלָה כו', וִירִידָתָהּ הוּא יִרִידָה גְדוֹלָה כו', עַל יְדֵי זֶה הוּא
מְעוֹרֵר י"ג מִדּוֹת כו' בְּרַחֲמִים רַבִּים, לְפִתּוּחַ לְבוֹ שִׁיחִיָּה

15. (נוסח התפלה – הוספה בברכת אבות בעשרת ימי תשובה).

16. (ועיין מזה בדבור המתחיל "להבין פירוש הפסוק מי אל כמוך" (לעיל נצבים טא, א)).

17. (נוסח פיוט "גדל". פירוש המשניות להרמב"ם סנהדרין פרק חלק – היסוד השלישי).

18. (אלא למי שעשאה כלי שנאמר: 'כי בועליך עושיך ה' צבאות שמו').

19. (לבו אטום כבתולה: כבא בתרא יב, ב).

20. (ראה לעיל פרשת ראה כה, א: "מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ כו').

שמים וארץ – גן עדן עליון ותחתון, בכלם לא חפצתי רק אותך יתברך בלבד".
ועל דרך זה בכמה מקומות. ובשרש מצות התפלה פרק מ – דרך מצותיך קלת
א: "וכך היה נשמע הלשון ממזרינו ורבינו נשמנו עדן בדביקותו שהיה אומר
בזה הלשון: איך וויל זאך נישט, איך וויל נישט דאין גן עדן, איך וויל נישט דאין
עולם הבא כו', איך וויל מער נישט אז דיר אליין".

21. ("צדיקים גמורים אינם עומדין". – ברכות לד, ב. וראה ספר המאמרים
תש"ט עמוד 183 בהערה).

22. (ראה רמב"ן בהקדמתו על התורה ובכמה מקומות).

18 והתבוננות.
19 אף צריך שיהיה התגלות נקודת לבבו, שיהיה רצון
20 אחד לבדו יתברך. ובכל אחד מיישראל יש אהבה
21 מסותרת, כל חד לפום שיעורא דיליה, בגילוי בתפלה:
22 יש מתפלל בבחינת "צעק לבם" (איכה ב, יח), אף שרואה
23 בעצמו שהוא מגושם ומלוכלך בתאוות ומדות גשמיות,
24 אף עם כל זה האמת אינו בן, כי הוא רק שקר מ"עלמא
25 דשקרא", והאהבה הנ"ל הוא האמת.
26 ולכן נקרא כנסת ישראל בשם "אגוז" – "אל גנת אגוז
27 ירדתי"²⁷; כמו האגוז²⁸ שיש בו מוח, וקליפה המכסה,
28 כמו בן בגשמות כו', בעודן בגוף בעולם הזה. וזהו סוד
29 האהבה מסותרת²⁹ הנ"ל.
30 אף על ידי מה יכולה לבא לגילוי רב?
31 הוא על ידי התעוררות סוד העליון – "ישת חשך
32 סתרו כו'" (תהלים יח, יב) – לבא להתגלות, על ידי זה מתגלה
33 סוד התחתון – אהבה כנ"ל³⁰. וזהו "נכנס יין יצא סוד"³¹:
34 על ידי תשובה יוצא הסוד העליון והסוד התחתון כנ"ל.
35 וזהו "מי גלה רז זה לבני כו"³².

צדק צה, ב).

29. (נתבאר בארוכה במאמרי אדמור האמצעי שם עמוד ריט).

30. כמו שנתבאר בדבור המותחיל "כי תהיין לאיש שתי נשים כו", עיין
שם (שנאמר ביום השבת פרשת תצא תקס"ג – נדפס לעיל תצא לו, ד, ובנוסח
אחר – בסה"מ תקס"ג ע' תשיט).

31. (ערובין סה, א. סנהדרין לח, א. וזה חלק ג לט, א).

32. (שקת פח, א).

1 למטה ריחו יותר, כמו בן התורה – "נעוץ סופן
2 בתחלתו"²³, "סוף מעשה במחשבה תחילה"²⁴, על ידי זה
3 יש להם עלייה להכלל כנ"ל.

4 וזהו "על פן עלמות" – הם נשמות שאינם בגוף
5 בעולם הזה – "אהבוך", הוא אהבה רבה, "רב חסד", "כי
6 טל אורות טליך" (ישעיה כו, יט), "כל המשתמש באור תורה
7 – אור תורה מחייהו" (בכתובות קי"א, ב').

8 וזהו "טובים" – לשון אור – "את האור כי טוב" (בראשית
9 א, ד).

10 והנה, על ידי תשובה מעומקא דליבא בעוד הנשמה
11 בעולם הזה, יכול לעלות ולהגיע גם בן לאהבה רבה
12 כנ"ל. וזהו "ישקני מנשיקות פיהו וכו'" (שיר השירים א, ב).

13 והנה איתא²⁵: "ערכים עלי דברי סופרים יותר מיינה
14 של תורה" – הן המאה ברכות שמברכין בכל יום: "ברוך
15 אתה ה'", שהן מ"דברי סופרים", שיהיה התגלות
16 והמשכה "מן העולם ועד העולם" (תהלים קו, מח), "אלקינו"
17 – שיהיה "אלקינו", לא למעלה בחינת²⁶ כו', רק בשכל

23. (פיט "לכה דודי").

24. (ספר יצירה פרק א מושנה ז).

25. (עבודה זרה לה, א. וראה לעיל מסעי צב, ג).

26. "שיהיה אלקים דוקא בבחינת גילוי בלב ולא שיהיה רק בשכל ומחשבה
לבד בבחינת מדיק". – מאמרי אדמור הנקן כתובים הנ"ל עמוד כג).

27. (כנסת ישראל בשם "אגוז" – "אל גנת אגוז ירדתי". שיר השירים ו, יא. רשי
על הפסוק. שיר השירים רבה ו, יא).

28. (נתבאר במאמרי אדמור האמצעי ג"ך עמוד ריח. ספר החקירה להצמח

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

12 ועולה מבחי' רעוא דכ"ר וזהו ירידה בעוה"ז לצורך
13 עליי' ולפי' הב' הנ"ל במחשבה שהוא הרצון הפשוט
14 דרעוא דכ"ר עליה זו למעלה גם מרעוא דכ"ר והוא
15 בבעל הרצון עצמו כנ"ל וזהו התורה שלמעלה
16 מתשובה ומע"ט כנ"ל דישאל ותורה שרש א' להן
17 בעצמו' בעל הרצון הקדום (ואמר במדרש ז' דברים
18 קדמו לעולם תורה ותשובה כו' מחשבתן של ישראל
19 קדמה לכולן כמו כן א' במי נמלך ברצון הפשוט
20 בנשמותיהן כו' וכן בזהר א' זכאין ישראל דקב"ה
21 אתרעי בהן כו' וכנ"ל בענין אורייתא קדישא וישראל
22 קדישין כו' ע"כ א' ג' קשרין הן ישראל מתקשרין

1 (נב) וגם הנה אחר כל הנ"ל יובן בתוס' ביאור ענין
2 ירידת הנשמה בעוה"ז שירידה זאת לצורך
3 עליי' היא כנ"ל בהיות מבואר למעלה בשרש ישראל
4 שעלה במחשבה עילאה סתימאה שהוא בחי' ח"ע
5 הפשוטה שבעצמות המאציל שלמעלה מבחי' אותיות
6 כו' אבל אין זה ערך לגבי הרצון הפשוט שנקרא רעוא
7 דכ"ר שלמעלה גם מן ח"ע הפשוטה כי בכל מקום עד
8 רום המעלות בחי' הכתר למעלה נבדל בערך מבחי'
9 החכמה כו' (כמ"ש והבדילה הפרכת בין קדש דח"ע
10 לקה"ק דכתר כו' וע"י תשובה ומע"ט בעוה"ז תתעלה
11 נפש ישראל זה למעלה משרשו בח"ע והוא שנכלל

7 שזהו בחי' אור דתורה כו' והב' בין ישראל לעמי' שזהו
8 שרש ישראל לי ראש שנקרא ראשית כמו התורה
9 ואח"כ הבדלה ג' בין יום הז' כו' וג' אלה שרש אחד
10 להם כנ"ל דתורה וישראל ושבת שרש א' להם וזהו
11 ה'בוח' בתור' הבוחר בעמו ישראל כו' וכמ"ש במ"א
12 וד"ל:

חזינוך. להבין הפרש שבין תפלה לתורה. טד"פ

1 באורייתא כו' וזהו בשביל ישראל שנקראו ראשית
2 ובתורה נאמר ה' קנני ראשית דרכו ברצון הפשוט כו'
3 וד"ל) וזהו ענין ד' הבדלות המבדיל בין קודש לחול
4 היינו מ"ש והבדילה הפרכת בחי' צמצום דמק"פ
5 שמבעל הרצון להיות רצונו ש"מ שהוא בחי' רעוא
6 דכ"ר בכלל ואחר כך ג' הבדלות א' בין אור לחושך

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

24 בה' גם שלא מצד ההתבוננות והטעם והיינו מפני
25 שנמשך בהם מבחי' דעת עליון, שהוא למעלה מההארה
26 הנמשכת להיות מושג בשכל הנבראים הנק' שעור ה'
27 ומתלבש בחי' זו בנשמות ישראל בהכרה בלי שום דעת
28 המושג כמ"ש וז"ס מ"ת שבשבעות שכמו"כ כל
29 המצות מעשיות הם המשכות אורות עליונים ע"י מעשה
30 גשמיות שהוא ע"ד המשכת דעת עליון ע"י החטה
31 בלמטה מהדעת ולכן הי' פתח דבריו ית' אנכי ה' אלקיך
32 אשר הוצאתיך מארץ מצרים (שמות כ' ב') ירצה בזה
33 שהפליא מעלת ישראל על המלאכים שהם אינן
34 מקבלים מזונם וחיותם מבחי' מיצרים וגבולים שהם
35 השיעורים הגבוליים דשעור ה' כ"א מבחי' אנכי
36 שלמעלה מההשגה הנגלית והוא בחי' הכתר שנמשך
37 בשבועות והנה הארת הכתר הוא בחי' הארת פנים ש"ע
38 נהורין אר"ך וק"ן שנמשך בחכמה וז"ס שתי הלחם על
39 המשכת הארה זו והמשכת החסדי' בנו"ה ומשם
40 במלכות, כי החטה שרשה מבחי' דעת שבעולם התהו
41 ע"כ כחה יפה להמשיך בחי' ההעלם לידי גילוי אך
42 ההפרש בין מזה דפסח לחמץ דשתי הלחם כי
43 בשבועות שהוא גילוי הכתר גם החמץ יכול לעלות [כי
44 בפסח גילוי דעת הנעלם הי' בלמטה מהדעת לכן הי'
45 מזה קטנות משא"כ שבועות גדלות ב' גלוי הדעת
46 הנעלם בדעת ממש שהרי פנים בפנים דבר ה' עמהם]:

מצות הקרבת וספירת העומר

1 (ג) והנה כ"ז הוא ענין בחי' מנחת העומר שהוא בחי'
2 שעורה שעור ה' המתגלה בפסח והיא ראשית
3 קצירכם שהוא ענין השגת הנפש בחי' גילוי אור א"ס
4 כ"ה איך הוא ממכ"ע וסוכ"ע לכל נפש כפי אשר תוכל
5 שאת ההשגה וכאשר יעמיק האדם ויתבונן גדולתו ית'
6 כל חד לפום שיעורא דילי' הבא משעור ה': אך
7 בשבועות הוא גילוי בחי' חטה והוא ענין מצות שתי
8 הלחם שנצטוינו להקריב בו כמ"ש ממושבתיכם תביאו
9 לחם תנופה שתים שני עשורונים סלת תהיינה חמץ
10 תאפינה וגו' (ויקרא כ"ג י"ז), ובחי' חטה נק' מאכל
11 אדם שהוא ההמשכה הנמשך לנשמות שבישראל עצמן
12 שהיא למעלה מעלה משעורה שהם מאכל בהמה חיות
13 המלאכים הנק' פני שור פני ארי' וחיה בכלל בהמה
14 וחיות נפש הבהמי' כנ"ל וכנודע שנשמות ישראל
15 נמשכים מבחי' אדם שעל הכסא ולכן אתם קרוים אדם,
16 והענין כי החטה היא מאכל אדם שמוספת בו דעת
17 וכמארז"ל עץ הדעת חטה היתה (ברכות מ' א') ופי'
18 וענין דעת זה היינו המשכת דעת הנעלם לידי גילוי
19 וכמבואר לעיל במצות אכילת מזה ממארז"ל שאין
20 התינוק יודע לקרות או"א כו' (ברכות מ' א') שדיעה זו
21 היא מבחי' דעת שלמעלה מדעתו והשגתו שנמשך בו
22 להיות נפשו קשורה בנפש אביו ככה הוא בנשמות
23 ישראל שיש בהם ההתקשרות הנפלאה למסור נפשם

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

4 ניתנה רשות לעין לראות ולהשיג את החיות והרוחניות
5 שבכל נברא השופע בו, היינו בחי' האותיות שרש
6 ומקור העולמות, שא"א לומר שהגם שנראה העולם

1 והנה האותיות הם בטלים בתכלית לאו"ס, וממילא
2 גם כללות העולם המקבל חיות מהעולמות ג"כ
3 בטלים בתכלית. ובוזה יובן מ"ש בסש"ב ח"ב פ"ג אלו

32 זה כמו אותיות המח' ודבור, שהסוס הוא כמו עד"מ
33 ענין אותיות הדבור, והאדם הרוכב עליו הוא כמו עד"מ
34 אותיות המח' שכמו המח' מנהיג את הדיבור כמו"כ
35 האדם מנהיג ומוביל את הסוס למקום שירצה כו' כנ"ל.
36 ועד"ז יובן ענין ועמדו רגליו ביום ההוא על הר
37 הזיתים, שבחי' רגליו הוא בחי' אותיות רק שהם עוד
38 יותר גבוהים כו' וגילוי זה יהי' לע"ל על הר הזיתים
39 כו'.

40 ובכ"ז יובן שרש ההפרש בין ועלמות אין מספר
41 לבחי' המוציא במספר כו', שבחי' העולמות
42 שנבראו מהאותיות הם בבחי' מספר וגבול, אבל בחי'
43 האותיות שנשארו למעלה הם בלי מספר (ומ"ש בזהר
44 אלף אלפים רבבן כו' שהם בבחי' מספר, אפ"ל
45 שבאמת אין הכוונה על אותיות אלו שהם בלי מספר,
46 רק הכוונה שכמו שיש אותיות שנקראים עולמות ואינם
47 בחי' עולמות מוגבלים כ"א רק אותיות שכשימשכו
48 למטה יהי' מהם עולמות, כמ"כ עד"ז למעלה יותר יש
49 בחי' שנק' ג"כ עד"ז בחי' עולמות והם בלי מספר
50 ממש, וכמו אותיות דרגליו. ועו"ל שגם באותיות אלו
51 דגלגלתא הם בלי מספר היינו שכאשר ימשכו למטה
52 יתהווה מאות א' עולמות בלי מספר כו', וכמו ביו"ד
53 נברא העולם הבא ובה' נברא העוה"ז שחשיב רק ב'
54 אותיות לכלליות העוה"ב והעוה"ז, הגם שיש בהם
55 מספר עצום, כמ"כ עד"ז י"ל שמאות א' שבאותיות
56 דגלגלתא אם הי' מתהווה עולמות מזה הי' בלי מספר,
57 וע' בס' יהושע ישעי' ע"פ בטחו בהוי' עדי עד כי ב"ה
58 הוי' צור עולמי), ומכ"ש בחי' האותיות דבחי' רגליו
59 כו'. וזהו בחי' שם שדי ושם הוי', שבחי' המוציא
60 במספר נמשך משם שדי, ובחי' אין מספר הוא משם
61 הוי' כו'.

1 ליש ודבר מ"מ זה רק לעינינו, אבל באמת זהו שקר
2 גמור ולא יש בחי' עולם כלל, דא"כ מהו ענין בריאת
3 העולם שנברא העולם ליש ודבר יש מאין מאחר שאינו
4 כלל, ורק נראה לעיני בשר שלנו כו'. אמנם הענין הוא
5 כנ"ל שהעולם הוא יש ודבר והחיות המחי' ומהווה
6 היא בחי' האותיות, והאותיות הם בטלים בתכלית,
7 ונמצא ממילא גם העולם בטל כו', אבל כאשר
8 האותיות עומדי' בהרקייע להחיותו ולקיימו הנה הוא
9 נמצא ליש ודבר וכמ"ש הרס"ג שנעשה דבר מלא דבר,
10 וכדמות ראי' לזה הוא ממשארז"ל במשנה פ"ז
11 דסנהדרין שנים לוקטין קישואין כו' האוחז כו' (וע'
12 מזה בד"ה אנכי הוי' אלקיך (ך"ו) באורך). והנה כאשר
13 נמשכו האותיות להוות עולמות נמשכו אותיות שמהם
14 נתהוו עולמות, ויש אותיות שנשארו למעלה שלא
15 נתהוו מהם עולמות, ובה' יובן מ"ש בזהר באד"ר
16 קך"ח ב' בגלגלתא יתבין תליסר אלפי ריבוא עלמין
17 ומספר אלף אלפין ריבוא ושבעת אלפים ות"ק קוצי
18 דשערי, שכוונתו אינו על עלמין ממש כ"א על בחי'
19 האותיות הנ"ל שנשארו למעלה שלא נתהוו מהן
20 עולמות, ונק' עולמות היינו שאם היו נמשכי' למטה
21 הי' מתהווה מהם עולמות.

22 וז"ע ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים, כי הנה
23 שמן הוא בחי' חכ' וזיתים הם מקור החכ' והיינו
24 בחי' מזלות ונוצר ונקה מקור החו"ב, וז"ע שני זיתים
25 כו' אחד מימין הגולה ואחד כו', והר הוא בחי' היותר
26 גבוה כו', ולע"ל ועמדו רגליו על הר הזיתים שיהי'
27 הגילוי מבחי' רגליו על הר הזיתים כו' והיינו בחי'
28 אותיות עד היותר עלינים כו', דהנה האותיות נק'
29 סוסים כנודע, והנה הסוס הוא מרכבה לבחי' אדם
30 ובטל לגמרי לבחי' אדם הרוכב עליו כו', והאדם
31 היושב עליו מנהיג אותו לכל מקום שירצה יטהו, והרי

וה' מספר בני' כו' (א)

בס"ד. ש"פ במדבר, ל"ב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

7 הא', בסיגופים בעניני אכילה ושתיה ושאר תענוגים.
8 למעט בתענוגים הגשמיים אפילו בדברים הפשוטים
9 כמה שיש באפשרו מצד קיומו ובריאותו. וזה ביכולת
10 כל אחד ואחד לכוח את עצמו בפועל, הענינים שלא
11 יאכל כל כך. וכדומה בדברי תענוגים, שלא לעשותם,
12 כמו שלא לטייל וכדומה.

1 (יח) ובהקדמה אל הידיעה וההשגה שידע וישיג היטב
2 ענין אלקי, ובפרט אל ההתבוננות להיות נתפס ונדבק
3 במוחו, ויתקשר היטב בזה, ויתעורר באהבה, הנה בכדי
4 להיות בלי מוכנה לזה צריך לזכר תחלה כללות
5 הומריות גופו, שלא יחשך על כחות נפשו.
6 והוא בב' דברים:

וְהָנָה, בְּאַהֲבָה ד' נִפְשֵׁי אִיתֵיהּ, גַּם בֵּן קָרוֹב מְאֹד לְבֹא
 לָזֶה – עַל יְדֵי זֶה שֶׁמִּתְבּוֹנֵן אִיךָ שְׁאוֹר אֵיךְ בְּרוּךְ-הוּא
 הוּא חַי הָעוֹלָם בְּכָל־ל וְחַי נִפְשׁוֹ בִּפְרֹט. וּבְשִׁמְעֵמִיק
 דַּעְתּוֹ בְּזֶה, מִתְעוֹרֵר בְּאַמֶּת בְּאַהֲבָה וְתִשְׁוֹקָה גְדוֹלָה אֶל
 הָאֱלֻקוֹת, וְחִפֵּץ בְּאַמֶּת שְׂאִיר לוֹ הָאוֹר הָאֱלֹקִי בְּגִילּוֹי,
 וּבְחִפֵּץ זֶה הוּא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, שְׁעַל יְדֵי זֶה מֵאִיר הָאוֹר
 הָאֱלֹקִי בְּגִילּוֹי בְּנִפְשׁוֹ, דְּהַתּוֹרָה הִיא חֻכְמָתוֹ וְרִצּוֹנוֹ
 יִתְבָּרַךְ, וְ"אוֹרֵייתָא וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ-הוּא כּוֹלָא חַד", כִּנ"ל
 פֶּרֶק טז בְּשֵׁם ה' סֵפֶר שֶׁל בִּינוּנִים פֶּרֶק מֵב.
 וּבּוֹדָאי יֵשׁ בְּזֶה גַּם בֵּן כְּמָה בְּחִינּוֹת וּמְדִירֵיגוֹת בְּאַהֲבָה
 וְהַתְּשׁוּקָה, וְהוּא גַּם בֵּן לְפִי עֶרֶךְ הַשְּׁגָתוֹ וְהַעֲמָקָת דַּעְתּוֹ
 כּו'. אֲבָל בְּלִלּוֹת הָעֵנִין, לֹא נִפְלְאוֹת הֵיכָא וְלֹא רְחוּקָה הֵיכָא
 כָּלֵל, וּבִיכּוּלֵת כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְבֹא לָזֶה, כָּל חַד לְפָנִים
 שִׁיעוּרָא דִּילֵיהּ, זֶה מַעֲט זֶה הֶרְבֵּה כּו', וּבְתַחֲלָה הוּא
 בְּמַעֲט וְאַחֵר כִּי מוֹסִיף וְהוֹלֵךְ כּו'.
 קִיצוּר. יַעוֹרֵר אֲשֶׁר בְּהַקְדָּמָה לִידְעָה וְהַתְּבַנּוּנוֹת צָרִיךְ לִהְיוֹת
 זִכְרוֹן גּוֹפֵה עַל יְדֵי סִיגוּפִים וּבִישׁוּשִׁים. יִבְאֵר הָאֲהֲבָה ד' נִפְשֵׁי
 אִיתֵיהּ.

וְאֵף גַּם אִם בְּשַׁעָה הַזֹּאת לֹא יִלְמּוּד כָּל כֶּה, מִכָּל
 מְקוֹם הַכִּפְיָה שְׂכוּפָה אֶת עַצְמוֹ שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת מִה שֶׁחִפֵּץ
 לְבֹ, בְּכַדִּי "לְאַכְפִּיָּא לְסִטְרָא-אַחֲרָא", הֵרִי זֶה מִשְׁבֵּר אֶת
 חוֹמְרֵיזוֹת גּוֹפֵה, וּבִתְנָאִי שְׁלֹא יַעֲסוֹק בְּעֵת הַהִיא בְּאִיזָה
 עֵנִין גִּשְׁמִי אַחֵר אֲשֶׁר נִפְשׁוֹ הִטְבָּעִית מִתְּאֵיָהּ, וְכָל שְׂכָן
 בְּהוֹלָלוֹת אוֹ בְּלִיצְנוֹת חֹסֶי-וְשִׁלּוּם.
 וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב ב' סֵפֶר שֶׁל בִּינוּנִים פֶּרֶק כז: "וְכֵן אִם
 בּוֹלֵם פִּיּו מִלְּדַבֵּר דְּבָרִים שְׁלֵבוֹ מִתְּאֵיָהּ כּו'". וּבִפְרֹט אִם
 בְּעֵת הַהִיא הֵרִי הוּא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה.
 וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב ב' סֵפֶר שֶׁל בִּינוּנִים שֵׁם: "כְּגוֹן שֶׁחִפֵּץ
 לְאַכּוֹל וּמֵאֲחֵר סְעוּדָתוֹ עַד לְאַחֵר שַׁעָה אוֹ פָּחוֹת, וְעוֹסֵק
 בַּתּוֹרָה בְּאִתְּהָ שַׁעָה כּו', וְכֵן בְּשַׁעָה שֶׁחִפֵּץ לְטִיֵּל עַל
 דְּרָךְ מִשְׁל, הוּא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה בְּאִתְּהָ שַׁעָה כּו'".
 וְהֵב, הוּא הַבִּישׁוּשׁ שֶׁמִּבְטֵשׁ אֶת עַצְמוֹ בְּהַבִּישׁוּשִׁין
 הַמְּבֹאֲרִין ב' סֵפֶר שֶׁל בִּינוּנִים פֶּרֶק כט. וְהוּא עֵנִין "יִגִּיעַת
 בְּשֵׁר – לְבִטֵּשׁ אֶת הַגּוֹף לְהַכְנִיעוֹ", הַמְּבֹאֵר בְּסֵפֶר שֶׁל
 בִּינוּנִים פֶּרֶק מֵב. וְזֶהוּ הַקְדָּמָה שִׁיחִיָּה כְּלִי מוֹכֵנָה לְהַשְׁגָּה
 וְהַתְּבַנּוּנוֹת וְהַתְּעוֹרְרוֹת אֲהֲבָה וְיִרְאָה כּו'.

1. וְהֵנָּה בְּאַהֲבָה לְבִאֲוָרָה מְקוֹם עֵנִין זֶה הוּא בְּסוֹף פֶּרֶק הַקּוּדִים וְצָרִיךְ עֵינֵינוּ. – הַעֲרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדַמּוֹר.

1.

הוֹד כ"ק אֲדַמּוֹר מֵרֵנָה וּרְבִנָּה יוֹסֵף יִצְחָק – אֲדַמּוֹר מוֹהֲרֵי"צ

סֵפֶר הַמֵּאמְרִים – קוֹנְטֵרִסִּים

לַעֲשׂוֹת וּיְכַאֵב לוֹ הַלֵּב עַל הָעִבְרִירוֹת שֶׁעָשָׂה, וּיִקְבַּל עַל
 עַצְמוֹ עַל לְהַבֵּא לַעֲשׂוֹת כָּל מַה שֶׁצָּרִיךְ עַל פִּי הַכְּתוּב
 בַּתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה.
 אִךְ הַיֵּצֵר הָרַע שֶׁהוּא הָאוֹיֵב הַכִּי גְדוֹל וְהַכִּי מֵרֵ שֶׁל
 הָאָדָם, הוּא זֶה שֶׁמִּטְעָה וּמוֹכִיל אֶת הָאָדָם בְּכָל
 הַדְּרָכִים הָרַעוֹת וּמֵאֵד לֹא רוֹצֵה שֶׁהָאָדָם יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה,
 הֵנָּה כְּאִשֶּׁר הוּא חָשׁ שֶׁהָאָדָם רוֹצֵה לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, הוּא
 מִשְׁפִּיל אֶת הָאָדָם, הוּא גּוֹרֵם לוֹ לְהִרְגִּישׁ נַחוֹת, וְאוֹמֵר
 לוֹ אַתָּה מַחֲלֵל-שִׁבְתָּ, אוֹכֵל טְרֵפוֹת וְעוֹד דְּבָרִים כְּאֵלֶּה,
 הֵרִי הַיֵּצֵר הָרַע יוֹדֵעַ אֶת כָּל הָעִבְרִירוֹת שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה
 וְאֵת כָּל הַמִּידוֹת הָרַעוֹת שִׁישׁ לָאָדָם, כִּי הֵרִי הוּא עַצְמוֹ
 עוֹשֶׂה אֶת הָאָדָם לְבַעַל עֲבִירָה וּמִפְתָּח בּוֹ מִידוֹת רַעוֹת
 שׁוֹנוֹת כְּמוֹ גְּאוּוֹה, לְשׁוֹן הָרַע, רַכִּילוּת, תְּאוּוֹת וְאִכְזוּרִיּוֹת
 וְכַד', וּבִכְךָ שֶׁהַיֵּצֵר הָרַע מִשְׁפִּיל אֶת הָאָדָם וְאוֹמֵר לוֹ
 שֶׁלְּבַעַל עֲבִירָה כֹּזֵה כְּפִי שֶׁהוּא, אֵינְךָ תִּקְנֶה, בִּכְךָ הַיֵּצֵר
 הָרַע רוֹצֵה לְהַפְרִיעַ לָאָדָם שְׁלֹא יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה וְיִישָׁאֵר
 בְּעַל עֲבִירָה. וְזֶה הַכוּוֹנָה בְּדַבְּרֵי הַנַּחְמָה שֶׁהֵנִיבָה מִיכָּה
 הוּא אוֹמֵר לְבִנִּי יִשְׂרָאֵל, אִמַּת שְׂאֵתָם חֲטָאִים מְאֹד, כְּפִי

מִי אֶל כְּמוֹךְ נוֹשֵׂא עוֹזֵן וְעוֹבֵר עַל פֶּשַׁע לְשִׁאֲרִית
 נַחֲלָתוֹ. הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נִקְרָא בְּשִׁמּוֹת שׁוֹנִים.
 לְכָל שֵׁם יֵשׁ מִשְׁמַעוֹת אֱלֻקִּית שׁוֹנֵה. הַשֵּׁם "אֵל"
 פִּירוּשׁוֹ טוֹב, כְּפִי שְׁדוּד הַמֶּלֶךְ עַל-יִדְּהַשְׁלוּם אוֹמֵר "חֲסֵד
 אֵל כָּל הַיּוֹם". הַחֲסֵד שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הוּא כָּל
 הַיּוֹם, וְזֶה הַפִּירוּשׁ בְּמָה שֶׁמִּיכָּה הֵנִיבָה אוֹמֵר לְבִנִּי
 יִשְׂרָאֵל דְּבָרֵי נַחְמָה. תַּחֲלִילָה הוּא אָמַר לָהֶם דְּבָרֵי תוֹכַחַה
 קִשִּׁים, הוּא מֵנָה אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָרַעִים שֶׁהֵם עָשׂוּ, הֵן
 הַדְּבָרִים שֶׁבִּין אָדָם לְמִקּוֹם (בֵּין בְּנֵי אָדָם וְהַקְדוּשׁ-
 בְּרוּךְ-הוּא) וְהֵן הַדְּבָרִים שֶׁבִּין אָדָם לְחִבְרוֹ (בֵּין אָדָם
 אֶחָד וְזוֹלָתוֹ) וְלֵאחֵר דְּבָרֵי תוֹכַחַה, הוּא נִיחָם אוֹתָם
 בְּדַבְּרֵי נַחְמָה. הַמִּטְרָה שֶׁל דְּבָרֵי תוֹכַחַה שֶׁל הֵנִיבָה
 הִיא שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה, לִכֵּן הוּא אָמַר לָהֶם אֶת
 דְּבָרֵי הַנַּחְמָה, כְּדִי שִׁידְעוּ שֶׁעַל כָּל הַדְּבָרִים הֵלֵךְ טוֹבִים
 שְׂאֵדָם עוֹשֶׂה, יֵשׁ עֲשֵׂה אִיךְ הוּא יִכּוֹל לְתַקֵּן אֶת
 הַחֲסִירוֹנוֹת שֶׁלוֹ וְלַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. תְּשׁוּבָה הִיא חֲרִטָּה עַל
 כָּל הַדְּבָרִים הֵלֵךְ טוֹבִים שֶׁהָאָדָם עָשָׂה, שִׁיחִי' אִכְפַּת לוֹ
 בְּאִמַּת עַל כֵּךְ שֶׁלֹּא עָשָׂה אֶת הַמִּצְוֹת שֶׁכֵּן הִיָּה צָרִיךְ

לומדים תורה ועושים מצוות, וכדי שיוכלו למלא את
הכוונה האלוקית הזו, השם יתברך נתן לכל יהודי כוח
של נשמה שיוכל להאיר את העולם בתורה ומצוות.
וזוהי כוונת הפסוק "נר ה' נשמת אדם". הנשמה של
יהודי היא הנר של השם יתברך, כשם שנר
מאיר את החושך של הבית, כך הנשמה האלוקית
מאירה את העולם בתורה ומצוות, אבל כל זה הוא
כאשר האדם לומד תורה ומקיים מצוות, אבל כאשר
האדם מתמסר לחלוטין לענייני העולם ונהיה גס
ומגושם מתאוות שונות, מזכירים לאדם שצריך ללמוד
תורה ולקיים מצוות, והתזכורת היא על-ידי יסורים
חס-שלום כמו שאומר הזוהר (חלק ג' דף קס"ח ע"א)
אעא דלא סליק בי' נהורא מבטשין לי', גופא דלא
סליק בי' נהורא דנשמתא מבטשין לי', כשם שעץ
שהאש לא נאחזת בו, מכים בו ומבקעים אותו ואז הוא
נתפס באש, כך גם עם הגוף שאינו חש את אור
הנשמה, אזי שולחים על האדם משמים יסורים ח"ו
כדי שיעשה תשובה. אבל באמת זה שצריך להזכיר
לעשות תשובה על-ידי יסורים, הוא צער גדול בשמים,
כמו למשל בגשמיות, כאשר אב מוכרח להעניש את
בנו הרי זה עבורו צער גדול, והשי"ת עושה כמה
סיבות באופנים שונים שהאדם יתעורר לעשות תשובה,
כפי שאנו רואים במוחש שההשגחה הפרטית מובילה
את האדם לפגוש בדברים כאלה שירככו את לבו
שיעשה תשובה.

וזוהו פירוש "מי אל כמוך", כמה גדולים הם חסדי
השם יתברך שהוא עושה עם האדם, הגורם
הזדמנויות שונות להביא את האדם לתשובה, וכאשר
האדם עושה תשובה, השם יתברך "נושא עוון ועובר
על פשע". "נושא" פירושו שמרימים את העקמומיות
ו"עובר" פירושו שעוברים ומדלגים על הפשע. בעניין
המחילה שהשם יתברך מוחל לבעל-תשובה על
העוונות והפשעים הקודמים שלו, יש דעות בגמרא
ראש השנה. דעה אחת אומרת שהשם יתברך "נושא
עוון", מרים את העקמומיות, והדעה השניה היא
שהשם יתברך הוא "כובש פשע". כובש פירושו
ללחוץ, הוא לוחץ ו"כובש" את החטאים של הבעל-
תשובה. בכל חטא, הן כאשר האדם עושה את מה
שאסור לעשות והן כאשר הוא לא עושה את מה
שצריך לעשות, ישנם שני דברים, העבירה והרצון, כוח
התאוה לעשות את העבירה. העבירה עצמה היא רע
גמור אבל הרצון לעשות את העבירה או לא לעשות
את המצוה, הרי על אף שהרצון מלוכש בעבירה, אבל
הרצון בפני עצמו, אין בו חטא. הרי הרצון שווה
בעבירה כמו במצווה, והאדם יכול לנצל את כוח
התאוה רק לדברים טובים, כמו שכתוב "ואהבת את

שכל אחד יודע בעצמו, אבל אתם עדיין לא אבודים.
ישנם דברים רבים שתשובה יכולה לעזור, וכל זמן
שהאדם חי, הוא יכול לתקן את העבר הרע ולהתחיל
ללכת בדרך היהודית הנכונה, לשמור את כל המצוות
ככתוב בתורה הקדושה.

וזו כוונת הנביא במילים "מי אל כמוך". השם
יתברך הוא אלוקים של חסד, האדם הוא אכן
חוטא מאד מאד, אבל כאשר האדם שב אל השם
יתברך ועושה תשובה, זאת אומרת, הוא מתחרט על
העבר הלא טוב ומקבל על עצמו עתיד טוב, אזי השם
יתברך מקבל את תשובתו, וזהו שקר מה שהיצר הרע
אומר לאדם החוטא שהוא אבוד וכבר אין לו תקנה.
לכל האנשים החוטאים יש פתרון ותקנה – זו תשובה,
כי השם יתברך הוא "נושא עוון ועובר על פשע", כשם
שבמעשים טובים יש מעשים שונים, כך גם במעשים
רעים יש מעשים שונים. יש מעשים רעים שהאדם
עושה הנקראים בשם "עוון", כלומר עקמומיות, זה
אומר שהאדם שעושה את הדברים הללו ירד מהדרך
הישרה. יש מעשים רעים שהאדם עושה הנקראים בשם
"פשע", התמרדות, זאת אומרת שהאדם יודע כי מה
שהוא עומד לעשות הוא נגד הציווי של השם יתברך
ובכל זאת הוא עושה זאת, כי מצד סיבות שונות
וחברים רעים, הוא נהי' כל-יך גס ומגושם שהוא
מתמרד נגד השם יתברך, וכאשר האדם עושה תשובה,
השם יתברך מוחל לו לא רק את העבירות הנקראות
"עוון" אלא גם את העבירות הנקראות "פשע". ומאחר
ו"עוון" ו"פשע" הם שונים, לכן בעבירות של "עוון"
כתוב "נושא" ובעבירות של "פשע" כתוב "עובר".

הגמרא בראש השנה (דף יז, א) אומרת, כתוב
"לשאריה נחלתו" ולא "לכל נחלתו", "למי שמשים
עצמו כשיריים". השם יתברך הוא אל רחמן, כשהאדם
עושה תשובה, השם יתברך מוחל לו אפילו על
העבירות החמורות הנקראות "פשע", אבל למי השם
יתברך מוחל זאת? רק לזה שעושה תשובה ושבור
בעצמו ואינו תופס מקום אצל עצמו, הוא כמו מיותר
בעיני עצמו ואין לו שום ערך, וחושב שכל אחד טוב
ממנו והוא גרוע מכולם, ומזה עצמו הוא נהי' יותר
שבור בעיני עצמו ובשפלות. אבל איך יכול אדם שמאד
שקוע בענייני העולם, ובפרט האדם שענייני העולם
הורידו אותו מהדרך הישרה והוא – לא עלינו – נהיה
בעל עבירה, איך אדם כזה יכול להיות בעל תשובה
מעצמו? יש בעלי תשובה שנהיים על ידי יסורים,
רחמנא ליצלן, על ידי עניות ומחלות, או יסורים של
ילדים, השם יתברך ברא את האדם כדי שיביא טובה
לעולם, ואת בני ישראל השם יתברך ברא עם כוונה
אלוקית מיוחדת לעדן את העולם, על ידי כך שהם

שהאדם נהי' יורד ברוחניות רחמנא-ליצלן שהוא מוצא
 בעצמו רק מעלות, ואת החסרונות הגדולים שלו הוא
 לא מרגיש ולא רואה אותם, ומזמן לזמן הוא נהיה יותר
 גס ומגושם ויותר נחות. וכאשר האדם מתעורר ברגש
 של תשובה, השלבים הראשונים לצאת מהירידה
 העמוקה הם לב נשבר ונדכה, לשבור את עצמו, וכאשר
 האדם בוחן את עצמו איך הוא היה צריך להיות ואיך
 הוא באמת, הנה מזה עצמו הוא נהי' שבור מאד ובא
 לתשובה, ואז השם יתברך מוחל את הפשעים שלו. וזו
 הכוונה "נושא עוון ועובר על פשע". כאשר האדם
 מרים את העמק ועקמומיות שלו, זאת אומרת כאשר
 הוא מוציא את כח הרצון מענייני העולם ומוסר אותו
 לתורה ומצוות ומעשים טובים, אזי השם יתברך "עובר
 על פשע", ו"גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם".

ראש השנה תש"א

ה' אלוֹקִיךָ בְּכָל לַבִּבְךָ" ואומרים חכמינו זכרונם-לברכה
 "בשני יצריך, ביצר טוב וביצר הרע". על ידי הרצון,
 האדם יכול להשפיע על עצמו שגם היצר הרע ירצה
 להיות יותר קרוב לאלוקות ולתורה ומצוות.
 וזהו ענין התשובה, אשר פרט לכך שהאדם צריך
 לתקן את העבר, הוא צריך להשפיע על כח
 הרצון שהכח הזה יהי' מסור לתורה ומצוות ומעשים
 טובים, ואת הדברים של העולם הגשמיים צריך האדם
 לעשות רק עד כמה שזה נחוץ לו, וגם מה שכן נחוץ,
 יהיה אצל האדם ללא להט ולא בהיקף רחב. כל
 ההתמסרות שלו תהי' ברוחניות שזו התכלית של
 האדם, וזו כוונת המילים "לשאריה נחלתו" שעל האדם
 להיות שבור, וזהו אבן היסוד של תשובה. גאוה וגסות
 הרוח הם השלבים הראשונים לירידה של האדם

ספר השיחות - ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק

"הסבא הבעל שם טוב נ"ע חצב חלונות בבית
 האפל של העולם. אמן - חלון, אמן יהא שמיא רבא
 - חלון, ברוך הוא וברוך שמו - חלון, ובשיטה
 אמיתית זו שתפלתו ואמירת תהלים של היהודי
 הפשוט חביב ביותר אצל השי"ת - האיר הבעל שם
 טוב את הבית האפל של העולם באור אותיות
 התורה, התפלה והתהלים".

זאת שמעתי כשהייתי בגיל חמש. כעבור עשר שנים
 שמעתי מאבי הסבר נרחב על ענין האותיות שענינן הוא
 ענין האור, ויתרון המעלה של אותיות הדיבור, שדיבור
 מעורר את עצם הנפש, ככתוב¹⁵ "נפשי יצאה בדברו",
 הדיבור שלו עורר את הנפש שלי, וזה מה שאנו
 אומרים¹⁶ "וכל עצמותי תאמרנה". בדיבור מתבטא כל
 העצמיות. ברם, על הדיבור להיות בהתלהבות ובחיות
 פנימית של ה' אלקיך אש אוכלה הוא.

ההתלהבות בתורה ובתפלה הבאה מהמושג של
 ה' אלקיך אש אוכלה הוא, קיימת רק באלה שהם
 בבחינת "זכה נעשית לו סם חיים", אלה שלא זכו
 קרירים בעצמם ומקרבים גם את האחרים בפשטות
 של גליא שבתורה, קרירותם מקרישה ומחשיכה את
 המאור שבתורה.
 המאור שבתורה שהוא ה"פנימיות" של גליא
 שבתורה - הוא הלבוש של הקב"ה נותן התורה
 יתברך.

ביום בו מלאו לי חמש שנים - כ' מרחשון, תרכ"ו
 - הכניס אותי אבי - הרבי מוהר"ש - אל הסבא -
 הרבי ה"צמח צדק" - לקבל ברכת קדשו. לאחר
 שברך אותי, עמדתי בצד ושמעתי למה שהסבא דיבר
 עם אבי.

אחד הדברים שאמר הסבא לאבי, היה:

"הסבא, הרבי הזקן, אמר:

"הסבא, בעל שם טוב נ"ע, הוא אברהם אבינו של
 חסידות. על אברהם אבינו כתוב¹³ שהיה נדיב
 בממונו, בגופו ובנפשו, אברהם אבינו מסר את נפשו
 לקרב גם את הפשוט שבפשוטים לאלקות, וכך עשה
 גם הסבא הבעל שם טוב נ"ע. גם הוא היה נדיב
 בממונו, בגופו ובנפשו, ומסר את נפשו כדי לקרב אף
 את היהודי הפשוט.

"על אברהם אבינו - אומר הסבא לאבי בשם סבו
 רבנו הזקן - כתוב¹⁴ "עד אברהם היה העולם מתנהג
 באפילה, בא אברהם התחיל להאיר". עד אברהם
 אבינו היו גם כן צדיקים גדולים, ברם היו אלה
 צדיקים של אפילה, אברהם אבינו היה הצדיק
 הראשון שהתחיל להאיר. עד לסבא הבעל שם טוב
 נ"ע היה העולם בבחינת בית אפל, במושבות בני
 תורה היה אור, ואילו אצל סתם בעלי בתים ויהודים
 פשוטים בפרט היה העולם - בית אפל, ובא הסבא
 הבעל שם טוב והתחיל להאיר.

(15) שיר השירים ה, ו.

(16) תפלת נשמת.

(13) ראה אורחות צדיקים שער י"ז.

(14) ראה בראשית רבה, פ"ב, ג.

דברים טובים, להחזיק ידי לומדי תורה, לתמוך
בנצרכים, לתת גמילות חסדים ולחלק צדקה ביד
רחבה, ויש להסביר לו את הזכות הגדולה שזיכו אותו
מלמעלה שביכולתו לפעול גדולות ונצורות בחיזוק
התורה ומעשים טובים בצדקה. זה הצד הטוב
שבעשירות.

אבל קיים גם הצד הרע שבעשירות, וזהו ה"שמנת
עבית כשית"¹⁷. העזות מה שעשיר יענה עזות.
העשירות עושה אותו לסומא שאין הוא רואה את
מהותו העצמי, עד כמה הוא שפל וגס. העשירות
עושה אותו בעיני עצמו לחכם ולמדן, הוא מחפש
לעצמו יחוסים שונים ומביע דעה על הרב, על
השוחט, על המלמד - איך יש ללמוד בחדרים או
בישיבה.

הוא שוכח שהוא עם הארץ. דעתו בדברים אלה
אין בה שום ממש. הוא בעצמו יכנה את העם-הארץ
העני המתערב בעיני רבנות ובעיות תורניות - בשם
משוגע, ועל העם-הארצות שלו עצמו הוא שוכח
לגמרי. למעשה הרי הוא אותו עם-הארץ כמו אותו
עני, אלא שאת העני הוא קורא בשם משוגע ואת
עצמו בשם חכם.

כן מן הצורך ומן ההכרח להסביר לאותם
עשירים המשתמשים בעשירותם שלא לפי הכוונה
האמיתית לשמה נתן להם הקב"ה את העשירות,
שעליהם לדעת את האחריות הגדולה המוטלת
עליהם ואשר הם בעצמם מביאים לידי כך
שהעשירות היא לרעתם.

אותם עשירים המנצלים את העשירות למטרות
הנרצות, זאת אומרת להרבצת התורה, החזקת לומדי
תורה, צדקה וגמילות חסדים - יש להם פירותיהם
בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא. ואילו אותם
עשירים שאינם מנצלים את העשירות למטרות
הנרצות ולפי הכוונה האלקית לשמה ניתנה להם
העשירות, הרי לא זו בלבד שאין להם הפירות של
הקרן שהיא לעולם הבא, אלא יש להם הפירות של
להאבידו לעולם הבא.

העשירים המנצלים את עשירותם בהתאם לכוונה
האלקית, על תורה וצדקה - הם זוכים ומזכים את
הרבים. ואילו העשירים שאינם מנצלים עשירותם
בהתאם לכוונה האלקית, הנם חוטאים ומחטיאי
הרבים, את כספם הם נותנים לחדרים המסוכנים
בהם מחללים קדושת התורה, בהם המלמדים הם
אפיקורסים שאינם לובשים ציצית, לועגים מדרשות

להרגיש את המאור שבתורה ולראות את נותן
התורה יתברך יכולים רק על ידי תפלה באריכות
כשמתבוננים בהשגה אלקית, ובשעה שההשגה
האלקית בה הוא מתבונן, מאירה בלב, מעוררת אותו
באהבה ויראה ומביאה אותו לידי פועל טוב, אז
מגיעים למאור שבתורה וחשים את נותן התורה
ברוך-הוא.

לא הלמדן ואף לא הגאון הם הזוכים למאור
שבתורה. אפשר שאדם יהיה למדן מופלג וגאון,
מחדש חידושים בתורה, עם שפע של השכלה
וסברות שכליות המבהילות את הרעיון, אבל אין לכך
כל יחס ושייכות למאור שבתורה, אין לו כל ציור
ב"נותן התורה", שכן כל הענין של אלקות הוא ממנו
והאלה.

את המאור שבתורה מרגיש ה"עובד", זה
שמתפלל מתוך התבוננות בהשגה אלקית, לו יש
הרגשה במאור שבתורה, ולו ישנם כלי ההשגה
וההשערה באלקות.

מתפקידים של ה"תמימים" לזכך את ההנחות
המקובלות בעולם ולחמם את הרחוב היהודי הקריר.
והזיכור אינו בדרך של דחיה וביטול, כפי שזה נהוג
בהתוועדות חסידים, שכן דחיה וביטול טובים הם
לשעה בלבד וכהקדמה כללית לעבודת הזיכור.

כל עבודה זקוקה להקדמה, ביחוד העבודה של
הנפש הבהמית וסייעתה זקוקה להקדמה חזקה,
המתבטאת בהכאה הכללית המביאה לביטול כללי
במהותה הכללית של הנפש הבהמית.

קורה, שהנגיד של העיירה, שאף שלא בפניו
קוראים לו ר' יעקב נגיד, נכנס להתוועדות חסידית,
והחסיד מאטיל הקבצן, המתפרנס ומתעסק באיסוף
כספים עבור לחם לאביונים, מלביש ערומים וביקור
חולים, פונה אל הנגיד ואומר לו: יעקל, בוא הנה
ומתיישב לידו, או כשחתנו של הרב, העילוי הצעיר
ר' אליעזר המחזק משקלוב, נכנס לבית מדרש חסידי
ונתקל בכנופיה חסידית וראש המדברים הוא שלמה
המלמד החסידי - שלמה דער געלער - או לייבע
צייטעס, ומתבטאים בחדוה רבה: פנו מקום
ללייזערקע מחדש - פניה כזו מביאה את ההכאה
הכללית בגסות הרוח של עשירות או בגאווה של
ידיעת התורה.

ברם, לאחר הביטול הכללי צריך לבוא סדר של
בירור פרטי, לברר את הטוב והרע שבעשירות, שכן
מלמעלה נותנים לו האפשרות לעשות בעשירותו

44 אמר לו הרבי הזקן - עובר מעיין חזק. במשך הזמן
45 פרץ המעיין דרך תל האבנים הלבן ונתהווה בריכת
46 מים גדולה שכעבור מספר שנים, בשעה שפרצה
47 מגיפת הבהמות, הביאה בריכה זו ברכה וטובה רבה
48 לכל העיירות בסביבה, וקראו לבריכה בשם "המעין
49 הלבן" (ביעלי רוטשעו).
50 כשהרבי נהיה חתנו של ר' ליב סגל, העריצוהו
51 גאוני ויטבסק ור' אלישע בראשם. אך כל זה היה עד
52 למאורע של הרש"י בעירובין.
53 כשלמדני ויטבסק הסכימו לפירושו של הרבי
54 ברש"י, לא שבע ר' אלישע רצון כלל, שכן הוא למד
55 את הסוגיא בפירוש אחר מאשר רש"י, וטען
56 "וממדר מתנה", ואשר כתר התורה מגיע למי
57 שזוכה לכך, רש"י היה מפרש בדורו, ואילו ר' אלישע
58 פרוש וגאון - כך כינה את עצמו - הוא מפרש בדורו.
59 בויטבסק חי אחד מחסידי הבעל שם טוב, ר'
60 אפרים אחיו של ר' משה ודודו של בעל "פרי הארץ",
61 למדן גדול. פרנסתו של ר' אפרים היתה מגנות בה
62 עסק הוא וילדיו, הוא היה בקי וחרף בגולה ובקבלה
63 ומראשי המדברים בין למדני ויטבסק. היה מפורסם
64 למקושרו של הבעל שם טוב, ואף מתנגדי שיטת
65 הבעל שם טוב נ"ע חיבבוהו בגלל האמת שלו.
66 היתה זו השנה הראשונה לאחר פטירת הבעל שם
67 טוב נ"ע - תקכ"א - ור' אלישע תינה בפני ר' אפרים
68 את תמיהתו: היתכן הדבר לחכות את פירושו משום
69 שרש"י מפרש אחרת, הרי גם בעלי התוספות
70 מפרשים אחרת מאשר רש"י, הראב"ד מפרש אחר
71 מאשר הרמב"ם, וכשהוא - ר' אלישע מפרש שלא
72 כפירוש רש"י לא מקבלים את פירושו, הרי שבעים
73 פנים לתורה?
74 ר' אפרים איש האמת ענה לו בפשיטות: כתיב¹⁹:
75 "והנה מגילה עפה כתובה פנים ואחור", מדאיכא
76 פנים איכא נמי אחור. רש"י ובעלי התוספות,
77 הרמב"ם והראב"ד הנה פירושיהם, סברותיהם
78 והאוקימתות שלהם הם משבעים פנים לתורה, ואילו
79 הסברות הפירושים והאוקימתות שלכם - ר' אלישע
80 - הם משבעים אחור לתורה.
81 כשלומדים תורה כפי שצריכים ללמוד, היינו
82 בביטול, אז חידושי התורה שמחדשים הם משבעים
83 פנים לתורה, ואילו כשלומדים תורה בישות וגסות
84 הרוח, הנה חידושי התורה שמחדשים הם משבעים
85 אחור לתורה.
86 סדר העבודה, הן עם עצמו והן עם הזולת, הוא

1 חז"ל, עושים את החומש הקדוש לסיפורי סבתא ר"ל
2 ומהנביאים הקדושים - לספר של לימוד שפה ר"ל.
3 המלמדים של החדרים המסוכנים והמלמדים של
4 חברת מפיצי השכלה עוקרים את האמונה מילדי
5 ישראל ונוטעים בהם שנאה לתורה וליהדות. אותם
6 תלמידי החדרים המסוכנים בבתי הספר של חברת
7 מפיצי השכלה יהיו עוכרי הדת וצוררי ישראל במדה
8 מרובה יותר מאשר הפוגרומיסטים המסוכנים ביותר.
9 עשירות, היא אחת מהדברים שיש בהם אושר
10 מחד גיסא ואסון מאידך גיסא, שברא הקב"ה בעולמו,
11 ומהווה הנסיון הגדול לאדם. כשיודעים מה לעשות
12 בעשירות ומשתמשים בה להחזקת התורה ולצדקה
13 שעל פי תורה - אשרי לו בזה ובבא, ואילו כשלא
14 יודעים מה לעשות בעשירות ומשתמשים בה למה
15 שאסור על פי תורה - אוי ואבוי לו.
16 אותו דבר גם ביחס ללמדן ולגאון המחדש
17 חידושים, לאחר הביטול הכללי יש לברר את הטוב
18 והרע שישנם בלומדות ובגאונות, ולהבהיר שעיקר
19 ידיעת התורה הוא לדעת שהתורה היא חכמתו ורצונו
20 יתברך ולזכור תמיד את נותן התורה.
21 במסורתם של זקני החסידים, סיפור מעשה
22 שאירע בימיהם בשנותיו הצעירות של רבנו הזקן.
23 בויטבסק חי למדן מסויים בשם ר' אלישע גאון
24 הגאונים, חברו המובהק של ר' אברהם זלמן
25 מביעשנקוביץ'. לר' אלישע זה היה מוקשה קושיא
26 חמורה באחת מפסקאות רש"י במסכת עירובין. כל
27 למדני העיר התייגעו רבות בפירוק הקושיא, כל אחד
28 הביע את סברתו, ואילו הרבי הזקן אמר את סברתו
29 ורוב הלומדים הסכימו לה.
30 ר' אלישע היה דודו־זקנו של ר' ליב סגל, ואחד
31 מאלה שבחנו את הגאון מליאזנא, הרבי הזקן, בגיל
32 ארבע עשרה שנה בשעה שר' ליב סגל, הנגיד
33 הויטבסקאי הגדול ביותר, רצה להשתדך עם ר' ברוך
34 מוויססקוואליק.
35 ר' ברוך חי בחוות הנידוניה שלו, בקרבת מקום
36 לליאזנא. כשהיה הרבי הזקן בגיל שש שנים ישב
37 ולמד עם אחיו ר' מרדכי בגן הפירות, את הפסוק¹⁸
38 "אלה בני שעיר החורי יושבי הארץ" עם פירוש
39 רש"י. ר' מרדכי לא יכל להבין כיצד אפשר לדעת
40 איזו קרקע טובה יותר לזריעתם של פירות
41 מסויימים. הסביר לו אחיו הרבי את הדבר והמחיש
42 לו בראיה ניצחת, שהרי אפשר לשמוע איך מעינות
43 המים זורמים באדמה, ומתחת לתל האבנים הלבן -

ל"יחידות" אל הרבי האמצעי ומאז נשתנה לאדם
אחר לגמרי.
את ה"גדולה שימושה יותר מלימודה"²⁰ רואים
על כל צעד ושעל בהדרכה ובחינוך החסידי. "יחידות"
היא לימודה, התוועדות חסידית - שימושה. ורואים
במוחש שגדולה שימושה מלימודה. שמונת השנים
בהן נסע ר' שלמה לליובאוויטש וכניסתו ל"יחידות"
אל הרבי, לא פעלו עליו כאותו רושם חזק שפעלה
עליו אימרתו הדרך-אגבית של ר' מיכל מלמד,
שעשתה אותו לכלי קיבול של ה"לימודה".
העניין הפנימי שבכל זה הוא אור האמת בעבודתו
של ר' מיכל המלמד. ר' מיכל לא חשב על תיקונו של
ר' שלמה, הוא חשב ודאג על העדר עבודתו הוא
באמיתות הבקשה "והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו
במצותיך ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך". ר'
מיכל זכה עוד להיות אצל הרבי הזקן, באותה תקופה
בה חסידים עבדו עבודתם בעבודה אמיתית בלי
התנצלות של ענינים שונים, אהבה ויראה היו
מטבעות מהלכות בין זקני החסידים, וכשהעבודה לא
היתה בשלימות היו נרגשים מאד מכך.
אור האמת של ר' מיכל מצערו העמוק על העדר
אושר-החיות בבקשה מהשי"ת על תורה ומצוות ועל
אהבה ויראה, כדוגמת אושר-החיות שיש לר' שלמה
בבקשה "והעושר והכבוד מלפניך" - פעל ממילא
ביטול כללי בטמטום שאפף את ר' שלמה וגרם לו
את קבלת דברי קדשו של הרבי האמצעי ב"יחידות"
כפי שצריך להיות.
בריאים יהיו חסידים, בהתוועדותם בדרכי
החסידים הם מחיים נפשות ממש. אני משתוקק מאד
לאותה תקופה בה אופשר לי להתוועד בין חסידים.
מעודי הייתי מצומצם בזמן פנוי, ובמילא לא יכולתי
להתפנות להתוועדויות חסידיות. ההתוועדות
החסידית מביאה את הביטול הכללי. זאת אומרת,
את ההכאה הכללית. ולאחר מכן צריכה לבוא
העבודה הפרטית בסדר מסודר בסור מרע ועשה
טוב.
יצליח לכם השי"ת בתורה ובעבודה שבלב, ובכם
ועל ידכם תבוצע הכוונה העליונה של נתאוה הקב"ה
להיות לו דירה בתחתונים.

שלכל לראש צריך להיות הביטול הכללי שזה ההכאה
הכללית בעצם ומהות הרע. ולאחר מכן צריך להיות
הבירור הפרטי, לברר את הטוב והרע שיש ברע,
והעבודה הפרטית היא להוציא את ניצוץ הטוב
השקוע ברע ואת הרע לדחות לחוץ.
כשם שמוכרחים לעבודה הפרטית בבירור הטוב
והרע הנמצאים ברע, כך מוכרחים גם לביטול הכללי.
אדרבה הביטול הכללי הוא עיקר הדבר המעמיד של
העבודה הפרטית בעבודת הבירורים.
מרגלא בפי חסידי הרבי האמצעי בשקלוב
שאימרת הביטול של מיכל המלמד הצולע הנאמרת
בדרך אגב, עושה את השומע לכלי לקליטת דברי
ה"יחידות" של הרבי.
ר' שלמה מנסזון - אביו של ר' מנחם מאן - היה
אחד מחסידיו האברכים של הרבי האמצעי. היה גביר
בן גביר, מחונן ומודרך על ידי חסידים שהיו עוד
בזמנו של רבנו הזקן, ולאחר "יחידות" היה נוהג
להתוועד עם חסידים ולחצטרף למחול ה"יחידות".
אבל לפי ערך החמימות החסידית היה עדיין
מהחסידים הקרירים, אלה הנקראים חסידים בעלי
בתים.
ר' שלמה, כמו שאר אברכי החסידים בשקלוב,
היה מתפלל בהתלהבות, מצטרף לכנופיות החסידיות
ומתוועד כפי הנהוג בין חסידים.
פעם אחת בשעת התוועדות מסויימת, התפרץ
מיכל המלמד הצולע בבכי מזעזע, הכה את עצמו
בלבו ובראשו, בטענו כלפי עצמו: ריבונו של עולם,
רחם עלי ועזור לי בחיות מאושרת ב"והאר עינינו
בתורתך ודבק לבנו במצותיך ויחד לבבנו לאהבה
וליראה את שמך", באותה חיות מאושרת שיש
לשלמה מנסזון ב"והעושר והכבוד מלפניך".
אף שמיכל המלמד לא התכוון לבטל את ר'
שלמה, שכן הוא אמר זאת אדעתא דנפשיה, הוא
חשב על עצמו, לא שבע רצון מדרגתו בעבודה, שכן
אין הוא חש באמת לאמיתות של הבקשה של "והאר
עינינו בתורתך", כפי שר' שלמה חש ב"והעושר
והכבוד". ברם, אימרתו פעלה רושם חזק על ר'
שלמה, הוא נסע חיש מהר לליובאוויטש, נכנס

23

וכך הי' דרכם של החסידים הראשונים אשר היו
מעוררים את מכירהם להיות חסידים, הנה עם זה היו
מעוררים גם על שקידת הפועל טוב אשר בשביל זה זכו
השואלים כי השם יתברך עזרם למלאות מבוקשם, ובגלל
זה שנענו משמים במילוי מבוקשם הוסיפו אומץ בהנהגה
טובה.

29

ונהייתי מאד ממכתבו זה הכותב בפרטיות מאלו אשר
ברכס ד' במילוי מבוקשם בכל, חפצי לדעת ג"כ בפרטיות
מכל אחד ואחת אשר נענו משמים במילוי מבוקשם
יברכס השם, איזה תודה לד' בהוספת עבודה במילי
דשמיא שלמו הם להשם יתברך, כי כל פעל ד' למענהו
כתיב ותרגם כולהו עובדין דאלקאה לאלין שם
דמשתמעין לי'.

36

כל אחד מישראל מצווה במצות אהבת ישראל, הנה
מלבד זאת אשר בקיום מצוה אהובה ונעימה זו הנה בזה
מעורר רחמי שמים על עצמו וב"ב להיות נשפע לו רוב
טוב, ובמדה שאדם מודד לחבירו בה במדה מודדין לו מן
השמים, הנה לבד זאת זוכה לגילויים רוחניים באהבת ד',
וכמו שאמר הוד כ"ק רבינו הגדול דואהבת לרעך כמוך
הוא כלי לואהבת את ד' אלקיך.

43

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

44

אג"ק מוהרריי"צ נרד יז

במענה על מכתבו בברכתו ברכת יום הגאולה, הנני
עונה אמן, ברוכים תהיו. בודאי למדו המאמרים
הנשלחים ללמדם בימי הגאולה, ותהי' הסעודה סעודת
מצוה ויקחו משקה ע"ח, ויגיד ברכתי לכל המשתתפים
בשמחת חיזוק התורה והצלת מחזיקי'.

ובמענה על מכתבו השני המאריך למסור כל אלו - כן
ירבו - אשר עזרם השם יתברך והמענות הצליח להם
והברכות התקיימו, הוד כ"ק רבינו הגדול ברור מילולו
בדברי קודש הקדשים באגרותיו הקדושים בענין שאילת
עצות בעניני עולם, וכ"ק הרה"צ הרמ"מ זצ"ל
מהאראדאק השיב לאחד מחסידיו שבקש אצלו ברכה על
בנים, לאמר כי בשכר אמונת צדיקים ראוי הוא לברכת
שמים בורעא חיא וקימא.

ההצלחה בהמענות וקיום דבר הברכות אשר בעזה"י
ובזכות אבות קדושים עונים השואלים ומברכים אותם,
תלוי בהתקשרותם ובהנהגותיהם של השואלים,
ובאמונתם באמונת אימון בדברי הוד כ"ק אבותינו
רבותינו הק' זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע. האמונה בדברי
צדיקים וההתקשרות אינו ענין הנאמר רק בפה או נקבע
בלב לאמר חסיד אני או מקושר אני, כ"א צריך לבא
בפועל דבר, איש ואשה לפי יכולתם ומהותם בקביעות
עתים לתורה, בזהירות בשמירת שבת, בטהרת המשפחה,

14

15

16

17

18

19

20

21

22

המשך ביאור למס' כריתות ליום שישי עמ' א

ל"ה - באיזה אופן הוא הסתפק, האם נאמר שאננם באופן שהיתה
זו שגגת שבת וזוין מלאכות - שידע שהמלאכות אסורות אך לא
ידע ששבת היום, פשיטא ליה ד'מים שבינתיים הוין ידיעה לחלק -
היה פשוט לרבי עקיבא שימי החול שבינתיים נחשבים כידיעה
המחלקת בין שבת לשבת, שהרי בכל שבת יש לו העלמה חדשה
ששבת היום, שהרי לא יתכן שלא נודע לו בימות החול שבינתיים
שעברה שבת, ועל כן חייב על כל שבת ושבת. ובאופן של וזון
שבת ושגגת מלאכות - שידע ששבת היום אך לא ידע שמלאכות
אלו אסורות, הוא ד'כעי מיניה - בזה הסתפק רבי עקיבא, אי כגופין
ד'מין אי לא - האם השבתות נחשבות כגופי עבירה, ואף שלא
היתה לו ידיעה בינתיים חייב על כל שבת ושבת, או שאינן
נחשבות כגופי עבירה מחולקים, וחייב רק אחת על כולן. או ד'למא
- או שמה נאמר בהיפך, שבאופן של וזון שבת ושגגת מלאכות,
שהכיר בשבתות ונעלמו ממנו המלאכות, פשיטא ליה לרבי עקיבא
ד'גופין ד'מין - שחילוק השבתות נחשב כחילוק גופים, וחייב על
כל שבת ושבת. ואילו באופן של שגגת שבת וזון מלאכות, הוא
ד'כעי מיניה - בזה הסתפק רבי עקיבא, ד'אותם ימים של חול
שבינתיים, בין שבת לשבת, אי הוין - האם הם נחשבים כ'דיעה
לחלק בין העלם של כל שבת ושבת, אי לא.

41

פושטת הגמרא את הספק: אמר ר'ה

הזורע וקוצר בהעלם אחד שהוא חייב שתיים כיון שהם שני גופי
מלאכות ודינם כאיסורים שונים, או לא, אם כן קשה, ניכע - היה
לו לשואלו בדינו של העושה מלאכה אחת בשבתות הרבה, האם
חייב על כל שבת ושבת או לא, ומדוע שאלו על העושה מלאכות
הרבה בשבתות הרבה. אלא על כרחך שולדי מלאכות אי כ'אבות
ד'מין ואי לא כ'עי מיניה - שאלתו היתה האם תולדות שונות של
אב מלאכה אחד דינם כאבות מלאכה נפרדים להתחייב על כל
אחת ואחת, או לא, הרי אף על זה קשה, ניכע מיניה - היה לו
לשואלו בדינו של העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת
בשבת, האם חייב חטאת אחת או חטאת על כל תולדה ותולדה,
ומדוע שאלו על דינו של העושה כן בשבתות הרבה.
מתרצת הגמרא: אמר ר'ה, אמר ר'י רב - אמרו בני הישיבה, תרתי
כ'עא מיניה - שתי שאלות שאל רבי עקיבא מרבי אליעזר, שבתות
כגופין ד'מין ואי לא כ'עא מיניה - שאל אותו האם נחשבות
השבתות כגופי עבירה לחייב על כל שבת ושבת בפני עצמה או
לא, וכן שאל אותו האם ולדי מלאכות כ'מלאכות ד'מין להתחייב
חטאת על כל תולדה בפני עצמה אי לא, והשיב לו רבי אליעזר
בשתיהן לחומרא, שחייב על כל שבת ושבת ועל כל תולדה
ותולדה.
הגמרא ממשיכה לברר באיזה אופן הסתפק רבי עקיבא. מבררת
הגמרא: ושבתות - ולגבי הספק האם שבתות מחלקות, היכי מיכעי

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

מִן־הַמִּקּוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה וְשִׁמְרַתָּ
לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יִזְרֹךְ׃ (יִשְׂרָאֵל) יֵא
אֲשֶׁר יִזְרֹךְ וְעַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֵאמְרוּ לָךְ
תַּעֲשֶׂה לֹא תִסּוּר מִן־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יִגִּידוּ לָךְ יִמִּין
וְשִׁמְאֵל׃ יִי וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְּזִדּוֹן לְבַבְלִי
שָׁמַע אֶל־הַכַּהֵן הַעֲמִיד לְשֵׁרֵת שֵׁם אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אוֹ אֶל־הַשֹּׁפֵט וּמֵת הָאִישׁ הַהוּא
וּבַעֲרַת הָרַע מִיִּשְׂרָאֵל׃ יִי וְכָל־הָעָם יִשְׁמְעוּ
וּרְאוּ וְלֹא יִזְדּוּן עוֹד׃ ׀

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ

פֶּרֶשׁ רַבְּנוּ הַנֶּזֶק (לקוטי תורה נציבים מה, ג): "כְּשִׁיחֶיהָ הָיוּ נִמְשָׁךְ לַהֲיוֹת אֶלְקִירָה, דְּהִינוּ עַל יְדֵי הַמְצוֹת, אֲזִי תִהְיֶה תָמִים וְשִׁלְמִם בְּכָל אֲבָרֵי הַנֶּפֶשׁ. מִה־שָּׂאִין-בָּן אִם חֹסֵר מְצוּה אַחַת, אוּ פָגֵם בָּהּ, הָרִי נִצְשָׁה מִחֹסֵר אֶבֶר, כִּי שְׁלֵמוֹת אֲבָרֵי הַנֶּפֶשׁ תִּלּוּי בְּהִמְשָׁכַת 'אֲבָרִין דְּמִלְכָּא', שֶׁהֵן הַמְצוֹת, שֶׁהֵן הֵן חַיִּית אֲבָרֵי הַנֶּפֶשׁ, וּבִלְעָדָן אֵין לָהֶם קִיּוֹם וְחַיִּית". וְהוּא עַל-פִּי נִשְׁמָתָא דְּאֹרִייתָא — זח"ג קסו, א.

שני יי כִּי־תָבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן
לְךָ וַיְרַשְׁתָּהּ וַיִּשְׁבְּתָהּ בָּהּ וַאֲמַרְתָּ אֲשִׁימָה עָלַי
מִלֶּךְ כְּכֹל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתַי: ַּי שׁוּם תַּשִּׁים
עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקֶּרֶב
אֲחֵיךָ תַּשִּׁים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תֹכֵל לָתֵת עָלֶיךָ
אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא־אֲחִיךָ הוּא: ַי רָק לֹא־
יִרְפָּה־לּוֹ סוּסִים וְלֹא־יָשִׁיב אֶת־הָעַם מִצִּירָמָה
לְמַעַן הַרְבּוֹת סוּם וַיהוָה אָמַר לָכֶם לֹא תִסְפּוּן
לָשׁוּב בְּדֶרֶךְ הַזֶּה עוֹד: ַי וְלֹא יִרְפָּה־לּוֹ נָשִׁים
וְלֹא יִסּוּר לִבָּבוֹ וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יִרְפָּה־לּוֹ מָאֹד:
ַי וְהָיָה כַּשְׁבָּתוֹ עַל כֶּסֶף מִמֶּלְכָתּוֹ וְכָתַב לוֹ
אֶת־מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל־סֵפֶר מִלְּפָנַי
הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם: ַי וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל־יְמֵי
חַיָּיו לְמַעַן יִלְמַד לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהָיו
לְשֹׁמֵר אֶת־כְּלִדֵּי־בְרִי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת־
הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לַעֲשֹׂתָם: ַכ לְבַלְתִּי רוּם־לִבָּבוֹ
מֵאֲחָיו וּלְבַלְתִּי סוּר מִן־הַמִּצְוָה יְמִין וּשְׂמֹאֹל

טז ^ה שִׁפְטִים וְשִׁפְטִים תִּתֵּן לָךְ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ
אֲשֶׁר יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לִשְׁבִּיךָ וְשִׁפְטוֹ
אֶת־הָעָם מִשְׁפַּט־צֶדֶק: ^ז לֹא־תִטֶּה מִשְׁפָּט לֹא
תִפְּזֹר פָּנִים וְלֹא־תִקַּח שֹׁחַד כִּי הַשֹּׁחַד יַעֲוֶל
עֵינֶי חֲכָמִים וְיִסְלֹף דְּבָרֵי צָדִיקִים: ^ח צֶדֶק צֶדֶק
תִּרְדֹּף לְמַעַן תַּחֲיֶה וִירֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: ^ט ^(לז) לֹא־תִטַּע לָךְ
אֲשֶׁר־הָ בַל־עֵץ אֲצִל מִזֶּבַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר
תַּעֲשֶׂה־לָּךְ: ^י וְלֹא־תִקֵּם לָךְ מִצֵּבָה אֲשֶׁר שָׂא
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ^{יא} ^{יב} לֹא־תִזְבֹּחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
שׁוֹר וְשֵׂה אֲשֶׁר יְהוָה בּוֹ מֹום כָּל דָּבָר רָע כִּי
תֹעֲבָת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא: ^{יג} כִּי־יִמְצָא
בְּקִרְבְּךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן
לָךְ אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת־הָרָע בְּעֵינֵי
יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ: ^{יד} וַיִּלְכָּד וַיַּעֲבֹד
אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלִשְׁמֹשׁ | אוֹ
לִיָּדָה אוֹ לְכָל־צָבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי:
| וְהִגַּדְתָּ לָּךְ וְשָׁמַעְתָּ וְדִרְשָׁתָּ הַיָּטִב וְהִנֵּה אֲמַת
נָכוֹן הַדָּבָר נַעֲשֶׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל:
| וְהוֹצֵאתָ אֶת־הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה
הַהוּא אֲשֶׁר עָשָׂו אֶת־הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה אֶל־
שְׁעָרֶיךָ אֶת־הָאִישׁ אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה וּמִסְּלָתָם
בְּאֲבָנִים וּמָתוּ: ^{טו} עַל־פִּי | שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה
עֵדִים יוֹמַת הַמָּת לֹא יוֹמַת עַל־פִּי עַד אֶחָד:
יֵד הַעֲדִים תִּהְיֶה־בּוֹ בְּרֹאשָׁנָה לְהַמִּיתוֹ וְיֵד
כָּל־הָעָם בְּאַחֲרָנָה וּבַעֲרַת הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: ^{טז} כִּי
יִפְּלֹא מִמֶּךָ דָּבָר לְמִשְׁפָּט בֵּין־דָּם | לְדָם בֵּין־דִּין
לְדִין וּבֵין נָגַע לְנָגַע דְּבָרֵי רִיבָת בְּשְׁעָרֶיךָ וּקְמַת
וְעָלִיתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ:
^{יז} וּבָאתָ אֶל־הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל־הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר
יְהִיָּה בֵּימֵינוּ הֵהֱם וְדִרְשָׁתָּ וְהִגִּידוּ לָךְ אֵת דְּבַר
הַמִּשְׁפָּט: ^{יח} וַעֲשִׂיתָ עַל־פִּי הַדָּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ לֹא־תִלְמָד לַעֲשׂוֹת
בְּתוֹעֵבַת הַגּוֹיִם הָהֵם: ֹאִי־יִמָּצֵא בְּךָ מַעֲבִיר
בְּנוֹ־וְבִתּוֹ בָּאֵשׁ קֶסֶם קֶסָמִים מַעֲוָן וּמִנְחָשׁ
וּמִכֶּשֶׁף: ֹאִי וְחֹבֵר חֹבֵר וְשֹׂאֵל אוֹב וַיְדַעֲנִי וְדַרְשׁ
אֱלֹה־מֵתִים: ֹאִי בִי־תוֹעֵבַת יְהוָה פֶּל־עֲשֵׂה אֱלֹה
וּבִגְלַל הַתּוֹעֵבַת הָאֵלֹה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישׁ
אוֹתָם מִפָּנֶיךָ: ֹאִי תָמִים תִּהְיֶה עִם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש יב עמ' קפד)

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ

כּוֹתֵב אֲשֶׁר רָאָה סֵפֶר סְגֻלוֹת וְבוֹ כּוֹתֵב עַל דְּבַר חֻקֵּי הַיָּד
כו'. הִנֵּה כֹלֵךְ מִדֶּרֶךְ זֶה, וְאִם רְצוֹנוֹ דּוֹקָא בְּסֵפֶר סְגֻלוֹת, הֲרִי
לְשֹׁנָה סְגֻלָּה בְּדוּקָה וּמִנּוּסָה, וְהִיא תוֹרַתְנוּ הַקְּדוּשָׁה, וְלִשְׁנָה
גַּם בֶּן חֻקִּיָּה בְּדוּקָה וּמִנּוּסָה, וְהִיא חֻקֵּיכֶם: ִתְּבַרְךָ, אֲשֶׁר
יְכוּלִים לְהַתְאִסֵּד עֲמָה עַל יְדֵי לְמוֹד הַתּוֹרָה, וּבִיחּוּד נִפְלָא.
וּבְכֹר נֶאֱמַר תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים (רמב"ן)
שֶׁהוּא מִצּוֹת־עֲשֵׂה.

חֲמִישִׁי י' כִּי | הַגּוֹיִם הָאֵלֹה אֲשֶׁר אֲתָה יוֹרֵשׁ אוֹתָם
אֶל־מַעֲנֵנִים וְאֶל־קֶסָמִים יִשְׁמְעוּ וְאֲתָה לֹא כֵן
נָתַן לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ֹאִי נִבְיָא מִקֶּרְבְּךָ מֵאֲחֵיךָ
כְּמִנִּי יָקִים לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן:
כָּל אֲשֶׁר־שָׂאֵלְתָּ מֵעַם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב
בְּיוֹם הַקָּהָל לֵאמֹר לֹא אִסָּף לִשְׁמַע אֶת־קוֹל
יְהוָה אֱלֹהֵי וְאֶת־הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת לֹא־
אֶרְאֶה עוֹד וְלֹא אָמוּת: ֹאִי וְיֹאמֵר יְהוָה אֵלָי
הִיטִיבוֹ אֲשֶׁר דִּבְרוּ: ֹאִי נִבְיָא אֲקִים לָהֶם מִקֶּרֶב
אֲחֵיהֶם כְּמוֹד וְנִתַּתִּי דְּבָרִי בְּפִיו וְדִבֵּר אֲלֵיהֶם
אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֶצְוֶנוּ: ֹאִי וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר
לֹא־יִשְׁמַע אֶל־דְּבָרִי אֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשִׁמִּי אֲנֹכִי
אֶדְרֹשׁ מֵעַמּוֹ: ֹאִי הַנִּבְיָא אֲשֶׁר יִזְדֹּר לְדַבֵּר
דְּבַר בְּשִׁמִּי אֵת אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִיו לְדַבֵּר וְאֲשֶׁר
יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וּמֵת הַנִּבְיָא הַהוּא:
כָּאִי וְכִי תֹאמַר בְּלִבְּכֶם אֵיכָל גִּדַּע אֶת־הַדִּבְרִי
אֲשֶׁר לֹא־דִבְּרוּ יְהוָה: ֹאִי אֲשֶׁר יְדַבֵּר הַנִּבְיָא
בְּשֵׁם יְהוָה וְלֹא־יְהִיָּה הַדִּבְרִי וְלֹא יָבֹא הוּא
הַדִּבְרִי אֲשֶׁר לֹא־דִבְּרוּ יְהוָה בְּדוֹן דִּבְּרוּ הַנִּבְיָא

לְמַעַן יֵאָרֶךְ יָמִים עַל־מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו
בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל: ֹאִי

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כד עמ' 447 ממכתב)

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ

מִקְרָא מְלֵא דְּבַר הַכְּתוּב, תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ. וְאֵל
יִתְעַנֵּן בְּעִנְיֵי חֲזִיוֹנוֹת. וּפְשִׁטָּא שְׁלֵא זָהוּ עִנְיָנוּ לְחֻשָּׁב
חֻשְׁבוֹנוֹ שֶׁל הַשֵּׁם, שְׁלִדְעוֹת צְרִיכָה לְהִיּוֹת הַנְּהַגַּת ה' עִם
פְּלוּנִי בִּאֲפֵן כִּךְ וְעַם פְּלוּנִי בִּאֲפֵן כִּךְ, וְלִהְיוֹת בְּתִמְיָה: ֹאִי
הִיִּתְכֵּן שֶׁהַנְּהַגָה הִיא שְׁלֵא כְּפִי שֶׁהַחֲלִיט בְּשִׁכְלוֹ הוּא!
וּבְכֹרֶט שְׁכָל רַגַע שְׁנוֹתָן עַל זֶה יְכוּל לְנַצֵּלוֹ בְּתִלְמוּד תּוֹרָה,
שֶׁהִיא כְּנֶגֶד כָּלֵם.

שְׁלִישִׁי יח * לֹא־יְהִיָּה לְפָנֶיךָ הַלּוֹיִם כָּל־שִׁבְט
לְוִי חֶלֶק וְנִחְלָה עַם־יִשְׂרָאֵל אֲשִׁי יְהוָה וְנִחְלָתוֹ
וְאִכְלוּ: ֹאִי וְנִחְלָה לֹא־יְהִיָּה־לוֹ בְּקֶרֶב אֲחָיו יְהוָה
הוּא נִחְלָתוֹ כָּאֲשֶׁר דִּבְּרָלוֹ: ֹאִי וְזֶה יְהִיָּה
מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעָם מֵאֵת זִכְחִי הַזֹּכֵחַ
אִם־שׂוֹר אִם־שֶׁה וְנָתַן לְפָנֶיךָ הַזֶּרַע וְהַלְחִיִּים
וְהַקִּבָּה: ֹאִי וְרֵאשִׁית דִּגְנְךָ תִּירֶשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ
וְרֵאשִׁית גֶּזֶז צֹאנְךָ תִּתֵּן־לוֹ: ֹאִי כִי כֹ כָּתַר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ מִכָּל־שִׁבְטֶיךָ לַעֲמֹד לְשֶׁרֶת בְּשֵׁם־יְהוָה
הוּא וּבָנָיו כָּל־הַיָּמִים: ֹאִי

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש יז עמ' רצ)

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ

הַנֶּךְ כּוֹתֵב עַל דְּבַר הַחֲלוּם שֶׁחֲלָמְתָּ. כֹּלֵךְ מִדֶּרֶךְ זֶה.
תְּפַסִּיק לְהִיּוֹת מִנַּח בְּחִלּוּמוֹת. וְכִמְבָּאֵר בְּסִפְרֵים, שֶׁבְּאֲנָשִׁים
שְׁכָל פְּרָטִי חֲיִיָּהם הֵם עַל פִּי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה, הִנֵּה גַם לְחֲלוּם
יֵשׁ מִשְׁמַעוֹת וְאִינוּ לְכַשְׁלָה, וְאֵלּוֹ בְּאֲנָשֵׁי דוֹרָנוּ, שֶׁיֵּשׁ לָהֶם
הַרְבֵּה דְּבוּרִים בְּטָלִים וּמִחֻשְׁבוֹת בְּטָלוֹת, הֲרִי זֶה רַק חֲלוּם
כְּלִכּוֹד וְתוֹ לֹא. הַנִּנִּי חוֹרֵר עוֹד הַפַּעַם: ֹאִי תִּכְנִס אֵת עֲצֻמָּךְ
לְחֻשָּׁב אוֹדוֹת חֲלוּמוֹת.

רְבִיעִי וְכִי־יָבֹא הַלּוֹי מֵאֶחָד שְׁעָרֶיךָ מִכָּל־יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר־הוּא גֵר שָׁם וְכֹאֵל בְּכָל־אֹנוֹת נִפְשׁוֹ אֶל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה: ֹאִי וְשֶׁרֶת בְּשֵׁם יְהוָה
אֲלֵהִיו כָּל־אֲחָיו הַלּוֹיִם הַעֲמִידִים שָׁם לִפְנֵי
יְהוָה: ֹאִי חֶלֶק כְּחֶלֶק יִאֲכְלוּ לֶבֶד מִמִּכְרֵיו עַל־
הָאֲבוֹת: ֹאִי כִי אֲתָה בָּא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־

וכי. לכל אחד נתן מספר ימים קצוב למלאות שליחותו של הקב"ה בעלמא דין, וכל שעה יום שמבלים בענינים שאינם שלו הרי זה גם כן חסרון במלוי שליחותו. ואם לקולי ישמע, יעזוב את כל מגידי העתירות המנחשים והקוסמים וכו' הנ"ל.

שישי - לא תסוג גבול רעד אשר גבלו ראשנים בנחלתך אשר תנחל בארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך לרשתה: ^א לא יקום עד אחד באיש לכל-עון ולכל-חפאת בכל-חטא אשר יחטא על-פי ^ב שני עדים או על-פי שלשה-עדים יקום דבר: ^ג כִּי-יקום עד-חכם באיש לענות בו סרה: ^ד ועמדו שני-האנשים אשר-להם הריב לפני יהוה לפני הפהנים והשפטים אשר יהיו בימים ההם: ^ה ודרשו השפטים היטב והנה עד-שקר העד שקר ענה באחיו: ^ו ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו ובערת הרע מקרבך: ^ז והנשואים ישמעו ויראו ולא יספּו לעשות עוד בדבר הרע הזה בקרבך: ^ח ולא תחוס עינך נפש בנפש עון בעין שון בשון יד ביד רגל ברגל: ^ט **כ** כִּי-תצא למלחמה על-איבך וראית סוס ורכב עם רב ממך לא תירא מהם כִּי-יהוה אלהיך עמך המעלה מארץ מצרים: ^א והיה בקרבכם אל-המלחמה ונגש הפהן ודבר אל-העם: ^ב ואמר אלהם שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על-איביכם אל-יבך לבבכם אל-תיראו ואל-תחפּוּ ואל-תערצו מפניהם: ^ג כִּי יהוה אלהיכם ההלך עמכם להלחם לכם עם-איביכם להושיע אתכם: ^ד ודברו השוטרים אל-העם לאמר מִי-הָאִישׁ אשר בנה בית-חדש ולא חנכו ילך וישב לביתו פְּנִימוֹת במלחמה ואיש אחר יחנכו: ^ה ומִי-הָאִישׁ אשר נטע פֶּרֶם ולא חללו ילך וישב לביתו פְּנִימוֹת במלחמה ואיש אחר יחללנו: ^ו ומִי-הָאִישׁ אשר ארש אשה ולא

לא תגור ממנו: ^ז **יט** **א** כִּי-יכרית יהוה אלהיך את-הגוים אשר יהוה אלהיך נתן לך את-ארצם וירשתם וישבת בעריהם ובבתיהם: ^ב שלוש ערים תבדיל לך בתוך ארצך אשר יהוה אלהיך נתן לך לרשתה: ^ג תבין לך הדרך ושלשת את-גבול ארצך אשר ינחילך יהוה אלהיך והיה לנו שמה פל-רצח: ^ד וזה דבר הרצח אשר-יגנום שמה וחי אשר יפה את-רעהו בבלי-דעת והוא לא-שנא לו מתמל שלשם: ^ה ואשר יבא את-רעהו ביער לחטב עצים ונדהה ידו בגרון לכתת העץ ונשל הפרול מן-העץ ומצא את-רעהו ומת הוא וגוים אל-אחת הערים-האלה וחי: ^ו ופן-ירדף גאל הדם אחרי הרצח כי יחם לבבו והשיגו כִּי-ירבה הדרך והפּהו נפש ולו אין משפּט-מות כִּי לא שנא הוא לו מתמול שלשום: ^ז על-פּן אנכי מצוה לאמר שלש ערים תבדיל לך: ^ח ואם ירחיב יהוה אלהיך את-גבולך כאשר נשבע לאבתך ונתן לך את-פל-הארץ אשר דבר לתת לאבתך: ^ט כִּי-תשמר את-פל-המצוה הזאת לעשתה אשר אנכי מצוה היום לאהבה את-יהוה אלהיך וללכת בדרךיו פּל-הימים ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה: ^א ולא ישפּד דם נקי בקרב ארצך אשר יהוה אלהיך נתן לך נחלה והיה עליך דמים: ^ב פ ^ג וכִּי-יהיה איש שנא לרעהו וארב לו וקם עליו והפּהו נפש ומת וגם אל-אחת הערים האל: ^ד ושלחו זקני עירו ולקחו אתו משם ונתנו אתו ביד גאל הדם ומת: ^ה לא-תחוס עינך עליו ובערת דם-הנקי מִיִּשְׂרָאֵל וטוב לך: ^ו **ס**

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש ד עמ' קז)

תמים תהיה עם ה' אלקיך

חושב על דבר קמיעות, אנשים היודעים בצורת הפנים, בקני הדגים ובצורת הפתח, מגידי עתידות, נותני מלקות וכו'

לֹא־עָץ מֵאֶכָּל הָאֵלֶּה הָיָה אֹתוֹ תַּשְׁחִית וְכִרְתָּ וּבְנִיתָ
מִצֹּר עַל־הָעִיר אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה עִמָּךְ מִלְחָמָה
עַד רִדְתָּהּ: **פ כא** « כִּי־יִמָּצֵא חָלָל בְּאֶרְצָהּ
אֲשֶׁר יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ נָפֶל בְּשָׂדֶה
לֹא נֹדֵעַ מִי הִכָּהוּ: ^א וַיֵּצְאוּ זִקְנֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ
וּמִדְּרוּ אֶל־הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹת הַחָלָל: ^ב וְהָיָה
הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל־הַחָלָל וְלִקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר
הַהִוא עֹגֶלֶת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא־עֹבֵד בָּהּ אֲשֶׁר
לֹא־מִשְׁכָּה בָּעֵל: ^ג וְהוֹרְדוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא
אֶת־הָעֹגֶלֶת אֶל־נַחֲל אֵיתָן אֲשֶׁר לֹא־יַעֲבֹד בּוֹ
וְלֹא יִזְרַע וְעָרְפוּ־שָׁם אֶת־הָעֹגֶלֶת בְּנַחֲל:

^ה וַנִּגְשׁוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי כִּי בָם בָּחַר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְשִׁרְתּוֹ וּלְכַרֵּךְ בְּשֵׁם יְהוָה וְעַל־פִּיהֶם
יִהְיֶה כָּל־רִיב וְכָל־נִגְעָה: ^ו וְכָל זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא
הַקְּרֹבִים אֶל־הַחָלָל יִרְחֲצוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל־
הָעֹגֶלֶת הָעֲרוּפָה בְּנַחֲל: ^ז וְעָנּוּ וַאֲמָרוּ יְיָנוּ לֹא
כַּתִּיב שִׁפְכָה קִרִי שִׁפְכּוּ אֶת־הַדָּם הַזֶּה וְעִיֵּינוּ לֹא
רָאוּ: ^ח כִּפְּרָ לַעֲמֹךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּדִיתָ יְהוָה
וְאֶל־תִּתֵּן דָּם נָקִי בַּקֶּרֶב עִמָּךְ יִשְׂרָאֵל וּנְכַפֵּר
לָהֶם הַדָּם: ^ט וְאַתָּה תִּבְעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקֶּרְבְּךָ
כִּי־תַעֲשֶׂה הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי יְהוָה: ססס

★ ★ ★

חצי קריש

יִתְגַּדֵּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹהָ רַבָּא. אֲמַן בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא
כִּרְעוּתָהּ וַיְמַלִּיךְ מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיִּקְרַב
מִשִּׁיחָהּ. אֲמַן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמִיכוֹן וּבְחַיִּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּעֶנְאֵל וּבִזְמַן קָרִיב וַאֲמָרוּ אֲמֵן: אֲמַן יְהֵא שְׁמוֹהָ רַבָּא מְבַרֵךְ
לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַי. יִתְבָּרֵךְ: יְהֵא שְׁמוֹהָ רַבָּא מְבַרֵךְ לְעָלַם
וּלְעָלְמֵי עָלְמַי. יִתְבָּרֵךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיִּתְרוֹמֵם,
וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמוֹהָ דְקִדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא. אֲמַן לְעָלַם מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וַאֲמָרוּ אֲמֵן: אֲמַן

★ ★ ★

לְקַחְהָ יֶלֶד וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ פְּנִימוֹת בְּמִלְחָמָה
וְאִישׁ אַחֵר יִקְחֶנָּה: ^ה וַיִּסְפוּ הַשְּׂטָרִים לְדַבֵּר
אֶל־הָעָם וַאֲמָרוּ מִי־הָאִישׁ הַזֶּה וְךָ הַלֵּלָב
יֶלֶד וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ וְלֹא יָמָם אֶת־לֵבָב אַחִיו
כְּלָבָבוּ: ^ו וְהָיָה כְּכֹלֶת הַשְּׂטָרִים לְדַבֵּר אֶל־הָעָם
וּפִקְדּוֹ שְׂרֵי צְבָאוֹת בְּרָאשׁ הָעָם: **ס**

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לד עמ' 285 ממכתב)

תמים תהיה עם ה' אלקיך

לשאלתה - פרוש לתאריכי מארעות. אמרה תורה (גם
מלשון הוראה): תמים תהיה עם ה' אלקיך. ובודאי השם
עושה (בלשון הכתוב) הכל לפי בעתו. ולא כדאי לבזבז זמן
בחיפוש פרוש על הצ"ל, כי אם רק להפצת המידות וקיום
מצותיה.

שביעי כִּי־תִקְרַב אֶל־הָעִיר לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ וְקִרְאתָ
אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם: ^א וְהָיָה אִם־שָׁלוֹם תַּעֲנֶנּוּ וּפִתַּחְתָּ
לָךְ וְהָיָה כָּל־הָעָם הַנִּמְצָא־בָהּ יִהְיוּ לָךְ לָמָס
וְעַבְדֶּיךָ: ^ב וְאִם־לֹא תִשְׁלִים עִמָּךְ וַעֲשִׂיתָ עִמָּךְ
מִלְחָמָה וְצִרְתָּ עָלֶיהָ: ^ג וְנִתְּנָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בְּיָדְךָ וְהִכִּיתָ אֶת־כָּל־זִכְרוֹתָ לְפִי־חֶרֶב: ^ד רַק
הַנָּשִׁים וְהַנָּפִץ וְהַבְּהֵמָה וְכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּעִיר
כָּל־שָׁלָלָהּ תָּבוּ לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת־שָׁלָל אִיְבֶיךָ
אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ: ^ה כֵּן תַעֲשֶׂה
לְכָל־הָעָרִים הַרְחֹקֹת מִמָּךְ מֵאֹד אֲשֶׁר לֹא־מִעֲרֵי
הַגּוֹיִם־הָאֵלֶּה הֵנָּה: ^ו רַק מִעֲרֵי הָעַמִּים הָאֵלֶּה
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה לֹא תַחֲזִיחַ
כָּל־נִשְׁמָה: ^ז כִּי־הִחָרַם תַּחְרִימֶם הַחֲתִי וְהָאֹמֶרִי
הַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִי הַחִוִּי וְהִיבוֹסִי כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ: ^ח לִמְעַן אֲשֶׁר לֹא־יִלְמְדוּ אֶתְכֶם
לַעֲשׂוֹת כָּכָל תּוֹעֲבֹתֶם אֲשֶׁר עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם
וְחָטְאתֶם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ^ט כִּי־תִצְוֹר אֶל־
עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ לְתַפְשָׁהּ לֹא־
תַשְׁחִית אֶת־עֵצֶיהָ לְנֹדֶחַ עָלֶיהָ גִּרּוֹן כִּי מִמֶּנּוּ
תֹאכֹל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשִּׁדָּה
לְבָא מִפְּנֶיךָ בְּמִצְוֹר: ^י רַק עֵץ אֲשֶׁר־תִּדְּעַ כִּי

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לס עמ' 303 ממכתב)

תמים תהיה עם ה' אלקיך

לשאלתו – הלשואל עתידות אצל פלוני. הרי נאמר תמים תהיה עם ה' אלקיך, והובא בשלחן-ערוך חלק יורה-דעה להלכה.

[סימן קעט: אין שואלין בחזנים בכוכבים ולא בגזירות. משום שנאמר תמים תהיה עם ה' אלקיך].

צ"ו פסוקים, סל"א סימן.

מפטיר: וְעָנֵנוּ וְאָמְרוּ יְיָנוּ לֹא כְתִיב שִׁכְחָה קִרְיָ שְׁכָחוּ אֶת־הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ: הַכֹּפֶר לְעַמּוּד יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּדִיתָ יְהוָה וְאֶל־תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמּוּד יִשְׂרָאֵל וְנִכְפַּר לָהֶם הַדָּם: וְאַתָּה תִּבְעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקֶּרְבְּךָ בִּיַּתְעֲשֶׂה הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי יְהוָה: ססס

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲיֵנִי הָיָה לִמְחִיקִים בָּהּ, וְתִמְכֶּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרָכֵי־נֶעַם, וְכָל־נִתְיבֶתֶיהָ שְׁלוֹם. אֶרֶץ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׂמְאֻלָּהּ עֵשֶׂר וְכָבוֹד. יִי חֲפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וְיַגְדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֹּאמְרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָה:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

יב) אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מְנַחֵמְכֶם, אָמַר הַקֹּב"ה, אֲנֹכִי הוּא מְנַחֵמְכֶם, אֲתֶכֶם, וְאֵם בֵּן הָרִי הֵם תִּנְחֻמִּים שֶׁל מִשָּׁשׁ, וְלָמָּה אַתֶּם יֹרְאִים מִבֶּן אָדָם וכו'. (ואמר "מְנַחֵמְכֶם" מְנַחֵם אֲתֶכֶם, בְּלִשׁוֹן רַבִּים, וְאַחֲרֵיכֶם "מִי אַתָּה וְתִירָא" בְּלִשׁוֹן יְחִיד נִקְבָּה, וְאַחֲרֵיכֶם "וְתִשְׁכַּח" וְתִפְחַר" בְּלִשׁוֹן

הפטרת לפרשת שופטים לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום

בישעיה פרק נא"ב

נא יִבְ אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מְנַחֵמְכֶם מִי־ אַתָּה וְתִירָאִי מֵאֲנִיּוֹשׁ יָמוּת וּמִבֶּן־אָדָם

עטרת מרים

יב אתם אומרים עזרי ורועי ה', כאלו אני נשתפתי, משיב להם ה', לא כן, כי אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מְנַחֵמְכֶם כְּמוֹ מִקְדָּם. וְקֵץ אֶת נִשְׁתַּיִת מִפְּהַ שְׁתִּיית, רֵאִי מִי־אַתָּה בֵּת צִדִּיקִים כְּמוֹתְךָ וּמִלֵּאָה וְכִזִּית, לָמָּה וְתִירָאִי מֵאֲנִיּוֹשׁ אֲשֶׁר סוּפוּ יָמוּת וּמִבֶּן־אָדָם אֲשֶׁר הוּא בְּחָצִיר דֶּשָׁא וְעֵשֶׂב וְיָתֵן יָתֵן

בעולם שיכול ויבש: יג ותשפח יהוה עשך ולא נשענת עלי, והרי הכל שלו כי הוא נזטה שמים ויסד ארץ ותפחד תמיד כל־היום מפני חמת המציק מושלי אומות העולם המשועבדים ככם כבר כַּאֲשֶׁר רק בוגן תכנון להשחית ואיה חמת המציק הלא קור בא ואיננו כי ימות, ואם פן למה שפחת משענת המקום ותפחד

מפני: יד לא תיפקד חמת המציק כי עתה מחר צעה המטלטל בגולה להפתח מבית הגלות, והוא ישראל שהוא גולה בין העמים ולא־ימות בגלות לשחת ולא יחסר לחמו בצאותו מהגלות בדרך: טו ולמה לא תשענו על הלא ואנכי יהוה אלהיך והכל בידי, פעם רגע תלם בוע מי תים לכל ילך במהלכו, ופעם יצוה ויחמו בקול גדול גליו גלי תים יהוה צבאות שמו המושל בצבאות מעלה ומטה: טז ואשם דברי דברי התורה בפיו ובצל ידי בפיתוך שלא יוכלו העמים לכלותך בגלות, וכל זה עד שיבא עת לנטע שמים וליסד ארץ והיו קבוצ גלות שיהיו ישראל עולם חדש ולאמר עד שכל הגוים יאמרו לציון על בני ציון עמי־אתה שחמה עם ה, כי יהיה נראה בהם שפע טובה מרובה: יז די לך מהגלות, התעוררי התעוררי קומי ירושלים אשר שתית מיד יהוה את־כוס התרעלה שם של סם המות שתית עד השקרים מצית עד הספה האחרונה, כי כל הרעות הפחזות כבר באו עליך: יח בעודה בגלות אין מנתל לה לא היה בה מנחה, מפל־בנים ילדה מי מאנשיה ואין מחזיק בידה להקמה מפילתה מפל־בנים גדלה כי מקדם אפס הפח והמפאשה:

יט שמים צרה כפולה הנה קראתך קרה לך מי יגיד ינחם לך השד והשבר והרעב והחרב מלכד רעות הגלות במו אנחמך למו קרה השבר שלך שיהיה לך לתנומים: כ בגיד עלפו התעלפו מתסרון לחם ומים, מתי רעב וחרב שִׁכְבוּ בראש כל־חוצות ואין קובר להם בתוא כשור הבר הנלכד במכמר ברשת המלאים חמת־יהוה שהוא כוס החמה, ומכוס

יחיד זכר. שכן מנהג המקרא, כשמודבר בלשון רבים הוא כנגד כל פרט שבהם, וכשמודבר בלשון יחיד הוא כנגד הקהל, וכשמודבר בלשון נקבה הוא כנגד נקבת ישראל, מקור נשמות ישראל. חציר ינתן, שהוא נתון בעולם כחציר שהוא מין עשב, שהיום הוא רטב וקור יבש. יג חמת המציק,

חמה של האויב המציק. כַּאֲשֶׁר בוגן להשחית, כשהאויב הכין מחשבות להשחיתו. ואיה חמת המציק, קור בא ואיננו. יד מחר צעה להפתח, ומה המטלטל וגולה להפתח ולצאת מגלותו. כלומר, לא תיפקד חמת המציק, כי תמחר וצאת מהגלות. ולא ימות לשחת, ולא ימות בגלות שהוא לו כמו קבר. ולא יחסר לחמו, וגם בעודו בגלות הקב"ה מומין לו פרקתו. טו רגע תים ויהמו גליו, מרגיע את סערת תים בעת שהמו גליו, וכל־שכן שאנער בעמים הפחזקים אחכם בגלות. טז ואשים דברי בפיו, דברי התורה שמתו בפיו לדבר גם. ובצל ידי בפיתוך, תמיד הנחתי עליך מפני האויב, בזכות למוד התורה בפיו. לנטע שמים וליסד ארץ, שיהיו עם ישראל נטועים על אדמתם ויגברו וירבו ככוכבי השמים ויתרבו כעפר הארץ. ולאמר לציון, ולומר לבני ציון. יז התעוררי התעוררי קומי, התעוררי מתרומת הצער והגלות וקומי. אשר שתית וגו', אשר עד עכשיו שתית כוס החמה. את קבעת כוס התרעלה וגו', את השקרים הקבועים בתחתית כוס התרעלה כבר שתית ומצית את הכל. כלומר, כל התוכחות כבר באו עליך ולא יסיפו

לבוא עוד. יח אין מנתל לה וגו', כשהתה בגלות לא היה פח ביד בני הגולה לנהל האחד את חברו ולהחזיק בידו ולהמכו מהרעה, כי כלם היו שוים בה. יט שמים הנה קראתך, הרעות המורות אותך היו כפולות של שמים, וכפי שמשךך בפסוק. מי יגיד לך, מי יגיד בראש עליך לנחמה, כי כלם קמו עליך. השד והשבר והרעב והחרב, הפחז מפרש מה הם השמים, ואמר שהם השד והשבר וגו'. והרעב והחרב, והו פרוש על "השד

והשבר", כי השבר הוא הרעב, והשד הוא שרירות גיסות הכאם בחרב. מי אנחמך, כמו "במי אנחמך", כלומר, את מי אביא לנחמה לומר שגם לא קרה בן, שיהיה לך לתנומים. כ בגיד עלפו, מתסרון לחם ומים, התעלפו בגיד. והוא ענין צפיות ואפסית פח לעמוד. בתוא מכמר, שִׁכְבוּ ברחובות מקלי לזו,

עטרת מרים

שי למורא

כמו החנה שנקראת "תאו" בשגלכר במבוקרת, ואינו יכול לזוז, געצת, צעקת
ויופת, **כא** **לכו**, הואיל וקבלת כפר גמול עונת, מענה, ושכרת
ולא מנין, מבקבלת כשבור, ולא משתתת יו, אלא מקצת ויגון, **כב** **יריב**
עמו, אשר יריב ריב עמו לקחת נקמה מיד המציקים להם, **כג** **מוניד**,

העושים לד יגון, **שחי ונעברה**,
כפפי את עצמד עד לארץ, ונעבר
עלוי, ו**תשימי כארץ גוד וגו**,
שמת גופך כמו ארץ ונחוצות העיר,
להיות מדרד תגל לעוברים, **א** **ערל**
וטמא, "ערל" זו מלכות ארם שהם
ערלים, ו"טמא" זו מלכות ישמעאל,
שהם מראים עצמם טהורים ברחיצת
גופם, והם טמאים במעשיהם הרעים.
ישתי הפלגיות האלה החזיקו בירושלים
מיזם החרבון, ושניהם נלחמים עליה, וזה
בוכשה מזה וזה בוכשה מזה, ומיום
הנאלה ואילך לא יעברו בה עוד כל
ימי עולם, **ב** **התנערי מעפר**,
דקה את ירושלים בזמן הנלות כאלו
שוכבת ומתפלשת בעפר, ואמר
שתתנער מעפר, קומי **שבי**
ירושלים, את ירושלים, קומי
מהארץ ושבי על הכסא, התפתחי
מוסרי **צוארך**, השתחררי מחגורות
קשורי על הנלות שעל צוארך, **שביה**
בת ציון, את בת ציון השבוכה
בגולה, **ג** **חנם נמפרתם וגו**,
כשנמפרתם ביד הנזים לא לקחתם מהם
מחיר, ועל כן תנאלו בלא תשלום כסף.
פרוש אחר, "חנם נמפרתם", על עסק
חנם נמפרתם, כלומר, בגלל עונותיהם
שלא הרוחתם כלום מהם, "ולא בכסף
תנאלו" אלא בתשובה, **ד** **לגור**
שם, כלומר, ועל כן היתה להם
אמיתה לשעברם, כי בימי הרעב
התפרנסו שם, **ואשור באפם**
עשקו, אבל אשור באפם ובחנם
עשק את ישראל, **ה** **מה לי פה**,
למה אני שוהה ומשנה את בני כאן

בגלות. משליו יהלילו, המושלים על ישראל מתפארים לומר "ידנו רמה"
(דברים לב,ו), **שמי מנאין**, שמי מחלל ומבזה בעיניהם, **ו** **לכן ידע**
עמי שמי, כשנאלו יבירו את שמי, לדעת שנאל לי שמי המורה שאני הארון

גערת אלהיך של התרעלה והעומש: **כא לכן** הואיל וקבלת גמול עונת
שמעי עתה **נא זאת עניה ושכרת** מבולבלת כשבור ולא מנין פראם
מקצה ויגון: **כב כהאמר אדניך יהוה ואלהיך** אשר יריב ריב עמו
לשלם גמול למרעים להם הנה לקחתי מידך את-כוס התרעלה כוס

הפורענות שתתה כל עם שמיך וכבר
לא יהיו הצרות פקודות אצלך, וגם אל
תירא מן הכוס השני שהוא כוס החמה
את-קבעת כוס חמתי אקח מידך:
כי לא-תוסיפי לשותותה עוד:
כג ושמתיך את כוס התרעלה היא
ביד-מוניד ביד אלה שצערו אותה,
והם יקבלו הפורענות אשר-אמרו
לנפשך ונשמתי שחי החכופי
ונעברה עלך ותשימי כארץ גוד
גופך וכחיוץ כשוק להיות מדרד תגל
לעברים ושבים: **א** ציון עורי עורי
הקצי מתרדמת הצער ולבשי עוד
העו שהיה לד מאן ציון לבשי |
בגדי תפארתך ירושלם עיר
הקדש והי שמה כי לא יוסיף
יבא-בך עוד ערל וטמא בקרבך
למשול בך: **ב** התנערי מעפר של
הנלות קומי מן הארץ שבי על
הכסא ירושלים את בת ציון השבוכה
בבבל התפתחי חתירי מוסרי
קשורי רצועות העל מעל צוארך
שביה בת-ציון: **ג** כ-כה אמר
יהוה חנם בלא כסף אלא בעונותיהם
נמפרתם מן ולא בכסף אלא
בתשובה תנאלו: **ד** כי כה אמר
אדני יהוה מצרים ירדעמי
בראשנה לגור שם והם בלבלו
אותם, לכן מה שהחזיקו בהם אחר-כך
לא היה העל גדול כל כך, אבל
העבדים וענו אותם יותר מדאי
ואשור מלך בבל, שהוא הגלה את
ישראל מארצו באפם על חנם בלא
דבר עשקו גלו: **ה** ועתה כה
הנלות השלישי גלות מיטום מה-לי

פה למה אני שוהה ומשנה בני כאן נאם-יהוה כ-לקח עמי חנם אינם
מתעבדים בגלות בשביל כסף שהם תובים לשוניהם, ועוד ויכר לקחו ענשם,
משליו יהלילו מתפארים שלקחו אותם לעבדים חנם נאם-יהוה ותמיד
כ-להיום שמי מנאין מנאין, באמור להם עם ה אלה ומארצו יצאו: **ו** **לכן**
כשאנאלם ידע יבירו עמי שמי ארון שלום ומושל כמשמעו לכן גם ידע ביום ההוא כ-אני-הוא המדבר והמבטח לחיבי הנאולה והגני קמיתי הכסחתי:

שי למורא

עטרת מרים

והשליש. **ביום ההוא**, ביום הנאולה. (ז) **מה נאוו**, מה מאד נאים ויפים. (ח) **קול צפיד**, קול של הצופים העומדים על המגדלים לראות ולבשר מי בא לעיר. פרוש אחר, "צפיד", נביאוך. כי נביא וקרא "צופה", לפי שהוא צופה העתידות. **עין בעין**, כלומר, ראיה ודאית ונאמנה. (ט) **פצחו**, פתחו פה לתרים קול שמחה. **נאל ירושלים**,

ז מהנאוו מה יהיו נאים ויפים עליהם רגלי מבשר רגלי מבשר ממשמיע קול המבשר שלום מן האויב, קול מבשר טוב בנן המקדש וצמיחת קרן דוד, קול ממשמיע ישועה קבוצת גלות, אמר לציון הנה מלך אליהך הראה מלכותו וקומשלתו לכל העולם: ח קול צפיד הצופים העומדים על המגדלים נשאו בלם קול יחדו ורגנו בשמחה

הנגי: ז מהנאוו עליהם רגלי מבשר ממשמיע שלום מבשר טוב ממשמיע ישועה אמר לציון מלך אליהך: ח קול צפיד נשאו קול יחדו ורגנו כי עין בעין יראו בשוב יהודה ציון: ט פצחו רגנו יחדו חרבות ירושלים כיינחם יהודה עמו נאל ירושלים: י חשף יהודה את-זרוע קדשו לעיני כל-הגוים וראו כל-אפסי-ארץ את ישועת אליהינו: יא סורו סורו צאו משם טמא אל-תגועו צאו חפרו נשאי כלי הברו נשאי כלי ה' הפקרו מכל טמא, אתם הבהנים והלגים שהייתם נושאים בליו של הקב"ה בפרד. "הברו", מלשון ברור ונקי. (יב) **כי לא בחפזון תצאו וגו', אף-על-פי שאמרתם שתסורו מהם במהירות, מכל מקום לא תצאו בבהלה כאדם המפחד, ולא תלכו במנוסה כאדם הבורח. **כי הולך לפניכם ה'**, כי ה' הוא הולך לפניכם, ועל כן "לא בחפזון תצאו". וקמאפכם אליהי ישראל, ויהי הפועם על "ובמנוסה לא תלכו", כי**

הנגי: ז מהנאוו עליהם רגלי מבשר ממשמיע שלום מבשר טוב ממשמיע ישועה אמר לציון מלך אליהך: ח קול צפיד נשאו קול יחדו ורגנו כי עין בעין יראו בשוב יהודה ציון: ט פצחו רגנו יחדו חרבות ירושלים כיינחם יהודה עמו נאל ירושלים: י חשף יהודה את-זרוע קדשו לעיני כל-הגוים וראו כל-אפסי-ארץ את ישועת אליהינו: יא סורו סורו צאו משם טמא אל-תגועו צאו חפרו נשאי כלי הברו נשאי כלי ה' הפקרו מכל טמא, אתם הבהנים והלגים שהייתם נושאים בליו של הקב"ה בפרד. "הברו", מלשון ברור ונקי. (יב) **כי לא בחפזון תצאו וגו'**, אף-על-פי שאמרתם שתסורו מהם במהירות, מכל מקום לא תצאו בבהלה כאדם המפחד, ולא תלכו במנוסה כאדם הבורח. **כי הולך לפניכם ה'**, כי ה' הוא הולך לפניכם, ועל כן "לא בחפזון תצאו". וקמאפכם אליהי ישראל, ויהי הפועם על "ובמנוסה לא תלכו", כי

הקב"ה הולך גם מאחריכם לשמר אתכם מכל רודף, ולחיותו כמו "מאספ לך תפוחות" (במדבר יב).

מכל רודף:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אליהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אליהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחור לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שִׁמְחָנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִפְנֵינוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחִלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לָּנוּ, שֶׁלֹּא יִכָּבֵה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנִּתְּתָה לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וּלְמִנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרֵךְ שְׁמֲךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַבָּכָר לַשְּׁנִיָּא: ^{טו} וְהָיָה בַּיּוֹם הַנִּחְיִל אֶת־בְּנֵי
אֶת אֲשֶׁר־יְהִיָּה לוֹ לֹא יוֹכֵל לְבַכֵּר אֶת־בֶּן
הָאֱהוּבָה עַל־פְּנֵי בֶן־הַשְּׁנוּאָה הַבָּכָר: ^{יז} כִּי
אֶת־הַבָּכָר בֶּן־הַשְּׁנוּאָה יִפִּיר לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנָיִם
כָּל אֲשֶׁר־יִמְצָא לוֹ כִּי־הוּא רֹאשִׁית אֲנֹו לוֹ
מִשְׁפָּט הַבְּכֹרָה: ^{יח} (יִשְׂרָאֵל) כִּי־יְהִיָּה לְאִישׁ בֶּן
סוֹרֵר וּמוֹרֵה אֵינָנו שְׁמַע בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל
אִמּוֹ וַיִּסְרּוּ אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֱלֹהֵיהֶם: ^{יט} וַתִּפְשׁוּ
בּוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וַהֲצִיאוּ אֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ
וְאֶל־שַׁעַר מִקְדָּו: ^כ וְאִמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵינוּ
זֶה סוֹרֵר וּמוֹרֵה אֵינָנו שְׁמַע בְּקוֹלֵנוּ זוֹלָל
וְסָבָא: ^{כא} וְרִגְמָהוּ כָּל־אֲנָשֵׁי עִירוֹ בְּאֲבָנִים וְמָת
וּבְעֶרְתָּ הָרַע מִקִּרְבְּךָ וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ
וַיִּרְאוּ: ^{כב} ׀

קְרִיאַת הַתּוֹרָה לְמִנְחַת שַׁבַּת־קוֹדֶשׁ
כִּי־תֵצֵא לְמַלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וַנִּתְּנָו יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְשָׁבִיתָ שְׂבוֹי: ^א וְרֹאִיתָ בַּשָּׂבִיָּה
אִשָּׁת יִפְתָּתָאֵר וְחִשְׁקָתָ כָּהֵן וְלִקְחָתָ לָךְ
לְאִשָּׁה: ^ב וְהִבֵּאתָה אֶל־תּוֹךְ בֵּיתְךָ וְגִלְחָתָ
אֶת־רֹאשָׁהּ וְעָשִׂתָה אֶת־צַפְרָנֶיהָ: ^ג וְחִסִּירָה
אֶת־שְׂמִלַּת שְׂבִיָּהּ מֵעֲלֶיהָ וַיֵּשֶׁבֶל בְּבֵיתְךָ
וּבִכְתָּה אֶת־אֲבִיהָ וְאֶת־אִמָּהּ יָרַח יָמִים וְאַחֵר
כֵּן תָּבוֹא אֲלֶיהָ וּבַעֲלָתָהּ וְהָיְתָה לָךְ לְאִשָּׁה:
ד וְהָיָה אִם־לֹא חָפְצָתָ כָּהֵן וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ
וּמָכַר לְאֶת־מִכְרָנָהּ בַּכֶּסֶף לְאֶת־תַּעֲמֵר כָּהֵן
תַּחַת אֲשֶׁר עָנִיתָה: ^ה (וְיִי) כִּי־תִהְיֶינָּה לְאִישׁ
שְׂתֵי נָשִׁים הָאֶחָת אֲהוּבָהּ וְהָאֶחָת שְׁנוּאָה
וַיִּלְדוּ־לָּנוּ בָנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׁנוּאָה וְהָיָה הַבֶּן

יש ד' שערים בנפש, דהיינו ראייה שמיעה ריח ודיבור:

העבודה דבחינת ראייה היא כמו שכתוב שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה.

העבודה דבחינת שמיעה היא כמו שכתוב ועתה ישראל שמע גו'.

העבודה דבחינת ריח היא כמו שכתוב ושימו קטורה באפיק.

העבודה דבחינת הדיבור הוא עניין התפילה.

פרק ו משנה ב

אמר רבי יהושע בן לוי, בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרות ואומרת, אוי להם לבריות מעלבוניה של תורה, שכל מי שאינו עוסק בתורה, נקרא נוף, שנאמר: גם זהב באף חזיר, אשה יפה וסרת טעם. ואומר: והלחת מעשה אלהים המה ותמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלחת, אל תקרא חרות אלא חרות, שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה. וכל מי שעוסק בתלמוד תורה חרי זה מתעלה, שנאמר: וממתנה נחליאל, ומנחליאל במות.

נקודות משיחות קודש

ואת הגסות הללו; זאת נעשה על-ידי הבת-קול שנוזפת בהן ומייסרת אותן - "אוי להם לבריות מעלבוניה של תורה!".

(לקוטי שיחות, כרך טו, עמ' 123)

להר חורב יש עוד ארבעה שמות, ובדרך-כלל כשמזכירים הר זה בקשר לתורה, משתמשים בשם "הר סיני" [כמו "משה קיבל תורה מסיני"]; ואם-כן מדוע בחר התנא בשם "חורב" דוקא?

יש לבאר כי בזאת ביקש רבי יהושע בן לוי לבטא ענין מיוחד הקשור לדרגתו ולאופן עבודתו. על המיוחד את עבודתו של רבי יהושע אפשר ללמוד מהמסופר עליו בגמרא⁵ ש"נכנס חי לגן עדן" וכן "לא נראתה הקשת בימיו".

את הענין הראשון ("נכנס חי לגן עדן") מצאנו גם אצל אליהו הנביא, ש"עלה בסערה השמימה". והנה בתורת החסידות⁶ מבואר ענין עליית אליהו הנביא בסערה השמימה, שזה נבע מכך, שעיקר עבודת אליהו היתה בזיכרון גופו - הוא זיכר את גופו עד כדי כך שגם הגוף יכול היה להעשות "כלי" לזיו השכינה שבגן-עדן.

לפי זה נבין גם בענינו: רבי יהושע בן לוי עסק בעיקר בזיכרון גופו עד כי נכנס חי לגן-עדן. לא רק את גופו שלו זיכר, אלא גם את כל העולם סביבו, עד שנשללה לגמרי האפשרות של הורדת מבול על העולם ולכן לא היה צורך בקשת. ומובא עוד⁷ שרבי יהושע בן לוי היה לומד תורה עם חולים "בעלי ראתן" ("שרץ יש לו במוחו") אף-על-פי ששאר האמוראים התרחקו מהם וכאזהרת רבי יוחנן, "היהירו מזבובי בעלי ראתן". נמצא שרבי יהושע בן לוי הפיץ תורה גם במקומות השפלים ביותר.

ולפי שעבודתו העיקרית היתה בזיכרון החומר שלו ושל העולם, לכן גם בלימוד התורה היתה עיקר כוונתו לבחינה המיוחדת שבתורה שבכוחה לזכר את חומר הגוף ואת חומריות העולם, כדי שיוכלו להיות "כלי" לאלוקות. זאת מדגיש רבי יהושע בן לוי באומרו "בת קול יוצאת מהר חורב" וכדברי חז"ל⁸ "חורב" למה? שבו ניתנה התורה שנקראת חרב, כלומר ששם זה מבטא את כח התורה להחריב את החומריות שבאדם ושבועולם.

(לקוטי שיחות, כרך ד, עמ' 1228)

ידועה השאלה - איזו תועלת יש באותה "בת קול" שאיש אינו שומע את הכרזתה?

על כך משיבה תורת החסידות¹ שאת ה"בת קול" שומעת הנשמה שלמעלה, דהיינו אותו חלק בנשמה שלא ירד למטה להתלבש בגוף הגשמי - שומע את הבת-קול. וחלק זה בנשמה מעביר "הד" מהבת-קול גם לאותן בחינות תחתונות יותר של הנשמה שנתלבשו בגוף. ועל כך נאמר² "אף על גב דאיהו לא חזי מזליהו חזי". לכן רואים במוחש כי לפעמים מתעוררים אצל האדם הרהורי תשובה פתאומיים. הרהורים אלה הן תולדה של שמיעת הבת-קול על-ידי החלק הגבוה של הנשמה. [ואולם מכיון שהתעוררות זו באה מלמעלה וללא שום פעולה של האדם למטה, סופה לחלוף כלא-היתה; אלא-אם-כן ינצל האדם את אותם רגעי התעוררות להתבוננות פנימית ולהוספה בפועל בלימוד תורה ובקיום מצוות³].

(לקוטי שיחות, כרך ט, עמ' 25)

מכיון שמטרת הבת-קול היא לעורר את ישראל לעסוק בתורה, עדיף היה, לכאורה, להכריז הכרזה חיובית בשבח לימוד התורה, ומדוע מדגישה ההכרזה את החיסרון שבהעדר לימוד תורה?

שאלה זו מתחזקת עקב העובדה שקריאת הבת-קול פונה (גם) ל"בריות" - "הרחוקים מתורת ה' ועבודתו ולכן נקראים בשם בריות בעלמא" (כביאור רבנו הזקן⁴) - וקוראת להן לעסוק בלימוד תורה; וכדי לעודד "בריות" שכאלה ללימוד תורה, בוודאי מוטב היה להבליט את מעלת הלימוד מאשר לייסרן בתוכחה על העדר עיסוקן בתורה!

ויש לבאר זאת:

בתוך כל יהודי ויהודי שוכנת נפש אלקית שכל רצונה הוא לקיים את כל המצוות. כמו כן יש בנשמת כל יהודי ויהודי "אוצרות יקרים" של אמונה ואהבת ה'. על-פי גישה זו אין צורך להסביר לנפש האלקית את מעלת העסק בתורה; כל מה שצריך הוא לגלות את פנימיותו של היהודי ואזי ממילא יעסוק הוא בתורה.

ומכיון שהמשנה עוסקת ב"בריות", שחומריות וגסות מכסות על אור נשמתן - מן ההכרח הוא "לשבר" את החומריות

(1) ליקוטי-תורה תצא לו, ד. (2) מגילה ג, א. (3) ראה ספר המאמרים ה'תש"ב ד"ה אמר רבי יהושע בן לוי (עמ' 139). (4) תניא פרק לב. (5) כתובות עו, ב. (6) יו"ט של ר"ה תרס"ו (המשך) עמ' קנו ואילך. (7) בגמרא שם. (8) שמות-רבה סוף פרק ג"א.

לוח זמנים לשבוע פרשת שופטים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה	סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה	מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת		
		מג"א		אדמוה"ז			ש	א	ש	א	ש	א				
		ש	א	ש	א										ש	א
באר שבע (ק)	6:16	6:20	8:52	8:53	9:27	9:27	10:33	10:32	13:13	13:11	19:05	18:57	19:31	19:24	18:39	19:34
חיפה (ק)	6:14	6:18	8:50	8:51	9:25	9:26	10:31	10:31	13:12	13:10	19:08	19:01	19:32	19:24	18:32	19:35
ירושלים (ק)	6:14	6:18	8:50	8:51	9:25	9:25	10:31	10:31	13:11	13:09	19:08	19:01	19:30	19:22	18:22	19:33
תל אביב (ק)	6:16	6:20	8:51	8:52	9:26	9:27	10:32	10:32	13:13	13:11	19:06	18:58	19:32	19:24	18:39	19:35
אוסטריה, וינה (ק)	6:12	6:20	8:43	8:48	9:31	9:34	10:40	10:41	13:28	13:25	19:37	19:25	20:11	19:59	19:09	20:12
אוסטרליה, מלבורן (ח)	6:43	6:34	8:53	8:48	9:30	9:24	10:28	10:24	12:50	12:48	18:00	18:05	18:27	18:31	17:46	18:42
אוקראינה, אודסה (ק)	6:17	6:24	8:49	8:53	9:35	9:37	10:43	10:45	13:31	13:28	19:37	19:25	20:10	19:58	19:09	20:11
אוקראינה, דונייצק (ק)	5:46	5:54	8:18	8:22	9:05	9:08	10:14	10:16	13:02	13:00	19:11	18:59	19:45	19:33	18:43	19:46
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	5:56	6:05	8:28	8:32	9:16	9:19	10:25	10:27	13:14	13:11	19:23	19:10	19:57	19:44	18:54	19:58
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	6:19	6:28	8:50	8:55	9:40	9:44	10:50	10:51	13:39	13:36	19:51	19:38	20:27	20:13	19:22	20:27
אוקראינה, קייב (ק)	6:11	6:21	8:42	8:47	9:32	9:36	10:42	10:44	13:32	13:29	19:44	19:31	20:20	20:06	19:15	20:20
איטליה, מילאנו (ק)	6:44	6:51	9:17	9:21	10:02	10:04	11:10	11:11	13:57	13:54	20:04	19:53	20:34	20:23	19:37	20:35
אקוודור, קיטו (ח)	6:11	6:09	8:42	8:40	9:10	9:08	10:13	10:11	12:44	12:42	18:17	18:15	18:39	18:37	17:58	18:46
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:13	7:05	9:26	9:21	10:01	9:56	11:00	10:56	13:24	13:22	18:36	18:40	19:02	19:06	18:22	19:17
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	8:10	8:00	10:17	10:11	10:56	10:50	11:54	11:49	14:15	14:13	19:21	19:27	19:51	19:56	19:08	20:08
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:35	6:40	9:09	9:12	9:48	9:50	10:56	10:56	13:39	13:36	19:38	19:28	20:07	19:57	19:12	20:09
ארה"ב, ברוקלין (ק)	6:23	6:28	8:57	8:59	9:37	9:39	10:44	10:45	13:29	13:26	19:28	19:18	19:58	19:48	19:02	20:00
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	6:23	6:29	8:57	9:00	9:37	9:39	10:45	10:46	13:29	13:26	19:29	19:19	19:59	19:49	19:03	20:00
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:57	7:03	9:31	9:34	10:12	10:15	11:20	11:21	14:05	14:02	20:06	19:56	20:37	20:27	19:40	20:39
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:58	7:02	9:34	9:35	10:08	10:08	11:14	11:13	13:53	13:51	19:45	19:38	20:10	20:02	19:21	20:13
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:26	6:30	9:01	9:02	9:37	9:38	10:43	10:43	13:24	13:22	19:18	19:10	19:45	19:37	18:53	19:47
ארה"ב, מיאמי (ק)	7:01	7:03	9:36	9:37	10:09	10:09	11:14	11:14	13:53	13:50	19:41	19:34	20:05	19:59	19:17	20:08
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	6:18	6:24	8:52	8:55	9:33	9:35	10:40	10:41	13:25	13:22	19:25	19:15	19:55	19:45	18:59	19:57
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	6:47	6:53	9:21	9:24	10:01	10:03	11:09	11:09	13:53	13:50	19:52	19:42	20:22	20:12	19:26	20:24
ארה"ב, שיקגו (ק)	6:16	6:22	8:50	8:53	9:31	9:33	10:39	10:40	13:23	13:21	19:24	19:14	19:55	19:44	18:58	19:56
בוליביה, לה-פס (ח)	6:39	6:34	9:04	9:01	9:34	9:31	10:35	10:32	13:03	13:01	18:26	18:27	18:49	18:50	18:09	18:59
בלגיה, אנטוורפן (ק)	6:55	7:04	9:24	9:30	10:16	10:20	11:26	11:28	14:16	14:13	20:29	20:16	21:06	21:06	20:00	21:06
בלגיה, בריסל (ק)	6:56	7:05	9:26	9:31	10:17	10:20	11:27	11:28	14:17	14:14	20:29	20:15	21:05	21:05	20:00	21:06
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:18	6:12	8:39	8:35	9:10	9:06	10:10	10:07	12:37	12:35	18:00	18:02	18:20	18:22	17:44	18:31
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	6:05	6:00	8:27	8:23	8:58	8:54	9:58	9:55	12:25	12:23	17:45	17:46	18:09	18:10	17:28	18:20
בריטניה, לונדון (ק)	6:12	6:22	8:42	8:47	9:34	9:38	10:44	10:46	13:34	13:32	19:49	19:36	20:25	20:11	19:23	20:25
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	6:17	6:28	8:45	8:51	9:41	9:45	10:51	10:54	13:43	13:40	19:59	19:45	20:39	20:23	19:32	20:39
גרמניה, ברלין (ק)	6:17	6:27	8:45	8:51	9:39	9:43	10:50	10:52	13:41	13:38	19:57	19:43	20:34	20:19	19:27	20:34
גרמניה, פרנקפורט (ק)	6:40	6:49	9:10	9:15	10:00	10:04	11:10	11:12	13:59	13:56	20:10	19:57	20:46	20:33	19:42	20:47
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:20	6:14	8:40	8:36	9:12	9:08	10:12	10:08	12:37	12:35	18:01	18:04	18:19	18:22	17:45	18:31
הודו, מומבאי (ח)	6:23	6:25	8:58	8:58	9:29	9:29	10:33	10:33	13:10	13:08	18:54	18:49	19:17	19:12	18:31	19:21
הודו, פונה (ח)	6:20	6:21	8:55	8:54	9:25	9:25	10:30	10:29	13:06	13:04	18:49	18:44	19:13	19:08	18:27	19:17
הונגריה, בודפשט (ק)	6:02	6:10	8:34	8:38	9:21	9:24	10:29	10:31	13:17	13:14	19:25	19:13	19:59	19:46	18:57	20:00
טורקיה, איסטנבול (ח)	5:26	5:32	8:01	8:03	8:41	8:43	9:49	9:50	12:33	12:31	18:34	18:24	19:04	18:54	18:07	19:05
יוון, אתונה (ק)	6:55	7:00	9:29	9:31	10:08	10:09	11:15	11:15	13:58	13:55	19:55	19:46	20:24	20:15	19:30	20:26
מולדובה, קישינב (ק)	6:23	6:31	8:56	9:00	9:42	9:45	10:51	10:52	13:38	13:35	19:45	19:34	20:19	20:07	19:17	20:20

רלא

לוח זמנים לשבוע פרשת שופטים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:21	6:22	8:55	8:55	9:26	9:26	10:31	10:30	13:07	13:05	18:51	18:46	19:14	19:09	18:28	19:18
ניו-זילנד, קריסטצ'רץ' (ח)	7:00	6:49	9:01	8:55	9:43	9:37	10:40	10:35	13:00	12:58	18:00	18:07	18:32	18:39	17:48	18:51
נפאל, קטמנדו (ח)	5:42	5:45	8:18	8:18	8:51	8:51	9:56	9:56	12:36	12:33	18:25	18:18	18:50	18:43	18:01	18:53
סין, בייג'ין (ח)	5:41	5:47	8:16	8:18	8:56	8:58	10:03	10:04	12:47	12:45	18:47	18:37	19:16	19:06	18:19	19:18
סינגפור, סינגפור (ח)	7:01	6:59	9:32	9:30	10:01	9:59	11:03	11:02	13:35	13:33	19:09	19:07	19:31	19:29	18:49	19:37
פולין, ורשא (ק)	5:47	5:56	8:16	8:21	9:09	9:13	10:19	10:21	13:10	13:07	19:24	19:11	20:02	19:48	18:55	20:03
פרו, לימה (ח)	6:12	6:08	8:39	8:36	9:08	9:05	10:10	10:07	12:38	12:36	18:05	18:05	18:27	18:27	17:47	18:36
צרפת, ליוון (ק)	7:01	7:09	9:34	9:38	10:19	10:21	11:27	11:28	14:14	14:11	20:20	20:08	20:52	20:40	19:52	20:53
צרפת, פריז (ק)	7:07	7:15	9:38	9:43	10:27	10:30	11:36	11:37	14:24	14:22	20:35	20:23	21:09	20:56	20:07	21:09
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:50	5:49	8:23	8:21	8:51	8:50	9:54	9:53	12:27	12:25	18:02	18:00	18:25	18:22	17:42	18:31
קנדה, טורונטו (ק)	6:41	6:48	9:14	9:18	9:57	9:59	11:05	11:06	13:51	13:48	19:56	19:45	20:25	20:14	19:29	20:26
קנדה, מונטריאול (ק)	6:15	6:23	8:48	8:52	9:33	9:35	10:41	10:42	13:27	13:25	19:33	19:22	20:05	19:53	19:06	20:06
קפריסין, לרנקה (ק)	6:18	6:22	8:53	8:55	9:30	9:31	10:36	10:36	13:18	13:15	19:13	19:04	19:40	19:32	18:48	19:42
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	6:02	6:13	8:28	8:35	9:27	9:31	10:38	10:40	13:31	13:28	19:49	19:34	20:30	20:14	19:19	20:30
רוסיה, מוסקבה (ח)	5:33	5:45	7:59	8:06	8:59	9:04	10:10	10:13	13:04	13:01	19:28	19:12	20:06	19:50	18:57	20:06
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	5:39	5:47	8:12	8:16	8:58	9:01	10:07	10:08	12:55	12:52	19:02	18:50	19:36	19:24	18:34	19:37
שווייץ, ציריך (ק)	6:44	6:52	9:16	9:20	10:03	10:06	11:12	11:13	13:59	13:57	20:11	19:59	20:41	20:28	19:43	20:42
טאילנד, בנגקוק (ח)	6:07	6:07	8:41	8:40	9:10	9:10	10:14	10:13	12:49	12:47	18:30	18:26	18:53	18:49	18:08	18:58

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משפחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרִיךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵז חֲפָצֵנוּ לְחַיִּים וְלְשִׂמְחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיִּית רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוֹת הַמַּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתַשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתִּיב לָחֵן וְלַחֶסֶד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רֹאִינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתַשְׁמַע קוֹל תַּפְלִתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלִת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי שׁי **הלוי** בן חנה
וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר
ויוצאי חלציהם
צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**
שלום יצחק **הלוי** ומשפחתו
רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**
זבולון הלוי וזוגתו **רות**
חגית ובעלה **גבריאל סופייב**
שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**
אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**
יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו
לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00696
01/09/2019

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

